Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ

(ଦୁତିଯୋ ଭାଗୋ)

୧୨। ଇଦ୍ଧିୱିଧନିଦ୍ଦେସୋ

ଅଭିଞ୍ଞାକଥା

୩୬୫। ଇଦାନି ଯାସଂ ଲୋକିକାଭିଞ୍ଞାନଂ ୱସେନ ଅଯଂ ସମାଧିଭାୱନା ଅଭିଞ୍ଞାନିସଂସାତି ୱୁତ୍ତା, ତା ଅଭିଞ୍ଞା ସମ୍ପାଦେତୁଂ ଯସ୍ମା ପଥୱୀକସିଣାଦୀସୁ ଅଧିଗତଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେନ ଯୋଗିନା ଯୋଗୋ କାତବ୍ବୋ। ଏୱଞ୍ହିସ୍ସ ସା ସମାଧିଭାୱନା ଅଧିଗତାନିସଂସା ଚେୱ ଭୱିସ୍ସତି ଥିରତରା ଚ, ସୋ ଅଧିଗତାନିସଂସାଯ ଥିରତରାଯ ସମାଧିଭାୱନାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ ସୁଖେନେୱ ପଞ୍ଞାଭାୱନଂ ସମ୍ପାଦେସ୍ସତି। ତସ୍ମା ଅଭିଞ୍ଞାକଥଂ ତାୱ ଆରଭିସ୍ସାମ।

ଭଗୱତା ହି ଅଧିଗତଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାଧୀନଂ କୁଲପୁତ୍ତାନଂ ସମାଧିଭାୱନାନିସଂସଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ଉତ୍ତରୁତ୍ତରି ପଣୀତପଣୀତଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଞ୍ଚ ''ସୋ ଏୱଂ ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ ପରିସୁଦ୍ଧେ ପରିଯୋଦାତେ ଅନଙ୍ଗଣେ ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସେ ମୁଦୁଭୂତେ କମ୍ମନିଯେ ଠିତେ ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତେ ଇଦ୍ଧିୱିଧାଯ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନୀହରତି ଅଭିନିନ୍ନାମେତି। ସୋ ଅନେକୱିହିତଂ ଇଦ୍ଧିୱିଧଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋତି ଏକୋପି ହୁତ୍ୱା ବହୁଧା ହୋତୀ''ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୨୩୮) ନଯେନ ଇଦ୍ଧିୱିଧଂ, ଦିବ୍ବସୋତଧାତୁଞାଣଂ, ଚେତୋପରିଯଞାଣଂ, ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣଂ, ସତ୍ତାନଂ ଚୁତୂପପାତେ ଞାଣନ୍ତି ପଞ୍ଚ ଲୋକିକାଭିଞ୍ଞା ୱୁତ୍ତା।

ତତ୍ଥ ଏକୋପି ହୁତ୍ୱା ବହୁଧା ହୋତୀତିଆଦିକଂ ଇଦ୍ଧିୱିକୁବ୍ବନଂ କାତୁକାମେନ ଆଦିକମ୍ମିକେନ ଯୋଗିନା ଓଦାତକସିଣପରିଯନ୍ତେସୁ ଅଟ୍ଠସୁ କସିଣେସୁ ଅଟ୍ଠ ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା –

କସିଣାନୁଲୋମତୋ, କସିଣପଟିଲୋମତୋ, କସିଣାନୁଲୋମପଟିଲୋମତୋ, ଝାନାନୁଲୋମତୋ, ଝାନପଟିଲୋମତୋ, ଝାନାନୁଲୋମପଟିଲୋମତୋ, ଝାନୁକ୍କନ୍ତିକତୋ, କସିଣୁକ୍କନ୍ତିକତୋ, ଝାନକସିଣୁକ୍କନ୍ତିକତୋ, ଅଙ୍ଗସଙ୍କନ୍ତିତୋ, ଆରମ୍ମଣସଙ୍କନ୍ତିତୋ, ଅଙ୍ଗାରମ୍ମଣସଙ୍କନ୍ତିତୋ, ଅଙ୍ଗୱୱତ୍ଥାପନତୋ, ଆରମ୍ମଣୱୱତ୍ଥାପନତୋତି।

ଇମେହି ଚୁଦ୍ଦସହି ଆକାରେହି ଚିତ୍ତଂ ପରିଦମେତବ୍ବଂ।

୩୬୬। କତମଂ ପନେତ୍ଥ କସିଣାନୁଲୋମଂ…ପେ… କତମଂ ଆରମ୍ମଣୱୱତ୍ଥାପନନ୍ତି। ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ପଥୱୀକସିଣେ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜତି, ତତୋ ଆପୋକସିଣେତି ଏୱଂ ପଟିପାଟିଯା ଅଟ୍ଠସୁ କସିଣେସୁ ସତକ୍ଖତ୍ତୁମ୍ପି ସହସ୍ସକ୍ଖତ୍ତୁମ୍ପି ସମାପଜ୍ଜତି, ଇଦଂ କସିଣାନୁଲୋମଂ ନାମ।

ଓଦାତକସିଣତୋ ପନ ପଟ୍ଠାଯ ତଥେୱ ପଟିଲୋମକ୍କମେନ ସମାପଜ୍ଜନଂ କସିଣପଟିଲୋମଂ ନାମ।

ପଥୱୀକସିଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଓଦାତକସିଣଂ, ଓଦାତକସିଣତୋପି ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ପଥୱୀକସିଣନ୍ତି ଏୱଂ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମୱସେନ ପୁନପ୍ପୁନଂ ସମାପଜ୍ଜନଂ କସିଣାନୁଲୋମପଟିଲୋମଂ ନାମ।

ପଠମଜ୍ଝାନତୋ ପନ ପଟ୍ଠାଯ ପଟିପାଟିଯା ଯାୱ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ, ତାୱ ପୁନପ୍ପୁନଂ ସମାପଜ୍ଜନଂ ଝାନାନୁଲୋମଂ ନାମ।

ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ପଠମଜ୍ଝାନଂ, ତାୱ ପୁନପ୍ପୁନଂ ସମାପଜ୍ଜନଂ ଝାନପଟିଲୋମଂ ନାମ।

ପଠମଜ୍ଝାନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ, ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ପଠମଜ୍ଝାନନ୍ତି ଏୱଂ

ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମଓସେନ ପୁନପ୍ପୁନଂ ସମାପଜ୍ଜନଂ ଝାନାନୁଲୋମପଟିଲୋମଂ ନାମ।

ପଥଓୀକସିଣେ ପନ ପଠମଂ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତ୍ଥେଓ ତତିଯଂ ସମାପଜ୍ଜତି, ତତୋ ତଦେଓ ଉଗ୍ଘାଟେତ୍ୱା ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଂ, ତତୋ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନନ୍ତି ଏଓଂ କସିଣଂ ଅନୁକ୍କମିତ୍ୱା ଝାନସ୍ସେଓ ଏକନ୍ତରିକଭାଓେନ ଉକ୍କମନଂ ଝାନୁକ୍କନ୍ତିକଂ ନାମ। ଏଓଂ ଆପୋକସିଣାଦିମୂଲିକାପି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା।

ପଥଓୀକସିଣେ ପଠମଂ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପୁନ ତଦେଓ ତେଜୋକସିଣେ, ତତୋ ନୀଲକସିଣେ, ତତୋ ଲୋହିତକସିଣେତି ଇମିନା ନଯେନ ଝାନଂ ଅନୁକ୍କମିତ୍ୱା କସିଣସ୍ସେଓ ଏକନ୍ତରିକଭାଓେନ ଉକ୍କମନଂ କସିଣୁକ୍କନ୍ତିକଂ ନାମ।

ପଥଓୀକସିଣେ ପଠମଂ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତୋ ତେଜୋକସିଣେ ତତିଯଂ, ନୀଲକସିଣଂ ଉଗ୍ଘାଟେତ୍ୱା ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଂ, ଲୋହିତକସିଣତୋ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନନ୍ତି ଇମିନା ନଯେନ ଝାନସ୍ସ ଚେଓ କସିଣସ୍ସ ଚ ଉକ୍କମନଂ ଝାନକସିଣୁକ୍କନ୍ତିକଂ ନାମ।

ପଥଓୀକସିଣେ ପନ ପଠମଂ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତ୍ଥେଓ ଇତରେସମ୍ପି ସମାପଜ୍ଜନଂ ଅଙ୍ଗସଙ୍କନ୍ତିକଂ ନାମ।

ପଥଓୀକସିଣେ ପଠମଂ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତଦେଓ ଆପୋକସିଣେ…ପେ… ତଦେଓ ଓଦାତକସିଣେତି ଏଓଂ ସବ୍ବକସିଣେସୁ ଏକସ୍ସେଓ ଝାନସ୍ସ ସମାପଜ୍ଜନଂ ଆରମ୍ମଣସଙ୍କନ୍ତିକଂ ନାମ।

ପଥଓୀକସିଣେ ପଠମଂ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଆପୋକସିଣେ ଦୁତିଯଂ, ତେଜୋକସିଣେ ତତିଯଂ, ୱାଯୋକସିଣେ ଚତୁତ୍ଥଂ, ନୀଲକସିଣଂ ଉଗ୍ଘାଟେତ୍ୱା ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଂ, ପୀତକସିଣତୋ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନଂ , ଲୋହିତକସିଣତୋ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଂ, ଓଦାତକସିଣତୋ ନେଓସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନନ୍ତି ଏଓଂ ଏକନ୍ତରିକଓସେନ ଅଙ୍ଗାନଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣାନଞ୍ଚ ସଙ୍କମନଂ ଅଙ୍ଗାରମ୍ମଣସଙ୍କନ୍ତିକଂ ନାମ।

ପଠମଂ ଝାନଂ ପନ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକନ୍ତି ଓଓତ୍ଥପେତ୍ୱା ଦୁତିଯଂ ତିଓଙ୍ଗିକଂ, ତତିଯଂ ଦୁଓଙ୍ଗିକଂ, ତଥା ଚତୁତ୍ଥଂ ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଂ…ପେ… ନେଓସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନନ୍ତି ଏଓଂ ଝାନଙ୍ଗମତ୍ତସ୍ସେଓ ଓଓତ୍ଥାପନଂ ଅଙ୍ଗଓଓତ୍ଥାପନଂ ନାମ।

ତଥା ଇଦଂ ପଥଓୀକସିଣନ୍ତି ଓଓତ୍ଥପେତ୍ୱା ଇଦଂ ଆପୋକସିଣଂ…ପେ… ଇଦଂ ଓଦାତକସିଣନ୍ତି ଏଓଂ ଆରମ୍ମଣମତ୍ତସ୍ସେଓ ଓଓତ୍ଥାପନଂ ଆରମ୍ମଣଓଓତ୍ଥାପନଂ ନାମ । ଅଙ୍ଗାରମ୍ମଣଓଓତ୍ଥାପନମ୍ପି ଏକେ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ପନ ଅନାଗତତ୍ତା ଅଦ୍ଧା ତଂ ଭାଓନାମୁଖଂ ନ ହୋତି।

୩୬୭। ଇମେହି ପନ ଚୁଦ୍ଦସହି ଆକାରେହି ଚିତ୍ତଂ ଅପରିଦମେତ୍ୱା ପୁବ୍ବେ ଅଭାଓିତଭାଓନୋ ଆଦିକମ୍ମିକୋ ଯୋଗାଓଚରୋ ଇଦ୍ଧିଓିକୁବ୍ବନଂ ସମ୍ପାଦେସ୍ସତୀତି ନେତଂ ଠାନଂ ଓିଜ୍ଜତି। ଆଦିକମ୍ମିକସ୍ସ ହି କସିଣପରିକମ୍ମମ୍ପି ଭାରୋ, ସତେସୁ ସହସ୍ସେସୁ ୱା ଏକୋଓ ସକ୍କୋତି। କତକସିଣପରିକମ୍ମସ୍ସ ନିମିତ୍ତୁପ୍ପାଦନଂ ଭାରୋ, ସତେସୁ ସହସ୍ସେସୁ ୱା ଏକୋଓ ସକ୍କୋତି। ଉପ୍ପନ୍ନେ ନିମିତ୍ତେ ତଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅପ୍ପନାଧିଗମୋ ଭାରୋ, ସତେସୁ ସହସ୍ସେସୁ ୱା ଏକୋଓ ସକ୍କୋତି। ଅଧିଗତପ୍ପନସ୍ସ ଚୁଦ୍ଦସହାକାରେହି ଚିତ୍ତପରିଦମନଂ ଭାରୋ, ସତେସୁ ସହସ୍ସେସୁ ୱା ଏକୋଓ ସକ୍କୋତି। ଚୁଦ୍ଦସହାକାରେହି ପରିଦମିତଚିତ୍ତସ୍ସାପି ଇଦ୍ଧିଓିକୁବ୍ବନଂ ନାମ ଭାରୋ, ସତେସୁ ସହସ୍ସେସୁ ୱା ଏକୋଓ ସକ୍କୋତି। ଓିକୁବ୍ବନପ୍ପତ୍ତସ୍ସାପି ଖିପ୍ପନିସନ୍ତିଭାଓୋ ନାମ ଭାରୋ, ସତେସୁ ସହସ୍ସେସୁ ୱା ଏକୋଓ ଖିପ୍ପନିସନ୍ତୀ ହୋତି। ଥେରମ୍ବତ୍ଥଲେ ମହାରୋହଣଗୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ଗିଲାନୁପଟ୍ଠାନଂ ଆଗତେସୁ ତିଂସମତ୍ତେସୁ ଇଦ୍ଧିମନ୍ତସହସ୍ସେସୁ ଉପସମ୍ପଦାଯ ଅଟ୍ଠଓସ୍ସିକୋ ରକ୍ଖିତତ୍ଥେରୋ ୱିଯ। ତସ୍ସାନୁଭାଓୋ ପଥଓୀକସିଣନିଦ୍ଦେସେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୭୮ ଆଦଯୋ) ୱୁତ୍ତୋଯେଓ। ତଂ ପନସ୍ସାନୁଭାଓଂ ଦିସ୍ୱା ଥେରୋ ଆହ ''ଆଓୁସୋ, ସଚେ ରକ୍ଖିତୋ ନାଭଓିସ୍ସ ସବ୍ବେ ଗରହପ୍ପତ୍ତା ଅସ୍ସାମ 'ନାଗରାଜାନଂ ରକ୍ଖିତୁଂ ନାସକ୍ଖିଂସୂ'ତି। ତସ୍ମା ଅତ୍ତନା ଗହେତ୍ୱା ୱିଚରିତବ୍ବଂ ଆଓୁଧଂ ନାମ ମଲଂ ସୋଧେତ୍ୱାଓ ଗହେତ୍ୱା ୱିଚରିତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ''ତି। ତେ ଥେରସ୍ସ ଓୱାଦେ ଠତ୍ୱା ତିଂସସହସ୍ସାପି ଭିକ୍ଖୂ ଖିପ୍ପନିସନ୍ତିନୋ ଅହେସୁଂ।

ଖିପ୍ପନିସନ୍ତିଯାପି ଚ ସତି ପରସ୍ସ ପତିଟ୍ଠାଭାଓୋ ଭାରୋ, ସତେସୁ ସହସ୍ସେସୁ ୱା ଏକୋଓ ହୋତି, ଗିରିଭଣ୍ଡୱାହନପୂଜାଯ ମାରେନ ଅଙ୍ଗାରଓସ୍ସେ ପଓତ୍ତିତେ ଆକାସେ ପଥଓିଂ ମାପେତ୍ୱା ଅଙ୍ଗାରଓସ୍ସପରିତ୍ତାରକୋ ଥେରୋ ୱିଯ।

ବଲଓପୁବ୍ବଯୋଗାନଂ ପନ ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଅଗ୍ଗସାଓକାଦୀନଂ ୱିନାପି ଇମିନା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଭାଓନାନୁକ୍କମେନ ଅରହତ୍ତପଟିଲାଭେନେଓ ଇଦଞ୍ଚ ଇଦ୍ଧିଓିକୁବ୍ବନଂ ଅଞ୍ଞେ ଚ ପଟିସମ୍ଭିଦାଦିଭେଦା ଗୁଣା ଇଜ୍ଝନ୍ତି। ତସ୍ମା ଯଥା ପିଳନ୍ଧନଓିକତିଂ କତ୍ତୁକାମୋ ସୁଓଣ୍ଣକାରୋ ଅଗ୍ଗିଧମନାଦୀହି ସୁଓଣ୍ଣଂ

ମୁଦୁଂ କମ୍ମଞ୍ଞଂ କତ୍ୱାୱ କରୋତି, ଯଥା ଚ ଭାଜନୱିକତିଂ କତ୍ତୁକାମୋ କୁମ୍ଭକାରୋ ମତ୍ତିକଂ ସୁପରିମଦ୍ଦିତଂ ମୁଦୁଂ କତ୍ୱା କରୋତି, ଏୱମେୱ ଆଦିକମ୍ମିକେନ ଇମେହି ଚୁଦ୍ଦସହାକାରେହି ଚିତ୍ତଂ ପରିଦମେତ୍ୱା ଛନ୍ଦସୀସଚିତ୍ତସୀସୱୀରିଯସୀସୱୀମଂସାସୀସସମାପଜ୍ଜନୱସେନ ଚେୱ ଆୱଜ୍ଜନାଦିୱସୀଭାୱୱସେନ ଚ ମୁଦୁଂ କମ୍ମଞ୍ଞଂ କତ୍ୱା ଇଦ୍ଧିୱିଧାଯ ଯୋଗୋ କରଣୀଯୋ। ପୁବ୍ବହେତୁସମ୍ପନ୍ନେନ ପନ କସିଣେସୁ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନମତ୍ତେ ଚିଣ୍ଣୱସିନାପି କାତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଯଥା ପନେତ୍ଥ ଯୋଗୋ କାତବ୍ବୋ, ତଂ ୱିଧିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଭଗୱା ''ସୋ ଏୱଂ ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ''ତିଆଦିମାହ।

୩୬୮। ତତ୍ରାଯଂ ପାଠଇନଯାନୁସାରେନେୱ ୱିନିଚ୍ଛଯକଥା। ତତ୍ଥ ସୋତି ସୋ ଅଧିଗତଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୋ ଯୋଗୀ। ଏୱନ୍ତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନକ୍କମନିଦସ୍ସନମେତଂ। ଇମିନା ପଠମଜ୍ଝାନାଧିଗମାଦିନା କମେନ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ପଟିଲଭିତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସମାହିତେତି ଇମିନା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାଧିନା ସମାହିତେ। ଚିତ୍ତେତି ରୂପାୱଚରଚିତ୍ତେ। ପରିସୁଦ୍ଧେତିଆଦୀସୁ ପନ ଉପେକ୍ଖାସତିପାରିସୁଦ୍ଧିଭାୱେନ ପରିସୁଦ୍ଧେ। ପରିସୁଦ୍ଧତ୍ତାଯେୱ ପରିଯୋଦାତେ, ପଭସ୍ସରେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୁଖାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ଘାତେନ ୱିହତରାଗାଦିଅଙ୍ଗଣତ୍ତା ଅନଙ୍ଗଣେ। ଅନଙ୍ଗଣତ୍ତାଯେୱ ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସେ। ଅଙ୍ଗଣେନ ହି ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପକ୍କିଲିସ୍ସତି। ସୁଭାୱିତତ୍ତା ମୁଦୁଭୂତେ, ୱସୀଭାୱପ୍ପତ୍ତେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱସେ ୱତ୍ତମାନଂ ହି ଚିତ୍ତଂ ମୁଦୁନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ମୁଦୁତ୍ତାଯେୱ ଚ କମ୍ମନିଯେ, କମ୍ମକ୍ଖମେ କମ୍ମଯୋଗ୍ଗେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ମୁଦୁଂ ହି ଚିତ୍ତଂ କମ୍ମନିଯଂ ହୋତି ସୁଦନ୍ତମିୱ ସୁୱଣ୍ଣଂ, ତଞ୍ଚ ଉଭଯମ୍ପି ସୁଭାୱିତତ୍ତାଯେୱାତି। ଯଥାହ ''ନାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଞ୍ଞଂ ଏକଧମ୍ମମ୍ପି ସମନୁପସ୍ସାମି, ଯଂ ଏୱଂ ଭାୱିତଂ ବହୁଲୀକତଂ ମୁଦୁଞ୍ଚ ହୋତି କମ୍ମନିଯଞ୍ଚ, ଯଥଯିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚିତ୍ତ''ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୧।୨୨)।

ଏତେସୁ ପରିସୁଦ୍ଧଭାୱାଦୀସୁ ଠିତତ୍ତା ଠିତେ। ଠିତତ୍ତାଯେୱ ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତେ, ଅଚଲେ ନିରିଞ୍ଜନେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ମୁଦୁକମ୍ମଞ୍ଞଭାୱେନ ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ଠିତତ୍ତା ଠିତେ। ସଦ୍ଧାଦୀହି ପରିଗ୍ଗହିତତ୍ତା ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତେ। ସଦ୍ଧାପରିଗ୍ଗହିତଂ ହି ଚିତ୍ତଂ ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯେନ ନ ଇଞ୍ଜତି। ୱୀରିଯପରିଗ୍ଗହିତଂ କୋସଜ୍ଜେନ ନ ଇଞ୍ଜତି। ସତିପରିଗ୍ଗହିତଂ ପମାଦେନ ନ ଇଞ୍ଜତି। ସମାଧିପରିଗ୍ଗହିତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନ ନ ଇଞ୍ଜତି । ପଞ୍ଞାପରିଗ୍ଗହିତଂ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ନ ଇଞ୍ଜତି। ଓଭାସଗତଂ କିଲେସନ୍ଧକାରେନ ନ ଇଞ୍ଜତି। ଇମେହି ଛହି ଧମ୍ମେହି ପରିଗ୍ଗହିତଂ ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନୀହାରକ୍ଖମଂ ହୋତି ଅଭିଞ୍ଞାସଚ୍ଛିକରଣୀଯାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅଭିଞ୍ଞାସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ।

ଅପରୋ ନଯୋ, ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାଧିନା ସମାହିତେ। ନୀୱରଣଦୂରଭାୱେନ ପରିସୁଦ୍ଧେ। ୱିତକ୍କାଦିସମତିକ୍କମେନ ପରିଯୋଦାତେ। ଝାନପଟିଲାଭପଚ୍ଚଯାନଂ ଇଚ୍ଛାୱଚରାନଂ ଅଭାୱେନ ଅନଙ୍ଗଣେ। ଅଭିଜ୍ଝାଦୀନଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସାନଂ ୱିଗମେନ ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସେ। ଉଭଯମ୍ପି ଚେତଂ ଅନଙ୍ଗଣସୁତ୍ତୱତ୍ଥସୁତ୍ତାନୁସାରେନ (ମ। ନି। ୧।୫୭ ଆଦଯୋ) ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱସିପ୍ପତ୍ତିଯା ମୁଦୁଭୂତେ। ଇଦ୍ଧିପାଦଭାୱୂପଗମେନ କମ୍ମନିଯେ। ଭାୱନାପାରିପୂରିଯା ପଣୀତଭାୱୂପଗମେନ ଠିତେ ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତେ। ଯଥା ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତଂ ହୋତି, ଏୱଂ ଠିତେତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱମ୍ପି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନୀହାରକ୍ଖମଂ ହୋତି ଅଭିଞ୍ଞାସଚ୍ଛିକରଣୀଯାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅଭିଞ୍ଞାସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ପାଦକଂ ପଦଟ୍ଠାନଭୂତନ୍ତି।

ଦସଇଦ୍ଧିକଥା

୩୬୯।ଇଦ୍ଧିୱିଧାଯ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନୀହରତି ଅଭିନିନ୍ନାମେତୀତି ଏତ୍ଥ ଇଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ଇଦ୍ଧି, ନିପ୍ଫତ୍ତିଅତ୍ଥେନ ପଟିଲାଭଟ୍ଠେନ ଚାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯଞ୍ହି ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି ପଟିଲବ୍ଭତି ଚ, ତଂ ଇଜ୍ଝତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥାହ ''କାମଂ କାମଯମାନସ୍ସ, ତସ୍ସ ଚେତଂ ସମିଜ୍ଝତୀ''ତି (ସୁ। ନି। ୭୭୨)। ତଥା ''ନେକ୍ଖମ୍ମଂ ଇଜ୍ଝତୀତି ଇଦ୍ଧି, ପଟିହରତୀତି ପାଟିହାରିଯଂ। ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ଇଜ୍ଝତୀତି ଇଦ୍ଧି, ପଟିହରତୀତି ପାଟିହାରିଯ''ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୩।୩୨)।

ଅପରୋ ନଯୋ, ଇଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ଇଦ୍ଧି। ଉପାଯସମ୍ପଦାଯେତମଧିୱଚନଂ। ଉପାଯସମ୍ପଦା ହି ଇଜ୍ଝତି ଅଧିପ୍ପେତଫଲପ୍ପସୱନତୋ। ଯଥାହ – ''ଅଯଂ ଖୋ ଚିତ୍ତୋ ଗହପତି ସୀଲୱା କଲ୍ୟାଣଧମ୍ମୋ, ସଚେ ପଣିଦହିସ୍ସତି 'ଅନାଗତମଦ୍ଧାନଂ ରାଜା ଅସ୍ସଂ ଚକ୍କୱତ୍ତୀ'ତି, ତସ୍ସ ଖୋ ଅଯଂ ଇଜ୍ଝିସ୍ସତି ସୀଲୱତୋ ଚେତୋପଣିଧି ୱିସୁଦ୍ଧତ୍ତା''ତି (ସଂ। ନି। ୪।୩୫୨)।

ଅପରୋ ନଯୋ, ଏତାଯ ସତ୍ତା ଇଜ୍ଝନ୍ତୀତି ଇଦ୍ଧି। ଇଜ୍ଝନ୍ତୀତି ଇଦ୍ଧା ୱୁଦ୍ଧା ଉକ୍କଂସଗତା ହୋନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସା ଦସୱିଧା। ଯଥାହ ''କତି ଇଦ୍ଧିଯୋତି ଦସ ଇଦ୍ଧିଯୋ''। ପୁନ ଚପରଂ ଆହ ''କତମା ଦସ ଇଦ୍ଧିଯୋ ? ଅଧିଟ୍ଠାନା ଇଦ୍ଧି, ୱିକୁବ୍ବନା ଇଦ୍ଧି, ମନୋମଯା ଇଦ୍ଧି, ଞାଣୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧି, ସମାଧିୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧି, ଅରିଯା ଇଦ୍ଧି, କମ୍ମୱିପାକଜା ଇଦ୍ଧି, ପୁଞ୍ଞୱତୋ ଇଦ୍ଧି, ୱିଜ୍ଜାମଯା ଇଦ୍ଧି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସମ୍ମାପଯୋଗପଚ୍ଚଯା ଇଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ଇଦ୍ଧୀ''ତି (ପଟି। ମ। ୩।୯)।

୩୭୦। ତତ୍ଥ ''ପକତିଯା ଏକୋ ବହୁକଂ ଆୱଜ୍ଜତି। ସତଂ ୱା ସହସ୍ସଂ ୱା ସତସହସ୍ସଂ ୱା ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ଞାଣେନ ଅଧିଟ୍ଠାତି 'ବହୁକୋ ହୋମୀ''ତି

(ପଟି। ମ। ୩।୧୦) ଏୱଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତା ଇଦ୍ଧି ଅଧିଟ୍ଠାନୱସେନ ନିପ୍ଫନ୍ନତ୍ତା ଅଧିଟ୍ଠାନା ଇଦ୍ଧି ନାମ।

୩୭୧। ‘‘ସୋ ପକତିୱଣ୍ଣଂ ୱିଜହିତ୍ୱା କୁମାରକୱଣ୍ଣଂ ୱା ଦସ୍ସେତି ନାଗୱଣ୍ଣଂ ୱା…ପେ… ୱିୱିଧମ୍ପି ସେନାବ୍ୟୂହଂ ଦସ୍ସେତୀ’’ତି (ପଟି। ମ। ୩।୧୩) ଏୱଂ ଆଗତା ଇଦ୍ଧି ପକତିୱଣ୍ଣୱିଜହନୱିକାରୱସେନ ପୱତ୍ତତ୍ତା ୱିକୁବ୍ବନା ଇଦ୍ଧି ନାମ।

୩୭୨। ‘‘ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଇମମ୍ହା କାଯା ଅଞ୍ଞଂ କାଯଂ ଅଭିନିମ୍ମିନାତି ରୂପିଂ ମନୋମଯ’’ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୩।୧୪) ଇମିନା ନଯେନ ଆଗତା ଇଦ୍ଧି ସରୀରବ୍ଭନ୍ତରେ ଅଞ୍ଞସ୍ସେୱ ମନୋମଯସ୍ସ ସରୀରସ୍ସ ନିପ୍ଫତ୍ତିୱସେନ ପୱତ୍ତତ୍ତା ମନୋମଯା ଇଦ୍ଧି ନାମ।

୩୭୩। ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ପନ ପୁବ୍ବେ ୱା ପଚ୍ଛା ୱା ତଂଖଣେ ୱା ଞାଣାନୁଭାୱନିବ୍ବତ୍ତୋ ୱିସେସୋ ଞାଣୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧି ନାମ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ‘‘ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଯ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଯ ପହାନଟ୍ଠୋ ଇଜ୍ଝତୀତି ଞାଣୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧି…ପେ… ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବକିଲେସାନଂ ପହାନଟ୍ଠୋ ଇଜ୍ଝତୀତି ଞାଣୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧି। ଆଯସ୍ମତୋ ବାକ୍କୁଲସ୍ସ ଞାଣୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧି। ଆଯସ୍ମତୋ ସଂକିଚ୍ଚସ୍ସ ଞାଣୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧି। ଆଯସ୍ମତୋ ଭୂତପାଲସ୍ସ ଞାଣୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧୀ’’ତି (ପଟି। ମ। ୩।୧୫)।

ତତ୍ଥ ଆଯସ୍ମା ବାକ୍କୁଲୋ ଦହରୋୱ ମଙ୍ଗଲଦିୱସେ ନଦିଯା ନ୍ହାପିଯମାନୋ ଧାତିଯା ପମାଦେନ ସୋତେ ପତିତୋ। ତମେନଂ ମଚ୍ଛୋ ଗିଲିତ୍ୱା ବାରାଣସୀତିତ୍ଥଂ ଅଗମାସି। ତତ୍ର ତଂ ମଚ୍ଛବନ୍ଧୋ ଗହେତ୍ୱା ସେଟ୍ଠିଭରିଯାଯ ୱିକ୍କିଣି। ସା ମଚ୍ଛେ ସିନେହଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଅହମେୱ ନଂ ପଚିସ୍ସାମୀତି ଫାଲେନ୍ତୀ ମଚ୍ଛକୁଚ୍ଛିଯଂ ସୁୱଣ୍ଣବିମ୍ବଂ ୱିଯ ଦାରକଂ ଦିସ୍ୱା ପୁତ୍ତୋ ମେ ଲଦ୍ଧୋତି ସୋମନସ୍ସଜାତା ଅହୋସି। ଇତି ମଚ୍ଛକୁଚ୍ଛିଯଂ ଅରୋଗଭାୱୋ ଆଯସ୍ମତୋ ବାକ୍କୁଲସ୍ସ ପଚ୍ଛିମଭୱିକସ୍ସ ତେନ ଅତ୍ତଭାୱେନ ପଟିଲଭିତବ୍ବଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞାଣାନୁଭାୱେନ ନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା ଞାଣୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧି ନାମ। ୱତ୍ଥୁ ପନ ୱିତ୍ଥାରେନ କଥେତବ୍ବଂ।

ସଂକିଚ୍ଚତ୍ଥେରସ୍ସ ପନ ଗବ୍ଭଗତସ୍ସେୱ ମାତା କାଲମକାସି। ତସ୍ସା ଚିତକଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ସୂଲେହି ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଝାପିଯମାନାଯ ଦାରକୋ ସୂଲକୋଟିଯା ଅକ୍ଖିକୂଟେ ପହାରଂ ଲଭିତ୍ୱା ସଦ୍ଦଂ ଅକାସି। ତତୋ ଦାରକୋ ଜୀୱତୀତି ଓତାରେତ୍ୱା କୁଚ୍ଛିଂ ଫାଲେତ୍ୱା ଦାରକଂ ଅଯ୍ୟିକାଯ ଅଦଂସୁ। ସୋ ତାଯ ପଟିଜଗ୍ଗିତୋ ୱୁଦ୍ଧିମନ୍ୱାଯ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସହ ପଟିସମ୍ଭିଦାହି ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ଇତି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଦାରୁଚିତକାଯ ଅରୋଗଭାୱୋ ଆଯସ୍ମତୋ ସଂକିଚ୍ଚସ୍ସ ଞାଣୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧି ନାମ।

ଭୂତପାଲଦାରକସ୍ସ ପନ ପିତା ରାଜଗହେ ଦଲିଦ୍ଦମନୁସ୍ସୋ। ସୋ ଦାରୂନଂ ଅତ୍ଥାଯ ସକଟେନ ଅଟୱିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଦାରୁଭାରଂ କତ୍ୱା ସାଯଂ ନଗରଦ୍ୱାରସମୀପଂ ପତ୍ତୋ। ଅଥସ୍ସ ଗୋଣା ଯୁଗଂ ଓସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱା ନଗରଂ ପୱିସିଂସୁ। ସୋ ସକଟମୂଲେ ପୁତ୍ତକଂ ନିସୀଦାପେତ୍ୱା ଗୋଣାନଂ ଅନୁପଦଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ନଗରମେୱ ପାୱିସି। ତସ୍ସ ଅନିକ୍ଖନ୍ତସ୍ସେୱ ଦ୍ୱାରଂ ପିହିତଂ। ଦାରକସ୍ସ ୱାଳଅଯକ୍ଖାନୁଚରିତେପି ବହିନଗରେ ତିଯାମରତ୍ତିଂ ଅରୋଗଭାୱୋ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଞାଣୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧି ନାମ। ୱତ୍ଥୁ ପନ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ।

୩୭୪। ସମାଧିତୋ ପୁବ୍ବେ ୱା ପଚ୍ଛା ୱା ତଂଖଣେ ୱା ସମଥାନୁଭାୱନିବ୍ବତ୍ତୋ ୱିସେସୋ ସମାଧିୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ପଠମଜ୍ଝାନେନ ନୀୱରଣାନଂ ପହାନଟ୍ଠୋ ଇଜ୍ଝତୀତି ସମାଧିୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧି…ପେ… ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସମାପତ୍ତିଯା ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନସଞ୍ଞାଯ ପହାନଟ୍ଠୋ ଇଜ୍ଝତୀତି ସମାଧିୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧି। ଆଯସ୍ମତୋ ସାରିପୁତ୍ତସ୍ସ ସମାଧିୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧି, ଆଯସ୍ମତୋ ସଞ୍ଜୀୱସ୍ସ, ଆଯସ୍ମତୋ ଖାଣୁକୋଣ୍ଡଞ୍ଞସ୍ସ, ଉତ୍ତରାଯ ଉପାସିକାଯ, ସାମାୱତିଯା ଉପାସିକାଯ ସମାଧିୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧୀ’’ତି (ପଟି। ମ। ୩।୧୬)।

ତତ୍ଥ ଯଦା ଆଯସ୍ମତୋ ସାରିପୁତ୍ତସ୍ସ ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରେନ ସଦ୍ଧିଂ କପୋତକନ୍ଦରାଯଂ ୱିହରତୋ ଜୁଣ୍ହାଯ ରତ୍ତିଯା ନୱୋରୋପିତେହି କେସେହି ଅବ୍ଭୋକାସେ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଏକୋ ଦୁଟ୍ଠଯକ୍ଖୋ ସହାଯକେନ ଯକ୍ଖେନ ୱାରିଯମାନୋପି ସୀସେ ପହାରମଦାସି। ଯସ୍ସ ମେଘସ୍ସ ୱିଯ ଗଜ୍ଜତୋ ସଦ୍ଦୋ ଅହୋସି। ତଦା ଥେରୋ ତସ୍ସ ପହରଣସମଯେ ସମାପତ୍ତିଂ ଅପ୍ପେସି। ଅଥସ୍ସ ତେନ ପହାରେନ ନ କୋଚି ଆବାଧୋ ଅହୋସି । ଅଯଂ ତସ୍ସାଯସ୍ମତୋ ସମାଧିୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧି। ୱତ୍ଥୁ ପନ ଉଦାନେ (ଉଦା। ୩୪) ଆଗତମେୱ।

ସଞ୍ଜୀୱତ୍ଥେରଂ ପନ ନିରୋଧସମାପନ୍ନଂ କାଲକତୋତି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ଗୋପାଲକାଦଯୋ ତିଣକଟ୍ଠଗୋମଯାନି ସଙ୍କଡ୍ଢିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗିଂ ଅଦଂସୁ। ଥେରସ୍ସ ଚୀୱରେ ଅଂସୁମତ୍ତମ୍ପି ନଜ୍ଝାଯିତ୍ଥ। ଅଯମସ୍ସ ଅନୁପୁବ୍ବସମାପତ୍ତିୱସେନ ପୱତ୍ତସମଥାନୁଭାୱନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା ସମାଧିୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧି। ୱତ୍ଥୁ ପନ ସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୧।୫୦୭) ଆଗତମେୱ।

ଖାଣୁକୋଣ୍ଡଞ୍ଞତ୍ଥେରୋ ପନ ପକତିଯାଓ ସମାପତ୍ତିବହୁଲୋ। ସୋ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ଅରଞ୍ଞେ ରତ୍ତିଂ ସମାପତ୍ତିଂ ଅପ୍ପେତ୍ୱା ନିସୀଦି। ପଞ୍ଚସତା ଚୋରା ଭଣ୍ଡକଂ ଥେନେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତା ''ଇଦାନି ଅମ୍ହାକଂ ଅନୁପଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତା ନତ୍ଥୀ''ତି ୱିସ୍ସମିତୁକାମା ଭଣ୍ଡକଂ ଓରୋପଯମାନା ''ଖାଣୁକୋ ଅଯ''ନ୍ତି ମଞ୍ଞମାନା ଥେରସ୍ସେୱ ଉପରି ସବ୍ବଭଣ୍ଡକାନି ଠପେସୁଂ। ତେସଂ ୱିସ୍ସମିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ପଠମଂ ଠପିତଭଣ୍ଡକସ୍ସ ଗହଣକାଲେ କାଲପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ଥେରୋ ୱୁଟ୍ଠାସି। ତେ ଥେରସ୍ସ ଚଲନାକାରଂ ଦିସ୍ୱା ଭୀତା ୱିରୱିଂସୁ। ଥେରୋ ''ମା ଭାଯିତ୍ଥ ଉପାସକା, ଭିକ୍ଖୁ ଅହ''ନ୍ତି ଆହ। ତେ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଥେରଗତେନ ପସାଦେନ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସହ ପଟିସମ୍ଭିଦାହି ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧)। ଅଯମେତ୍ଥ ପଞ୍ଚହି ଭଣ୍ଡକସତେହି ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ଆବାଧାଭାୱୋ ସମାଧିୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧି।

ଉତ୍ତରା ପନ ଉପାସିକା ପୁଣ୍ଣସେଟ୍ଠିସ୍ସ ଧୀତା। ତସ୍ସା ସିରିମା ନାମ ଗଣିକା ଇସ୍ସାପକତା ତତ୍ତତେଲକଟାହଂ ସୀସେ ଆସିଞ୍ଚି। ଉତ୍ତରା ତଂଖଣଞ୍ଞେୱ ମେତ୍ତଂ ସମାପଜ୍ଜି। ତେଲଂ ପୋକ୍ଖରପତ୍ତତୋ ଉଦକବିନ୍ଦୁ ୱିଯ ୱିୱଟ୍ଟମାନଂ ଅଗମାସି। ଅଯମସ୍ସା ସମାଧିୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧି। ୱତ୍ଥୁ ପନ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ।

ସାମାୱତୀ ନାମ ଉଦେନସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ଅଗ୍ଗମହେସୀ। ମାଗଣ୍ଡିଯବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅତ୍ତନୋ ଧୀତାଯ ଅଗ୍ଗମହେସିଟ୍ଠାନଂ ପତ୍ଥଯମାନୋ ତସ୍ସା ୱୀଣାଯ ଆସୀୱିସଂ ପକ୍ଖିପାପେତ୍ୱା ରାଜାନଂ ଆହ ''ମହାରାଜ, ସାମାୱତୀ ତଂ ମାରେତୁକାମା ୱୀଣାଯ ଆସୀୱିସଂ ଗହେତ୍ୱା ପରିହରତୀ''ତି। ରାଜା ତଂ ଦିସ୍ୱା କୁପିତୋ ସାମାୱତିଂ ୱଧିସ୍ସାମୀତି ଧନୁଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ୱିସପୀତଂ ଖୁରପ୍ପଂ ସନ୍ନଯ୍ହି। ସାମାୱତୀ ସପରିୱାରା ରାଜାନଂ ମେତ୍ତାଯ ଫରି। ରାଜା ନେୱ ସରଂ ଖିପିତୁଂ ନ ଓରୋପେତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତୋ ୱେଧମାନୋ ଅଟ୍ଠାସି। ତତୋ ନଂ ଦେୱୀ ଆହ ''କିଂ, ମହାରାଜ, କିଲମସୀ''ତି? ''ଆମ କିଲମାମୀ''ତି। ''ତେନ ହି ଧନୁଂ ଓରୋପେହୀ''ତି। ସରୋ ରଞ୍ଞୋ ପାଦମୂଲେଯେୱ ପତି। ତତୋ ନଂ ଦେୱୀ ''ମହାରାଜ, ଅପ୍ପଦୁଟ୍ଠସ୍ସ ନପ୍ପଦୁସ୍ସିତବ୍ବ''ନ୍ତି ଓୱଦି। ଇତି ରଞ୍ଞୋ ସରଂ ମୁଞ୍ଚିତୁଂ ଅୱିସହନଭାୱୋ ସାମାୱତିଯା ଉପାସିକାଯ ସମାଧିୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧୀତି।

୩୭୫। ପଟିକ୍କୂଲାଦୀସୁ ଅପ୍ପଟିକ୍କୂଲସଞ୍ଞିୱିହାରାଦିକା ପନ ଅରିଯା ଇଦ୍ଧି ନାମ। ଯଥାହ – ''କତମା ଅରିଯା ଇଦ୍ଧି? ଇଧ – ଭିକ୍ଖୁ ସଚେ ଆକଙ୍ଖତି 'ପଟିକ୍କୂଲେ ଅପ୍ପଟିକ୍କୂଲସଞ୍ଞୀ ୱିହରେଯ୍ୟ'ନ୍ତି, ଅପ୍ପଟିକ୍କୂଲସଞ୍ଞୀ ତତ୍ଥ ୱିହରତି...ପେ... ଉପେକ୍ଖକୋ ତତ୍ଥ ୱିହରତି ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ''ତି (ପଟି। ମ। ୩।୧୭)। ଅଯଞ୍ହି ଚେତୋୱସିପ୍ପତ୍ତାନଂ ଅରିଯାନଂଯେୱ ସମ୍ଭୱତୋ ଅରିଯା ଇଦ୍ଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଏତାଯ ହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଖୀଣାସୱୋ ଭିକ୍ଖୁ ପଟିକ୍କୂଲେ ଅନିଟ୍ଠେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ମେତ୍ତାଫରଣଂ ୱା ଧାତୁମନସିକାରଂ ୱା କରୋନ୍ତୋ ଅପ୍ପଟିକ୍କୂଲସଞ୍ଞୀ ୱିହରତି। ଅପ୍ପଟିକ୍କୂଲେ ଇଟ୍ଠେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଅସୁଭଫରଣଂ ୱା ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ମନସିକାରଂ ୱା କରୋନ୍ତୋ ପଟିକ୍କୂଲସଞ୍ଞୀ ୱିହରତି। ତଥା ପଟିକ୍କୂଲାପଟିକ୍କୂଲେସୁ ତଦେୱ ମେତ୍ତାଫରଣଂ ୱା ଧାତୁମନସିକାରଂ ୱା କରୋନ୍ତୋ ଅପ୍ପଟିକ୍କୂଲସଞ୍ଞୀ ୱିହରତି। ଅପ୍ପଟିକ୍କୂଲପଟିକ୍କୂଲେସୁ ଚ ତଦେୱ ଅସୁଭଫରଣଂ ୱା ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ମନସିକାରଂ ୱା କରୋନ୍ତୋ ପଟିକ୍କୂଲସଞ୍ଞୀ ୱିହରତି। ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ନେୱ ସୁମନୋ ହୋତୀତିଆଦିନା ନଯେନ ୱୁତ୍ତଂ ପନ ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖଂ ପୱତ୍ତଯମାନୋ ପଟିକ୍କୂଲେ ଚ ଅପ୍ପଟିକ୍କୂଲେ ଚ ତଦୁଭଯଂ ଅଭିନିୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ଉପେକ୍ଖକୋ ୱିହରତି ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ। ପଟିସମ୍ଭିଦାଯଞ୍ହି ''କଥଂ ପଟିକ୍କୂଲେ ଅପ୍ପଟିକ୍କୂଲସଞ୍ଞୀ ୱିହରତି? ଅନିଟ୍ଠସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ମେତ୍ତାଯ ୱା ଫରତି ଧାତୁସୋ ୱା ଉପସଂହରତୀ''ତିଆଦିନା (ପଟି। ମ। ୩।୧୭) ନଯେନ ଅଯମେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱିଭତ୍ତୋ। ଅଯଂ ଚେତୋୱସିପ୍ପତ୍ତାନଂ ଅରିଯାନଂଯେୱ ସମ୍ଭୱତୋ ଅରିଯା ଇଦ୍ଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୩୭୬। ପକ୍ଖୀଆଦୀନଂ ପନ ୱେହାସଗମନାଦିକା କମ୍ମୱିପାକଜା ଇଦ୍ଧି ନାମ। ଯଥାହ – ''କତମା କମ୍ମୱିପାକଜା ଇଦ୍ଧି? ସବ୍ବେସଂ ପକ୍ଖୀନଂ ସବ୍ବେସଂ ଦେୱାନଂ ଏକଚ୍ଚାନଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ଏକଚ୍ଚାନଞ୍ଚ ୱିନିପାତିକାନଂ ଅଯଂ କମ୍ମୱିପାକଜା ଇଦ୍ଧୀ''ତି (ପଟି। ମ। ୩।୧୮)। ଏତ୍ଥ ହି ସବ୍ବେସଂ ପକ୍ଖୀନଂ ଝାନଂ ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱା ୱିନାଯେୱ ଆକାସେନ ଗମନଂ। ତଥା ସବ୍ବେସଂ ଦେୱାନଂ ପଠମକପ୍ପିକାନଞ୍ଚ ଏକଚ୍ଚାନଂ ମନୁସ୍ସାନଂ। ତଥା ପିଯଙ୍କରମାତା (ସଂ। ନି। ୧।୨୪୦) ଯକ୍ଖିନୀ ଉତ୍ତରମାତା ଫୁସ୍ସମିତ୍ତା ଧମ୍ମଗୁତ୍ତାତି ଏୱମାଦୀନଂ ଏକଚ୍ଚାନଂ ୱିନିପାତିକାନଂ ଆକାସେନ ଗମନଂ କମ୍ମୱିପାକଜା ଇଦ୍ଧୀତି।

୩୭୭। ଚକ୍କୱତ୍ତିଆଦୀନଂ ୱେହାସଗମନାଦିକା ପନ ପୁଞ୍ଞୱତୋ ଇଦ୍ଧି ନାମ। ଯଥାହ ''କତମା ପୁଞ୍ଞୱତୋ ଇଦ୍ଧି? ରାଜା ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ୱେହାସଂ ଗଚ୍ଛତି ସଦ୍ଧିଂ ଚତୁରଙ୍ଗିନିଯା ସେନାଯ ଅନ୍ତମସୋ ଅସ୍ସବନ୍ଧଗୋବନ୍ଧପୁରିସେ ଉପାଦାଯ। ଜୋତିକସ୍ସ ଗହପତିସ୍ସ ପୁଞ୍ଞୱତୋ ଇଦ୍ଧି। ଜଟିଲକସ୍ସ ଗହପତିସ୍ସ ପୁଞ୍ଞୱତୋ ଇଦ୍ଧି। ଘୋସିତସ୍ସ ଗହପତିସ୍ସ ପୁଞ୍ଞୱତୋ ଇଦ୍ଧି। ମେଣ୍ଡକସ୍ସ ଗହପତିସ୍ସ ପୁଞ୍ଞୱତୋ ଇଦ୍ଧି। ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ମହାପୁଞ୍ଞାନଂ ପୁଞ୍ଞୱତୋ ଇଦ୍ଧୀ''ତି। ସଙ୍ଖେପତୋ ପନ ପରିପାକଂ ଗତେ ପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରେ ଇଜ୍ଝନକୱିସେସୋ ପୁଞ୍ଞୱତୋ ଇଦ୍ଧି।

ଏତ୍ଥ ଚ ଜୋତିକସ୍ସ ଗହପତିସ୍ସ ପଥୱିଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ମଣିପାସାଦୋ ଉଟ୍ଠହି। ଚତୁସଟ୍ଠି ଚ କପ୍ପରୁକ୍ଖାତି ଅଯମସ୍ସ ପୁଞ୍ଞୱତୋ ଇଦ୍ଧି। ଜଟିଲକସ୍ସ ଅସୀତିହତ୍ଥୋ ସୁୱଣ୍ଣପବ୍ବତୋ ନିବ୍ବତ୍ତି। ଘୋସିତସ୍ସ ସତ୍ତସୁ ଠାନେସୁ ମାରଣତ୍ଥାଯ ଉପକ୍କମେ କତେପି ଅରୋଗଭାୱୋ ପୁଞ୍ଞୱତୋ ଇଦ୍ଧି। ମେଣ୍ଡକସ୍ସ ଏକକରୀସମତ୍ତେ ପଦେସେ ସତ୍ତରତନମଯାନଂ ମେଣ୍ଡକାନଂ ପାତୁଭାୱୋ ପୁଞ୍ଞୱତୋ ଇଦ୍ଧି। ପଞ୍ଚ ମହାପୁଞ୍ଞା ନାମ ମେଣ୍ଡକସେଟ୍ଠି, ତସ୍ସ ଭରିଯା

ଚନ୍ଦପଦୁମସିରୀ, ପୁତ୍ତୋ ଧନଞ୍ଜୟସେଟ୍ଠି, ସୁଣିସା ସୁମନଦେୱୀ, ଦାସୋ ପୁଣ୍ଣୋ ନାମାତି। ତେସୁ ସେଟ୍ଠିସ୍ସ ସୀସଂ ନ୍ହାତସ୍ସ ଆକାସଂ ଉଲ୍ଲୋକନକାଲେ ଅଡ୍ଢତେଡ୍ଢଅସକୋଟ୍ଠସହସ୍ସାନି ଆକାସତୋ ରତ୍ତସାଲୀନଂ ପୂରେନ୍ତି। ଭରିୟାୟ ନାଳିକୋଦନମତ୍ତମ୍ପି ଗହେତ୍ୱା ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପୱାସିକେ ପରିୱିସମାନାୟ ଭତ୍ତଂ ନ ଖୀୟତି। ପୁତ୍ତସ୍ସ ସହସ୍ସତ୍ଥୱିକଂ ଗହେତ୍ୱା ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପୱାସିକାନମ୍ପି ଦେନ୍ତସ୍ସ କହାପଣା ନ ଖୀୟନ୍ତି। ସୁଣିସାୟ ଏକଂ ୱୀହିତୁମ୍ବଂ ଗହେତ୍ୱା ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପୱାସିକାନମ୍ପି ଭାଜୟମାନାୟ ଧଞ୍ଞଂ ନ ଖୀୟତି। ଦାସସ୍ସ ଏକେନ ନଙ୍ଗଲେନ କସତୋ ଇତୋ ସତ୍ତ ଇତୋ ସତ୍ତାତି ଚୁଦ୍ଦସ ମଗ୍ଗା ହୋନ୍ତି। ଅୟଂ ନେସଂ ପୁଞ୍ଞୱତୋ ଇଦ୍ଧି।

୩୭୮। ୱିଜ୍ଜାଧରାଦୀନଂ ୱେହାସଗମନାଦିକା ପନ ୱିଜ୍ଜାମୟା ଇଦ୍ଧି। ଯଥାହ ‘‘କତମା ୱିଜ୍ଜାମୟା ଇଦ୍ଧି? ୱିଜ୍ଜାଧରା ୱିଜ୍ଜଂ ପରିଜପିତ୍ୱା ୱେହାସଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଆକାସେ ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ ହତ୍ଥିମ୍ପି ଦସ୍ସେନ୍ତି…ପେ… ୱିୱିଧମ୍ପି ସେନାବ୍ୟୂହଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୀ’’ତି (ପଟି। ମ। ୩।୧୮)।

୩୭୯। ତେନ ତେନ ପନ ସମ୍ମାପୟୋଗେନ ତସ୍ସ ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଇଜ୍ଝନଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସମ୍ମାପୟୋଗପଚ୍ଚୟା ଇଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ଇଦ୍ଧି। ଯଥାହ – ‘‘ନେକ୍ଖମ୍ମେନ କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ପହାନଟ୍ଠୋ ଇଜ୍ଝତୀତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସମ୍ମାପୟୋଗପଚ୍ଚୟା ଇଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ଇଦ୍ଧି…ପେ… ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବକିଲେସାନଂ ପହାନଟ୍ଠୋ ଇଜ୍ଝତୀତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସମ୍ମାପୟୋଗପଚ୍ଚୟା ଇଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ଇଦ୍ଧୀ’’ତି (ପଟି। ମ। ୩।୧୮)। ଏତ୍ଥ ଚ ପଟିପତ୍ତିସଙ୍ଖାତସ୍ସେୱ ସମ୍ମାପୟୋଗସ୍ସ ଦୀପନୱସେନ ପୁରିମପାଠସଦିସାୱ ପାଳି ଆଗତା। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ସକଟବ୍ୟୂହାଦିକରଣୱସେନ ଯଂକିଞ୍ଚି ସିପ୍ପକମ୍ମଂ ଯଂକିଞ୍ଚି ୱେଜ୍ଜକମ୍ମଂ ତିଣ୍ଣଂ ବେଦାନଂ ଉଗ୍ଗହଣଂ ତିଣ୍ଣଂ ପିଟକାନଂ ଉଗ୍ଗହଣଂ ଅନ୍ତମସୋ କସନୱପନାଦୀନି ଉପାଦାୟ ତଂ ତଂ କମ୍ମଂ କତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୱିସେସୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସମ୍ମାପୟୋଗପଚ୍ଚୟା ଇଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ଇଦ୍ଧୀତି ଆଗତା। (୧୦)

ଇତି ଇମାସୁ ଦସସୁ ଇଦ୍ଧୀସୁ ଇଦ୍ଧିୱିଧାୟାତି ଇମସ୍ମିଂ ପଦେ ଅଧିଟ୍ଠାନା ଇଦ୍ଧିୟେୱ ଆଗତା। ଇମସ୍ମିଂ ପନତ୍ଥେ ୱିକୁବ୍ବନାମନୋମୟାଇଦ୍ଧିୟୋପି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା ଏୱ।

୩୮୦।ଇଦ୍ଧିୱିଧାୟାତି ଇଦ୍ଧିକୋଟ୍ଠାସାୟ, ଇଦ୍ଧିୱିକପ୍ପାୟ ୱା। ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନୀହରତି ଅଭିନିନ୍ନାମେତୀତି ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୱସେନ ତସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେ ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକେ ଜାତେ ଇଦ୍ଧିୱିଧାଧିଗମତ୍ଥାୟ ପରିକମ୍ମଚିତ୍ତଂ ଅଭିନୀହରତି କସିଣାରମ୍ମଣତୋ ଅପନେତ୍ୱା ଇଦ୍ଧିୱିଧାଭିମୁଖଂ ପେସେତି। ଅଭିନିନ୍ନାମେତୀତି ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବଇଦ୍ଧିପୋଣଂ ଇଦ୍ଧିପବ୍ଭାରଂ କରୋତି। ସୋତି ସୋ ଏୱଂ କତଚିତ୍ତାଭିନୀହାରୋ ଭିକ୍ଖୁ। ଅନେକୱିହିତନ୍ତି ଅନେକୱିଧଂ ନାନପ୍ପକାରକଂ। ଇଦ୍ଧିୱିଧନ୍ତି ଇଦ୍ଧିକୋଟ୍ଠାସଂ। ପଚ୍ଚନୁଭୋତୀତି ପଚ୍ଚନୁଭୱତି, ଫୁସତି ସଚ୍ଛିକରୋତି ପାପୁଣାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦାନିସ୍ସ ଅନେକୱିହିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏକୋପି ହୁତ୍ୱା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଏକୋପି ହୁତ୍ୱାତି ଇଦ୍ଧିକରଣତୋ ପୁବ୍ବେ ପକତିୟା ଏକୋପି ହୁତ୍ୱା। ବହୁଧା ହୋତୀତି ବହୂନଂ ସନ୍ତିକେ ଚଙ୍କମିତୁକାମୋ ୱା ସଜ୍ଝାୟଂ ୱା କତ୍ତୁକାମୋ ପଞ୍ହଂ ୱା ପୁଚ୍ଛିତୁକାମୋ ହୁତ୍ୱା ସତମ୍ପି ସହସ୍ସମ୍ପି ହୋତି। କଥଂ ପନାୟମେୱଂ ହୋତି? ଇଦ୍ଧିୟା ଚତସ୍ସୋ ଭୂମିୟୋ ଚତ୍ତାରୋ ପାଦା ଅଟ୍ଠ ପଦାନି ସୋଳସ ଚ ମୂଲାନି ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ଞାଣେନ ଅଧିଟ୍ଠହନ୍ତୋ।

୩୮୧। ତତ୍ଥ ଚତସ୍ସୋ ଭୂମିୟୋତି ଚତ୍ତାରି ଝାନାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଧମ୍ମସେନାପତିନା ‘‘ଇଦ୍ଧିୟା କତମା ଚତସ୍ସୋ ଭୂମିୟୋ? ୱିୱେକଜଭୂମି ପଠମଂ ଝାନଂ, ପୀତିସୁଖଭୂମି ଦୁତିୟଂ ଝାନଂ, ଉପେକ୍ଖାସୁଖଭୂମି ତତିୟଂ ଝାନଂ, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଭୂମି ଚତୁତ୍ଥଂ ଝାନଂ। ଇଦ୍ଧିୟା ଇମା ଚତସ୍ସୋ ଭୂମିୟୋ ଇଦ୍ଧିଲାଭାୟ ଇଦ୍ଧିପଟିଲାଭାୟ ଇଦ୍ଧିୱିକୁବ୍ବନତାୟ ଇଦ୍ଧିୱିସୱିତାୟ ଇଦ୍ଧିୱସିତାୟ ଇଦ୍ଧିୱେସାରଜ୍ଜାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି (ପଟି। ମ। ୩। ୯)। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିମାନି ତୀଣି ଝାନାନି ଯସ୍ମା ପୀତିଫରଣେନ ଚ ସୁଖଫରଣେନ ଚ ସୁଖସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଲହୁସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଓକ୍କମିତ୍ୱା ଲହୁମୁଦୁକମ୍ମଞ୍ଞକାୟୋ ଇଦ୍ଧିଂ ପାପୁଣାତି, ତସ୍ମା ଇମିନା ପରିୟାୟେନ ଇଦ୍ଧିଲାଭାୟ ସଂୱତ୍ତନତୋ ସମ୍ଭାରଭୂମିୟୋତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ପନ ଇଦ୍ଧିଲାଭାୟ ପକତିଭୂମିୟେୱ।

୩୮୨।ଚତ୍ତାରୋ ପାଦାତି ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା ୱେଦିତବ୍ବା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ଇଦ୍ଧିୟା କତମେ ଚତ୍ତାରୋ ପାଦା? ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଛନ୍ଦସମାଧିପଧାନସଙ୍ଖାରସମନ୍ନାଗତଂ ଇଦ୍ଧିପାଦଂ ଭାୱେତି। ୱୀରିୟ… ଚିତ୍ତ… ୱୀମଂସାସମାଧିପଧାନସଙ୍ଖାରସମନ୍ନାଗତଂ ଇଦ୍ଧିପାଦଂ ଭାୱେତି। ଇଦ୍ଧିୟା ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ପାଦା ଇଦ୍ଧିଲାଭାୟ…ପେ… ଇଦ୍ଧିୱେସାରଜ୍ଜାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି (ପଟି। ମ। ୩।୯)। ଏତ୍ଥ ଚ ଛନ୍ଦହେତୁକୋ ଛନ୍ଦାଧିକୋ ୱା ସମାଧି ଛନ୍ଦସମାଧି। କତ୍ତୁକମ୍ୟତାଛନ୍ଦଂ ଅଧିପତିଂ କରିତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସମାଧିସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ପଧାନଭୂତା ସଙ୍ଖାରା ପଧାନସଙ୍ଖାରା। ଚତୁକିଚ୍ଚସାଧକସ୍ସ ସମ୍ମପ୍ପଧାନୱୀରିୟସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସମନ୍ନାଗତନ୍ତି ଛନ୍ଦସମାଧିନା ଚ ପଧାନସଙ୍ଖାରେହି ଚ ଉପେତଂ। ଇଦ୍ଧିପାଦନ୍ତି ନିପ୍ଫତ୍ତିପରିୟାୟେନ ୱା ଇଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ, ଇଜ୍ଝନ୍ତି ଏତାୟ ସତ୍ତା ଇଦ୍ଧା ୱୁଦ୍ଧା ଉକ୍କଂସଗତା ହୋନ୍ତୀତି ଇମିନା ୱା ପରିୟାୟେନ ଇଦ୍ଧୀତି ସଙ୍ଖଂ ଗତାନଂ ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତସମ୍ପୟୁତ୍ତାନଂ ଛନ୍ଦସମାଧିପଧାନସଙ୍ଖାରାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ପାଦଭୂତଂ ସେସଚିତ୍ତଚେତସିକରାସିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ଇଦ୍ଧିପାଦୋତି ତଥାଭୂତସ୍ସ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ’’ତି (ୱିଭ। ୪୩୪)।

ଅଥ ୱା ପଜ୍ଜତେ ଅନେନାତି ପାଦୋ। ପାପୁଣୀୟତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦ୍ଧିୟା ପାଦୋ ଇଦ୍ଧିପାଦୋ। ଛନ୍ଦାଦୀନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ୟଥାହ – ‘‘ଛନ୍ଦଞ୍ଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ନିସ୍ସାୟ ଲଭତି ସମାଧିଂ, ଲଭତି ଚିତ୍ତସ୍ସେକଗ୍ଗତଂ, ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଛନ୍ଦସମାଧି। ସୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ପାପକାନଂ…ପେ… ପଦହତି, ଇମେ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ପଧାନସଙ୍ଖାରା। ଇତି ଅୟଞ୍ଚ ଛନ୍ଦୋ ଅୟଞ୍ଚ ଛନ୍ଦସମାଧି ଇମେ ଚ ପଧାନସଙ୍ଖାରା, ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଛନ୍ଦସମାଧିପଧାନସଙ୍ଖାରସମନ୍ନାଗତୋ ଇଦ୍ଧିପାଦୋ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୮୨୫)। ଏୱଂ ସେସିଦ୍ଧିପାଦେସୁପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୩୮୩।ଅଟ୍ଠ ପଦାନୀତି ଛନ୍ଦାଦୀନି ଅଟ୍ଠ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ଇଦ୍ଧିୟା କତମାନି ଅଟ୍ଠ ପଦାନି? ଛନ୍ଦଞ୍ଚେ ଭିକ୍ଖୁ ନିସ୍ସାୟ ଲଭତି ସମାଧିଂ, ଲଭତି ଚିତ୍ତସ୍ସେକଗ୍ଗତଂ। ଛନ୍ଦୋ ନ ସମାଧି, ସମାଧି ନ ଛନ୍ଦୋ। ଅଞ୍ଞୋ ଛନ୍ଦୋ, ଅଞ୍ଞୋ ସମାଧି। ୱୀରିୟଞ୍ଚେ ଭିକ୍ଖୁ… ଚିତ୍ତଞ୍ଚେ ଭିକ୍ଖୁ… ୱୀମଂସଞ୍ଚେ ଭିକ୍ଖୁ ନିସ୍ସାୟ ଲଭତି ସମାଧିଂ, ଲଭତି ଚିତ୍ତସ୍ସେକଗ୍ଗତଂ। ୱୀମଂସା ନ ସମାଧି, ସମାଧି ନ ୱୀମଂସା। ଅଞ୍ଞା ୱୀମଂସା, ଅଞ୍ଞୋ ସମାଧି। ଇଦ୍ଧିୟା ଇମାନି ଅଟ୍ଠ ପଦାନି ଇଦ୍ଧିଲାଭାୟ…ପେ… ଇଦ୍ଧିୱେସାରଜ୍ଜାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି (ପଟି। ମ। ୩।୯)। ଏତ୍ଥ ହି ଇଦ୍ଧିମୁପ୍ପାଦେତୁକାମତାଛନ୍ଦୋ ସମାଧିନା ଏକତୋ ନିୟୁତ୍ତୋୱ ଇଦ୍ଧିଲାଭାୟ ସଂୱତ୍ତତି; ତଥା ୱୀରିୟାଦୟୋ। ତସ୍ମା ଇମାନି ଅଟ୍ଠ ପଦାନି ୱୁତ୍ତାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

୩୮୪।ସୋଳସ ମୂଲାନୀତି ସୋଳସହି ଆକାରେହି ଆନେଞ୍ଜତା ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱେଦିତବ୍ବା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ‘‘ଇଦ୍ଧିୟା କତି ମୂଲାନି? ସୋଳସ ମୂଲାନି – ଅନୋନତଂ ଚିତ୍ତଂ କୋସଜ୍ଜେ ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ, ଅନୁନ୍ନତଂ ଚିତ୍ତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେ ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ, ଅନଭିନତଂ ଚିତ୍ତଂ ରାଗେ ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ, ଅନପନତଂ ଚିତ୍ତଂ ବ୍ୟାପାଦେ ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ, ଅନିସ୍ସିତଂ ଚିତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠିୟା ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ, ଅପ୍ପଟିବଦ୍ଧଂ ଚିତ୍ତଂ ଛନ୍ଦରାଗେ ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ, ୱିପ୍ପମୁତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ କାମରାଗେ ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ, ୱିସଂୟୁତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ କିଲେସେ ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ, ୱିମରିୟାଦିକତଂ ଚିତ୍ତଂ କିଲେସମରିୟାଦେ ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ, ଏକତ୍ତଗତଂ ଚିତ୍ତଂ ନାନତ୍ତକିଲେସେ ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ, ସଦ୍ଧାୟ ପରିଗ୍ଗହିତଂ ଚିତ୍ତଂ ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟେ ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ, ୱୀରିୟେନ ପରିଗ୍ଗହିତଂ ଚିତ୍ତଂ କୋସଜ୍ଜେ ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ, ସତିୟା ପରିଗ୍ଗହିତଂ ଚିତ୍ତଂ ପମାଦେ ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ, ସମାଧିନା ପରିଗ୍ଗହିତଂ ଚିତ୍ତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେ ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ, ପଞ୍ଞାୟ ପରିଗ୍ଗହିତଂ ଚିତ୍ତଂ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ, ଓଭାସଗତଂ ଚିତ୍ତଂ ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧକାରେ ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ। ଇଦ୍ଧିୟା ଇମାନି ସୋଳସ ମୂଲାନି ଇଦ୍ଧିଲାଭାୟ…ପେ… ଇଦ୍ଧିୱେସାରଜ୍ଜାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି (ପଟି। ମ। ୩।୯)।

କାମଞ୍ଚ ଏସ ଅତ୍ଥୋ ଏୱଂ ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେତିଆଦିନାପି ସିଦ୍ଧୋୟେୱ, ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀନଂ ପନ ଇଦ୍ଧିୟା ଭୂମିପାଦପଦମୂଲଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପୁନ ୱୁତ୍ତୋ। ପୁରିମୋ ଚ ସୁତ୍ତେସୁ ଆଗତନୟୋ। ଅୟଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାୟଂ। ଇତି ଉଭୟତ୍ଥ ଅସମ୍ମୋହତ୍ଥମ୍ପି ପୁନ ୱୁତ୍ତୋ।

୩୮୫।ଞାଣେନ ଅଧିଟ୍ଠହନ୍ତୋତି ସ୍ୱାୟମେତେ ଇଦ୍ଧିୟା ଭୂମିପାଦପଦଭୂତେ ଧମ୍ମେ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଂ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାୟ ସଚେ ସତଂ ଇଚ୍ଛତି ‘‘ସତଂ ହୋମି ସତଂ ହୋମୀ’’ତି ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ପୁନ ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଂ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାୟ ଅଧିଟ୍ଠାତି, ଅଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତେନ ସହେୱ ସତଂ ହୋତି। ସହସ୍ସାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସଚେ ଏୱଂ ନ ଇଜ୍ଝତି ପୁନ ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଦୁତିୟମ୍ପି ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାୟ ଅଧିଟ୍ଠାତବ୍ବଂ। ସଂୟୁତ୍ତଟ୍ଠକଥାୟଂ ହି ଏକୱାରଂ ଦ୍ୱେୱାରଂ ସମାପଜ୍ଜିତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପାଦକଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ ନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ। ପରିକମ୍ମଚିତ୍ତାନି ସତାରମ୍ମଣାନି ୱା ସହସ୍ସାରମ୍ମଣାନି ୱା, ତାନି ଚ ଖୋ ୱଣ୍ଣୱସେନ, ନୋ ପଣ୍ଣତ୍ତିୱସେନ। ଅଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତମ୍ପି ତଥେୱ ସତାରମ୍ମଣଂ ୱା ସହସ୍ସାରମ୍ମଣଂ ୱା। ତଂ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଂ ଅପ୍ପନାଚିତ୍ତମିୱ ଗୋତ୍ରଭୁଅନନ୍ତରଂ ଏକମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକଂ।

୩୮୬। ୟମ୍ପି ପଟିସମ୍ଭିଦାୟଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପକତିୟା ଏକୋ ବହୁକଂ ଆୱଜ୍ଜତି ସତଂ ୱା ସହସ୍ସଂ ୱା ସତସହସ୍ସଂ ୱା, ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ଞାଣେନ ଅଧିଟ୍ଠାତି ‘ବହୁକୋ ହୋମୀ’ତି, ବହୁକୋ ହୋତି, ୟଥା ଆୟସ୍ମା ଚୂଳପନ୍ଥକୋ’’ତି (ପଟି। ମ। ୩।୧୦)। ତତ୍ରାପି ଆୱଜ୍ଜତୀତି ପରିକମ୍ମୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ଞାଣେନ ଅଧିଟ୍ଠାତୀତି ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ବହୁକଂ ଆୱଜ୍ଜତି, ତତୋ ତେସମ୍ପି ପରିକମ୍ମଚିତ୍ତାନଂ ଅୱସାନେ ସମାପଜ୍ଜତି, ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ପୁନ ବହୁକୋ ହୋମୀତି ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ପୱତ୍ତାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ଚତୁନ୍ନଂ ୱା ପୁବ୍ବଭାଗଚିତ୍ତାନଂ ଅନନ୍ତରା ଉପ୍ପନ୍ନେନ ସନ୍ନିଟ୍ଠାପନୱସେନ ଅଧିଟ୍ଠାନନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମେନ ଏକେନେୱ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣେନ ଅଧିଟ୍ଠାତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ୟଂ ପନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୟଥା ଆୟସ୍ମା ଚୂଳପନ୍ଥକୋ’’ତି, ତଂ ବହୁଧାଭାୱସ୍ସ କାୟସକ୍ଖିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ପନ ୱତ୍ଥୁନା ଦୀପେତବ୍ବଂ। ତେ କିର ଦ୍ୱେଭାତରୋ ପନ୍ଥେ ଜାତତ୍ତା ପନ୍ଥକାତି ନାମଂ ଲଭିଂସୁ। ତେସଂ ଜେଟ୍ଠୋ ମହାପନ୍ଥକୋ, ସୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସହ ପଟିସମ୍ଭିଦାହି ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ଅରହା ହୁତ୍ୱା ଚୂଳପନ୍ଥକଂ ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା –

ପଦୁମଂ ଯଥା କୋକନଦଂ ସୁଗନ୍ଧଂ, ପାତୋ ସିଯା ଫୁଲ୍ଲମୱୀତଗନ୍ଧଂ;

ଅଙ୍ଗୀରସଂ ପସ୍ସ ୱିରୋଚମାନଂ, ତପନ୍ତମାଦିଚ୍ଚମିୱନ୍ତଲିକ୍ଖେତି। (ଅ॰ ନି॰ ୫।୧୯୫) –

ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଦାସି। ସୋ ତଂ ଚତୂହି ମାସେହି ପଗୁଣଂ କାତୁଂ ନାସକ୍ଖି। ଅଥ ନଂ ଥେରୋ ଅଭବ୍ବୋ ତ୍ୱଂ ସାସନେତି ୱିହାରତୋ ନୀହରି। ତସ୍ମିଞ୍ଚ କାଲେ ଥେରୋ ଭତ୍ତୁଦ୍ଦେସକୋ ହୋତି। ଜୀୱକୋ ଥେରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ''ସ୍ୱେ, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱତା ସଦ୍ଧିଂ ପଞ୍ଚଭିକ୍ଖୁସତାନି ଗହେତ୍ୱା ଅମ୍ହାକଂ ଗେହେ ଭିକ୍ଖଂ ଗଣ୍ହଥା''ତି ଆହ। ଥେରୋପି ଠପେତ୍ୱା ଚୂଳପନ୍ଥକଂ ସେସାନଂ ଅଧିୱାସେମୀତି ଅଧିୱାସେସି।

ଚୂଳପନ୍ଥକୋ ଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକେ ଠତ୍ୱା ରୋଦତି। ଭଗୱା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ଦିସ୍ୱା ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା କସ୍ମା ରୋଦସୀତି ଆହ। ସୋ ତଂ ପୱତ୍ତିମାଚିକ୍ଖି। ଭଗୱା ନ ସଜ୍ଝାଯଂ କାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ମମ ସାସନେ ଅଭବ୍ବୋ ନାମ ହୋତି, ମା ସୋଚି ଭିକ୍ଖୂତି ତଂ ବାହାଯଂ ଗହେତ୍ୱା ୱିହାରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଇଦ୍ଧିଯା ପିଲୋତିକଖଣ୍ଡଂ ଅଭିନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ଅଦାସି, ହନ୍ଦ ଭିକ୍ଖୁ ଇମଂ ପରିମଜ୍ଜନ୍ତୋ ରଜୋହରଣଂ ରଜୋହରଣନ୍ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ସଜ୍ଝାଯଂ କରୋହୀତି। ତସ୍ସ ତଥା କରୋତୋ ତଂ କାଳୱଣ୍ଣଂ ଅହୋସି। ସୋ ପରିସୁଦ୍ଧଂ ୱତ୍ଥଂ, ନତ୍ଥେତ୍ଥ ଦୋସୋ, ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ପନାଯଂ ଦୋସୋତି ସଞ୍ଞଂ ପଟିଲଭିତ୍ୱା ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଞାଣଂ ଓତାରେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅନୁଲୋମତୋ ଗୋତ୍ରଭୁସମୀପଂ ପାପେସି। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ଓଭାସଗାଥା ଅଭାସି –

''ରାଗୋ ରଜୋ ନ ଚ ପନ ରେଣୁ ୱୁଚ୍ଚତି,

ରାଗସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ ରଜୋତି;

ଏତଂ ରଜଂ ୱିପ୍ପଜହିତ୍ୱା ପଣ୍ଡିତା,

ୱିହରନ୍ତି ତେ ୱିଗତରଜସ୍ସ ସାସନେ।

''ଦୋସୋ ...ପେ...।

''ମୋହୋ ରଜୋ ନ ଚ ପନ ରେଣୁ ୱୁଚ୍ଚତି,

ମୋହସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ ରଜୋତି;

ଏତଂ ରଜଂ ୱିପ୍ପଜହିତ୍ୱା ପଣ୍ଡିତା,

ୱିହରନ୍ତି ତେ ୱିଗତରଜସ୍ସ ସାସନେ''ତି। (ମହାନି॰ ୨୦୯);

ତସ୍ସ ଗାଥାପରିଯୋସାନେ ଚତୁପଟିସମ୍ଭିଦାଛଳଭିଞ୍ଞାପରିୱାରା ନୱ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମା ହତ୍ଥଗତାୱ ଅହେସୁଂ।

ସତ୍ଥା ଦୁତିଯଦିୱସେ ଜୀୱକସ୍ସ ଗେହଂ ଅଗମାସି ସଦ୍ଧିଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ। ଅଥ ଦକ୍ଖିଣୋଦକାୱସାନେ ଯାଗୁଯା ଦିଯ୍ୟମାନାଯ ହତ୍ଥେନ ପତ୍ତଂ ପିଦହି। ଜୀୱକୋ କିଂ ଭନ୍ତେତି ପୁଚ୍ଛି। ୱିହାରେ ଏକୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅତ୍ଥୀତି। ସୋ ପୁରିସଂ ପେସେସି ''ଗଚ୍ଛ, ଅଯ୍ୟଂ ଗହେତ୍ୱା ସୀଘଂ ଏହୀ''ତି। ୱିହାରତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତେ ପନ ଭଗୱତି,

ସହସ୍ସକ୍ଖତ୍ତୁମତ୍ତାନଂ , ନିମ୍ମିନିତ୍ୱାନ ପନ୍ଥକୋ;

ନିସୀଦମ୍ବୱନେ ରମ୍ମେ, ଯାୱ କାଲପ୍ପୱେଦନାତି। (ଥେରଗା॰ ୫୬୩);

ଅଥ ସୋ ପୁରିସୋ ଗନ୍ତ୍ୱା କାସାୱେହି ଏକପଜ୍ଜୋତଂ ଆରାମଂ ଦିସ୍ୱା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂହି ଭରିତୋ ଭନ୍ତେ ଆରାମୋ, ନାହଂ ଜାନାମି କତମୋ ସୋ ଅଯ୍ୟୋତି ଆହ। ତତୋ ନଂ ଭଗୱା ଆହ ''ଗଚ୍ଛ ଯଂ ପଠମଂ ପସ୍ସସି, ତଂ ଚୀୱରକଣ୍ଣେ ଗହେତ୍ୱା 'ସତ୍ଥା ତଂ ଆମନ୍ତେତୀ'ତି ୱତ୍ୱା ଆନେହୀ''ତି। ସୋ ତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଥେରସ୍ସେୱ ଚୀୱରକଣ୍ଣେ ଅଗ୍ଗହେସି। ତାୱଦେୱ ସବ୍ବେପି ନିମ୍ମିତା ଅନ୍ତରଧାଯିଂସୁ। ଥେରୋ ''ଗଚ୍ଛ ତ୍ୱ''ନ୍ତି ତଂ ଉଯ୍ୟୋଜେତ୍ୱା

ମୁଖଧୋୱନାଦିସରୀରକିଚ୍ଚଂ ନିଟ୍ଠପେତ୍ୱା ପଠମତରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପତ୍ତାସନେ ନିସୀଦି। ଇଦଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ''ଯଥା ଆଯସ୍ମା ଚୂଳପନ୍ଥକୋ''ତି।

ତତ୍ର ଯେ ତେ ବହୂ ନିମ୍ମିତା ତେ ଅନିଯମେତ୍ୱା ନିମ୍ମିତତ୍ତା ଇଦ୍ଧିମତା ସଦିସାୱ ହୋନ୍ତି। ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ୱା ଭାସିତତୁଣ୍ହୀଭାୱାଦୀସୁ ୱା ଯଂ ଯଂ ଇଦ୍ଧିମା କରୋତି, ତଂ ତଦେୱ କରୋନ୍ତି। ସଚେ ପନ ନାନାୱଣ୍ଣେ କାତୁକାମୋ ହୋତି, କେଚି ପଠମୱଯେ, କେଚି ମଜ୍ଝିମୱଯେ, କେଚି ପଚ୍ଛିମୱଯେ, ତଥା ଦୀଘକେସେ, ଉପଡ୍ଢମୁଣ୍ଡେ, ମୁଣ୍ଡେ, ମିସ୍ସକେସେ, ଉପଡ୍ଢରତ୍ତଚୀୱରେ, ପଣ୍ଡୁକଚୀୱରେ, ପଦଭାଣଧମ୍ମକଥାସରଭଞ୍ଞପଞ୍ହପୁଚ୍ଛନପଞ୍ହୱିସ୍ସଜ୍ଜନରଜନପଚନଚୀୱରସିବ୍ବନଧୋୱନାଦୀନି କରୋନ୍ତେ ଅପରେପି ୱା ନାନପ୍ପକାରକେ କାତୁକାମୋ ହୋତି, ତେନ ପାଦକଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଏତ୍ତକା ଭିକ୍ଖୂ ପଠମୱଯା ହୋନ୍ତୂତିଆଦିନା ନଯେନ ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ପୁନ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ଅଧିଟ୍ଠାତବ୍ବଂ। ଅଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତପ୍ପକାରାଯେୱ ହୋନ୍ତୀତି। ଏସ ନଯୋ ବହୁଧାପି ହୁତ୍ୱା ଏକୋ ହୋତୀତିଆଦୀସୁ।

ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ, ଇମିନା ଭିକ୍ଖୁନା ଏୱଂ ବହୁଭାୱଂ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ପୁନ ''ଏକୋୱ ହୁତ୍ୱା ଚଙ୍କମିସ୍ସାମି, ସଜ୍ଝାଯଂ କରିସ୍ସାମି, ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିସ୍ସାମୀ''ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ୱା, ''ଅଯଂ ୱିହାରୋ ଅପ୍ପଭିକ୍ଖୁକୋ, ସଚେ କେଚି ଆଗମିସ୍ସନ୍ତି 'କୁତୋ ଇମେ ଏତ୍ତକା ଏକସଦିସା ଭିକ୍ଖୂ, ଅଦ୍ଧା ଥେରସ୍ସ ଏସ ଆନୁଭାୱୋ'ତି ମଂ ଜାନିସ୍ସନ୍ତୀ''ତି ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଯ ୱା ଅନ୍ତରାୱ ''ଏକୋ ହୋମୀ''ତି ଇଚ୍ଛନ୍ତେନ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ''ଏକୋ ହୋମୀ''ତି ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ପୁନ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ''ଏକୋ ହୋମୀ''ତି ଅଧିଟ୍ଠାତବ୍ବଂ। ଅଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂଯେୱ ଏକୋ ହୋତି। ଏୱଂ ଅକରୋନ୍ତୋ ପନ ଯଥା ପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲୱସେନ ସଯମେୱ ଏକୋ ହୋତି।

୩୮୭।ଆୱିଭାୱଂ ତିରୋଭାୱନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଆୱିଭାୱଂ କରୋତି ତିରୋଭାୱଂ କରୋତୀତି ଅଯମତ୍ଥୋ । ଇଦମେୱ ହି ସନ୍ଧାଯ ପଟିସମ୍ଭିଦାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ଆୱିଭାୱନ୍ତି କେନଚି ଅନାୱଟଂ ହୋତି ଅପ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ୱିୱଟଂ ପାକଟଂ। ତିରୋଭାୱନ୍ତି କେନଚି ଆୱଟଂ ହୋତି ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ପିହିତଂ ପଟିକୁଜ୍ଜିତ''ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୩।୧୧)। ତତ୍ରାଯଂ ଇଦ୍ଧିମା ଆୱିଭାୱଂ କାତୁକାମୋ ଅନ୍ଧକାରଂ ୱା ଆଲୋକଂ କରୋତି, ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ୱା ୱିୱଟଂ, ଅନାପାଥଂ ୱା ଆପାଥଂ କରୋତି। କଥଂ? ଅଯଞ୍ହି ଯଥା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋପି ଦୂରେ ଠିତୋପି ୱା ଦିସ୍ସତି, ଏୱଂ ଅତ୍ତାନଂ ୱା ପରଂ ୱା କାତୁକାମୋ ପାଦକଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଇଦଂ ଅନ୍ଧକାରଟ୍ଠାନଂ ଆଲୋକଜାତଂ ହୋତୂତି ୱା, ଇଦଂ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ୱିୱଟଂ ହୋତୂତି ୱା, ଇଦଂ ଅନାପାଥଂ ଆପାଥଂ ହୋତୂତି ୱା ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅଧିଟ୍ଠାତି, ସହ ଅଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତେନ ଯଥାଧିଟ୍ଠିତମେୱ ହୋତି। ପରେ ଦୂରେ ଠିତାପି ପସ୍ସନ୍ତି। ସଯମ୍ପି ପସ୍ସିତୁକାମୋ ପସ୍ସତି।

୩୮୮। ଏତଂ ପନ ପାଟିହାରିଯଂ କେନ କତପୁବ୍ବନ୍ତି? ଭଗୱତା। ଭଗୱା ହି ଚୂଳସୁଭଦ୍ଦାଯ ନିମନ୍ତିତୋ ୱିସ୍ସକମ୍ମୁନା ନିମ୍ମିତେହି ପଞ୍ଚହି କୂଟାଗାରସତେହି ସାୱତ୍ଥିତୋ ସତ୍ତଯୋଜନବ୍ଭନ୍ତରଂ ସାକେତଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଯଥା ସାକେତନଗରୱାସିନୋ ସାୱତ୍ଥିୱାସିକେ, ସାୱତ୍ଥିୱାସିନୋ ଚ ସାକେତୱାସିକେ ପସ୍ସନ୍ତି, ଏୱଂ ଅଧିଟ୍ଠାସି। ନଗରମଜ୍ଝେ ଚ ଓତରିତ୍ୱା ପଥୱିଂ ଦ୍ୱିଧା ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଯାୱ ଅୱୀଚିଂ ଆକାସଞ୍ଚ ଦ୍ୱିଧା ୱିଯୂହିତ୍ୱା ଯାୱ ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ଦସ୍ସେସି।

ଦେୱୋରୋହଣେନପି ଚ ଅଯମତ୍ଥୋ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ। ଭଗୱା କିର ଯମକପାଟିହାରିଯଂ କତ୍ୱା ଚତୁରାସୀତିପାଣସହସ୍ସାନି ବନ୍ଧନା ପମୋଚେତ୍ୱା ଅତୀତା ବୁଦ୍ଧା ଯମକପାଟିହାରିଯାୱସାନେ କୁହିଂ ଗତାତି ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ତାୱତିଂସଭୱନଂ ଗତାତି ଅଦ୍ଦସ। ଅଥେକେନ ପାଦେନ ପଥୱୀତଲଂ ଅକ୍କମିତ୍ୱା ଦୁତିଯଂ ଯୁଗନ୍ଧରପବ୍ବତେ ପତିଟ୍ଠପେତ୍ୱା ପୁନ ପୁରିମପାଦଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ସିନେରୁମତ୍ଥକଂ ଅକ୍କମିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲସିଲାତଲେ ୱସ୍ସଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ସନ୍ନିପତିତାନଂ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଅଦେୱତାନଂ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅଭିଧମ୍ମକଥଂ ଆରଭି। ଭିକ୍ଖାଚାରୱେଲାଯ ନିମ୍ମିତବୁଦ୍ଧଂ ମାପେସି। ସୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି। ଭଗୱା ନାଗଲତାଦନ୍ତକଟ୍ଠଂ ଖାଦିତ୍ୱା ଅନୋତତ୍ତଦହେ ମୁଖଂ ଧୋୱିତ୍ୱା ଉତ୍ତରକୁରୂସୁ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଗହେତ୍ୱା ଅନୋତତ୍ତଦହତୀରେ ପରିଭୁଞ୍ଜତି। ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦତି। ଭଗୱା ଅଜ୍ଜ ଏତ୍ତକଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସିନ୍ତି ଥେରସ୍ସ ନଯଂ ଦେତି। ଏୱଂ ତଯୋ ମାସେ ଅବ୍ବୋଚ୍ଛିନ୍ନଂ ଅଭିଧମ୍ମକଥଂ କଥେସି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ଅସୀତିକୋଟିଦେୱତାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସି।

ଯମକପାଟିହାରିଯେ ସନ୍ନିପତିତାପି ଦ୍ୱାଦସଯୋଜନା ପରିସା ଭଗୱନ୍ତଂ ପସ୍ସିତ୍ୱାୱ ଗମିସ୍ସାମାତି ଖନ୍ଧାୱାରଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ତଂ ଚୂଳଅନାଥପିଣ୍ଡିକସେଟ୍ଠିଯେୱ ସବ୍ବପଚ୍ଚଯେହି ଉପଟ୍ଠାସି। ମନୁସ୍ସା କୁହିଂ ଭଗୱାତି ଜାନନତ୍ଥାଯ ଅନୁରୁଦ୍ଧତ୍ଥେରଂ ଯାଚିଂସୁ। ଥେରୋ ଆଲୋକଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅଦ୍ଦସ ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ତତ୍ଥ ୱସ୍ସୂପଗତଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଆରୋଚେସି।

ତେ ଭଗୱତୋ ୱନ୍ଦନତ୍ଥାଯ ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରଂ ଯାଚିଂସୁ। ଥେରୋ ପରିସମଜ୍ଝେଯେୱ ମହାପଥୱିଂ ନିମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ସିନେରୁପବ୍ବତଂ ନିବ୍ବିଜ୍ଝିତ୍ୱା ତଥାଗତପାଦମୂଲେ ଭଗୱତୋ ପାଦେ ୱନ୍ଦମାନୋୱ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଏତଦୱୋଚ ''ଜମ୍ବୁଦୀପୱାସିନୋ, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱତୋ ପାଦେ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପସ୍ସିତ୍ୱାୱ ଗମିସ୍ସାମାତି ୱଦନ୍ତୀ''ତି। ଭଗୱା ଆହ ''କୁହିଂ ପନ ତେ, ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନ, ଏତରହି ଜେଟ୍ଠଭାତା ଧମ୍ମସେନାପତୀ''ତି? ''ସଙ୍କସ୍ସନଗରେ

ଭନ୍ତେ’’ତି। ‘‘ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନ, ମଂ ଦଟ୍ଠୁକାମା ସ୍ୱେ ସଙ୍କସ୍ସନଗରଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୁ, ଅହଂ ସ୍ୱେ ମହାପୱାରଣପୁଣ୍ଣମାସୀଉପୋସଥଦିୱସେ ସଙ୍କସ୍ସନଗରେ ଓତରିସ୍ସାମୀ’’ତି। ‘‘ସାଧୁ, ଭନ୍ତେ’’ତି ଥେରୋ ଦସବଲଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଆଗତମଗ୍ଗେନେୱ ଓରୁୟ୍ହ ମନୁସ୍ସାନଂ ସନ୍ତିକଂ ସମ୍ପାପୁଣି। ଗମନାଗମନକାଲେ ଚ ୟଥା ନଂ ମନୁସ୍ସା ପସ୍ସନ୍ତି, ଏୱଂ ଅଧିଟ୍ଠାସି। ଇଦଂ ତାୱେତ୍ଥ ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରୋ ଆୱିଭାୱପାଟିହାରିୟଂ ଅକାସି।

ସୋ ଏୱଂ ଆଗତୋ ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ଆରୋଚେତ୍ୱା ‘‘ଦୂରନ୍ତି ସଞ୍ଞଂ ଅକତ୍ୱା କତପାତରାସାୱ ନିକ୍ଖମଥା’’ତି ଆହ। ଭଗୱା ସକ୍କସ୍ସ ଦେୱରଞ୍ଞୋ ଆରୋଚେସି ‘‘ମହାରାଜ, ସ୍ୱେ ମନୁସ୍ସଲୋକଂ ଗଚ୍ଛାମୀ’’ତି। ଦେୱରାଜା ୱିସ୍ସକମ୍ମଂ ଆଣାପେସି ‘‘ତାତ, ସ୍ୱେ ଭଗୱା ମନୁସ୍ସଲୋକଂ ଗନ୍ତୁକାମୋ, ତିସ୍ସୋ ସୋପାନପନ୍ତିୟୋ ମାପେହି ଏକଂ କନକମୟଂ, ଏକଂ ରଜତମୟଂ, ଏକଂ ମଣିମୟ’’ନ୍ତି। ସୋ ତଥା ଅକାସି। ଭଗୱା ଦୁତିୟଦିୱସେ ସିନେରୁମୁଦ୍ଧନି ଠତ୍ୱା ପୁରତ୍ଥିମଲୋକଧାତୁଂ ଓଲୋକେସି, ଅନେକାନି ଚକ୍କୱାଳସହସ୍ସାନି ୱିୱଟାନି ହୁତ୍ୱା ଏକଙ୍ଗଣଂ ୱିୟ ପକାସିଂସୁ। ୟଥା ଚ ପୁରତ୍ଥିମେନ, ଏୱଂ ପଚ୍ଛିମେନପି ଉତ୍ତରେନପି ଦକ୍ଖିଣେନପି ସବ୍ବଂ ୱିୱଟମଦ୍ଦସ। ହେଟ୍ଠାପି ୟାୱ ଅୱୀଚି, ଉପରି ୟାୱ ଅକନିଟ୍ଠଭୱନଂ, ତାୱ ଅଦ୍ଦସ।

ତଂ ଦିୱସଂ କିର ଲୋକୱିୱରଣଂ ନାମ ଅହୋସି। ମନୁସ୍ସାପି ଦେୱେ ପସ୍ସନ୍ତି, ଦେୱାପି ମନୁସ୍ସେ। ତତ୍ଥ ନେୱ ମନୁସ୍ସା ଉଦ୍ଧଂ ଉଲ୍ଲୋକେନ୍ତି, ନ ଦେୱା ଅଧୋ ଓଲୋକେନ୍ତି, ସବ୍ବେ ସମ୍ମୁଖାୱ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପସ୍ସନ୍ତି। ଭଗୱା ମଜ୍ଝେ ମଣିମୟେନ ସୋପାନେନ ଓତରତି, ଛକାମାୱଚରଦେୱା ୱାମପସ୍ସେ କନକମୟେନ, ସୁଦ୍ଧାୱାସା ଚ ମହାବ୍ରହ୍ମା ଚ ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସେ ରଜତମୟେନ। ଦେୱରାଜା ପତ୍ତଚୀୱରଂ ଅଗ୍ଗହେସି, ମହାବ୍ରହ୍ମା ତିୟୋଜନିକଂ ସେତଚ୍ଛତ୍ତଂ, ସୁୟାମୋ ୱାଳବୀଜନିଂ, ପଞ୍ଚସିଖୋ ଗନ୍ଧବ୍ବପୁତ୍ତୋ ତିଗାୱୁତମତ୍ତଂ ବେଳୁୱପଣ୍ଡୁୱୀଣଂ ଗହେତ୍ୱା ତଥାଗତସ୍ସ ପୂଜଂ କରୋନ୍ତୋ ଓତରତି। ତଂଦିୱସଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଭାୱାୟ ପିହଂ ଅନୁପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଠିତସତ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଇଦମେତ୍ଥ ଭଗୱା ଆୱିଭାୱପାଟିହାରିୟଂ ଅକାସି।

ଅପିଚ ତମ୍ବପଣ୍ଣିଦୀପେ ତଲଙ୍ଗରୱାସୀ ଧମ୍ମଦିନ୍ନତ୍ଥେରୋପି ତିସ୍ସମହାୱିହାରେ ଚେତିୟଙ୍ଗଣସ୍ମିଂ ନିସୀଦିତ୍ୱା ‘‘ତୀହି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅପଣ୍ଣକପଟିପଦଂ ପଟିପନ୍ନୋ ହୋତୀ’’ତି ଅପଣ୍ଣକସୁତ୍ତଂ (ଅ॰ ନି॰ ୩।୧୬) କଥେନ୍ତୋ ହେଟ୍ଠାମୁଖଂ ବୀଜନିଂ ଅକାସି, ୟାୱ ଅୱୀଚିତୋ ଏକଙ୍ଗଣଂ ଅହୋସି। ତତୋ ଉପରିମୁଖଂ ଅକାସି, ୟାୱ ବ୍ରହ୍ମଲୋକା ଏକଙ୍ଗଣଂ ଅହୋସି। ଥେରୋ ନିରୟଭୟେନ ତଜ୍ଜେତ୍ୱା ସଗ୍ଗସୁଖେନ ଚ ପଲୋଭେତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। କେଚି ସୋତାପନ୍ନା ଅହେସୁଂ, କେଚି ସକଦାଗାମୀ ଅନାଗାମୀ ଅରହନ୍ତୋତି।

୩୮୯। ତିରୋଭାୱଂ କାତୁକାମୋ ପନ ଆଲୋକଂ ୱା ଅନ୍ଧକାରଂ କରୋତି, ଅପ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ୱା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ, ଆପାଥଂ ୱା ଅନାପାଥଂ କରୋତି। କଥଂ? ଅୟଞ୍ହି ୟଥା ଅପ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋପି ସମୀପେ ଠିତୋପି ୱା ନ ଦିସ୍ସତି, ଏୱଂ ଅତ୍ତାନଂ ୱା ପରଂ ୱା କାତୁକାମୋ ପାଦକଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ‘‘ଇଦଂ ଆଲୋକଟ୍ଠାନଂ ଅନ୍ଧକାରଂ ହୋତୂ’’ତି ୱା, ‘‘ଇଦଂ ଅପ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ହୋତୂ’’ତି ୱା, ‘‘ଇଦଂ ଆପାଥଂ ଅନାପାଥଂ ହୋତୂ’’ତି ୱା ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଅଧିଟ୍ଠାତି। ସହ ଅଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତେନ ୟଥାଧିଟ୍ଠିତମେୱ ହୋତି। ପରେ ସମୀପେ ଠିତାପି ନ ପସ୍ସନ୍ତି। ସୟମ୍ପି ଅପସ୍ସିତୁକାମୋ ନ ପସ୍ସତି।

୩୯୦। ଏତଂ ପନ ପାଟିହାରିୟଂ କେନ କତପୁବ୍ବନ୍ତି? ଭଗୱତା। ଭଗୱା ହି ୟସଂ କୁଲପୁତ୍ତଂ ସମୀପେ ନିସିନ୍ନଂୟେୱ ୟଥା ନଂ ପିତା ନ ପସ୍ସତି, ଏୱମକାସି। ତଥା ୱୀସୟୋଜନସତଂ ମହାକପ୍ପିନସ୍ସ ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନଂ କତ୍ୱା ତଂ ଅନାଗାମିଫଲେ, ଅମଚ୍ଚସହସ୍ସଞ୍ଚସ୍ସ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା, ତସ୍ସ ଅନୁମଗ୍ଗଂ ଆଗତା ସହସ୍ସିତ୍ଥିପରିୱାରା ଅନୋଜାଦେୱୀ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ସମୀପେ ନିସିନ୍ନାପି ୟଥା ସପରିସଂ ରାଜାନଂ ନ ପସ୍ସତି, ତଥା କତ୍ୱା ‘‘ଅପି, ଭନ୍ତେ, ରାଜାନଂ ପସ୍ସଥା’’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘କିଂ ପନ ତେ ରାଜାନଂ ଗୱେସିତୁଂ ୱରଂ, ଉଦାହୁ ଅତ୍ତାନ’’ନ୍ତି? ‘‘ଅତ୍ତାନଂ, ଭନ୍ତେ’’ତି ୱତ୍ୱା ନିସିନ୍ନାୟ ତସ୍ସା ତଥା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି, ୟଥା ସା ସଦ୍ଧିଂ ଇତ୍ଥିସହସ୍ସେନ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାସି, ଅମଚ୍ଚା ଅନାଗାମିଫଲେ, ରାଜା ଅରହତ୍ତେତି। ଅପିଚ ତମ୍ବପଣ୍ଣିଦୀପଂ ଆଗତଦିୱସେ ୟଥା ଅତ୍ତନା ସଦ୍ଧିଂ ଆଗତେ ଅୱସେସେ ରାଜା ନ ପସ୍ସତି, ଏୱଂ କରୋନ୍ତେନ ମହିନ୍ଦତ୍ଥେରେନାପି ଇଦଂ କତମେୱ (ପାରା॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।ତତିୟସଙ୍ଗୀତିକଥା)।

୩୯୧। ଅପିଚ ସବ୍ବମ୍ପି ପାକଟଂ ପାଟିହାରିୟଂ ଆୱିଭାୱଂ ନାମ। ଅପାକଟପାଟିହାରିୟଂ ତିରୋଭାୱଂ ନାମ। ତତ୍ଥ ପାକଟପାଟିହାରିୟେ ଇଦ୍ଧିପି ପଞ୍ଞାୟତି ଇଦ୍ଧିମାପି। ତଂ ୟମକପାଟିହାରିୟେନ ଦୀପେତବ୍ବଂ। ତତ୍ର ହି ‘‘ଇଧ ତଥାଗତୋ ୟମକପାଟିହାରିୟଂ କରୋତି ଅସାଧାରଣଂ ସାୱକେହି। ଉପରିମକାୟତୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତି, ହେଟ୍ଠିମକାୟତୋ ଉଦକଧାରା ପୱତ୍ତତୀ’’ତି (ପଟି॰ ମ॰ ୧।୧୧୬) ଏୱଂ ଉଭୟଂ ପଞ୍ଞାୟିତ୍ଥ। ଅପାକଟପାଟିହାରିୟେ ଇଦ୍ଧିୟେୱ ପଞ୍ଞାୟତି, ନ ଇଦ୍ଧିମା। ତଂ ମହକସୁତ୍ତେନ (ସଂ॰ ନି॰ ୪।୩୪୬) ଚ ବ୍ରହ୍ମନିମନ୍ତନିକସୁତ୍ତେନ (ମ॰ ନି॰ ୧।୫୦୧ ଆଦୟୋ) ଚ ଦୀପେତବ୍ବଂ। ତତ୍ର ହି ଆୟସ୍ମତୋ ଚ ମହକସ୍ସ, ଭଗୱତୋ ଚ ଇଦ୍ଧିୟେୱ ପଞ୍ଞାୟିତ୍ଥ, ନ ଇଦ୍ଧିମା।

ୟଥାହ –

‘‘ଏକମନ୍ତଂ ନିସିନ୍ନୋ ଖୋ ଚିତ୍ତୋ ଗହପତି ଆୟସ୍ମନ୍ତଂ ମହକଂ ଏତଦବୋଚ ‘ସାଧୁ ମେ, ଭନ୍ତେ, ଅୟ୍ୟୋ ମହକୋ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମା ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିୟଂ ଦସ୍ସେତୂ’ତି। ତେନ ହି ତ୍ୱଂ ଗହପତି ଆଳିନ୍ଦେ ଉତ୍ତରାସଙ୍ଗଂ ପଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ତିଣକଲାପଂ ଓକାସେହୀତି। ‘ଏୱଂ, ଭନ୍ତେ’ତି ଖୋ ଚିତ୍ତୋ ଗହପତି ଆୟସ୍ମତୋ ମହକସ୍ସ ପଟିସ୍ସୁତ୍ୱା ଆଳିନ୍ଦେ ଉତ୍ତରାସଙ୍ଗଂ ପଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ତିଣକଲାପଂ ଓକାସେସି। ଅଥ ଖୋ ଆୟସ୍ମା ମହକୋ ୱିହାରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ତଥାରୂପଂ ଇଦ୍ଧାଭିସଙ୍ଖାରଂ ଅଭିସଙ୍ଖାସି, ୟଥା ତାଲଚ୍ଛିଗ୍ଗଳଏନ ଚ ଅଗ୍ଗଳଅନ୍ତରିକାୟ ଚ ଅଚ୍ଚି ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ତିଣାନି ଝାପେସି, ଉତ୍ତରାସଙ୍ଗଂ ନ ଝାପେସୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୪।୩୪୬)।

ୟଥା ଚାହ –

‘‘ଅଥ ଖ୍ୱାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାରୂପଂ ଇଦ୍ଧାଭିସଙ୍ଖାରଂ ଅଭିସଙ୍ଖାସିଂ ‘ଏତ୍ତାୱତା ବ୍ରହ୍ମା ଚ ବ୍ରହ୍ମପରିସା ଚ ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜା ଚ ସଦ୍ଦଞ୍ଚ ମେ ସୋସ୍ସନ୍ତି, ନ ଚ ମଂ ଦକ୍ଖିସ୍ସନ୍ତୀ’ତି ଅନ୍ତରହିତୋ ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସିଂ –

‘ଭୱେ ୱାହଂ ଭୟଂ ଦିସ୍ୱା, ଭୱଞ୍ଚ ୱିଭୱେସିନଂ;

ଭୱଂ ନାଭିୱଦିଂ କିଞ୍ଚି, ନନ୍ଦିଞ୍ଚ ନ ଉପାଦିୟି’’’ନ୍ତି। (ମ। ନି। ୧।୫୦୪);

୩୯୨। ତିରୋକୁଟ୍ଟଂ ତିରୋପାକାରଂ ତିରୋପବ୍ବତଂ ଅସଜ୍ଜମାନୋ ଗଚ୍ଛତି ସେୟ୍ୟଥାପି ଆକାସେତି ଏତ୍ଥ ତିରୋକୁଟ୍ଟନ୍ତି ପରକୁଟ୍ଟଂ, କୁଟ୍ଟସ୍ସ ପରଭାଗନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏସ ନୟୋ ଇତରେସୁ। କୁଟ୍ଟୋତି ଚ ଗେହଭିତ୍ତିୟା ଏତମଧିୱଚନଂ। ପାକାରୋତି ଗେହୱିହାରଗାମାଦୀନଂ ପରିକ୍ଖେପପାକାରୋ। ପବ୍ବତୋତି ପଂସୁପବ୍ବତୋ ୱା ପାସାଣପବ୍ବତୋ ୱା। ଅସଜ୍ଜମାନୋତି ଅଲଗ୍ଗମାନୋ। ସେୟ୍ୟଥାପି ଆକାସେତି ଆକାସେ ୱିୟ। ଏୱଂ ଗନ୍ତୁକାମେନ ପନ ଆକାସକସିଣଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାୟ କୁଟ୍ଟଂ ୱା ପାକାରଂ ୱା ସିନେରୁଚକ୍କୱାଳେସୁପି ଅଞ୍ଞତରଂ ପବ୍ବତଂ ୱା ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା କତପରିକମ୍ମେନ ଆକାସୋ ହୋତୂତି ଅଧିଟ୍ଠାତବ୍ବୋ। ଆକାସୋୟେୱ ହୋତି। ଅଧୋ ଓତରିତୁକାମସ୍ସ, ଉଦ୍ଧଂ ୱା ଆରୋହିତୁକାମସ୍ସ ସୁସିରୋ ହୋତି, ୱିନିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଗନ୍ତୁକାମସ୍ସ ଛିଦ୍ଦୋ। ସୋ ତତ୍ଥ ଅସଜ୍ଜମାନୋ ଗଚ୍ଛତି।

ତିପିଟକଚୂଳାଭୟତ୍ଥେରୋ ପନେତ୍ଥାହ – ‘‘ଆକାସକସିଣସମାପଜ୍ଜନଂ, ଆୱୁସୋ, କିମତ୍ଥିୟଂ, କିଂ ହତ୍ଥିଅସ୍ସାଦୀନି ଅଭିନିମ୍ମିନିତୁକାମୋ ହତ୍ଥିଅସ୍ସାଦି କସିଣାନି ସମାପଜ୍ଜତି, ନନୁ ୟତ୍ଥ କତ୍ଥଚି କସିଣେ ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିୱସୀଭାୱୋୟେୱ ପମାଣଂ। ୟଂ ୟଂ ଇଚ୍ଛତି, ତଂ ତଦେୱ ହୋତୀ’’ତି। ଭିକ୍ଖୂ ଆହଂସୁ – ‘‘ପାଳିୟା, ଭନ୍ତେ, ଆକାସକସିଣଂୟେୱ ଆଗତଂ, ତସ୍ମା ଅୱସ୍ସମେତଂ ୱତ୍ତବ୍ବ’’ନ୍ତି। ତତ୍ରାୟଂ ପାଳି –

‘‘ପକତିୟା ଆକାସକସିଣସମାପତ୍ତିୟା ଲାଭୀ ହୋତି। ତିରୋକୁଟ୍ଟଂ ତିରୋପାକାରଂ ତିରୋପବ୍ବତଂ ଆୱଜ୍ଜତି। ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ଞାଣେନ ଅଧିଟ୍ଠାତି – ‘ଆକାସୋ ହୋତୂ’ତି। ଆକାସୋ ହୋତି। ତିରୋକୁଟ୍ଟଂ ତିରୋପାକାରଂ ତିରୋପବ୍ବତଂ ଅସଜ୍ଜମାନୋ ଗଚ୍ଛତି। ୟଥା ମନୁସ୍ସା ପକତିୟା ଅନିଦ୍ଧିମନ୍ତୋ କେନଚି ଅନାୱଟେ ଅପରିକ୍ଖିତ୍ତେ ଅସଜ୍ଜମାନା ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଏୱମେୱ ସୋ ଇଦ୍ଧିମା ଚେତୋୱସିପ୍ପତ୍ତୋ ତିରୋକୁଟ୍ଟଂ ତିରୋପାକାରଂ ତିରୋପବ୍ବତଂ ଅସଜ୍ଜମାନୋ ଗଚ୍ଛତି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଆକାସେ’’ତି (ପଟି। ମ। ୩।୧୧)।

ସଚେ ପନସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ଅନ୍ତରା ପବ୍ବତୋ ୱା ରୁକ୍ଖୋ ୱା ଉଟ୍ଠେତି, କିଂ ପୁନ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଅଧିଟ୍ଠାତବ୍ବନ୍ତି? ଦୋସୋ ନତ୍ଥି। ପୁନ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ହି ଉପଜ୍ଝାୟସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ନିସ୍ସୟଗ୍ଗହଣସଦିସଂ ହୋତି। ଇମିନା ଚ ପନ ଭିକ୍ଖୁନା ଆକାସୋ ହୋତୂତି ଅଧିଟ୍ଠିତତ୍ତା ଆକାସୋ ହୋତିୟେୱ। ପୁରିମାଧିଟ୍ଠାନବଲେନେୱ ଚସ୍ସ ଅନ୍ତରା ଅଞ୍ଞୋ ପବ୍ବତୋ ୱା ରୁକ୍ଖୋ ୱା ଉତୁମୟୋ ଉଟ୍ଠହିସ୍ସତୀତି ଅଟ୍ଠାନମେୱେତଂ। ଅଞ୍ଞେନ ଇଦ୍ଧିମତା ନିମ୍ମିତେ ପନ ପଠମନିମ୍ମାନଂ ବଲୱଂ ହୋତି। ଇତରେନ ତସ୍ସ ଉଦ୍ଧଂ ୱା ଅଧୋ ୱା ଗନ୍ତବ୍ବଂ।

୩୯୩।ପଥୱିୟାପି ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନିମୁଜ୍ଜନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନ୍ତି ଉଟ୍ଠାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ନିମୁଜ୍ଜନ୍ତି ସଂସୀଦନଂ। ଉମ୍ମୁଜ୍ଜଞ୍ଚ ନିମୁଜ୍ଜଞ୍ଚ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନିମୁଜ୍ଜଂ। ଏୱଂ କାତୁକାମେନ ଆପୋକସିଣଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଉଟ୍ଠାୟ ଏତ୍ତକେ ଠାନେ ପଥୱୀ ଉଦକଂ ହୋତୂତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଅଧିଟ୍ଠାତବ୍ବଂ। ସହ ଅଧିଟ୍ଠାନେନ ୟଥା ପରିଚ୍ଛିନ୍ନେ ଠାନେ ପଥୱୀ ଉଦକମେୱ ହୋତି। ସୋ ତତ୍ଥ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନିମୁଜ୍ଜଂ କରୋତି। ତତ୍ରାୟଂ ପାଳି –

‘‘ପକତିୟା ଆପୋକସିଣସମାପତ୍ତିୟା ଲାଭୀ ହୋତି। ପଥୱିଂ ଆୱଜ୍ଜତି। ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ଞାଣେନ ଅଧିଟ୍ଠାତି – ‘ଉଦକଂ ହୋତୂ’ତି। ଉଦକଂ ହୋତି। ସୋ ପଥୱିୟା ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନିମୁଜ୍ଜଂ କରୋତି। ୟଥା ମନୁସ୍ସା ପକତିୟା ଅନିଦ୍ଧିମନ୍ତୋ ଉଦକେ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନିମୁଜ୍ଜଂ କରୋନ୍ତି, ଏୱମେୱ ସୋ ଇଦ୍ଧିମା

ଚେତୋଓସିପ୍ପତ୍ତୋ ପଥଓିୟା ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନିମୁଜ୍ଜଂ କରୋତି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଉଦକେ’’ତି (ପଟି। ମ। ୩।୧୧)।

ନ କେଓଲଞ୍ଚ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନିମୁଜ୍ଜମେଓ, ନ୍ହାନପାନମୁଖଧୋଓନଭଣ୍ଡକଧୋଓନାଦୀସୁ ଯଂ ଯଂ ଇଚ୍ଛତି, ତଂ ତଂ କରୋତି। ନ କେଓଲଞ୍ଚ ଉଦକମେଓ, ସପ୍ପିତେଲମଧୁଫାଣିତାଦୀସୁପି ଯଂ ଯଂ ଇଚ୍ଛତି, ତଂ ତଂ ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ ଏତ୍ତକଂ ହୋତୂତି ଆଓଜ୍ଜିତ୍ୱା ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଅଧିଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ଯଥାଧିଟ୍ଠିତମେଓ ହୋତି। ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଭାଜନଗତଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ସପ୍ପି ସପ୍ପିମେଓ ହୋତି। ତେଲାଦୀନି ତେଲାଦୀନିଯେଓ। ଉଦକଂ ଉଦକମେଓ। ସୋ ତତ୍ଥ ତେମିତୁକାମୋଓ ତେମେତି, ନ ତେମିତୁକାମୋ ନ ତେମେତି। ତସ୍ସେଓ ଚ ସା ପଥଓୀ ଉଦକଂ ହୋତି ସେସଜନସ୍ସ ପଥଓୀଯେଓ। ତତ୍ଥ ମନୁସ୍ସା ପତ୍ତିକାପି ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଯାନାଦୀହିପି ଗଚ୍ଛନ୍ତି, କସିକମ୍ମାଦୀନିପି କରୋନ୍ତିଯେଓ। ସଚେ ପନାୟଂ ତେସମ୍ପି ଉଦକଂ ହୋତୂତି ଇଚ୍ଛତି, ହୋତିଯେଓ। ପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲଂ ପନ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଯଂ ପକତିୟା ଘଟତଳାକାଦୀସୁ ଉଦକଂ, ତଂ ଠପେତ୍ୱା ଅଓସେସଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଟ୍ଠାନଂ ପଥଓୀଯେଓ ହୋତି।

୩୯୪।ଉଦକେପି ଅଭିଜ୍ଜମାନେତି ଏତ୍ଥ ଯଂ ଉଦକଂ ଅକ୍କମିତ୍ୱା ସଂସୀଦତି, ତଂ ଭିଜ୍ଜମାନନ୍ତି ଓୁଚ୍ଚତି। ଓିପରୀତଂ ଅଭିଜ୍ଜମାନଂ। ଏଓଂ ଗନ୍ତୁକାମେନ ପନ ପଥଓୀକସିଣଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଓୁଟ୍ଠାଯ ଏତ୍ତକେ ଠାନେ ଉଦକଂ ପଥଓୀ ହୋତୂତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଓୁତ୍ତନଯେନେଓ ଅଧିଟ୍ଠାତବ୍ବଂ। ସହ ଅଧିଟ୍ଠାନେନ ଯଥା ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଟ୍ଠାନେ ଉଦକଂ ପଥଓୀଯେଓ ହୋତି। ସୋ ତତ୍ଥ ଗଚ୍ଛତି, ତତ୍ରାଯଂ ପାଠଇ –

‘‘ପକତିୟା ପଥଓୀକସିଣସମାପତ୍ତିୟା ଲାଭୀ ହୋତି। ଉଦକଂ ଆଓଜ୍ଜତି। ଆଓଜ୍ଜିତ୍ୱା ଞାଣେନ ଅଧିଟ୍ଠାତି – ‘ପଥଓୀ ହୋତୂ’ତି। ପଥଓୀ ହୋତି। ସୋ ଅଭିଜ୍ଜମାନେ ଉଦକେ ଗଚ୍ଛତି। ଯଥା ମନୁସ୍ସା ପକତିୟା ଅନିଦ୍ଧିମନ୍ତୋ ଅଭିଜ୍ଜମାନାଯ ପଥଓିୟା ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଏଓମେଓ ସୋ ଇଦ୍ଧିମା ଚେତୋଓସିପ୍ପତ୍ତୋ ଅଭିଜ୍ଜମାନେ ଉଦକେ ଗଚ୍ଛତି, ସେୟ୍ୟଥାପି ପଥଓିଯ’’ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୩।୧୧)।

ନ କେଓଲଞ୍ଚ ଗଚ୍ଛତି, ଯଂ ଯଂ ଇରିଯାପଥଂ ଇଚ୍ଛତି, ତଂ ତଂ କରୋତି। ନ କେଓଲଞ୍ଚ ପଥଓିମେଓ କରୋତି, ମଣିସୁଓଣ୍ଣପବ୍ବତରୁକ୍ଖାଦୀସୁପି ଯଂ ଯଂ ଇଚ୍ଛତି, ତଂ ତଂ ଓୁତ୍ତନଯେନେଓ ଆଓଜ୍ଜିତ୍ୱା ଅଧିଟ୍ଠାତି, ଯଥାଧିଟ୍ଠିତମେଓ ହୋତି। ତସ୍ସେଓ ଚ ତଂ ଉଦକଂ ପଥଓୀ ହୋତି, ସେସଜନସ୍ସ ଉଦକମେଓ, ମଚ୍ଛକଚ୍ଛପା ଚ ଉଦକକାକାଦଯୋ ଚ ଯଥାରୁଚି ଓିଚରନ୍ତି। ସଚେ ପନାୟଂ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ମନୁସ୍ସାନଂ ତଂ ପଥଓିଂ କାତୁଂ ଇଚ୍ଛତି, କରୋତିଯେଓ। ପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲାତିକ୍କମେନ ପନ ଉଦକମେଓ ହୋତି।

୩୯୫।ପଲ୍ଲଙ୍କେନ କମତୀତି ପଲ୍ଲଙ୍କେନ ଗଚ୍ଛତି। ପକ୍ଖୀ ସକୁଣୋତି ପକ୍ଖେହି ଯୁତ୍ତସକୁଣୋ। ଏଓଂ କାତୁକାମେନ ପନ ପଥଓୀକସିଣଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଓୁଟ୍ଠାଯ ସଚେ ନିସିନ୍ନୋ ଗନ୍ତୁମିଚ୍ଛତି, ପଲ୍ଲଙ୍କପ୍ପମାଣଂ ଠାନଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଓୁତ୍ତନଯେନେଓ ଅଧିଟ୍ଠାତବ୍ବଂ। ସଚେ ନିପନ୍ନୋ ଗନ୍ତୁକାମୋ ହୋତି ମଞ୍ଚପ୍ପମାଣଂ, ସଚେ ପଦସା ଗନ୍ତୁକାମୋ ହୋତି ମଗ୍ଗପ୍ପମାଣନ୍ତି ଏଓଂ ଯଥାନୁରୂପଂ ଠାନଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଓୁତ୍ତନଯେନେଓ ପଥଓୀ ହୋତୂତି ଅଧିଟ୍ଠାତବ୍ବଂ, ସହ ଅଧିଟ୍ଠାନେନ ପଥଓୀଯେଓ ହୋତି। ତତ୍ରାଯଂ ପାଠଇ –

‘‘ଆକାସେପି ପଲ୍ଲଙ୍କେନ କମତି, ସେୟ୍ୟଥାପି ପକ୍ଖୀ ସକୁଣୋତି। ପକତିୟା ପଥଓୀକସିଣସମାପତ୍ତିୟା ଲାଭୀ ହୋତି, ଆକାସଂ ଆଓଜ୍ଜତି। ଆଓଜ୍ଜିତ୍ୱା ଞାଣେନ ଅଧିଟ୍ଠାତି – ‘ପଥଓୀ ହୋତୂ’ତି। ପଥଓୀ ହୋତି। ସୋ ଆକାସେ ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ ଚଙ୍କମତିପି ତିଟ୍ଠତିପି ନିସୀଦତିପି ସେୟ୍ୟମ୍ପି କପ୍ପେତି। ଯଥା ମନୁସ୍ସା ପକତିୟା ଅନିଦ୍ଧିମନ୍ତୋ ପଥଓିଯଂ ଚଙ୍କମନ୍ତିପି…ପେ… ସେୟ୍ୟମ୍ପି କପ୍ପେନ୍ତି, ଏଓମେଓ ସୋ ଇଦ୍ଧିମା ଚେତୋଓସିପ୍ପତ୍ତୋ ଆକାସେ ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ ଚଙ୍କମତିପି…ପେ… ସେୟ୍ୟମ୍ପି କପ୍ପେତୀ’’ତି (ପଟି। ମ। ୩।୧୧)।

ଆକାସେ ଗନ୍ତୁକାମେନ ଚ ଭିକ୍ଖୁନା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଲାଭିନାପି ଭଓିତବ୍ବଂ। କସ୍ମା? ଅନ୍ତରେ ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନା ଓା ପବ୍ବତରୁକ୍ଖାଦଯୋ ହୋନ୍ତି, ନାଗସୁପଣ୍ଣାଦଯୋ ଓା ଉସୂୟନ୍ତା ମାପେନ୍ତି, ନେସଂ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ତେ ପନ ଦିସ୍ୱା କିଂ କାତବ୍ବନ୍ତି? ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଓୁଟ୍ଠାଯ ଆକାସୋ ହୋତୂତି ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଅଧିଟ୍ଠାତବ୍ବଂ। ଥେରୋ ପନାହ ‘‘ସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନଂ, ଆଓୁସୋ, କିମତ୍ଥିଯଂ, ନନୁ ସମାହିତମେଓସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ, ତେନ ଯଂ ଯଂ ଠାନଂ ଆକାସୋ ହୋତୂତି ଅଧିଟ୍ଠାତି, ଆକାସୋଯେଓ ହୋତୀ’’ତି। କିଞ୍ଚାପି ଏଓମାହ, ଅଥ ଖୋ ତିରୋକୁଟ୍ଟପାରିହାରିଯେ ଓୁତ୍ତନଯେନେଓ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ।

ଅପିଚ ଓକାସେ ଓରୋହଣତ୍ଥମ୍ପି ଇମିନା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଲାଭିନା ଭଓିତବ୍ବଂ, ଅଯଞ୍ହି ସଚେ ଅନୋକାସେ ନ୍ହାନତିତ୍ଥେ ଓା ଗାମଦ୍ୱାରେ ଓା ଓରୋହତି। ମହାଜନସ୍ସ ପାକଟୋ ହୋତି। ତସ୍ମା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସିତ୍ୱା ଅନୋକାସଂ ଓଜ୍ଜେତ୍ୱା ଓକାସେ ଓତରତୀତି।

୩୯୬। ଇମେପି ଚନ୍ଦିମସୂରିଯେ ଏଓଂମହିଦ୍ଧିକେ ଏଓଂମହାନୁଭାଓେ ପାଣିନା ପରାମସତି ପରିମଜ୍ଜତୀତି ଏତ୍ଥ ଚନ୍ଦିମସୂରିଯାନଂ ଦ୍ୱାଚତ୍ତାଲୀସଯୋଜନସହସ୍ସସ୍ସ ଉପରି ଚରଣେନ ମହିଦ୍ଧିକତା, ତୀସୁ ଦୀପେସୁ ଏକକ୍ଖଣେ ଆଲୋକକରଣେନ ମହାନୁଭାଓତା ଓେଦିତବ୍ବା। ଏଓଂ ଉପରି ଚରଣଆଲୋକକରଣେହି ଓା ମହିଦ୍ଧିକେ ତେନେଓ ମହାନୁଭାଓେ। ପରାମସତୀତି ପରିଗ୍ଗଣ୍ହତି ଏକଦେସେ ଓା ଛୁପତି। ପରିମଜ୍ଜତୀତି

ସମନ୍ତତୋ ଆଦାସତଲଂ ୱିଯ ପରିମଜ୍ଜତି। ଅଯଂ ପନସ୍ସ ଇଦ୍ଧି ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଜ୍ଝାନୱସେନେୱ ଇଜ୍ଝତି, ନତ୍ଥେତ୍ଥ କସିଣସମାପତ୍ତିନିଯମୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାଯଂ –

''ଇମେପି ଚନ୍ଦିମସୂରିଯେ…ପେ… ପରିମଜ୍ଜତୀତି ଇଧ ସୋ ଇଦ୍ଧିମା ଚେତୋୱସିପ୍ପତ୍ତୋ ଚନ୍ଦିମସୂରିଯେ ଆୱଜ୍ଜତି, ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ଞାଣେନ ଅଧିଟ୍ଠାତି – 'ହତ୍ଥପାସେ ହୋତୂ'ତି। ହତ୍ଥପାସେ ହୋତି। ସୋ ନିସିନ୍ନକୋ ୱା ନିପନ୍ନକୋ ୱା ଚନ୍ଦିମସୂରିଯେ ପାଣିନା ଆମସତି ପରାମସତି ପରିମଜ୍ଜତି। ଯଥା ମନୁସ୍ସା ପକତିଯା ଅନିଦ୍ଧିମନ୍ତୋ କିଞ୍ଚିଦେୱ ରୂପଗତଂ ହତ୍ଥପାସେ ଆମସନ୍ତି ପରାମସନ୍ତି ପରିମଜ୍ଜନ୍ତି, ଏୱମେୱ ସୋ ଇଦ୍ଧିମା…ପେ… ପରିମଜ୍ଜତୀ''ତି (ପଟି। ମ। ୩।୧୨)।

ସ୍ୱାଯଂ ଯଦି ଇଚ୍ଛତି ଗନ୍ତ୍ୱା ପରାମସିତୁଂ, ଗନ୍ତ୍ୱା ପରାମସତି, ଯଦି ପନ ଇଧେୱ ନିସିନ୍ନକୋ ୱା ନିପନ୍ନକୋ ୱା ପରାମସିତୁକାମୋ ହୋତି, ହତ୍ଥପାସେ ହୋତୂତି ଅଧିଟ୍ଠାତି, ଅଧିଟ୍ଠାନବଲେନ ୱଣ୍ଟା ମୁତ୍ତତାଲଫଲଂ ୱିଯ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ହତ୍ଥପାସେ ଠିତେ ୱା ପରାମସତି, ହତ୍ଥଂ ୱା ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା। ୱଡ୍ଢେନ୍ତସ୍ସ ପନ କିଂ ଉପାଦିଣ୍ଣକଂ ୱଡ୍ଢତି, ଅନୁପାଦିଣ୍ଣକନ୍ତି? ଉପାଦିଣ୍ଣକଂ ନିସ୍ସାଯ ଅନୁପାଦିଣ୍ଣକଂ ୱଡ୍ଢତି।

ତତ୍ଥ ତିପିଟକଚୂଳଅଭଯତ୍ଥେରୋ ଆହ ''କିଂ ପନାୱୁସୋ, ଉପାଦିଣ୍ଣକଂ ଖୁଦ୍ଦକମ୍ପି ମହନ୍ତମ୍ପି ନ ହୋତି, ନନୁ ଯଦା ଭିକ୍ଖୁ ତାଲଚ୍ଛିଦ୍ଦାଦୀହି ନିକ୍ଖମତି, ତଦା ଉପାଦିଣ୍ଣକଂ ଖୁଦ୍ଦକଂ ହୋତି। ଯଦା ମହନ୍ତଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ କରୋତି, ତଦା ମହନ୍ତଂ ହୋତି ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରସ୍ସ ୱିଯା''ତି।

ନନ୍ଦୋପନନ୍ଦନାଗଦମନକଥା

ଏକସ୍ମିଂ କିର ସମଯେ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକୋ ଗହପତି ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ''ସ୍ୱେ, ଭନ୍ତେ, ପଞ୍ଚହି ଭିକ୍ଖୁସତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅମ୍ହାକଂ ଗେହେ ଭିକ୍ଖଂ ଗଣ୍ହଥା''ତି ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ପକ୍କମି। ଭଗୱା ଅଧିୱାସେତ୍ୱା ତଂଦିୱସାୱସେସଂ ରତ୍ତିଭାଗଞ୍ଚ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ପଚ୍ଚୂସସମଯେ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଂ ଓଲୋକେସି। ଅଥସ୍ସ ନନ୍ଦୋପନନ୍ଦୋ ନାମ ନାଗରାଜା ଞାଣମୁଖେ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛି। ଭଗୱା ''ଅଯଂ ନାଗରାଜା ମଯ୍ହଂ ଞାଣମୁଖେ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛି, ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ଅସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯୋ''ତି ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ ''ଅଯଂ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକୋ ତୀସୁ ରତନେସୁ ଅପ୍ପସନ୍ନୋ''ତି ଦିସ୍ୱା କୋ ନୁ ଖୋ ଇମଂ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିତୋ ୱିୱେଚେଯ୍ୟା''ତି ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରଂ ଅଦ୍ଦସ।

ତତୋ ପଭାତାଯ ରତ୍ତିଯା ସରୀରପଟିଜଗ୍ଗନଂ କତ୍ୱା ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ଆନନ୍ଦଂ ଆମନ୍ତେସି – ''ଆନନ୍ଦ, ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଭିକ୍ଖୁସତାନଂ ଆରୋଚେହି ତଥାଗତୋ ଦେୱଚାରିକଂ ଗଚ୍ଛତୀ''ତି। ତଂ ଦିୱସଞ୍ଚ ନନ୍ଦୋପନନ୍ଦସ୍ସ ଆପାନଭୂମିଂ ସଜ୍ଜଯିଂସୁ। ସୋ ଦିବ୍ବରତନପଲ୍ଲଙ୍କେ ଦିବ୍ବେନ ସେତଚ୍ଛତ୍ତେନ ଧାରିଯମାନେନ ତିୱିଧନାଟକେହି ଚେୱ ନାଗପରିସାଯ ଚ ପରିୱୁତୋ ଦିବ୍ବଭାଜନେସୁ ଉପଟ୍ଠାପିତଂ ଅନ୍ନପାନୱିଧିଂ ଓଲୋକଯମାନୋ ନିସିନ୍ନୋ ହୋତି। ଅଥ ଭଗୱା ଯଥା ନାଗରାଜା ପସ୍ସତି, ତଥା କତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱିତାନମତ୍ଥକେନେୱ ପଞ୍ଚହି ଭିକ୍ଖୁସତେହି ସଦ୍ଧିଂ ତାୱତିଂସଦେୱଲୋକାଭିମୁଖୋ ପାଯାସି।

ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ନନ୍ଦୋପନନ୍ଦସ୍ସ ନାଗରାଜସ୍ସ ଏୱରୂପଂ ପାପକଂ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି – ''ଇମେ ହି ନାମ ମୁଣ୍ଡକା ସମଣକା ଅମ୍ହାକଂ ଉପରୂପରିଭୱନେନ ଦେୱାନଂ ତାୱତିଂସାନଂ ଭୱନଂ ପୱିସନ୍ତିପି ନିକ୍ଖମନ୍ତିପି, ନ ଦାନି ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଇମେସଂ ଅମ୍ହାକଂ ମତ୍ଥକେ ପାଦପଂସୁଂ ଓକିରନ୍ତାନଂ ଗନ୍ତୁଂ ଦସ୍ସାମୀ''ତି ଉଟ୍ଠାଯ ସିନେରୁପାଦଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ୱିଜହିତ୍ୱା ସିନେରୁଂ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଭୋଗେହି ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଉପରି ଫଣଂ କତ୍ୱା ତାୱତିଂସଭୱନଂ ଅୱକୁଜ୍ଜେନ ଫଣେନ ଗହେତ୍ୱା ଅଦସ୍ସନଂ ଗମେସି।

ଅଥ ଖୋ ଆଯସ୍ମା ରଟ୍ଠପାଲୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଏତଦୱୋଚ ''ପୁବ୍ବେ, ଭନ୍ତେ, ଇମସ୍ମିଂ ପଦେସେ ଠିତୋ ସିନେରୁଂ ପସ୍ସାମି, ସିନେରୁପରିଭଣ୍ଡଂ ପସ୍ସାମି, ତାୱତିଂସଂ ପସ୍ସାମି, ୱେଜଯନ୍ତଂ ପସ୍ସାମି, ୱେଜଯନ୍ତସ୍ସ ପାସାଦସ୍ସ ଉପରି ଧଜଂ ପସ୍ସାମି। କୋ ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ହେତୁ କୋ ପଚ୍ଚଯୋ, ଯଂ ଏତରହି ନେୱ ସିନେରୁଂ ପସ୍ସାମି…ପେ… ନ ୱେଜଯନ୍ତସ୍ସ ପାସାଦସ୍ସ ଉପରି ଧଜଂ ପସ୍ସାମୀ''ତି। ''ଅଯଂ, ରଟ୍ଠପାଲ, ନନ୍ଦୋପନନ୍ଦୋ ନାମ ନାଗରାଜା ତୁମ୍ହାକଂ କୁପିତୋ ସିନେରୁଂ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଭୋଗେହି ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଉପରି ଫଣେନ ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ଅନ୍ଧକାରଂ କତ୍ୱା ଠିତୋ''ତି। ''ଦମେମି ନଂ, ଭନ୍ତେ''ତି। ନ ଭଗୱା ଅନୁଜାନି। ଅଥ ଖୋ ଆଯସ୍ମା ଭଦ୍ଦିଯୋ ଆଯସ୍ମା ରାହୁଲୋତି ଅନୁକ୍କମେନ ସବ୍ବେପି ଭିକ୍ଖୂ ଉଟ୍ଠହିଂସୁ। ନ ଭଗୱା ଅନୁଜାନି।

ଅୱସାନେ ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରୋ ''ଅହଂ, ଭନ୍ତେ, ଦମେମି ନ''ନ୍ତି ଆହ। ''ଦମେହି ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନା''ତି ଭଗୱା ଅନୁଜାନି। ଥେରୋ ଅତ୍ତଭାୱଂ ୱିଜହିତ୍ୱା ମହନ୍ତଂ ନାଗରାଜୱଣ୍ଣଂ ଅଭିନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ନନ୍ଦୋପନନ୍ଦଂ ଚୁଦ୍ଦସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଭୋଗେହି ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତସ୍ସ ଫଣମତ୍ଥକେ ଅତ୍ତନୋ ଫଣଂ ଠପେତ୍ୱା ସିନେରୁନା ସଦ୍ଧିଂ ଅଭିନିପ୍ପୀଳେସି। ନାଗରାଜା ପଧୂମାଯି। ଥେରୋପି ନ ତୁଯ୍ହଂଯେୱ ସରୀରେ ଧୂମୋ ଅତ୍ଥି, ମଯ୍ହମ୍ପି ଅତ୍ଥୀତି ପଧୂମାଯି। ନାଗରାଜସ୍ସ ଧୂମୋ ଥେରଂ ନ ବାଧତି। ଥେରସ୍ସ ପନ ଧୂମୋ ନାଗରାଜାନଂ ବାଧତି। ତତୋ ନାଗରାଜା ପଜ୍ଜଲି। ଥେରୋପି ନ ତୁଯ୍ହଂଯେୱ ସରୀରେ ଅଗ୍ଗି ଅତ୍ଥି,

ମଯ୍ହମ୍ପି ଅଜ୍ଝୋତି ପଜ୍ଜଲି। ନାଗରାଜସ୍ସ ତେଜୋ ଥେରଂ ନ ବାଧତି। ଥେରସ୍ସ ପନ ତେଜୋ ନାଗରାଜାନଂ ବାଧତି। ନାଗରାଜା ଅଯଂ ମଂ ସିନେରୁନା ଅଭିନିପ୍ପୀଳେତ୍ୱା ଧୂମାଯତି ଚେୱ ପଜ୍ଜଲତି ଚାତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ''ଭୋ ତ୍ୱଂ କୋସୀ''ତି ପଟିପୁଚ୍ଛି। ''ଅହଂ ଖୋ, ନନ୍ଦ, ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ''ତି। ''ଭନ୍ତେ, ଅତ୍ତନୋ ଭିକ୍ଖୁଭାୱେନ ତିଟ୍ଠାହୀ''ତି।

ଥେରୋ ତଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ୱିଜହିତ୍ୱା ତସ୍ସ ଦକ୍ଖିଣକଣ୍ଣସୋତେନ ପୱିସିତ୍ୱା ୱାମକଣ୍ଣସୋତେନ ନିକ୍ଖମି , ୱାମକଣ୍ଣସୋତେନ ପୱିସିତ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣକଣ୍ଣସୋତେନ ନିକ୍ଖମି, ତଥା ଦକ୍ଖିଣନାସସୋତେନ ପୱିସିତ୍ୱା ୱାମନାସସୋତେନ ନିକ୍ଖମି, ୱାମନାସସୋତେନ ପୱିସିତ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣନାସସୋତେନ ନିକ୍ଖମି। ତତୋ ନାଗରାଜା ମୁଖଂ ୱିୱରି। ଥେରୋ ମୁଖେନ ପୱିସିତ୍ୱା ଅନ୍ତୋକୁଚ୍ଛିଯଂ ପାଚୀନେନ ଚ ପଚ୍ଛିମେନ ଚ ଚଙ୍କମତି। ଭଗୱା ''ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନ, ମନସିକରୋହି ମହିଦ୍ଧିକୋ ଏସ ନାଗୋ''ତି ଆହ। ଥେରୋ ''ମଯ୍ହଂ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା ଭାୱିତା ବହୁଲୀକତା ଯାନୀକତା ୱତ୍ଥୁକତା ଅନୁଟ୍ଠିତା ପରିଚିତା ସୁସମାରଦ୍ଧା, ତିଟ୍ଠତୁ, ଭନ୍ତେ, ନନ୍ଦୋପନନ୍ଦୋ, ଅହଂ ନନ୍ଦୋପନନ୍ଦସଦିସାନଂ ନାଗରାଜାନଂ ସତମ୍ପି ସହସ୍ସମ୍ପି ସତସହସ୍ସମ୍ପି ଦମେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ଆହ।

ନାଗରାଜା ଚିନ୍ତେସି ''ପୱିସନ୍ତୋ ତାୱ ମେ ନ ଦିଟ୍ଠୋ, ନିକ୍ଖମନକାଲେ ଦାନି ନଂ ଦାଠନ୍ତରେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ସଙ୍ଖାଦିସ୍ସାମୀ''ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ନିକ୍ଖମ ଭନ୍ତେ, ମା ମଂ ଅନ୍ତୋକୁଚ୍ଛିଯଂ ଅପରାପରଂ ଚଙ୍କମନ୍ତୋ ବାଧଯିତ୍ଥାତି ଆହ। ଥେରୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ବହି ଅଟ୍ଠାସି। ନାଗରାଜା ଅଯଂ ସୋତି ଦିସ୍ୱା ନାସୱାତଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜି। ଥେରୋ ଚତୁତ୍ଥଂ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜି। ଲୋମକୂପମ୍ପିସ୍ସ ୱାତୋ ଚାଲେତୁଂ ନାସକ୍ଖି। ଅୱସେସା ଭିକ୍ଖୂ କିର ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସବ୍ବପାଟିହାରିଯାନି କାତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟୁଂ, ଇମଂ ପନ ଠାନଂ ପତ୍ୱା ଏୱଂ ଖିପ୍ପନିସନ୍ତିନୋ ହୁତ୍ୱା ସମାପଜ୍ଜିତୁଂ ନ ସକ୍କିସ୍ସନ୍ତୀତି ତେସଂ ଭଗୱା ନାଗରାଜଦମନଂ ନାନୁଜାନି।

ନାଗରାଜା ''ଅହଂ ଇମସ୍ସ ସମଣସ୍ସ ନାସୱାତେନ ଲୋମକୂପମ୍ପି ଚାଲେତୁଂ ନାସକ୍କିଂ, ମହିଦ୍ଧିକୋ ସମଣୋ''ତି ଚିନ୍ତେସି। ଥେରୋ ଅତ୍ତଭାୱଂ ୱିଜହିତ୍ୱା ସୁପଣ୍ଣରୂପଂ ଅଭିନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ସୁପଣ୍ଣୱାତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ନାଗରାଜାନଂ ଅନୁବନ୍ଧି। ନାଗରାଜା ତଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ୱିଜହିତ୍ୱା ମାଣୱକୱଣ୍ଣଂ ଅଭିନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ''ଭନ୍ତେ, ତୁମ୍ହାକଂ ସରଣଂ ଗଚ୍ଛାମୀ''ତି ୱଦନ୍ତୋ ଥେରସ୍ସ ପାଦେ ୱନ୍ଦି। ଥେରୋ ''ସତ୍ଥା, ନନ୍ଦ, ଆଗତୋ, ଏହି ଗମିସ୍ସାମା''ତି ନାଗରାଜାନଂ ଦମଯିତ୍ୱା ନିବ୍ବିସଂ କତ୍ୱା ଗହେତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକଂ ଅଗମାସି। ନାଗରାଜା ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ''ଭନ୍ତେ, ତୁମ୍ହାକଂ ସରଣଂ ଗଚ୍ଛାମୀ''ତି ଆହ। ଭଗୱା ''ସୁଖୀ ହୋହି, ନାଗରାଜା''ତି ୱତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିୱୁତୋ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସ ନିୱେସନଂ ଅଗମାସି।

ଅନାଥପିଣ୍ଡିକୋ ''କିଂ, ଭନ୍ତେ, ଅତିଦିୱା ଆଗତତ୍ଥା''ତି ଆହ। ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନସ୍ସ ଚ ନନ୍ଦୋପନନ୍ଦସ୍ସ ଚ ସଙ୍ଗାମୋ ଅହୋସୀତି। କସ୍ସ, ଭନ୍ତେ, ଜଯୋ, କସ୍ସ ପରାଜଯୋତି। ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନସ୍ସ ଜଯୋ, ନନ୍ଦସ୍ସ ପରାଜଯୋତି। ଅନାଥପିଣ୍ଡିକୋ ''ଅଧିୱାସେତୁ ମେ, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱା ସତ୍ତାହଂ ଏକପଟିପାଟିଯା ଭତ୍ତଂ, ସତ୍ତାହଂ ଥେରସ୍ସ ସକ୍କାରଂ କରିସ୍ସାମୀ''ତି ୱତ୍ୱା ସତ୍ତାହଂ ବୁଦ୍ଧପମୁଖାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଭିକ୍ଖୁସତାନଂ ମହାସକ୍କାରଂ ଅକାସି। ଇତି ଇମଂ ଇମସ୍ମିଂ ନନ୍ଦୋପନନ୍ଦଦମନେ କତଂ ମହନ୍ତଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ଯଦା ମହନ୍ତଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ କରୋତି, ତଦା ମହନ୍ତଂ ହୋତି ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରସ୍ସ ୱିଯା''ତି। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେପି ଭିକ୍ଖୂ ଉପାଦିଣ୍ଣକଂ ନିସ୍ସାଯ ଅନୁପାଦିଣ୍ଣକମେୱ ୱଡ୍ଢତୀତି ଆହଂସୁ। ଅଯମେୱ ଚେତ୍ଥ ଯୁତ୍ତି।

ସୋ ଏୱଂ କତ୍ୱା ନ କେୱଲଂ ଚନ୍ଦିମସୂରିଯେ ପରାମସତି। ସଚେ ଇଚ୍ଛତି ପାଦକଥଲିକଂ କତ୍ୱା ପାଦେ ଠପେତି, ପୀଠଂ କତ୍ୱା ନିସୀଦତି, ମଞ୍ଚଂ କତ୍ୱା ନିପଜ୍ଜତି, ଅପସ୍ସେନଫଲକଂ କତ୍ୱା ଅପସ୍ସଯତି। ଯଥା ଚ ଏକୋ, ଏୱଂ ଅପରୋପି। ଅନେକେସୁପି ହି ଭିକ୍ଖୁସତସହସ୍ସେସୁ ଏୱଂ କରୋନ୍ତେସୁ ତେସଞ୍ଚ ଏକମେକସ୍ସ ତଥେୱ ଇଜ୍ଝତି। ଚନ୍ଦିମସୂରିଯାନଞ୍ଚ ଗମନମ୍ପି ଆଲୋକକରଣମ୍ପି ତଥେୱ ହୋତି। ଯଥା ହି ପାତିସହସ୍ସେସୁ ଉଦକପୂରେସୁ ସବ୍ବପାତୀସୁ ଚ ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲାନି ଦିସ୍ସନ୍ତି। ପାକତିକମେୱ ଚ ଚନ୍ଦସ୍ସ ଗମନଂ ଆଲୋକକରଣଞ୍ଚ ହୋତି। ତଥୂପମମେତଂ ପାଟିହାରିଯଂ।

୩୯୭।ଯାୱ ବ୍ରହ୍ମଲୋକାପୀତି ବ୍ରହ୍ମଲୋକମ୍ପି ପରିଚ୍ଛେଦଂ କତ୍ୱା। କାଯେନ ୱସଂ ୱତ୍ତେତୀତି ତତ୍ଥ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ କାଯେନ ଅତ୍ତନୋ ୱସଂ ୱତ୍ତେତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ପାଳିଂ ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ପାଳି –

''ଯାୱ ବ୍ରହ୍ମଲୋକାପି କାଯେନ ୱସଂ ୱତ୍ତେତୀତି। ସଚେ ସୋ ଇଦ୍ଧିମା ଚେତୋୱସିପ୍ପତ୍ତୋ ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ଗନ୍ତୁକାମୋ ହୋତି, ଦୂରେପି ସନ୍ତିକେ ଅଧିଟ୍ଠାତି ସନ୍ତିକେ ହୋତୂତି, ସନ୍ତିକେ ହୋତି। ସନ୍ତିକେପି ଦୂରେ ଅଧିଟ୍ଠାତି ଦୂରେ ହୋତୂତି, ଦୂରେ ହୋତି। ବହୁକମ୍ପି ଥୋକନ୍ତି ଅଧିଟ୍ଠାତି ଥୋକଂ ହୋତୂତି, ଥୋକଂ ହୋତି। ଥୋକମ୍ପି ବହୁକନ୍ତି ଅଧିଟ୍ଠାତି ବହୁକଂ ହୋତୂତି, ବହୁକଂ ହୋତି। ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ତସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ରୂପଂ ପସ୍ସତି। ଦିବ୍ବାଯ ସୋତଧାତୁଯା ତସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ସଦ୍ଦଂ ସୁଣାତି। ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣେନ ତସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଚିତ୍ତଂ ପଜାନାତି। ସଚେ ସୋ ଇଦ୍ଧିମା ଚେତୋୱସିପ୍ପତ୍ତୋ ଦିସ୍ସମାନେନ କାଯେନ ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ଗନ୍ତୁକାମୋ ହୋତି, କାଯୱସେନ ଚିତ୍ତଂ ପରିଣାମେତି, କାଯୱସେନ ଚିତ୍ତଂ ଅଧିଟ୍ଠାତି, କାଯୱସେନ ଚିତ୍ତଂ ପରିଣାମେତ୍ୱା କାଯୱସେନ ଚିତ୍ତଂ ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ସୁଖସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଲହୁସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଓକ୍କମିତ୍ୱା ଦିସ୍ସମାନେନ କାଯେନ ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ଗଚ୍ଛତି। ସଚେ ସୋ ଇଦ୍ଧିମା

ଚେତୋଓସିସ୍ସତ୍ତୋ ଅଦିସ୍ସମାନେନ କାୟେନ ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ଗନ୍ତୁକାମୋ ହୋତି, ଚିତ୍ତଓସେନ କାୟଂ ପରିଣାମେତି, ଚିତ୍ତଓସେନ କାୟଂ ଅଧିଟ୍ଠାତି। ଚିତ୍ତଓସେନ କାୟଂ ପରିଣାମେତ୍ୱା ଚିତ୍ତଓସେନ କାୟଂ ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ସୁଖସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଲହୁସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଓକ୍କମିତ୍ୱା ଅଦିସ୍ସମାନେନ କାୟେନ ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ଗଚ୍ଛତି। ସୋ ତସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ପୁରତୋ ରୂପଂ ଅଭିନିମ୍ମିନାତି ମନୋମୟଂ ସବ୍ବଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗିଂ ଅହୀନିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ସଚେ ସୋ ଇଦ୍ଧିମା ଚଙ୍କମତି, ନିମ୍ମିତୋପି ତତ୍ଥ ଚଙ୍କମତି। ସଚେ ସୋ ଇଦ୍ଧିମା ତିଟ୍ଠତି, ନିସୀଦତି, ସେୟ୍ୟଂ କପ୍ପେତି, ନିମ୍ମିତୋପି ତତ୍ଥ ସେୟ୍ୟଂ କପ୍ପେତି। ସଚେ ସୋ ଇଦ୍ଧିମା ଧୂମାୟତି, ପଜ୍ଜଲତି, ଧମ୍ମଂ ଭାସତି, ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛତି, ପଞ୍ହଂ ପୁଟ୍ଠୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି, ନିମ୍ମିତୋପି ତତ୍ଥ ପଞ୍ହଂ ପୁଟ୍ଠୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି। ସଚେ ସୋ ଇଦ୍ଧିମା ତେନ ବ୍ରହ୍ମୁନା ସଦ୍ଧିଂ ସନ୍ତିଟ୍ଠତି, ସଲ୍ଲପତି, ସାକଚ୍ଛଂ ସମାପଜ୍ଜତି, ନିମ୍ମିତୋପି ତତ୍ଥ ତେନ ବ୍ରହ୍ମୁନା ସଦ୍ଧିଂ ସନ୍ତିଟ୍ଠତି, ସଲ୍ଲପତି, ସାକଚ୍ଛଂ ସମାପଜ୍ଜତି। ୟଂ ୟଦେୱ ହି ସୋ ଇଦ୍ଧିମା କରୋତି, ତଂ ତଦେୱ ନିମ୍ମିତୋ କରୋତୀ''ତି (ପଟି। ମ। ୩।୧୨)।

ତତ୍ଥ ଦୂରେପି ସନ୍ତିକେ ଅଧିଟ୍ଠାତୀତି ପାଦକଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ଦୂରେ ଦେୱଲୋକଂ ୱା ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ୱା ଆୱଜ୍ଜତି ସନ୍ତିକେ ହୋତୂତି। ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ପୁନ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଞାଣେନ ଅଧିଟ୍ଠାତି ସନ୍ତିକେ ହୋତୂତି, ସନ୍ତିକେ ହୋତି। ଏସ ନୟୋ ସେସପଦେସୁପି।

ତତ୍ଥ କୋ ଦୂରଂ ଗହେତ୍ୱା ସନ୍ତିକଂ ଅକାସୀତି? ଭଗୱା। ଭଗୱା ହି ୟମକପାଟିହାରିୟାୱସାନେ ଦେୱଲୋକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ୟୁଗନ୍ଧରଞ୍ଚ ସିନେରୁଞ୍ଚ ସନ୍ତିକେ କତ୍ୱା ପଥୱୀତଲତୋ ଏକପାଦଂ ୟୁଗନ୍ଧରେ ପତିଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଦୁତିୟଂ ସିନେରୁମତ୍ଥକେ ଠପେସି। ଅଞ୍ଞୋ କୋ ଅକାସି? ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରୋ। ଥେରୋ ହି ସାୱତ୍ଥିତୋ ଭତ୍ତକିଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା ନିକ୍ଖନ୍ତଂ ଦ୍ୱାଦସୟୋଜନିକଂ ପରିସଂ ତିଂସୟୋଜନଂ ସଙ୍କସ୍ସନଗରମଗ୍ଗଂ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ତଙ୍ଖଣଞ୍ଞେୱ ସମ୍ପାପେସି।

ଅପିଚ ତମ୍ବପଣ୍ଣିଦୀପେ ଚୂଳଅସମୁଦ୍ଦତ୍ଥେରୋପି ଅକାସି। ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖସମୟେ କିର ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ପାତୋୱ ସତ୍ତ ଭିକ୍ଖୁସତାନି ଆଗମଂସୁ। ଥେରୋ ''ମହା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ କୁହିଂ ଭିକ୍ଖାଚାରୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ସକଲତମ୍ବପଣ୍ଣିଦୀପେ ଅଦିସ୍ୱା ''ପରତୀରେ ପାଟଲିପୁତ୍ତେ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଦିସ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂ ପତ୍ତଚୀୱରଂ ଗାହାପେତ୍ୱା ''ଏଥାୱୁସୋ, ଭିକ୍ଖାଚାରଂ ଗମିସ୍ସାମା''ତି ପଥୱିଂ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ପାଟଲିପୁତ୍ତଂ ଗତୋ। ଭିକ୍ଖୂ ''କତରଂ, ଭନ୍ତେ, ଇମଂ ନଗର''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ପାଟଲିପୁତ୍ତଂ, ଆୱୁସୋତି। ପାଟଲିପୁତ୍ତଂ ନାମ ଦୂରେ ଭନ୍ତେତି। ଆୱୁସୋ, ମହଲ୍ଲକତ୍ଥେରା ନାମ ଦୂରେପି ଗହେତ୍ୱା ସନ୍ତିକେ କରୋନ୍ତୀତି। ମହାସମୁଦ୍ଦୋ କୁହିଂ, ଭନ୍ତେତି? ନନୁ, ଆୱୁସୋ, ଅନ୍ତରା ଏକଂ ନୀଲମାତିକଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଆଗତତ୍ଥାତି? ଆମ, ଭନ୍ତେ। ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ପନ ମହନ୍ତୋତି। ଆୱୁସୋ, ମହଲ୍ଲକତ୍ଥେରା ନାମ ମହନ୍ତମ୍ପି ଖୁଦ୍ଦକଂ କରୋନ୍ତୀତି।

ୟଥା ଚାୟଂ, ଏୱଂ ତିସ୍ସଦତ୍ତତ୍ଥେରୋପି ସାୟନ୍ହସମୟେ ନ୍ହାୟିତ୍ୱା କତୁତ୍ତରାସଙ୍ଗୋ ମହାବୋଧିଂ ୱନ୍ଦିସ୍ସାମୀତି ଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ସନ୍ତିକେ ଅକାସି।

ସନ୍ତିକଂ ପନ ଗହେତ୍ୱା କୋ ଦୂରମକାସୀତି? ଭଗୱା। ଭଗୱା ହି ଅତ୍ତନୋ ଚ ଅଙ୍ଗୁଲିମାଲସ୍ସ (ମ। ନି। ୨।୩୪୮) ଚ ଅନ୍ତରଂ ସନ୍ତିକମ୍ପି ଦୂରମକାସୀତି।

ଅଥ କୋ ବହୁକଂ ଥୋକଂ ଅକାସୀତି? ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରୋ। ରାଜଗହେ କିର ନକ୍ଖତ୍ତଦିୱସେ ପଞ୍ଚସତା କୁମାରିୟୋ ଚନ୍ଦପୂୱେ ଗହେତ୍ୱା ନକ୍ଖତ୍ତକୀଳନତ୍ଥାୟ ଗଚ୍ଛନ୍ତିୟୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା କିଞ୍ଚି ନାଦଂସୁ। ପଚ୍ଛତୋ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ପନ ଥେରଂ ଦିସ୍ୱା ଅମ୍ହାକଂ ଥେରୋ ଏତି ପୂୱଂ ଦସ୍ସାମାତି ସବ୍ବା ପୂୱେ ଗହେତ୍ୱା ଥେରଂ ଉପସଙ୍କମିଂସୁ। ଥେରୋ ପତ୍ତଂ ନୀହରିତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ଏକପତ୍ତପୂରମତ୍ତମକାସି। ଭଗୱା ଥେରଂ ଆଗମୟମାନୋ ପୁରତୋ ନିସୀଦି। ଥେରୋ ଆହରିତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଅଦାସି।

ଇଲ୍ଲିସସେଟ୍ଠିୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ପନ ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରୋ ଥୋକଂ ବହୁକମକାସି, କାକୱଲିୟୱତ୍ଥୁସ୍ମିଞ୍ଚ ଭଗୱା। ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରୋ କିର ସତ୍ତାହଂ ସମାପତ୍ତିୟା ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ଦଲିଦ୍ଦସଙ୍ଗହଂ କରୋନ୍ତୋ କାକୱଲିୟସ୍ସ ନାମ ଦୁଗ୍ଗତମନୁସ୍ସସ୍ସ ଘରଦ୍ୱାରେ ଅଟ୍ଠାସି। ତସ୍ସ ଜାୟା ଥେରଂ ଦିସ୍ୱା ପତିନୋ ପକ୍କଂ ଅଲୋଣମ୍ବିଲୟାଗୁଂ ପତ୍ତେ ଆକିରି। ଥେରୋ ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ହତ୍ଥେ ଠପେସି। ଭଗୱା ମହାଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ପହୋନକଂ କତ୍ୱା ଅଧିଟ୍ଠାସି। ଏକପତ୍ତେନ ଆଭତା ସବ୍ବେସଂ ପହୋସି। କାକୱଲିୟୋପି ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ସେଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ ଅଲତ୍ଥାତି।

ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଥୋକସ୍ସ ବହୁକରଣଂ, ମଧୁରଂ ଅମଧୁରଂ, ଅମଧୁରଂ ମଧୁରନ୍ତିଆଦୀସୁପି ୟଂ ୟଂ ଇଚ୍ଛତି, ସବ୍ବଂ ଇଦ୍ଧିମତୋ ଇଜ୍ଝତି। ତଥା ହି ମହାଅନୁଳତ୍ଥେରୋ ନାମ ସମ୍ବହୁଲେ ଭିକ୍ଖୂ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରିତ୍ୱା ସୁକ୍ଖଭତ୍ତମେୱ ଲଭିତ୍ୱା ଗଙ୍ଗାତୀରେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜମାନେ ଦିସ୍ୱା ଗଙ୍ଗାୟ ଉଦକଂ ସପ୍ପିମଣ୍ଡନ୍ତି ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ସାମଣେରାନଂ ସଞ୍ଞଂ ଅଦାସି। ତେ ଥାଲକେହି ଆହରିତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଅଦଂସୁ। ସବ୍ବେ ମଧୁରେନ ସପ୍ପିମଣ୍ଡେନ ଭୁଞ୍ଜିଂସୂତି।

ଦିବ୍ବେନଚକ୍ଖୁନାତି ଇଧେୱ ଠିତୋ ଆଲୋକଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ତସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ରୂପଂ ପସ୍ସତି। ଇଧେୱ ଚ ଠିତୋ ସବ୍ବଂ ତସ୍ସ ଭାସତୋ ସଦ୍ଦଂ ସୁଣାତି। ଚିତ୍ତଂ

ପଜାନାତି। କାଯୱସେନ ଚିତ୍ତଂ ପରିଣାମେତୀତି କରଜକାଯସ୍ସ ୱସେନ ଚିତ୍ତଂ ପରିଣାମେତି। ପାଦକଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା କାଯେ ଆରୋପେତି। କାଯାନୁଗତିକଂ କରୋତି ଦନ୍ଧଗମନଂ। କାଯଗମନଂ ହି ଦନ୍ଧଂ ହୋତି। ସୁଖସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଲହୁସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଓକ୍କମତୀତି ପାଦକଜ୍ଝାନାରମ୍ମଣେନ ଇଦ୍ଧିଚିତ୍ତେନ ସହଜାତଂ ସୁଖସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଲହୁସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଓକ୍କମତି ପୱିସତି ଫସ୍ସେତି ସମ୍ପାପୁଣାତି। ସୁଖସଞ୍ଞା ନାମ ଉପେକ୍ଖାସମ୍ପଯୁତ୍ତସଞ୍ଞା। ଉପେକ୍ଖା ହି ସନ୍ତଂ ସୁଖନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ସାଯେୱ ଚ ସଞ୍ଞା ନୀୱରଣେହି ଚେୱ ୱିତକ୍କାଦୀହି ପଚ୍ଚନୀକେହି ଚ ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ଲହୁସଞ୍ଞାତିପି ୱେଦିତବ୍ବା। ତଂ ଓକ୍କନ୍ତସ୍ସ ପନସ୍ସ କରଜକାଯୋପି ତୂଲପିଚୁ ୱିଯ ସଲ୍ଲହୁକୋ ହୋତି। ସୋ ଏୱଂ ୱାଯୁକ୍ଖିତ୍ତତୂଲପିଚୁନା ୱିଯ ସଲ୍ଲହୁକେନ ଦିସ୍ସମାନେନ କାଯେନ ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ଗଚ୍ଛତି। ଏୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଚ ସଚେ ଇଚ୍ଛତି ପଥୱୀକସିଣୱସେନ ଆକାସେ ମଗ୍ଗଂ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ପଦସା ଗଚ୍ଛତି। ସଚେ ଇଚ୍ଛତି ୱାଯୋକସିଣୱସେନ ୱାଯୁଂ ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ତୂଲପିଚୁ ୱିଯ ୱାଯୁନା ଗଚ୍ଛତି। ଅପିଚ ଗନ୍ତୁକାମତା ଏୱ ଏତ୍ଥ ପମାଣଂ। ‘‘ସତି ହି ଗନ୍ତୁକାମତାଯ’’ ଏୱଂ କତଚିତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନୋ ଅଧିଟ୍ଠାନୱେଗୁକ୍ଖିତ୍ତୋୱ ସୋ ଇସ୍ସାସଖିତ୍ତସରୋ ୱିଯ ଦିସ୍ସମାନୋ ଗଚ୍ଛତି।

ଚିତ୍ତୱସେନ କାଯଂ ପରିଣାମେତୀତି କାଯଂ ଗହେତ୍ୱା ଚିତ୍ତେ ଆରୋପେତି। ଚିତ୍ତାନୁଗତିକଂ କରୋତି ସୀଘଗମନଂ। ଚିତ୍ତଗମନଂ ହି ସୀଘଂ ହୋତି। ସୁଖସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଲହୁସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଓକ୍କମତୀତି ରୂପକାଯାରମ୍ମଣେନ ଇଦ୍ଧିଚିତ୍ତେନ ସହଜାତଂ ସୁଖସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଲହୁସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଓକ୍କମତୀତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇଦଂ ପନ ଚିତ୍ତଗମନମେୱ ହୋତି। ଏୱଂ ଅଦିସ୍ସମାନେନ କାଯେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ପନାଯଂ କିଂ ତସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଗଚ୍ଛତି, ଉଦାହୁ ଠିତିକ୍ଖଣେ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ୱାତି ୱୁତ୍ତେ ତୀସୁପି ଖଣେସୁ ଗଚ୍ଛତୀତି ଥେରୋ ଆହ। କିଂ ପନ ସୋ ସଯଂ ଗଚ୍ଛତି ନିମ୍ମିତଂ ପେସେତୀତି। ଯଥାରୁଚି କରୋତି। ଇଧ ପନସ୍ସ ସଯଂ ଗମନମେୱ ଆଗତଂ।

ମନୋମଯନ୍ତି ଅଧିଟ୍ଠାନମନେନ ନିମ୍ମିତତ୍ତା ମନୋମଯଂ। ଅହୀନିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ଇଦଂ ଚକ୍ଖୁସୋତାଦୀନଂ ସଣ୍ଠାନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ନିମ୍ମିତରୂପେ ପନ ପସାଦୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ସଚେ ଇଦ୍ଧିମା ଚଙ୍କମତି ନିମ୍ମିତୋପି ତତ୍ଥ ଚଙ୍କମତୀତିଆଦି ସବ୍ବଂ ସାୱକନିମ୍ମିତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ବୁଦ୍ଧନିମ୍ମିତୋ ପନ ଯଂ ଯଂ ଭଗୱା କରୋତି, ତଂ ତମ୍ପି କରୋତି। ଭଗୱତୋ ରୁଚିୱସେନ ଅଞ୍ଞମ୍ପି କରୋତୀତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଂ ସୋ ଇଦ୍ଧିମା ଇଧେୱ ଠିତୋ ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ପସ୍ସତି, ଦିବ୍ବାଯ ସୋତଧାତୁଯା ସଦ୍ଦଂ ସୁଣାତି, ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣେନ ଚିତ୍ତଂ ପଜାନାତି, ନ ଏତ୍ତାୱତା କାଯେନ ୱସଂ ୱତ୍ତେତି। ଯମ୍ପି ସୋ ଇଧେୱ ଠିତୋ ତେନ ବ୍ରହ୍ମୁନା ସଦ୍ଧିଂ ସନ୍ତିଟ୍ଠତି ସଲ୍ଲପତି ସାକଚ୍ଛଂ ସମାପଜ୍ଜତି, ଏତ୍ତାୱତାପି ନ କାଯେନ ୱସଂ ୱତ୍ତେତି। ଯମ୍ପିସ୍ସ ଦୂରେପି ସନ୍ତିକେ ଅଧିଟ୍ଠାତୀତିଆଦିକଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ଏତ୍ତାୱତାପି ନ କାଯେନ ୱସଂ ୱତ୍ତେତି। ଯମ୍ପି ସୋ ଦିସ୍ସମାନେନ ୱା ଅଦିସ୍ସମାନେନ ୱା କାଯେନ ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ଗଚ୍ଛତି, ଏତ୍ତାୱତାପି ନ କାଯେନ ୱସଂ ୱତ୍ତେତି। ଯଞ୍ଚ ଖୋ ସୋ ତସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ପୁରତୋ ରୂପଂ ଅଭିନିମ୍ମିନାତୀତିଆଦିନା ନଯେନ ୱୁତ୍ତୱିଧାନଂ ଆପଜ୍ଜତି, ଏତ୍ତାୱତା କାଯେନ ୱସଂ ୱତ୍ତେତି ନାମ। ସେସଂ ପନେତ୍ଥ କାଯେନ ୱସଂ ୱତ୍ତନାଯ ପୁବ୍ବଭାଗଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଯଂ ତାୱ ଅଧିଟ୍ଠାନା ଇଦ୍ଧି।

୩୯୮।ୱିକୁବ୍ବନାଯ ପନ ମନୋମଯାଯ ଚ ଇଦଂ ନାନାକରଣଂ। ୱିକୁବ୍ବନଂ ତାୱ କରୋନ୍ତେନ ‘‘ସୋ ପକତିୱଣ୍ଣଂ ୱିଜହିତ୍ୱା କୁମାରକୱଣ୍ଣଂ ୱା ଦସ୍ସେତି, ନାଗୱଣ୍ଣଂ ୱା ଦସ୍ସେତି, ସୁପଣ୍ଣୱଣ୍ଣଂ ୱା ଦସ୍ସେତି, ଅସୁରୱଣ୍ଣଂ ୱା ଦସ୍ସେତି, ଇନ୍ଦୱଣ୍ଣଂ ୱା ଦସ୍ସେତି, ଦେୱୱଣ୍ଣଂ ୱା ଦସ୍ସେତି, ବ୍ରହ୍ମୱଣ୍ଣଂ ୱା ଦସ୍ସେତି, ସମୁଦ୍ଦୱଣ୍ଣଂ ୱା ଦସ୍ସେତି, ପବ୍ବତୱଣ୍ଣଂ ୱା ଦସ୍ସେତି, ସୀହୱଣ୍ଣଂ ୱା ଦସ୍ସେତି, ବ୍ଯଗ୍ଘୱଣ୍ଣଂ ୱା ଦସ୍ସେତି, ଦୀପିୱଣ୍ଣଂ ୱା ଦସ୍ସେତି, ହତ୍ଥିମ୍ପି ଦସ୍ସେତି, ଅସ୍ସମ୍ପି ଦସ୍ସେତି, ରଥମ୍ପି ଦସ୍ସେତି, ପତ୍ତିମ୍ପି ଦସ୍ସେତି, ୱିୱିଧମ୍ପି ସେନାବ୍ଯୂହଂ ଦସ୍ସେତୀ’’ତି (ପଟି। ମ। ୩।୧୩) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେସୁ କୁମାରକୱଣ୍ଣାଦୀସୁ ଯଂ ଯଂ ଆକଙ୍ଖତି, ତଂ ତଂ ଅଧିଟ୍ଠାତବ୍ବଂ। ଅଧିଟ୍ଠହନ୍ତେନ ଚ ପଥୱୀକସିଣାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରାରମ୍ମଣତୋ ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଅତ୍ତନୋ କୁମାରକୱଣ୍ଣୋ ଆୱଜ୍ଜିତବ୍ବୋ। ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ପରିକମ୍ମାୱସାନେ ପୁନ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ଏୱରୂପୋ ନାମ କୁମାରକୋ ହୋମୀତି ଅଧିଟ୍ଠାତବ୍ବଂ। ସହ ଅଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତେନ କୁମାରକୋ ହୋତି ଦେୱଦତ୍ତୋ ୱିଯ (ଚୂଳୱ। ୩୩୩)। ଏସ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥ।

ହତ୍ଥିମ୍ପି ଦସ୍ସେତୀତିଆଦି ପନେତ୍ଥ ବହିଦ୍ଧାପି ହତ୍ଥିଆଦିଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ହତ୍ଥୀ ହୋମୀତି ଅନଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ହତ୍ଥୀ ହୋତୂତି ଅଧିଟ୍ଠାତବ୍ବଂ, ଅସ୍ସାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋତି। ଅଯଂ ୱିକୁବ୍ବନା ଇଦ୍ଧି।

୩୯୯।ମନୋମଯଂ କାତୁକାମୋ ପନ ପାଦକଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ କାଯଂ ତାୱ ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ସୁସିରୋ ହୋତୂତି ଅଧିଟ୍ଠାତି, ସୁସିରୋ ହୋତି। ଅଥସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଅଞ୍ଞଂ କାଯଂ ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅଧିଟ୍ଠାତି, ତସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଅଞ୍ଞୋ କାଯୋ ହୋତୂତି। ସୋ ତଂ ମୁଞ୍ଜମ୍ହା ଇସିକଂ ୱିଯ କୋସିଯା ଅସିଂ ୱିଯ କରଣ୍ଡାଯ ଅହିଂ ୱିଯ ଚ ଅବ୍ବାହତି । ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଇମମ୍ହା କାଯା ଅଞ୍ଞଂ କାଯଂ ଅଭିନିମ୍ମିନାତି ରୂପିଂ ମନୋମଯଂ ସବ୍ବଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗିଂ ଅହୀନିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ସେଯ୍ଯଥାପି ପୁରିସୋ ମୁଞ୍ଜମ୍ହା ଇସିକଂ ପୱାହେଯ୍ଯ, ତସ୍ସ ଏୱମସ୍ସ ଅଯଂ ମୁଞ୍ଜୋ ଅଯଂ ଇସିକା , ଅଞ୍ଞୋ ମୁଞ୍ଜୋ ଅଞ୍ଞା ଇସିକା, ମୁଞ୍ଜମ୍ହାତ୍ୱେୱ ଇସିକା ପୱାଢହା’’ତିଆଦି (ପଟି। ମ। ୩।୧୪)। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଥା ଇସିକାଦଯୋ ମୁଞ୍ଜାଦୀହି ସଦିସା

ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ମନୋମଯରୂପଂ ଇଦ୍ଧିମତାସଦିସମେୱ ହୋତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଏତା ଉପମା ୱୁତ୍ତାତି। ଅଯଂ ମନୋମଯା ଇଦ୍ଧି।

ଇତି ସାଧୁଜନପାମୋଜ୍ଜତ୍ଥାଯ କତେ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ

ଇଦ୍ଧିୱିଧନିଦ୍ଦେସୋ ନାମ

ଦ୍ୱାଦସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୩। ଅଭିଞ୍ଞାନିଦ୍ଦେସୋ

ଦିବ୍ବସୋତଧାତୁକଥା

୪୦୦। ଇଦାନି ଦିବ୍ବସୋତଧାତୁୟା ନିଦ୍ଦେସକ୍କମୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ତତୋ ପରାସୁ ଚ ତୀସୁ ଅଭିଞ୍ଞାସୁ ସୋ ଏୱଂ ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେତିଆଦୀନଂ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୪୦ ଆଦୟୋ) ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସବ୍ବତ୍ଥ ପନ ୱିସେସମତ୍ତମେୱ ୱଣ୍ଣୟିସ୍ସାମ। ତତ୍ର ଦିବ୍ବାୟ ସୋତଧାତୁୟାତି ଏତ୍ଥ ଦିବ୍ବସଦିସତ୍ତା ଦିବ୍ବା। ଦେୱାନଂ ହି ସୁଚରିତକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତା ପିତ୍ତସେମ୍ହରୁହିରାଦୀହି ଅପଲିବୁଦ୍ଧା ଉପକ୍କିଲେସୱିମୁତ୍ତତାୟ ଦୂରେପି ଆରମ୍ମଣଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସମତ୍ଥା ଦିବ୍ବପସାଦସୋତଧାତୁ ହୋତି। ଅୟଞ୍ଚାପି ଇମସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ୱୀରିୟଭାୱନାବଲନିବ୍ବତ୍ତା ଞାଣସୋତଧାତୁ ତାଦିସାୟେୱାତି ଦିବ୍ବସଦିସତ୍ତା ଦିବ୍ବା। ଅପିଚ ଦିବ୍ବୱିହାରୱସେନ ପଟିଲଦ୍ଧତ୍ତା ଅତ୍ତନା ଚ ଦିବ୍ବୱିହାରସନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତାପି ଦିବ୍ବା। ସୱନଟ୍ଠେନ ନିଜ୍ଜୀୱଟ୍ଠେନ ଚ ସୋତଧାତୁ। ସୋତଧାତୁକିଚ୍ଚକରଣେନ ଚ ସୋତଧାତୁ ୱିୟାତିପି ସୋତଧାତୁ। ତାୟ ଦିବ୍ବାୟ ସୋତଧାତୁୟା।

ୱିସୁଦ୍ଧାୟାତି ପରିସୁଦ୍ଧାୟ ନିରୁପକ୍କିଲେସାୟ। ଅତିକ୍କନ୍ତମାନୁସିକାୟାତି ମନୁସ୍ସୂପଚାରଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ସଦ୍ଦସୱନେନ ମାନୁସିକଂ ମଂସସୋତଧାତୁଂ ଅତିକ୍କନ୍ତାୟ ୱୀତିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଠିତାୟ। ଉଭୋ ସଦ୍ଦେ ସୁଣାତୀତି ଦ୍ୱେ ସଦ୍ଦେ ସୁଣାତି। କତମେ ଦ୍ୱେ? ଦିବ୍ବେ ଚ ମାନୁସେ ଚ, ଦେୱାନଞ୍ଚ ମନୁସ୍ସାନଞ୍ଚ ସଦ୍ଦେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏତେନ ପଦେସପରିୟାଦାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୟେ ଦୂରେ ସନ୍ତିକେ ଚାତି ୟେ ସଦ୍ଦା ଦୂରେ ପରଚକ୍କୱାଢଏପି ୟେ ଚ ସନ୍ତିକେ ଅନ୍ତମସୋ ସଦେହସନ୍ନିସ୍ସିତପାଣକସଦ୍ଦାପି, ତେ ସୁଣାତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏତେନ ନିପ୍ପଦେସପରିୟାଦାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

କଥଂ ପନାୟଂ ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବାତି? ତେନ ଭିକ୍ଖୁନା ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାୟ ପରିକମ୍ମସମାଧିଚିତ୍ତେନ ପଠମତରଂ ପକତିସୋତପଥେ ଦୂରେ ଓଢଆରିକୋ ଅରଞ୍ଞେ ସୀହାଦୀନଂ ସଦ୍ଦୋ ଆୱଜ୍ଜିତବ୍ବୋ। ୱିହାରେ ଘଣ୍ଟିସଦ୍ଦୋ, ଭେରିସଦ୍ଦୋ, ସଙ୍ଖସଦ୍ଦୋ, ସାମଣେରଦହରଭିକ୍ଖୂନଂ ସବ୍ବଥାମେନ ସଜ୍ଝାୟନ୍ତାନଂ ସଜ୍ଝାୟନସଦ୍ଦୋ, ପକତିକଥଂ କଥେନ୍ତାନଂ ‘‘କିଂ ଭନ୍ତେ, କିମାୱୁସୋ’’ତିଆଦିସଦ୍ଦୋ, ସକୁଣସଦ୍ଦୋ, ୱାତସଦ୍ଦୋ, ପଦସଦ୍ଦୋ, ପକ୍କୁଥିତୋଦକସ୍ସ ଚିଚ୍ଚିଟାୟନସଦ୍ଦୋ, ଆତପେ ସୁସ୍ସମାନତାଲପଣ୍ଣସଦ୍ଦୋ, କୁନ୍ଥକିପିଲ୍ଲିକାଦିସଦ୍ଦୋତି ଏୱଂ ସବ୍ବୋଢଆରିକତୋ ପଭୁତି ୟଥାକ୍କମେନ ସୁଖୁମସଦ୍ଦା ଆୱଜ୍ଜିତବ୍ବା। ତେନ ପୁରତ୍ଥିମାୟ ଦିସାୟ ସଦ୍ଦାନଂ ସଦ୍ଦନିମିତ୍ତଂ ମନସିକାତବ୍ବଂ। ପଚ୍ଛିମାୟ, ଉତ୍ତରାୟ, ଦକ୍ଖିଣାୟ, ହେଟ୍ଠିମାୟ, ଉପରିମାୟ ଦିସାୟ, ପୁରତ୍ଥିମାୟ ଅନୁଦିସାୟ, ପଚ୍ଛିମାୟ, ଉତ୍ତରାୟ, ଦକ୍ଖିଣାୟ ଅନୁଦିସାୟ ସଦ୍ଦାନଂ ସଦ୍ଦନିମିତ୍ତଂ ମନସିକାତବ୍ବଂ। ଓଢଆରିକାନମ୍ପି ସୁଖୁମାନମ୍ପି ସଦ୍ଦାନଂ ସଦ୍ଦନିମିତ୍ତଂ ମନସିକାତବ୍ବଂ। ତସ୍ସ ତେ ସଦ୍ଦା ପାକତିକଚିତ୍ତସ୍ସାପି ପାକଟା ହୋନ୍ତି। ପରିକମ୍ମସମାଧିଚିତ୍ତସ୍ସ ପନ ଅତିୱିୟ ପାକଟା।

ତସ୍ସେୱଂ ସଦ୍ଦନିମିତ୍ତଂ ମନସିକରୋତୋ ଇଦାନି ଦିବ୍ବସୋତଧାତୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀତି ତେସୁ ସଦ୍ଦେସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ମିଂ ନିରୁଦ୍ଧେ ଚତ୍ତାରି ପଞ୍ଚ ୱା ଜୱନାନି ଜୱନ୍ତି, ୟେସଂ ପୁରିମାନି ତୀଣି ଚତ୍ତାରି ୱା ପରିକମ୍ମୋପଚାରାନୁଲୋମଗୋତ୍ରଭୁନାମକାନି କାମାୱଚରାନି, ଚତୁତ୍ଥଂ ପଞ୍ଚମଂ ୱା ଅପ୍ପନାଚିତ୍ତଂ ରୂପାୱଚରଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକଂ। ତତ୍ଥ ୟଂ ତେନ ଅପ୍ପନାଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଞାଣଂ, ଅୟଂ ଦିବ୍ବସୋତଧାତୂତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତତୋ ପରଂ ତସ୍ମିଂ ସୋତେ ପତିତୋ ହୋତି। ତଂ ଥାମଜାତଂ କରୋନ୍ତେନ ‘‘ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ସଦ୍ଦଂ ସୁଣାମୀ’’ତି ଏକଙ୍ଗୁଲମତ୍ତଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱଡ୍ଢେତବ୍ବଂ। ତତୋ ଦ୍ୱଙ୍ଗୁଲଚତୁରଙ୍ଗୁଲଅଟ୍ଠଙ୍ଗୁଲୱିଦତ୍ଥିରତନଅନ୍ତୋଗବ୍ଭପମୁଖପାସାଦପରିୱେଣସଙ୍ଘାରାମଗୋଚରଗାମଜନପଦାଦିୱସେନ ୟାୱ ଚକ୍କୱାଢଅଂ ତତୋ ୱା ଭିୟ୍ୟୋପି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱଡ୍ଢେତବ୍ବଂ।

ଏୱଂ ଅଧିଗତାଭିଞ୍ଞୋ ଏସ ପାଦକଜ୍ଝାନାରମ୍ମଣେନ ଫୁଟ୍ଠୋକାସବ୍ଭନ୍ତରଗତେପି ସଦ୍ଦେ ପୁନ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ଅସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱାପି ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣେନ ସୁଣାତିୟେୱ। ଏୱଂ ସୁଣନ୍ତୋ ଚ ସଚେପି ୟାୱ ବ୍ରହ୍ମଲୋକା ସଙ୍ଖଭେରିପଣୱାଦିସଦ୍ଦେହି ଏକକୋଲାହଲଂ ହୋତି, ପାଟିୟେକ୍କଂ ୱୱତ୍ଥପେତୁକାମତାୟ ସତି ଅୟଂ ସଙ୍ଖସଦ୍ଦୋ ଅୟଂ ଭେରିସଦ୍ଦୋତି ୱୱତ୍ଥପେତୁଂ ସକ୍କୋତିୟେୱାତି।

ଦିବ୍ବସୋତଧାତୁକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚେତୋପରିୟଞାଣକଥା

୪୦୧। ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣକଥାୟ ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣାୟାତି ଏତ୍ଥ ପରିୟାତୀତି ପରିୟଂ, ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଚେତସୋ ପରିୟଂ ଚେତୋପରିୟଂ। ଚେତୋପରିୟଞ୍ଚ ତଂ ଞାଣଞ୍ଚାତି ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣଂ। ତଦତ୍ଥାୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପରସତ୍ତାନନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ ଠପେତ୍ୱା ସେସସତ୍ତାନଂ। ପରପୁଗ୍ଗଲାନନ୍ତି ଇଦମ୍ପି ଇମିନା ଏକତ୍ଥମେୱ। ୱେନେୟ୍ୟୱସେନ ପନ ଦେସନାୱିଲାସେନ ଚ ବ୍ୟଞ୍ଜନନାନତ୍ତଂ କତଂ। ଚେତସା ଚେତୋତି ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତେନ ତେସଂ ଚିତ୍ତଂ। ପରିଚ୍ଚ ପଜାନାତୀତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ସରାଗାଦିୱସେନ ନାନପ୍ପକାରତୋ ଜାନାତି।

କଥଂ ପନେତଂ ଞାଣଂ ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବନ୍ତି? ଏତଞ୍ହି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁୱସେନ ଇଜ୍ଝତି, ତଂ ଏତସ୍ସ ପରିକମ୍ମଂ। ତସ୍ମା ତେନ ଭିକ୍ଖୁନା ଆଲୋକଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ପରସ୍ସ ହଦୟରୂପଂ ନିସ୍ସାୟ ୱତ୍ତମାନସ୍ସ ଲୋହିତସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ପରିୟେସିତବ୍ବଂ। ୟଦା ହି ସୋମନସ୍ସଚିତ୍ତଂ ୱତ୍ତତି, ତଦା ରତ୍ତଂ ନିଗ୍ରୋଧପକ୍କସଦିସଂ ହୋତି। ୟଦା ଦୋମନସ୍ସଚିତ୍ତଂ ୱତ୍ତତି, ତଦା କାଳକଂ ଜମ୍ବୁପକ୍କସଦିସଂ। ୟଦା ଉପେକ୍ଖାଚିତ୍ତଂ ୱତ୍ତତି, ତଦା ପସନ୍ନତିଲତେଲସଦିସଂ। ତସ୍ମା ତେନ ''ଇଦଂ ରୂପଂ ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିୟସମୁଟ୍ଠାନଂ, ଇଦଂ ଦୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିୟସମୁଟ୍ଠାନଂ, ଇଦଂ ଉପେକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟସମୁଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ପରସ୍ସ ହଦୟଲୋହିତୱଣ୍ଣଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ପରିୟେସନ୍ତେନ ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣଂ ଥାମଗତଂ କାତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ଥାମଗତେ ହି ତସ୍ମିଂ ଅନୁକ୍କମେନ ସବ୍ବମ୍ପି କାମାୱଚରଚିତ୍ତଂ ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରଚିତ୍ତଞ୍ଚ ପଜାନାତି ଚିତ୍ତା ଚିତ୍ତମେୱ ସଙ୍କମନ୍ତୋ ୱିନାପି ହଦୟରୂପଦସ୍ସନେନ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ''ଆରୁପ୍ପେ ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଜାନିତୁକାମୋ କସ୍ସ ହଦୟରୂପଂ ପସ୍ସତି, କସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିୟୱିକାରଂ ଓଲୋକେତୀତି? ନ କସ୍ସଚି। ଇଦ୍ଧିମତୋ ୱିସୟୋ ଏସ ୟଦିଦଂ ୟତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଚିତ୍ତଂ ଆୱଜ୍ଜନ୍ତୋ ସୋଳସପ୍ପଭେଦଂ ଚିତ୍ତଂ ଜାନାତି। ଅକତାଭିନିୱେସସ୍ସ ପନ ୱସେନ ଅୟଂ କଥା''ତି।

ସରାଗଂ ୱା ଚିତ୍ତନ୍ତିଆଦୀସୁ ପନ ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ଲୋଭସହଗତଂ ଚିତ୍ତଂ ସରାଗଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅୱସେସଂ ଚତୁଭୂମକଂ କୁସଲାବ୍ୟାକତଂ ଚିତ୍ତଂ ୱୀତରାଗଂ। ଦ୍ୱେ ଦୋମନସ୍ସଚିତ୍ତାନି ଦ୍ୱେ ୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚଚିତ୍ତାନୀତି ଇମାନି ପନ ଚତ୍ତାରି ଚିତ୍ତାନି ଇମସ୍ମିଂ ଦୁକେ ସଙ୍ଗହଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। କେଚି ପନ ଥେରା ତାନିପି ସଙ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି। ଦୁୱିଧଂ ପନ ଦୋମନସ୍ସଚିତ୍ତଂ ସଦୋସଂ ଚିତ୍ତଂ ନାମ। ସବ୍ବମ୍ପି ଚତୁଭୂମକଂ କୁସଲାବ୍ୟାକତଂ ୱୀତଦୋସଂ। ସେସାନି ଦସାକୁସଲଚିତ୍ତାନି ଇମସ୍ମିଂ ଦୁକେ ସଙ୍ଗହଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। କେଚି ପନ ଥେରା ତାନିପି ସଙ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି।

ସମୋହଂୱୀତମୋହନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପନ ପାଟିପୁଗ୍ଗଲିକନୟେନ ୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଦ୍ୱୟମେୱ ସମୋହଂ, ମୋହସ୍ସ ପନ ସବ୍ବାକୁସଲେସୁ ସମ୍ଭୱତୋ ଦ୍ୱାଦସୱିଧମ୍ପି ଅକୁସଲଚିତ୍ତଂ ସମୋହଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅୱସେସଂ ୱୀତମୋହଂ। ଥିନମିଦ୍ଧାନୁଗତଂ ପନ ସଂଖିତ୍ତଂ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାନୁଗତଂ ୱିକ୍ଖିତ୍ତଂ। ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରଂ ମହଗ୍ଗତଂ। ଅୱସେସଂ ଅମହଗ୍ଗତଂ। ସବ୍ବମ୍ପି ତେଭୂମକଂ ସଉତ୍ତରଂ। ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଅନୁତ୍ତରଂ। ଉପଚାରପ୍ପତ୍ତଂ ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତଞ୍ଚ ସମାହିତଂ। ଉଭୟମପ୍ପତ୍ତଂ ଅସମାହିତଂ। ତଦଙ୍ଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମୁଚ୍ଛେଦପଟିପସ୍ସଦ୍ଧିନିସ୍ସରଣୱିମୁତ୍ତିପ୍ପତ୍ତଂ ୱିମୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ଚୱିଧମ୍ପି ଏତଂ ୱିମୁତ୍ତିମପ୍ପତ୍ତଂ ଅୱିମୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇତି ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣଲାଭୀ ଭିକ୍ଖୁ ସବ୍ବପ୍ପକାରମ୍ପି ଇଦଂ ସରାଗଂ ୱା ଚିତ୍ତଂ…ପେ… ଅୱିମୁତ୍ତଂ ୱା ଚିତ୍ତଂ ଅୱିମୁତ୍ତଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ପଜାନାତୀତି।

ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣକଥା

୪୦୨। ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣକଥାୟଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣାୟାତି (ଦୀ। ନି। ୧।୨୪୪) ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିମ୍ହି ୟଂ ଞାଣଂ, ତଦତ୍ଥାୟ। ପୁବ୍ବେନିୱାସୋତି ପୁବ୍ବେ ଅତୀତଜାତୀସୁ ନିୱୁତ୍ଥକ୍ଖନ୍ଧା। ନିୱୁତ୍ଥାତି ଅଜ୍ଝାୱୁତ୍ଥା ଅନୁଭୂତା ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧା। ନିୱୁତ୍ଥଧମ୍ମା ୱା। ନିୱୁତ୍ଥାତି ଗୋଚରନିୱାସେନ ନିୱୁତ୍ଥା ଅତ୍ତନୋ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ୱିଞ୍ଞାତା ପରିଚ୍ଛିନ୍ନା, ପରୱିଞ୍ଞାଣୱିଞ୍ଞାତାପି ୱା ଛିନ୍ନୱଟୁମକାନୁସ୍ସରଣାଦୀସୁ, ତେ ବୁଦ୍ଧାନଂୟେୱ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତୀତି ୟାୟ ସତିୟା ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଅନୁସ୍ସରତି, ସା ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତି। ଞାଣନ୍ତି ତାୟ ସତିୟା ସମ୍ପୟୁତ୍ତଞ୍ଞାଣଂ। ଏୱମିମସ୍ସ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅତ୍ଥାୟ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣାୟ ଏତସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ଅଧିଗମାୟ ପତ୍ତିୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଅନେକୱିହିତନ୍ତି ଅନେକୱିଧଂ, ଅନେକେହି ୱା ପକାରେହି ପୱତ୍ତିତଂ, ସଂୱଣ୍ଣିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁବ୍ବେନିୱାସନ୍ତି ସମନନ୍ତରାତୀତଭୱଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନିୱୁତ୍ଥସନ୍ତାନଂ। ଅନୁସ୍ସରତୀତି ଖନ୍ଧପଟିପାଟିୱସେନ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ୱା ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ସରତି। ଇମଞ୍ହି ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଛ ଜନା ଅନୁସ୍ସରନ୍ତି – ତିତ୍ଥିୟା, ପକତିସାୱକା, ମହାସାୱକା, ଅଗ୍ଗସାୱକା, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା, ବୁଦ୍ଧାତି।

ତତ୍ଥ ତିତ୍ଥିୟା ଚତ୍ତାଲୀସଂୟେୱ କପ୍ପେ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତି, ନ ତତୋ ପରଂ। କସ୍ମା, ଦୁବ୍ବଲପଞ୍ଞତ୍ତା। ତେସଞ୍ହି ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦୱିରହିତତ୍ତା ଦୁବ୍ବଲା ପଞ୍ଞା ହୋତି। ପକତିସାୱକା କପ୍ପସତମ୍ପି କପ୍ପସହସ୍ସମ୍ପି ଅନୁସ୍ସରନ୍ତିୟେୱ, ବଲୱପଞ୍ଞତ୍ତା। ଅସୀତିମହାସାୱକା ସତସହସ୍ସକପ୍ପେ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତି। ଦ୍ୱେ

ଅଗ୍ଗସାୱକା ଏକଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟଂ ସତସହସ୍ସଞ୍ଚ। ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ଦ୍ୱେ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟାନି ସତସହସ୍ସଞ୍ଚ। ଏତ୍ତକୋ ହି ଏତେସଂ ଅଭିନୀହାରୋ। ବୁଦ୍ଧାନଂ ପନ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ନାମ ନତ୍ଥି।

ତିତ୍ଥିୟା ଚ ଖନ୍ଧପଟିପାଟିମେୱ ସରନ୍ତି, ପଟିପାଟିଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ସରିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ତେସଞ୍ହି ଅନ୍ଧାନଂ ୱିୟ ଇଚ୍ଛିତପଦେସୋକ୍କମନଂ ନତ୍ଥି। ୟଥା ପନ ଅନ୍ଧା ୟଟ୍ଠିଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱାୱ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଏୱଂ ତେ ଖନ୍ଧାନଂ ପଟିପାଟିଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱାୱ ସରନ୍ତି। ପକତିସାୱକା ଖନ୍ଧପଟିପାଟିୟାପି ଅନୁସ୍ସରନ୍ତି ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିୱସେନପି ସଙ୍କମନ୍ତି। ତଥା ଅସୀତିମହାସାୱକା। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପନ ଅଗ୍ଗସାୱକାନଂ ଖନ୍ଧପଟିପାଟିକିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି। ଏକସ୍ସ ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଚୁତିଂ ଦିସ୍ୱା ପଟିସନ୍ଧିଂ ପସ୍ସନ୍ତି, ପୁନ ଅପରସ୍ସ ଚୁତିଂ ଦିସ୍ୱା ପଟିସନ୍ଧିନ୍ତି ଏୱଂ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିୱସେନେୱ ସଙ୍କମନ୍ତା ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତଥା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା।

ବୁଦ୍ଧାନଂ ପନ ନେୱ ଖନ୍ଧପଟିପାଟିକିଚ୍ଚଂ, ନ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ସଙ୍କମନକିଚ୍ଚଂ ଅତ୍ଥି। ତେସଞ୍ହି ଅନେକାସୁ କପ୍ପକୋଟୀସୁ ହେଟ୍ଠା ୱା ଉପରି ୱା ୟଂ ୟଂ ଠାନଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ତଂ ତଂ ପାକଟମେୱ ହୋତି। ତସ୍ମା ଅନେକାପି କପ୍ପକୋଟିୟୋ ପେୟ୍ୟାଲପାଠଂ ୱିୟ ସଂଖିପିତ୍ୱା ୟଂ ୟଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ତତ୍ର ତତ୍ରେୱ ଓକ୍କମନ୍ତା ସୀହୋକ୍କନ୍ତୱସେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଏୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତାନଞ୍ଚ ନେସଂ ଞାଣଂ ୟଥା ନାମ କତୱାଲୱେଧପରିଚୟସ୍ସ ସରଭଙ୍ଗସଦିସସ୍ସ ଧନୁଗ୍ଗହସ୍ସ ଖିତ୍ତୋ ସରୋ ଅନ୍ତରା ରୁକ୍ଖଲତାଦୀସୁ ଅସଜ୍ଜମାନୋ ଲକ୍ଖେୟେୱ ପତତି, ନ ସଜ୍ଜତି, ନ ୱିରଜ୍ଝତି, ଏୱଂ ଅନ୍ତରନ୍ତରାସୁ ଜାତୀସୁ ନ ସଜ୍ଜତି, ନ ୱିରଜ୍ଝତି, ଅସଜ୍ଜମାନଂ ଅୱିରଜ୍ଝମାନଂ ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଂୟେୱ ଗଣ୍ହାତି।

ଇମେସୁ ଚ ପନ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଅନୁସ୍ସରଣସତ୍ତେସୁ ତିତ୍ଥିୟାନଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସଦସ୍ସନଂ ଖଜ୍ଜୁପନକପଭାସଦିସଂ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତି। ପକତିସାୱକାନଂ ଦୀପପ୍ପଭାସଦିସଂ। ମହାସାୱକାନଂ ଉକ୍କାପଭାସଦିସଂ । ଅଗ୍ଗସାୱକାନଂ ଓସଧିତାରକପ୍ପଭାସଦିସଂ। ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ଚନ୍ଦପ୍ପଭାସଦିସଂ। ବୁଦ୍ଧାନଂ ରସ୍ମିସହସ୍ସପଟିମଣ୍ଡିତସରଦସୂରିୟମଣ୍ଡଲସଦିସଂ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତି।

ତିତ୍ଥିୟାନଞ୍ଚ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସରଣଂ ଅନ୍ଧାନଂ ୟଟ୍ଠିକୋଟିଗମନଂ ୱିୟ ହୋତି। ପକତିସାୱକାନଂ ଦଣ୍ଡକସେତୁଗମନଂ ୱିୟ। ମହାସାୱକାନଂ ଜଙ୍ଘସେତୁଗମନଂ ୱିୟ। ଅଗ୍ଗସାୱକାନଂ ସକଟସେତୁଗମନଂ ୱିୟ। ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ମହାଜଙ୍ଘମଗ୍ଗଗମନଂ ୱିୟ। ବୁଦ୍ଧାନଂ ମହାସକଟମଗ୍ଗଗମନଂ ୱିୟ।

ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଅଧିକାରେ ସାୱକାନଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସରଣଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅନୁସ୍ସରତୀତି ଖନ୍ଧପଟିପାଟିୱସେନ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ୱା ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ସରତୀ''ତି।

୪୦୩। ତସ୍ମା ଏୱମନୁସ୍ସରିତୁକାମେନ ଆଦିକମ୍ମିକେନ ଭିକ୍ଖୁନା ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ପିଣ୍ଡପାତପଟିକ୍କନ୍ତେନ ରହୋଗତେନ ପଟିସଲ୍ଲିନେନ ପଟିପାଟିୟା ଚତ୍ତାରି ଝାନାନି ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ସବ୍ବପଚ୍ଛିମା ନିସଜ୍ଜା ଆୱଜ୍ଜିତବ୍ବା। ତତୋ ଆସନପଞ୍ଞାପନଂ, ସେନାସନପ୍ପୱେସନଂ, ପତ୍ତଚୀୱରପଟିସାମନଂ, ଭୋଜନକାଲୋ, ଗାମତୋ ଆଗମନକାଲୋ, ଗାମେ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରିତକାଲୋ, ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାୟ ପୱିଟ୍ଠକାଲୋ, ୱିହାରତୋ ନିକ୍ଖମନକାଲୋ, ଚେତିୟଙ୍ଗଣବୋଧିୟଙ୍ଗଣୱନ୍ଦନକାଲୋ, ପତ୍ତଧୋୱନକାଲୋ, ପତ୍ତପଟିଗ୍ଗହଣକାଲୋ, ପତ୍ତପଟିଗ୍ଗହଣତୋ ୟାୱ ମୁଖଧୋୱନା କତକିଚ୍ଚଂ, ପଚ୍ଚୂସକାଲେ କତକିଚ୍ଚଂ, ମଜ୍ଝିମୟାମେ କତକିଚ୍ଚଂ, ପଠମୟାମେ କତକିଚ୍ଚନ୍ତି ଏୱଂ ପଟିଲୋମକ୍କମେନ ସକଲଂ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ କତକିଚ୍ଚଂ ଆୱଜ୍ଜିତବ୍ବଂ। ଏତ୍ତକଂ ପନ ପକତିଚିତ୍ତସ୍ସପି ପାକଟଂ ହୋତି। ପରିକମ୍ମସମାଧିଚିତ୍ତସ୍ସ ପନ ଅତିପାକଟମେୱ।

ସଚେ ପନେତ୍ଥ କିଞ୍ଚି ନ ପାକଟଂ ହୋତି, ପୁନ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାୟ ଆୱଜ୍ଜିତବ୍ବଂ। ଏତ୍ତକେନ ଦୀପେ ଜଲିତେ ୱିୟ ପାକଟଂ ହୋତି। ଏୱଂ ପଟିଲୋମକ୍କମେନେୱ ଦୁତିୟଦିୱସେପି ତତିୟଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମଦିୱସେପି ଦସାହେପି ଅଦ୍ଧମାସେପି ମାସେପି ୟାୱ ସଂୱଚ୍ଛରାପି କତକିଚ୍ଚଂ ଆୱଜ୍ଜିତବ୍ବଂ। ଏତେନେୱ ଉପାୟେନ ଦସୱସ୍ସାନି ୱୀସତିୱସ୍ସାନୀତି ୟାୱ ଇମସ୍ମିଂ ଭୱେ ଅତ୍ତନୋ ପଟିସନ୍ଧି, ତାୱ ଆୱଜ୍ଜନ୍ତେନ ପୁରିମଭୱେ ଚୁତିକ୍ଖଣେ ପୱତ୍ତିତନାମରୂପଂ ଆୱଜ୍ଜିତବ୍ବଂ। ପହୋତି ହି ପଣ୍ଡିତୋ ଭିକ୍ଖୁ ପଠମୱାରେନେୱ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଉଗ୍ଘାଟେତ୍ୱା ଚୁତିକ୍ଖଣେ ନାମରୂପମାରମ୍ମଣଂ କାତୁଂ।

ୟସ୍ମା ପନ ପୁରିମଭୱେ ନାମରୂପଂ ଅସେସଂ ନିରୁଦ୍ଧଂ ଅଞ୍ଞଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ତସ୍ମା ତଂ ଠାନଂ ଆହୁନ୍ଦରିକଂ ଅନ୍ଧତମମିୱ ହୋତି ଦୁଦ୍ଦସଂ ଦୁପ୍ପଞ୍ଞେନ। ତେନାପି ''ନ ସକ୍କୋମହଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଉଗ୍ଘାଟେତ୍ୱା ଚୁତିକ୍ଖଣେ ପୱତ୍ତିତନାମରୂପମାରମ୍ମଣଂ କାତୁ''ନ୍ତି ଧୁରନିକ୍ଖେପୋ ନ କାତବ୍ବୋ। ତଦେୱ ପନ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ। ତତୋ ଚ ୱୁଟ୍ଠାୟ ୱୁଟ୍ଠାୟ ତଂ ଠାନଂ ଆୱଜ୍ଜିତବ୍ବଂ।

ଏୱଂ କରୋନ୍ତୋ ହି ସେୟ୍ୟଥାପି ନାମ ବଲୱା ପୁରିସୋ କୂଟାଗାରକଣ୍ଣିକତ୍ଥାୟ ମହାରୁକ୍ଖଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ ସାଖାପଲାସଚ୍ଛେଦନମତ୍ତେନେୱ ଫରସୁଧାରାୟ

ଉପନାୟ ମହାରୁକ୍ଖଂ ଛିନ୍ଦିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋପି ଧୁରନିକ୍ଖେପଂ ଅକତ୍ୱାଓ କମ୍ମାରସାଲଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତିଖିଣଂ ଫରସୁଂ କାରାପେତ୍ୱା ପୁନ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଛିନ୍ଦେୟ୍ୟ, ପୁନ ଉପନାୟ ଚ ପୁନପି ତଥେଓ କାରେତ୍ୱା ଛିନ୍ଦେୟ୍ୟ। ସୋ ଏଓଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ ଛିନ୍ନସ୍ସ ଛିନ୍ନସ୍ସ ପୁନ ଛେତବ୍ବାଭାଓତୋ ଅଛିନ୍ନସ୍ସ ଚ ଛେଦନତୋ ନଚିରସ୍ସେଓ ମହାରୁକ୍ଖଂ ପାତେୟ୍ୟ, ଏଓମେଓଂ ପାଦକଜ୍ଝାନା ଵୁଟ୍ଠାୟ ପୁବ୍ବେ ଆଓଜ୍ଜିତଂ ଅନାଓଜ୍ଜିତ୍ୱା ପଟିସନ୍ଧିମେଓ ଆଓଜ୍ଜନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେଓ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଉଗ୍ଘାଟେତ୍ୱା ଚୁତିକ୍ଖଣେ ପଓତ୍ତିତନାମରୂପଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରେୟ୍ୟାତି। କଟ୍ଠଫାଲକକେସୋହାରକାଦୀହିପି ଅୟମତ୍ଥୋ ଦୀପେତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ ପଚ୍ଛିମନିସଜ୍ଜତୋ ପଭୁତି ଯାଓ ପଟିସନ୍ଧିତୋ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପଓତ୍ତଂ ଞାଣଂ ପୁବ୍ବେନିଓାସଞାଣଂ ନାମ ନ ହୋତି। ତଂ ପନ ପରିକମ୍ମସମାଧିଞାଣଂ ନାମ ହୋତି। ଅତୀତଂସଞାଣନ୍ତିପି ଏକେ ଓଦନ୍ତି। ତଂ ରୂପାଓଚରଂ ସନ୍ଧାୟ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ଯଦା ପନସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଅତିକ୍କମ୍ମ ଚୁତିକ୍ଖଣେ ପଓତ୍ତିତନାମରୂପଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ମନୋଦ୍ୱାରାଓଜ୍ଜନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମିଞ୍ଚ ନିରୁଦ୍ଧେ ତଦେଓାରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଚତ୍ତାରି ପଞ୍ଚ ଓା ଜଓନାନି ଜଓନ୍ତି। ସେସଂ ପୁବ୍ବେ ଵୁତ୍ତନୟେନେଓ ପୁରିମାନି ପରିକମ୍ମାଦିନାମକାନି କାମାଓଚରାନି ହୋନ୍ତି। ପଚ୍ଛିମଂ ରୂପାଓଚରଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକଂ ଅପ୍ପନାଚିତ୍ତଂ। ତଦାସ୍ସ ଯଂ ତେନ ଚିତ୍ତେନ ସହ ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଇଦଂ ପୁବ୍ବେନିଓାସାନୁସ୍ସତିଞାଣଂ ନାମ। ତେନ ଞାଣେନ ସମ୍ପୟୁତ୍ତାୟ ସତିୟା ଅନେକଓିହିତଂ ପୁବ୍ବେନିଓାସଂ ଅନୁସ୍ସରତି। ସେୟ୍ୟଥିଦଂ, ଏକମ୍ପି ଜାତିଂ ଦ୍ୱେପି ଜାତିୟୋ…ପେ… ଇତି ସାକାରଂ ସଉଦ୍ଦେସଂ ଅନେକଓିହିତଂ ପୁବ୍ବେନିଓାସଂ ଅନୁସ୍ସରତୀତି (ଦୀ। ନି। ୧।୨୪୪)।

୪୦୪। ତତ୍ଥ ଏକମ୍ପି ଜାତିନ୍ତି ଏକମ୍ପି ପଟିସନ୍ଧିମୂଲଂ ଚୁତିପରିୟୋସାନଂ ଏକଭଓପରିୟାପନ୍ନଂ ଖନ୍ଧସନ୍ତାନଂ। ଏସ ନୟୋ ଦ୍ୱେପି ଜାତିୟୋତିଆଦୀସୁପି। ଅନେକେପି ସଂଓଟ୍ଟକପ୍ପେତିଆଦୀସୁ ପନ ପରିହାୟମାନୋ କପ୍ପୋ ସଂଓଟ୍ଟକପ୍ପୋ, ଓଡ୍ଢମାନୋ ଓିଓଟ୍ଟକପ୍ପୋତି ଓେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ସଂଓଟ୍ଟେନ ସଂଓଟ୍ଟଟ୍ଠାୟୀ ଗହିତୋ ହୋତି, ତଂମୂଲକତ୍ତା। ଓିଓଟ୍ଟେନ ଚ ଓିଓଟ୍ଟଟ୍ଠାୟୀ, ଏଓଞ୍ହି ସତି ଯାନି ତାନି ''ଚତ୍ତାରିମାନି, ଭିକ୍ଖଓେ, କପ୍ପସ୍ସ ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟାନି। କତମାନି ଚତ୍ତାରି? ସଂଓଟ୍ଟୋ, ସଂଓଟ୍ଟଟ୍ଠାୟୀ, ଓିଓଟ୍ଟୋ, ଓିଓଟ୍ଟଟ୍ଠାୟୀତି (ଅ। ନି। ୪।୧୫୬ ଥୋକଂ ଓିସଦିସଂ) ଵୁତ୍ତାନି, ତାନି ପରିଗ୍ଗହିତାନି ହୋନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ତୟୋ ସଂଓଟ୍ଟା – ଆପୋସଂଓଟ୍ଟୋ, ତେଜୋସଂଓଟ୍ଟୋ, ଓାୟୋସଂଓଟ୍ଟୋତି। ତିସ୍ସୋ ସଂଓଟ୍ଟସୀମା – ଆଭସ୍ସରା, ସୁଭକିଣ୍ହା, ଓେହପ୍ଫଲାତି।

ଯଦା କପ୍ପୋ ତେଜେନ ସଂଓଟ୍ଟତି, ଆଭସ୍ସରତୋ ହେଟ୍ଠା ଅଗ୍ଗିନା ଡୟ୍ହତି। ଯଦା ଆପେନ ସଂଓଟ୍ଟତି, ସୁଭକିଣ୍ହତୋ ହେଟ୍ଠା ଉଦକେନ ଓିଲୀୟତି। ଯଦା ଓାୟୁନା ସଂଓଟ୍ଟତି, ଓେହପ୍ଫଲତୋ ହେଟ୍ଠା ଓାତେନ ଓିଦ୍ଧଂସତି। ଓିତ୍ଥାରତୋ ପନ ସଦାପି ଏକଂ ବୁଦ୍ଧଖେତ୍ତଂ ଓିନସ୍ସତି।

ବୁଦ୍ଧଖେତ୍ତଂ ନାମ ତିଓିଧଂ ହୋତି – ଜାତିଖେତ୍ତଂ, ଆଣାଖେତ୍ତଂ, ଓିସୟଖେତ୍ତଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ଜାତିଖେତ୍ତଂ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କଓାଳପରିୟନ୍ତଂ ହୋତି। ଯଂ ତଥାଗତସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିଗହଣାଦୀସୁ କମ୍ପତି। ଆଣାଖେତ୍ତଂ କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କଓାଳପରିୟନ୍ତଂ, ଯତ୍ଥ ରତନସୁତ୍ତଂ (ଖୁ। ପା। ୬।୧ ଆଦୟୋ) ଖନ୍ଧପରିତ୍ତଂ (ଚୂଳଓ। ୨୫୧; ଅ। ନି। ୪।୬୭) ଧଜଗ୍ଗପରିତ୍ତଂ (ସଂ। ନି। ୧।୨୪୯) ଆଟାନାଟିୟପରିତ୍ତଂ (ଦୀ। ନି। ୩।୨୭୫ ଆଦୟୋ) ମୋରପରିତ୍ତନ୍ତି (ଜା। ୧।୨।୧୭-୧୮) ଇମେସଂ ପରିତ୍ତାନଂ ଆନୁଭାଓୋ ଓତ୍ତତି। ଓିସୟଖେତ୍ତଂ ଅନନ୍ତମପରିମାଣଂ। ଯଂ ''ଯାଓତା ଓା ପନ ଆକଙ୍ଖେୟ୍ୟା''ତି (ଅ। ନି। ୩।୮୧) ଵୁତ୍ତଂ, ଯତ୍ଥ ଯଂ ଯଂ ତଥାଗତୋ ଆକଙ୍ଖତି, ତଂ ତଂ ଜାନାତି। ଏଓମେତେସୁ ତୀସୁ ବୁଦ୍ଧଖେତ୍ତେସୁ ଏକଂ ଆଣାଖେତ୍ତଂ ଓିନସ୍ସତି। ତସ୍ମିଂ ପନ ଓିନସ୍ସନ୍ତେ ଜାତିଖେତ୍ତମ୍ପି ଓିନଟ୍ଠମେଓ ହୋତି। ଓିନସ୍ସନ୍ତଞ୍ଚ ଏକତୋଓ ଓିନସ୍ସତି, ସଣ୍ଠହନ୍ତମ୍ପି ଏକତୋ ସଣ୍ଠହତି। ତସ୍ସେଓଂ ଓିନାସୋ ଚ ସଣ୍ଠହନଞ୍ଚ ଓେଦିତବ୍ବଂ।

୪୦୫। ଯସ୍ମିଂ ହି ସମୟେ କପ୍ପୋ ଅଗ୍ଗିନା ନସ୍ସତି, ଆଦିତୋଓ କପ୍ପଓିନାସକମହାମେଘୋ ଵୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କଓାଳେ ଏକଂ ମହାଓସ୍ସଂ ଓସ୍ସତି। ମନୁସ୍ସା ତୁଟ୍ଠହଟ୍ଠା ସବ୍ବବୀଜାନି ନୀହରିତ୍ୱା ଓପନ୍ତି। ସସ୍ସେସୁ ପନ ଗୋଖାୟିତକମତ୍ତେସୁ ଜାତେସୁ ଗଦ୍ରଭରଓଂ ରଓନ୍ତୋ ଏକବିନ୍ଦୁମ୍ପି ନ ଓସ୍ସତି, ତଦା ପଚ୍ଛିନ୍ନଂ ପଚ୍ଛିନ୍ନମେଓ ଓସ୍ସଂ ହୋତି। ଇଦଂ ସନ୍ଧାୟ ହି ଭଗଓତା ''ହୋତି ଖୋ ସୋ, ଭିକ୍ଖଓେ, ସମୟୋ ଯଂ ବହୂନି ଓସ୍ସାନି ବହୂନି ଓସ୍ସସତାନି ବହୂନି ଓସ୍ସସହସ୍ସାନି ବହୂନି ଓସ୍ସସତସହସ୍ସାନି ଦେଓୋ ନ ଓସ୍ସତୀ''ତି (ଅ। ନି। ୭।୬୬) ଵୁତ୍ତଂ। ଓସ୍ସୂପଜୀଓିନୋ ସତ୍ତା କାଲଙ୍କତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି, ପୁପ୍ଫଫଲୂପଜୀଓିନିୟୋ ଚ ଦେଓତା। ଏଓଂ ଦୀଘେ ଅଦ୍ଧାନେ ଓୀତିଓତ୍ତେ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଉଦକଂ ପରିକ୍ଖୟଂ ଗଚ୍ଛତି, ଅଥାନୁପୁବ୍ବେନ ମଚ୍ଛକଚ୍ଛପାପି କାଲଙ୍କତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି, ନେରୟିକସତ୍ତାପି। ତତ୍ଥ ନେରୟିକା ସତ୍ତମସୂରିୟପାତୁଭାଓେ ଓିନସ୍ସନ୍ତୀତି ଏକେ।

ଝାନଂ ଓିନା ନତ୍ଥି ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ଏତେସଞ୍ଚ କେଚି ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖପୀଳିତା କେଚି ଅଭବ୍ବା ଝାନାଧିଗମାୟ, ତେ କଥଂ ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତୀତି। ଦେଓଲୋକେ ପଟିଲଦ୍ଧଜ୍ଝାନଓସେନ। ତଦା ହି ''ଓସ୍ସସତସହସ୍ସସ୍ସଚ୍ଚୟେନ କପ୍ପୁଟ୍ଠାନଂ ଭଓିସ୍ସତୀ''ତି ଲୋକବ୍ୟୂହା ନାମ କାମାଓଚରଦେଓା ମୁତ୍ତସିରା ଓିକିଣ୍ଣକେସା ରୁଦମୁଖା ଅସ୍ସୂନି ହତ୍ଥେହି ପୁଞ୍ଛମାନା ରତ୍ତଓତ୍ଥନିଓତ୍ଥା ଅତିଓିୟ ଓିରୂପଓେସଧାରିନୋ ହୁତ୍ୱା ମନୁସ୍ସପଥେ ଓିଚରନ୍ତା ଏଓଂ ଆରୋଚେନ୍ତି ''ମାରିସା

ଇତୋ ୱସ୍ସସତସହସ୍ସସ୍ସଚ୍ଚଯେନ କପ୍ପୱୁଟ୍ଠାନଂ ଭୱିସ୍ସତି, ଅଯଂ ଲୋକୋ ୱିନସ୍ସିସ୍ସତି, ମହାସମୁଦ୍ଦୋପି ଉସ୍ସୁସ୍ସିସ୍ସତି, ଅଯଞ୍ଚ ମହାପଥୱୀ ସିନେରୁ ଚ ପବ୍ବତରାଜା ଉଦ୍ଦଯ୍ହିସ୍ସନ୍ତି ୱିନସ୍ସିସ୍ସନ୍ତି। ଯାୱ ବ୍ରହ୍ମଲୋକା ଲୋକୱିନାସୋ ଭୱିସ୍ସତି। ମେତ୍ତଂ ମାରିସା ଭାୱେଥ, କରୁଣଂ, ମୁଦିତଂ, ଉପେକ୍ଖଂ ମାରିସା ଭାୱେଥ, ମାତରଂ ଉପଟ୍ଠହଥ, ପିତରଂ ଉପଟ୍ଠହଥ, କୁଲେ ଜେଟ୍ଠାପଚାଯିନୋ ହୋଥା’’ତି।

ତେସଂ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ମନୁସ୍ସା ଚ ଭୁମ୍ମଦେୱତା ଚ ସଂୱେଗଜାତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ମୁଦୁଚିତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ମେତ୍ତାଦୀନି ପୁଞ୍ଞାନି କରିତ୍ୱା ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଦିବ୍ବସୁଧାଭୋଜନଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ୱାଯୋକସିଣେ ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଝାନଂ ପଟିଲଭନ୍ତି। ତଦଞ୍ଞେ ପନ ଅପରାପରିଯୱେଦନୀଯେନ କମ୍ମେନ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି। ଅପରାପରିଯୱେଦନୀଯକମ୍ମରହିତୋ ହି ସଂସାରେ ସଂସରମାନୋ ସତ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ତେପି ତତ୍ଥ ତଥେୱ ଝାନଂ ପଟିଲଭନ୍ତି। ଏୱଂ ଦେୱଲୋକେ ପଟିଲଦ୍ଧଜ୍ଝାନୱସେନ ସବ୍ବେପି ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତୀତି।

ୱସ୍ସୂପଚ୍ଛେଦତୋ ପନ ଉଦ୍ଧଂ ଦୀଘସ୍ସ ଅଦ୍ଧୁନୋ ଅଚ୍ଚଯେନ ଦୁତିଯୋ ସୂରିଯୋ ପାତୁଭୱତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ଭଗୱତା ‘‘ହୋତି ଖୋ ସୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଯୋ’’ତି ସତ୍ତସୂରିଯଂ (ଅ॰ ନି॰ ୭।୬୬) ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ। ପାତୁଭୂତେ ଚ ପନ ତସ୍ମିଂ ନେୱ ରତ୍ତିପରିଚ୍ଛେଦୋ, ନ ଦିୱାପରିଚ୍ଛେଦୋ ପଞ୍ଞାଯତି। ଏକୋ ସୂରିଯୋ ଉଟ୍ଠେତି, ଏକୋ ଅତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛତି। ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ନସୂରିଯସନ୍ତାପୋୱ ଲୋକୋ ହୋତି। ଯଥା ଚ ପକତିସୂରିଯେ ସୂରିଯଦେୱପୁତ୍ତୋ ହୋତି, ଏୱଂ କପ୍ପୱିନାସକସୂରିଯେ ନତ୍ଥି। ତତ୍ଥ ପକତିସୂରିଯେ ୱତ୍ତମାନେ ଆକାସେ ୱଲାହକାପି ଧୂମସିଖାପି ଚରନ୍ତି। କପ୍ପୱିନାସକସୂରିଯେ ୱତ୍ତମାନେ ୱିଗତଧୂମୱଲାହକଂ ଆଦାସମଣ୍ଡଲଂ ୱିଯ ନିମ୍ମଲଂ ନଭଂ ହୋତି। ଠପେତ୍ୱା ପଞ୍ଚ ମହାନଦିଯୋ ସେସକୁନ୍ନଦୀଆଦୀସୁ ଉଦକଂ ସୁସ୍ସତି।

ତତୋପି ଦୀଘସ୍ସ ଅଦ୍ଧୁନୋ ଅଚ୍ଚଯେନ ତତିଯୋ ସୂରିଯୋ ପାତୁଭୱତି। ଯସ୍ସ ପାତୁଭାୱା ମହାନଦିଯୋପି ସୁସ୍ସନ୍ତି।

ତତୋପି ଦୀଘସ୍ସ ଅଦ୍ଧୁନୋ ଅଚ୍ଚଯେନ ଚତୁତ୍ଥୋ ସୂରିଯୋ ପାତୁଭୱତି। ଯସ୍ସ ପାତୁଭାୱା ହିମୱତି ମହାନଦୀନଂ ପଭୱା ‘‘ସୀହପପାତୋ ହଂସପାତନୋ କଣ୍ଣମୁଣ୍ଡକୋ ରଥକାରଦହୋ ଅନୋତତ୍ତଦହୋ ଛଦ୍ଦନ୍ତଦହୋ କୁଣାଲଦହୋ’’ତି ଇମେ ସତ୍ତ ମହାସରା ସୁସ୍ସନ୍ତି।

ତତୋପି ଦୀଘସ୍ସ ଅଦ୍ଧୁନୋ ଅଚ୍ଚଯେନ ପଞ୍ଚମୋ ସୂରିଯୋ ପାତୁଭୱତି। ଯସ୍ସ ପାତୁଭାୱା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ମହାସମୁଦ୍ଦେ ଅଙ୍ଗୁଲିପବ୍ବତେମନମତ୍ତମ୍ପି ଉଦକଂ ନ ସଣ୍ଠାତି।

ତତୋପି ଦୀଘସ୍ସ ଅଦ୍ଧୁନୋ ଅଚ୍ଚଯେନ ଛଟ୍ଠୋ ସୂରିଯୋ ପାତୁଭୱତି। ଯସ୍ସ ପାତୁଭାୱା ସକଲଚକ୍କୱାଳଂ ଏକଧୂମଂ ହୋତି। ପରିଯାଦିଣ୍ଣସିନେହଂ ଧୂମେନ। ଯଥା ଚିଦଂ, ଏୱଂ କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳାନିପି।

ତତୋପି ଦୀଘସ୍ସ ଅଦ୍ଧୁନୋ ଅଚ୍ଚଯେନ ସତ୍ତମୋ ସୂରିଯୋ ପାତୁଭୱତି। ଯସ୍ସ ପାତୁଭାୱା ସକଲଚକ୍କୱାଳଂ ଏକଜାଲଂ ହୋତି ସଦ୍ଧିଂ କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳେହି। ଯୋଜନସତିକାଦିଭେଦାନି ସିନେରୁକୂଟାନିପି ପଲୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ଆକାସେଯେୱ ଅନ୍ତରଧାଯନ୍ତି। ସା ଅଗ୍ଗିଜାଲା ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଚାତୁମହାରାଜିକେ ଗଣ୍ହାତି। ତତ୍ଥ କନକୱିମାନରତନୱିମାନମଣିୱିମାନାନି ଝାପେତ୍ୱା ତାୱତିଂସଭୱନଂ ଗଣ୍ହାତି। ଏତେନେୱ ଉପାଯେନ ଯାୱ ପଠମଜ୍ଝାନଭୂମିଂ ଗଣ୍ହାତି। ତତ୍ଥ ତଯୋପି ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଝାପେତ୍ୱା ଆଭସ୍ସରେ ଆହଚ୍ଚ ତିଟ୍ଠତି। ସା ଯାୱ ଅଣୁମତ୍ତମ୍ପି ସଙ୍ଖାରଗତଂ ଅତ୍ଥି, ତାୱ ନ ନିବ୍ବାଯତି। ସବ୍ବସଙ୍ଖାରପରିକ୍ଖଯା ପନ ସପ୍ପିତେଲଝାପନଗ୍ଗିସିଖା ୱିଯ ଛାରିକମ୍ପି ଅନୱସେସେତ୍ୱା ନିବ୍ବାଯତି। ହେଟ୍ଠାଆକାସେନ ସହ ଉପରିଆକାସୋ ଏକୋ ହୋତି ମହନ୍ଧକାରୋ।

୪୦୬। ଅଥ ଦୀଘସ୍ସ ଅଦ୍ଧୁନୋ ଅଚ୍ଚଯେନ ମହାମେଘୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ପଠମଂ ସୁଖୁମଂ ସୁଖୁମଂ ୱସ୍ସତି । ଅନୁପୁବ୍ବେନ କୁମୁଦନାଳଯଟ୍ଠିମୁସଲତାଲକ୍ଖନ୍ଧାଦିପ୍ପମାଣାହି ଧାରାହି ୱସ୍ସନ୍ତୋ କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳେସୁ ସବ୍ବଂ ଦଡ୍ଢଟ୍ଠାନଂ ପୂରେତ୍ୱା ଅନ୍ତରଧାଯତି। ତଂ ଉଦକଂ ହେଟ୍ଠା ଚ ତିରିଯଞ୍ଚ ୱାତୋ ସମୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଘନଂ କରୋତି ପରିୱଟୁମଂ ପଦୁମିନିପତ୍ତେ ଉଦକବିନ୍ଦୁସଦିସଂ। କଥଂ ତାୱ ମହନ୍ତଂ ଉଦକରାସିଂ ଘନଂ କରୋତୀତି ଚେ? ୱିୱରସମ୍ପଦାନତୋ। ତଞ୍ହିସ୍ସ ତମ୍ହି ତମ୍ହି ୱିୱରଂ ଦେତି। ତଂ ଏୱଂ ୱାତେନ ସମ୍ପିଣ୍ଡିଯମାନଂ ଘନଂ କରିଯମାନଂ ପରିକ୍ଖଯମାନଂ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ହେଟ୍ଠା ଓତରତି। ଓତିଣ୍ଣେ ଓତିଣ୍ଣେ ଉଦକେ ବ୍ରହ୍ମଲୋକଟ୍ଠାନେ ବ୍ରହ୍ମଲୋକା, ଉପରି ଚତୁକାମାୱଚରଦେୱଲୋକଟ୍ଠାନେ ଚ ଦେୱଲୋକା ପାତୁଭୱନ୍ତି।

ପୁରିମପଥୱିଟ୍ଠାନଂ ଓତିଣ୍ଣେ ପନ ବଲୱୱାତା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତେ ତଂ ପିହିତଦ୍ୱାରେ ଧମକରଣେ ଠିତୋଦକମିୱ ନିରସ୍ସାସଂ କତ୍ୱା ରୁନ୍ଧନ୍ତି। ମଧୁରୋଦକଂ ପରିକ୍ଖଯଂ ଗଚ୍ଛମାନଂ ଉପରି ରସପଥୱିଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ସା ୱଣ୍ଣସମ୍ପନ୍ନା ଚେୱ ହୋତି ଗନ୍ଧରସସମ୍ପନ୍ନା ଚ ନିରୁଦକପାଯାସସ୍ସ ଉପରି ପଟଲଂ ୱିଯ।

ତଦା ଚ ଆଭସ୍ସରବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ପଠମତରାଭିନିବ୍ବତ୍ତା ସତ୍ତା ଆୟୁକ୍ଖୟା ୱା ପୁଞ୍ଞକ୍ଖୟା ୱା ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ଇଧୂପପଜ୍ଜନ୍ତି। ତେ ହୋନ୍ତି ସୟଂପଭା ଅନ୍ତଲିକ୍ଖଚରା। ତେ ଅଗ୍ଗଞ୍ଞସୁତ୍ତେ (ଦୀ। ନି। ୩।୧୧୯) ୱୁତ୍ତନୟେନ ତଂ ରସପଥୱିଂ ସାୟିତ୍ୱା ତଣ୍ହାଭିଭୂତା ଆଲୁପ୍ପକାରକଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତୁଂ ଉପକ୍କମନ୍ତି। ଅଥ ନେସଂ ସୟଂପଭା ଅନ୍ତରଧାୟତି, ଅନ୍ଧକାରୋ ହୋତି। ତେ ଅନ୍ଧକାରଂ ଦିସ୍ୱା ଭାୟନ୍ତି।

ତତୋ ନେସଂ ଭୟଂ ନାସେତ୍ୱା ସୂରଭାୱଂ ଜନୟନ୍ତଂ ପରିପୁଣ୍ଣପଣ୍ଣାସୟୋଜନଂ ସୂରିୟମଣ୍ଡଲଂ ପାତୁଭୱତି, ତେ ତଂ ଦିସ୍ୱା ''ଆଲୋକଂ ପଟିଲଭିମ୍ହା''ତି ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠା ହୁତ୍ୱା ''ଅମ୍ହାକଂ ଭୀତାନଂ ଭୟଂ ନାସେତ୍ୱା ସୂରଭାୱଂ ଜନୟନ୍ତୋ ଉଟ୍ଠିତୋ, ତସ୍ମା ''ସୂରିୟୋ ହୋତୂ''ତି ସୂରିୟୋତ୍ୱେୱସ୍ସ ନାମଂ କରୋନ୍ତି।

ଅଥ ସୂରିୟେ ଦିୱସଂ ଆଲୋକଂ କତ୍ୱା ଅତ୍ଥଙ୍ଗତେ ୟମ୍ପି ଆଲୋକଂ ଲଭିମ୍ହା, ସୋପି ନୋ ନଟ୍ଠୋତି ପୁନ ଭୀତା ହୋନ୍ତି। ତେସଂ ଏୱଂ ହୋତି ''ସାଧୁ ୱତସ୍ସ ସଚେ ଅଞ୍ଞଂ ଆଲୋକଂ ଲଭେୟ୍ୟାମା''ତି। ତେସଂ ଚିତ୍ତଂ ଞତ୍ୱା ୱିୟ ଏକୂନପଣ୍ଣାସୟୋଜନଂ ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲଂ ପାତୁଭୱତି। ତେ ତଂ ଦିସ୍ୱା ଭିୟ୍ୟୋସୋ ମତ୍ତାୟ ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠା ହୁତ୍ୱା ''ଅମ୍ହାକଂ ଛନ୍ଦଂ ଞତ୍ୱା ୱିୟ ଉଟ୍ଠିତୋ, ତସ୍ମା ଚନ୍ଦୋ ହୋତୂ''ତି ଚନ୍ଦୋତ୍ୱେୱସ୍ସ ନାମଂ କରୋନ୍ତି। ଏୱଂ ଚନ୍ଦିମସୂରିୟେସୁ ପାତୁଭୂତେସୁ ନକ୍ଖତ୍ତାନି ତାରକରୂପାନି ପାତୁଭୱନ୍ତି।

ତତୋ ପଭୁତି ରତ୍ତିନ୍ଦିୱା ପଞ୍ଞାୟନ୍ତି, ଅନୁକ୍କମେନ ଚ ମାସଦ୍ଧମାସୌତୁସଂୱଚ୍ଛରା। ଚନ୍ଦିମସୂରିୟାନଂ ପନ ପାତୁଭୂତଦିୱସେୟେୱ ସିନେରୁଚକ୍କୱାଳହିମୱନ୍ତପବ୍ବତା ପାତୁଭୱନ୍ତି। ତେ ଚ ଖୋ ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ଫଗ୍ଗୁଣପୁଣ୍ଣମଦିୱସେୟେୱ ପାତୁଭୱନ୍ତି। କଥଂ? ୟଥା ନାମ କଙ୍ଗୁଭତ୍ତେ ପଚ୍ଚମାନେ ଏକପ୍ପହାରେନେୱ ପୁପ୍ଫୁଳକାନି ଉଟ୍ଠହନ୍ତି। ଏକେ ପଦେସା ଥୂପଥୂପା ହୋନ୍ତି, ଏକେ ନିନ୍ନନିନ୍ନା, ଏକେ ସମସମା। ଏୱମେୱଂ ଥୂପଥୂପଟ୍ଠାନେ ପବ୍ବତା ହୋନ୍ତି, ନିନ୍ନନିନ୍ନଟ୍ଠାନେ ସମୁଦ୍ଦା, ସମସମଟ୍ଠାନେ ଦୀପାତି।

ଅଥ ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ରସପଥୱିଂ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତାନଂ କମେନ ଏକଚ୍ଚେ ୱଣ୍ଣୱନ୍ତୋ, ଏକଚ୍ଚେ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣା ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ୱଣ୍ଣୱନ୍ତୋ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣେ ଅତିମଞ୍ଞନ୍ତି। ତେସଂ ଅତିମାନପଚ୍ଚୟା ସାପି ରସପଥୱୀ ଅନ୍ତରଧାୟତି। ଭୂମିପପ୍ପଟକୋ ପାତୁଭୱତି। ଅଥ ନେସଂ ତେନେୱ ନୟେନ ସୋପି ଅନ୍ତରଧାୟତି। ପଦାଲତା ପାତୁଭୱତି। ତେନେୱ ନୟେନ ସାପି ଅନ୍ତରଧାୟତି। ଅକଟ୍ଠପାକୋ ସାଲି ପାତୁଭୱତି ଅକଣୋ ଅଥୁସୋ ସୁଦ୍ଧୋ ସୁଗନ୍ଧୋ ତଣ୍ଡୁଲପ୍ଫଲୋ।

ତତୋ ନେସଂ ଭାଜନାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତେ ସାଲିଂ ଭାଜନେ ଠପେତ୍ୱା ପାସାଣପିଟ୍ଠିୟା ଠପେନ୍ତି, ସୟମେୱ ଜାଲସିଖା ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ତଂ ପଚତି। ସୋ ହୋତି ଓଦନୋ ସୁମନଜାତିପୁପ୍ଫସଦିସୋ, ନ ତସ୍ସ ସୂପେନ ୱା ବ୍ୟଞ୍ଜନେନ ୱା କରଣୀୟଂ ଅତ୍ଥି। ୟଂ ୟଂ ରସଂ ଭୁଞ୍ଜିତୁକାମା ହୋନ୍ତି, ତଂ ତଂ ରସୋୱ ହୋତି। ତେସଂ ତଂ ଓଳାରିକଂ ଆହାରଂ ଆହରୟତଂ ତତୋ ପଭୁତି ମୁତ୍ତକରୀସଂ ସଞ୍ଜାୟତି। ଅଥ ନେସଂ ତସ୍ସ ନିକ୍ଖମନତ୍ଥାୟ ୱଣମୁଖାନି ପଭିଜ୍ଜନ୍ତି, ପୁରିସସ୍ସ ପୁରିସଭାୱୋ, ଇତ୍ଥିୟାପି ଇତ୍ଥିଭାୱୋ ପାତୁଭୱତି।

ତତ୍ର ସୁଦଂ ଇତ୍ଥୀ ପୁରିସଂ, ପୁରିସୋ ଚ ଇତ୍ଥିଂ ଅତିୱେଲଂ ଉପନିଜ୍ଝାୟତି। ତେସଂ ଅତିୱେଲଂ ଉପନିଜ୍ଝାୟନପଚ୍ଚୟା କାମପରିଳାହୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତତୋ ମେଥୁନଧମ୍ମଂ ପଟିସେୱନ୍ତି। ତେ ଅସଦ୍ଧମ୍ମପଟିସେୱନପଚ୍ଚୟା ୱିଞ୍ଞୂହି ଗରହିୟମାନା ୱିହେଠିୟମାନା ତସ୍ସ ଅସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସ ପଟିଚ୍ଛାଦନହେତୁ ଅଗାରାନି କରୋନ୍ତି। ତେ ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସମାନା ଅନୁକ୍କମେନ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ଅଲସଜାତିକସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତା ସନ୍ନିଧିଂ କରୋନ୍ତି। ତତୋ ପଭୁତି କଣୋପି ଥୁସୋପି ତଣ୍ଡୁଲଂ ପରିୟୋନନ୍ଧତି, ଲାୟିତଟ୍ଠାନମ୍ପି ନ ପଟିୱିରୂହତି।

ତେ ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ଅନୁତ୍ଥୁନନ୍ତି ''ପାପକା ୱତ ଭୋ ଧମ୍ମା ସତ୍ତେସୁ ପାତୁଭୂତା, ମୟଂ ହି ପୁବ୍ବେ ମନୋମୟା ଅହୁମ୍ହା''ତି ଅଗ୍ଗଞ୍ଞସୁତ୍ତେ (ଦୀ। ନି। ୩। ୧୨୮) ୱୁତ୍ତନୟେନ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ। ତତୋ ମରିୟାଦଂ ଠପେନ୍ତି। ଅଥ ଅଞ୍ଞତରୋ ସତ୍ତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଭାଗଂ ଅଦିନ୍ନଂ ଆଦିୟତି। ତଂ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପରିଭାସେତ୍ୱା ତତିୟୱାରେ ପାଣିଲେଡ୍ଡୁଦଣ୍ଡେହି ପହରନ୍ତି। ତେ ଏୱଂ ଅଦିନ୍ନାଦାନଗରହମୁସାୱାଦଦଣ୍ଡାଦାନେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ଚିନ୍ତୟନ୍ତି ''ୟଂନୂନ ମୟଂ ଏକଂ ସତ୍ତଂ ସମ୍ମନ୍ନେୟ୍ୟାମ, ୟୋ ନୋ ସମ୍ମା ଖୀୟିତବ୍ବଂ ଖୀୟେୟ୍ୟ, ଗରହିତବ୍ବଂ ଗରହେୟ୍ୟ, ପବ୍ବାଜେତବ୍ବଂ ପବ୍ବାଜେୟ୍ୟ, ମୟଂ ପନସ୍ସ ସାଲୀନଂ ଭାଗଂ ଅନୁପ୍ପଦସ୍ସାମା''ତି।

ଏୱଂ କତସନ୍ନିଟ୍ଠାନେସୁ ପନ ସତ୍ତେସୁ ଇମସ୍ମିଂ ତାୱ କପ୍ପେ ଅୟମେୱ ଭଗୱା ବୋଧିସତ୍ତଭୂତୋ ତେନ ସମୟେନ ତେସୁ ସତ୍ତେସୁ ଅଭିରୂପତରୋ ଚ ଦସ୍ସନୀୟତରୋ ଚ ମହେସକ୍ଖତରୋ ଚ ବୁଦ୍ଧିସମ୍ପନ୍ନୋ ପଟିବଲୋ ନିଗ୍ଗହପଗ୍ଗହଂ କାତୁଂ। ତେ ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ୟାଚିତ୍ୱା ସମ୍ମନ୍ନିଂସୁ। ସୋ ତେନ ମହାଜନେନ ସମ୍ମତୋତି ମହାସମ୍ମତୋ, ଖେତ୍ତାନଂ ଅଧିପତୀତି ଖତ୍ତିୟୋ, ଧମ୍ମେନ ସମେନ ପରେ ରଞ୍ଜେତୀତି ରାଜାତି ତୀହି ନାମେହି ପଞ୍ଞାୟିତ୍ଥ। ୟଞ୍ହି ଲୋକେ ଅଚ୍ଛରିୟଟ୍ଠାନଂ, ବୋଧିସତ୍ତୋୱ ତତ୍ଥ ଆଦିପୁରିସୋତି ଏୱଂ ବୋଧିସତ୍ତଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଖତ୍ତିୟମଣ୍ଡଲେ ସଣ୍ଠିତେ ଅନୁପୁବ୍ବେନ

ବ୍ରାହ୍ମଣାଦଯୋପି ୱଣ୍ଣା ସଣ୍ଠହିଂସୁ।

ତତ୍ଥ କପ୍ପୱିନାସକମହାମେଘତୋ ଯାୱ ଜାଲୁପଚ୍ଛେଦୋ, ଇଦମେକଂ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟଂ ସଂୱଟ୍ଟୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

କପ୍ପୱିନାସକଜାଲୁପଚ୍ଛେଦତୋ ଯାୱ କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଅପରିପୂରକୋ ସମ୍ପତ୍ତିମହାମେଘୋ, ଇଦଂ ଦୁତିଯଂ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟଂ ସଂୱଟ୍ଟଟ୍ଠାଯୀତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ସମ୍ପତ୍ତିମହାମେଘତୋ ଯାୱ ଚନ୍ଦିମସୂରିଯପାତୁଭାୱୋ, ଇଦଂ ତତିଯଂ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟଂ ୱିୱଟ୍ଟୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଚନ୍ଦିମସୂରିଯପାତୁଭାୱତୋ ଯାୱ ପୁନ କପ୍ପୱିନାସକମହାମେଘୋ, ଇଦଂ ଚତୁତ୍ଥଂ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟଂ ୱିୱଟ୍ଟଟ୍ଠାଯୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟାନି ଏକୋ ମହାକପ୍ପୋ ହୋତି। ଏୱଂ ତାୱ ଅଗ୍ଗିନା ୱିନାସୋ ଚ ସଣ୍ଠହନଞ୍ଚ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୪୦୭। ଯସ୍ମିଂ ପନ ସମଯେ କପ୍ପୋ ଉଦକେନ ନସ୍ସତି, ଆଦିତୋୱ କପ୍ପୱିନାସକମହାମେଘୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱାତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ, ଯଥା ତତ୍ଥ ଦୁତିଯସୂରିଯୋ, ଏୱମିଧ କପ୍ପୱିନାସକୋ ଖାରୁଦକମହାମେଘୋ ୱୁଟ୍ଠାତି। ସୋ ଆଦିତୋ ସୁଖୁମଂ ସୁଖୁମଂ ୱସ୍ସନ୍ତୋ ଅନୁକ୍କମେନ ମହାଧାରାହି କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଆନଂ ପୂରେନ୍ତୋ ୱସ୍ସତି। ଖାରୁଦକେନ ଫୁଟ୍ଠଫୁଟ୍ଠା ପଥୱୀପବ୍ବତାଦଯୋ ୱିଲୀଯନ୍ତି, ଉଦକଂ ସମନ୍ତତୋ ୱାତେହି ଧାରିଯତି। ପଥୱିତୋ ଯାୱ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଭୂମିଂ ଉଦକଂ ଗଣ୍ହାତି। ତତ୍ଥ ତଯୋପି ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ୱିଲୀଯାପେତ୍ୱା ସୁଭକିଣ୍ହେ ଆହଚ୍ଚ ତିଟ୍ଠତି। ତଂ ଯାୱ ଅଣୁମତ୍ତମ୍ପି ସଙ୍ଖାରଗତଂ ଅତ୍ଥି, ତାୱ ନ ୱୂପସମ୍ମତି। ଉଦକାନୁଗତଂ ପନ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରଗତଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ସହସା ୱୂପସମ୍ମତି ଅନ୍ତରଧାନଂ ଗଚ୍ଛତି। ହେଟ୍ଠାଆକାସେନ ସହ ଉପରିଆକାସୋ ଏକୋ ହୋତି ମହନ୍ଧକାରୋତି ସବ୍ବଂ ୱୁତ୍ତସଦିସଂ। କେୱଲଂ ପନିଧ ଆଭସ୍ସରବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଲୋକୋ ପାତୁଭୱତି। ସୁଭକିଣ୍ହତୋ ଚ ଚୱିତ୍ୱା ଆଭସ୍ସରଟ୍ଠାନାଦୀସୁ ସତ୍ତା ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି।

ତତ୍ଥ କପ୍ପୱିନାସକମହାମେଘତୋ ଯାୱ କପ୍ପୱିନାସକୁଦକୂପଚ୍ଛେଦୋ, ଇଦମେକଂ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟଂ। ଉଦକୂପଚ୍ଛେଦତୋ ଯାୱ ସମ୍ପତ୍ତିମହାମେଘୋ, ଇଦଂ ଦୁତିଯଂ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟଂ। ସମ୍ପତ୍ତିମହାମେଘତୋ…ପେ… ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟାନି ଏକୋ ମହାକପ୍ପୋ ହୋତି। ଏୱଂ ଉଦକେନ ୱିନାସୋ ଚ ସଣ୍ଠହନଞ୍ଚ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୪୦୮। ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ କପ୍ପୋ ୱାତେନ ୱିନସ୍ସତି, ଆଦିତୋୱ କପ୍ପୱିନାସକମହାମେଘୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱାତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ, ଯଥା ତତ୍ଥ ଦୁତିଯସୂରିଯୋ, ଏୱମିଧ କପ୍ପୱିନାସନତ୍ଥଂ ୱାତୋ ସମୁଟ୍ଠାତି। ସୋ ପଠମଂ ଥୂଲରଜଂ ଉଟ୍ଠାପେତି। ତତୋ ସଣ୍ହରଜଂ ସୁଖୁମୱାଲିକଂ ଥୂଲୱାଲିକଂ ସକ୍ଖରପାସାଣାଦଯୋତି ଯାୱ କୂଟାଗାରମତ୍ତେ ପାସାଣେ ୱିସମଟ୍ଠାନେ ଠିତମହାରୁକ୍ଖେ ଚ ଉଟ୍ଠାପେତି। ତେ ପଥୱିତୋ ନଭମୁଗ୍ଗତା ନ ଚ ପୁନ ପତନ୍ତି। ତତ୍ଥେୱ ଚୁଣ୍ଣୱିଚୁଣ୍ଣା ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି।

ଅଥାନୁକ୍କମେନ ହେଟ୍ଠା ମହାପଥୱିଯା ୱାତୋ ସମୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ପଥୱିଂ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଉଦ୍ଧଂମୂଲଂ କତ୍ୱା ଆକାସେ ଖିପତି। ଯୋଜନସତପ୍ପମାଣାପି ପଥୱିପ୍ପଦେସା ଦ୍ୱିଯୋଜନତିଯୋଜନଚତୁଯୋଜନପଞ୍ଚଯୋଜନସତପ୍ପମାଣାପି ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱାତୱେଗେନ ଖିତ୍ତା ଆକାସେଯେୱ ଚୁଣ୍ଣୱିଚୁଣ୍ଣା ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଚକ୍କୱାଳଅପବ୍ବତମ୍ପି ସିନେରୁପବ୍ବତମ୍ପି ୱାତୋ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଆକାସେ ଖିପତି। ତେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅଭିହନ୍ତ୍ୱା ଚୁଣ୍ଣୱିଚୁଣ୍ଣା ହୁତ୍ୱା ୱିନସ୍ସନ୍ତି। ଏତେନେୱ ଉପାଯେନ ଭୁମ୍ମଟ୍ଠକୱିମାନାନି ଚ ଆକାସଟ୍ଠକୱିମାନାନି ଚ ୱିନାସେନ୍ତୋ ଛକାମାୱଚରଦେୱଲୋକେ ୱିନାସେତ୍ୱା କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଆନି ୱିନାସେତି। ତତ୍ଥ ଚକ୍କୱାଳଆ ଚକ୍କୱାଳଏହି ହିମୱନ୍ତା ହିମୱନ୍ତେହି ସିନେରୂ ସିନେରୂହି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମାଗନ୍ତ୍ୱା ଚୁଣ୍ଣୱିଚୁଣ୍ଣା ହୁତ୍ୱା ୱିନସ୍ସନ୍ତି। ପଥୱିତୋ ଯାୱ ତତିଯଜ୍ଝାନଭୂମିଂ ୱାତୋ ଗଣ୍ହାତି। ତତ୍ଥ ତଯୋପି ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ୱିନାସେତ୍ୱା ୱେହପ୍ଫଲଂ ଆହଚ୍ଚ ତିଟ୍ଠତି। ଏୱଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରଗତଂ ୱିନାସେତ୍ୱା ସଯମ୍ପି ୱିନସ୍ସତି। ହେଟ୍ଠାଆକାସେନ ସହ ଉପରିଆକାସୋ ଏକୋ ହୋତି ମହନ୍ଧକାରୋତି ସବ୍ବଂ ୱୁତ୍ତସଦିସଂ। ଇଧ ପନ ସୁଭକିଣ୍ହବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଲୋକୋ ପାତୁଭୱତି। ୱେହପ୍ଫଲତୋ ଚ ଚୱିତ୍ୱା ସୁଭକିଣ୍ହଟ୍ଠାନାଦୀସୁ ସତ୍ତା ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି।

ତତ୍ଥ କପ୍ପୱିନାସକମହାମେଘତୋ ଯାୱ କପ୍ପୱିନାସକୱାତୂପଚ୍ଛେଦୋ, ଇଦମେକଂ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟଂ। ୱାତୂପଚ୍ଛେଦତୋ ଯାୱ ସମ୍ପତ୍ତିମହାମେଘୋ, ଇଦଂ ଦୁତିଯଂ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟଂ…ପେ… ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟାନି ଏକୋ ମହାକପ୍ପୋ ହୋତି। ଏୱଂ ୱାତେନ ୱିନାସୋ ଚ ସଣ୍ଠହନଞ୍ଚ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୪୦୯। କିଂକାରଣା ଏୱଂ ଲୋକୋ ୱିନସ୍ସତି? ଅକୁସଲମୂଲକାରଣା। ଅକୁସଲମୂଲେସୁ ହି ଉସ୍ସନ୍ନେସୁ ଏୱଂ ଲୋକୋ ୱିନସ୍ସତି। ସୋ ଚ ଖୋ ରାଗେ ଉସ୍ସନ୍ନତରେ ଅଗ୍ଗିନା ୱିନସ୍ସତି। ଦୋସେ ଉସ୍ସନ୍ନତରେ ଉଦକେନ ୱିନସ୍ସତି। କେଚି ପନ ଦୋସେ ଉସ୍ସନ୍ନତରେ ଅଗ୍ଗିନା। ରାଗେ ଉସ୍ସନ୍ନତରେ

ଉଦକେନାତି ୱଦନ୍ତି। ମୋହେ ଉସ୍ସନ୍ନତରେ ୱାତେନ ୱିନସ୍ସତି। ଏୱଂ ୱିନସ୍ସନ୍ତୋପି ଚ ନିରନ୍ତରମେୱ ସତ୍ତୱାରେ ଅଗ୍ଗିନା ୱିନସ୍ସତି। ଅଟ୍ଠମେ ୱାରେ ଉଦକେନ। ପୁନ ସତ୍ତୱାରେ ଅଗ୍ଗିନା। ଅଟ୍ଠମେ ୱାରେ ଉଦକେନାତି ଏୱଂ ଅଟ୍ଠମେ ଅଟ୍ଠମେ ୱାରେ ୱିନସ୍ସନ୍ତୋ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଉଦକେନ ୱିନସ୍ସିତ୍ୱା ପୁନ ସତ୍ତୱାରେ ଅଗ୍ଗିନା ନସ୍ସତି। ଏତ୍ତାୱତା ତେସଟ୍ଠି କପ୍ପା ଅତୀତା ହୋନ୍ତି। ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ଉଦକେନ ନସ୍ସନୱାରଂ ସମ୍ପତ୍ତମ୍ପି ପଟିବାହିତ୍ୱା ଲଦ୍ଧୋକାସୋ ୱାତୋ ପରିପୁଣ୍ଣଚତୁସଟ୍ଠିକପ୍ପାୟୁକେ ସୁଭକିଣ୍ହେ ୱିଦ୍ଧଂସେନ୍ତୋ ଲୋକଂ ୱିନାସେତି।

୪୧୦। ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୋପି ଚ କପ୍ପାନୁସ୍ସରଣକୋ ଭିକ୍ଖୁ ଏତେସୁ କପ୍ପେସୁ ଅନେକେପି ସଂୱଟ୍ଟକପ୍ପେ ଅନେକେପି ୱିୱଟ୍ଟକପ୍ପେ ଅନେକେପି ସଂୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟକପ୍ପେ ଅନୁସ୍ସରତି। କଥଂ? ‘‘ଅମୁତ୍ରାସି’’ନ୍ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୨୪୪) ନୟେନ।

ତତ୍ଥ ଅମୁତ୍ରାସିନ୍ତି ଅମୁମ୍ହି ସଂୱଟ୍ଟକପ୍ପେ ଅହଂ ଅମୁମ୍ହି ଭୱେ ୱା ଯୋନିୟା ୱା ଗତିୟା ୱା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିୟା ୱା ସତ୍ତାୱାସେ ୱା ସତ୍ତନିକାଯେ ୱା ଆସିଂ। ଏୱଂନାମୋତି ତିସ୍ସୋ ୱା ଫୁସ୍ସୋ ୱା। ଏୱଂଗୋତ୍ତୋତି କଚ୍ଚାନୋ ୱା କସ୍ସପୋ ୱା। ଇଦମସ୍ସ ଅତୀତଭୱେ ଅତ୍ତନୋ ନାମଗୋତ୍ତାନୁସ୍ସରଣୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସଚେ ପନ ତସ୍ମିଂ କାଲେ ଅତ୍ତନୋ ୱଣ୍ଣସମ୍ପତ୍ତିଂ ୱା ଲୂଖପଣୀତଜୀୱିକଭାୱଂ ୱା ସୁଖଦୁକ୍ଖବହୁଲତଂ ୱା ଅପ୍ପାୟୁକଦୀଘାୟୁକଭାୱଂ ୱା ଅନୁସ୍ସରିତୁକାମୋ ହୋତି, ତମ୍ପି ଅନୁସ୍ସରତିଯେୱ। ତେନାହ ‘‘ଏୱଂୱଣ୍ଣୋ…ପେ… ଏୱମାୟୁପରିୟନ୍ତୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଏୱଂୱଣ୍ଣୋତି ଓଦାତୋ ୱା ସାମୋ ୱା। ଏୱମାହାରୋତି ସାଲିମଂସୋଦନାହାରୋ ୱା ପୱତ୍ତଫଲଭୋଜନୋ ୱା। ଏୱଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖପଟିସଂୱେଦୀତି ଅନେକପ୍ପକାରେନ କାୟିକଚେତସିକାନଂ ସାମିସନିରାମିସାଦିପ୍ପଭେଦାନଂ ୱା ସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ପଟିସଂୱେଦୀ। ଏୱମାୟୁପରିୟନ୍ତୋତି ଏୱଂ ୱସ୍ସସତପରିମାଣାୟୁପରିୟନ୍ତୋ ୱା ଚତୁରାସୀତିକପ୍ପସତସହସ୍ସାୟୁପରିୟନ୍ତୋ ୱା। ସୋ ତତୋ ଚୁତୋ ଅମୁତ୍ର ଉଦପାଦିନ୍ତି ସୋହଂ ତତୋ ଭୱତୋ ଯୋନିତୋ ଗତିତୋ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିତୋ ସତ୍ତାୱାସତୋ ସତ୍ତନିକାୟତୋ ୱା ଚୁତୋ ପୁନ ଅମୁକସ୍ମିଂ ନାମ ଭୱେ ଯୋନିୟା ଗତିୟା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିୟା ସତ୍ତାୱାସେ ସତ୍ତନିକାଯେ ୱା ଉଦପାଦିଂ। ତତ୍ରାପାସିନ୍ତି ଅଥ ତତ୍ରାପି ଭୱେ ଯୋନିୟା ଗତିୟା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିୟା ସତ୍ତାୱାସେ ସତ୍ତନିକାଯେ ୱା ପୁନ ଅହୋସିଂ। ଏୱଂନାମୋତିଆଦି ୱୁତ୍ତନୟମେୱ।

ଅପିଚ ଯସ୍ମା ଅମୁତ୍ରାସିନ୍ତି ଇଦଂ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଆରୋହନ୍ତସ୍ସ ଯାୱଦିଚ୍ଛକଂ ଅନୁସ୍ସରଣଂ। ସୋ ତତୋ ଚୁତୋତି ପଟିନିୱତ୍ତନ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଂ, ତସ୍ମା ‘‘ଇଧୂପପନ୍ନୋ’’ତି ଇମିସ୍ସା ଇଧୂପପତ୍ତିୟା ଅନନ୍ତରମେୱସ୍ସ ଉପପତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ଅମୁତ୍ର ଉଦପାଦି’’ନ୍ତି ଇଦଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ରାପାସିନ୍ତି ଏୱମାଦି ପନସ୍ସ ତତ୍ର ଇମିସ୍ସା ଉପପତ୍ତିୟା ଅନନ୍ତରେ ଉପପତ୍ତିଟ୍ଠାନେ ନାମଗୋତ୍ତାଦୀନଂ ଅନୁସ୍ସରଣଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସୋ ତତୋ ଚୁତୋ ଇଧୂପପନ୍ନୋତି ସ୍ୱାହଂ ତତୋ ଅନନ୍ତରୂପପତ୍ତିଟ୍ଠାନତୋ ଚୁତୋ ଇଧ ଅସୁକସ୍ମିଂ ନାମ ଖତ୍ତିୟକୁଲେ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୋତି। ଇତୀତି ଏୱଂ। ସାକାରଂ ସଉଦ୍ଦେସନ୍ତି ନାମଗୋତ୍ତୱସେନ ସଉଦ୍ଦେସଂ, ୱଣ୍ଣାଦିୱସେନ ସାକାରଂ। ନାମଗୋତ୍ତେନ ହି ସତ୍ତୋ ତିସ୍ସୋ କସ୍ସପୋତି ଉଦ୍ଦିସୀୟତି। ୱଣ୍ଣାଦୀହି ସାମୋ ଓଦାତୋତି ନାନତ୍ତତୋ ପଞ୍ଞାୟତି। ତସ୍ମା ନାମଗୋତ୍ତଂ ଉଦ୍ଦେସୋ, ଇତରେ ଆକାରା। ଅନେକୱିହିତଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସମନୁସ୍ସରତୀତି ଇଦଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚୁତୂପପାତଞାଣକଥା

୪୧୧। ସତ୍ତାନଂ ଚୁତୂପପାତଞାଣକଥାୟ ଚୁତୂପପାତଞାଣାୟାତି (ଦୀ। ନି। ୧।୨୪୭) ଚୁତିୟା ଚ ଉପପାତେ ଚ ଞାଣାୟ। ଯେନ ଞାଣେନ ସତ୍ତାନଂ ଚୁତି ଚ ଉପପାତୋ ଚ ଞାୟତି, ତଦତ୍ଥଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣତ୍ଥନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନୀହରତି ଅଭିନିନ୍ନାମେତୀତି ପରିକମ୍ମଚିତ୍ତଂ ଅଭିନୀହରତି ଚେୱ ଅଭିନିନ୍ନାମେତି ଚ। ସୋତି ସୋ କତଚିତ୍ତାଭିନୀହାରୋ ଭିକ୍ଖୁ। ଦିବ୍ବେନାତିଆଦୀସୁ ପନ ଦିବ୍ବସଦିସତ୍ତା ଦିବ୍ବଂ। ଦେୱତାନଞ୍ହି ସୁଚରିତକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତଂ ପିତ୍ତସେମ୍ହରୁହିରାଦୀହି ଅପଲିବୁଦ୍ଧଂ ଉପକ୍କିଲେସୱିମୁତ୍ତତାୟ ଦୂରେପି ଆରମ୍ମଣଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସମତ୍ଥଂ ଦିବ୍ବଂ ପସାଦଚକ୍ଖୁ ହୋତି। ଇଦଞ୍ଚାପି ୱୀରିୟଭାୱନାବଲନିବ୍ବତ୍ତଂ ଞାଣଚକ୍ଖୁ ତାଦିସମେୱାତି ଦିବ୍ବସଦିସତ୍ତା ଦିବ୍ବଂ। ଦିବ୍ବୱିହାରୱସେନ ପଟିଲଦ୍ଧତ୍ତା ଅତ୍ତନା ଚ ଦିବ୍ବୱିହାରସନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତାପି ଦିବ୍ବଂ। ଆଲୋକପରିଗ୍ଗହେନ ମହାଜୁତିକତ୍ତାପି ଦିବ୍ବଂ। ତିରୋକୁଟ୍ଟାଦିଗତରୂପଦସ୍ସନେନ ମହାଗତିକତ୍ତାପି ଦିବ୍ବଂ। ତଂ ସବ୍ବଂ ସଦ୍ଦସତ୍ଥାନୁସାରେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ଚକ୍ଖୁ। ଚକ୍ଖୁକିଚ୍ଚକରଣେନ ଚକ୍ଖୁମିୱାତିପି ଚକ୍ଖୁ। ଚୁତୂପପାତଦସ୍ସନେନ ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିହେତୁତ୍ତା ୱିସୁଦ୍ଧଂ। ଯୋ ହି ଚୁତିମତ୍ତମେୱ ପସ୍ସତି, ନ ଉପପାତଂ। ସୋ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହାତି। ଯୋ ଉପପାତମତ୍ତମେୱ ପସ୍ସତି, ନ ଚୁତିଂ, ସୋ ନୱସତ୍ତପାତୁଭାୱଦିଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହାତି। ଯୋ ପନ ତଦୁଭୟଂ

ପସ୍ସତି, ସୋ ଯସ୍ମା ଦୁୱିଧମ୍ପି ତଂ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ଅତିୱତ୍ତତି। ତସ୍ମାସ୍ସ ତଂଦସ୍ସନଂ ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିହେତୁ ହୋତି। ଉଭୟମ୍ପି ଚେତଂ ବୁଦ୍ଧପୁତ୍ତା ପସ୍ସନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଚୁତୂପପାତଦସ୍ସନେନ ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିହେତୁତ୍ତା ୱିସୁଦ୍ଧ''ନ୍ତି।

ମନୁସ୍ସୂପଚାରଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ରୂପଦସ୍ସନେନ ଅତିକ୍କନ୍ତମାନୁସକଂ, ମାନୁସକଂ ୱା ମଂସଚକ୍ଖୁଂ ଅତିକ୍କନ୍ତତ୍ତା ଅତିକ୍କନ୍ତମାନୁସକନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତେନ ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ୱିସୁଦ୍ଧେନ ଅତିକ୍କନ୍ତମାନୁସକେନ। ସତ୍ତେ ପସ୍ସତୀତି ମନୁସ୍ସାନଂ ମଂସଚକ୍ଖୁନା ୱିୟ ସତ୍ତେ ଓଲୋକେତି।

ଚୱମାନେ ଉପପଜ୍ଜମାନେତି ଏତ୍ଥ ଚୁତିକ୍ଖଣେ ଉପପତ୍ତିକ୍ଖଣେ ୱା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ଦଟ୍ଠୁଂ ନ ସକ୍କା। ଯେ ପନ ଆସନ୍ନଚୁତିକା ଇଦାନି ଚୱିସ୍ସନ୍ତି, ତେ ଚୱମାନା। ଯେ ଚ ଗହିତପଟିସନ୍ଧିକା ସମ୍ପତିନିବ୍ବତ୍ତାୱ, ତେ ଉପପଜ୍ଜମାନାତି ଅଧିପ୍ପେତା। ତେ ଏୱରୂପେ ଚୱମାନେ ଚ ଉପପଜ୍ଜମାନେ ଚ ପସ୍ସତୀତି ଦସ୍ସେତି।

ହୀନେତି ମୋହନିସ୍ସନ୍ଦଯୁତ୍ତତ୍ତା ହୀନାନଂ ଜାତିକୁଲଭୋଗାଦୀନଂ ୱସେନ ହୀଳିତେ ଓହୀଳିତେ ଓଞ୍ଞାତେ ଅୱଞ୍ଞାତେ। ପଣୀତେତି ଅମୋହନିସ୍ସନ୍ଦଯୁତ୍ତତ୍ତା ତବ୍ବିପରୀତେ। ସୁୱଣ୍ଣେତି ଅଦୋସନିସ୍ସନ୍ଦଯୁତ୍ତତ୍ତା ଇଟ୍ଠକନ୍ତମନାପୱଣ୍ଣଯୁତ୍ତେ। ଦୁବ୍ବଣ୍ଣେତି ଦୋସନିସ୍ସନ୍ଦଯୁତ୍ତତ୍ତା ଅନିଟ୍ଠାକନ୍ତଅମନାପୱଣ୍ଣଯୁତ୍ତେ। ଅନଭିରୂପେ ୱିରୂପେତିପି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଗତେତି ସୁଗତିଗତେ। ଅଲୋଭନିସ୍ସନ୍ଦଯୁତ୍ତତ୍ତା ୱା ଅଡ୍ଢେ ମହଦ୍ଧନେ। ଦୁଗ୍ଗତେତି ଦୁଗ୍ଗତିଗତେ। ଲୋଭନିସ୍ସନ୍ଦଯୁତ୍ତତ୍ତା ୱା ଦଳିଦ୍ଦେ ଅପ୍ପନ୍ନପାନେ।

ଯଥାକମ୍ମୂପଗେତି ଯଂ ଯଂ କମ୍ମଂ ଉପଚିତଂ, ତେନ ତେନ ଉପଗତେ। ତତ୍ଥ ପୁରିମେହି ଚୱମାନେତିଆଦୀହି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକିଚ୍ଚଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଇମିନା ପନ ପଦେନ ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚଂ। ତସ୍ସ ଚ ଞାଣସ୍ସ ଅୟମୁପ୍ପତ୍ତିକ୍କମୋ, ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ହେଟ୍ଠା ନିରୟାଭିମୁଖଂ ଆଲୋକଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ନେରଯିକେ ସତ୍ତେ ପସ୍ସତି ମହାଦୁକ୍ଖମନୁଭୱମାନେ। ତଂ ଦସ୍ସନଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକିଚ୍ଚମେୱ। ସୋ ଏୱଂ ମନସିକରୋତି ''କିଂ ନୁ ଖୋ କମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଇମେ ସତ୍ତା ଏତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୱନ୍ତୀ''ତି। ଅଥସ୍ସ ଇଦଂ ନାମ କତ୍ୱାତି ତଂକମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତଥା ଉପରିଦେୱଲୋକାଭିମୁଖଂ ଆଲୋକଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ନନ୍ଦନୱନମିସ୍ସକୱନଫାରୁସକୱନାଦୀସୁ ସତ୍ତେ ପସ୍ସତି ମହାସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭୱମାନେ। ତମ୍ପି ଦସ୍ସନଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକିଚ୍ଚମେୱ। ସୋ ଏୱଂ ମନସିକରୋତି ''କିଂ ନୁ ଖୋ କମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଇମେ ସତ୍ତା ଏତଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭୱନ୍ତୀ''ତି। ଅଥସ୍ସ ଇଦଂ ନାମ କତ୍ୱାତି ତଂକମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇଦଂ ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣଂ ନାମ। ଇମସ୍ସ ୱିସୁଂ ପରିକମ୍ମଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ଯଥା ଚିମସ୍ସ, ଏୱଂ ଅନାଗତଂସଞ୍ଞାଣସ୍ସାପି। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପାଦକାନେୱ ହି ଇମାନି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ସହେୱ ଇଜ୍ଝନ୍ତି।

କାୟଦୁଚ୍ଚରିତେନାତିଆଦୀସୁ ଦୁଟ୍ଠୁ ଚରିତଂ, ଦୁଟ୍ଠଂ ୱା ଚରିତଂ କିଲେସପୂତିକତ୍ତାତି ଦୁଚ୍ଚରିତଂ। କାୟେନ ଦୁଚ୍ଚରିତଂ, କାୟତୋ ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଦୁଚ୍ଚରିତନ୍ତି କାୟଦୁଚ୍ଚରିତଂ, ଇତରେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସମନ୍ନାଗତାତି ସମଙ୍ଗୀଭୂତା। ଅରିୟାନଂ ଉପୱାଦକାତି ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସାୱକାନଂ ଅରିୟାନଂ ଅନ୍ତମସୋ ଗିହିସୋତାପନ୍ନାନମ୍ପି ଅନତ୍ଥକାମା ହୁତ୍ୱା ଅନ୍ତିମୱତ୍ଥୁନା ୱା ଗୁଣପରିଧଂସନେନ ୱା ଉପୱାଦକା ଅକ୍କୋସକା ଗରହକାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ନତ୍ଥି ଇମେସଂ ସମଣଧମ୍ମୋ, ଅସ୍ସମଣା ଏତେତି ୱଦନ୍ତୋ ଅନ୍ତିମୱତ୍ଥୁନା ଉପୱଦତି। ନତ୍ଥି ଇମେସଂ ଝାନଂ ୱା ୱିମୋକ୍ଖୋ ୱା ମଗ୍ଗୋ ୱା ଫଲଂ ୱାତିଆଦୀନି ୱଦନ୍ତୋ ଗୁଣପରିଧଂସନୱସେନ ଉପୱଦତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୋ ଚ ଜାନଂ ୱା ଉପୱଦେଯ୍ୟ ଅଜାନଂ ୱା, ଉଭୟଥାପି ଅରିୟୂପୱାଦୋୱ ହୋତି। ଭାରିୟଂ କମ୍ମଂ ଆନନ୍ତରିୟସଦିସଂ ସଗ୍ଗାୱରଣଞ୍ଚ ମଗ୍ଗାୱରଣଞ୍ଚ, ସତେକିଚ୍ଛଂ ପନ ହୋତି। ତସ୍ସ ଆୱିଭାୱତ୍ଥଂ ଇଦଂ ୱତ୍ଥୁ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ କିର ଗାମେ ଏକୋ ଥେରୋ ଚ ଦହରଭିକ୍ଖୁ ଚ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରନ୍ତି। ତେ ପଠମଘରେୟେୱ ଉଳୁଙ୍କମତ୍ତଂ ଉଣ୍ହୟାଗୁଂ ଲଭିଂସୁ। ଥେରସ୍ସ ଚ କୁଚ୍ଛିୱାତୋ ରୁଜ୍ଝତି। ସୋ ଚିନ୍ତେସି ''ଅୟଂ ୟାଗୁ ମୟ୍ହଂ ସପ୍ପାୟା, ଯାୱ ନ ସୀତଲା ହୋତି, ତାୱ ନଂ ପିୱାମୀ''ତି। ସୋ ମନୁସ୍ସେହି ଉମ୍ମାରତ୍ଥାୟ ଆହଟେ ଦାରୁଖଣ୍ଡେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ପିୱି। ଇତରୋ ତଂ ଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ''ଅତିଖୁଦାଭିଭୂତୋ ମହଲ୍ଲକୋ, ଅମ୍ହାକଂ ଲଜ୍ଜିତବ୍ବକଂ ଅକାସୀ''ତି ଆହ। ଥେରୋ ଗାମେ ଚରିତ୍ୱା ୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଦହରଭିକ୍ଖୁଂ ଆହ ''ଅତ୍ଥି ତେ, ଆୱୁସୋ, ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ପତିଟ୍ଠା''ତି? ଆମ, ଭନ୍ତେ, ସୋତାପନ୍ନୋ ଅହନ୍ତି। ତେନ ହାୱୁସୋ, ଉପରିମଗ୍ଗତ୍ଥାୟ ୱାୟାମଂ ମା ଅକାସି। ଖୀଣାସୱୋ ତୟା ଉପୱଦିତୋତି। ସୋ ତଂ ଖମାପେସି। ତେନସ୍ସ ତଂ କମ୍ମଂ ପାକତିକଂ ଅହୋସି।

ତସ୍ମା ଯୋ ଅଞ୍ଞୋପି ଅରିୟଂ ଉପୱଦତି, ତେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ସଚେ ଅତ୍ତନା ୱୁଡ୍ଢତରୋ ହୋତି, ଉକ୍କୁଟିକଂ ନିସୀଦିତ୍ୱା ''ଅହଂ ଆୟସ୍ମନ୍ତଂ ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ ଅୱଚଂ, ତଂ ମେ ଖମାହୀ''ତି ଖମାପେତବ୍ବୋ। ସଚେ ନୱକତରୋ ହୋତି, ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଉକ୍କୁଟିକଂ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗହେତ୍ୱା ''ଅହଂ, ଭନ୍ତେ, ତୁମ୍ହେ ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ ଅୱଚଂ, ତଂ ମେ ଖମଥା''ତି ଖମାପେତବ୍ବୋ। ସଚେ ଦିସାପକ୍କନ୍ତୋ ହୋତି, ସୟଂ ୱା ଗନ୍ତ୍ୱା ସଦ୍ଧିୱିହାରିକାଦିକେ ୱା ପେସେତ୍ୱା ଖମାପେତବ୍ବୋ।

ସଚେ ଚ ନାପି ଗନ୍ତୁଂ, ନ ପେସେତୁଂ ସକ୍କା ହୋତି, ଯେ ତସ୍ମିଂ ୱିହାରେ ଭିକ୍ଖୂ ୱସନ୍ତି, ତେସଂ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସଚେ ନୱକତରା ହୋନ୍ତି, ଉକ୍କୁଟିକଂ ନିସୀଦିତ୍ୱା, ସଚେ ୱୁଡ୍ଢତରା, ୱୁଡ୍ଢେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ‘‘ଅହଂ, ଭନ୍ତେ, ଅସୁକଂ ନାମ ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ ଅୱଚଂ, ଖମତୁ ମେ ସୋ ଆଯସ୍ମା’’ତି ୱତ୍ୱା ଖମାପେତବ୍ବଂ। ସମ୍ମୁଖା ଅଖମନ୍ତେପି ଏତଦେୱ କତ୍ତବ୍ବଂ।

ସଚେ ଏକଚାରିକଭିକ୍ଖୁ ହୋତି, ନେୱସ୍ସ ୱସନଟ୍ଠାନଂ, ନ ଗତଟ୍ଠାନଂ ପଞ୍ଞାଯତି, ଏକସ୍ସ ପଣ୍ଡିତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ଅହଂ, ଭନ୍ତେ, ଅସୁକଂ ନାମ ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ ଅୱଚଂ, ତଂ ମେ ଅନୁସ୍ସରତୋ ୱିପ୍ପଟିସାରୋ ହୋତି, କିଂ କରୋମୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ସୋ ୱକ୍ଖତି ‘‘ତୁମ୍ହେ ମା ଚିନ୍ତଯିତ୍ଥ, ଥେରୋ ତୁମ୍ହାକଂ ଖମତି, ଚିତ୍ତଂ ୱୂପସମେଥା’’ତି। ତେନାପି ଅରିଯସ୍ସ ଗତଦିସାଭିମୁଖେନ ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଖମତୂତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ସଚେ ସୋ ପରିନିବ୍ବୁତୋ ହୋତି, ପରିନିବ୍ବୁତମଞ୍ଚଟ୍ଠାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଯାୱସିୱଥିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱାପି ଖମାପେତବ୍ବଂ। ଏୱଂ କତେ ନେୱ ସଗ୍ଗାୱରଣଂ, ନ ମଗ୍ଗାୱରଣଂ ହୋତି, ପାକତିକମେୱ ହୋତୀତି।

ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକାତି ୱିପରୀତଦସ୍ସନା। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକମ୍ମସମାଦାନାତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୱସେନ ସମାଦିନ୍ନନାନାୱିଧକମ୍ମା, ଯେ ଚ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିମୂଲକେସୁ କାଯକମ୍ମାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞେପି ସମାଦପେନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଗ୍ଗହଣେନେୱ ଅରିଯୂପୱାଦେ ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତଗ୍ଗହଣେନ ଚ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ସଙ୍ଗହିତାଯପି ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପୁନ ୱଚନଂ ମହାସାୱଜ୍ଜଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ମହାସାୱଜ୍ଜୋ ହି ଅରିଯୂପୱାଦୋ, ଆନନ୍ତରିଯସଦିସତ୍ତା। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ‘‘ସେଯ୍ୟଥାପି, ସାରିପୁତ୍ତ, ଭିକ୍ଖୁ ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ ସମାଧିସମ୍ପନ୍ନୋ ପଞ୍ଞାସମ୍ପନ୍ନୋ ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ଅଞ୍ଞଂ ଆରାଧେଯ୍ୟ, ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ, ସାରିପୁତ୍ତ, ୱଦାମି ତଂ ୱାଚଂ ଅପ୍ପହାଯ ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଅପ୍ପହାଯ ତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ଅପ୍ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱା ଯଥାଭତଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତୋ, ଏୱଂ ନିରଯେ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୧୪୯)। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିତୋ ଚ ମହାସାୱଜ୍ଜତରଂ ନାମ ଅଞ୍ଞଂ ନତ୍ଥି। ଯଥାହ ‘‘ନାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଞ୍ଞଂ ଏକଧମ୍ମମ୍ପି ସମନୁପସ୍ସାମି, ଯଂ ଏୱଂ ମହାସାୱଜ୍ଜଂ, ଯଥଯିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିପରମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱଜ୍ଜାନୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୧।୩୧୦)।

କାଯସ୍ସ ଭେଦାତି ଉପାଦିନ୍ନକ୍ଖନ୍ଧପରିଚ୍ଚାଗା। ପରମ୍ମରଣାତି ତଦନନ୍ତରଂ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧଗ୍ଗହଣେ। ଅଥ ୱା କାଯସ୍ସ ଭେଦାତି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଉପଚ୍ଛେଦା। ପରମ୍ମରଣାତି ଚୁତିଚିତ୍ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ। ଅପାଯନ୍ତି ଏୱମାଦି ସବ୍ବଂ ନିରଯୱେୱଚନମେୱ।

ନିରଯୋ ହି ସଗ୍ଗମୋକ୍ଖହେତୁଭୂତା ପୁଞ୍ଞସମ୍ମତା ଅଯା ଅପେତତ୍ତା, ସୁଖାନଂ ୱା ଆଯସ୍ସ ଅଭାୱା ଅପାଯୋ। ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଗତି ପଟିସରଣନ୍ତି ଦୁଗ୍ଗତି, ଦୋସବହୁଲତାଯ ୱା ଦୁଟ୍ଠେନ କମ୍ମୁନା ନିବ୍ବତ୍ତା ଗତୀତି ଦୁଗ୍ଗତି। ୱିୱସା ନିପତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଦୁକ୍କଟକାରିନୋତି ୱିନିପାତୋ। ୱିନସ୍ସନ୍ତା ୱା ଏତ୍ଥ ପତନ୍ତି ସଂଭିଜ୍ଜମାନଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାତିପି ୱିନିପାତୋ। ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ଅସ୍ସାଦସଞ୍ଞିତୋ ଅଯୋତି ନିରଯୋ।

ଅଥ ୱା ଅପାଯଗ୍ଗହଣେନ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଂ ଦୀପେତି। ତିରଚ୍ଛାନଯୋନି ହି ଅପାଯୋ ସୁଗତିତୋ ଅପେତତ୍ତା, ନ ଦୁଗ୍ଗତି ମହେସକ୍ଖାନଂ ନାଗରାଜାଦୀନଂ ସମ୍ଭୱତୋ। ଦୁଗ୍ଗତିଗ୍ଗହଣେନ ପେତ୍ତିୱିସଯଂ। ସୋ ହି ଅପାଯୋ ଚେୱ ଦୁଗ୍ଗତି ଚ, ସୁଗତିତୋ ଅପେତତ୍ତା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଗତିଭୂତତ୍ତା। ନ ତୁ ୱିନିପାତୋ ଅସୁରସଦିସଂ ଅୱିନିପତିତତ୍ତା। ୱିନିପାତଗ୍ଗହଣେନ ଅସୁରକାଯଂ। ସୋ ହି ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ଅତ୍ଥେନ ଅପାଯୋ ଚେୱ ଦୁଗ୍ଗତି ଚ ସବ୍ବସମୁସ୍ସଯେହି ଚ ୱିନିପତିତତ୍ତା ୱିନିପାତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ନିରଯଗ୍ଗହଣେନ ଅୱୀଚିଆଦିଅନେକପ୍ପକାରଂ ନିରଯମେୱାତି। ଉପପନ୍ନାତି ଉପଗତା, ତତ୍ଥ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ସୁକ୍କପକ୍ଖୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ, ତତ୍ଥ ସୁଗତିଗ୍ଗହଣେନ ମନୁସ୍ସଗତିପି ସଙ୍ଗଯ୍ହତି। ସଗ୍ଗଗ୍ଗହଣେନ ଦେୱଗତିଯେୱ। ତତ୍ଥ ସୁନ୍ଦରା ଗତୀତି ସୁଗତି। ରୂପାଦୀହି ୱିସଯେହି ସୁଟ୍ଠୁ ଅଗ୍ଗୋତି ସଗ୍ଗୋ। ସୋ ସବ୍ବୋପି ଲୁଜ୍ଜନପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଲୋକୋତି ଅଯଂ ୱଚନତ୍ଥୋ।

‘‘ଇତି ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା’’ତିଆଦି ସବ୍ବଂ ନିଗମନୱଚନଂ। ଏୱଂ ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା…ପେ… ପସ୍ସତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ।

୪୧୨। ଏୱଂ ପସ୍ସିତୁକାମେନ ପନ ଆଦିକମ୍ମିକେନ କୁଲପୁତ୍ତେନ କସିଣାରମ୍ମଣଂ ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସବ୍ବାକାରେନ ଅଭିନୀହାରକ୍ଖମଂ କତ୍ୱା ‘‘ତେଜୋକସିଣଂ, ଓଦାତକସିଣଂ, ଆଲୋକକସିଣ’’ନ୍ତି ଇମେସୁ ତୀସୁ କସିଣେସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ ଆସନ୍ନଂ କାତବ୍ବଂ। ଉପଚାରଜ୍ଝାନଗୋଚରଂ କତ୍ୱା ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଠପେତବ୍ବଂ। ନ ତତ୍ଥ ଅପ୍ପନା ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସଚେ ହି ଉପ୍ପାଦେତି, ପାଦକଜ୍ଝାନନିସ୍ସଯଂ ହୋତି, ନ ପରିକମ୍ମନିସ୍ସଯଂ। ଇମେସୁ ଚ ପନ ତୀସୁ ଆଲୋକକସିଣଂଯେୱ ସେଟ୍ଠତରଂ। ତସ୍ମା ତଂ ୱା ଇତରେସଂ ୱା ଅଞ୍ଞତରଂ କସିଣନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଉପଚାରଭୂମିଯଂଯେୱ ଠତ୍ୱା ୱଡ୍ଢେତବ୍ବଂ। ୱଡ୍ଢନାନଯୋପି ଚସ୍ସ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ୱଢ୍ଢିତଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅନ୍ତୋଯେୱ ରୂପଗତଂ ପସ୍ସିତବ୍ବଂ। ରୂପଗତଂ ପସ୍ସତୋ ପନସ୍ସ ପରିକମ୍ମସ୍ସ ୱାରୋ ଅତିକ୍କମତି। ତତୋ ଆଲୋକୋ ଅନ୍ତରଧାଯତି। ତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରହିତେ ରୂପଗତମ୍ପି ନ ଦିସ୍ସତି। ଅଥାନେନ ପୁନପ୍ପୁନଂ ପାଦକଜ୍ଝାନମେୱ ପୱିସିତ୍ୱା ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଆଲୋକୋ ଫରିତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ଅନୁକ୍କମେନ ଆଲୋକୋ ଥାମଗତୋ ହୋତୀତି ଏତ୍ଥ ଆଲୋକୋ ହୋତୂତି ଯତ୍ତକଂ ଠାନଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦତି, ତତ୍ଥ ଆଲୋକୋ ତିଟ୍ଠତିଯେୱ। ଦିୱସମ୍ପି ନିସୀଦିତ୍ୱା ପସ୍ସତୋ ରୂପଦସ୍ସନଂ ହୋତି। ରତ୍ତିଂ ତିଣୁକ୍କାଯ ମଗ୍ଗପଟିପନ୍ନୋ ଚେତ୍ଥ ପୁରିସୋ ଓପମ୍ମଂ।

ଏକୋ କିର ରତ୍ତିଂ ତିଣୁକ୍କାଯ ମଗ୍ଗଂ ପଟିପଜ୍ଜି। ତସ୍ସ ସା ତିଣୁକ୍କା ୱିଜ୍ଝାଯି। ଅଥସ୍ସ ସମୱିସମାନି ନ ପଞ୍ଞାଯିଂସୁ। ସୋ ତଂ ତିଣୁକ୍କଂ ଭୂମିଯଂ ଘଂସିତ୍ୱା ତିଣୁକ୍କା ପୁନ ଉଜ୍ଜାଲେସି। ସା ପଜ୍ଜଲିତ୍ୱା ପୁରିମାଲୋକତୋ ମହନ୍ତତରଂ ଆଲୋକଂ ଅକାସି। ଏୱଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱିଜ୍ଝାତଂ ଉଜ୍ଜାଲଯତୋ କମେନ ସୂରିଯୋ ଉଟ୍ଠାସି। ସୂରିଯେ ଉଟ୍ଠିତେ ଉକ୍କାଯ କମ୍ମଂ ନତ୍ଥୀତି ତଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଦିୱସମ୍ପି ଅଗମାସି। ତତ୍ଥ ଉକ୍କାଲୋକୋ ୱିଯ ପରିକମ୍ମକାଲେ କସିଣାଲୋକୋ। ଉକ୍କାଯ ୱିଜ୍ଝାତାଯ ସମୱିସମାନଂ ଅଦସ୍ସନଂ ୱିଯ ରୂପଗତଂ ପସ୍ସତୋ ପରିକମ୍ମସ୍ସ ୱାରାତିକ୍କମେନ ଆଲୋକେ ଅନ୍ତରହିତେ ରୂପଗତାନଂ ଅଦସ୍ସନଂ। ଉକ୍କାଯ ଘଂସନଂ ୱିଯ ପୁନପ୍ପୁନଂ ପୱେସନଂ। ଉକ୍କାଯ ପୁରିମାଲୋକତୋ ମହନ୍ତତରାଲୋକକରଣଂ ୱିଯ ପୁନ ପରିକମ୍ମଂ କରୋତୋ ବଲୱତରାଲୋକଫରଣଂ। ସୂରିଯୁଟ୍ଠାନଂ ୱିଯ ଥାମଗତାଲୋକସ୍ସ ଯଥାପରିଚ୍ଛେଦେନ ଠାନଂ। ତିଣୁକ୍କଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଦିୱସମ୍ପି ଗମନଂ ୱିଯ ପରିତ୍ତାଲୋକଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଥାମଗତେନାଲୋକେନ ଦିୱସମ୍ପି ରୂପଦସ୍ସନଂ।

ତତ୍ଥ ଯଦା ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ମଂସଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଅନାପାଥଗତଂ ଅନ୍ତୋକୁଚ୍ଛିଗତଂ ହଦଯୱତ୍ଥୁନିସ୍ସିତଂ ହେଟ୍ଠାପଥୱୀତଲନିସ୍ସିତଂ ତିରୋକୁଟ୍ଟପବ୍ବତପାକାରଗତଂ ପରଚକ୍କୱାଳଗତନ୍ତି ଇଦଂ ରୂପଂ ଞାଣଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛତି, ମଂସଚକ୍ଖୁନା ଦିସ୍ସମାନଂ ୱିଯ ହୋତି, ତଦା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଦେୱ ଚେତ୍ଥ ରୂପଦସ୍ସନସମତ୍ଥଂ, ନ ପୁବ୍ବଭାଗଚିତ୍ତାନି।

ତଂ ପନେତଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ପରିବନ୍ଧୋ ହୋତି। କସ୍ମା? ସୋ ହି ଯସ୍ମା ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଆଲୋକୋ ହୋତୂତି ଅଧିଟ୍ଠାତି, ତଂ ତଂ ପଥୱୀସମୁଦ୍ଦପବ୍ବତେ ୱିନିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱାପି ଏକାଲୋକଂ ହୋତି, ଅଥସ୍ସ ତତ୍ଥ ଭଯାନକାନି ଯକ୍ଖରକ୍ଖସାଦିରୂପାନି ପସ୍ସତୋ ଭଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯେନ ଚିତ୍ତୱିକ୍ଖେପଂ ପତ୍ୱା ଝାନୱିବ୍ଭନ୍ତକୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ରୂପଦସ୍ସନେ ଅପ୍ପମତ୍ତେନ ଭୱିତବ୍ବଂ।

ତତ୍ରାଯଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନୋ ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମୋ। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରମେତଂ ରୂପମାରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧେ ତଦେୱ ରୂପଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଚତ୍ତାରି ପଞ୍ଚ ୱା ଜୱନାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ସବ୍ବଂ ପୁରିମନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇଧାପି ପୁବ୍ବଭାଗଚିତ୍ତାନି ସୱିତକ୍କସୱିଚାରାନି କାମାୱଚରାନି। ପରିଯୋସାନେ ଅତ୍ଥସାଧକଚିତ୍ତଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକଂ ରୂପାୱଚରଂ। ତେନ ସହଜାତଂ ଞାଣଂ ସତ୍ତାନଂ ଚୁତୂପପାତେ ଞାଣନ୍ତିପି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତୀତି।

ଚୁତୂପପାତଞାଣକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

ପକିଣ୍ଣକକଥା

୪୧୩।

ଇତି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧୱିଦୂ, ପଞ୍ଚ ଅଭିଞ୍ଞା ଅୱୋଚ ଯା ନାଥୋ;

ତା ଞତ୍ୱା ତାସୁ ଅଯଂ, ପକିଣ୍ଣକକଥାପି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା।

ଏତାସୁ ହି ଯଦେତଂ ଚୁତୂପପାତଞାଣସଙ୍ଖାତଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ, ତସ୍ସ ଅନାଗତଂସଞାଣଞ୍ଚ ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞାଣଞ୍ଚାତି ଦ୍ୱେପି ପରିଭଣ୍ଡଞାଣାନି ହୋନ୍ତି। ଇତି ଇମାନି ଚ ଦ୍ୱେ ଇଦ୍ଧିୱିଧାଦୀନି ଚ ପଞ୍ଚାତି ସତ୍ତ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣାନି ଇଧାଗତାନି। ଇଦାନି ତେସଂ ଆରମ୍ମଣୱିଭାଗେ ଅସମ୍ମୋହତ୍ଥଂ –

ଆରମ୍ମଣତ୍ତିକା ୱୁତ୍ତା, ଯେ ଚତ୍ତାରୋ ମହେସିନା;

ସତ୍ତନ୍ନମପି ଞାଣାନଂ, ପୱତ୍ତିଂ ତେସୁ ଦୀପଯେ।

ତତ୍ରାଯଂ ଦୀପନା। ଚତ୍ତାରୋ ହି ଆରମ୍ମଣତ୍ତିକା ମହେସିନା ୱୁତ୍ତା। କତମେ ଚତ୍ତାରୋ? ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତିକୋ, ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣତ୍ତିକୋ,

ଅତୀତାରମ୍ମଣତ୍ତିକୋ, ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତିକୋତି (ଧା ସ। ତିକମାତିକା ୧୩, ୧୬, ୧୯, ୨୧)।

୪୧୪। ତତ୍ଥ ଇଦ୍ଧିୱିଧଞ୍ଞାଣଂ ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣୱସେନ ସତ୍ତସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତତି। କଥଂ? ତଞ୍ହି ଯଦା କାଯଂ ଚିତ୍ତସନ୍ନିସ୍ସିତଂ କତ୍ୱା ଅଦିସ୍ସମାନେନ କାଯେନ ଗନ୍ତୁକାମୋ ଚିତ୍ତୱସେନ କାଯଂ ପରିଣାମେତି, ମହଗ୍ଗତଚିତ୍ତେ ସମୋଦହତି ସମାରୋପେତି, ତଦା ଉପଯୋଗଲଦ୍ଧଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ରୂପକାଯାରମ୍ମଣତୋ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଯଦା ଚିତ୍ତଂ କାଯସନ୍ନିସ୍ସିତଂ କତ୍ୱା ଦିସ୍ସମାନେନ କାଯେନ ଗନ୍ତୁକାମୋ କାଯୱସେନ ଚିତ୍ତଂ ପରିଣାମେତି, ପାଦକଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ ରୂପକାଯେ ସମୋଦହତି ସମାରୋପେତି, ତଦା ଉପଯୋଗଲଦ୍ଧଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ମହଗ୍ଗତଚିତ୍ତାରମ୍ମଣତୋ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣଂ ହୋତି।

ଯସ୍ମା ପନ ତଦେୱ ଚିତ୍ତଂ ଅତୀତଂ ନିରୁଦ୍ଧଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି, ତସ୍ମା ଅତୀତାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ମହାଧାତୁନିଧାନେ ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରାଦୀନଂ ୱିଯ ଅନାଗତଂ ଅଧିଟ୍ଠହନ୍ତାନଂ ଅନାଗତାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରୋ କିର ମହାଧାତୁନିଧାନଂ କରୋନ୍ତୋ "ଅନାଗତେ ଅଟ୍ଠାରସୱସ୍ସାଧିକାନି ଦ୍ୱେୱସ୍ସସତାନି ଇମେ ଗନ୍ଧା ମା ସୁସ୍ସିଂସୁ, ପୁପ୍ଫାନି ମା ମିଲାଯିଂସୁ, ଦୀପା ମା ନିବ୍ବାଯିଂସୂ"ତି (ଧା ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୪୩୪) ଅଧିଟ୍ଠହି। ସବ୍ବଂ ତଥେୱ ଅହୋସି। ଅସ୍ସଗୁତ୍ତତ୍ଥେରୋ ୱତ୍ତନିଯସେନାସନେ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ସୁକ୍ଖଭତ୍ତଂ ଭୁଞ୍ଜମାନଂ ଦିସ୍ୱା ଉଦକସୋଣ୍ଡିଂ ଦିୱସେ ଦିୱସେ ପୁରେଭତ୍ତେ ଦଧିରସଂ ହୋତୂତି ଅଧିଟ୍ଠାସି। ପୁରେଭତ୍ତେ ଗହିତଂ ଦଧିରସଂ ହୋତି। ପଚ୍ଛାଭତ୍ତେ ପାକତିକୌଦକମେୱ (ଧା ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୪୩୪)। କାଯଂ ପନ ଚିତ୍ତସନ୍ନିସ୍ସିତଂ କତ୍ୱା ଅଦିସ୍ସମାନେନ କାଯେନ ଗମନକାଲେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ ହୋତି।

କାଯୱସେନ ଚିତ୍ତଂ, ଚିତ୍ତୱସେନ ୱା କାଯଂ ପରିଣାମନକାଲେ ଅତ୍ତନୋ କୁମାରକୱଣ୍ଣାଦିନିମ୍ମାନକାଲେ ଚ ସକାଯଚିତ୍ତାନଂ ଆରମ୍ମଣକରଣତୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ବହିଦ୍ଧା ହତ୍ଥିଅସ୍ସାଦିଦସ୍ସନକାଲେ ପନ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣନ୍ତି ଏୱଂ ତାୱ ଇଦ୍ଧିୱିଧଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସତ୍ତସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୪୧୫।ଦିବ୍ବସୋତଧାତୁଞ୍ଞାଣଂ ପରିତ୍ତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣୱସେନ ଚତୂସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତତି। କଥଂ? ତଞ୍ହି ଯସ୍ମା ସଦ୍ଦଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି, ସଦ୍ଦୋ ଚ ପରିତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ୱିଜ୍ଜମାନଂଯେୱ ପନ ସଦ୍ଦଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତନତୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ତଂ ଅତ୍ତନୋ କୁଚ୍ଛିସଦ୍ଦସୱନକାଲେ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣଂ। ପରେସଂ ସଦ୍ଦସୱନକାଲେ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣନ୍ତି ଏୱଂ ଦିବ୍ବସୋତଧାତୁଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚତୂସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୪୧୬।ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣଂ ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତଅପ୍ପମାଣମଗ୍ଗଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣୱସେନ ଅଟ୍ଠସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତତି। କଥଂ? ତଞ୍ହି ପରେସଂ କାମାୱଚରଚିତ୍ତଜାନନକାଲେ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ରୂପାୱଚରଅରୂପାୱଚରଚିତ୍ତଜାନନକାଲେ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ମଗ୍ଗଫଲଜାନନକାଲେ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣଂ ହୋତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ନ ଜାନାତି। ସୋତାପନ୍ନୋ ୱା ସକଦାଗାମିସ୍ସାତି ଏୱଂ ଯାୱ ଅରହତୋ ନେତବ୍ବଂ। ଅରହା ପନ ସବ୍ବେସଂ ଚିତ୍ତଂ ଜାନାତି। ଅଞ୍ଞୋପି ଚ ଉପରିମୋ ହେଟ୍ଠିମସ୍ସାତି ଅଯଂ ୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ମଗ୍ଗଚିତ୍ତାରମ୍ମଣକାଲେ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଯଦା ପନ ଅତୀତେ ସତ୍ତଦିୱସବ୍ଭନ୍ତରେ ଚ ଅନାଗତେ ସତ୍ତଦିୱସବ୍ଭନ୍ତରେ ଚ ପରେସଂ ଚିତ୍ତଂ ଜାନାତି, ତଦା ଅତୀତାରମ୍ମଣଂ ଅନାଗତାରମ୍ମଣଞ୍ଚ ହୋତି।

କଥଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ ତିୱିଧଂ – ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ, ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ, ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ଉପ୍ପାଦଟ୍ଠିତିଭଙ୍ଗପ୍ପତ୍ତଂ ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ। ଏକଦ୍ୱେସନ୍ତତିୱାରପରିଯାପନ୍ନଂ ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ। ତତ୍ଥ ଅନ୍ଧକାରେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଆଲୋକଟ୍ଠାନଂ ଗତସ୍ସ ନ ତାୱ ଆରମ୍ମଣଂ ପାକଟଂ ହୋତି, ଯାୱ ପନ ତଂ ପାକଟଂ ହୋତି , ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ଏକଦ୍ୱେସନ୍ତତିୱାରା ୱେଦିତବ୍ବା। ଆଲୋକଟ୍ଠାନେ ୱିଚରିତ୍ୱା ଓୱରକଂ ପୱିଟ୍ଠସ୍ସାପି ନ ତାୱ ସହସା ରୂପଂ ପାକଟଂ ହୋତି, ଯାୱ ପନ ତଂ ପାକଟଂ ହୋତି, ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ଏକଦ୍ୱେସନ୍ତତିୱାରା ୱେଦିତବ୍ବା। ଦୂରେ ଠତ୍ୱା ପନ ରଜକାନଂ ହତ୍ଥୱିକାରଂ, ଘଣ୍ଡିଭେରୀଆକୋଟନୱିକାରଞ୍ଚ ଦିସ୍ୱାପି ନ ତାୱ ସଦ୍ଦଂ ସୁଣାତି, ଯାୱ ପନ ତଂ ସୁଣାତି, ଏତସ୍ମିମ୍ପି ଅନ୍ତରେ ଏକଦ୍ୱେସନ୍ତତିୱାରା ୱେଦିତବ୍ବା। ଏୱଂ ତାୱ ମଜ୍ଝିମଭାଣକା।

ସଂଯୁତ୍ତଭାଣକା ପନ ରୂପସନ୍ତତି ଅରୂପସନ୍ତତୀତି ଦ୍ୱେ ସନ୍ତତିୟୋ ୱତ୍ୱା ଉଦକଂ ଅକ୍କମିତ୍ୱା ଗତସ୍ସ ଯାୱ ତୀରେ ଅକ୍କନ୍ତୌଦକଲେଖା ନ ୱିପ୍ପସୀଦତି, ଅଦ୍ଧାନତୋ ଆଗତସ୍ସ ଯାୱ କାଯେ ଉସୁମଭାୱୋ ନ ୱୂପସମ୍ମତି, ଆତପା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଗବ୍ଭଂ ପୱିଟ୍ଠସ୍ସ ଯାୱ ଅନ୍ଧକାରଭାୱୋ ନ ୱିଗଚ୍ଛତି, ଅନ୍ତୋଗବ୍ଭେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସି କରିତ୍ୱା ଦିୱା ୱାତପାନଂ ୱିୱରିତ୍ୱା ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ଯାୱ ଅକ୍ଖୀନଂ ଫନ୍ଦନଭାୱୋ ନ ୱୂପସମ୍ମତି, ଅଯଂ ରୂପସନ୍ତତି ନାମ। ଦ୍ୱେ ତଯୋ ଜୱନୱାରା ଅରୂପସନ୍ତତି ନାମାତି ୱତ୍ୱା ତଦୁଭଯମ୍ପି ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମାତି ୱଦନ୍ତି।

ଏକଭଓପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ ପନ ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ଭଦ୍ଦେକରତ୍ତସୁତ୍ତେ ‘‘ଯୋ ଚାୱୁସୋ, ମନୋ ଯେ ଚ ଧମ୍ମା ଉଭଯମେତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ, ତସ୍ମିଂ ଚେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଛନ୍ଦରାଗପ୍ପଟିବଦ୍ଧଂ ହୋତି ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ଛନ୍ଦରାଗପ୍ପଟିବଦ୍ଧତ୍ତା ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ତଦଭିନନ୍ଦତି, ତଦଭିନନ୍ଦନ୍ତୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସଂହୀରତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୩।୨୮୪) ୱୁତ୍ତଂ। ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ଆଗତଂ। ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ସୁତ୍ତେ।

ତତ୍ଥ କେଚି ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଚିତ୍ତଂ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତୀତି ୱଦନ୍ତି। କିଂ କାରଣା? ଯସ୍ମା ଇଦ୍ଧିମତୋ ଚ ପରସ୍ସ ଚ ଏକକ୍ଖଣେ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି। ଇଦଞ୍ଚ ନେସଂ ଓପମ୍ମଂ, ଯଥା ଆକାସେ ଖିତ୍ତେ ପୁପ୍ଫମୁଟ୍ଠିମ୍ହି ଅୱସ୍ସଂ ଏକଂ ପୁପ୍ଫଂ ଏକସ୍ସ ୱଣ୍ଟେନ ୱଣ୍ଟଂ ପଟିୱିଜ୍ଝତି, ଏୱଂ ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଜାନିସ୍ସାମୀତି ରାସିୱସେନ ମହାଜନସ୍ସ ଚିତ୍ତେ ଆୱଜ୍ଜିତେ ଅୱସ୍ସଂ ଏକସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଏକେନ ଚିତ୍ତେନ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ୱା ଠିତିକ୍ଖଣେ ୱା ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ୱା ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି। ତଂ ପନ ୱସ୍ସସତମ୍ପି ୱସ୍ସସହସ୍ସମ୍ପି ଆୱଜ୍ଜନ୍ତୋ ଯେନ ଚ ଚିତ୍ତେନ ଆୱଜ୍ଜତି , ଯେନ ଚ ଜାନାତି। ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସହଠାନାଭାୱତୋ ଆୱଜ୍ଜନଜୱନାନଞ୍ଚ ଅନିଟ୍ଠଟ୍ଠାନେ ନାନାରମ୍ମଣଭାୱପ୍ପତ୍ତିଦୋସତୋ ଅଯୁତ୍ତନ୍ତି ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ।

ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ପନ ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତମାନଜୱନୱୀଥିତୋ ଅତୀତାନାଗତୱସେନ ଦ୍ୱିତ୍ତିଜୱନୱୀଥିପରିମାଣେ କାଲେ ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ, ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ‘‘ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ପନ ଜୱନୱାରେନ ଦୀପେତବ୍ବ’’ନ୍ତି ସଂଯୁତ୍ତଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ସୁଟ୍ଠୁ ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ରାଯଂ ଦୀପନା, ଇଦ୍ଧିମା ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଜାନିତୁକାମୋ ଆୱଜ୍ଜତି, ଆୱଜ୍ଜନଂ ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ତେନେୱ ସହ ନିରୁଜ୍ଝତି। ତତୋ ଚତ୍ତାରି ପଞ୍ଚ ୱା ଜୱନାନି। ଯେସଂ ପଚ୍ଛିମଂ ଇଦ୍ଧିଚିତ୍ତଂ, ସେସାନି କାମାୱଚରାନି, ତେସଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ତଦେୱ ନିରୁଦ୍ଧଂ ଚିତ୍ତମାରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ନ ଚ ତାନି ନାନାରମ୍ମଣାନି ହୋନ୍ତି, ଅଦ୍ଧାୱସେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣତ୍ତା। ଏକାରମ୍ମଣତ୍ତେପି ଚ ଇଦ୍ଧିଚିତ୍ତମେୱ ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଜାନାତି, ନ ଇତରାନି। ଯଥା ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣମେୱ ରୂପଂ ପସ୍ସତି, ନ ଇତରାନୀତି। ଇତି ଇଦଂ ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଚେୱ ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଚ ୱସେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଯସ୍ମା ୱା ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନମ୍ପି ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେଯେୱ ପତତି, ତସ୍ମା ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱସେନେୱେତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତାଯେୱ ପନ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ ହୋତୀତି ଏୱଂ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅଟ୍ଠସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୪୧୭।ପୁବ୍ବେନିୱାସଞ୍ଞାଣଂ ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତଅପ୍ପମାଣମଗ୍ଗଅତୀତଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣୱସେନ ଅଟ୍ଠସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତତି। କଥଂ? ତଞ୍ହି କାମାୱଚରକ୍ଖନ୍ଧାନୁସ୍ସରଣକାଲେ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରକ୍ଖନ୍ଧାନୁସ୍ସରଣକାଲେ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣଂ। ଅତୀତେ ଅତ୍ତନା ପରେହି ୱା ଭାୱିତମଗ୍ଗଂ ସଚ୍ଛିକତଫଲଞ୍ଚ ଅନୁସ୍ସରଣକାଲେ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣଂ। ଭାୱିତମଗ୍ଗମେୱ ଅନୁସ୍ସରଣକାଲେ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣଂ। ନିଯମତୋ ପନେତଂ ଅତୀତାରମ୍ମଣମେୱ।

ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣଯଥାକମ୍ମୁପଗଞ୍ଞାଣାନିପି ଅତୀତାରମ୍ମଣାନି ହୋନ୍ତି, ଅଥ ଖୋ ତେସଂ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସତ୍ତଦିୱସବ୍ଭନ୍ତରାତୀତଂ ଚିତ୍ତମେୱ ଆରମ୍ମଣଂ। ତଞ୍ହି ଅଞ୍ଞଂ ଖନ୍ଧଂ ୱା ଖନ୍ଧପଟିବଦ୍ଧଂ ୱା ନ ଜାନାତି। ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା ପନ ପରିଯାଯତୋ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥାକମ୍ମୁପଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚ ଅତୀତଂ ଚେତନାମତ୍ତମେୱ ଆରମ୍ମଣଂ। ପୁବ୍ବେନିୱାସଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପନ ଅତୀତା ଖନ୍ଧା ଖନ୍ଧପଟିବଦ୍ଧଞ୍ଚ କିଞ୍ଚି ଅନାରମ୍ମଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି । ତଞ୍ହି ଅତୀତକ୍ଖନ୍ଧଖନ୍ଧପଟିବଦ୍ଧେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଗତିକଂ ହୋତୀତି ଅଯଂ ୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଯମେତ୍ଥ ଅଟ୍ଠକଥାନଯୋ। ଯସ୍ମା ପନ ‘‘କୁସଲା ଖନ୍ଧା ଇଦ୍ଧିୱିଧଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଯଥାକମ୍ମୁପଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅନାଗତଂସଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୦୪) ପଟ୍ଠାନେ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ଚତ୍ତାରୋପି ଖନ୍ଧା ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣଯଥାକମ୍ମୁପଗଞ୍ଞାଣାନଂ ଆରମ୍ମଣା ହୋନ୍ତି। ତତ୍ରାପି ଯଥାକମ୍ମୁପଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ କୁସଲାକୁସଲା ଏୱାତି।

ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ଧାନୁସ୍ସରଣକାଲେ ପନେତଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣଂ। ପରସ୍ସ ଖନ୍ଧାନୁସ୍ସରଣକାଲେ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ। ‘‘ଅତୀତେ ୱିପସ୍ସୀ ଭଗୱା ଅହୋସି। ତସ୍ସ ମାତା ବନ୍ଧୁମତୀ, ପିତା ବନ୍ଧୁମା’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୨।୧୨) ନଯେନ ନାମଗୋତ୍ତପଥୱୀନିମିତ୍ତାଦିଅନୁସ୍ସରଣକାଲେ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ନାମଗୋତ୍ତନ୍ତି ଚେତ୍ଥ ଖନ୍ଧୂପନିବନ୍ଧୋ ସମ୍ମୁତିସିଦ୍ଧୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ନ ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ। ବ୍ୟଞ୍ଜନଞ୍ହି ସଦ୍ଦାଯତନସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ପରିତ୍ତଂ ହୋତି। ଯଥାହ ‘‘ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା’’ତି (ୱିଭ। ୭୪୯)। ଅଯମେତ୍ଥ ଅମ୍ହାକଂ ଖନ୍ତି। ଏୱଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅଟ୍ଠସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୪୧୮।ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞ୍ଞାଣଂ ପରିତ୍ତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣୱସେନ ଚତୂସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତତି। କଥଂ? ତଞ୍ହି ଯସ୍ମା ରୂପଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି, ରୂପଞ୍ଚ ପରିତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ୱିଜ୍ଜମାନେଯେୱ ଚ ରୂପେ ପୱତ୍ତତ୍ତା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ। ଅତ୍ତନୋ କୁଚ୍ଛିଗତାଦିରୂପଦସ୍ସନକାଲେ

ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣଂ। ପରସ୍ସ ରୂପଦସ୍ସନକାଲେ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣନ୍ତି ଏୱଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣସ୍ସ ଚତୂସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୪୧୯।ଅନାଗତଂସଞାଣଂ ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତଅପ୍ପମାଣମଗ୍ଗଅନାଗତଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣୱସେନ ଅଟ୍ଠସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତତି। କଥଂ? ତଞ୍ହି ''ଅଯଂ ଅନାଗତେ କାମାୱଚରେ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତୀ''ତି ଜାନନକାଲେ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ''ରୂପାୱଚରେ ଅରୂପାୱଚରେ ୱା ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତୀ''ତି ଜାନନକାଲେ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣଂ। ''ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେସ୍ସତି, ଫଲଂ ସଚ୍ଛିକରିସ୍ସତୀ''ତି ଜାନନକାଲେ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣଂ। ''ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେସ୍ସତି''ଚ୍ଚେୱ ଜାନନକାଲେ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣଂ। ନିଯମତୋ ପନ ତଂ ଅନାଗତାରମ୍ମଣମେୱ।

ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଚେତୋପରିଯଞାଣମ୍ପି ଅନାଗତାରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ଅଥ ଖୋ ତସ୍ସ ସତ୍ତଦିୱସବ୍ଭନ୍ତରାନାଗତଂ ଚିତ୍ତମେୱ ଆରମ୍ମଣଂ। ଇଦଞ୍ହି ଅଞ୍ଞଂ ଖନ୍ଧଂ ୱା ଖନ୍ଧପଟିବଦ୍ଧଂ ୱା ନ ଜାନାତି। ଅନାଗତଂସଞାଣସ୍ସ ପୁବ୍ବେନିୱାସଞାଣେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅନାଗତେ ଅନାରମ୍ମଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ''ଅହଂ ଅମୁତ୍ର ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସାମୀ''ତି ଜାନନକାଲେ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣଂ। ''ଅସୁକୋ ଅମୁତ୍ର ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତୀ''ତି ଜାନନକାଲେ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ। ''ଅନାଗତେ ମେତ୍ତେଯ୍ୟୋ ଭଗୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି (ଦୀ। ନି। ୩।୧୦୭)। ସୁବ୍ରହ୍ମା ନାମସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପିତା ଭୱିସ୍ସତି। ବ୍ରହ୍ମୱତୀ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ମାତା''ତିଆଦିନା ପନ ନଯେନ ନାମଗୋତ୍ତଜାନନକାଲେ ପୁବ୍ବେନିୱାସଞାଣେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ନ ୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଂ ହୋତୀତି ଏୱଂ ଅନାଗତଂସଞାଣସ୍ସ ଅଟ୍ଠସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୪୨୦।ଯଥାକମ୍ମୁପଗଞାଣଂ ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତଅତୀତଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣୱସେନ ପଞ୍ଚସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତତି। କଥଂ? ତଞ୍ହି କାମାୱଚରକମ୍ମଜାନନକାଲେ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରକମ୍ମଜାନନକାଲେ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣଂ। ଅତୀତମେୱ ଜାନାତୀତି ଅତୀତାରମ୍ମଣଂ। ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମଂ ଜାନନକାଲେ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣଂ। ପରସ୍ସ କମ୍ମଂ ଜାନନକାଲେ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଏୱଂ ଯଥାକମ୍ମୁପଗଞାଣସ୍ସ ପଞ୍ଚସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଯଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣଞ୍ଚେୱ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଞ୍ଚାତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ କାଲେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ କାଲେନ ବହିଦ୍ଧା ଜାନନକାଲେ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣମ୍ପି ହୋତିଯେୱାତି।

ଇତି ସାଧୁଜନପାମୋଜ୍ଜତ୍ଥାଯ କତେ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ

ଅଭିଞ୍ଞାନିଦ୍ଦେସୋ ନାମ

ତେରସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୪। ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସୋ

ପଞ୍ଞାକଥା

୪୨୧। ଇଦାନି ଯସ୍ମା ଏୱଂ ଅଭିଞ୍ଞାୱସେନ ଅଧିଗତାନିସଂସାଯ ଥିରତରାଯ ସମାଧିଭାୱନାଯ ସମନ୍ନାଗତେନ ଭିକ୍ଖୁନା ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାଯ ନରୋ ସପଞ୍ଞୋ, ଚିତ୍ତଂ ପଞ୍ଞଞ୍ଚ ଭାୱଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଚିତ୍ତସୀସେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ ସମାଧି ସବ୍ବାକାରେନ ଭାୱିତୋ ହୋତି।

ତଦନନ୍ତରା ପନ ପଞ୍ଞା ଭାୱେତବ୍ବା। ସା ଚ ଅତିସଙ୍ଖେପଦେସିତତ୍ତା ୱିଞ୍ଞାତୁମ୍ପି ତାୱ ନ ସୁକରା, ପଗେୱ ଭାୱେତୁଂ। ତସ୍ମା ତସ୍ସା ୱିତ୍ଥାରଂ ଭାୱନାନଯଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ ଇଦଂ ପଞ୍ହାକମ୍ମଂ ହୋତି।

କା ପଞ୍ଞା, କେନଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଞା, କାନସ୍ସା ଲକ୍ଖଣରସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନପଦଟ୍ଠାନାନି, କତିୱିଧା ପଞ୍ଞା, କଥଂ ଭାୱେତବ୍ବା, ପଞ୍ଞାଭାୱନାଯ କୋ ଆନିସଂସୋତି?

୪୨୨। ତତ୍ରିଦଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ, କା ପଞ୍ଞାତି ପଞ୍ଞା ବହୁୱିଧା ନାନପ୍ପକାରା। ତଂ ସବ୍ବଂ ୱିଭାୱଯିତୁଂ ଆରବ୍ଭମାନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥଂ ନ ସାଧେଯ୍ୟ, ଉତ୍ତରି ଚ ୱିକ୍ଖେପାଯ ସଂୱତ୍ତେଯ୍ୟ, ତସ୍ମା ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତମେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱଦାମ। କୁସଲଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ପଞ୍ଞା।

୪୨୩।କେନଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଞାତି ପଜାନନଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଞା। କିମିଦଂ ପଜାନନଂ ନାମ? ସଞ୍ଜାନନୱିଜାନନାକାରୱିସିଟ୍ଠଂ ନାନପ୍ପକାରତୋ ଜାନନଂ। ସଞ୍ଞାୱିଞ୍ଞାଣପଞ୍ଞାନଂ ହି ସମାନେପି ଜାନନଭାୱେ, ସଞ୍ଞା ''ନୀଲଂ ପୀତକ''ନ୍ତି ଆରମ୍ମଣସଞ୍ଜାନନମତ୍ତମେୱ ହୋତି। ''ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା''ତି ଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧଂ ପାପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ୱିଞ୍ଞାଣଂ ''ନୀଲଂ ପୀତକ''ନ୍ତି ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚ ଜାନାତି, ଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧଞ୍ଚ ପାପେତି। ଉସ୍ସକ୍କିତ୍ୱା ପନ ମଗ୍ଗପାତୁଭାୱଂ ପାପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ପଞ୍ଞା ୱୁତ୍ତନଯୱସେନ ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚ ଜାନାତି, ଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧଞ୍ଚ ପାପେତି, ଉସ୍ସକ୍କିତ୍ୱା ମଗ୍ଗପାତୁଭାୱଞ୍ଚ ପାପେତି।

ଯଥା ହି ହେରଞ୍ଞିକଫଲକେ ଠପିତଂ କହାପଣରାସିଂ ଏକୋ ଅଜାତବୁଦ୍ଧିଦାରକୋ, ଏକୋ ଗାମିକପୁରିସୋ, ଏକୋ ହେରଞ୍ଞିକୋତି ତୀସୁ ଜନେସୁ ପସ୍ସମାନେସୁ ଅଜାତବୁଦ୍ଧିଦାରକୋ କହାପଣାନଂ ଚିତ୍ତୱିଚିତ୍ତଦୀଘଚତୁରସ୍ସପରିମଣ୍ଡଲଭାୱମତ୍ତମେୱ ଜାନାତି, ''ଇଦଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ଉପଭୋଗପରିଭୋଗଂ ରତନସମ୍ମତ''ନ୍ତି ନ ଜାନାତି। ଗାମିକପୁରିସୋ ଚିତ୍ତୱିଚିତ୍ତାଦିଭାୱଂ ଜାନାତି, ''ଇଦଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ଉପଭୋଗପରିଭୋଗଂ ରତନସମ୍ମତ''ନ୍ତି ଚ। ''ଅଯଂ ଛେକୋ, ଅଯଂ କୂଟୋ, ଅଯଂ ଅଦ୍ଧସାରୋ''ତି ଇମଂ ପନ ୱିଭାଗଂ ନ ଜାନାତି। ହେରଞ୍ଞିକୋ ସବ୍ବେପି ତେ ପକାରେ ଜାନାତି, ଜାନନ୍ତୋ ଚ କହାପଣଂ ଓଲୋକେତ୍ୱାପି ଜାନାତି, ଆକୋଟିତସ୍ସ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱାପି, ଗନ୍ଧଂ ଘାଯିତ୍ୱାପି, ରସଂ ସାଯିତ୍ୱାପି, ହତ୍ଥେନ ଧାରଯିତ୍ୱାପି, ଅସୁକସ୍ମିଂ ନାମ ଗାମେ ୱା ନିଗମେ ୱା ନଗରେ ୱା ପବ୍ବତେ ୱା ନଦୀତୀରେ ୱା କତୋତିପି, ଅସୁକାଚରିଯେନ କତୋତିପି ଜାନାତି, ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସଞ୍ଞା ହି ଅଜାତବୁଦ୍ଧିନୋ ଦାରକସ୍ସ କହାପଣଦସ୍ସନଂ ୱିଯ ହୋତି, ନୀଲାଦିୱସେନ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାନାକାରମତ୍ତଗହଣତୋ। ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଗାମିକସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ କହାପଣଦସ୍ସନମିୱ ହୋତି, ନୀଲାଦିୱସେନ ଆରମ୍ମଣାକାରଗହଣତୋ, ଉଦ୍ଧଂପି ଚ ଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧସମ୍ପାପନତୋ। ପଞ୍ଞା ହେରଞ୍ଞିକସ୍ସ କହାପଣଦସ୍ସନମିୱ ହୋତି, ନୀଲାଦିୱସେନ ଆରମ୍ମଣାକାରଂ ଗହେତ୍ୱା, ଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧଞ୍ଚ ପାପେତ୍ୱା, ତତୋ ଉଦ୍ଧମ୍ପି ମଗ୍ଗପାତୁଭାୱପାପନତୋ। ତସ୍ମା ଯଦେତଂ ସଞ୍ଜାନନୱିଜାନନାକାରୱିସିଟ୍ଠଂ ନାନପ୍ପକାରତୋ ଜାନନଂ। ଇଦଂ ପଜାନନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇଦଂ ସନ୍ଧାଯ ହି ଏତଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ପଜାନନଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଞା''ତି।

ସା ପନେସା ଯତ୍ଥ ସଞ୍ଞାୱିଞ୍ଞାଣାନି, ନ ତତ୍ଥ ଏକଂସେନ ହୋତି। ଯଦା ପନ ହୋତି, ତଦା ଅୱିନିବ୍ଭୁତ୍ତା ତେହି ଧମ୍ମେହି ''ଅଯଂ ସଞ୍ଞା, ଇଦଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ଅଯଂ ପଞ୍ଞା''ତି ୱିନିବ୍ଭୁଜିତ୍ୱା ଅଲବ୍ଭନେଯ୍ୟନାନତ୍ତା ସୁଖୁମା ଦୁଦ୍ଦସା। ତେନାହ ଆଯସ୍ମା ନାଗସେନୋ ''ଦୁକ୍କରଂ, ମହାରାଜ, ଭଗୱତା କତ''ନ୍ତି। କିଂ, ଭନ୍ତେ, ନାଗସେନ ଭଗୱତା ଦୁକ୍କରଂ କତନ୍ତି? 'ଦୁକ୍କରଂ, ମହାରାଜ, ଭଗୱତା କତଂ ଯଂ ଅରୂପୀନଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଏକାରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତମାନାନଂ ୱୱତ୍ଥାନଂ ଅକ୍ଖାତଂ ଅଯଂ ଫସ୍ସୋ, ଅଯଂ ୱେଦନା, ଅଯଂ ସଞ୍ଞା, ଅଯଂ ଚେତନା, ଇଦଂ ଚିତ୍ତ''ନ୍ତି (ମି। ପ। ୨।୭। ୧୬)।

୪୨୪।କାନସ୍ସାଲକ୍ଖଣରସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନପଦଟ୍ଠାନାନୀତି ଏତ୍ଥ ପନ ଧମ୍ମସଭାୱପଟିୱେଧଲକ୍ଖଣା ପଞ୍ଞା, ଧମ୍ମାନଂ ସଭାୱପଟିଚ୍ଛାଦକମୋହନ୍ଧକାରୱିଦ୍ଧଂସନରସା, ଅସମ୍ମୋହପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ''ସମାହିତୋ ଯଥାଭୂତଂ ଜାନାତି ପସ୍ସତୀ''ତି (ଅ। ନି। ୧୦।୨) ୱଚନତୋ ପନ ସମାଧି ତସ୍ସା ପଦଟ୍ଠାନଂ।

ପଞ୍ଞାପଭେଦକଥା

୪୨୫।କତିୱିଧା ପଞ୍ଞାତି ଧମ୍ମସଭାୱପଟିୱେଧଲକ୍ଖଣେନ ତାୱ ଏକୱିଧା। ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରୱସେନ ଦୁୱିଧା। ତଥା ସାସୱାନାସୱାଦିୱସେନ, ନାମରୂପୱୱତ୍ଥାପନୱସେନ, ସୋମନସ୍ସୁପେକ୍ଖାସହଗତୱସେନ, ଦସ୍ସନଭାୱନାଭୂମିୱସେନ ଚ। ତିୱିଧା ଚିନ୍ତାସୁତଭାୱନାମଯୱସେନ। ତଥା ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣୱସେନ, ଆଯାପାଯୈାପାଯକୋସଲ୍ଲୱସେନ, ଅଜ୍ଝତ୍ତାଭିନିୱେସାଦିୱସେନ ଚ। ଚତୁବ୍ବିଧା ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଞାଣୱସେନ ଚତୁପଟିସମ୍ଭିଦାୱସେନ ଚାତି।

୪୨୬। ତତ୍ଥ ଏକୱିଧକୋଟ୍ଠାସୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋଯେୱ। ଦୁୱିଧକୋଟ୍ଠାସେ ଲୋକିଯମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଲୋକିଯା। ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଲୋକୁତ୍ତରାତି ଏୱଂ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରୱସେନ ଦୁୱିଧା।

ଦୁତିଯଦୁକେ ଆସୱାନଂ ଆରମ୍ମଣଭୂତା ସାସୱା। ତେସଂ ଅନାରମ୍ମଣା ଅନାସୱା। ଅତ୍ଥତୋ ପନେସା ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରାୱ ହୋତି। ଆସୱସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସାସୱା। ଆସୱୱିପ୍ପଯୁତ୍ତା ଅନାସୱାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏୱଂ ସାସୱାନାସୱାଦିୱସେନ ଦୁୱିଧା।

ତତିଯଦୁକେ ଯା ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତୁକାମସ୍ସ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ୱୱତ୍ଥାପନେ ପଞ୍ଞା, ଅଯଂ ନାମୱୱତ୍ଥାପନପଞ୍ଞା। ଯା ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱୱତ୍ଥାପନେ ପଞ୍ଞା, ଅଯଂ ରୂପୱୱତ୍ଥାପନପଞ୍ଞାତି ଏୱଂ ନାମରୂପୱୱତ୍ଥାପନୱସେନ ଦୁୱିଧା।

ଚତୁତ୍ଥଦୁକେ ଦ୍ୱୀସୁ କାମାୱଚରକୁସଲଚିତ୍ତେସୁ ସୋଳସସୁ ଚ ପଞ୍ଚକନଯେନ ଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନିକେସୁ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତେସୁ ପଞ୍ଞା ସୋମନସ୍ସସହଗତା। ଦ୍ୱୀସୁ କାମାୱଚରକୁସଲଚିତ୍ତେସୁ ଚତୂସୁ ଚ ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନିକେସୁ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତେସୁ ପଞ୍ଞା ଉପେକ୍ଖାସହଗତାତି ଏୱଂ ସୋମନସ୍ସୁପେକ୍ଖାସହଗତୱସେନ ଦୁୱିଧା।

ପଞ୍ଚମଦୁକେ ପଠମମଗ୍ଗପଞ୍ଞା ଦସ୍ସନଭୂମି। ଅୱସେସମଗ୍ଗତ୍ତଯପଞ୍ଞା ଭାୱନାଭୂମୀତି ଏୱଂ ଦସ୍ସନଭାୱନାଭୂମିୱସେନ ଦୁୱିଧା।

୪୨୭।ତିକେସୁ ପଠମତ୍ତିକେ ପରତୋ ଅସ୍ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧପଞ୍ଞା ଅତ୍ତନୋ ଚିନ୍ତାୱସେନ ନିପ୍ଫନ୍ନତ୍ତା ଚିନ୍ତାମଯା। ପରତୋ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧପଞ୍ଞା ସୁତୱସେନ ନିପ୍ଫନ୍ନତ୍ତା ସୁତମଯା। ଯଥା ତଥା ୱା ଭାୱନାୱସେନ ନିପ୍ଫନ୍ନା ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତା ପଞ୍ଞା ଭାୱନାମଯା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ତତ୍ଥ କତମା ଚିନ୍ତାମଯା ପଞ୍ଞା? ଯୋଗୱିହିତେସୁ ୱା କମ୍ମାଯତନେସୁ ଯୋଗୱିହିତେସୁ ୱା ସିପ୍ପାଯତନେସୁ ଯୋଗୱିହିତେସୁ ୱା ୱିଜ୍ଜାଟ୍ଠାନେସୁ କମ୍ମସ୍ସକତଂ ୱା ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକଂ ୱା ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ୱା ୱେଦନା…ପେ… ସଞ୍ଞା… ସଙ୍ଖାରା… ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ୱା, ଯଂ ଏୱରୂପିଂ ଅନୁଲୋମିକଂ ଖନ୍ତିଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ରୁଚିଂ ମୁତିଂ ପେକ୍ଖଂ ଧମ୍ମନିଜ୍ଝାନଖନ୍ତିଂ ପରତୋ ଅସ୍ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଭତି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଚିନ୍ତାମଯା ପଞ୍ଞା…ପେ… ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଭତି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସୁତମଯା ପଞ୍ଞା। ସବ୍ବାପି ସମାପନ୍ନସ୍ସ ପଞ୍ଞା ଭାୱନାମଯା ପଞ୍ଞା''ତି (ୱିଭ। ୭୬୮)।

ଏୱଂ ଚିନ୍ତାସୁତଭାୱନାମଯୱସେନ ତିୱିଧା।

ଦୁତିଯତ୍ତିକେ କାମାୱଚରଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତା ପଞ୍ଞା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା। ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରେ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତା ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣା। ସା ଲୋକିଯୱିପସ୍ସନା। ନିବ୍ବାନଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତା ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣା। ସା ଲୋକୁତ୍ତରୱିପସ୍ସନାତି ଏୱଂ ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତାପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣୱସେନ ତିୱିଧା।

ତତିଯତ୍ତିକେ ଆଯୋ ନାମ ୱୁଦ୍ଧି, ସା ଦୁୱିଧା ଅନତ୍ଥହାନିତୋ ଅତ୍ଥୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ଚ। ତତ୍ଥ କୋସଲ୍ଲଂ ଆଯକୋସଲ୍ଲଂ। ଯଥାହ –

''ତତ୍ଥ କତମଂ ଆଯକୋସଲ୍ଲଂ? ଇମେ ମେ ଧମ୍ମେ ମନସିକରୋତୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ଚେୱ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଉପ୍ପନ୍ନା ଚ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ପହୀଯନ୍ତି, ଇମେ ୱା ପନିମେ ଧମ୍ମେ ମନସିକରୋତୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ଚେୱ କୁସଲା ଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଉପ୍ପନ୍ନା ଚ କୁସଲା ଧମ୍ମା ଭିଯ୍ୟୋଭାୱାଯ ୱେପୁଲ୍ଲାଯ ଭାୱନାଯ ପାରିପୂରିଯା ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି, ଯା ତତ୍ଥ ପଞ୍ଞା ପଜାନନା…ପେ… ଅମୋହୋ ଧମ୍ମୱିଚଯୋ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଆଯକୋସଲ୍ଲ''ନ୍ତି

(ୱିଭ। ୭୭୧)।

ଅପାୟୋତି ପନ ଅୱୁଦ୍ଧି, ସାପି ଦୁୱିଧା ଅତ୍ଥହାନିତୋ ଚ ଅନତ୍ଥୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ଚ। ତତ୍ଥ କୋସଲ୍ଲଂ ଅପାୟକୋସଲ୍ଲଂ। ଯଥାହ ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ଅପାୟକୋସଲ୍ଲଂ? ଇମେ ଧମ୍ମେ ମନସିକରୋତୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ଚେୱ କୁସଲା ଧମ୍ମା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତିଆଦି (ୱିଭ। ୭୭୧)।

ସବ୍ବତ୍ଥ ପନ ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଉପାୟେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତିକାରଣେସୁ ତଂଖଣପ୍ପୱତ୍ତଂ ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିକଂ କୋସଲ୍ଲଂ ଉପାୟକୋସଲ୍ଲଂ ନାମ। ଯଥାହ – ‘‘ସବ୍ବାପି ତତ୍ରୁପାୟା ପଞ୍ଞା ଉପାୟକୋସଲ୍ଲ’’ନ୍ତି (ୱିଭ। ୭୭୧)। ଏୱଂ ଆୟାପାୟୌପାୟକୋସଲ୍ଲୱସେନ ତିୱିଧା।

ଚତୁକ୍କତ୍ତିକେ ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ଧେ ଗହେତ୍ୱା ଆରଦ୍ଧା ୱିପସ୍ସନା ପଞ୍ଞା ଅଜ୍ଝତ୍ତାଭିନିୱେସା। ପରସ୍ସ ଖନ୍ଧେ ବାହିରଂ ୱା ଅନିନ୍ଦ୍ରିୟବଦ୍ଧରୂପଂ ଗହେତ୍ୱା ଆରଦ୍ଧା ବହିଦ୍ଧାଭିନିୱେସା। ଉଭୟଂ ଗହେତ୍ୱା ଆରଦ୍ଧା ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାଭିନିୱେସାତି ଏୱଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତାଭିନିୱେସାଦିୱସେନ ତିୱିଧା।

୪୨୮। ଚତୁକ୍କେସୁ ପଠମଚତୁକ୍କେ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତଂ ଞାଣଂ ଦୁକ୍ଖେ ଞାଣଂ। ଦୁକ୍ଖସମୁଦୟଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତଂ ଞାଣଂ ଦୁକ୍ଖସମୁଦୟେ ଞାଣଂ। ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତଂ ଞାଣଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧେ ଞାଣଂ। ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିଂ ପଟିପଦଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତଂ ଞାଣଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିୟା ପଟିପଦାୟ ଞାଣନ୍ତି ଏୱଂ ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଞାଣୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧା।

ଦୁତିୟଚତୁକ୍କେ ଚତସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦା ନାମ ଅତ୍ଥାଦୀସୁ ପଭେଦଗତାନି ଚତ୍ତାରି ଞାଣାନି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ‘‘ଅତ୍ଥେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା। ଧମ୍ମେ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା। ତତ୍ରଧମ୍ମନିରୁତ୍ତାଭିଲାପେ ଞାଣଂ ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା। ଞାଣେସୁ ଞାଣଂ ପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦା’’ତି (ୱିଭ। ୭୧୮)।

ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ସଙ୍ଖେପତୋ ହେତୁଫଲସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ହେତୁଫଲଂ ହି ଯସ୍ମା ହେତୁଅନୁସାରେନ ଅରିୟତି ଅଧିଗମିୟତି ସମ୍ପାପୁଣିୟତି, ତସ୍ମା ଅତ୍ଥୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଭେଦତୋ ପନ ଯଂ କିଞ୍ଚି ପଚ୍ଚୟସମ୍ଭୂତଂ, ନିବ୍ବାନଂ, ଭାସିତତ୍ଥୋ, ୱିପାକୋ, କିରିୟାତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ଅତ୍ଥୋତି ୱେଦିତବ୍ବା । ତଂ ଅତ୍ଥଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା। ଧମ୍ମୋତିପି ସଙ୍ଖେପତୋ ପଚ୍ଚୟସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ପଚ୍ଚୟୋ ହି ଯସ୍ମା ତଂ ତଂ ଦହତି ପୱତ୍ତେତି ୱା ସମ୍ପାପୁଣିତୁଂ ୱା ଦେତି, ତସ୍ମା ଧମ୍ମୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଭେଦତୋ ପନ ଯୋ କୋଚି ଫଲନିବ୍ବତ୍ତକୋ ହେତୁ, ଅରିୟମଗ୍ଗୋ, ଭାସିତଂ, କୁସଲଂ, ଅକୁସଲନ୍ତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ଧମ୍ମୋତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତଂ ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା।

ଅୟମେୱ ହି ଅତ୍ଥୋ ଅଭିଧମ୍ମେ –

‘‘ଦୁକ୍ଖେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା। ଦୁକ୍ଖସମୁଦୟେ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା। ହେତୁମ୍ହି ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା। ହେତୁଫଲେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା। ଯେ ଧମ୍ମା ଜାତା ଭୂତା ସଞ୍ଜାତା ନିବ୍ବତ୍ତା ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତା ପାତୁଭୂତା। ଇମେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା। ଯମ୍ହା ଧମ୍ମା ତେ ଧମ୍ମା ଜାତା ଭୂତା ସଞ୍ଜାତା ନିବ୍ବତ୍ତା ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତା ପାତୁଭୂତା, ତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା। ଜରାମରଣେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା। ଜରାମରଣସମୁଦୟେ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା…ପେ… ସଙ୍ଖାରନିରୋଧେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା। ସଙ୍ଖାରନିରୋଧଗାମିନିୟା ପଟିପଦାୟ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା। ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଧମ୍ମଂ ଜାନାତି ସୁତ୍ତଂ ଗେୟ୍ୟଂ…ପେ… ୱେଦଲ୍ଲଂ। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା। ସୋ ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱ ଭାସିତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଜାନାତି ‘ଅୟଂ ଇମସ୍ସ ଭାସିତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ, ଅୟଂ ଇମସ୍ସ ଭାସିତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ’ତି। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା। କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲା? ଯସ୍ମିଂ ସମୟେ କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି…ପେ… ଇମେ ଧମ୍ମା କୁସଲା। ଇମେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା। ତେସଂ ୱିପାକେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା’’ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୭୧୯ ଆଦୟୋ) ନୟେନ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତୋ।

ତତ୍ରଧମ୍ମନିରୁତ୍ତାଭିଲାପେ ଞାଣନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଚ ଧମ୍ମେ ଚ ଯା ସଭାୱନିରୁତ୍ତି ଅବ୍ୟଭିଚାରୀ ୱୋହାରୋ। ତଦଭିଲାପେ ତସ୍ସ ଭାସନେ ଉଦୀରଣେ ତଂ ଭାସିତଂ ଲପିତଂ ଉଦୀରିତଂ ସୁତ୍ୱାୱ ଅୟଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତି, ଅୟଂ ନ ସଭାୱନିରୁତ୍ତୀତି ଏୱଂ ତସ୍ସା ଧମ୍ମନିରୁତ୍ତିସଞ୍ଞିତାୟ ସଭାୱନିରୁତ୍ତିୟା ମାଗଧିକାୟ ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ମୂଲଭାସାୟ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା। ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପତ୍ତୋ ହି ଫସ୍ସୋ ୱେଦନାତି ଏୱମାଦିୱଚନଂ ସୁତ୍ୱାୱ ଅୟଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତୀତି ଜାନାତି। ଫସ୍ସା ୱେଦନୋତି ଏୱମାଦିକଂ ପନ ଅୟଂ ନ ସଭାୱନିରୁତ୍ତୀତି।

ଞାଣେସୁଞାଣନ୍ତି ସବ୍ବତ୍ଥ ଞାଣମାରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଞାଣାରମ୍ମଣଂ ଞାଣଂ, ଯଥାୱୁତ୍ତେସୁ ୱା ତେସୁ ଞାଣେସୁ ସଗୋଚରକିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଞାଣଂ ପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦାତି ଅତ୍ଥୋ।

୪୨୯। ଚତସ୍ସୋପି ଚେତା ପଟିସମ୍ଭିଦା ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ପଭେଦଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ସେକ୍ଖଭୂମିଯଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭୂମିଯଞ୍ଚ।

ତତ୍ଥ ଅଗ୍ଗସାୱକାନଂ ମହାସାୱକାନଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭୂମିଯଂ ପଭେଦଗତା।
ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରଚିତ୍ତଗହପତିଧମ୍ମିକୋପାସକଉପାଲିଗହପତିଖୁଜ୍ଜୁତ୍ତରାଉପାସିକାଦୀନଂ ସେକ୍ଖଭୂମିଯଂ। ଏୱଂ ଦ୍ୱୀସୁ ଭୂମୀସୁ ପଭେଦଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତିଯୋପି ଚେତା ଅଧିଗମେନ ପରିଯତ୍ତିଯା ସୱନେନ ପରିପୁଚ୍ଛାଯ ପୁବ୍ବଯୋଗେନ ଚାତି ଇମେହି ପଞ୍ଚହାକାରେହି ୱିସଦା ହୋନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଅଧିଗମୋ ନାମ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତି। ପରିଯତ୍ତି ନାମ ବୁଦ୍ଧୱଚନସ୍ସ ପରିଯାପୁଣନଂ। ସୱନଂ ନାମ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଅଟ୍ଠିଂ କତ୍ୱା ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ। ପରିପୁଚ୍ଛା ନାମ ପାଠଇଅଟ୍ଠକଥାଦୀସୁ ଗଣ୍ଠିପଦଅତ୍ଥପଦୱିନିଚ୍ଛଯକଥା, ପୁବ୍ବଯୋଗୋ ନାମ ପୁବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ସାସନେ ଗତପଚ୍ଚାଗତିକଭାୱେନ ଯାୱ ଅନୁଲୋମଂ ଗୋତ୍ରଭୁସମୀପଂ, ତାୱ ୱିପସ୍ସନାନୁଯୋଗୋ।

ଅପରେ ଆହୁ –

''ପୁବ୍ବଯୋଗୋ ବାହୁସଚ୍ଚଂ, ଦେସଭାସା ଚ ଆଗମୋ;

ପରିପୁଚ୍ଛା ଅଧିଗମୋ, ଗରୁସନ୍ନିସ୍ସଯୋ ତଥା;

ମିତ୍ତସମ୍ପତ୍ତି ଚେୱାତି, ପଟିସମ୍ଭିଦପଚ୍ଚଯା''ତି।

ତତ୍ଥ ପୁବ୍ବଯୋଗୋ ୱୁତ୍ତନଯୋୱ। ବାହୁସଚ୍ଚଂ ନାମ ତେସୁ ତେସୁ ସତ୍ଥେସୁ ଚ ସିପ୍ପାଯତନେସୁ ଚ କୁସଲତା। ଦେସଭାସା ନାମ ଏକସତୱୋହାରକୁସଲତା। ୱିସେସେନ ପନ ମାଗଧିକେ କୋସଲ୍ଲଂ। ଆଗମୋ ନାମ ଅନ୍ତମସୋ ଓପମ୍ମୱଗ୍ଗମତ୍ତସ୍ସାପି ବୁଦ୍ଧୱଚନସ୍ସ ପରିଯାପୁଣନଂ। ପରିପୁଚ୍ଛା ନାମ ଏକଗାଥାଯପି ଅତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛଯପୁଚ୍ଛନଂ। ଅଧିଗମୋ ନାମ ସୋତାପନ୍ନତା ୱା…ପେ… ଅରହତ୍ତଂ ୱା। ଗରୁସନ୍ନିସ୍ସଯୋ ନାମ ସୁତପଟିଭାନବହୁଲାନଂ ଗରୂନଂ ସନ୍ତିକେ ୱାସୋ। ମିତ୍ତସମ୍ପତ୍ତି ନାମ ତଥାରୂପାନଂଯେୱ ମିତ୍ତାନଂ ପଟିଲାଭୋତି।

ତତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧା ଚ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ଚ ପୁବ୍ବଯୋଗଞ୍ଚେୱ ଅଧିଗମଞ୍ଚ ନିସ୍ସାଯ ପଟିସମ୍ଭିଦା ପାପୁଣନ୍ତି। ସାୱକା ସବ୍ବାନିପି ଏତାନି କାରଣାନି। ପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ପାଟିଯେକ୍କୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଭାୱନାନୁଯୋଗୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ସେକ୍ଖାନଂ ପନ ସେକ୍ଖଫଲୱିମୋକ୍ଖନ୍ତିକା। ଅସେକ୍ଖାନଂ ଅସେକ୍ଖଫଲୱିମୋକ୍ଖନ୍ତିକାୱ ପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପତ୍ତି ହୋତି। ତଥାଗତାନଂ ହି ଦସବଲାନି ୱିଯ ଅରିଯାନଂ ଅରିଯଫଲେନେୱ ପଟିସମ୍ଭିଦା ଇଜ୍ଝନ୍ତୀତି ଇମା ପଟିସମ୍ଭିଦା ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ଚତୁପଟିସମ୍ଭିଦାୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧାତି।

ପଞ୍ଞାଭୂମି-ମୂଲ-ସରୀରୱୱତ୍ଥାନଂ

୪୩୦। କଥଂ ଭାୱେତବ୍ବାତି ଏତ୍ଥ ପନ ଯସ୍ମା ଇମାଯ ପଞ୍ଞାଯ ଖନ୍ଧାଯତନଧାତୁଇନ୍ଦ୍ରିଯସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦିଭେଦା ଧମ୍ମା ଭୂମି। ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧି ଚେୱ ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧି ଚାତି ଇମା ଦ୍ୱେ ୱିସୁଦ୍ଧିଯୋ ମୂଲଂ। ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧି, କଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧି, ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧି, ପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧି, ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧୀତି ଇମା ପଞ୍ଚ ୱିସୁଦ୍ଧିଯୋ ସରୀରଂ। ତସ୍ମା ତେସୁ ଭୂମିଭୂତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଉଗ୍ଗହପରିପୁଚ୍ଛାୱସେନ ଞାଣପରିଚଯଂ କତ୍ୱା ମୂଲଭୂତା ଦ୍ୱେ ୱିସୁଦ୍ଧିଯୋ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ସରୀରଭୂତା ପଞ୍ଚ ୱିସୁଦ୍ଧିଯୋ ସମ୍ପାଦେନ୍ତେନ ଭାୱେତବ୍ବା। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ।

୪୩୧। ଅଯଂ ପନ ୱିତ୍ଥାରୋ, ଯଂ ତାୱ ୱୁତ୍ତଂ ''ଖନ୍ଧାଯତନଧାତୁଇନ୍ଦ୍ରିଯସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦିଭେଦା ଧମ୍ମା ଭୂମୀ''ତି, ଏତ୍ଥ ଖନ୍ଧାତି ପଞ୍ଚ ଖନ୍ଧା ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋତି।

ରୂପକ୍ଖନ୍ଧକଥା

୪୩୨। ତତ୍ଥ ଯଂ କିଞ୍ଚି ସୀତାଦୀହି ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଂ ଧମ୍ମଜାତଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ଏକତୋ କତ୍ୱା ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତଦେତଂ ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣେନ ଏକୱିଧମ୍ପି ଭୂତୋପାଦାଯଭେଦତୋ ଦୁୱିଧଂ।

ତତ୍ଥ ଭୂତରୂପଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ – ପଥୱୀଧାତୁ ଆପୋଧାତୁ ତେଜୋଧାତୁ ୱାୟୋଧାତୂତି। ତାସଂ ଲକ୍ଖଣରସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନାନି ଚତୁଧାତୁୱଓ୍ୱତ୍ଥାନେ ୱୁତ୍ତାନି। ପଦଟ୍ଠାନତୋ ପନ ତା ସବ୍ବାପି ଅୱସେସଧାତୁତ୍ତୟପଦଟ୍ଠାନା।

ଉପାଦାରୂପଂ ଚତୁୱୀସତିୱିଧଂ – ଚକ୍ଖୁ, ସୋତଂ, ଘାନଂ, ଜିୱ୍ହା, କାୟୋ, ରୂପଂ, ସଦ୍ଦୋ, ଗନ୍ଧୋ, ରସୋ, ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ହଦୟୱତ୍ଥୁ, କାୟୱିଞ୍ଞତ୍ତି, ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତି, ଆକାସଧାତୁ, ରୂପସ୍ସ ଲହୁତା, ରୂପସ୍ସ ମୁଦୁତା , ରୂପସ୍ସ କମ୍ମଞ୍ଞତା, ରୂପସ୍ସ ଉପଚୟୋ, ରୂପସ୍ସ ସନ୍ତତି, ରୂପସ୍ସ ଜରତା, ରୂପସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚତା, କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋତି।

୪୩୩। ତତ୍ଥ ରୂପାଭିଘାତାରହତପ୍ପସାଦଲକ୍ଖଣଂ ଦଟ୍ଠୁକାମତାନିଦାନକମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଭୂତପ୍ପସାଦଲକ୍ଖଣଂ ୱା ଚକ୍ଖୁ, ରୂପେସୁ ଆୱିଞ୍ଛନରସଂ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆଧାରଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ଦଟ୍ଠୁକାମତାନିଦାନକମ୍ମଜଭୂତପଦଟ୍ଠାନଂ।

ସଦ୍ଦାଭିଘାତାରହଭୂତପ୍ପସାଦଲକ୍ଖଣଂ, ସୋତୁକାମତାନିଦାନକମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଭୂତପ୍ପସାଦଲକ୍ଖଣଂ ୱା ସୋତଂ, ସଦ୍ଦେସୁ ଆୱିଞ୍ଛନରସଂ, ସୋତୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆଧାରଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ସୋତୁକାମତାନିଦାନକମ୍ମଜଭୂତପଦଟ୍ଠାନଂ।

ଗନ୍ଧାଭିଘାତାରହଭୂତପ୍ପସାଦଲକ୍ଖଣଂ, ଘାୟିତୁକାମତାନିଦାନକମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଭୂତପ୍ପସାଦଲକ୍ଖଣଂ ୱା ଘାନଂ, ଗନ୍ଧେସୁ ଆୱିଞ୍ଛନରସଂ, ଘାନୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆଧାରଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ଘାୟିତୁକାମତାନିଦାନକମ୍ମଜଭୂତପଦଟ୍ଠାନଂ।

ରସାଭିଘାତାରହଭୂତପ୍ପସାଦଲକ୍ଖଣା, ସାୟିତୁକାମତାନିଦାନକମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଭୂତପ୍ପସାଦଲକ୍ଖଣା ୱା ଜିୱ୍ହା, ରସେସୁ ଆୱିଞ୍ଛନରସା, ଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆଧାରଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ସାୟିତୁକାମତାନିଦାନକମ୍ମଜଭୂତପଦଟ୍ଠାନା।

ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଭିଘାତାରହଭୂତପ୍ପସାଦଲକ୍ଖଣୋ, ଫୁସିତୁକାମତାନିଦାନକମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଭୂତପ୍ପସାଦଲକ୍ଖଣୋ ୱା କାୟୋ, ଫୋଟ୍ଠବ୍ବେସୁ ଆୱିଞ୍ଛନରସୋ, କାୟୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆଧାରଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ, ଫୁସିତୁକାମତାନିଦାନକମ୍ମଜଭୂତପଦଟ୍ଠାନୋ।

୪୩୪। କେଚି ପନ ''ତେଜାଧିକାନଂ ଭୂତାନଂ ପସାଦୋ ଚକ୍ଖୁ, ୱାୟୁପଥୱୀଆପାଧିକାନଂ ଭୂତାନଂ ପସାଦା ସୋତଘାନଜିୱ୍ହା, କାୟୋ ସବ୍ବେସମ୍ପୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। ଅପରେ ''ତେଜାଧିକାନଂ ପସାଦୋ ଚକ୍ଖୁ, ୱିୱରୱାୟୁଆପପଥୱାଧିକାନଂ ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାୟା''ତି ୱଦନ୍ତି। ତେ ୱତ୍ତବ୍ବା ''ସୁତ୍ତଂ ଆହରଥା''ତି। ଅଦ୍ଧା ସୁତ୍ତମେୱ ନ ଦକ୍ଖିସ୍ସନ୍ତି। କେଚି ପନେତ୍ଥ ''ତେଜାଦୀନଂ ଗୁଣେହି ରୂପାଦୀହି ଅନୁଗୟ୍ହଭାୱତୋ''ତି କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତି। ତେ ୱତ୍ତବ୍ବା ''କୋ ପନେୱମାହ ରୂପାଦୟୋ ତେଜାଦୀନଂ ଗୁଣା'ତି। ଅୱିନିବ୍ଭୋଗୱୁତ୍ତୀସୁ ହି ଭୂତେସୁ ଅୟଂ ଇମସ୍ସ ଗୁଣୋ ଅୟଂ ଇମସ୍ସ ଗୁଣୋତି ନ ଲବ୍ଭା ୱତ୍ତୁ''ନ୍ତି। ଅଥାପି ୱଦେୟ୍ୟୁଂ ''ଯଥା ତେସୁ ତେସୁ ସମ୍ଭାରେସୁ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଭୂତସ୍ସ ଅଧିକତାୟ ପଥୱୀଆଦୀନଂ ସନ୍ଧାରଣାଦୀନି କିଚ୍ଚାନି ଇଚ୍ଛଥ, ଏୱଂ ତେଜାଦିଅଧିକେସୁ ସମ୍ଭାରେସୁ ରୂପାଦୀନଂ ଅଧିକଭାୱଦସ୍ସନତୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବମେତଂ ରୂପାଦୟୋ ତେସଂ ଗୁଣା''ତି। ତେ ୱତ୍ତବ୍ବା ''ଇଚ୍ଛେୟ୍ୟାମ, ଯଦି ଆପାଧିକସ୍ସ ଆସୱସ୍ସ ଗନ୍ଧତୋ ପଥୱୀଅଧିକେ କପ୍ପାସେ ଗନ୍ଧୋ ଅଧିକତରୋ ସିୟା, ତେଜାଧିକସ୍ସ ଚ ଉଣ୍ହୋଦକସ୍ସ ୱଣ୍ଣତୋ ସୀତୁଦକସ୍ସ ୱଣ୍ଣୋ ପରିହାୟେଥ''। ଯସ୍ମା ପନେତଂ ଉଭୟମ୍ପି ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ପହାୟେତଂ ଏତେସଂ ନିସ୍ସୟଭୂତାନଂ ୱିସେସକପ୍ପନଂ, ''ଯଥା ଅୱିସେସେପି ଏକକଲାପେ ଭୂତାନଂ ରୂପରସାଦୟୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିସଦିସା ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ଚକ୍ଖୁପସାଦାଦୟୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନେପି ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ୱିସେସକାରଣେ''ତି ଗହେତବ୍ବମେତଂ।

କିଂ ପନ ତଂ ଯଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଅସାଧାରଣଂ? କମ୍ମମେୱ ନେସଂ ୱିସେସକାରଣଂ। ତସ୍ମା କମ୍ମୱିସେସତୋ ଏତେସଂ ୱିସେସୋ, ନ ଭୂତୱିସେସତୋ। ଭୂତୱିସେସେ ହି ସତି ପସାଦୋୱ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସମାନାନଞ୍ହି ପସାଦୋ, ନ ୱିସମାନାନନ୍ତି ପୋରାଣା।

୪୩୫। ଏୱଂ କମ୍ମୱିସେସତୋ ୱିସେସୱନ୍ତେସୁ ଚ ଏତେସୁ ଚକ୍ଖୁସୋତାନି ଅସମ୍ପତ୍ତୱିସୟଗାହକାନି, ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସୟଂ ଅନଲ୍ଲୀନନିସ୍ସୟେ ଏୱ ୱିସୟେ ୱିଞ୍ଞାଣହେତୁତ୍ତା। ଘାନଜିୱ୍ହାକାୟା ସମ୍ପତ୍ତୱିସୟଗାହକା, ନିସ୍ସୟୱସେନ ଚେୱ, ସୟଞ୍ଚ, ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସୟଂ ଅଲ୍ଲୀନେୟେୱ ୱିସୟେ ୱିଞ୍ଞାଣହେତୁତ୍ତା।

୪୩୬।ଚକ୍ଖୁ ଚେତ୍ଥ ଯଦେତଂ ଲୋକେ ନୀଲପଖୁମସମାକିଣ୍ଣକଣ୍ହସୁକ୍କମଣ୍ଡଲୱିଚିତ୍ତଂ ନୀଲୁପ୍ପଲଦଲସନ୍ନିଭଂ ଚକ୍ଖୂତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସ ସସମ୍ଭାରଚକ୍ଖୁନୋ ସେତମଣ୍ଡଲପରିକ୍ଖିତ୍ତସ୍ସ କଣ୍ହମଣ୍ଡଲସ୍ସ ମଜ୍ଝେ ଅଭିମୁଖେ ଠିତାନଂ ସରୀରସଣ୍ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିପଦେସେ ସତ୍ତସୁ ପିଚୁପଟଲେସୁ ଆସିତ୍ତତେଲଂ ପିଚୁପଟଲାନି ୱିୟ ସତ୍ତ ଅକ୍ଖିପଟଲାନିବ୍ୟାପେତ୍ୱା ଧାରଣନ୍ହାପନମଣ୍ଡନବୀଜନକିଚ୍ଚାହି ଚତୂହି ଧାତୀହି ଖତ୍ତିୟକୁମାରୋ ୱିୟ

ସନ୍ଧାରଣବନ୍ଧନପରିପାଚନସମୁଦୀରଣକିଚ୍ଚାହି ଚତୂହି ଧାତୂହି କତୂପକାରଂ ଉତୁଚିତ୍ତାହାରେହି ଉପତ୍ଥମ୍ଭିୟମାନଂ ଆୟୁନା ଅନୁପାଲିୟମାନଂ ୱଣ୍ଣଗନ୍ଧରସାଦୀହି ପରିୱୁତଂ ପମାଣତୋ ଊକାସିରମତ୍ତଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଯଥାରହଂ ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରଭାୱଂ ସାଧୟମାନଂ ତିଟ୍ଠତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ଧମ୍ମସେନାପତିନା –

‘‘ଯେନ ଚକ୍ଖୁପସାଦେନ, ରୂପାନି ମନୁପସ୍ସତି;

ପରିତ୍ତଂ ସୁଖୁମଂ ଏତଂ, ଊକାସିରସମୂପମ’’ନ୍ତି।

ସସମ୍ଭାରସୋତବିଲସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ତନୁତମ୍ବଲୋମାଚିତେ ଅଙ୍ଗୁଲିୱେଧକସଣ୍ଠାନେ ପଦେସେ ସୋତଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାହି ଧାତୂହି କତୂପକାରଂ ଉତୁଚିତ୍ତାହାରେହି ଉପତ୍ଥମ୍ଭିୟମାନଂ ଆୟୁନା ଅନୁପାଲିୟମାନଂ ୱଣ୍ଣାଦୀହି ପରିୱୁତଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଯଥାରହଂ ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରଭାୱଂ ସାଧୟମାନଂ ତିଟ୍ଠତି।

ସସମ୍ଭାରଘାନବିଲସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ଅଜପଦସଣ୍ଠାନେ ପଦେସେ ଘାନଂ ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୁପକାରୁପତ୍ଥମ୍ଭନାନୁପାଲନପରିୱାରଂ ଘାନୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଯଥାରହଂ ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରଭାୱଂ ସାଧୟମାନଂ ତିଟ୍ଠତି।

ସସମ୍ଭାରଜିୱ୍ହାମଜ୍ଝସ୍ସ ଉପରି ଉପ୍ପଲଦଲଗ୍ଗସଣ୍ଠାନେ ପଦେସେ ଜିୱ୍ହା ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୁପକାରୁପତ୍ଥମ୍ଭନାନୁପାଲନପରିୱାରା ଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଯଥାରହଂ ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରଭାୱଂ ସାଧୟମାନା ତିଟ୍ଠତି।

ଯାୱତା ପନ ଇମସ୍ମିଂ କାୟେ ଉପାଦିଣ୍ଣରୂପଂ ନାମ ଅତ୍ଥି। ସବ୍ବତ୍ଥ କାୟୋ କପ୍ପାସପଟଲେ ସ୍ନେହୋ ୱିୟ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୁପକାରୁପତ୍ଥମ୍ଭନାନୁପାଲନପରିୱାରୋୱ ହୁତ୍ୱା କାୟୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଯଥାରହଂ ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରଭାୱଂ ସାଧୟମାନୋ ତିଟ୍ଠତି।

ୱମ୍ମିକୌଦକାକାସଗାମସିୱଥିକସଙ୍ଖାତସଗୋଚରନିନ୍ନା ୱିୟ ଚ ଅହିସୁସୁମାରପକ୍ଖୀକୁକ୍କୁରସିଙ୍ଗାଲାରୂପାଦିସଗୋଚରନିନ୍ନାୱ ଏତେ ଚକ୍ଖାଦୟୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

୪୩୭। ତତୋ ପରେସୁ ପନ ରୂପାଦୀସୁ ଚକ୍ଖୁପଟିହନନଲକ୍ଖଣଂ ରୂପଂ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିସୟଭାୱରସଂ , ତସ୍ସେୱ ଗୋଚରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ଚତୁମହାଭୂତପଦଟ୍ଠାନଂ। ଯଥା ଚେତଂ ତଥା ସବ୍ବାନିପି ଉପାଦାରୂପାନି। ଯତ୍ଥ ପନ ୱିସେସୋ ଅତ୍ଥି, ତତ୍ଥ ୱକ୍ଖାମ। ତୟିଦଂ ନୀଲଂ ପୀତକନ୍ତିଆଦିୱସେନ ଅନେକୱିଧଂ।

ସୋତପଟିହନନଲକ୍ଖଣୋ ସଦ୍ଦୋ, ସୋତୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିସୟଭାୱରସୋ, ତସ୍ସେୱ ଗୋଚରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ଭେରିସଦ୍ଦୋ ମୁଦିଙ୍ଗସଦ୍ଦୋତିଆଦିନା ନୟେନ ଅନେକୱିଧୋ।

ଘାନପଟିହନନଲକ୍ଖଣୋ ଗନ୍ଧୋ, ଘାନୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିସୟଭାୱରସୋ, ତସ୍ସେୱ ଗୋଚରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ମୂଲଗନ୍ଧୋ ସାରଗନ୍ଧୋତିଆଦିନା ନୟେନ ଅନେକୱିଧୋ।

ଜିୱ୍ହାପଟିହନନଲକ୍ଖଣୋ ରସୋ, ଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିସୟଭାୱରସୋ, ତସ୍ସେୱ ଗୋଚରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ମୂଲରସୋ ଖନ୍ଧରସୋତିଆଦିନା ନୟେନ ଅନେକୱିଧୋ।

୪୩୮। ଇତ୍ଥିଭାୱଲକ୍ଖଣଂ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ଇତ୍ଥୀତି ପକାସନରସଂ, ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗନିମିତ୍ତକୁତ୍ତାକପ୍ପାନଂ କାରଣଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ପୁରିସଭାୱଲକ୍ଖଣଂ ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ପୁରିସୋତି ପକାସନରସଂ, ପୁରିସଲିଙ୍ଗନିମିତ୍ତକୁତ୍ତାକପ୍ପାନଂ କାରଣଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ତଦୁଭୟମ୍ପି କାୟପ୍ପସାଦୋ ୱିୟ ସକଲସରୀରଂ ବ୍ୟାପକମେୱ, ନ ଚ କାୟପସାଦେନ ଠିତୋକାସେ ଠିତନ୍ତି ୱା ଅଟ୍ଠିତୋକାସେ ଠିତନ୍ତି ୱାତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଆପଜ୍ଜତି, ରୂପରସାଦୟୋ ୱିୟ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଙ୍କରୋ ନତ୍ଥି।

୪୩୯। ସହଜରୂପାନୁପାଲନଲକ୍ଖଣଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ତେସଂ ପୱତ୍ତନରସଂ, ତେସଞ୍ଞେୱ ଠପନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ଯାପୟିତବ୍ବଭୂତପଦଟ୍ଠାନଂ। ସନ୍ତେପି ଚ ଅନୁପାଲନଲକ୍ଖଣାଦିମ୍ହି ୱିଧାନେ ଅତ୍ଥିକ୍ଖଣେଯେୱ ତଂ ସହଜରୂପାନି ଅନୁପାଲେତି ଉଦକଂ ୱିୟ ଉପ୍ପଲାଦୀନି। ଯଥାସକଂ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନେପି ଚ ଧମ୍ମେ

ପାଲେତି ଧାତି ୱିଯ କୁମାରଂ। ସଯଂ ପୱତ୍ତିତଧମ୍ମସମ୍ବନ୍ଧେନେୱ ଚ ପୱତ୍ତତି ନିଯାମକୋ ୱିଯ। ନ ଭଙ୍ଗତୋ ଉଦ୍ଧଂ ପୱତ୍ତତି, ଅତ୍ତନୋ ଚ ପୱତ୍ତଯିତବ୍ବାନଞ୍ଚ ଅଭାୱା। ନ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ଠପେତି, ସଯଂ ଭିଜ୍ଜମାନତ୍ତା। ଖୀଯମାନୋ ୱିଯ ୱଟ୍ଟିସ୍ନେହୋ ଦୀପସିଖଂ। ନ ଚ ଅନୁପାଲନପୱତ୍ତନଟ୍ଠପନାନୁଭାୱୱିରହିତଂ, ଯଥାୱୁତ୍ତକ୍ଖଣେ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସାଧନତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୪୪୦। ମନୋଧାତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ ନିସ୍ସଯଲକ୍ଖଣଂ ହଦଯୱତ୍ଥୁ, ତାସଞ୍ଞେୱ ଧାତୂନଂ ଆଧାରଣରସଂ , ଉବ୍ବହନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ହଦଯସ୍ସ ଅନ୍ତୋ କାଯଗତାସତିକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ଲୋହିତଂ ନିସ୍ସାଯ ସନ୍ଧାରଣାଦିକିଚ୍ଚେହି ଭୂତେହି କତୂପକାରଂ ଉତୁଚିତ୍ତାହାରେହି ଉପତ୍ଥମ୍ଭିଯମାନଂ ଆଯୁନା ଅନୁପାଲିଯମାନଂ ମନୋଧାତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଞ୍ଚେୱ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ୱତ୍ଥୁଭାୱଂ ସାଧଯମାନଂ ତିଟ୍ଠତି।

୪୪୧। ଅଭିକ୍କମାଦିପୱତ୍ତକଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନୱାଯୋଧାତୁଯା ସହଜରୂପକାଯଥମ୍ଭନସନ୍ଧାରଣଚଲନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ଆକାରୱିକାରୋ କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତି, ଅଧିପ୍ପାଯପକାସନରସା, କାଯୱିପ୍ଫନ୍ଦନହେତୁଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନୱାଯୋଧାତୁପଦଟ୍ଠାନା। ସା ପନେସା କାଯୱିପ୍ଫନ୍ଦନେନ ଅଧିପ୍ପାଯୱିଞ୍ଞାପନହେତୁତ୍ତା, ସଯଞ୍ଚ ତେନ କାଯୱିପ୍ଫନ୍ଦନସଙ୍ଖାତେନ କାଯେନ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା "କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତୀ"ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତାଯ ଚ ପନ ଚଲିତେହି ଚିତ୍ତଜରୂପେହି ଅଭିସମ୍ବନ୍ଧାନଂ ଉତୁଜାଦୀନମ୍ପି ଚଲନତୋ ଅଭିକ୍କମାଦଯୋ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ୱଚୀଭେଦପୱତ୍ତକଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନପଥୱୀଧାତୁଯା ଉପାଦିଣ୍ଣଘଟ୍ଟନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ଆକାରୱିକାରୋ ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତି, ଅଧିପ୍ପାଯପ୍ପକାସନରସା, ୱଚୀଘୋସହେତୁଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନପଥୱୀଧାତୁପଦଟ୍ଠାନା। ସା ପନେସା ୱଚୀଘୋସେନ ଅଧିପ୍ପାଯୱିଞ୍ଞାପନହେତୁତ୍ତା, ସଯଞ୍ଚ ତାଯ ୱଚୀଘୋସସଙ୍ଖାତାଯ ୱାଚାଯ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା "ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତୀ"ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥା ହି ଅରଞ୍ଞେ ଉସ୍ସାପେତ୍ୱା ବନ୍ଧଗୋସୀସାଦିଉଦକନିମିତ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଉଦକମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ୱିଞ୍ଞାଯତି, ଏୱଂ କାଯୱିପ୍ଫନ୍ଦନଞ୍ଚେୱ ୱଚୀଘୋସଞ୍ଚ ଗହେତ୍ୱା କାଯୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯୋପି ୱିଞ୍ଞାଯନ୍ତି।

୪୪୨। ରୂପପରିଚ୍ଛେଦଲକ୍ଖଣା ଆକାସଧାତୁ, ରୂପପରିଯନ୍ତପ୍ପକାସନରସା, ରୂପମରିଯାଦାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଭାୱଛିଦ୍ଦୱିୱରଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ୱା, ପରିଚ୍ଛିନ୍ନରୂପପଦଟ୍ଠାନା। ଯାଯ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନେସୁ ରୂପେସୁ ଇଦମିତୋ ଉଦ୍ଧମଧୋ ତିରିଯନ୍ତି ଚ ହୋତି।

୪୪୩। ଅଦନ୍ଧତାଲକ୍ଖଣା ରୂପସ୍ସ ଲହୁତା, ରୂପାନଂ ଗରୁଭାୱୱିନୋଦନରସା, ଲହୁପରିୱତ୍ତିତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଲହୁରୂପପଦଟ୍ଠାନା। ଅଥଦ୍ଧତାଲକ୍ଖଣା ରୂପସ୍ସ ମୁଦୁତା, ରୂପାନଂ ଥଦ୍ଧଭାୱୱିନୋଦନରସା, ସବ୍ବକିରିଯାସୁ ଅୱିରୋଧିତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ମୁଦୁରୂପପଦଟ୍ଠାନା। ସରୀରକିରିଯାନୁକୂଲକମ୍ମଞ୍ଞଭାୱଲକ୍ଖଣା ରୂପସ୍ସକମ୍ମଞ୍ଞତା, ଅକମ୍ମଞ୍ଞତାୱିନୋଦନରସା, ଅଦୁବ୍ବଲଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, କମ୍ମଞ୍ଞରୂପପଦଟ୍ଠାନା।

ଏତା ପନ ତିସ୍ସୋ ନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିଜହନ୍ତି, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଯୋ ଅରୋଗିନୋ ୱିଯ ରୂପାନଂ ଲହୁଭାୱୋ ଅଦନ୍ଧତା ଲହୁପରିୱତ୍ତିପ୍ପକାରୋ ରୂପଦନ୍ଧତ୍ତକରଧାତୁକ୍ଖୋଭପଟିପକ୍ଖପଚ୍ଚଯସମୁଟ୍ଠାନୋ, ସୋ ରୂପୱିକାରୋ ରୂପସ୍ସ ଲହୁତା। ଯୋ ପନ ସୁପରିମଦ୍ଦିତଚମ୍ମସ୍ସେୱ ରୂପାନଂ ମୁଦୁଭାୱୋ ସବ୍ବକିରିଯାୱିସେସେସୁ ୱସୱତ୍ତନଭାୱମଦ୍ଦୱପ୍ପକାରୋ ରୂପତ୍ଥଦ୍ଧତ୍ତକରଧାତୁକ୍ଖୋଭପଟିପକ୍ଖପଚ୍ଚଯସମୁଟ୍ଠାନୋ, ସୋ ରୂପୱିକାରୋ ରୂପସ୍ସ ମୁଦୁତା। ଯୋ ପନ ସୁଦନ୍ତସୁୱଣ୍ଣସ୍ସେୱ ରୂପାନଂ କମ୍ମଞ୍ଞଭାୱୋ ସରୀରକିରିଯାନୁକୂଲଭାୱପ୍ପକାରୋ ସରୀରକିରିଯାନଂ ଅନନୁକୂଲକରଧାତୁକ୍ଖୋଭପଟିପକ୍ଖପଚ୍ଚଯସମୁଟ୍ଠାନୋ, ସୋ ରୂପୱିକାରୋ ରୂପସ୍ସ କମ୍ମଞ୍ଞତାତି ଏୱମେତାସଂ ୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୪୪୪। ଆଚଯଲକ୍ଖଣୋ ରୂପସ୍ସ ଉପଚଯୋ, ପୁବ୍ବନ୍ତତୋ ରୂପାନଂ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜାପନରସୋ, ନିଯ୍ୟାତନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ, ପରିପୁଣ୍ଣଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ୱା, ଉପଚିତରୂପପଦଟ୍ଠାନୋ। ପୱତ୍ତିଲକ୍ଖଣା ରୂପସ୍ସ ସନ୍ତତି, ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧନରସା, ଅନୁପଚ୍ଛେଦପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧକରୂପପଦଟ୍ଠାନା। ଉଭଯମ୍ପେତଂ ଜାତିରୂପସ୍ସେୱାଧିୱଚନଂ, ଆକାରନାନତ୍ତତୋ ପନ ୱେନେଯ୍ୟୱସେନ ଚ "ଉପଚଯୋ ସନ୍ତତୀ"ତି ଉଦ୍ଦେସଦେସନା କତା। ଯସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ନାନତ୍ତଂ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଇମେସଂ ପଦାନଂ ନିଦ୍ଦେସେ "ଯୋ ଆଯତନାନଂ ଆଚଯୋ, ସୋ ରୂପସ୍ସ ଉପଚଯୋ। ଯୋ ରୂପସ୍ସ ଉପଚଯୋ, ସା ରୂପସ୍ସ ସନ୍ତତୀ"ତି (ଧା। ସ। ୬୪୧-୬୪୨) ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯମ୍ପି "ଆଚଯୋ ନାମ ନିବ୍ବତ୍ତି, ଉପଚଯୋ ନାମ ୱଡ୍ଢି, ସନ୍ତତି ନାମ ପୱତ୍ତୀ"ତି (ଧା। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୬୪୧) ୱତ୍ୱା "ନଦୀତୀରେ ଖତକୂପକମ୍ହି ଉଦକୁଗ୍ଗମନକାଲୋ ୱିଯ ଆଚଯୋ ନିବ୍ବତ୍ତି, ପରିପୁଣ୍ଣକାଲୋ ୱିଯ ଉପଚଯୋ ୱଡ୍ଢି, ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ଗମନକାଲୋ ୱିଯ ସନ୍ତତି ପୱତ୍ତୀ"ତି (ଧା। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୬୪୧) ଉପମା କତା।

ଉପମାୱସାନେ ଚ "ଏୱଂ କିଂ କଥିତଂ ହୋତି? ଆଯତନେନ ଆଚଯୋ କଥିତୋ, ଆଚଯେନ ଆଯତନଂ କଥିତ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ଯା ରୂପାନଂ ପଠମାଭିନିବ୍ବତ୍ତି, ସା ଆଚଯୋ। ଯା ତେସଂ ଉପରି ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ନିବ୍ବତ୍ତମାନାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତି, ସା ୱଡ୍ଢିଆକାରେନ ଉପଟ୍ଠାନତୋ ଉପଚଯୋ। ଯା ତେସମ୍ପି ଉପରି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଅଞ୍ଞେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତମାନାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତି, ସା ଅନୁପବନ୍ଧାକାରେନ ଉପଟ୍ଠାନତୋ ସନ୍ତତୀତି ଚ ପୱୁଚ୍ଚତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ରୂପପରିପାକଲକ୍ଖଣା ଜରତା, ଉପନଯନରସା, ସଭାୱାନପଗମେପି ନୱଭାୱାପଗମପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ୱୀହିପୁରାଣଭାୱୋ ୱିଯ, ପରିପଚ୍ଚମାନରୂପପଦଟ୍ଠାନା। ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦିଭାୱେନ ଦନ୍ତାଦୀସୁ ୱିକାରଦସ୍ସନତୋ ଇଦଂ ପାକଟଜରଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ପନ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଜରା ନାମ ହୋତି, ତସ୍ସା ଏସ ୱିକାରୋ ନତ୍ଥି, ଯା ଚ ପଥୱୀ ଉଦକପବ୍ବତଚନ୍ଦିମସୂରିଯାଦୀସୁ ଅୱୀଚିଜରା ନାମ।

ପରିଭେଦଲକ୍ଖଣା ରୂପସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚତା, ସଂସୀଦନରସା, ଖଯୱଯପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ପରିଭିଜ୍ଜମାନରୂପପଦଟ୍ଠାନା।

୪୪୫। ଓଜାଲକ୍ଖଣୋ କବଳିଙ୍କାରୋ ଆହାରୋ, ରୂପାହରଣରସୋ, ଉପତ୍ଥମ୍ଭନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ, କବଳଂ କତ୍ୱା ଆହରିତବ୍ବୱତ୍ଥୁପଦଟ୍ଠାନୋ। ଯାଯ ଓଜାଯ ସତ୍ତା ଯାପେନ୍ତି, ତସ୍ସା ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ।

୪୪୬। ଇମାନି ତାୱ ପାଳିଯଂ ଆଗତରୂପାନେୱ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ବଲରୂପଂ ସମ୍ଭୱରୂପଂ ଜାତିରୂପଂ ରୋଗରୂପଂ ଏକଚ୍ଚାନଂ ମତେନ ମିଦ୍ଧରୂପନ୍ତି ଏୱଂ ଅଞ୍ଞାନିପି ରୂପାନି ଆହରିତ୍ୱା ''ଅଦ୍ଧା ମୁନୀସି ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ନତ୍ଥି ନୀୱରଣା ତୱା''ତିଆଦୀନି (ସୁ॰ ନି॰ ୫୪୬) ୱତ୍ୱା ମିଦ୍ଧରୂପଂ ତାୱ ନତ୍ଥିଯେୱାତି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ। ଇତରେସୁ ରୋଗରୂପଂ ଜରତାଅନିଚ୍ଚତାଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତମେୱ, ଜାତିରୂପଂ ଉପଚଯସନ୍ତତିଗ୍ଗହଣେନ, ସମ୍ଭୱରୂପଂ ଆପୋଧାତୁଗ୍ଗହଣେନ, ବଲରୂପଂ ୱାଯୋଧାତୁଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତମେୱ। ତସ୍ମା ତେସୁ ଏକମ୍ପି ୱିସୁଂ ନତ୍ଥୀତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ କତଂ।

ଇତି ଇଦଂ ଚତୁୱୀସତିୱିଧଂ ଉପାଦାରୂପଂ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଭୂତରୂପଞ୍ଚାତି ଅଟ୍ଠୱୀସତିୱିଧଂ ରୂପଂ ହୋତି ଅନୂନମନଧିକଂ।

୪୪୭। ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ନ ହେତୁ ଅହେତୁକଂ ହେତୁୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ ସପ୍ପଚ୍ଚଯଂ ଲୋକିଯଂ ସାସୱମେୱାତିଆଦିନା ନଯେନ ଏକୱିଧଂ।

ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ ବାହିରଂ, ଓଳାରିକଂ ସୁଖୁମଂ, ଦୂରେ ସନ୍ତିକେ, ନିପ୍ଫନ୍ନଂ ଅନିପ୍ଫନ୍ନଂ, ପସାଦରୂପଂ ନପସାଦରୂପଂ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ଉପାଦିଣ୍ଣଂ ଅନୁପାଦିଣ୍ଣନ୍ତିଆଦିୱସେନ ଦୁୱିଧଂ।

ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖାଦିପଞ୍ଚୱିଧଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ଅଧିକିଚ୍ଚ ପୱତ୍ତତ୍ତା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ, ସେସଂ ତତୋ ବାହିରତ୍ତା ବାହିରଂ। ଚକ୍ଖାଦୀନି ନୱ ଆପୋଧାତୁୱଜ୍ଜିତା ତିସ୍ସୋ ଧାତୁଯୋ ଚାତି ଦ୍ୱାଦସୱିଧଂ ଘଟ୍ଟନୱସେନ ଗହେତବ୍ବତୋ ଓଳାରିକଂ, ସେସଂ ତତୋ ୱିପରୀତତ୍ତା ସୁଖୁମଂ। ଯଂ ସୁଖୁମଂ ତଦେୱ ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝସଭାୱତ୍ତା ଦୂରେ, ଇତରଂ ସୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝସଭାୱତ୍ତା ସନ୍ତିକେ। ଚତସ୍ସୋ ଧାତୁଯୋ, ଚକ୍ଖାଦୀନି ତେରସ, କବଳିଙ୍କାରାହାରୋ ଚାତି ଅଟ୍ଠାରସୱିଧଂ ରୂପଂ ପରିଚ୍ଛେଦୱିକାରଲକ୍ଖଣଭାୱଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ସଭାୱେନେୱ ପରିଗ୍ଗହେତବ୍ବତୋ ନିପ୍ଫନ୍ନଂ, ସେସଂ ତବ୍ବିପରୀତତାଯ ଅନିପ୍ଫନ୍ନଂ। ଚକ୍ଖାଦିପଞ୍ଚୱିଧଂ ରୂପାଦୀନଂ ଗହଣପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ଆଦାସତଲଂ ୱିଯ ୱିପ୍ପସନ୍ନତ୍ତା ପସାଦରୂପଂ, ଇତରଂ ତତୋ ୱିପରୀତତ୍ତା ନପସାଦରୂପଂ। ପସାଦରୂପମେୱ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯାଦିତ୍ତଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅଧିପତିଯଟ୍ଠେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ସେସଂ ତତୋ ୱିପରୀତତ୍ତା ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଯଂ କମ୍ମଜନ୍ତି ପରତୋ ୱକ୍ଖାମ, ତଂ କମ୍ମେନ ଉପାଦିଣ୍ଣତ୍ତା ଉପାଦିଣ୍ଣଂ, ସେସଂ ତତୋ ୱିପରୀତତ୍ତା ଅନୁପାଦିଣ୍ଣଂ।

୪୪୮। ପୁନ ସବ୍ବମେୱ ରୂପଂ ସନିଦସ୍ସନକମ୍ମଜାଦୀନଂ ତିକାନଂ ୱସେନ ତିୱିଧଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଓଳାରିକେ ରୂପଂ ସନିଦସ୍ସନସପ୍ପଟିଘଂ, ସେସଂ ଅନିଦସ୍ସନସପ୍ପଟିଘଂ। ସବ୍ବମ୍ପି ସୁଖୁମଂ ଅନିଦସ୍ସନଅପ୍ପଟିଘଂ। ଏୱଂ ତାୱ ସନିଦସ୍ସନତ୍ତିକୱସେନ ତିୱିଧଂ। କମ୍ମଜାଦିତ୍ତିକୱସେନ ପନ କମ୍ମତୋ ଜାତଂ କମ୍ମଜଂ, ତଦଞ୍ଞପଚ୍ଚଯଜାତଂ ଅକମ୍ମଜଂ, ନକୁତୋଚିଜାତଂ ନେୱ କମ୍ମଜଂ ନାକମ୍ମଜଂ। ଚିତ୍ତତୋ ଜାତଂ ଚିତ୍ତଜଂ, ତଦଞ୍ଞପଚ୍ଚଯଜାତଂ ଅଚିତ୍ତଜଂ, ନକୁତୋଚିଜାତଂ ନେୱ ଚିତ୍ତଜଂ ନାଚିତ୍ତଜଂ, ଆହାରତୋ ଜାତଂ ଆହାରଜଂ, ତଦଞ୍ଞପଚ୍ଚଯଜାତଂ ଅନାହାରଜଂ, ନକୁତୋଚିଜାତଂ ନେୱ ଆହାରଜଂ ନଅନାହାରଜଂ। ଉତୁତୋ ଜାତଂ ଉତୁଜଂ, ତଦଞ୍ଞପଚ୍ଚଯଜାତଂ ଅନୁତୁଜଂ, ନକୁତୋଚିଜାତଂ ନେୱ ଉତୁଜଂ ନଅନୁତୁଜନ୍ତି ଏୱଂ କମ୍ମଜାଦିତ୍ତିକୱସେନ ତିୱିଧଂ।

୪୪୯। ପୁନ ଦିଟ୍ଠାଦିରୂପରୂପାଦିୱତ୍ଥାଦିଚତୁକ୍କୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ। ତତ୍ଥ ରୂପାଯତନଂ ଦିଟ୍ଠଂ ନାମ ଦସ୍ସନୱିସଯତ୍ତା, ସଦ୍ଦାଯତନଂ ସୁତଂ ନାମ ସୱନୱିସଯତ୍ତା, ଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବତ୍ତଯଂ ମୁତଂ ନାମ ସମ୍ପତ୍ତଗାହକଇନ୍ଦ୍ରିଯୱିସଯତ୍ତା, ସେସଂ ୱିଞ୍ଞାତଂ ନାମ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସେୱ ୱିସଯତ୍ତାତି ଏୱଂ ତାୱ ଦିଟ୍ଠାଦିଚତୁକ୍କୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ।

ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପଂ ପନେତ୍ଥ ରୂପରୂପଂ ନାମ, ଆକାସଧାତୁ ପରିଚ୍ଛେଦରୂପଂ ନାମ, କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିଆଦି କମ୍ମଞ୍ଞତାପରିଯନ୍ତଂ ୱିକାରରୂପଂ ନାମ, ଜାତିଜରାଭଙ୍ଗଂ ଲକ୍ଖଣରୂପଂ ନାମାତି ଏୱଂ ରୂପରୂପାଦିଚତୁକ୍କୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ।

ଯଂ ପନେତ୍ଥ ହଦଯରୂପଂ ନାମ, ତଂ ୱତ୍ଥୁ ନ ଦ୍ୱାରଂ। ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଦ୍ୱଯଂ ଦ୍ୱାରଂ ନ ୱତ୍ଥୁ। ପସାଦରୂପଂ ୱତ୍ଥୁ ଚେୱ ଦ୍ୱାରଞ୍ଚ। ସେସଂ ନେୱ ୱତ୍ଥୁ ନ ଦ୍ୱାରନ୍ତି ଏୱଂ ୱତ୍ଥାଦିଚତୁକ୍କୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ।

୪୫୦। ପୁନ ଏକଜଂ, ଦ୍ୱିଜଂ, ତିଜଂ, ଚତୁଜଂ, ନକୁତୋଚିଜାତନ୍ତି ଇମେସଂ ୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧଂ। ତତ୍ଥ କମ୍ମଜମେୱ ଚିତ୍ତଜମେୱ ଚ ଏକଜଂ ନାମ। ତେସୁ ସଦ୍ଧିଂ ହଦଯୱତ୍ଥୁନା ଇନ୍ଦ୍ରିଯରୂପଂ କମ୍ମଜମେୱ। ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଦ୍ୱଯଂ ଚିତ୍ତଜମେୱ। ଯଂ ପନ ଚିତ୍ତତୋ ଚ ଉତୁତୋ ଚ ଜାତଂ, ତଂ ଦ୍ୱିଜଂ ନାମ, ତଂ ସଦ୍ଦାଯତନମେୱ। ଯଂ ଉତୁଚିତ୍ତାହାରେହି ଜାତଂ, ତଂ ତିଜଂ ନାମ, ତଂ ପନ ଲହୁତାଦିତ୍ତଯମେୱ। ଯଂ ଚତୂହିପି କମ୍ମାଦୀହି ଜାତଂ, ତଂ ଚତୁଜଂ ନାମ, ତଂ ଲକ୍ଖଣରୂପୱଜ୍ଜଂ ଅୱସେସଂ ହୋତି। ଲକ୍ଖଣରୂପଂ ପନ ନକୁତୋଚିଜାତଂ। କସ୍ମା? ନ ହି ଉପ୍ପାଦସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ ଅତ୍ଥି, ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଚ ପରିପାକଭେଦମତ୍ତଂ ଇତରଦ୍ୱଯଂ। ଯମ୍ପି ‘‘ରୂପାଯତନଂ ସଦ୍ଦାଯତନଂ ଗନ୍ଧାଯତନଂ ରସାଯତନଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନଂ ଆକାସଧାତୁ ଆପୋଧାତୁ ରୂପସ୍ସ ଲହୁତା, ରୂପସ୍ସ ମୁଦୁତା, ରୂପସ୍ସ କମ୍ମଞ୍ଞତା, ରୂପସ୍ସ ଉପଚଯୋ, ରୂପସ୍ସ ସନ୍ତତି, କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ, ଇମେ ଧମ୍ମା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୧୨୦୧) ଜାତିଯା କୁତୋଚିଜାତତ୍ତଂ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ, ତଂ ପନ ରୂପଜନକପଚ୍ଚଯାନଂ କିଚ୍ଚାନୁଭାୱକ୍ଖଣେ ଦିଟ୍ଠତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଇଦଂ ତାୱ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେ ୱିତ୍ଥାରକଥାମୁଖଂ।

ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧକଥା

୪୫୧। ଇତରେସୁ ପନ ଯଂକିଞ୍ଚି ୱେଦଯିତଲକ୍ଖଣଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ଏକତୋ କତ୍ୱା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ; ଯଂକିଞ୍ଚି ସଞ୍ଜାନନଲକ୍ଖଣଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ଏକତୋ କତ୍ୱା ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ; ଯଂକିଞ୍ଚି ଅଭିସଙ୍ଖରଣଲକ୍ଖଣଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ଏକତୋ କତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ; ଯଂକିଞ୍ଚି ୱିଜାନନଲକ୍ଖଣଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ଏକତୋ କତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧେ ୱିଞ୍ଞାତେ ଇତରେ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ୱଣ୍ଣନଂ କରିସ୍ସାମ।

ଯଂକିଞ୍ଚି ୱିଜାନନଲକ୍ଖଣଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ଏକତୋ କତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। କିଞ୍ଚ ୱିଜାନନଲକ୍ଖଣଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ? ଯଥାହ ‘‘ୱିଜାନାତି ୱିଜାନାତୀତି ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ତସ୍ମା ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୪୪୯)। ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଚିତ୍ତଂ ମନୋତି ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ। ତଦେତଂ ୱିଜାନନଲକ୍ଖଣେନ ସଭାୱତୋ ଏକୱିଧମ୍ପି ଜାତିୱସେନ ତିୱିଧଂ କୁସଲଂ, ଅକୁସଲଂ, ଅବ୍ୟାକତଞ୍ଚ।

୪୫୨। ତତ୍ଥ କୁସଲଂ ଭୂମିଭେଦତୋ ଚତୁବ୍ବିଧଂ କାମାୱଚରଂ ରୂପାୱଚରଂ ଅରୂପାୱଚରଂ ଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ କାମାୱଚରଂ ସୋମନସ୍ସୁପେକ୍ଖାଞାଣସଙ୍ଖାରଭେଦତୋ ଅଟ୍ଠୱିଧଂ। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ସୋମନସ୍ସସହଗତଂ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଅସଙ୍ଖାରଂ ସସଙ୍ଖାରଞ୍ଚ, ତଥା ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ। ଉପେକ୍ଖାସହଗତଂ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଅସଙ୍ଖାରଂ ସସଙ୍ଖାରଞ୍ଚ, ତଥା ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ।

ଯଦା ହି ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗାହକାଦିସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅଞ୍ଞଂ ୱା ସୋମନସ୍ସହେତୁଂ ଆଗମ୍ମ ହଟ୍ଠପହଟ୍ଠୋ ‘‘ଅତ୍ଥି ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତଂ (ମ। ନି। ୧।୪୪୧) ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱା ଅସଂସୀଦନ୍ତୋ ଅନୁସ୍ସାହିତୋ ପରେହି ଦାନାଦୀନି ପୁଞ୍ଞାନି କରୋତି, ତଦାସ୍ସ ସୋମନସ୍ସସହଗତଂ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଅସଙ୍ଖାରଂ ହୋତି। ଯଦା ପନ ୱୁତ୍ତନଯେନେ ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠୋ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱା ଅମୁତ୍ତଚାଗତାଦିୱସେନ ସଂସୀଦମାନୋ ୱା ପରେହି ୱା ଉସ୍ସାହିତୋ କରୋତି, ତଦାସ୍ସ ତଦେୱ ଚିତ୍ତଂ ସସଙ୍ଖାରଂ ହୋତି। ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ଅତ୍ଥେ ସଙ୍ଖାରୋତି ଏତଂ ଅତ୍ତନୋ ୱା ପରେସଂ ୱା ୱସେନ ପୱତ୍ତସ୍ସ ପୁବ୍ବପଯୋଗସ୍ସାଧିୱଚନଂ। ଯଦା ପନ ଞାତିଜନସ୍ସ ପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନେନ ଜାତପରିଚଯା ବାଲଦାରକା ଭିକ୍ଖୂ ଦିସ୍ୱା ସୋମନସ୍ସଜାତା ସହସା କିଞ୍ଚିଦେୱ ହତ୍ଥଗତଂ ଦଦନ୍ତି ୱା ୱନ୍ଦନ୍ତି ୱା, ତଦା ତତିଯଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯଦା ପନ ‘‘ଦେଥ ୱନ୍ଦଥାତି’’ ଞାତୀହି ଉସ୍ସାହିତା ଏୱଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଦା ଚତୁତ୍ଥଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯଦା ପନ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗାହକାଦୀନଂ ଅସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅଞ୍ଞେସଂ ୱା ସୋମନସ୍ସହେତୂନଂ ଅଭାୱଂ ଆଗମ୍ମ ଚତୂସୁପି ୱିକପ୍ପେସୁ ସୋମନସ୍ସରହିତା ହୋନ୍ତି, ତଦା ସେସାନି ଚତ୍ତାରି ଉପେକ୍ଖାସହଗତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି। ଏୱଂ ସୋମନସ୍ସୁପେକ୍ଖାଞାଣସଙ୍ଖାରଭେଦତୋ ଅଟ୍ଠୱିଧଂ କାମାୱଚରକୁସଲଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ରୂପାୱଚରଂ ପନ ଝାନଙ୍ଗଯୋଗଭେଦତୋ ପଞ୍ଚୱିଧଂ ହୋତି। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ, ୱିତକ୍କୱିଚାରପୀତିସୁଖସମାଧିଯୁତ୍ତଂ ପଠମଂ, ଅତିକ୍କନ୍ତୱିତକ୍କଂ ଦୁତିଯଂ, ତତୋ ଅତିକ୍କନ୍ତୱିଚାରଂ ତତିଯଂ, ତତୋ ୱିରତ୍ତପୀତିକଂ ଚତୁତ୍ଥଂ, ଅତ୍ଥଙ୍ଗତସୁଖଂ ଉପେକ୍ଖାସମାଧିଯୁତ୍ତଂ ପଞ୍ଚମନ୍ତି।

ଅରୂପାୱଚରଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଆରୁପ୍ପାନଂ ଯୋଗୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ହି ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଜ୍ଝାନେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ପଠମଂ, ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନାଦୀହି ଦୁତିଯତତିଯଚତୁତ୍ଥାନି । ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଚତୁମଗ୍ଗସମ୍ପଯୋଗତୋ ଚତୁବ୍ବିଧନ୍ତି ଏୱଂ ତାୱ କୁସଲୱିଞ୍ଞାଣମେୱ ଏକୱୀସତିୱିଧଂ

ହୋତି।

୪୫୩।ଅକୁସଲଂ ପନ ଭୂମିତୋ ଏକୱିଧଂ କାମାୱଚରମେୱ, ମୂଲତୋ ତିୱିଧଂ ଲୋଭମୂଲଂ ଦୋସମୂଲଂ ମୋହମୂଲଞ୍ଚ।

ତତ୍ଥ ଲୋଭମୂଲଂ ସୋମନସ୍ସୁପେକ୍ଖାଦିଟ୍ଠିଗତସଙ୍ଖାରଭେଦତୋ ଅଟ୍ଠୱିଧଂ। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ, ସୋମନସ୍ସସହଗତଂ ଦିଟ୍ଠିଗତସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଅସଙ୍ଖାରଂ ସସଙ୍ଖାରଞ୍ଚ, ତଥା ଦିଟ୍ଠିଗତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ। ଉପେକ୍ଖାସହଗତଂ ଦିଟ୍ଠିଗତସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଅସଙ୍ଖାରଂ ସସଙ୍ଖାରଞ୍ଚ, ତଥା ଦିଟ୍ଠିଗତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ।

ଯଦା ହି ''ନତ୍ଥି କାମେସୁ ଆଦୀନୱୋ''ତି (ମ। ନି। ୧।୪୬୯) ଆଦିନା ନଯେନ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଂ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱା ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠୋ କାମେ ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜତି, ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲାଦୀନି ୱା ସାରତୋ ପଚ୍ଚେତି ସଭାୱତିକ୍ଖେନେୱ ଅନୁସ୍ସାହିତେନ ଚିତ୍ତେନ, ତଦା ପଠମଂ ଅକୁସଲଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯଦା ମନ୍ଦେନ ସମୁସ୍ସାହିତେନ ଚିତ୍ତେନ, ତଦା ଦୁତିଯଂ। ଯଦା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଂ ଅପୁରକ୍ଖତ୍ୱା କେୱଲଂ ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠୋ ମେଥୁନଂ ୱା ସେୱତି, ପରସମ୍ପତ୍ତିଂ ୱା ଅଭିଜ୍ଝାଯତି, ପରଭଣ୍ଡଂ ୱା ହରତି ସଭାୱତିକ୍ଖେନେୱ ଅନୁସ୍ସାହିତେନ ଚିତ୍ତେନ, ତଦା ତତିଯଂ। ଯଦା ମନ୍ଦେନ ସମୁସ୍ସାହିତେନ ଚିତ୍ତେନ, ତଦା ଚତୁତ୍ଥଂ। ଯଦା ପନ କାମାନଂ ୱା ଅସମ୍ପତ୍ତିଂ ଆଗମ୍ମ ଅଞ୍ଞେସଂ ୱା ସୋମନସ୍ସହେତୂନଂ ଅଭାୱେନ ଚତୂସୁପି ୱିକପ୍ପେସୁ ସୋମନସ୍ସରହିତା ହୋନ୍ତି, ତଦା ସେସାନି ଚତ୍ତାରି ଉପେକ୍ଖାସହଗତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଏୱଂ ସୋମନସ୍ସୁପେକ୍ଖାଦିଟ୍ଠିଗତସଙ୍ଖାରଭେଦତୋ ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ଲୋଭମୂଲଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଦୋସମୂଲଂ ପନ ଦୋମନସ୍ସସହଗତଂ ପଟିଘସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଅସଙ୍ଖାରଂ ସସଙ୍ଖାରନ୍ତି ଦୁୱିଧମେୱ ହୋତି, ତସ୍ସ ପାଣାତିପାତାଦୀସୁ ତିକ୍ଖମନ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତିକାଲେ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ମୋହମୂଲଂ ଉପେକ୍ଖାସହଗତଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛାସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସମ୍ପଯୁତ୍ତଞ୍ଚାତି ଦୁୱିଧଂ। ତସ୍ସ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନୱିକ୍ଖେପକାଲେ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବାତି ଏୱଂ ଅକୁସଲୱିଞ୍ଞାଣଂ ଦ୍ୱାଦସୱିଧଂ ହୋତି।

୪୫୪।ଅବ୍ଯାକତଂ ଜାତିଭେଦତୋ ଦୁୱିଧଂ ୱିପାକଂ କିରିଯଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ୱିପାକଂ ଭୂମିତୋ ଚତୁବ୍ବିଧଂ କାମାୱଚରଂ ରୂପାୱଚରଂ ଅରୂପାୱଚରଂ ଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ କାମାୱଚରଂ ଦୁୱିଧଂ କୁସଲୱିପାକଂ ଅକୁସଲୱିପାକଞ୍ଚ। କୁସଲୱିପାକମ୍ପି ଦୁୱିଧଂ ଅହେତୁକଂ ସହେତୁକଞ୍ଚ।

ତତ୍ଥ ଅଲୋଭାଦିୱିପାକହେତୁୱିରହିତଂ ଅହେତୁକଂ, ତଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ, ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯୱିଞ୍ଞାଣଂ , ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନକିଚ୍ଚା ମନୋଧାତୁ, ସନ୍ତୀରଣାଦିକିଚ୍ଚା ଦ୍ୱେ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯୋ ଚାତି ଅଟ୍ଠୱିଧଂ।

ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁସନ୍ନିସ୍ସିତରୂପୱିଜାନନଲକ୍ଖଣଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ, ରୂପମତ୍ତାରମ୍ମଣରସଂ, ରୂପାଭିମୁଖଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ରୂପାରମ୍ମଣାଯ କିରିଯମନୋଧାତୁଯା ଅପଗମପଦଟ୍ଠାନଂ। ସୋତାଦିସନ୍ନିସ୍ସିତସଦ୍ଦାଦିୱିଜାନନଲକ୍ଖଣାନି ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯୱିଞ୍ଞାଣାନି, ସଦ୍ଦାଦିମତ୍ତାରମ୍ମଣରସାନି, ସଦ୍ଦାଦିଅଭିମୁଖଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନାନି, ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣାଦୀନଂ କିରିଯମନୋଧାତୂନଂ ଅପଗମପଦଟ୍ଠାନାନି।

ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଅନନ୍ତରଂ ରୂପାଦିୱିଜାନନଲକ୍ଖଣା ମନୋଧାତୁ, ରୂପାଦିସମ୍ପଟିଚ୍ଛନରସା, ତଥାଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିଅପଗମପଦଟ୍ଠାନା।

ଅହେତୁକୱିପାକା ସଠଆରମ୍ମଣୱିଜାନନଲକ୍ଖଣା ଦୁୱିଧାପି ସନ୍ତୀରଣାଦିକିଚ୍ଚା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ, ସନ୍ତୀରଣାଦିରସା, ତଥାଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ହଦଯୱତ୍ଥୁପଦଟ୍ଠାନା। ସୋମନସ୍ସୁପେକ୍ଖାଯୋଗତୋ ପନ ଦ୍ୱିପଞ୍ଚଟ୍ଠାନଭେଦତୋ ଚ ତସ୍ସା ଭେଦୋ। ଏତାସୁ ହି ଏକା ଏକନ୍ତମିଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତିସବ୍ଭାୱତୋ ସୋମନସ୍ସସମ୍ପଯୁତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ସନ୍ତୀରଣତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଚେୱ ଜୱନାୱସାନେ ଚ ପୱତ୍ତନତୋ ଦ୍ୱିଟ୍ଠାନା ହୋତି। ଏକା ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତିସବ୍ଭାୱତୋ ଉପେକ୍ଖାସମ୍ପଯୁତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ସନ୍ତୀରଣତଦାରମ୍ମଣପଟିସନ୍ଧିଭୱଙ୍ଗଚୁତିୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ ପଞ୍ଚଟ୍ଠାନା ହୋତି।

ଅଟ୍ଠୱିଧମ୍ପି ଚେତଂ ଅହେତୁକୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣଂ ନିଯତାନିଯତାରମ୍ମଣତ୍ତା ଦୁୱିଧଂ। ଉପେକ୍ଖାସୁଖସୋମନସ୍ସଭେଦତୋ ତିୱିଧଂ। ୱିଞ୍ଞାଣପଞ୍ଚକଂ ହେତ୍ଥ ନିଯତାରମ୍ମଣଂ ଯଥାକ୍କମଂ ରୂପାଦୀସ୍ୱେୱ ପୱତ୍ତିତୋ, ସେସଂ ଅନିଯତାରମ୍ମଣଂ। ତତ୍ର ହି ମନୋଧାତୁ ପଞ୍ଚସୁପି ରୂପାଦୀସୁ ପୱତ୍ତତି, ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଦ୍ୱଯଂ ଛସୁପି। କାଯୱିଞ୍ଞାଣଂ ପନେତ୍ଥ ସୁଖଯୁତ୍ତଂ, ଦ୍ୱିଟ୍ଠାନା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ସୋମନସ୍ସଯୁତ୍ତା, ସେସଂ ଉପେକ୍ଖାଯୁତ୍ତନ୍ତି। ଏୱଂ ତାୱ କୁସଲୱିପାକାହେତୁକଂ ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅଲୋଭାଦିୱିପାକହେତୁସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ପନ ସହେତୁକଂ, ତଂ କାମାୱଚରକୁସଲଂ ୱିଯ ସୋମନସ୍ସାଦି ଭେଦତୋ ଅଟ୍ଠୱିଧଂ। ଯଥା ପନ କୁସଲଂ ଦାନାଦିୱସେନ ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତତି, ନ ଇଦଂ ତଥା। ଇଦଞ୍ହି ପଟିସନ୍ଧିଭୱଙ୍ଗଚୁତିତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ପରିତ୍ତଧମ୍ମପରିଯାପନ୍ନେସ୍ୱେୱ ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତତି । ସଙ୍ଖାରାସଙ୍ଖାରଭାୱୋ ପନେତ୍ଥ ଆଗମନାଦିୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ୱିସେସେ ଅସତିପି ଆଦାସତଲାଦୀସୁ ମୁଖନିମିତ୍ତଂ ୱିଯ ନିରୁସ୍ସାହଂ ୱିପାକଂ, ମୁଖଂ ୱିଯ ସୌସ୍ସାହଂ କୁସଲନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

କେୱଲଂ ହି ଅକୁସଲୱିପାକଂ ଅହେତୁକମେୱ, ତଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ, ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯୱିଞ୍ଞାଣଂ, ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନକିଚ୍ଚା ମନୋଧାତୁ, ସନ୍ତୀରଣାଦିକିଚ୍ଚା ପଞ୍ଚଟ୍ଠାନା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂତି ସତ୍ତୱିଧଂ। ତଂ ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ କୁସଲାହେତୁକୱିପାକେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

କେୱଲଞ୍ହି କୁସଲୱିପାକାନି ଇଟ୍ଠେଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣାନି, ଇମାନି ଅନିଟ୍ଠଅନିଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣାନି। ତାନି ଚ ଉପେକ୍ଖାସୁଖସୋମନସ୍ସଭେଦତୋ ତିୱିଧାନି, ଇମାନି ଦୁକ୍ଖୋପେକ୍ଖାୱସେନ ଦୁୱିଧାନି। ଏତ୍ଥ ହି କାଯୱିଞ୍ଞାଣଂ ଦୁକ୍ଖସହଗତମେୱ, ସେସାନି ଉପେକ୍ଖାସହଗତାନି। ସା ଚ ତେସୁ ଉପେକ୍ଖା ହୀନା ଦୁକ୍ଖଂ ୱିଯ ନାତିତିଖିଣା, ଇତରେସୁ ଉପେକ୍ଖା ପଣୀତା ସୁଖଂ ୱିଯ ନାତିତିଖିଣା। ଇତି ଇମେସଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ଅକୁସଲୱିପାକାନଂ ପୁରିମାନଞ୍ଚ ସୋଳସନ୍ନଂ କୁସଲୱିପାକାନଂ ୱସେନ କାମାୱଚରଂ ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣଂ ତେୱୀସତିୱିଧଂ।

ରୂପାୱଚରଂ ପନ କୁସଲଂ ୱିଯ ପଞ୍ଚୱିଧଂ। କୁସଲଂ ପନ ସମାପତ୍ତିୱସେନ ଜୱନୱୀଥିଯଂ ପୱତ୍ତତି। ଇଦଂ ଉପପତ୍ତିଯଂ ପଟିସନ୍ଧିଭୱଙ୍ଗଚୁତିୱସେନ। ଯଥା ଚ ରୂପାୱଚରଂ, ଏୱଂ ଅରୂପାୱଚରମ୍ପି କୁସଲଂ ୱିଯ ଚତୁବ୍ବିଧଂ। ପୱତ୍ତିଭେଦୋପିସ୍ସ ରୂପାୱଚରେ ୱୁତ୍ତନଯୋ ଏୱ। ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକଂ ଚତୁମଗ୍ଗଯୁତ୍ତଚିତ୍ତଫଲତ୍ତା ଚତୁବ୍ବିଧଂ, ତଂ ମଗ୍ଗୱୀଥିୱସେନ ଚେୱ ସମାପତ୍ତିୱସେନ ଚ ଦ୍ୱିଧା ପୱତ୍ତତି। ଏୱଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଚତୂସୁ ଭୂମୀସୁ ଛତ୍ତିଂସୱିଧଂ ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣଂ ହୋତି।

କିରିଯଂ ପନ ଭୂମିଭେଦତୋ ତିୱିଧଂ କାମାୱଚରଂ ରୂପାୱଚରଂ ଅରୂପାୱଚରଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ କାମାୱଚରଂ ଦୁୱିଧଂ ଅହେତୁକଂ ସହେତୁକଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ଅଲୋଭାଦିକିରିଯହେତୁୱିରହିତଂ ଅହେତୁକଂ, ତଂ ମନୋଧାତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଭେଦତୋ ଦୁୱିଧଂ।

ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିପୁରେଚରରୂପାଦିୱିଜାନନଲକ୍ଖଣା ମନୋଧାତୁ, ଆୱଜ୍ଜନରସା, ରୂପାଦିଅଭିମୁଖଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଭୱଙ୍ଗୱିଚ୍ଛେଦପଦଟ୍ଠାନା, ସା ଉପେକ୍ଖାଯୁତ୍ତାୱ ହୋତି।

ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ପନ ଦୁୱିଧା ସାଧାରଣା ଅସାଧାରଣା ଚ। ତତ୍ଥ ସାଧାରଣା ଉପେକ୍ଖାସହଗତାହେତୁକକିରିଯା ସଳାରମ୍ମଣୱିଜାନନଲକ୍ଖଣା, କିଚ୍ଚୱସେନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରମନୋଦ୍ୱାରେସୁ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନାୱଜ୍ଜନରସା, ତଥାଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଅହେତୁକୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଭୱଙ୍ଗାନଂ ଅଞ୍ଞତରାପଗମପଦଟ୍ଠାନା।

ଅସାଧାରଣା ସୋମନସ୍ସସହଗତାହେତୁକକିରିଯା ସଳାରମ୍ମଣୱିଜାନନଲକ୍ଖଣା, କିଚ୍ଚୱସେନ ଅରହତଂ ଅନୁଳାରେସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ହସିତୁପ୍ପାଦନରସା, ତଥାଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଏକନ୍ତତୋ ହଦଯୱତ୍ଥୁପଦଟ୍ଠାନାତି। ଇତି କାମାୱଚରକିରିଯଂ ଅହେତୁକଂ ତିୱିଧଂ।

ସହେତୁକଂ ପନ ସୋମନସ୍ସାଦିଭେଦତୋ କୁସଲଂ ୱିଯ ଅଟ୍ଠୱିଧଂ। କେୱଲଞ୍ହି କୁସଲଂ ସେକ୍ଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଇଦଂ ଅରହତଂଯେୱାତି ଅଯମେତ୍ଥ ୱିସେସୋ। ଏୱଂ ତାୱ କାମାୱଚରଂ ଏକାଦସୱିଧଂ।

ରୂପାୱଚରଂ ପନ ଅରୂପାୱଚରଞ୍ଚ କୁସଲଂ ୱିଯ ପଞ୍ଚୱିଧଂ ଚତୁବ୍ବିଧଞ୍ଚ ହୋତି। ଅରହତଂ ଉପ୍ପତ୍ତିୱସେନେୱ ଚସ୍ସ କୁସଲତୋ ୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି। ଏୱଂ ସବ୍ବମ୍ପି ତୀସୁ ଭୂମୀସୁ ୱୀସତିୱିଧଂ କିରିଯୱିଞ୍ଞାଣଂ ହୋତି।

୪୫୫। ଇତି ଏକୱୀସତି କୁସଲାନି ଦ୍ୱାଦସାକୁସଲାନି ଛତ୍ତିଂସ ୱିପାକାନି ୱୀସତି କିରିଯାନୀତି ସବ୍ବାନିପି ଏକୂନନୱୁତି ୱିଞ୍ଞାଣାନି ହୋନ୍ତି। ଯାନି ପଟିସନ୍ଧିଭୱଙ୍ଗାୱଜ୍ଜନଦସ୍ସନସୱନଘାଯନସାଯନଫୁସନସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସନ୍ତୀରଣୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଜୱନତଦାରମ୍ମଣଚୁତିୱସେନ ଚୁଦ୍ଦସହି ଆକାରେହି ପୱତ୍ତନ୍ତି।

କଥଂ? ଯଦା ହି ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ କାମାୱଚରକୁସଲାନଂ ଆନୁଭାୱେନ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସତ୍ତା ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି, ତଦା ନେସଂ ମରଣକାଲେ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତଂ କମ୍ମକମ୍ମନିମିତ୍ତଗତିନିମିତ୍ତାନଂ ଅଞ୍ଞତରଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠ ସହେତୁକକାମାୱଚରୱିପାକାନି, ମନୁସ୍ସେସୁ ପଣ୍ଡକାଦିଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜମାନାନଂ ଦୁବ୍ବଲଦ୍ୱିହେତୁକକୁସଲୱିପାକୋପେକ୍ଖାସହଗତାହେତୁକୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଚାତି ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ନୱ ୱିପାକଚିତ୍ତାନି ପୱତ୍ତନ୍ତି। ଯଦା

ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରକୁସଲାନୁଭାୱେନ ରୂପାରୂପଭୱେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି , ତଦା ନେସଂ ମରଣକାଲେ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତଂ କମ୍ମନିମିତ୍ତମେୱ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ନୱ ରୂପାରୂପାୱଚରୱିପାକାନି ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ପୱତ୍ତନ୍ତି।

ଯଦା ପନ ଅକୁସଲାନୁଭାୱେନ ଅପାଯେ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି, ତଦା ନେସଂ ମରଣକାଲେ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତଂ କମ୍ମକମ୍ମନିମିତ୍ତଗତିନିମିତ୍ତାନଂ ଅଞ୍ଞତରଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଏକା ଅକୁସଲୱିପାକାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ପୱତ୍ତତୀତି ଏୱଂ ତାୱେତ୍ଥ ଏକୂନୱୀସତିଯା ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣେ ପନ ନିରୁଦ୍ଧେ ତଂ ତଂ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣମନୁବନ୍ଧମାନଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକଭୂତଂ ତସ୍ମିଞ୍ଞେୱ ଆରମ୍ମଣେ ତାଦିସମେୱ ଭୱଙ୍ଗୱିଞ୍ଞାଣଂ ନାମ ପୱତ୍ତତି, ପୁନପି ତାଦିସନ୍ତି ଏୱଂ ଅସତି ସନ୍ତାନୱିନିୱତ୍ତକେ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ନଦୀସୋତଂ ୱିଯ ସୁପିନଂ ଅପସ୍ସତୋ ନିଦ୍ଦୋକ୍କମନକାଲାଦୀସୁ ଅପରିମାଣସଙ୍ଖ୍ୟମ୍ପି ପୱତ୍ତତିଯେୱାତି ଏୱଂ ତେସଞ୍ଞେୱ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ଭୱଙ୍ଗୱସେନାପି ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଏୱଂ ପୱତ୍ତେ ପନ ଭୱଙ୍ଗସନ୍ତାନେ ଯଦା ସତ୍ତାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଆରମ୍ମଣଗହଣକ୍ଖମାନି ହୋନ୍ତି, ତଦା ଚକ୍ଖୁସ୍ସାପାଥଗତେ ରୂପେ ରୂପଂ ପଟିଚ୍ଚ ଚକ୍ଖୁପସାଦସ୍ସ ଘଟ୍ଟନା ହୋତି, ତତୋ ଘଟ୍ଟନାନୁଭାୱେନ ଭୱଙ୍ଗଚଲନଂ ହୋତି, ଅଥ ନିରୁଦ୍ଧେ ଭୱଙ୍ଗେ ତଦେୱ ରୂପଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଭୱଙ୍ଗଂ ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦମାନା ୱିଯ ଆୱଜ୍ଜନକିଚ୍ଚଂ ସାଧଯମାନା କିରିଯମନୋଧାତୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସୋତଦ୍ୱାରାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ମନୋଦ୍ୱାରେ ପନ ଛବ୍ବିଧେପି ଆରମ୍ମଣେ ଆପାଥଗତେ ଭୱଙ୍ଗଚଲନାନନ୍ତରଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦମାନା ୱିଯ ଆୱଜ୍ଜନକିଚ୍ଚଂ ସାଧଯମାନା ଅହେତୁକକିରିଯମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଉପେକ୍ଖାସହଗତାତି ଏୱଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ କିରିଯୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ଆୱଜ୍ଜନୱସେନ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଆୱଜ୍ଜନାନନ୍ତରଂ ପନ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ତାୱ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚଂ ସାଧଯମାନଂ ଚକ୍ଖୁପସାଦୱତ୍ଥୁକଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ, ସୋତଦ୍ୱାରାଦୀସୁ ସୱନାଦିକିଚ୍ଚଂ ସାଧଯମାନାନି ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯୱିଞ୍ଞାଣାନି ପୱତ୍ତନ୍ତି। ତାନି ଇଟ୍ଠେଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେସୁ ୱିସଯେସୁ କୁସଲୱିପାକାନି, ଅନିଟ୍ଠଅନିଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେସୁ ୱିସଯେସୁ ଅକୁସଲୱିପାକାନୀତି ଏୱଂ ଦସନ୍ନଂ ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ଦସ୍ସନସୱନଘାଯନସାଯନଫୁସନୱସେନ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

‘‘ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧସମନନ୍ତରା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚିତ୍ତଂ ମନୋ ମାନସଂ ତଜ୍ଜା ମନୋଧାତୂ’’ତିଆଦିୱଚନତୋ (ୱିଭ। ୧୮୪) ପନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଅନନ୍ତରା ତେସଞ୍ଞେୱ ୱିସଯଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛମାନା କୁସଲୱିପାକାନନ୍ତରଂ କୁସଲୱିପାକା, ଅକୁସଲୱିପାକାନନ୍ତରଂ ଅକୁସଲୱିପାକା ମନୋଧାତୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଏୱଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନୱସେନ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

‘‘ମନୋଧାତୁଯାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧସମନନ୍ତରା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚିତ୍ତଂ ମନୋ ମାନସଂ ତଜ୍ଜାମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂ’’ତି (ୱିଭ। ୧୮୪) ୱଚନତୋ ପନ ମନୋଧାତୁଯା ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତମେୱ ୱିସଯଂ ସନ୍ତୀରଯମାନା ଅକୁସଲୱିପାକମନୋଧାତୁଯା ଅନନ୍ତରା ଅକୁସଲୱିପାକା, କୁସଲୱିପାକାଯ ଅନନ୍ତରା ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ସୋମନସ୍ସସହଗତା, ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେ ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ୱିପାକାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂତି ଏୱଂ ତିଣ୍ଣଂ ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ସନ୍ତୀରଣୱସେନ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ସନ୍ତୀରଣାନନ୍ତରଂ ପନ ତମେୱ ୱିସଯଂ ୱୱତ୍ଥାପଯମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି କିରିଯାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଉପେକ୍ଖାସହଗତାତି ଏୱଂ ଏକସ୍ସେୱ କିରିଯୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନୱସେନ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନାନନ୍ତରଂ ପନ ସଚେ ମହନ୍ତଂ ହୋତି ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଂ, ଅଥ ଯଥାୱୱତ୍ଥାପିତେ ୱିସଯେ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ୱା କାମାୱଚରକୁସଲାନଂ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ୱା ଅକୁସଲାନଂ ନୱନ୍ନଂ ୱା ଅୱସେସକାମାୱଚରକିରିଯାନଂ ଅଞ୍ଞତରୱସେନ ଛ ସତ୍ତ ୱା ଜୱନାନି ଜୱନ୍ତି, ଏସୋ ତାୱ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ନଯୋ।

ମନୋଦ୍ୱାରେ ପନ ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନାନନ୍ତରଂ ତାନିଯେୱ। ଗୋତ୍ରଭୁତୋ ଉଦ୍ଧଂ ରୂପାୱଚରତୋ ପଞ୍ଚ କୁସଲାନି ପଞ୍ଚ କିରିଯାନି, ଅରୂପାୱଚରତୋ ଚତ୍ତାରି କୁସଲାନି ଚତ୍ତାରି କିରିଯାନି, ଲୋକୁତ୍ତରତୋ ଚତ୍ତାରି ମଗ୍ଗଚିତ୍ତାନି ଚତ୍ତାରି ଫଲଚିତ୍ତାନୀତି ଇମେସୁ ଯଂ ଯଂ ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚଯଂ ହୋତି, ତଂ ତଂ ଜୱତୀତି ଏୱଂ ପଞ୍ଚପଞ୍ଞାସାଯ କୁସଲାକୁସଲକିରିଯୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ଜୱନୱସେନ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଜୱନାୱସାନେ ପନ ସଚେ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଅତିମହନ୍ତଂ, ମନୋଦ୍ୱାରେ ଚ ୱିଭୂତମାରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ଅଥ କାମାୱଚରସତ୍ତାନଂ କାମାୱଚରଜୱନାୱସାନେ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣାଦୀନଂ ପୁରିମକମ୍ମଜୱନଚିତ୍ତାଦୀନଞ୍ଚ ୱସେନ ଯୋ ଯୋ ପଚ୍ଚଯୋ ଲଦ୍ଧୋ ହୋତି, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ୱସେନ ଅଟ୍ଠସୁ ସହେତୁକକାମାୱଚରୱିପାକେସୁ ତୀସୁ ୱିପାକାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂସୁ ଚ ଅଞ୍ଞତରଂ ପଟିସୋତଗତଂ ନାୱଂ ଅନୁବନ୍ଧମାନଂ କିଞ୍ଚି ଅନ୍ତରଂ

ଉଦକମିୱ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସାରମ୍ମଣତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ଜୱିତଂ ଜୱନମନୁବନ୍ଧଂ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ସକିଂ ୱା ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତଦେତଂ ଜୱନାୱସାନେ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତନାରହଂ ସମାନଂ ତସ୍ସ ଜୱନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତତ୍ତା ତଦାରମ୍ମଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ଏକାଦସନ୍ନଂ ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ତଦାରମ୍ମଣାୱସାନେ ପନ ପୁନ ଭୱଙ୍ଗମେୱ ପୱତ୍ତତି, ଭୱଙ୍ଗେ ୱିଚ୍ଛିନ୍ନେ ପୁନ ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନୀତି ଏୱଂ ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚଯଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ ଭୱଙ୍ଗାନନ୍ତରଂ ଆୱଜ୍ଜନଂ ଆୱଜ୍ଜନାନନ୍ତରଂ ଦସ୍ସନାଦୀନୀତି ଚିତ୍ତନିଯମୱସେନେୱ ପୁନପ୍ପୁନଂ ତାୱ ପୱତ୍ତତି, ଯାୱ ଏକସ୍ମିଂ ଭୱେ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ପରିକ୍ଖଯୋ। ଏକସ୍ମିଂ ହି ଭୱେ ଯଂ ସବ୍ବପଚ୍ଛିମଂ ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତଂ, ତଂ ତତୋ ଚୱନତ୍ତା ଚୁତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ମା ତମ୍ପି ଏକୂନୱୀସତିୱିଧମେୱ ହୋତି। ଏୱଂ ଏକୂନୱୀସତିଯା ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ଚୁତିୱସେନ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଚୁତିତୋ ପନ ପୁନ ପଟିସନ୍ଧି, ପଟିସନ୍ଧିତୋ ପୁନ ଭୱଙ୍ଗନ୍ତି ଏୱଂ ଭୱଗତିଠିତିନିୱାସେସୁ ସଂସରମାନାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ନଂ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ ପୱତ୍ତତିଯେୱ। ଯୋ ପନେତ୍ଥ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି, ତସ୍ସ ଚୁତିଚିତ୍ତେ ନିରୁଦ୍ଧେ ନିରୁଦ୍ଧମେୱ ହୋତୀତି।

ଇଦଂ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧେ ୱିତ୍ଥାରକଥାମୁଖଂ।

ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧକଥା

୪୫୬। ଇଦାନି ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ଯଂକିଞ୍ଚି ୱେଦଯିତଲକ୍ଖଣଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ଏକତୋ କତ୍ୱା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ''ତି, ଏତ୍ଥାପି ୱେଦଯିତଲକ୍ଖଣଂ ନାମ ୱେଦନାୱ। ଯଥାହ – ''ୱେଦଯତି ୱେଦଯତୀତି ଖୋ ଆୱୁସୋ, ତସ୍ମା ୱେଦନାତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୪୫୦)। ସା ପନ ୱେଦଯିତଲକ୍ଖଣେନ ସଭାୱତୋ ଏକୱିଧାପି ଜାତିୱସେନ ତିୱିଧା ହୋତି କୁସଲା, ଅକୁସଲା, ଅବ୍ୟାକତା ଚାତି।

ତତ୍ଥ କାମାୱଚରଂ ସୋମନସ୍ସୁପେକ୍ଖାଞାଣସଙ୍ଖାରଭେଦତୋ ଅଟ୍ଠୱିଧନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱୁତ୍ତେନ କୁସଲୱିଞ୍ଞାଣେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା କୁସଲା, ଅକୁସଲେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଅକୁସଲା, ଅବ୍ୟାକତେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଅବ୍ୟାକତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସା ସଭାୱଭେଦତୋ ପଞ୍ଚୱିଧା ହୋତି – ସୁଖଂ ଦୁକ୍ଖଂ ସୋମନସ୍ସଂ ଦୋମନସ୍ସଂ ଉପେକ୍ଖାତି।

ତତ୍ଥ କୁସଲୱିପାକେନ କାଯୱିଞ୍ଞାଣେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ସୁଖଂ। ଅକୁସଲୱିପାକେନ ଦୁକ୍ଖଂ। କାମାୱଚରତୋ ଚତୂହି କୁସଲେହି, ଚତୂହି ସହେତୁକୱିପାକେହି, ଏକେନ ଅହେତୁକୱିପାକେନ, ଚତୂହି ସହେତୁକକିରିଯେହି, ଏକେନ ଅହେତୁକକିରିଯେନ, ଚତୂହି ଅକୁସଲେହି, ରୂପାୱଚରତୋ ଠପେତ୍ୱା ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନୱିଞ୍ଞାଣଂ ଚତୂହି କୁସଲେହି, ଚତୂହି ୱିପାକେହି, ଚତୂହି କିରିଯେହି, ଲୋକୁତ୍ତରଂ ପନ ଯସ୍ମା ଅଝାନିକଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଅଟ୍ଠ ଲୋକୁତ୍ତରାନି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଝାନାନଂ ୱସେନ ଚତ୍ତାଲୀସଂ ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ଠପେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠ ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନିକାନି ସେସେହି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାଯ କୁସଲୱିପାକେହୀତି ଏୱଂ ସୋମନସ୍ସଂ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଯା ୱିଞ୍ଞାଣେହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ। ଦୋମନସ୍ସଂ ଦ୍ୱୀହି ଅକୁସଲେହି। ଉପେକ୍ଖା ଅୱସେସପଞ୍ଚପଞ୍ଞାସାଯ ୱିଞ୍ଞାଣେହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତା।

ତତ୍ଥ ଇଟ୍ଠଫୋଟ୍ଠବ୍ବାନୁଭୱନଲକ୍ଖଣଂ ସୁଖଂ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଉପବ୍ରୂହନରସଂ, କାଯିକଅସ୍ସାଦପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, କାଯିନ୍ଦ୍ରିଯପଦଟ୍ଠାନଂ।

ଅନିଟ୍ଠଫୋଟ୍ଠବ୍ବାନୁଭୱନଲକ୍ଖଣଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ମିଲାପନରସଂ, କାଯିକାବାଧପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, କାଯିନ୍ଦ୍ରିଯପଦଟ୍ଠାନଂ।

ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣାନୁଭୱନଲକ୍ଖଣଂ ସୋମନସ୍ସଂ, ଯଥା ତଥା ୱା ଇଟ୍ଠାକାରସମ୍ଭୋଗରସଂ, ଚେତସିକଅସ୍ସାଦପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ପସ୍ସଦ୍ଧିପଦଟ୍ଠାନଂ।

ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣାନୁଭୱନଲକ୍ଖଣଂ ଦୋମନସ୍ସଂ, ଯଥା ତଥା ୱା ଅନିଟ୍ଠାକାରସମ୍ଭୋଗରସଂ, ଚେତସିକାବାଧପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ଏକନ୍ତେନେୱ ହଦଯୱତ୍ଥୁପଦଟ୍ଠାନଂ।

ମଜ୍ଝତ୍ତୱେଦଯିତଲକ୍ଖଣା ଉପେକ୍ଖା, ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ନାତିଉପବ୍ରୂହନମିଲାପନରସା, ସନ୍ତଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ନିପ୍ପୀତିକଚିତ୍ତପଦଟ୍ଠାନାତି।

ଇଦଂ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧେ ୱିତ୍ଥାରକଥାମୁଖଂ।

ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧକଥା

୪୫୭। ଇଦାନି ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ଯଂକିଞ୍ଚି ସଞ୍ଜାନନଲକ୍ଖଣଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ଏକତୋ କତ୍ୱା ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ''ତି, ଏତ୍ଥାପି ସଞ୍ଜାନନଲକ୍ଖଣଂ ନାମ ସଞ୍ଞାୱ। ଯଥାହ – ''ସଞ୍ଜାନାତି ସଞ୍ଜାନାତୀତି ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ତସ୍ମା ସଞ୍ଞାତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୪୫୦)। ସା ପନେସା ସଞ୍ଜାନନଲକ୍ଖଣେନ ସଭାୱତୋ ଏକୱିଧାପି ଜାତିୱସେନ ତିୱିଧା ହୋତି କୁସଲା, ଅକୁସଲା, ଅବ୍ୟାକତା ଚ।

ତତ୍ଥ କୁସଲୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା କୁସଲା, ଅକୁସଲସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଅକୁସଲା, ଅବ୍ୟାକତସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଅବ୍ୟାକତା। ନ ହି ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅତ୍ଥି, ଯଂ ସଞ୍ଞାଯ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଯତ୍ତକୋ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଭେଦୋ, ତତ୍ତକୋ ସଞ୍ଞାଯାତି।

ସା ପନେସା ଏୱଂ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ସମପ୍ପଭେଦାପି ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ସବ୍ବାୱ ସଞ୍ଜାନନଲକ୍ଖଣା, ତଦେୱେତନ୍ତି ପୁନ ସଞ୍ଜାନନପଚ୍ଚଯନିମିତ୍ତକରଣରସା ଦାରୁଆଦୀସୁ ତଚ୍ଛକାଦଯୋ ୱିଯ, ଯଥାଗହିତନିମିତ୍ତୱସେନ ଅଭିନିୱେସକରଣପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ହତ୍ଥିଦସ୍ସକଅନ୍ଧା (ଉଦା। ୫୪) ୱିଯ, ଯଥାଉପଟ୍ଠିତୱିସଯପଦଟ୍ଠାନା ତିଣପୁରିସକେସୁ ମିଗପୋତକାନଂ ପୁରିସାତି ଉପ୍ପନ୍ନସଞ୍ଞା ୱିଯାତି।

ଇଦଂ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେ ୱିତ୍ଥାରକଥାମୁଖଂ।

ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧକଥା

୪୫୮। ଯଂ ପନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଯଂକିଞ୍ଚି ଅଭିସଙ୍ଖରଣଲକ୍ଖଣଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ଏକତୋ କତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ''ତି, ଏତ୍ଥ ଅଭିସଙ୍ଖରଣଲକ୍ଖଣଂ ନାମ ରାସିକରଣଲକ୍ଖଣଂ। କିଂ ପନ ତନ୍ତି, ସଙ୍ଖାରାଯେୱ। ଯଥାହ – ''ସଙ୍ଖତମଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତସ୍ମା ସଙ୍ଖାରାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୩।୭୯)। ତେ ଅଭିସଙ୍ଖରଣଲକ୍ଖଣା, ଆଯୂହନରସା, ୱିପ୍ଫାରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ସେସଖନ୍ଧତ୍ତଯପଦଟ୍ଠାନା।

ଏୱଂ ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ଏକୱିଧାପି ଚ ଜାତିୱସେନ ତିୱିଧା କୁସଲା, ଅକୁସଲା, ଅବ୍ୟାକତାତି । ତେସୁ କୁସଲୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା କୁସଲା। ଅକୁସଲସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଅକୁସଲା। ଅବ୍ୟାକତସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଅବ୍ୟାକତା।

ତତ୍ଥ କାମାୱଚରପଠମକୁସଲୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ତାୱ ନିଯତା ସରୂପେନ ଆଗତା ସତ୍ତୱୀସତି, ଯେୱାପନକା ଚତ୍ତାରୋ, ଅନିଯତା ପଞ୍ଚାତି ଛତ୍ତିଂସ। ତତ୍ଥ ଫସ୍ସୋ, ଚେତନା, ୱିତକ୍କୋ, ୱିଚାରୋ, ପୀତି, ୱୀରିଯଂ, ଜୀୱିତଂ, ସମାଧି, ସଦ୍ଧା, ସତି, ହିରୀ, ଓତ୍ତପ୍ପଂ, ଅଲୋଭୋ, ଅଦୋସୋ, ଅମୋହୋ, କାଯପସ୍ସଦ୍ଧି, ଚିତ୍ତପସ୍ସଦ୍ଧି, କାଯଲହୁତା, ଚିତ୍ତଲହୁତା, କାଯମୁଦୁତା, ଚିତ୍ତମୁଦୁତା, କାଯକମ୍ମଞ୍ଞତା, ଚିତ୍ତକମ୍ମଞ୍ଞତା, କାଯପାଗୁଞ୍ଞତା, ଚିତ୍ତପାଗୁଞ୍ଞତା, କାଯୁଜୁକତା, ଚିତ୍ତୁଜୁକତାତି ଇମେ ସରୂପେନ ଆଗତା ସତ୍ତୱୀସତି (ଧ। ସ। ୧; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧ ଯେୱାପନକୱଣ୍ଣନା)। ଛନ୍ଦୋ, ଅଧିମୋକ୍ଖୋ, ମନସିକାରୋ, ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତତାତି ଇମେ ଯେୱାପନକା ଚତ୍ତାରୋ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧ ଯେୱାପନକୱଣ୍ଣନା)। କରୁଣା, ମୁଦିତା, କାଯଦୁଚ୍ଚରିତୱିରତି, ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତୱିରତି, ମିଚ୍ଛାଜୀୱୱିରତୀତି ଇମେ ଅନିଯତା ପଞ୍ଚ। ଏତେ ହି କଦାଚି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାପି ଚ ନ ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି।

୪୫୯। ତତ୍ଥ ଫୁସତୀତି ଫସ୍ସୋ। ସ୍ୱାଯଂ ଫୁସନଲକ୍ଖଣୋ। ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସୋ, ସନ୍ନିପାତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ, ଆପାଥଗତୱିସଯପଦଟ୍ଠାନୋ। ଅଯଞ୍ହି ଅରୂପଧମ୍ମୋପି ସମାନୋ ଆରମ୍ମଣେ ଫୁସନାକାରେନେୱ ପୱତ୍ତତି। ଏକଦେସେନ ଚ ଅନଲ୍ଲିଯମାନୋପି ରୂପଂ ୱିଯ ଚକ୍ଖୁ, ସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ଚ ସୋତଂ ଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚ ସଙ୍ଘଟ୍ଟେତି, ତିକସନ୍ନିପାତସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ କାରଣସ୍ସ ୱସେନ ପୱେଦିତତ୍ତା ସନ୍ନିପାତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ତଜ୍ଜାସମନ୍ନାହାରେନ ଚେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେନ ଚ ପରିକ୍ଖତେ ୱିସଯେ ଅନନ୍ତରାଯେନେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଆପାଥଗତୱିସଯପଦଟ୍ଠାନୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱେଦନାଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ପନ ନିଚ୍ଚମ୍ମଗାୱୀ (ସଂ। ନି। ୨।୬୩) ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୪୬୦। ଚେତଯତୀତି ଚେତନା। ଅଭିସନ୍ଦହତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସା ଚେତନାଭାୱଲକ୍ଖଣା, ଆଯୂହନରସା, ସଂୱିଦହନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ସକିଚ୍ଚପରକିଚ୍ଚସାଧିକା ଜେଟ୍ଠସିସ୍ସମହାୱଡ୍ଢକୀଆଦଯୋ ୱିଯ। ଅଚ୍ଚାଯିକକମ୍ମାନୁସ୍ସରଣାଦୀସୁ ଚ ପନାଯଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଉସ୍ସହନଭାୱେନ ପୱତ୍ତମାନା ପାକଟା ହୋତି।

ୱିତକ୍କୱିଚାରପୀତୀସୁ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ତଂ ସବ୍ବଂ ପଥୱୀକସିଣନିଦ୍ଦେସେ ପଠମଜ୍ଝାନୱଣ୍ଣନାଯଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୭୧) ୱୁତ୍ତମେୱ।

୪୬୧। ୱୀରଭାୱୋ ୱୀରିଯଂ। ତଂ ଉସ୍ସହନଲକ୍ଖଣଂ, ସହଜାତାନଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନରସଂ, ଅସଂସୀଦନଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ''ସଂୱିଗ୍ଗୋ ଯୋନିସୋ ପଦହତୀ''ତି (ଅ। ନି। ୪।୧୧୩) ୱଚନତୋ ସଂୱେଗପଦଟ୍ଠାନଂ, ୱୀରିଯାରମ୍ଭୱତ୍ଥୁପଦଟ୍ଠାନଂ ୱା, ସମ୍ମା ଆରଦ୍ଧଂ ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ମୂଲଂ ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୪୬୨। ଜୀୱନ୍ତି ତେନ, ସଯଂ ୱା ଜୀୱତି, ଜୀୱନମତ୍ତମେୱ ୱା ତନ୍ତି ଜୀୱିତଂ। ଲକ୍ଖଣାଦୀନି ପନସ୍ସ ରୂପଜୀୱିତେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ତଞ୍ହି ରୂପଧମ୍ମାନଂ ଜୀୱିତଂ, ଇଦଂ ଅରୂପଧମ୍ମାନନ୍ତି ଇଦମେୱେତ୍ଥ ନାନାକରଣଂ।

୪୬୩। ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତଂ ସମଂ ଆଧିଯତି, ସମ୍ମା ୱା ଆଧିଯତି, ସମାଧାନମତ୍ତମେୱ ୱା ଏତଂ ଚିତ୍ତସ୍ସାତି ସମାଧି। ସୋ ଅୱିସାରଲକ୍ଖଣୋ, ଅୱିକ୍ଖେପଲକ୍ଖଣୋ ୱା, ସହଜାତାନଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡନରସୋ ନ୍ହାନିଯଚୁଣ୍ଣାନଂ ଉଦକଂ ୱିଯ, ଉପସମପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ, ୱିସେସତୋ ସୁଖପଦଟ୍ଠାନୋ, ନିୱାତେ ଦୀପଚ୍ଚୀନଂ ଠିତି ୱିଯ ଚେତସୋ ଠିତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୪୬୪। ସଦ୍ଦହନ୍ତି ଏତାଯ, ସଯଂ ୱା ସଦ୍ଦହତି, ସଦ୍ଦହନମତ୍ତମେୱ ୱା ଏସାତି ସଦ୍ଧା। ସା ସଦ୍ଦହନଲକ୍ଖଣା, ଓକପ୍ପନଲକ୍ଖଣା ୱା, ପସାଦନରସା ଉଦକପ୍ପସାଦକମଣି ୱିଯ, ପକ୍ଖନ୍ଦନରସା ୱା ଓଘୁତ୍ତରଣୋ ୱିଯ। ଅକାଲୁସ୍ସିଯପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଅଧିମୁତ୍ତିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ୱା, ସଦ୍ଧେଯ୍ୟୱତ୍ଥୁପଦଟ୍ଠାନା, ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନାଦିସୋତାପତ୍ତିଯଙ୍ଗ(ଦୀ। ନି। ୩।୩୧୧; ସଂ। ନି। ୫।୧୦୦୧) ପଦଟ୍ଠାନା ୱା, ହତ୍ଥୱିତ୍ତବୀଜାନି ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

୪୬୫। ସରନ୍ତି ତାଯ, ସଯଂ ୱା ସରତି ସରଣମତ୍ତମେୱ ୱା ଏସାତି ସତି। ସା ଅପିଲାପନଲକ୍ଖଣା, ଅସମ୍ମୋସରସା, ଆରକ୍ଖପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ୱିସଯାଭିମୁଖଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ୱା, ଥିରସଞ୍ଞାପଦଟ୍ଠାନା, କାଯାଦିସତିପଟ୍ଠାନପଦଟ୍ଠାନା ୱା। ଆରମ୍ମଣେ ଦଳ୍ହପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା ପନ ଏସିକା ୱିଯ, ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରାଦିରକ୍ଖଣତୋ ଦୋୱାରିକୋ ୱିଯ ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

୪୬୬। କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀହି ହିରିଯତୀତି ହିରୀ। ଲଜ୍ଜାଯେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତେହିଯେୱ ଓତ୍ତପ୍ପତୀତି ଓତ୍ତପ୍ପଂ। ପାପତୋ ଉବ୍ବେଗସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତତ୍ଥ ପାପତୋ ଜିଗୁଚ୍ଛନଲକ୍ଖଣା ହିରୀ। ଉତ୍ତାସନଲକ୍ଖଣଂ ଓତ୍ତପ୍ପଂ। ଲଜ୍ଜାକାରେନ ପାପାନଂ ଅକରଣରସା ହିରୀ। ଉତ୍ତାସାକାରେନ ଓତ୍ତପ୍ପଂ। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନେୱ ଚ ପାପତୋ ସଙ୍କୋଚନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ଏତା, ଅତ୍ତଗାରୱପରଗାରୱପଦଟ୍ଠାନା। ଅତ୍ତାନଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ହିରିଯା ପାପଂ ଜହାତି କୁଲୱଧୂ ୱିଯ। ପରଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଓତ୍ତପ୍ପେନ ପାପଂ ଜହାତି ୱେସିଯା ୱିଯ। ଇମେ ଚ ପନ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ଲୋକପାଲକାତି (ଅ। ନି। ୨।୯) ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

୪୬୭। ନ ଲୁବ୍ଭନ୍ତି ତେନ, ସଯଂ ୱା ନ ଲୁବ୍ଭତି, ଅଲୁବ୍ଭନମତ୍ତମେୱ ୱା ତନ୍ତି ଅଲୋଭୋ। ଅଦୋସାମୋହେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତେସୁ ଅଲୋଭୋ ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଗେଧଲକ୍ଖଣୋ, ଅଲଗ୍ଗଭାୱଲକ୍ଖଣୋ ୱା କମଲଦଲେ ଜଲବିନ୍ଦୁ ୱିଯ। ଅପରିଗ୍ଗହରସୋ ମୁତ୍ତଭିକ୍ଖୁ ୱିଯ, ଅନଲ୍ଲୀନଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ଅସୁଚିମ୍ହି ପତିତପୁରିସୋ ୱିଯ।

୪୬୮।ଅଦୋସୋ ଅଚଣ୍ଡିକ୍କଲକ୍ଖଣୋ, ଅୱିରୋଧଲକ୍ଖଣୋ ୱା ଅନୁକୂଲମିତ୍ତୋ ୱିଯ, ଆଘାତୱିନଯରସୋ, ପରିଳାହୱିନଯରସୋ ୱା ଚନ୍ଦନଂ ୱିଯ, ସୋମ୍ମଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦୋ ୱିଯ।

୪୬୯।ଅମୋହୋ ଯଥାସଭାୱପଟିୱେଧଲକ୍ଖଣୋ, ଅକ୍ଖଲିତପଟିୱେଧଲକ୍ଖଣୋ ୱା କୁସଲିସ୍ସାସଖିତ୍ତଉସୁପଟିୱେଧୋ ୱିଯ, ୱିସଯୋଭାସନରସୋ ପଦୀପୋ ୱିଯ। ଅସମ୍ମୋହପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ଅରଞ୍ଞଗତସୁଦେସକୋ ୱିଯ। ତଯୋପି ଚେତେ ସବ୍ବକୁସଲାନଂ ମୂଲଭୂତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

୪୭୦। କାଯସ୍ସ ପସ୍ସମ୍ଭନଂ କାଯପସ୍ସଦ୍ଧି। ଚିତ୍ତସ୍ସ ପସ୍ସମ୍ଭନଂ ଚିତ୍ତପସ୍ସଦ୍ଧି। କାଯୋତି ଚେତ୍ଥ ୱେଦନାଦଯୋ ତଯୋ ଖନ୍ଧା। ଉଭୋପି ପନେତା ଏକତୋ କତ୍ୱା କାଯଚିତ୍ତଦରଥୱୂପସମଲକ୍ଖଣା କାଯଚିତ୍ତପସ୍ସଦ୍ଧିଯୋ, କାଯଚିତ୍ତଦରଥନିମଦ୍ଦନରସା, କାଯଚିତ୍ତାନଂ ଅପରିପ୍ଫନ୍ଦନସୀତିଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, କାଯଚିତ୍ତପଦଟ୍ଠାନା। କାଯଚିତ୍ତାନଂ ଅୱୂପସମକରଉଦ୍ଧଚ୍ଚାଦିକିଲେସପଟିପକ୍ଖଭୂତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

କାଯସ୍ସ ଲହୁଭାୱୋ କାଯଲହୁତା। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଲହୁଭାୱୋ ଚିତ୍ତଲହୁତା। ତା କାଯଚିତ୍ତଗରୁଭାୱୱୂପସମଲକ୍ଖଣା, କାଯଚିତ୍ତଗରୁଭାୱନିମଦ୍ଦନରସା, କାଯଚିତ୍ତାନଂ ଅଦନ୍ଧତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, କାଯଚିତ୍ତପଦଟ୍ଠାନା। କାଯଚିତ୍ତାନଂ ଗରୁଭାୱକରଥିନମିଦ୍ଧାଦିକିଲେସପଟିପକ୍ଖଭୂତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

କାଯସ୍ସ ମୁଦୁଭାୱୋ କାଯମୁଦୁତା। ଚିତ୍ତସ୍ସ ମୁଦୁଭାୱୋ ଚିତ୍ତମୁଦୁତା। ତା କାଯଚିତ୍ତତ୍ଥମ୍ଭୱୂପସମଲକ୍ଖଣା , କାଯଚିତ୍ତଥଦ୍ଧଭାୱନିମଦ୍ଦନରସା, ଅପ୍ପଟିଘାତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, କାଯଚିତ୍ତପଦଟ୍ଠାନା। କାଯଚିତ୍ତାନଂ ଥଦ୍ଧଭାୱକରଦିଟ୍ଠିମାନାଦିକିଲେସପଟିପକ୍ଖଭୂତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

କାଯସ୍ସ କମ୍ମଞ୍ଞଭାୱୋ କାଯକମ୍ମଞ୍ଞତା। ଚିତ୍ତସ୍ସ କମ୍ମଞ୍ଞଭାୱୋ ଚିତ୍ତକମ୍ମଞ୍ଞତା। ତା କାଯଚିତ୍ତାକମ୍ମଞ୍ଞଭାୱୱୂପସମଲକ୍ଖଣା, କାଯଚିତ୍ତାକମ୍ମଞ୍ଞଭାୱନିମ୍ମଦ୍ଦନରସା, କାଯଚିତ୍ତାନଂ ଆରମ୍ମଣକରଣସମ୍ପତ୍ତିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, କାଯଚିତ୍ତପଦଟ୍ଠାନା। କାଯଚିତ୍ତାନଂ ଅକମ୍ମଞ୍ଞଭାୱକରାୱସେସନୀୱରଣାଦିପଟିପକ୍ଖଭୂତା, ପସାଦନୀଯୱତ୍ଥୂସୁ ପସାଦାୱହା, ହିତକିରିଯାସୁ ୱିନିଯୋଗକ୍ଖମଭାୱାୱହା ସୁୱଣ୍ଣୱିସୁଦ୍ଧି ୱିଯାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

କାଯସ୍ସ ପାଗୁଞ୍ଞଭାୱୋ କାଯପାଗୁଞ୍ଞତା। ଚିତ୍ତସ୍ସ ପାଗୁଞ୍ଞଭାୱୋ ଚିତ୍ତପାଗୁଞ୍ଞତା। ତା କାଯଚିତ୍ତାନଂ ଅଗେଲଞ୍ଞଭାୱଲକ୍ଖଣା, କାଯଚିତ୍ତଗେଲଞ୍ଞନିମ୍ମଦ୍ଦନରସା, ନିରାଦୀନୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, କାଯଚିତ୍ତପଦଟ୍ଠାନା। କାଯଚିତ୍ତାନଂ ଗେଲଞ୍ଞକରଅସଦ୍ଧିଯାଦିପଟିପକ୍ଖଭୂତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

କାଯସ୍ସ ଉଜୁକଭାୱୋ କାଯୁଜୁକତା। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉଜୁକଭାୱୋ ଚିତ୍ତୁଜୁକତା। ତା କାଯଚିତ୍ତଅଜ୍ଜୱଲକ୍ଖଣା, କାଯଚିତ୍ତକୁଟିଲଭାୱନିମ୍ମଦ୍ଦନରସା, ଅଜିମ୍ହତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, କାଯଚିତ୍ତପଦଟ୍ଠାନା। କାଯଚିତ୍ତାନଂ କୁଟିଲଭାୱକରମାଯାସାଠେଯ୍ୟାଦିପଟିପକ୍ଖଭୂତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

୪୭୧।ଛନ୍ଦୋତି କତ୍ତୁକାମତାଯେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତସ୍ମା ସୋ କତ୍ତୁକାମତାଲକ୍ଖଣୋ ଛନ୍ଦୋ, ଆରମ୍ମଣପରିଯେସନରସୋ, ଆରମ୍ମଣେନ ଅତ୍ଥିକତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ, ତଦେୱସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣେ ଅଯଂ ଚେତସୋ ହତ୍ଥପ୍ପସାରଣଂ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୪୭୨। ଅଧିମୁଚ୍ଚନଂ ଅଧିମୋକ୍ଖୋ। ସୋ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣୋ, ଅସଂସପ୍ପନରସୋ, ନିଚ୍ଛଯପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ, ସନ୍ନିଟ୍ଠେଯ୍ୟଧମ୍ମପଦଟ୍ଠାନୋ, ଆରମ୍ମଣେ ନିଚ୍ଚଲଭାୱେନ ଇନ୍ଦଖୀଲୋ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୪୭୩। କିରିଯା କାରୋ। ମନମ୍ହି କାରୋ ମନସିକାରୋ। ପୁରିମମନତୋ ୱିସଦିସମନଂ କରୋତୀତିପି ମନସିକାରୋ। ସ୍ୱାଯଂ ଆରମ୍ମଣପଟିପାଦକୋ, ୱୀଥିପଟିପାଦକୋ, ଜୱନପଟିପାଦକୋତି ତିପ୍ପକାରୋ।

ତତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣପଟିପାଦକୋ ମନମ୍ହି କାରୋତି ମନସିକାରୋ। ସୋ ସାରଣଲକ୍ଖଣୋ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଆରମ୍ମଣେ ସଂଯୋଜନରସୋ, ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ, ଆରମ୍ମଣପଦଟ୍ଠାନୋ। ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧପରିଯାପନ୍ନୋ, ଆରମ୍ମଣପଟିପାଦକଟ୍ଠେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ସାରଥି ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୱୀଥିପଟିପାଦକୋତି ପନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଜୱନପଟିପାଦକୋତି ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ନ ତେ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତା।

୪୭୪। ତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ମଜ୍ଝତ୍ତତା ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତତା। ସା ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ସମୱାହିତଲକ୍ଖଣା, ଊନାଧିକତାନିୱାରଣରସା, ପକ୍ଖପାତୁପଚ୍ଛେଦନରସା ୱା, ମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନଭାୱେନ ସମପ୍ପୱତ୍ତାନଂ ଆଜାନୀଯାନଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖକସାରଥି ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

କରୁଣାମୁଦିତା ଚ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରନିଦ୍ଦେସେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୨୬୨) ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। କେୱଲଞ୍ହି ତା ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତା ରୂପାୱଚରା, ଇମା କାମାୱଚରାତି ଅଯମେୱ ୱିସେସୋ।

କେଚି ପନ ମେତ୍ତୁପେକ୍ଖାଯୋପି ଅନିଯତେସୁ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ତଂ ନ ଗହେତବ୍ବଂ। ଅତ୍ଥତୋ ହି ଅଦୋସୋୟେୱ ମେତ୍ତା, ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖାୟେୱ ଉପେକ୍ଖାତି।

୪୭୫। କାଯଦୁଚ୍ଚରିତତୋ ୱିରତି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତୱିରତି। ଏସ ନଯୋ ସେସାସୁପି। ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ପନେତା ତିସ୍ସୋପି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିୱତ୍ଥୂନଂ ଅୱୀତିକ୍କମଲକ୍ଖଣା, ଅମଦ୍ଦନଲକ୍ଖଣାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିୱତ୍ଥୁତୋ ସଙ୍କୋଚନରସା, ଅକିରିଯପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ସଦ୍ଧାହିରୋତ୍ତପ୍ପଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦିଗୁଣପଦଟ୍ଠାନା, ପାପକିରିଯତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିମୁଖଭାୱଭୂତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

୪୭୬। ଇତି ଇମେୱ ଛତ୍ତିଂସ ସଙ୍ଖାରା ପଠମେନ କାମାୱଚରକୁସଲୱିଞ୍ଞାଣେନ ସମ୍ପଯୋଗଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଯଥା ଚ ପଠମେନ, ଏୱଂ ଦୁତିଯେନାପି। ସସଙ୍ଖାରଭାୱମତ୍ତମେୱ ହେତ୍ଥ ୱିସେସୋ।

ତତିଯେନ ପନ ଠପେତ୍ୱା ଅମୋହଂ ଅୱସେସା ୱେଦିତବ୍ବା। ତଥା ଚତୁତ୍ଥେନ। ସସଙ୍ଖାରଭାୱମତ୍ତମେୱ ହେତ୍ଥ ୱିସେସୋ।

ପଠମେ ୱୁତ୍ତେସୁ ପନ ଠପେତ୍ୱା ପୀତିଂ ଅୱସେସା ପଞ୍ଚମେନ ସମ୍ପଯୋଗଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଯଥା ଚ ପଞ୍ଚମେନ, ଏୱଂ ଛଟ୍ଠେନାପି। ସସଙ୍ଖାରଭାୱମତ୍ତମେୱ

ହେଣ୍ଠ ୱିସେସୋ। ସତ୍ତମେନ ଚ ପନ ଠପେତ୍ୱା ଅମୋହଂ ଅୱସେସା ୱେଦିତବ୍ବା। ତଥା ଅଟ୍ଠମେନ। ସସଙ୍ଖାରଭାୱମତ୍ତମେୱ ହେଣ୍ଠ ୱିସେସୋ।

ପଠମେ ୱୁତ୍ତେସୁ ଠପେତ୍ୱା ୱିରତିତ୍ତୟଂ ସେସା ରୂପାୱଚରକୁସଲେସୁ ପଠମେନ ସମ୍ପଯୋଗଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଦୁତିଯେନ ତତୋ ୱିତକ୍କୱଜ୍ଜା। ତତିଯେନ ତତୋ ୱିଚାରୱଜ୍ଜା। ଚତୁତ୍ଥେନ ତତୋ ପୀତିୱଜ୍ଜା। ପଞ୍ଚମେନ ତତୋ ଅନିଯତେସୁ କରୁଣାମୁଦିତାୱଜ୍ଜା। ତେଯେୱ ଚତୂସୁ ଆରୁପ୍ପକୁସଲେସୁ। ଅରୂପାୱଚରଭାୱୋଯେୱ ହି ଏତ୍ଥ ୱିସେସୋ।

ଲୋକୁତ୍ତରେସୁ ପଠମଜ୍ଝାନିକେ ତାୱ ମଗ୍ଗୱିଞ୍ଞାଣେ ପଠମରୂପାୱଚରୱିଞ୍ଞାଣେ ୱୁତ୍ତନଯେନ, ଦୁତିଯଜ୍ଝାନିକାଦିଭେଦେ ଦୁତିଯରୂପାୱଚରୱିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। କରୁଣାମୁଦିତାନଂ ପନ ଅଭାୱୋ, ନିଯତୱିରତିତା , ଲୋକୁତ୍ତରତା ଚାତି ଅଯମେତ୍ଥ ୱିସେସୋ। ଏୱଂ ତାୱ କୁସଲାଯେୱ ସଙ୍ଖାରା ୱେଦିତବ୍ବା।

୪୭୭। ଅକୁସଲେସୁ ଲୋଭମୂଲେ ପଠମାକୁସଲସମ୍ପଯୁତ୍ତା ତାୱ ନିଯତା ସରୂପେନ ଆଗତା ତେରସ, ଯେୱାପନକା ଚତ୍ତାରୋତି ସତ୍ତରସ। ତତ୍ଥ ଫସ୍ସୋ, ଚେତନା, ୱିତକ୍କୋ, ୱିଚାରୋ, ପୀତି, ୱୀରିଯଂ, ଜୀୱିତଂ, ସମାଧି, ଅହିରିକଂ, ଅନୋତ୍ତପ୍ପଂ, ଲୋଭୋ, ମୋହୋ, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠୀତି ଇମେ ସରୂପେନ ଆଗତା ତେରସ (ଧ। ସ। ୩୬୫; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୩୬୫)। ଛନ୍ଦୋ, ଅଧିମୋକ୍ଖୋ, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ, ମନସିକାରୋତି ଇମେ ଯେୱାପନକା ଚତ୍ତାରୋ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୩୬୫)।

୪୭୮। ତତ୍ଥ ନ ହିରିଯତୀତି ଅହିରିକୋ। ଅହିରିକସ୍ସ ଭାୱୋ ଅହିରିକଂ। ନ ଓତପ୍ପତୀତି ଅନୋତ୍ତପ୍ପଂ। ତେସୁ ଅହିରିକଂ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀହି ଅଜିଗୁଚ୍ଛନଲକ୍ଖଣଂ, ଅଲଜ୍ଜାଲକ୍ଖଣଂ ୱା। ଅନୋତ୍ତପ୍ପଂ ତେହେୱ ଅସାରଜ୍ଜଲକ୍ଖଣଂ, ଅନୁତ୍ତାସଲକ୍ଖଣଂ ୱା। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ। ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ହିରୋତ୍ତପ୍ପାନଂ ୱୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୪୭୯। ଲୁବ୍ଭନ୍ତି ତେନ, ସଯଂ ୱା ଲୁବ୍ଭତି, ଲୁବ୍ଭନମତ୍ତମେୱ ୱା ତନ୍ତି ଲୋଭୋ। ମୁଯ୍ହନ୍ତି ତେନ, ସଯଂ ୱା ମୁଯ୍ହତି, ମୁଯ୍ହନମତ୍ତମେୱ ୱା ତନ୍ତି ମୋହୋ। ତେସୁ ଲୋଭୋ ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣଲକ୍ଖଣୋ ମକ୍କଟାଲେପୋ ୱିଯ, ଅଭିସଙ୍ଗରସୋ ତତ୍ତକପାଲେ ଖିତ୍ତମଂସପେସି ୱିଯ। ଅପରିଚ୍ଚାଗପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ତେଲଞ୍ଜନରାଗୋ ୱିଯ। ସଂଯୋଜନିଯଧମ୍ମେସୁ ଅସ୍ସାଦଦସ୍ସନପଦଟ୍ଠାନୋ। ତଣ୍ହାନଦୀଭାୱେନ ୱଡ୍ଢମାନୋ ସୀଘସୋତା ନଦୀ ଇୱ ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ଅପାଯମେୱ ଗହେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୪୮୦।ମୋହୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନ୍ଧଭାୱଲକ୍ଖଣୋ, ଅଞ୍ଞାଣଲକ୍ଖଣୋ ୱା, ଅସମ୍ପଟିୱେଧରସୋ, ଆରମ୍ମଣସଭାୱଚ୍ଛାଦନରସୋ ୱା, ଅସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ, ଅନ୍ଧକାରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ୱା, ଅଯୋନିସୋମନସିକାରପଦଟ୍ଠାନୋ, ସବ୍ବାକୁସଲାନଂ ମୂଲନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୪୮୧। ମିଚ୍ଛା ପସ୍ସନ୍ତି ତାଯ, ସଯଂ ୱା ମିଚ୍ଛା ପସ୍ସତି, ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ୱା ଏସାତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି। ସା ଅଯୋନିସୋ ଅଭିନିୱେସଲକ୍ଖଣା, ପରାମାସରସା, ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଅରିଯାନଂ ଅଦସ୍ସନକାମତାଦିପଦଟ୍ଠାନା, ପରମଂ ୱଜ୍ଜନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

୪୮୨। ଉଦ୍ଧତଭାୱୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ। ତଂ ଅୱୂପସମଲକ୍ଖଣଂ ୱାତାଭିଘାତଚଲଜଲଂ ୱିଯ, ଅନୱଟ୍ଠାନରସଂ ୱାତାଭିଘାତଚଲଧଜପଟାକା ୱିଯ, ଭନ୍ତତ୍ତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ ପାସାଣାଭିଘାତସମୁଦ୍ଧତଭସ୍ମଂ ୱିଯ, ଚେତସୋ ଅୱୂପସମେ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରପଦଟ୍ଠାନଂ, ଚିତ୍ତୱିକ୍ଖେପୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସେସା କୁସଲେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ଅକୁସଲଭାୱୋଯେୱ ହି ଅକୁସଲଭାୱେନ ଚ ଲାମକତ୍ତଂ ଏତେସଂ ତେହି ୱିସେସୋ।

୪୮୩। ଇତି ଇମେ ସତ୍ତରସ ସଙ୍ଖାରା ପଠମେନ ଅକୁସଲୱିଞ୍ଞାଣେନ ସମ୍ପଯୋଗଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଯଥା ଚ ପଠମେନ, ଏୱଂ ଦୁତିଯେନାପି। ସସଙ୍ଖାରତା ପନେତ୍ଥ ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ ଚ ଅନିଯତତା ୱିସେସୋ।

ତତ୍ଥ ଥିନନତା ଥିନଂ। ମିଦ୍ଧନତା ମିଦ୍ଧଂ। ଅନୁସ୍ସାହସଂହନନତା ଅସତ୍ତିୱିଘାତୋ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଥିନଞ୍ଚ ମିଦ୍ଧଞ୍ଚ ଥିନମିଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଥିନଂ ଅନୁସ୍ସାହଲକ୍ଖଣଂ, ୱୀରିଯୱିନୋଦନରସଂ, ସଂସୀଦନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ମିଦ୍ଧଂ ଅକମ୍ମଞ୍ଞତାଲକ୍ଖଣଂ, ଓନହନରସଂ, ଲୀନତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ପଚଲାଯିକାନିଦ୍ଦାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ ୱା। ଉଭଯମ୍ପି ଅରତିୱିଜମ୍ଭିକାଦୀସୁ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରପଦଟ୍ଠାନଂ।

ତତିଯେନ ପଠମେ ୱୁତ୍ତେସୁ ଠପେତ୍ୱା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଂ ଅୱସେସା ୱେଦିତବ୍ବା। ମାନୋ ପନେତ୍ଥ ଅନିଯତୋ ହୋତି। ଅଯଂ ୱିସେସୋ, ସୋ ଉଣ୍ଣତିଲକ୍ଖଣୋ, ସମ୍ପଗ୍ଗହରସୋ, କେତୁକମ୍ୟତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ, ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଲୋଭପଦଟ୍ଠାନୋ, ଉମ୍ମାଦୋ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଚତୁତ୍ଥେନ ଦୁତିଯେ ୱୁତ୍ତେସୁ ଠପେତ୍ୱା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଂ ଅୱସେସା ୱେଦିତବ୍ବା। ଏତ୍ଥାପି ଚ ମାନୋ ଅନିଯତେସୁ ହୋତିଯେୱ। ପଠମେ ୱୁତ୍ତେସୁ ପନ ଠପେତ୍ୱା ପୀତିଂ ଅୱସେସା ପଞ୍ଚମେନ ସମ୍ପଯୋଗଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଯଥା ଚ ପଞ୍ଚମେନ, ଏୱଂ ଛଟ୍ଠେନାପି। ସସଙ୍ଖାରତା ପନେତ୍ଥ ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ ଚ ଅନିଯତଭାୱୋ ୱିସେସୋ। ସତ୍ତମେନ ପଞ୍ଚମେ ୱୁତ୍ତେସୁ ଠପେତ୍ୱା ଦିଟ୍ଠିଂ ଅୱସେସା ୱେଦିତବ୍ବା। ମାନୋ ପନେତ୍ଥ ଅନିଯତୋ ହୋତି। ଅଟ୍ଠମେନ ଛଟ୍ଠେ ୱୁତ୍ତେସୁ ଠପେତ୍ୱା ଦିଟ୍ଠିଂ ଅୱସେସା ୱେଦିତବ୍ବା। ଏତ୍ଥାପି ଚ ମାନୋ ଅନିଯତେସୁ ହୋତିଯେୱାତି।

୪୮୪। ଦୋସମୂଲେସୁ ପନ ଦ୍ୱୀସୁ ପଠମସମ୍ପଯୁତ୍ତା ତାୱ ନିଯତା ସରୂପେନ ଆଗତା ଏକାଦସ, ଯେୱାପନକା ଚତ୍ତାରୋ, ଅନିଯତା ତଯୋତି ଅଟ୍ଠାରସ । ତତ୍ଥ ଫସ୍ସୋ, ଚେତନା, ୱିତକ୍କୋ, ୱିଚାରୋ, ୱୀରିଯଂ, ଜୀୱିତଂ, ସମାଧି, ଅହିରିକଂ, ଅନୋତ୍ତପ୍ପଂ, ଦୋସୋ, ମୋହୋତି ଇମେ ସରୂପେନ ଆଗତା ଏକାଦସ (ଧ। ସ। ୪୧୩; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୪୧୩)। ଛନ୍ଦୋ, ଅଧିମୋକ୍ଖୋ, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ, ମନସିକାରୋତି ଇମେ ଯେୱାପନକା ଚତ୍ତାରୋ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୪୧୩)। ଇସ୍ସା, ମଚ୍ଛରିଯଂ, କୁକ୍କୁଚ୍ଚନ୍ତି ଇମେ ଅନିଯତା ତଯୋ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୪୧୩)।

୪୮୫। ତତ୍ଥ ଦୁସ୍ସନ୍ତି ତେନ, ସଯଂ ୱା ଦୁସ୍ସତି, ଦୁସ୍ସନମତ୍ତମେୱ ୱା ତନ୍ତି ଦୋସୋ। ସୋ ଚଣ୍ଡିକ୍କଲକ୍ଖଣୋ ପହଟାସୀୱିସୋ ୱିଯ, ୱିସପ୍ପନରସୋ ୱିସନିପାତୋ ୱିଯ, ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସଯଦହନରସୋ ୱା ଦାୱଗ୍ଗି ୱିଯ। ଦୂସନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ଲଦ୍ଧୋକାସୋ ୱିଯ ସପତ୍ତୋ, ଆଘାତୱତ୍ଥୁପଦଟ୍ଠାନୋ, ୱିସସଂସଟ୍ଠପୂତିମୁତ୍ତଂ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୪୮୬। ଇସ୍ସାଯନା ଇସ୍ସା। ସା ପରସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ଉସୂଯନଲକ୍ଖଣା। ତତ୍ଥେୱ ଅନଭିରତିରସା, ତତୋ ୱିମୁଖଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ପରସମ୍ପତ୍ତିପଦଟ୍ଠାନା, ସଂଯୋଜନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

୪୮୭। ମଚ୍ଛରଭାୱୋ ମଚ୍ଛରିଯଂ। ତଂ ଲଦ୍ଧାନଂ ୱା ଲଭିତବ୍ବାନଂ ୱା ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ନିଗୂହନଲକ୍ଖଣଂ, ତାସଂଯେୱ ପରେହି ସାଧାରଣଭାୱଅକ୍ଖମନରସଂ, ସଙ୍କୋଚନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, କଟୁକଞ୍ଚୁକତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ ୱା, ଅତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିପଦଟ୍ଠାନଂ, ଚେତସୋ ୱିରୂପଭାୱୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୪୮୮। କୁଚ୍ଛିତଂ କତଂ କୁକତଂ। ତସ୍ସ ଭାୱୋ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ। ତଂ ପଚ୍ଛାନୁତାପଲକ୍ଖଣଂ, କତାକତାନୁସୋଚନରସଂ, ୱିପ୍ପଟିସାରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, କତାକତପଦଟ୍ଠାନଂ, ଦାସବ୍ୟମିୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସେସା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାଯେୱାତି।

ଇତି ଇମେ ଅଟ୍ଠାରସ ସଙ୍ଖାରା ପଠମେନ ଦୋସମୂଲେନ ସମ୍ପଯୋଗଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଯଥା ଚ ପଠମେନ, ଏୱଂ ଦୁତିଯେନାପି। ସସଙ୍ଖାରତା ପନ ଅନିଯତେସୁ ଚ ଥିନମିଦ୍ଧସମ୍ଭୱୋୱ ୱିସେସୋ।

୪୮୯। ମୋହମୂଲେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ୱିଚିକିଚ୍ଛାସମ୍ପଯୁତ୍ତେନ ତାୱ ଫସ୍ସୋ, ଚେତନା, ୱିତକ୍କୋ, ୱିଚାରୋ, ୱୀରିଯଂ, ଜୀୱିତଂ, ଚିତ୍ତଟ୍ଠିତି, ଅହିରିକଂ, ଅନୋତ୍ତପ୍ପଂ , ମୋହୋ, ୱିଚିକିଚ୍ଛାତି ସରୂପେନ ଆଗତା ଏକାଦସ (ଧ। ସ। ୪୨୨; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୪୨୨), ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ, ମନସିକାରୋତି ଯେୱାପନକା ଦ୍ୱେ ଚାତି ତେରସ।

୪୯୦। ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଟ୍ଠିତୀତି ପୱତ୍ତିଟ୍ଠିତିମତ୍ତୋ ଦୁବ୍ବଲୋ ସମାଧି। ୱିଗତା ଚିକିଚ୍ଛାତି ୱିଚିକିଚ୍ଛା। ସା ସଂସଯଲକ୍ଖଣା, କମ୍ପନରସା, ଅନିଚ୍ଛଯପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଅନେକଂସଗାହପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ୱା, ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯଂ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରପଦଟ୍ଠାନା, ପଟିପତ୍ତିଅନ୍ତରାଯକରାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ସେସା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାଯେୱ।

ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସମ୍ପଯୁତ୍ତେନ ୱିଚିକିଚ୍ଛାସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତେସୁ ଠପେତ୍ୱା ୱିଚିକିଚ୍ଛଂ ସେସା ଦ୍ୱାଦସ। ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ଅଭାୱେନ ପନେତ୍ଥ ଅଧିମୋକ୍ଖୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ତେରସେୱ, ଅଧିମୋକ୍ଖସବ୍ଭାୱତୋ ଚ ବଲୱତରୋ ସମାଧି ହୋତି। ଯଞ୍ଚେତ୍ଥ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ, ତଂ ସରୂପେନେୱ ଆଗତଂ। ଅଧିମୋକ୍ଖମନସିକାରା ଯେୱାପନକୱସେନାତି ଏୱଂ ଅକୁସଲସଙ୍ଖାରା ୱେଦିତବ୍ବା।

୪୯୧। ଅବ୍ୟାକତେସୁ ୱିପାକାବ୍ୟାକତା ତାୱ ଅହେତୁକସହେତୁକଭେଦତୋ ଦୁୱିଧା। ତେସୁ ଅହେତୁକୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଅହେତୁକା। ତତ୍ଥ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ତାୱ ଫସ୍ସୋ, ଚେତନା, ଜୀୱିତଂ, ଚିତ୍ତଟ୍ଠିତୀତି ସରୂପେନ ଆଗତା ଚତ୍ତାରୋ (ଧ। ସ। ୪୩୧; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୪୩୧), ଯେୱାପନକୋ ମନସିକାରୋଯେୱାତି ପଞ୍ଚ। ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତାପି ଏତେଯେୱ। ଉଭଯୱିପାକମନୋଧାତୁଯା ଏତେ ଚେୱ ୱିତକ୍କୱିଚାରାଧିମୋକ୍ଖା ଚାତି ଅଟ୍ଠ, ତଥା ତିୱିଧାଯପି ଅହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା। ଯା ପନେତ୍ଥ ସୋମନସ୍ସସହଗତା, ତାଯ ସଦ୍ଧିଂ ପୀତି ଅଧିକା ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ସହେତୁକଵିପାକଵିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ପନ ସହେତୁକା। ତେସୁ ଅଟ୍ଠକାମାଵଚରଵିପାକସମ୍ପଯୁତ୍ତା ତାଵ ଅଟ୍ଠହି କାମାଵଚରକୁସଲେହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତସଙ୍ଖାରସଦିସାଯେଵ। ଯା ପନ ତା ଅନିଯତେସୁ କରୁଣାମୁଦିତା, ତା ସତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା ଵିପାକେସୁ ନ ସନ୍ତି। ଏକନ୍ତପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା ହି କାମାଵଚରଵିପାକା। ନ କେଵଲଞ୍ଚ କରୁଣାମୁଦିତା, ଵିରତିଯୋପି ଵିପାକେସୁ ନ ସନ୍ତି। ''ପଞ୍ଚ ସିକ୍ଖାପଦା କୁସଲାଯେଵା''ତି ହି ଵୁତ୍ତଂ।

ରୂପାଵଚରାରୂପାଵଚରଲୋକୁତ୍ତରଵିପାକଵିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ପନ ତେସଂ କୁସଲଵିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତସଙ୍ଖାରେହି ସଦିସା ଏଵ।

୪୯୨। କିରିଯାବ୍ଯାକତାପି ଅହେତୁକସହେତୁକଭେଦତୋ ଦୁଵିଧା। ତେସୁ ଅହେତୁକକିରିଯଵିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଅହେତୁକା। ତେ ଚ କୁସଲଵିପାକମନୋଧାତୁଅହେତୁକମନୋଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁଦ୍ଵଯଯୁତ୍ତେହି ସମାନା। ମନୋଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁଦ୍ଵଯେ ପନ ଵୀରିଯଂ ଅଧିକଂ। ଵୀରିଯସବ୍ଭାଵତୋ ବଲପ୍ପତ୍ତୋ ସମାଧି ହୋତି। ଅଯମେତ୍ଥ ଵିସେସୋ।

ସହେତୁକକିରିଯଵିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ପନ ସହେତୁକା। ତେସୁ ଅଟ୍ଠକାମାଵଚରକିରିଯଵିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ତାଵ ଠପେତ୍ଵା ଵିରତିଯୋ ଅଟ୍ଠହି କାମାଵଚରକୁସଲେହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତସଙ୍ଖାରସଦିସା। ରୂପାଵଚରାରୂପାଵଚରକିରିଯସମ୍ପଯୁତ୍ତା ପନ ସବ୍ବାକାରେନପି ତେସଂ କୁସଲଵିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତସଦିସାଯେଵାତି ଏଵଂ ଅବ୍ଯାକତାପି ସଙ୍ଖାରା ଵେଦିତବ୍ବାତି।

ଇଦଂ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧେ ଵିତ୍ଥାରକଥାମୁଖଂ।

ଇଦଂ ତାଵ ଅଭିଧମ୍ମେ ପଦଭାଜନୀଯନଯେନ ଖନ୍ଧେସୁ ଵିତ୍ଥାରକଥାମୁଖଂ।

ଅତୀତାଦିଵିଭାଗକଥା

୪୯୩। ଭଗଵତା ପନ –

''ଯଂକିଞ୍ଚି ରୂପଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଵା ବହିଦ୍ଧା ଵା ଓଳାରିକଂ ଵା ସୁଖୁମଂ ଵା ହୀନଂ ଵା ପଣୀତଂ ଵା ଯଂ ଦୂରେ ସନ୍ତିକେ ଵା, ତଦେକଜ୍ଝଂ ଅଭିସଂୟୂହିତ୍ଵା ଅଭିସଙ୍ଖିପିତ୍ଵା ଅଯଂ ଵୁଚ୍ଚତି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଯା କାଚି ଵେଦନା… ଯା କାଚି ସଞ୍ଞା… ଯେ କେଚି ସଙ୍ଖାରା… ଯଂକିଞ୍ଚି ଵିଞ୍ଞାଣଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ…ପେ… ଅଭିସଙ୍ଖିପିତ୍ଵା ଅଯଂ ଵୁଚ୍ଚତି ଵିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ''ତି (ଵିଭ। ୨,୨୬) –

ଏଵଂ ଖନ୍ଧା ଵିତ୍ଥାରିତା।

ତତ୍ଥ ଯଂକିଞ୍ଚୀତି ଅନଵସେସପରିଯାଦାନଂ। ରୂପନ୍ତି ଅତିପ୍ପସଙ୍ଗନିଯମନଂ। ଏଵଂ ପଦଦ୍ଵଯେନାପି ରୂପସ୍ସ ଅନଵସେସପରିଗ୍ଗହୋ କତୋ ହୋତି। ଅଥସ୍ସ ଅତୀତାଦିନା ଵିଭାଗଂ ଆରଭତି। ତଞ୍ହି କିଞ୍ଚି ଅତୀତଂ, କିଞ୍ଚି ଅନାଗତାଦିଭେଦନ୍ତି। ଏସ ନଯୋ ଵେଦନାଦୀସୁ।

୪୯୪। ତତ୍ଥ ରୂପଂ ତାଵ ଅଦ୍ଧାସନ୍ତତିସମଯଖଣଵସେନ ଚତୁଧା ଅତୀତଂ ନାମ ହୋତି। ତଥା ଅନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ।

ତତ୍ଥ ଅଦ୍ଧାଵସେନ ତାଵ ଏକସ୍ସ ଏକସ୍ମିଂ ଭଵେ ପଟିସନ୍ଧିତୋ ପୁବ୍ବେ ଅତୀତଂ, ଚୁତିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଅନାଗତଂ, ଉଭିନ୍ନମନ୍ତରେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ।

ସନ୍ତତିଵସେନ ସଭାଗଏକୋତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ ଏକାହାରସମୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ପୁବ୍ବାପରିଯଵସେନ ଵତ୍ତମାନମ୍ପି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ, ତତୋ ପୁବ୍ବେ ଵିସଭାଗୋତୁଆହାରସମୁଟ୍ଠାନଂ ଅତୀତଂ, ପଚ୍ଛା ଅନାଗତଂ। ଚିତ୍ତଜଂ ଏକଵୀଥିଏକଜଵନଏକସମାପତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ, ତତୋ ପୁବ୍ବେ ଅତୀତଂ, ପଚ୍ଛା ଅନାଗତଂ। କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ପାଟିଯେକ୍କଂ ସନ୍ତତିଵସେନ ଅତୀତାଦିଭେଦୋ ନତ୍ଥି, ତେସଞ୍ଞେଵ ପନ ଉତୁଆହାରଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଵସେନ ତସ୍ସ ଅତୀତାଦିଭାଵୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ସମଯଵସେନ ଏକମୁହୁତ୍ତପୁବ୍ବଣ୍ହସାଯନ୍ହରତ୍ତିଦିଵାଦୀସୁ ସମଯେସୁ ସନ୍ତାନଵସେନ ପଵତ୍ତମାନଂ ତଂ ତଂ ସମଯଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ, ତତୋ ପୁବ୍ବେ ଅତୀତଂ, ପଚ୍ଛା ଅନାଗତଂ।

ଖଣଵସେନ ଉପ୍ପାଦାଦିଖଣତ୍ତଯପରିଯାପନ୍ନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ, ତତୋ ପୁବ୍ବେ ଅନାଗତଂ, ପଚ୍ଛା ଅତୀତଂ। ଅପିଚ ଅତିକ୍କନ୍ତହେତୁପଚ୍ଚଯକିଚ୍ଚଂ ଅତୀତଂ,

ନିଚ୍ଚିତହେତୁକିଚ୍ଚଂ ଅନିଚ୍ଚିତପଚ୍ଚଯକିଚ୍ଚଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ, ଉଭଯକିଚ୍ଚଂ ଅସମ୍ପତ୍ତଂ ଅନାଗତଂ। ସକିଚ୍ଚକ୍ଖଣେ ୱା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ, ତତୋ ପୁବ୍ବେ ଅନାଗତଂ, ପଚ୍ଛା ଅତୀତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଖଣାଦିକଥାୱ ନିପ୍ପରିଯାଯା। ସେସା ସପରିଯାଯା।

୪୯୫। ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାଭେଦୋ ୱୁତ୍ତନଯୋ ଏୱ। ଅପିଚ ଇଧ ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତମ୍ପି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ପରପୁଗ୍ଗଲିକମ୍ପି ଚ ବହିଦ୍ଧାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଓଳାରିକସୁଖୁମଭେଦୋ ୱୁତ୍ତନଯୋୱ।

୪୯୬। ହୀନପଣୀତଭେଦୋ ଦୁୱିଧୋ ପରିଯାଯତୋ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଚ। ତତ୍ଥ ଅକନିଟ୍ଠାନଂ ରୂପତୋ ସୁଦସ୍ସୀନଂ ରୂପଂ ହୀନଂ। ତଦେୱ ସୁଦସ୍ସାନଂ ରୂପତୋ ପଣୀତଂ। ଏୱଂ ଯାୱ ନରକସତ୍ତାନଂ ରୂପଂ, ତାୱ ପରିଯାଯତୋ ହୀନପଣୀତତା ୱେଦିତବ୍ବା। ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ପନ ଯତ୍ଥ ଅକୁସଲୱିପାକଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ହୀନଂ। ଯତ୍ଥ କୁସଲୱିପାକଂ, ତଂ ପଣୀତଂ।

ଦୂରେ ସନ୍ତିକେତି ଇଦମ୍ପି ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ଅପିଚ ଓକାସତୋପେତ୍ଥ ଉପାଦାଯୁପାଦାଯ ଦୂରସନ୍ତିକତା ୱେଦିତବ୍ବା।

୪୯୭।ତଦେକଜ୍ଝଂ ଅଭିସଂଯୂହିତ୍ୱା ଅଭିସଙ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ତଂ ଅତୀତାଦୀହି ପଦେହି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ରୂପଂ ସବ୍ବଂ ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣସଙ୍ଖାତେ ଏକୱିଧଭାୱେ ପଞ୍ଞାଯ ରାସିଂ କତ୍ୱା ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ଏତେନ ସବ୍ବମ୍ପି ରୂପଂ ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣେ ରାସିଭାୱୂପଗମନେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି। ନ ହି ରୂପତୋ ଅଞ୍ଞୋ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ନାମ ଅତ୍ଥି।

୪୯୮। ଯଥା ଚ ରୂପଂ, ଏୱଂ ୱେଦନାଦଯୋପି ୱେଦଯିତଲକ୍ଖଣାଦୀସୁ ରାସିଭାୱୂପଗମନେନ। ନ ହି ୱେଦନାଦୀହି ଅଞ୍ଞେ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋ ନାମ ଅତ୍ଥି।

ଅତୀତାଦିୱିଭାଗେ ପନେତ୍ଥ ସନ୍ତତିୱସେନ ଖଣାଦିୱସେନ ଚ ୱେଦନାଯ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ସନ୍ତତିୱସେନ ଏକୱୀଥିଏକଜୱନଏକସମାପତ୍ତିପରିଯାପନ୍ନା ଏକୱୀଥିୱିସଯସମାଯୋଗପ୍ପୱତ୍ତା ଚ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା, ତତୋ ପୁବ୍ବେ ଅତୀତା, ପଚ୍ଛା ଅନାଗତା। ଖଣାଦିୱସେନ ଖଣତ୍ତଯପରିଯାପନ୍ନା ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତଗତା ସକିଚ୍ଚଞ୍ଚ କୁରୁମାନା ୱେଦନା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା, ତତୋ ପୁବ୍ବେ ଅତୀତା, ପଚ୍ଛା ଅନାଗତା। ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାଭେଦୋ ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୪୯୯। ଓଳାରିକସୁଖୁମଭେଦୋ ''ଅକୁସଲା ୱେଦନା ଓଳାରିକା, କୁସଲାବ୍ୟାକତା ୱେଦନା ସୁଖୁମା''ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୧୧) ନଯେନ ୱିଭଙ୍ଗେ ୱୁତ୍ତେନ ଜାତିସଭାୱପୁଗ୍ଗଲଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଜାତିୱସେନ ତାୱ ଅକୁସଲା ୱେଦନା ସାୱଜ୍ଜକିରିଯହେତୁତୋ, କିଲେସସନ୍ତାପଭାୱତୋ ଚ ଅୱୂପସନ୍ତୱୁତ୍ତୀତି କୁସଲୱେଦନାଯ ଓଳାରିକା, ସବ୍ୟାପାରତୋ, ସଉସ୍ସାହତୋ, ସୱିପାକତୋ, କିଲେସସନ୍ତାପଭାୱତୋ, ସାୱଜ୍ଜତୋ ଚ ୱିପାକାବ୍ୟାକତାଯ ଓଳାରିକା, ସୱିପାକତୋ, କିଲେସସନ୍ତାପଭାୱତୋ, ସବ୍ୟାବଜ୍ଝତୋ, ସାୱଜ୍ଜତୋ ଚ କିରିଯାବ୍ୟାକତାଯ ଓଳାରିକା। କୁସଲାବ୍ୟାକତା ପନ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯତୋ ଅକୁସଲାଯ ସୁଖୁମା। ଦ୍ୱେପି କୁସଲାକୁସଲୱେଦନା ସବ୍ୟାପାରତୋ, ସଉସ୍ସାହତୋ, ସୱିପାକତୋ ଚ ଯଥାଯୋଗଂ ଦୁୱିଧାଯପି ଅବ୍ୟାକତାଯ ଓଳାରିକା , ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ଦୁୱିଧାପି ଅବ୍ୟାକତା ତାହି ସୁଖୁମା। ଏୱଂ ତାୱ ଜାତିୱସେନ ଓଳାରିକସୁଖୁମତା ୱେଦିତବ୍ବା।

୫୦୦।ସଭାୱୱସେନ ପନ ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା ନିରସ୍ସାଦତୋ, ସୱିପ୍ଫାରତୋ, ଖୋଭକରଣତୋ, ଉବ୍ବେଜନୀଯତୋ, ଅଭିଭୱନତୋ ଚ ଇତରାହି ଦ୍ୱୀହି ଓଳାରିକା, ଇତରା ପନ ଦ୍ୱେ ସାତତୋ, ସନ୍ତତୋ, ପଣୀତତୋ, ମନାପତୋ, ମଜ୍ଝତ୍ତତୋ ଚ ଯଥାଯୋଗଂ ଦୁକ୍ଖାଯ ସୁଖୁମା। ଉଭୋ ପନ ସୁଖଦୁକ୍ଖା ସୱିପ୍ଫାରତୋ, ଖୋଭକରଣତୋ, ପାକଟତୋ ଚ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାଯ ଓଳାରିକା, ସା ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ତଦୁଭଯତୋ ସୁଖୁମା। ଏୱଂ ସଭାୱୱସେନ ଓଳାରିକସୁଖୁମତା ୱେଦିତବ୍ବା।

୫୦୧।ପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ପନ ଅସମାପନ୍ନସ୍ସ ୱେଦନା ନାନାରମ୍ମଣେ ୱିକ୍ଖିତ୍ତଭାୱତୋ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ୱେଦନାଯ ଓଳାରିକା, ୱିପରିଯାଯେନ ଇତରା ସୁଖୁମା। ଏୱଂ ପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ଓଳାରିକସୁଖୁମତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରୱସେନ ପନ ସାସୱା ୱେଦନା ଲୋକିଯା, ସା ଆସୱୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁତୋ, ଓଘନିଯତୋ, ଯୋଗନିଯତୋ, ଗନ୍ଥନିଯତୋ, ନୀୱରଣିଯତୋ, ଉପାଦାନିଯତୋ, ସଂକିଲେସିକତୋ, ପୁଥୁଜ୍ଜନସାଧାରଣତୋ ଚ ଅନାସୱାଯ ଓଳାରିକା। ସା ୱିପରିଯାଯେନ ସାସୱାଯ ସୁଖୁମା। ଏୱଂ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରୱସେନ ଓଳାରିକସୁଖୁମତା ୱେଦିତବ୍ବା।

୫୦୨। ତତ୍ଥ ଜାତିଆଦିୱସେନ ସମ୍ଭେଦୋ ପରିହରିତବ୍ବୋ। ଅକୁସଲୱିପାକକଆଯୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ହି ୱେଦନା ଜାତିୱସେନ ଅବ୍ୟାକତତ୍ତା ସୁଖୁମାପି ସମାନା ସଭାୱାଦିୱସେନ ଓଳାରିକା ହୋତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ଅବ୍ୟାକତା ୱେଦନା ସୁଖୁମା। ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା ଓଳାରିକା। ସମାପନ୍ନସ୍ସ ୱେଦନା ସୁଖୁମା। ଅସମାପନ୍ନସ୍ସ ୱେଦନା ଓଳାରିକା। ସାସୱା ୱେଦନା ଓଳାରିକା। ଅନାସୱା ୱେଦନା ସୁଖୁମା''ତି (ୱିଭ। ୧୧)। ଯଥା ଚ ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା, ଏୱଂ ସୁଖାଦଯୋପି ଜାତିୱସେନ ଓଳାରିକା ସଭାୱାଦିୱସେନ ସୁଖୁମା ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ଯଥା ଜାତିଆଦିୱସେନ ସମ୍ଭେଦୋ ନ ହୋତି, ତଥା ୱେଦନାନଂ ଓଳାରିକସୁଖୁମତା ୱେଦିତବ୍ବା। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ଅବ୍ୟାକତା ଜାତିୱସେନ କୁସଲାକୁସଲାହି ସୁଖୁମା। ତତ୍ଥ କତମା ଅବ୍ୟାକତା? କିଂ ଦୁକ୍ଖା? କିଂ ସୁଖା? କିଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ? କିଂ ଅସମାପନ୍ନସ୍ସ? କିଂ ସାସୱା ? କିଂ ଅନାସୱାତି? ଏୱଂ ସଭାୱାଦିଭେଦୋ ନ ପରାମସିତବ୍ବୋ। ଏସ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥ।

ଅପିଚ ତଂ ତଂ ୱା ପନ ୱେଦନଂ ଉପାଦାଯୁପାଦାଯ ୱେଦନା ଓଳାରିକସୁଖୁମା ଦଟ୍ଠବ୍ବାତି ୱଚନତୋ ଅକୁସଲାଦୀସୁପି ଲୋଭସହଗତାଯ ଦୋସସହଗତା ୱେଦନା ଅଗ୍ଗି ୱିଯ ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସଯଦହନତୋ ଓଳାରିକା, ଲୋଭସହଗତା ସୁଖୁମା। ଦୋସସହଗତାପି ନିଯତା ଓଳାରିକା, ଅନିଯତା ସୁଖୁମା। ନିଯତାପି କପ୍ପଟ୍ଠିତିକା ଓଳାରିକା, ଇତରା ସୁଖୁମା। କପ୍ପଟ୍ଠିତିକାସୁପି ଅସଙ୍ଖାରିକା ଓଳାରିକା, ଇତରା ସୁଖୁମା। ଲୋଭସହଗତା ପନ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଓଳାରିକା, ଇତରା ସୁଖୁମା। ସାପି ନିଯତା କପ୍ପଟ୍ଠିତିକା ଅସଙ୍ଖାରିକା ଓଳାରିକା, ଇତରା ସୁଖୁମା। ଅୱିସେସେନ ଚ ଅକୁସଲା ବହୁୱିପାକା ଓଳାରିକା, ଅପ୍ପୱିପାକା ସୁଖୁମା। କୁସଲା ପନ ଅପ୍ପୱିପାକା ଓଳାରିକା, ବହୁୱିପାକା ସୁଖୁମା।

ଅପିଚ କାମାୱଚରକୁସଲା ଓଳାରିକା। ରୂପାୱଚରା ସୁଖୁମା। ତତୋ ଅରୂପାୱଚରା। ତତୋ ଲୋକୁତ୍ତରା। କାମାୱଚରା ଦାନମଯା ଓଳାରିକା। ସୀଲମଯା ସୁଖୁମା। ତତୋ ଭାୱନାମଯା। ଭାୱନାମଯାପି ଦୁହେତୁକା ଓଳାରିକା। ତିହେତୁକା ସୁଖୁମା। ତିହେତୁକାପି ସସଙ୍ଖାରିକା ଓଳାରିକା। ଅସଙ୍ଖାରିକା ସୁଖୁମା। ରୂପାୱଚରା ଚ ପଠମଜ୍ଝାନିକା ଓଳାରିକା…ପେ… ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନିକା ସୁଖୁମା। ଅରୂପାୱଚରା ଚ ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଓଳାରିକା…ପେ… ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସୁଖୁମାୱ। ଲୋକୁତ୍ତରା ଚ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଓଳାରିକା…ପେ… ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସୁଖୁମାୱ। ଏସ ନଯୋ ତଂ ତଂ ଭୂମିୱିପାକକିରିଯୱେଦନାସୁ ଚ ଦୁକ୍ଖାଦିଅସମାପନ୍ନାଦିସାସୱାଦିୱସେନ ୱୁତ୍ତୱେଦନାସୁ ଚ।

ଓକାସୱସେନ ଚାପି ନିରଯେ ଦୁକ୍ଖା ଓଳାରିକା। ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯଂ ସୁଖୁମା…ପେ… ପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତୀସୁ ସୁଖୁମାୱ। ଯଥା ଚ ଦୁକ୍ଖା, ଏୱଂ ସୁଖାପି ସବ୍ବତ୍ଥ ଯଥାନୁରୂପଂ ଯୋଜେତବ୍ବା। ୱତ୍ଥୁୱସେନ ଚାପି ହୀନୱତ୍ଥୁକା ଯା କାଚି ୱେଦନା ଓଳାରିକା, ପଣୀତୱତ୍ଥୁକା ସୁଖୁମା।

ହୀନପଣୀତଭେଦେ ଯା ଓଳାରିକା, ସା ହୀନା। ଯା ଚ ସୁଖୁମା, ସା ପଣୀତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

୫୦୩। ଦୂରପଦଂ ପନ ''ଅକୁସଲା ୱେଦନା କୁସଲାବ୍ୟାକତାହି ୱେଦନାହି ଦୂରେ''। ସନ୍ତିକେପଦଂ ''ଅକୁସଲା ୱେଦନା ଅକୁସଲାଯ ୱେଦନାଯ ସନ୍ତିକେ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱିଭଙ୍ଗେ ୱିଭତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ଅକୁସଲା ୱେଦନା ୱିସଭାଗତୋ, ଅସଂସଟ୍ଠତୋ, ଅସରିକ୍ଖତୋ ଚ କୁସଲାବ୍ୟାକତାହି ଦୂରେ, ତଥା କୁସଲାବ୍ୟାକତା ଅକୁସଲାଯ। ଏସ ନଯୋ ସବ୍ବୱାରେସୁ। ଅକୁସଲା ପନ ୱେଦନା ସଭାଗତୋ, ସରିକ୍ଖତୋ ଚ ଅକୁସଲାଯ ସନ୍ତିକେତି। ଇଦଂ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଅତୀତାଦିୱିଭାଗେ ୱିତ୍ଥାରକଥାମୁଖଂ। ତଂତଂୱେଦନାସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ପନ ସଞ୍ଞାଦୀନମ୍ପି ଏୱମେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

କମାଦିୱିନିଚ୍ଛଯକଥା

୫୦୪। ଏୱଂ ୱିଦିତ୍ୱା ଚ ପୁନ ଏତେସ୍ୱେୱ –

ଖନ୍ଧେସୁ ଞାଣଭେଦତ୍ଥଂ, କମତୋଥ ୱିସେସତୋ;

ଅନୂନାଧିକତୋ ଚେୱ, ଉପମାତୋ ତଥେୱ ଚ।

ଦଟ୍ଠବ୍ବତୋ ଦ୍ୱିଧା ଏୱଂ, ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସତ୍ଥସିଦ୍ଧିତୋ;

ୱିନିଚ୍ଛଯନଯୋ ସମ୍ମା, ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିଭାୱିନା।

ତତ୍ଥ କମତୋତି ଇଧ ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମୋ, ପହାନକ୍କମୋ, ପଟିପତ୍ତିକ୍କମୋ, ଭୂମିକ୍କମୋ, ଦେସନାକ୍କମୋତି ବହୁୱିଧୋ କମୋ।

ତତ୍ଥ ‘‘ପଠମଂ କଲଲଂ ହୋତି, କଲଲା ହୋତି ଅବ୍ବୁଦ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୨୩୫) ଏୱମାଦି ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମୋ। ‘‘ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବା ଧମ୍ମା, ଭାୱନାୟ ପହାତବ୍ବା ଧମ୍ମା’’ତି (ଧ। ସ। ତିକମାତିକା ୮) ଏୱମାଦି ପହାନକ୍କମୋ। ‘‘ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧି, ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୫୯; ପଟି। ମ। ୩।୪୧) ଏୱମାଦି ପଟିପତ୍ତିକ୍କମୋ। ‘‘କାମାୱଚରା, ରୂପାୱଚରା’’ତି (ଧ। ସ। ୯୮୭) ଏୱମାଦି ଭୂମିକ୍କମୋ। ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା, ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୧୪୫) ୱା, ‘‘ଦାନକଥଂ, ସୀଲକଥ’’ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୨୯୮) ୱା ଏୱମାଦି ଦେସନାକ୍କମୋ। ତେସୁ ଇଧ ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମୋ ତାୱ ନ ଯୁଜ୍ଜତି, କଲଲାଦୀନଂ ୱିୟ ଖନ୍ଧାନଂ ପୁବ୍ବାପରିୟୱୱତ୍ଥାନେନ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିତୋ। ନ ପହାନକ୍କମୋ, କୁସଲାବ୍ୟାକତାନଂ ଅପ୍ପହାତବ୍ବତୋ। ନପଟିପତ୍ତିକ୍କମୋ, ଅକୁସଲାନଂ ଅପ୍ପଟିପଜ୍ଜନୀୟତୋ। ନ ଭୂମିକ୍କମୋ, ୱେଦନାଦୀନଂ ଚତୁଭୂମିପରିୟାପନ୍ନତ୍ତା। ଦେସନାକ୍କମୋ ପନ ଯୁଜ୍ଜତି।

ଅଭେଦେନ ହି ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଅତ୍ତଗାହପତିତଂ ୱେନେୟ୍ୟଜନଂ ସମୂହଘନୱିନିବ୍ଭୋଗଦସ୍ସନେନ ଅତ୍ତଗାହତୋ ମୋଚେତୁକାମୋ ଭଗୱା ହିତକାମୋ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଜନସ୍ସ ସୁଖଗହଣତ୍ଥଂ ଚକ୍ଖୁଆଦୀନମ୍ପି ୱିସୟଭୂତଂ ଓଳାରିକଂ ପଠମଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧଂ ଦେସେସି। ତତୋ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠରୂପସଂୱେଦନିକଂ ୱେଦନଂ। ‘‘ୟଂ ୱେଦୟତି, ତଂ ସଞ୍ଜାନାତୀ’’ତି ଏୱଂ ୱେଦନାୱିସୟସ୍ସ ଆକାରଗାହିକଂ ସଞ୍ଞଂ। ସଞ୍ଞାୱସେନ ଅଭିସଙ୍ଖାରକେ ସଙ୍ଖାରେ। ତେସଂ ୱେଦନାଦୀନଂ ନିସ୍ସୟଂ ଅଧିପତିଭୂତଞ୍ଚ ନେସଂ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଏୱଂ ତାୱ କମତୋ ୱିନିଚ୍ଛୟନୟୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ।

୫୦୫।ୱିସେସତୋତି ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚ ୱିସେସତୋ। କୋ ପନ ନେସଂ ୱିସେସୋ, ଖନ୍ଧା ତାୱ ଅୱିସେସତୋ ୱୁତ୍ତା। ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ସାସୱୌପାଦାନିୟଭାୱେନ ୱିସେସେତ୍ୱା। ୟଥାହ –

‘‘ପଞ୍ଚ ଚେୱ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଖନ୍ଧେ ଦେସେସ୍ସାମି ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେ ଚ, ତଂ ସୁଣାଥ। କତମେ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା, ୟଂକିଞ୍ଚି, ଭିକ୍ଖୱେ, ରୂପଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ…ପେ… ସନ୍ତିକେ ୱା, ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ। ୟା କାଚି ୱେଦନା…ପେ… ୟଂକିଞ୍ଚି ୱିଞ୍ଞାଣଂ…ପେ… ସନ୍ତିକେ ୱା, ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଇମେ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା। କତମେ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା। ୟଂକିଞ୍ଚି, ଭିକ୍ଖୱେ, ରୂପଂ…ପେ… ସନ୍ତିକେ ୱା ସାସୱଂ ଉପାଦାନିୟଂ, ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ରୂପୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧୋ। ୟା କାଚି ୱେଦନା…ପେ… ୟଂକିଞ୍ଚି ୱିଞ୍ଞାଣଂ…ପେ… ସନ୍ତିକେ ୱା ସାସୱଂ ଉପାଦାନିୟଂ, ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱିଞ୍ଞାଣୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଇମେ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା’’ତି (ସଂ। ନି। ୩।୪୮)।

ଏତ୍ଥ ଚ ୟଥା ୱେଦନାଦୟୋ ଅନାସୱାପି ଅତ୍ଥି, ନ ଏୱଂ ରୂପଂ। ୟସ୍ମା ପନସ୍ସ ରାସଟ୍ଠେନ ଖନ୍ଧଭାୱୋ ଯୁଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ଖନ୍ଧେସୁ ୱୁତ୍ତଂ। ୟସ୍ମା ରାସଟ୍ଠେନ ଚ ସାସୱଟ୍ଠେନ ଚ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧଭାୱୋ ଯୁଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ୱୁତ୍ତଂ। ୱେଦନାଦୟୋ ପନ ଅନାସୱାୱ ଖନ୍ଧେସୁ ୱୁତ୍ତା। ସାସୱା ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ। ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାତି ଚେତ୍ଥ ଉପାଦାନଗୋଚରା ଖନ୍ଧା ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାତି ଏୱମତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଇଧ ପନ ସବ୍ବେପେତେ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ଖନ୍ଧାତି ଅଧିପ୍ପେତା।

୫୦୬।ଅନୂନାଧିକତୋତି କସ୍ମା ପନ ଭଗୱତା ପଞ୍ଚେୱ ଖନ୍ଧା ୱୁତ୍ତା ଅନୂନା ଅନଧିକାତି। ସବ୍ବସଙ୍ଖତସଭାଗେକସଙ୍ଗହତୋ ଅତ୍ତତ୍ତନିୟଗାହୱତ୍ଥୁସ୍ସ ଏତପରମତୋ ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ତଦୱରୋଧତୋ। ଅନେକପ୍ପଭେଦେସୁ ହି ସଙ୍ଖତଧମ୍ମେସୁ ସଭାଗୱସେନ ସଙ୍ଗୟ୍ହମାନେସୁ ରୂପମ୍ପି ରୂପସଭାଗେକସଙ୍ଗହୱସେନ ଏକୋ ଖନ୍ଧୋ ହୋତି। ୱେଦନା ୱେଦନାସଭାଗେକସଙ୍ଗହୱସେନ ଏକୋ ଖନ୍ଧୋ ହୋତି। ଏସ ନୟୋ ସଞ୍ଞାଦୀସୁ। ତସ୍ମା ସବ୍ବସଙ୍ଖତସଭାଗେକସଙ୍ଗହତୋ ପଞ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତା। ଏତପରମଞ୍ଚେତଂ ଅତ୍ତତ୍ତନିୟଗାହୱତ୍ଥୁ ୟଦିଦଂ ରୂପାଦୟୋ ପଞ୍ଚ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ରୂପେ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସତି ରୂପଂ ଉପାଦାୟ ରୂପଂ ଅଭିନିୱିସ୍ସ ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ‘ଏତଂ ମମ, ଏସୋହମସ୍ମି, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା’ତି। ୱେଦନାୟ, ସଞ୍ଞାୟ, ସଙ୍ଖାରେସୁ, ୱିଞ୍ଞାଣେ ସତି ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପାଦାୟ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅଭିନିୱିସ୍ସ ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ‘ଏତଂ ମମ, ଏସୋହମସ୍ମି, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା’’ତି (ସଂ। ନି। ୩।୨୦୭)। ତସ୍ମା ଅତ୍ତତ୍ତନିୟଗାହୱତ୍ଥୁସ୍ସ ଏତପରମତୋପି ପଞ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତା। ୟେପି ଚଞ୍ଞେ ସୀଲାଦୟୋ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧା ୱୁତ୍ତା, ତେପି ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧେ ପରିୟାପନ୍ନତ୍ତା ଏତ୍ଥେୱ ଅୱରୋଧଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତସ୍ମା ଅଞ୍ଞେସଂ ତଦୱରୋଧତୋପି ପଞ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତାତି ଏୱଂ ଅନୂନାଧିକତୋ ୱିନିଚ୍ଛୟନୟୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ।

୫୦୭।ଉପମାତୋତି ଏତ୍ଥ ହି ଗିଲାନସାଲୁପମୋ ରୂପୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଗିଲାନୁପମସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣୱସେନ ନିୱାସଟ୍ଠାନତୋ। ଗେଲଞ୍ଞୁପମୋ ୱେଦନୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଆବାଧକତ୍ତା। ଗେଲଞ୍ଞସମୁଟ୍ଠାନୁପମୋ ସଞ୍ଞୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧୋ, କାମସଞ୍ଞାଦିୱସେନ ରାଗାଦିସମ୍ପୟୁତ୍ତୱେଦନାସବ୍ଭାୱା। ଅସପ୍ପାୟସେୱନୁପମୋ ସଙ୍ଖାରୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧୋ, ୱେଦନାଗେଲଞ୍ଞସ୍ସ ନିଦାନତ୍ତା। ‘‘ୱେଦନଂ ୱେଦନତ୍ଥାୟ ଅଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୩।୭୯) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ‘‘ଅକୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତା ୱିପାକଂ କାୟୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି

ଦୁକ୍ଖସହଗତ’’ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୫୫୬)। ଗିଲାନୁପମୋ ୱିଞ୍ଞାଣୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧୋ, ୱେଦନାଗେଲଞ୍ଞେନ ଅପରିମୁତ୍ତତ୍ତା। ଅପିଚ ଚାରକକାରଣଅପରାଧକାରଣକାରକଅପରାଧିକୂପମା ଏତେ ଭାଜନଭୋଜନବ୍ଯଞ୍ଜନପରିୱେସକଭୁଞ୍ଜକୂପମା ଚାତି ଏୱଂ ଉପମାତୋ ୱିନିଚ୍ଛଯନଯୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ।

୫୦୮।ଦଟ୍ଠବ୍ବତୋ ଦ୍ୱିଧାତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଚାତି ଏୱଂ ଦ୍ୱିଧା ଦଟ୍ଠବ୍ବତୋପେତ୍ଥ ୱିନିଚ୍ଛଯନଯୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ। ସଙ୍ଖେପତୋ ହି ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଆସୀୱିସୂପମେ (ସଂ। ନି। ୪।୨୩୮) ୱୁତ୍ତନଯେନ ଉକ୍ଖିତ୍ତାସିକପଚ୍ଚତ୍ଥିକତୋ, ଭାରସୁତ୍ତୱସେନ (ସଂ। ନି। ୩।୨୨) ଭାରତୋ, ଖଜ୍ଜନୀଯପରିଯାଯୱସେନ (ସଂ। ନି। ୩।୭୯) ଖାଦକତୋ, ଯମକସୁତ୍ତୱସେନ (ସଂ। ନି। ୩।୮୫) ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାନତ୍ତସଙ୍ଖତୱଧକତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନେତ୍ଥ ଫେଣପିଣ୍ଡୋ ୱିଯ ରୂପଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ପରିମଦ୍ଦନାସହନତୋ। ଉଦକପୁବ୍ବୁଳଂ ୱିଯ ୱେଦନା, ମୁହୁତ୍ତରମଣୀଯତୋ। ମରୀଚିକା ୱିଯ ସଞ୍ଞା, ୱିପ୍ପଲମ୍ଭନତୋ। କଦଲିକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱିଯ ସଙ୍ଖାରା, ଅସାରକତୋ। ମାଯା ୱିଯ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ୱଞ୍ଚକତୋ। ୱିସେସତୋ ଚ ସୁଠୁଆରମ୍ମି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ ରୂପଂ ଅସୁଭନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୱେଦନା ତୀହି ଦୁକ୍ଖତାହି ଅୱିନିମୁତ୍ତତୋ ଦୁକ୍ଖାତି। ସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରା ଅୱିଧେଯ୍ଯତୋ ଅନତ୍ତାତି। ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉଦଯବ୍ବଯଧମ୍ମତୋ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୫୦୯।ଏୱଂ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସତ୍ଥସିଦ୍ଧିତୋତି ଏୱଞ୍ଚ ସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରୱସେନ ଦ୍ୱିଧା ପସ୍ସତୋ ଯା ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧି ହୋତି, ତତୋପି ୱିନିଚ୍ଛଯନଯୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ। ସେଯ୍ଯଥିଦଂ – ସଙ୍ଖେପତୋ ତାୱ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେ ଉକ୍ଖିତ୍ତାସିକପଚ୍ଚତ୍ଥିକାଦିଭାୱେନ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଖନ୍ଧେହି ନ ୱିହଞ୍ଞତି। ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ରୂପାଦୀନି ଫେଣପିଣ୍ଡାଦିସଦିସଭାୱେନ ପସ୍ସନ୍ତୋ ନ ଅସାରେସୁ ସାରଦସ୍ସୀ ହୋତି।

ୱିସେସତୋ ଚ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକରୂପଂ ଅସୁଭତୋ ପସ୍ସନ୍ତୋ କବଳୀକାରାହାରଂ ପରିଜାନାତି, ଅସୁଭେ ସୁଭନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସଂ ପଜହତି। କାମୋଘଂ ଉତ୍ତରତି, କାମଯୋଗେନ ୱିସଂଯୁଜ୍ଜତି, କାମାସୱେନ ଅନାସୱୋ ହୋତି, ଅଭିଜ୍ଝାକାଯଗନ୍ଥଂ ଭିନ୍ଦତି, କାମୁପାଦାନଂ ନ ଉପାଦିଯତି।

ୱେଦନଂଦୁକ୍ଖତୋ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଫସ୍ସାହାରଂ ପରିଜାନାତି, ଦୁକ୍ଖେ ସୁଖନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସଂ ପଜହତି, ଭୱୋଘଂ ଉତ୍ତରତି, ଭୱଯୋଗେନ ୱିସଂଯୁଜ୍ଜତି, ଭୱାସୱେନ ଅନାସୱୋ ହୋତି, ବ୍ଯାପାଦକାଯଗନ୍ଥଂ ଭିନ୍ଦତି, ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନଂ ନ ଉପାଦିଯତି।

ସଞ୍ଞଂ ସଙ୍ଖାରେ ଚ ଅନତ୍ତତୋ ପସ୍ସନ୍ତୋ ମନୋସଞ୍ଚେତନାହାରଂ ପରିଜାନାତି, ଅନତ୍ତନି ଅତ୍ତାତି ୱିପଲ୍ଲାସଂ ପଜହତି, ଦିଟ୍ଠୋଘଂ ଉତ୍ତରତି, ଦିଟ୍ଠିଯୋଗେନ ୱିସଂଯୁଜ୍ଜତି, ଦିଟ୍ଠାସୱେନ ଅନାସୱୋ ହୋତି। ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସକାଯଗନ୍ଥଂ ଭିନ୍ଦତି, ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନଂ ନ ଉପାଦିଯତି।

ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ପସ୍ସନ୍ତୋ ୱିଞ୍ଞାଣାହାରଂ ପରିଜାନାତି, ଅନିଚ୍ଚେ ନିଚ୍ଚନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସଂ ପଜହତି, ଅୱିଜ୍ଜୋଘଂ ଉତ୍ତରତି, ଅୱିଜ୍ଜାଯୋଗେନ ୱିସଂଯୁଜ୍ଜତି, ଅୱିଜ୍ଜାସୱେନ ଅନାସୱୋ ହୋତି, ସୀଲବ୍ବତପରାମାସକାଯଗନ୍ଥଂ ଭିନ୍ଦତି, ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ ନ ଉପାଦିଯତି।

ଏୱଂ ମହାନିସଂସଂ, ୱଧକାଦିୱସେନ ଦସ୍ସନଂ ଯସ୍ମା;

ତସ୍ମା ଖନ୍ଧେ ଧୀରୋ, ୱଧକାଦିୱସେନ ପସ୍ସେଯ୍ଯାତି।

ଇତି ସାଧୁଜନପାମୋଜ୍ଜତ୍ଥାଯ କତେ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ

ପଞ୍ଞାଭାୱନାଧିକାରେ

ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସୋ ନାମ

ଚୁଦ୍ଦସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୫। ଆଯତନଧାତୁନିଦ୍ଦେସୋ

ଆଯତନୱିତ୍ଥାରକଥା

୫୧୦।ଆଯତନାନୀତି ଦ୍ୱାଦସାଯତନାନି – ଚକ୍ଖାଯତନଂ, ରୂପାଯତନଂ, ସୋତାଯତନଂ, ସଦ୍ଦାଯତନଂ, ଘାନାଯତନଂ, ଗନ୍ଧାଯତନଂ, ଜିୱ୍ହାଯତନଂ, ରସାଯତନଂ, କାଯାଯତନଂ, ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନଂ, ମନାଯତନଂ, ଧମ୍ମାଯତନନ୍ତି। ତତ୍ଥ –

ଅତ୍ଥ ଲକ୍ଖଣ ତାୱତ୍ୱ, କମ ସଙ୍ଖେପ ୱିତ୍ଥାରା;

ତଥା ଦଟ୍ଠବ୍ବତୋ ଚେୱ, ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ତତ୍ଥ ୱିସେସତୋ ତାୱ ଚକ୍ଖତୀତି ଚକ୍ଖୁ, ରୂପଂ ଅସ୍ସାଦେତି ୱିଭାୱେତି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ରୂପଯତୀତି ରୂପଂ, ୱଣ୍ଣୱିକାରଂ ଆପଜ୍ଜମାନଂ ହଦଯଙ୍ଗତଭାୱଂ ପକାସେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଣାତୀତି ସୋତଂ। ସପ୍ପତୀତି ସଦ୍ଦୋ, ଉଦାହରିଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଘାଯତୀତି ଘାନଂ। ଗନ୍ଧଯତୀତି ଗନ୍ଧୋ। ଅତ୍ତନୋ ୱତ୍ଥୁଂ ସୂଚଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଜୀୱିତଂ ଅୱ୍ହଯତୀତି ଜିୱ୍ହା। ରସନ୍ତି ତଂ ସତ୍ତାତି ରସୋ, ଅସ୍ସାଦେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କୁଚ୍ଛିତାନଂ ସାସୱଧମ୍ମାନଂ ଆଯୋତି କାଯୋ। ଆଯୋତି ଉପ୍ପତ୍ତିଦେସୋ। ଫୁସିଯତୀତି ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଂ। ମୁନାତୀତି ମନୋ। ଅତ୍ତନୋ ଲକ୍ଖଣଂ ଧାରେନ୍ତୀତି ଧମ୍ମା।

୫୧୧। ଅୱିସେସତୋ ପନ ଆଯତନତୋ, ଆଯାନଂ ତନନତୋ, ଆଯତସ୍ସ ଚ ନଯନତୋ ଆଯତନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଚକ୍ଖୁରୂପାଦୀସୁ ହି ତଂତଂଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣା ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା ସେନ ସେନ ଅନୁଭୱନାଦିନା କିଚ୍ଚେନ ଆଯତନ୍ତି ଉଟ୍ଠହନ୍ତି ଘଟନ୍ତି, ୱାଯମନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେ ଚ ଆଯଭୂତେ ଧମ୍ମେ ଏତାନି ତନୋନ୍ତି, ୱିତ୍ଥାରେନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି, ଇଦଞ୍ଚ ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରେ ପୱତ୍ତଂ ଅତୀୱ ଆଯତଂ ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ ଯାୱ ନ ନିୱତ୍ତତି, ତାୱ ନଯନ୍ତେୱ, ପୱତ୍ତଯନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇତି ସବ୍ବେପିମେ ଧମ୍ମା ଆଯତନତୋ, ଆଯାନଂ ତନନତୋ, ଆଯତସ୍ସ ଚ ନଯନତୋ ଆଯତନଂ ଆଯତନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି।

୫୧୨। ଅପିଚ ନିୱାସଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ଆକରଟ୍ଠେନ ସମୋସରଣଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ସଞ୍ଜାତିଦେସଟ୍ଠେନ କାରଣଟ୍ଠେନ ଚ ଆଯତନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଥା ହି ଲୋକେ ''ଇସ୍ସରାଯତନଂ ୱାସୁଦେୱାଯତନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ନିୱାସଟ୍ଠାନଂ ଆଯତନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ''ସୁୱଣ୍ଣାଯତନଂ ରଜତାଯତନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଆକରୋ। ସାସନେ ପନ ''ମନୋରମ୍ମେ ଆଯତନେ ସେୱନ୍ତି ନଂ ୱିହଙ୍ଗମା''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୫।୩୮) ସମୋସରଣଟ୍ଠାନଂ। ''ଦକ୍ଖିଣାପଥୋ ଗୁନ୍ନଂ ଆଯତନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ସଞ୍ଜାତିଦେସୋ। ''ତତ୍ର ତତ୍ରେୱ ସକ୍ଖିଭବ୍ବତଂ ପାପୁଣାତି ସତି ସତିଆଯତନେ''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୩।୧୦୨) କାରଣଂ।

ଚକ୍ଖୁଆଦୀସୁ ଚାପି ତେ ତେ ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା ନିୱସନ୍ତି ତଦାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯାତି ଚକ୍ଖାଦଯୋ ଚ ନେସଂ ନିୱାସଟ୍ଠାନଂ। ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଚ ତେ ଆକିଣ୍ଣା ତନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତା ତଦାରମ୍ମଣତ୍ତା ଚାତି ଚକ୍ଖାଦଯୋ ନେସଂ ଆକରୋ। ଚକ୍ଖାଦଯୋ ଚ ନେସଂ ସମୋସରଣଟ୍ଠାନଂ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣୱସେନ ସମୋସରଣତୋ। ଚକ୍ଖାଦଯୋ ଚ ନେସଂ ସଞ୍ଜାତିଦେସୋ, ତନ୍ନିସ୍ସଯାରମ୍ମଣଭାୱେନ ତତ୍ଥେୱ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ। ଚକ୍ଖାଦଯୋ ଚ ନେସଂ କାରଣଂ, ତେସଂ ଅଭାୱେ ଅଭାୱତୋତି। ଇତି ନିୱାସଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ, ଆକରଟ୍ଠେନ, ସମୋସରଣଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ, ସଞ୍ଜାତିଦେସଟ୍ଠେନ, କାରଣଟ୍ଠେନଚାତି ଇମେହିପି କାରଣେହି ଏତେ ଧମ୍ମା ଆଯତନଂ ଆଯତନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି।

ତସ୍ମା ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ଅତ୍ଥେନ ଚକ୍ଖୁ ଚ ତଂ ଆଯତନଞ୍ଚାତି ଚକ୍ଖାଯତନଂ…ପେ… ଧମ୍ମା ଚ ତେ ଆଯତନଞ୍ଚାତି ଧମ୍ମାଯତନନ୍ତି ଏୱଂ ତାୱେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

୫୧୩।ଲକ୍ଖଣାତି ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଲକ୍ଖଣତୋପେତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ। ତାନି ଚ ପନ ତେସଂ ଲକ୍ଖଣାନି ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ତାୱତ୍ୱତୋତି ତାୱଭାୱତୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଚକ୍ଖାଦଯୋପି ହି ଧମ୍ମା ଏୱ, ଏୱଂ ସତି ଧମ୍ମାଯତନମିଚ୍ଚେୱ ଅୱତ୍ୱା କସ୍ମା ଦ୍ୱାଦସାଯତନାନୀତି ୱୁତ୍ତାନୀତି ଚେ। ଛୱିଞ୍ଞାଣକାଯୁପ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣୱୱତ୍ଥାନତୋ ଇଧ ଛନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣକାଯାନଂ ଦ୍ୱାରଭାୱେନ ଆରମ୍ମଣଭାୱେନ ଚ ୱୱତ୍ଥାନତୋ ଅଯମେତେସଂ ଭେଦୋ ହୋତୀତି ଦ୍ୱାଦସ ୱୁତ୍ତାନି, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିପରିଯାପନ୍ନସ୍ସ ହି ୱିଞ୍ଞାଣକାଯସ୍ସ ଚକ୍ଖାଯତନମେୱ ଉପ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାରଂ,

ରୂପାଯତନମେୱ ଚାରମ୍ମଣଂ, ତଥା ଇତରାନି ଇତରେସଂ। ଛଟ୍ଠସ୍ସ ପନ ଭୱଙ୍ଗମନସଙ୍ଖାତୋ ମନାଯତନେକଦେସୋୱ ଉପ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାରଂ, ଅସାଧାରଣମେୱ ଚ ଧମ୍ମାଯତନଂ ଆରମ୍ମଣନ୍ତି । ଇତି ଛନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣକାଯାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣୱୱତ୍ଥାନତୋ ଦ୍ୱାଦସ ୱୁତ୍ତାନୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ତାୱତ୍ୱତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

୫୧୪।କମତୋତି ଇଧାପି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମାଦୀସୁ ଦେସନାକ୍କମୋୱ ଯୁଜ୍ଜତି। ଅଜ୍ଝତ୍ତିକେସୁ ହି ଆଯତନେସୁ ସନିଦସ୍ସନସପ୍ପଟିଘୱିସଯତ୍ତା ଚକ୍ଖାଯତନଂ ପାକଟନ୍ତି ପଠମଂ ଦେସିତଂ, ତତୋ ଅନିଦସ୍ସନସପ୍ପଟିଘୱିସଯାନି ସୋତାଯତନାଦୀନି। ଅଥ ୱା ଦସ୍ସନାନୁତ୍ତରିଯସୱନାନୁତ୍ତରିଯହେତୁଭାୱେନ ବହୂପକାରତ୍ତା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକେସୁ ଚକ୍ଖାଯତନସୋତାଯତନାନି ପଠମଂ ଦେସିତାନି, ତତୋ ଘାନାଯତନାଦୀନି ତୀଣି, ପଞ୍ଚନ୍ନମ୍ପି ଗୋଚରୱିସଯତ୍ତା ଅନ୍ତେ ମନାଯତନଂ, ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନଂ ପନ ଗୋଚରତ୍ତା ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରନ୍ତରାନି ବାହିରେସୁ ରୂପାଯତନାଦୀନି। ଅପିଚ ୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିକାରଣୱୱତ୍ଥାନତୋପି ଅଯମେତେସଂ କମୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ...ପେ... ମନଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ଧମ୍ମେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତି (ମ। ନି। ୩।୪୨୧; ସଂ। ନି। ୨।୪୩)। ଏୱଂ କମତୋପେତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

୫୧୫।ସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରାତି ସଙ୍ଖେପତୋ ହି ମନାଯତନସ୍ସ ଚେୱ ଧମ୍ମାଯତନେକଦେସସ୍ସ ଚ ନାମେନ ତଦୱସେସାନଞ୍ଚ ଆଯତନାନଂ ରୂପେନ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ଦ୍ୱାଦସାପି ଆଯତନାନି ନାମରୂପମତ୍ତମେୱ ହୋନ୍ତି। ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକେସୁ ତାୱ ଚକ୍ଖାଯତନଂ ଜାତିୱସେନ ଚକ୍ଖୁପସାଦମତ୍ତମେୱ, ପଚ୍ଚଯଗତିନିକାଯପୁଗ୍ଗଲଭେଦତୋ ପନ ଅନନ୍ତପ୍ପଭେଦଂ। ତଥା ସୋତାଯତନାଦୀନି ଚତ୍ତାରି। ମନାଯତନଂ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକକିରିଯୱିଞ୍ଞାଣଭେଦେନ ଏକୂନନୱୁତିପ୍ପଭେଦଂ ଏକୱୀସୁତ୍ତରସତପ୍ପଭେଦଞ୍ଚ। ୱତ୍ଥୁପଟିପଦାଦିଭେଦତୋ ପନ ଅନନ୍ତପ୍ପଭେଦଂ। ରୂପସଦ୍ଦଗନ୍ଧରସାଯତନାନି ୱିସଭାଗପଚ୍ଚଯାଦିଭେଦତୋ ଅନନ୍ତପ୍ପଭେଦାନି। ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନଂ ପଥୱୀଧାତୁତେଜୋଧାତୁୱାଯୋଧାତୁୱସେନ ତିପ୍ପଭେଦଂ। ପଚ୍ଚଯାଦିଭେଦତୋ ଅନେକପ୍ପଭେଦଂ। ଧମ୍ମାଯତନଂ ୱେଦନାସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧସୁଖୁମରୂପନିବ୍ବାନାନଂ ସଭାୱନାନତ୍ତଭେଦତୋ ଅନେକପ୍ପଭେଦନ୍ତି। ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରା ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

୫୧୬।ଦଟ୍ଠବ୍ବତୋତି ଏତ୍ଥ ପନ ସବ୍ବାନେୱ ସଙ୍ଖତାନି ଆଯତନାନି ଅନାଗମନତୋ ଅନିଗ୍ଗମନତୋ ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି। ନ ହି ତାନି ପୁବ୍ବେ ଉଦଯା କୁତୋଚି ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି, ନପି ଉଦ୍ଧଂ ୱଯା କୁହିଞ୍ଚି ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଅଥ ଖୋ ପୁବ୍ବେ ଉଦଯା ଅପ୍ପଟିଲଦ୍ଧସଭାୱାନି , ଉଦ୍ଧଂ ୱଯା ପରିଭିନ୍ନସଭାୱାନି, ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତୱେମଜ୍ଝେ ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯ ଅୱସାନି ପୱତ୍ତନ୍ତି। ତସ୍ମା ଅନାଗମନତୋ ଅନିଗ୍ଗମନତୋ ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି। ତଥା ନିରୀହକତୋ ଅବ୍ୟାପାରତୋ ଚ। ନ ହି ଚକ୍ଖୁରୂପାଦୀନଂ ଏୱଂ ହୋତି ''ଅହୋ ୱତ ଅମ୍ହାକଂ ସାମଗ୍ଗିଯଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନାମ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟା''ତି, ନ ଚ ତାନି ୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପାଦନତ୍ଥଂ ଦ୍ୱାରଭାୱେନ ୱତ୍ଥୁଭାୱେନ ଆରମ୍ମଣଭାୱେନ ୱା ଈହନ୍ତି, ନ ବ୍ୟାପାରମାପଜ୍ଜନ୍ତି, ଅଥ ଖୋ ଧମ୍ମତାୱେସା, ଯଂ ଚକ୍ଖୁରୂପାଦିସାମଗ୍ଗିଯଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ସମ୍ଭୱନ୍ତୀତି। ତସ୍ମା ନିରୀହକତୋ ଅବ୍ୟାପାରତୋ ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି। ଅପିଚ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନି ସୁଞ୍ଞଗାମୋ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି, ଧୁୱସୁଭସୁଖତ୍ତଭାୱୱିରହିତତ୍ତା। ବାହିରାନି ଗାମଘାତକଚୋରା ୱିଯ, ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନଂ ଅଭିଘାତକତ୍ତା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ଚକ୍ଖୁ, ଭିକ୍ଖୱେ, ହଞ୍ଞତି ମନାପାମନାପେହି ରୂପେହୀ''ତି ୱିତ୍ଥାରୋ। ଅପିଚ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନି ଛ ପାଣକା ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି, ବାହିରାନି ତେସଂ ଗୋଚରା ୱିଯାତି। ଏୱମେତ୍ଥ ଦଟ୍ଠବ୍ବତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ଇଦଂ ତାୱ ଆଯତନାନଂ ୱିତ୍ଥାରକଥାମୁଖଂ।

ଧାତୁୱିତ୍ଥାରକଥା

୫୧୭। ତଦନନ୍ତରା ପନ ଧାତୁଯୋତି ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁଯୋ – ଚକ୍ଖୁଧାତୁ, ରୂପଧାତୁ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ, ସୋତଧାତୁ, ସଦ୍ଦଧାତୁ, ସୋତୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ, ଘାନଧାତୁ, ଗନ୍ଧଧାତୁ, ଘାନୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ, ଜିୱ୍ହାଧାତୁ, ରସଧାତୁ, ଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ, କାଯଧାତୁ, ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଧାତୁ, କାଯୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ, ମନୋଧାତୁ, ଧମ୍ମଧାତୁ, ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂତି। ତତ୍ଥ –

ଅତ୍ଥତୋ ଲକ୍ଖଣାଦୀହି, କମ ତାୱତ୍ୱସଙ୍ଖତୋ;

ପଚ୍ଚଯା ଅଥ ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ୱେଦିତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋତି ଚକ୍ଖତୀତି ଚକ୍ଖୁ। ରୂପଯତୀତି ରୂପଂ। ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଏୱମାଦିନା ତାୱ ନଯେନ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ୱିସେସତ୍ଥତୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ। ଅୱିସେସେନ ପନ ୱିଦହତି, ଧୀଯତେ, ୱିଧାନଂ, ୱିଧୀଯତେ ଏତାଯ, ଏତ୍ଥ ୱା ଧୀଯତୀତି ଧାତୁ। ଲୋକିଯା ହି ଧାତୁଯୋ

କାରଣଭାୱେନ ୱୱତ୍ଥିତା ହୁତ୍ୱା ସୁୱଣ୍ଣରଜତାଦିଧାତୁୟୋ ୱିୟ ସୁୱଣ୍ଣରଜତାଦିଂ , ଅନେକପ୍ପକାରଂ ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ ୱିଦହନ୍ତି। ଭାରହାରେହି ଚ ଭାରୋ ୱିୟ, ସତ୍ତେହି ଧୀୟନ୍ତେ, ଧାରିୟନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁକ୍ଖୱିଧାନମତ୍ତମେୱ ଚେସା, ଅୱସୱତ୍ତନତୋ। ଏତାହି ଚ କରଣଭୂତାହି ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ ସତ୍ତେହି ଅନୁୱିଧୀୟତି। ତଥାୱିହିତଞ୍ଚ ତଂ ଏତାସ୍ୱେୱ ଧୀୟତି, ଠପିୟତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତି ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଏକେକୋ ଧମ୍ମୋ ୟଥାସମ୍ଭୱଂ ୱିଦହତି, ଧୀୟତୀତିଆଦିନା ଅତ୍ଥୱସେନ ଧାତୂତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୫୧୮। ଅପିଚ ୟଥା ତିତ୍ଥିୟାନଂ ଅତ୍ତା ନାମ ସଭାୱତୋ ନତ୍ଥି, ନ ଏୱମେତା, ଏତା ପନ ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱଂ ଧାରେନ୍ତୀତି ଧାତୁୟୋ। ୟଥା ଲୋକେ ୱିଚିତ୍ତା ହରିତାଲମନୋସିଲାଦୟୋ ସେଲାୱୟୱା ଧାତୁୟୋତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଏୱମେତାପି ଧାତୁୟୋ ୱିୟ ଧାତୁୟୋ। ୱିଚିତ୍ତା ହେତେ ଞାଣଞ୍ଞେୟ୍ୟାୱୟୱାତି। ୟଥା ୱା ସରୀରସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସମୁଦାୟସ୍ସ ଅୱୟୱଭୂତେସୁ ରସସୋଣିତାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିସଭାଗଲକ୍ଖଣପରିଚ୍ଛିନ୍ନେସୁ ଧାତୁସମଞ୍ଞା, ଏୱମେତେସୁପି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଅୱୟୱେସୁ ଧାତୁସମଞ୍ଞା ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିସଭାଗଲକ୍ଖଣପରିଚ୍ଛିନ୍ନା ହେତେ ଚକ୍ଖାଦୟୋତି। ଅପିଚ ଧାତୂତି ନିଜ୍ଜୀୱମତ୍ତସ୍ସେୱେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତଥା ହି ଭଗୱା ''ଛ ଧାତୁରୋ ଅୟଂ ଭିକ୍ଖୁ ପୁରିସୋ''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩। ୩୪୪) ଜୀୱସଞ୍ଞାସମୂହନନତ୍ଥଂ ଧାତୁଦେସନଂ ଅକାସୀତି।

ତସ୍ମା ୟଥାୱୁତ୍ତେନ ଅତ୍ଥେନ ଚକ୍ଖୁ ଚ ତଂ ଧାତୁ ଚ ଚକ୍ଖୁଧାତୁ...ପେ... ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ ତଂ ଧାତୁ ଚ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂତି। ଏୱଂ ତାୱେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ।

୫୧୯।ଲକ୍ଖଣାଦିତୋତି ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଲକ୍ଖଣାଦିତୋପେତ୍ଥ ୱେଦିତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ। ତାନି ଚ ପନ ନେସଂ ଲକ୍ଖଣାଦୀନି ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି।

କମତୋତି ଇଧାପି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମାଦୀସୁ ଦେସନାକ୍କମୋୱ ୟୁଜ୍ଜତି। ସୋ ଚ ପନାୟଂ ହେତୁଫଲାନୁପୁବ୍ବୱୱତ୍ଥାନୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ଚକ୍ଖୁଧାତୁ ରୂପଧାତୂତି ଇଦଞ୍ହି ଦ୍ୱୟଂ ହେତୁ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂତି ଫଲଂ। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ।

୫୨୦।ତାୱତ୍ୱତୋତି ତାୱଭାୱତୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ତେସୁ ତେସୁ ହି ସୁତ୍ତାଭିଧମ୍ମପ୍ପଦେସେସୁ ''ଆଭାଧାତୁ, ସୁଭଧାତୁ, ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନଧାତୁ, ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାୟତନଧାତୁ, ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନଧାତୁ, ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନଧାତୁ, ସଞ୍ଞାୱେଦୟିତନିରୋଧଧାତୁ'' (ସଂ। ନି। ୨।୯୫), ''କାମଧାତୁ , ବ୍ୟାପାଦଧାତୁ, ୱିହିଂସାଧାତୁ, ନେକ୍ଖମ୍ମଧାତୁ, ଅବ୍ୟାପାଦଧାତୁ, ଅୱିହିଂସାଧାତୁ'' (ୱିଭ। ୧୮୨; ଦୀ। ନି। ୩। ୩୦୫; ମ। ନି। ୩।୧୨୫), ''ସୁଖଧାତୁ, ଦୁକ୍ଖଧାତୁ, ସୋମନସ୍ସଧାତୁ, ଦୋମନସ୍ସଧାତୁ, ଉପେକ୍ଖାଧାତୁ, ଅୱିଜ୍ଜାଧାତୁ'' (ୱିଭ। ୧୮୦; ମ। ନି। ୩। ୧୨୫), ''ଆରମ୍ଭଧାତୁ, ନିକ୍କମଧାତୁ, ପରକ୍କମଧାତୁ'' (ସଂ। ନି। ୫।୧୮୩), ''ହୀନଧାତୁ, ମଜ୍ଝିମଧାତୁ, ପଣୀତଧାତୁ'' (ଦୀ। ନି। ୩।୩୦୫), ''ପଥୱୀଧାତୁ, ଆପୋଧାତୁ, ତେଜୋଧାତୁ, ୱାୟୋଧାତୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୩୧୧), ଆକାସଧାତୁ, ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ'' (ମ। ନି। ୩।୧୨୫; ୱିଭ। ୧୭୨), ''ସଙ୍ଖତଧାତୁ, ଅସଙ୍ଖତଧାତୁ'' (ମ। ନି। ୩।୧୨୫), ''ଅନେକଧାତୁ ନାନାଧାତୁ ଲୋକୋ''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୬୬; ମ। ନି। ୧।୧୪୮) ଏୱମାଦୟୋ ଅଞ୍ଞାପି ଧାତୁୟୋ ଦିସ୍ସନ୍ତି। ଏୱଂ ସତି ସବ୍ବାସଂ ୱସେନ ପରିଚ୍ଛେଦଂ ଅକତ୍ୱା କସ୍ମା ଅଟ୍ଠାରସାତି ଅୟମେୱ ପରିଚ୍ଛେଦୋ କତୋତି ଚେ। ସଭାୱତୋ ୱିଜ୍ଜମାନାନଂ ସବ୍ବଧାତୂନଂ ତଦନ୍ତୋଗଧତ୍ତା।

ରୂପଧାତୁୟେୱ ହି ଆଭାଧାତୁ, ସୁଭଧାତୁ ପନ ରୂପାଦିପଟିବଦ୍ଧା। କସ୍ମା, ସୁଭନିମିତ୍ତତ୍ତା। ସୁଭନିମିତ୍ତଞ୍ହି ସୁଭଧାତୁ। ତଞ୍ଚ ରୂପାଦିୱିନିମୁତ୍ତଂ ନ ୱିଜ୍ଜତି। କୁସଲୱିପାକାରମ୍ମଣା ୱା ରୂପାଦୟୋ ଏୱ ସୁଭଧାତୂତି ରୂପାଦିମତ୍ତମେୱେସା। ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନଧାତୁଆଦୀସୁ ଚିତ୍ତଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟେୱ, ସେସା ଧମ୍ମଧାତୁ। ସଞ୍ଞାୱେଦୟିତନିରୋଧଧାତୁ ପନ ସଭାୱତୋ ନତ୍ଥି। ଧାତୁଦ୍ୱୟନିରୋଧମତ୍ତମେୱ ହି ସା।

କାମଧାତୁ ଧମ୍ମଧାତୁମତ୍ତଂ ୱା ହୋତି। ୟଥାହ – ''ତତ୍ଥ କତମା କାମଧାତୁ? କାମପଟିସଂୟୁତ୍ତୋ ତକ୍କୋ ୱିତକ୍କୋ ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପୋ''ତି (ୱିଭ। ୧୮୨)। ଅଟ୍ଠାରସାପି ୱା ଧାତୁୟୋ। ୟଥାହ – ''ହେଟ୍ଠତୋ ଅୱୀଚିନିରୟଂ ପରିୟନ୍ତଂ କରିତ୍ୱା ଉପରିତୋ ପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତୀ ଦେୱେ ଅନ୍ତୋକରିତ୍ୱା ୟଂ ଏତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରେ ଏତ୍ଥାୱଚରା ଏତ୍ଥ ପରିୟାପନ୍ନା ଖନ୍ଧଧାତୁଆୟତନା ରୂପା ୱେଦନା ସଞ୍ଞା ସଙ୍ଖାରା ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି କାମଧାତୂ''ତି (ୱିଭ। ୧୮୨)।

ନେକ୍ଖମ୍ମଧାତୁ ଧମ୍ମଧାତୁ ଏୱ, ''ସବ୍ବେପି କୁସଲା ଧମ୍ମା ନେକ୍ଖମ୍ମଧାତୂ''ତି (ୱିଭ। ୧୮୨) ୱଚନତୋ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁପି ହୋତିୟେୱ। ବ୍ୟାପାଦୱିହିଂସା-ଅବ୍ୟାପାଦ-ଅୱିହିଂସାସୁଖ-ଦୁକ୍ଖ-ସୋମନସ୍ସ-ଦୋମନସ୍ସୁପେକ୍ଖା-ଅୱିଜ୍ଜାଆରମ୍ଭ-ନିକ୍କମ-ପରକ୍କମଧାତୁୟୋ ଧମ୍ମଧାତୁୟେୱ।

ହୀନମଜ୍ଝିମପଣୀତଧାତୁୟୋ ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁମତ୍ତମେୱ। ହୀନା ହି ଚକ୍ଖାଦୟୋ ହୀନା ଧାତୁ, ମଜ୍ଝିମପଣୀତା ମଜ୍ଝିମା ଚେୱ ପଣୀତା ଚ। ନିପ୍ପରିୟାୟେନ ପନ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମଧାତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟୋ ହୀନଧାତୁ, ଲୋକିୟା କୁସଲାବ୍ୟାକତା ଉଭୋପି ଚକ୍ଖୁଧାତୁଆଦୟୋ ଚ ମଜ୍ଝିମଧାତୁ, ଲୋକୁତ୍ତରା ପନ ଧମ୍ମଧାତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟୋ ପଣୀତଧାତୁ।

ପଥୱୀତେଜୋୱାୟୋଧାତୁୟୋ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଧାତୁୟେୱ, ଆପୋଧାତୁ ଆକାସଧାତୁ ଚ ଧମ୍ମଧାତୁୟେୱ। ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିସତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁସଙ୍ଖେପୋୟେୱ।

ସତ୍ତରସ ଧାତୁୟୋ ଧମ୍ମଧାତୁଏକଦେସୋ ଚ ସଙ୍ଖତଧାତୁ, ଅସଙ୍ଖତା ପନ ଧାତୁ ଧମ୍ମଧାତୁଏକଦେସୋୱ। ଅନେକଧାତୁନାନାଧାତୁଲୋକୋ ପନ ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁପ୍ପଭେଦମତ୍ତମେୱାତି। ଇତି ସଭାୱତୋ ୱିଜ୍ଜମାନାନଂ ସବ୍ବଧାତୂନଂ ତଦନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ଅଟ୍ଠାରସେୱ ୱୁତ୍ତାତି।

୫୨୧। ଅପିଚ ୱିଜାନନସଭାୱେ ୱିଞ୍ଞାଣେ ଜୀୱସଞ୍ଞୀନଂ ସଞ୍ଞାସମୂହନନତ୍ଥମ୍ପି ଅଟ୍ଠାରସେୱ ୱୁତ୍ତା। ସନ୍ତି ହି ସତ୍ତା ୱିଜାନନସଭାୱେ ୱିଞ୍ଞାଣେ ଜୀୱସଞ୍ଞିନୋ, ତେସଂ ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାୟମନୋଧାତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଭେଦେନ ତସ୍ସ ଅନେକତଂ ଚକ୍ଖୁରୂପାଦିପଚ୍ଚୟାୟତ୍ତୱୁତ୍ତିତାୟ ଅନିଚ୍ଚତଞ୍ଚ ପକାସେତ୍ୱା ଦୀଘରତ୍ତାନୁସୟିତଂ ଜୀୱସଞ୍ଞଂ ସମୂହନିତୁକାମେନ ଭଗୱତା ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁୟୋ ପକାସିତା। କିଞ୍ଚ ଭିୟ୍ୟୋ ତଥା ୱେନେୟ୍ୟଜ୍ଝାସୟୱସେନ ଚ। ୟେ ଚ ଇମାୟ ଅନତିସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରାୟ ଦେସନାୟ ୱେନେୟ୍ୟସତ୍ତା, ତଦଜ୍ଝାସୟୱସେନ ଚ ଅଟ୍ଠାରସେୱ ପକାସିତା।

ସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରନୟେନ ତଥା ତଥା ହି,

ଧମ୍ମଂ ପକାସୟତି ଏସ ୟଥା ୟଥାସ୍ସ;

ସଦ୍ଧମ୍ମତେଜୱିହତଂ ୱିଲୟଂ ଖଣେନ,

ୱେନେୟ୍ୟସତ୍ତହଦୟେସୁ ତମୋ ପୟାତୀତି।

ଏୱମେତ୍ଥ ତାୱତ୍ୱତୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ।

୫୨୨।ସଙ୍ଖତୋତି ଚକ୍ଖୁଧାତୁ ତାୱ ଜାତିତୋ ଏକୋ ଧମ୍ମୋତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି ଚକ୍ଖୁପସାଦୱସେନ, ତଥା ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାୟରୂପସଦ୍ଦଗନ୍ଧରସଧାତୁୟୋ ସୋତପ୍ପସାଦାଦିୱସେନ, ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଧାତୁ ପନ ପଥୱୀତେଜୋୱାୟୋୱସେନ ତୟୋ ଧମ୍ମାତି ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକୱସେନ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମାତି ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି, ତଥା ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାୟୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟୋ। ମନୋଧାତୁ ପନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନକୁସଲାକୁସଲୱିପାକସମ୍ପଟିଚ୍ଛନୱସେନ ତୟୋ ଧମ୍ମାତି ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି। ଧମ୍ମଧାତୁ ତିଣ୍ଣଂ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ସୋଳସନ୍ନଂ ସୁଖୁମରୂପାନଂ ଅସଙ୍ଖତାୟ ଚ ଧାତୁୟା ୱସେନ ୱୀସତି ଧମ୍ମାତି ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି। ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ସେସକୁସଲାକୁସଲାବ୍ୟାକତୱିଞ୍ଞାଣୱସେନ ଛସତ୍ତତି ଧମ୍ମାତି ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି। ଏୱମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖତୋପି ୱେଦିତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ।

୫୨୩।ପଚ୍ଚୟାତି ଏତ୍ଥ ଚ ଚକ୍ଖୁଧାତୁ ତାୱ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପୁରେଜାତଅତ୍ଥିଅୱିଗତନିସ୍ସୟିନ୍ଦ୍ରିୟପଚ୍ଚୟାନଂ ୱସେନ ଛହି ପଚ୍ଚୟେହି ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି, ରୂପଧାତୁ ପୁରେଜାତଅତ୍ଥିଅୱିଗତାରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟାନଂ ୱସେନ ଚତୂହି ପଚ୍ଚୟେହି ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଏୱଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଆଦୀନଂ ସୋତଧାତୁସଦ୍ଦଧାତୁଆଦୟୋ। ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ପନ ନେସଂ ଆୱଜ୍ଜନମନୋଧାତୁ ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରନତ୍ଥିୱିଗତାନନ୍ତରୂପନିସ୍ସୟୱସେନ ପଞ୍ଚହି ପଚ୍ଚୟେହି ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି, ତା ଚ ପଞ୍ଚପି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନମନୋଧାତୁୟା। ତଥା ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନମନୋଧାତୁ ସନ୍ତୀରଣମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା, ସା ଚ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା, ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଚ ଜୱନମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା। ଜୱନମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ପନ ଅନନ୍ତରାୟ ଜୱନମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ତେହି ଚେୱ ପଞ୍ଚହି ଆସେୱନପଚ୍ଚୟେନ ଚାତି ଛହି ପଚ୍ଚୟେହି ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଏସ ତାୱ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ନୟୋ।

ମନୋଦ୍ୱାରେ ପନ ଭୱଙ୍ଗମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଆୱଜ୍ଜନମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା। ଆୱଜ୍ଜନମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଚ ଜୱନମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ପୁରିମେହି ପଞ୍ଚହି ପଚ୍ଚୟେହି ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଧମ୍ମଧାତୁ ପନ ସତ୍ତନ୍ନମ୍ପି ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସୟସମ୍ପୟୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତାଦୀହି ବହୁଧା ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଚକ୍ଖୁଧାତୁଆଦୟୋ ପନ ଏକଚ୍ଚା ଚ ଧମ୍ମଧାତୁ ଏକଚ୍ଚାୟ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟାଦୀହିପି ପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତି।

ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଆଦୀନଞ୍ଚ ନ କେୱଲଂ ଚକ୍ଖୁରୂପାଦୟୋ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ଅଥ ଖୋ ଆଲୋକାଦୟୋପି। ତେନାହୁ ପୁବ୍ବାଚରିଯା –

‘‘ଚକ୍ଖୁରୂପାଲୋକମନସିକାରେ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ। ସୋତସଦ୍ଦୱିୱରମନସିକାରେ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସୋତୱିଞ୍ଞାଣଂ। ଘାନଗନ୍ଧୱାଯୁମନସିକାରେ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଘାନୱିଞ୍ଞାଣଂ। ଜିୱ୍ହାରସଆପମନସିକାରେ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞାଣଂ। କାଯଫୋଟ୍ଠବ୍ବପଥୱୀମନସିକାରେ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି କାଯୱିଞ୍ଞାଣଂ। ଭୱଙ୍ଗମନଧମ୍ମମନସିକାରେ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି।

ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ। ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ପଚ୍ଚଯପ୍ପଭେଦୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦନିଦ୍ଦେସେ ଆୱିଭୱିସ୍ସତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯତୋପି ୱେଦିତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

୫୨୪।ଦଟ୍ଠବ୍ବତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବତୋପେତ୍ଥ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବା ଏୱ ହି ସଙ୍ଖତଧାତୁଯୋ ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତୱିୱିତ୍ତତୋ ଧୁୱସୁଭସୁଖତ୍ତଭାୱସୁଞ୍ଞତୋ ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତୋ ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ୱିସେସତୋ ପନେତ୍ଥ ଭେରିତଲଂ ୱିଯ ଚକ୍ଖୁଧାତୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ଦଣ୍ଡୋ ୱିଯ ରୂପଧାତୁ, ସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ। ତଥା ଆଦାସତଲଂ ୱିଯ ଚକ୍ଖୁଧାତୁ, ମୁଖଂ ୱିଯ ରୂପଧାତୁ, ମୁଖନିମିତ୍ତଂ ୱିଯ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ। ଅଥ ୱା ଉଚ୍ଛୁତିଲା ୱିଯ ଚକ୍ଖୁଧାତୁ, ଯନ୍ତଚକ୍କଯଟ୍ଠି ୱିଯ ରୂପଧାତୁ, ଉଚ୍ଛୁରସତେଲାନି ୱିଯ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ। ତଥା ଅଧରାରଣୀ ୱିଯ ଚକ୍ଖୁଧାତୁ, ଉତ୍ତରାରଣୀ ୱିଯ ରୂପଧାତୁ, ଅଗ୍ଗି ୱିଯ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ। ଏସ ନଯୋ ସୋତଧାତୁଆଦୀସୁ।

ମନୋଧାତୁ ପନ ଯଥାସମ୍ଭୱତୋ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଆଦୀନଂ ପୁରେଚରାନୁଚରା ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ଧମ୍ମଧାତୁଯା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ସଲ୍ଲମିୱ ସୂଲମିୱ ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧା ୱେଦନାସଲ୍ଲସୂଲଯୋଗାଆତୁରା ୱିଯ, ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ୱା ସଞ୍ଞା ଆସାଦୁକ୍ଖଜନନତୋ ରିତ୍ତମୁଟ୍ଠି ୱିଯ। ଅଯଥାଭୁଚ୍ଚନିମିତ୍ତଗାହକତୋ ୱନମିଗୋ ୱିଯ। ସଙ୍ଖାରା ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପକ୍ଖିପନତୋ ଅଙ୍ଗାରକାସୁଯଂ ଖିପନକପୁରିସା ୱିଯ। ଜାତି ଦୁକ୍ଖାନୁବନ୍ଧତୋ ରାଜପୁରିସାନୁବନ୍ଧଚୋରା ୱିଯ। ସବ୍ବାନତ୍ଥାୱହସ୍ସ ଖନ୍ଧସନ୍ତାନସ୍ସ ହେତୁତୋ ୱିସରୁକ୍ଖବୀଜାନି ୱିଯ। ରୂପଂ ନାନାୱିଧୁପଦ୍ଦୱନିମିତ୍ତତୋ ଖୁରଚକ୍କଂ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅସଙ୍ଖତା ପନ ଧାତୁ ଅମତତୋ ସନ୍ତତୋ ଖେମତୋ ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। କସ୍ମା? ସବ୍ବାନତ୍ଥାୱହସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭୂତତ୍ତା।

ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ୱୱତ୍ଥାନାଭାୱତୋ ଅରଞ୍ଞମକ୍କଟୋ ୱିଯ, ଦୁଦ୍ଦମନତୋ ଅସ୍ସଖଳୁଙ୍କୋ ୱିଯ, ଯତ୍ଥକାମନିପାତିତୋ ୱେହାସକ୍ଖିତ୍ତଦଣ୍ଡୋ ୱିଯ, ଲୋଭଦୋସାଦିନାନପ୍ପକାରକିଲେସୱେସଯୋଗତୋ ରଙ୍ଗନଟୋ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବାତି।

ଇତି ସାଧୁଜନପାମୋଜ୍ଜତ୍ଥାଯ କତେ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ

ପଞ୍ଞାଭାୱନାଧିକାରେ

ଆଯତନଧାତୁନିଦ୍ଦେସୋ ନାମ

ପନ୍ନରସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୬। ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୋ

ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱିତ୍ଥାରକଥା

୫୨୫। ଧାତୂନଂ ଅନନ୍ତରଂ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନି ପନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନୀତି ବାୱୀସତିନ୍ଦ୍ରିଯାନି – ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସୋତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଘାନିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଜିୱ୍ହିନ୍ଦ୍ରିଯଂ କାଯିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ମନିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଦୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଉପେକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି। ତତ୍ଥ –

ଅତ୍ଥତୋ ଲକ୍ଖଣାଦୀହି, କମତୋ ଚ ୱିଜାନିଯା;

ଭେଦାଭେଦା ତଥା କିଚ୍ଚା, ଭୂମିତୋ ଚ ୱିନିଚ୍ଛଯଂ।

ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ତାୱ ଚକ୍ଖତୀତି ଚକ୍ଖୁଂତିଆଦିନା ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ପକାସିତୋ। ପଚ୍ଛିମେସୁ ପନ ତୀସୁ ପଠମଂ ପୁବ୍ବଭାଗେ ଅନଞ୍ଞାତଂ ଅମତଂ ପଦଂ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ୱା ଜାନିସ୍ସାମୀତି ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଟ୍ଠସମ୍ଭୱତୋ ଚ ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁତିଯଂ ଆଜାନନତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଟ୍ଠସମ୍ଭୱତୋ ଚ ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ତତିଯଂ ଅଞ୍ଞାତାୱିନୋ ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ନିଟ୍ଠିତଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଟ୍ଠସମ୍ଭୱତୋ ଚ ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିଯଂ।

କୋ ପନ ନେସଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଟ୍ଠୋ ନାମାତି? ଇନ୍ଦଲିଙ୍ଗଟ୍ଠୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଟ୍ଠୋ। ଇନ୍ଦଦେସିତଟ୍ଠୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଟ୍ଠୋ। ଇନ୍ଦଦିଟ୍ଠଟ୍ଠୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଟ୍ଠୋ। ଇନ୍ଦସିଟ୍ଠଟ୍ଠୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଟ୍ଠୋ। ଇନ୍ଦଜୁଟ୍ଠଟ୍ଠୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଟ୍ଠୋ। ସୋ ସବ୍ବୋପି ଇଧ ଯଥାଯୋଗଂ ଯୁଜ୍ଜତି। ଭଗୱା ହି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ପରମିସ୍ସରିଯଭାୱତୋ ଇନ୍ଦୋ। କୁସଲାକୁସଲଞ୍ଚ କମ୍ମଂ, କମ୍ମେସୁ କସ୍ସଚି ଇସ୍ସରିଯାଭାୱତୋ। ତେନେୱେତ୍ଥ କମ୍ମସଞ୍ଜନିତାନି ତାୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମଂ ଉଲ୍ଲିଙ୍ଗେନ୍ତି। ତେନ ଚ ସିଟ୍ଠାନୀତି ଇନ୍ଦଲିଙ୍ଗଟ୍ଠେନ ଇନ୍ଦସିଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି। ସବ୍ବାନେୱ ପନେତାନି ଭଗୱତା ଯଥାଭୂତତୋ ପକାସିତାନି ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧାନି ଚାତି ଇନ୍ଦଦେସିତଟ୍ଠେନ ଇନ୍ଦଦିଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି। ତେନେୱ ଭଗୱତା ମୁନିନ୍ଦେନ କାନିଚି ଗୋଚରାସେୱନାଯ କାନିଚି ଭାୱନାସେୱନାଯ ସେୱିତାନୀତି ଇନ୍ଦଜୁଟ୍ଠଟ୍ଠେନାପି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି।

ଅପିଚ ଆଧିପଚ୍ଚସଙ୍ଖାତେନ ଇସ୍ସରିଯଟ୍ଠେନାପି ଏତାନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିପ୍ପୱତ୍ତିଯଞ୍ହି ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ସିଦ୍ଧଂ ଆଧିପଚ୍ଚଂ, ତସ୍ମିଂ ତିକ୍ଖେ ତିକ୍ଖତ୍ତା ମନ୍ଦେ ଚ ମନ୍ଦତ୍ତାତି। ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ଲକ୍ଖଣାଦୀହୀତି ଲକ୍ଖଣରସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନପଦଟ୍ଠାନେହିପି ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ୱିନିଚ୍ଛଯଂ ୱିଜାନିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ତାନି ଚ ନେସଂ ଲକ୍ଖଣାଦୀନି ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତାନେୱ। ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନି ହି ଚତ୍ତାରି ଅତ୍ଥତୋ ଅମୋହୋଯେୱ। ସେସାନି ତତ୍ଥ ସରୂପେନେୱ ଆଗତାନି।

୫୨୬।କମତୋତି ଅଯମ୍ପି ଦେସନାକ୍କମୋୱ। ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଝତ୍ତଧମ୍ମେ ପରିଞ୍ଞାଯ ଅରିଯଭୂମିପଟିଲାଭୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ତଭାୱପରିଯାପନ୍ନାନି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନି ପଠମଂ ଦେସିତାନି। ସୋ ପନ ଅତ୍ତଭାୱୋ ଯଂ ଧମ୍ମଂ ଉପାଦାଯ ଇତ୍ଥୀତି ୱା ପୁରିସୋତି ୱା ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି, ଅଯଂ ସୋତି ନିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ତତୋ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ। ସୋ ଦୁୱିଧୋପି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତୀତି ଞାପନତ୍ଥଂ ତତୋ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଯାୱ ତସ୍ସ ପୱତ୍ତି, ତାୱ ଏତେସଂ ୱେଦଯିତାନଂ ଅନିୱତ୍ତି। ଯଞ୍ଚ କିଞ୍ଚି ୱେଦଯିତଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଞାପନତ୍ଥଂ ତତୋ ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନି। ତଂନିରୋଧତ୍ଥଂ ପନ ଏତେ ଧମ୍ମା ଭାୱେତବ୍ବାତି ପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ତତୋ ସଦ୍ଧାଦୀନି। ଇମାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ଏସ ଧମ୍ମୋ ପଠମଂ ଅତ୍ତନି ପାତୁଭୱତୀତି ପଟିପତ୍ତିଯା ଅମୋଘଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ତତୋ ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ତସ୍ସେୱ ଫଲତ୍ତା ତତୋ ଅନନ୍ତରଂ ଭାୱେତବ୍ବତୋ ଚ ତତୋ ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ତତୋ ପରଂ ଭାୱନାଯ ଇମସ୍ସ ଅଧିଗମୋ, ଅଧିଗତେ ଚ ପନ ଇମସ୍ମିଂ ନତ୍ଥି କିଞ୍ଚି ଉତ୍ତରି କରଣୀଯନ୍ତି ଞାପନତ୍ଥଂ ଅନ୍ତେ ପରମସ୍ସାସଭୂତଂ ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଦେସିତନ୍ତି ଅଯମେତ୍ଥ କମୋ।

ଭେଦାଭେଦାତି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସେୱ ଚେତ୍ଥ ଭେଦୋ। ତଞ୍ହି ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ ହୋତି। ସେସାନଂ ଅଭେଦୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଭେଦାଭେଦତୋ ୱିନିଚ୍ଛଯଂ ୱିଜାନିଯା।

୫୨୭।କିଚ୍ଚାତି କିଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ କିଚ୍ଚନ୍ତି ଚେ। ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ତାୱ ''ଚକ୍ଖାଯତନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯେନ

ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ୱଚନତୋ ଯଂ ତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ସାଧେତଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ ତିକ୍ଖମନ୍ଦାଦିଭାୱେନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିଧମ୍ମାନଂ ତିକ୍ଖମନ୍ଦାଦିସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ତାକାରାନୁୱତ୍ତାପନଂ, ଇଦଂ କିଚ୍ଚଂ। ଏୱଂ ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯାନଂ। ମନିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ପନ ସହଜାତଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ତନୋ ୱସୱତ୍ତାପନଂ। ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ସହଜାତଧମ୍ମାନୁପାଲନଂ। ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଇତ୍ଥିପୁରିସଲିଙ୍ଗନିମିତ୍ତକୁତ୍ତାକପ୍ପାକାରାନୁୱିଧାନଂ। ସୁଖଦୁକ୍ଖସୋମନସ୍ସଦୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ସହଜାତଧମ୍ମେ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଯଥାସକଂ ଓଳାରିକାକାରାନୁପାପନଂ। ଉପେକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ସନ୍ତପଣୀତମଜ୍ଝତ୍ତାକାରାନୁପାପନଂ। ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ପଟିପକ୍ଖାଭିଭୱନଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ପସନ୍ନାକାରାଦିଭାୱସମ୍ପାପନଂ। ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ସଂଯୋଜନତ୍ତଯପ୍ପହାନଞ୍ଚେୱ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଞ୍ଚ ତପ୍ପହାନାଭିମୁଖଭାୱକରଣଂ। ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ କାମରାଗବ୍ୟାପାଦାଦିତନୁକରଣପ୍ପହାନଞ୍ଚେୱ ସହଜାତାନଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ ୱସାନୁୱତ୍ତାପନଂ। ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ସବ୍ବକିଚ୍ଚେସୁ ଉସ୍ସୁକ୍କପ୍ପହାନଞ୍ଚେୱ ଅମତାଭିମୁଖଭାୱପଚ୍ଚଯତା ଚ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ କିଚ୍ଚତୋ ୱିନିଚ୍ଛଯଂ ୱିଜାନିଯା।

୫୨୮। ଭୂମିତୋତି ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯିତ୍ଥିପୁରିସସୁଖଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଚେତ୍ଥ କାମାୱଚରାନେୱ। ମନିନ୍ଦ୍ରିଯଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯୌପେକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସଦ୍ଧାୱୀରିଯସତିସମାଧିପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଚ ଚତୁଭୂମିପରିଯାପନ୍ନାନି। ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ କାମାୱଚରରୂପାୱଚରଲୋକୁତ୍ତରୱସେନ ଭୂମିତ୍ତଯପରିଯାପନ୍ନଂ। ଅୱସାନେ ତୀଣି ଲୋକୁତ୍ତରାନେୱାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଭୂମିତୋପି ୱିନିଚ୍ଛଯଂ ୱିଜାନେଯ୍ୟ। ଏୱଂ ହି ୱିଜାନନ୍ତୋ –

ସଂୱେଗବହୁଲୋ ଭିକ୍ଖୁ, ଠିତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରେ;

ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପରିଞ୍ଞାଯ, ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରିସ୍ସତୀତି।

ଇଦଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ୱିତ୍ଥାରକଥାମୁଖଂ।

ସଚ୍ଚୱିତ୍ଥାରକଥା

୫୨୯। ତଦନନ୍ତରାନି ପନ ସଚ୍ଚାନୀତି ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି – ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ, ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା ଅରିଯସଚ୍ଚନ୍ତି। ତତ୍ଥ –

ୱିଭାଗତୋ ନିବ୍ବଚନ, ଲକ୍ଖଣାଦିପ୍ପଭେଦତୋ;

ଅତ୍ଥତ୍ଥୁଦ୍ଧାରତୋ ଚେୱ, ଅନୂନାଧିକତୋ ତଥା।

କମତୋ ଜାତିଆଦୀନଂ, ନିଚ୍ଛଯା ଞାଣକିଚ୍ଚତୋ;

ଅନ୍ତୋଗଧାନଂ ପଭେଦା, ଉପମାତୋ ଚତୁକ୍କତୋ।

ସୁଞ୍ଞତେକୱିଧାଦୀହି, ସଭାଗୱିସଭାଗତୋ;

ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ୱିଞ୍ଞୁନା ସାସନକ୍କମେ।

ତତ୍ଥ ୱିଭାଗତୋତି ଦୁକ୍ଖାଦୀନଂ ହି ଚତ୍ତାରୋ ଚତ୍ତାରୋ ଅତ୍ଥା ୱିଭତ୍ତା ତଥା ଅୱିତଥା ଅନଞ୍ଞଥା, ଯେ ଦୁକ୍ଖାଦୀନି ଅଭିସମେନ୍ତେହି ଅଭିସମେତବ୍ବା। ଯଥାହ – ‘‘ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପୀଳନଟ୍ଠୋ ସଙ୍ଖତଟ୍ଠୋ ସନ୍ତାପଟ୍ଠୋ ୱିପରିଣାମଟ୍ଠୋ, ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଟ୍ଠା ତଥା ଅୱିତଥା ଅନଞ୍ଞଥା। ସମୁଦଯସ୍ସ ଆଯୂହନଟ୍ଠୋ ନିଦାନଟ୍ଠୋ ସଂଯୋଗଟ୍ଠୋ ପଲିବୋଧଟ୍ଠୋ। ନିରୋଧସ୍ସ ନିସ୍ସରଣଟ୍ଠୋ ୱିୱେକଟ୍ଠୋ ଅସଙ୍ଖତଟ୍ଠୋ ଅମତଟ୍ଠୋ। ମଗ୍ଗସ୍ସ ନିଯ୍ୟାନଟ୍ଠୋ ହେତୁଟ୍ଠୋ ଦସ୍ସନଟ୍ଠୋ ଅଧିପତେଯ୍ୟଟ୍ଠୋ। ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ମଗ୍ଗସ୍ସ ମଗ୍ଗଟ୍ଠା ତଥା ଅୱିତଥା ଅନଞ୍ଞଥା’’ତି (ପଟି। ମ। ୨।୮)। ତଥା ‘‘ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପୀଳନଟ୍ଠୋ ସଙ୍ଖତଟ୍ଠୋ ସନ୍ତାପଟ୍ଠୋ ୱିପରିଣାମଟ୍ଠୋ ଅଭିସମଯଟ୍ଠୋ’’ତି (ପଟି। ମ। ୨।୧୧) ଏୱମାଦି। ଇତି ଏୱଂ ୱିଭତ୍ତାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅତ୍ଥାନଂ ୱସେନ ଦୁକ୍ଖାଦୀନି ୱେଦିତବ୍ବାନୀତି। ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ ୱିଭାଗତୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

୫୩୦। ନିବ୍ବଚନଲକ୍ଖଣାଦିପ୍ପଭେଦତୋତି ଏତ୍ଥ ପନ ନିବ୍ବଚନତୋ ତାୱ ଇଧ ଦୁ-ଇତି ଅଯଂ ସଦ୍ଦୋ କୁଚ୍ଛିତେ ଦିସ୍ସତି। କୁଚ୍ଛିତଂ ହି ପୁତ୍ତଂ ଦୁପ୍ପୁତ୍ତୋତି ୱଦନ୍ତି। ଖଂ-ସଦ୍ଦୋ ପନ ତୁଚ୍ଛେ। ତୁଚ୍ଛଂ ହି ଆକାସଂ ‘‘ଖ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଦଞ୍ଚ ପଠମସଚ୍ଚଂ କୁଚ୍ଛିତଂ ଅନେକୌପଦ୍ଦୱାଧିଟ୍ଠାନତୋ। ତୁଚ୍ଛଂ

ବାଲଜନପରିକପ୍ପିତଧୁୱସୁଭସୁଖତ୍ତଭାୱୱିରହିତତୋ। ତସ୍ମା କୁଚ୍ଛିତତ୍ତା ତୁଚ୍ଛତ୍ତା ଚ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ସଂ-ଇତି ଚ ଅଯଂ ସଦ୍ଦୋ ''ସମାଗମୋ ସମେତ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୯୬; ୱିଭ। ୧୯୯) ସଂଯୋଗଂ ଦୀପେତି। ଉ-ଇତି ଅଯଂ ''ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଉଦିତ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୧; ମହାୱ। ୮୪) ଉପ୍ପତ୍ତିଂ। ଅଯ-ସଦ୍ଦୋ କାରଣଂ ଦୀପେତି। ଇଦଞ୍ଚାପି ଦୁତିଯସଚ୍ଚଂ ଅୱସେସପଚ୍ଚଯସମାଯୋଗେ ସତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସୁପ୍ପତ୍ତିକାରଣଂ। ଇତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସଂଯୋଗେ ଉପ୍ପତ୍ତିକାରଣତ୍ତା ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ତତିଯସଚ୍ଚଂ ପନ ଯସ୍ମା ନି-ସଦ୍ଦୋ ଅଭାୱଂ, ରୋଧ-ସଦ୍ଦୋ ଚ ଚାରକଂ ଦୀପେତି। ତସ୍ମା ଅଭାୱୋ ଏତ୍ଥ ସଂସାରଚାରକସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖରୋଧସ୍ସ ସବ୍ବଗତିସୁଞ୍ଞତ୍ତା, ସମଧିଗତେ ୱା ତସ୍ମିଂ ସଂସାରଚାରକସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖରୋଧସ୍ସ ଅଭାୱୋ ହୋତି, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତ୍ତାତିପି ଦୁକ୍ଖନିରୋଧନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ୱା ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧପଚ୍ଚଯତ୍ତା ଦୁକ୍ଖନିରୋଧନ୍ତି।

ଚତୁତ୍ଥସଚ୍ଚଂ ପନ ଯସ୍ମା ଏତଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଂ ଗଚ୍ଛତି ଆରମ୍ମଣୱସେନ ତଦଭିମୁଖଭୂତତ୍ତା, ପଟିପଦା ଚ ହୋତି ଦୁକ୍ଖନିରୋଧପ୍ପତ୍ତିଯା। ତସ୍ମା ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦାତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୫୩୧। ଯସ୍ମା ପନେତାନି ବୁଦ୍ଧାଦଯୋ ଅରିଯା ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତି, ତସ୍ମା ଅରିଯସଚ୍ଚାନୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଯଥାହ ''ଚତ୍ତାରିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରିଯସଚ୍ଚାନି। କତମାନି…ପେ… ଇମାନି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି। ଅରିଯା ଇମାନି ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତି, ତସ୍ମା ଅରିଯସଚ୍ଚାନୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀ''ତି। ଅପିଚ ଅରିଯସ୍ସ ସଚ୍ଚାନୀତିପି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି। ଯଥାହ ''ସଦେୱକେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଲୋକେ…ପେ… ମନୁସ୍ସାଯ ତଥାଗତୋ ଅରିଯୋ, ତସ୍ମା ଅରିଯସଚ୍ଚାନୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୯୮)। ଅଥ ୱା ଏତେସଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ଅରିଯଭାୱସିଦ୍ଧିତୋପି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି। ଯଥାହ – ''ଇମେସଂ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ ଯଥାଭୂତଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ତଥାଗତୋ ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଅରିଯୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି। ଅପିଚ ଖୋ ପନ ଅରିଯାନି ସଚ୍ଚାନୀତିପି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି। ଅରିଯାନୀତି ତଥାନି ଅୱିତଥାନି ଅୱିସଂୱାଦକାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥାହ – ''ଇମାନି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ତଥାନି ଅୱିତଥାନି ଅନଞ୍ଞଥାନି, ତସ୍ମା ଅରିଯସଚ୍ଚାନୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୯୭) ଏୱମେତ୍ଥ ନିବ୍ବଚନତୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୫୩୨। କଥଂ ଲକ୍ଖଣାଦିପ୍ପଭେଦତୋ? ଏତ୍ଥ ହି ବାଧନଲକ୍ଖଣଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, ସନ୍ତାପନରସଂ, ପୱତ୍ତିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ପଭୱଲକ୍ଖଣଂ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ଅନୁପଚ୍ଛେଦକରଣରସଂ, ପଲିବୋଧପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ସନ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ, ଅଚ୍ଚୁତିରସଂ, ଅନିମିତ୍ତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ନିଯ୍ୟାନଲକ୍ଖଣଂ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ, କିଲେସପ୍ପହାନରସଂ, ୱୁଟ୍ଠାନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ଅପିଚ ପୱତ୍ତିପୱତ୍ତନନିୱତ୍ତିନିୱତ୍ତନଲକ୍ଖଣାନି ପଟିପାଟିଯା। ତଥା ସଙ୍ଖତତଣ୍ହା ଅସଙ୍ଖତଦସ୍ସନଲକ୍ଖଣାନି ଚାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଲକ୍ଖଣାଦିପ୍ପଭେଦତୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୫୩୩।ଅତ୍ଥତ୍ଥୁଦ୍ଧାରତୋଚେୱାତି ଏତ୍ଥ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ତାୱ କୋ ସଚ୍ଚଟ୍ଠୋତି ଚେ? ଯୋ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ଉପପରିକ୍ଖମାନାନଂ ମାଯାୱ ୱିପରୀତୋ, ମରୀଚିୱ ୱିସଂୱାଦକୋ, ତିତ୍ଥିଯାନଂ ଅତ୍ତାୱ ଅନୁପଲବ୍ଭସଭାୱୋ ଚ ନ ହୋତି, ଅଥ ଖୋ ବାଧନପ୍ପଭୱସନ୍ତିନିଯ୍ୟାନପ୍ପକାରେନ ତଚ୍ଛାୱିପରୀତଭୂତଭାୱେନ ଅରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଗୋଚରୋ ହୋତିଯେୱ। ଏସ ଅଗ୍ଗିଲକ୍ଖଣଂ ୱିଯ, ଲୋକପକତି ୱିଯ ଚ ତଚ୍ଛାୱିପରୀତଭୂତଭାୱୋ ସଚ୍ଚଟ୍ଠୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଥାହ – ''ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥମେତଂ ଅୱିତଥମେତଂ ଅନଞ୍ଞଥମେତ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୯୦) ୱିତ୍ଥାରୋ। ଅପିଚ –

ନାବାଧକଂ ଯତୋ ଦୁକ୍ଖଂ, ଦୁକ୍ଖା ଅଞ୍ଞଂ ନ ବାଧକଂ;

ବାଧକତ୍ତନିଯାମେନ, ତତୋ ସଚ୍ଚମିଦଂ ମତଂ।

ତଂ ୱିନା ନାଞ୍ଞତୋ ଦୁକ୍ଖଂ, ନ ହୋତି ନ ଚ ତଂ ତତୋ;

ଦୁକ୍ଖହେତୁନିଯାମେନ, ଇତି ସଚ୍ଚଂ ୱିସତ୍ତିକା।

ନାଞ୍ଞା ନିବ୍ବାନତୋ ସନ୍ତି, ସନ୍ତଂ ନ ଚ ନ ତଂ ଯତୋ;

ସନ୍ତଭାୱନିଯାମେନ, ତତୋ ସଚ୍ଚମିଦଂ ମତଂ।

ମଗ୍ଗୋ ଅଞ୍ଞଂ ନ ନିସ୍ସାନଂ, ଅନିସ୍ସାନୋ ନ ଚାପି ସୋ;

ତଚ୍ଛନିସ୍ସାନଭାୱତ୍ତା, ଇତି ସୋ ସଚ୍ଚସମ୍ମତୋ।

ଇତି ତଚ୍ଛାୱିପଲ୍ଲାସ, ଭୂତଭାୱଂ ଚତୂସ୍ୱପି;

ଦୁକ୍ଖାଦୀସ୍ୱୱିସେସେନ, ସଚ୍ଚଟ୍ଠଂ ଆହୁ ପଣ୍ଡିତାତି।

ଏୱଂ ଅତ୍ଥତୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୫୩୪। କଥଂ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରତୋ? ଇଧାୟଂ ସଚ୍ଚ-ସଦ୍ଦୋ ଅନେକେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଦିସ୍ସତି। ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – ‘‘ସଚ୍ଚଂ ଭଣେ ନ କୁଜ୍ଝେୟ୍ୟା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୨୨୪) ୱାଚାସଚ୍ଚେ। ‘‘ସଚ୍ଚେ ଠିତା ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ଚା’’ତିଆଦୀସୁ (ଜା। ୨।୨୧।୪୩୩) ୱିରତିସଚ୍ଚେ। ‘‘କସ୍ମା ନୁ ସଚ୍ଚାନି ୱଦନ୍ତି ନାନା ପୱାଦିୟାସେ କୁସଲାୱଦାନା’’ତିଆଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୮୯୧) ଦିଟ୍ଠିସଚ୍ଚେ। ‘‘ଏକଂ ହି ସଚ୍ଚଂ ନ ଦୁତିୟ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୮୯୦) ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚେ ନିବ୍ବାନେ ଚେୱ ମଗ୍ଗେ ଚ। ‘‘ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିୟସଚ୍ଚାନଂ କତି କୁସଲା’’ତିଆଦୀସୁ (ୱିଭ। ୨୧୬) ଅରିୟସଚ୍ଚେ। ସ୍ୱାୟମିଧାପି ଅରିୟସଚ୍ଚେ ୱତ୍ତତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରତୋପି ୱିନିଚ୍ଛୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୫୩୫।ଅନୂନାଧିକତୋତି କସ୍ମା ପନ ଚତ୍ତାରେୱ ଅରିୟସଚ୍ଚାନି ୱୁତ୍ତାନି ଅନୂନାନି ଅନଧିକାନୀତି ଚେ? ଅଞ୍ଞସ୍ସାସମ୍ଭୱତୋ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ଚ ଅପନେୟ୍ୟଭାୱତୋ। ନ ହି ଏତେହି ଅଞ୍ଞଂ ଅଧିକଂ ୱା, ଏତେସଂ ୱା ଏକମ୍ପି ଅପନେତବ୍ବଂ ସମ୍ଭୋତି। ଯଥାହ – ‘‘ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ ସମଣୋ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱା ‘ନେତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିୟସଚ୍ଚଂ, ଅଞ୍ଞଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିୟସଚ୍ଚଂ। ଅହମେତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିୟସଚ୍ଚଂ ଠପେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିୟସଚ୍ଚଂ ପଞ୍ଞପେସ୍ସାମୀ’ତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦି। ଯଥା ଚାହ – ‘‘ଯୋ ହି କୋଚି, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଣୋ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱା ଏୱଂ ୱଦେୟ୍ୟ ‘ନେତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପଠମଂ ଅରିୟସଚ୍ଚଂ ଯଂ ସମଣେନ ଗୋତମେନ ଦେସିତଂ, ଅହମେତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପଠମଂ ଅରିୟସଚ୍ଚଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖାୟ ଅଞ୍ଞଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପଠମଂ ଅରିୟସଚ୍ଚଂ ପଞ୍ଞପେସ୍ସାମୀ’ତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୬)।

ଅପିଚ ପୱତ୍ତିମାଚିକ୍ଖନ୍ତୋ ଭଗୱା ସହେତୁକଂ ଆଚିକ୍ଖି, ନିୱତ୍ତିଞ୍ଚ ସୌପାୟଂ। ଇତି ପୱତ୍ତିନିୱତ୍ତିତଦୁଭୟହେତୂନଂ ଏତପରମତୋ ଚତ୍ତାରେୱ ୱୁତ୍ତାନି। ତଥା ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟପହାତବ୍ବସଚ୍ଛିକାତବ୍ବଭାୱେତବ୍ବାନଂ, ତଣ୍ହାୱତ୍ଥୁତଣ୍ହାତଣ୍ହାନିରୋଧତଣ୍ହାନିରୋଧୁପାୟାନଂ, ଆଲୟଆଲୟାରାମତାଆଲୟସମୁଗ୍ଘାତଆଲୟସମୁଗ୍ଘାତୁପାୟାନଞ୍ଚ ୱସେନାପି ଚତ୍ତାରେୱ ୱୁତ୍ତାନୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅନୂନାଧିକତୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୫୩୬।କମତୋତି ଅୟମ୍ପି ଦେସନାକ୍କମୋୱ। ଏତ୍ଥ ଚ ଓଳାରିକତ୍ତା, ସବ୍ବସତ୍ତସାଧାରଣତ୍ତା ଚ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟନ୍ତି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ପଠମଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସେୱ ହେତୁଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ତଦନନ୍ତରଂ ସମୁଦୟସଚ୍ଚଂ। ହେତୁନିରୋଧା ଫଲନିରୋଧୋତି ଞାପନତ୍ଥଂ ତତୋ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ। ତଦଧିଗମୁପାୟଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅନ୍ତେ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ। ଭୱସୁଖସ୍ସାଦଗଧିତାନଂ ୱା ସତ୍ତାନଂ ସଂୱେଗଜନନତ୍ଥଂ ପଠମଂ ଦୁକ୍ଖମାହ। ତଂ ନେୱ ଅକତଂ ଆଗଚ୍ଛତି , ନ ଇସ୍ସରନିମ୍ମାନାଦିତୋ ହୋତି, ଇତୋ ପନ ହୋତୀତି ଞାପନତ୍ଥଂ ତଦନନ୍ତରଂ ସମୁଦୟଂ। ତତୋ ସହେତୁକେନ ଦୁକ୍ଖେନ ଅଭିଭୂତତ୍ତା ସଂୱିଗ୍ଗମାନସାନଂ ଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣଗୱେସୀନଂ ନିସ୍ସରଣଦସ୍ସନେନ ଅସ୍ସାସଜନନତ୍ଥଂ ନିରୋଧଂ। ତତୋ ନିରୋଧାଧିଗମତ୍ଥଂ ନିରୋଧସମ୍ପାପକଂ ମଗ୍ଗନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ କମତୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୫୩୭।ଜାତିଆଦୀନଂ ନିଚ୍ଛୟାତି ଯେ ତେ ଅରିୟସଚ୍ଚାନି ନିଦ୍ଦିସନ୍ତେନ ଭଗୱତା ‘‘ଜାତିପି ଦୁକ୍ଖା, ଜରାପି ଦୁକ୍ଖା, ମରଣମ୍ପି ଦୁକ୍ଖଂ, ସୋକପରିଦେୱଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସୁପାୟାସାପି ଦୁକ୍ଖା, ଅପ୍ପିୟେହି ସମ୍ପୟୋଗୋ ଦୁକ୍ଖୋ, ପିୟେହି ୱିପ୍ପୟୋଗୋ ଦୁକ୍ଖୋ, ଯମ୍ପିଚ୍ଛଂ ନ ଲଭତି ତମ୍ପି ଦୁକ୍ଖଂ, ସଂଖିତ୍ତେନ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖା’’ତି (ୱିଭ। ୧୯୦) ଦୁକ୍ଖନିଦ୍ଦେସେ ଦ୍ୱାଦସ ଧମ୍ମା, ‘‘ଯାୟଂ ତଣ୍ହା ପୋନୋବ୍ଭୱିକା ନନ୍ଦୀରାଗସହଗତା ତତ୍ରତତ୍ରାଭିନନ୍ଦିନୀ। ସେୟ୍ୟଥିଦଂ, କାମତଣ୍ହା, ଭୱତଣ୍ହା, ୱିଭୱତଣ୍ହା’’ତି (ୱିଭ। ୨୦୩) ସମୁଦୟନିଦ୍ଦେସେ ତିୱିଧା ତଣ୍ହା, ‘‘ଯୋ ତସ୍ସାୟେୱ ତଣ୍ହାୟ ଅସେସୱିରାଗନିରୋଧୋ ଚାଗୋ ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ମୁତ୍ତି ଅନାଲୟୋ’’ତି (ୱିଭ। ୨୦୪) ଏୱଂ ନିରୋଧନିଦ୍ଦେସେ ଅତ୍ଥତୋ ଏକମେୱ ନିବ୍ବାନଂ, ‘‘କତମଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀପଟିପଦା ଅରିୟସଚ୍ଚଂ, ଅୟମେୱ ଅରିୟୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ। ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି…ପେ… ସମ୍ମାସମାଧୀ’’ତି (ୱିଭ। ୨୦୫) ଏୱଂ ମଗ୍ଗନିଦ୍ଦେସେ ଅଟ୍ଠ ଧମ୍ମାତି ଇତି ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ନିଦ୍ଦେସେ ଜାତିଆଦୟୋ ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା, ତେସଂ ଜାତିଆଦୀନଂ ନିଚ୍ଛୟାପି ଏତ୍ଥ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଦୁକ୍ଖନିଦ୍ଦେସକଥା

ଜାତିନିଦ୍ଦେସୋ

ସେଯ୍ୟଥିଦଂ, ଅଯଞ୍ହି ଜାତି-ସଦ୍ଦୋ ଅନେକତ୍ଥୋ। ତଥା ହେସ ‘‘ଏକମ୍ପି ଜାତିଂ ଦ୍ୱେପି ଜାତିଯୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୨୪୪; ପାରା। ୧୨) ଏତ୍ଥ ଭୱେ ଆଗତୋ। ‘‘ଅତ୍ଥି, ୱିସାଖେ, ନିଗଣ୍ଠା ନାମ ସମଣଜାତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୩।୭୧) ଏତ୍ଥ ନିକାଯେ। ‘‘ଜାତି ଦ୍ୱୀହି ଖନ୍ଧେହି ସଙ୍ଗହିତା’’ତି (ଧାତୁ। ୭୧) ଏତ୍ଥ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣେ। ‘‘ଯଂ ମାତୁକୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଠମଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ପଠମଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପାତୁଭୂତଂ, ତଦୁପାଦାଯ ସାୱସ୍ସ ଜାତୀ’’ତି (ମହାୱ। ୧୨୪) ଏତ୍ଥ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ। ‘‘ସମ୍ପତିଜାତୋ, ଆନନ୍ଦ, ବୋଧିସତ୍ତୋ’’ତି (ମ। ନି। ୩।୨୦୭) ଏତ୍ଥ ପସୂତିଯଂ। ‘‘ଅକ୍ଖିତ୍ତୋ ଅନୁପକୁଟ୍ଠୋ ଜାତିୱାଦେନା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୩୩୧) ଏତ୍ଥ କୁଲେ। ‘‘ଯତୋହଂ, ଭଗିନି, ଅରିଯାଯ ଜାତିଯା ଜାତୋ’’ତି (ମ। ନି। ୨।୩୫୧) ଏତ୍ଥ ଅରିଯସୀଲେ।

୫୩୮। ସ୍ୱାଯମିଧ ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକାନଂ ପଟିସନ୍ଧିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ମାତୁକୁଚ୍ଛିମ୍ହା ନିକ୍ଖମନଂ, ତାୱ ପୱତ୍ତେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ। ଇତରେସଂ ପଟିସନ୍ଧିଖନ୍ଧେସ୍ୱେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଯମ୍ପି ଚ ପରିଯାଯକଥାୱ। ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ପନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତମାନାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଯେ ଯେ ଖନ୍ଧା ପାତୁଭୱନ୍ତି, ତେସଂ ତେସଂ ପଠମପାତୁଭାୱୋ ଜାତି ନାମ।

ସା ପନେସା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପଠମାଭିନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣା, ନିଯ୍ୟାତନରସା, ଅତୀତଭୱତୋ ଇଧ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଦୁକ୍ଖୱିଚିତ୍ତତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ୱା।

୫୩୯। କସ୍ମା ପନେସା ଦୁକ୍ଖାତି ଚେ? ଅନେକେସଂ ଦୁକ୍ଖାନଂ ୱତ୍ଥୁଭାୱତୋ। ଅନେକାନି ହି ଦୁକ୍ଖାନି। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖଂ, ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖଂ, ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖଂ, ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଦୁକ୍ଖଂ, ଅପ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଦୁକ୍ଖଂ, ପରିଯାଯଦୁକ୍ଖଂ, ନିପ୍ପରିଯାଯଦୁକ୍ଖନ୍ତି।

ତତ୍ଥ କାଯିକଚେତସିକା ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନାସଭାୱତୋ ଚ ନାମତୋ ଚ ଦୁକ୍ଖତ୍ତା ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ସୁଖା ୱେଦନା ୱିପରିଣାମେନ ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁତୋ ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖଂ।

ଉପେକ୍ଖା ୱେଦନା ଚେୱ ଅୱସେସା ଚ ତେଭୂମକା ସଙ୍ଖାରା ଉଦଯବ୍ବଯପ୍ପଟିପୀଳିତତ୍ତା ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖଂ।
କଣ୍ଣସୂଲଦନ୍ତସୂଲରାଗଜପରିଳାହଦୋସଜପରିଳାହାଦି କାଯିକଚେତସିକୋ ଆବାଧୋ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଜାନିତବ୍ବତୋ ଉପକ୍କମସ୍ସ ଚ ଅପାକଟଭାୱତୋ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଦୁକ୍ଖଂ ନାମ। ଅପାକଟଦୁକ୍ଖନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଦ୍ୱତ୍ତିଂସକମ୍ମକାରଣାଦିସମୁଟ୍ଠାନୋ ଆବାଧୋ ଅପୁଚ୍ଛିତ୍ୱାୱ ଜାନିତବ୍ବତୋ ଉପକ୍କମସ୍ସ ଚ ପାକଟଭାୱତୋ ଅପ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଦୁକ୍ଖଂ ନାମ। ପାକଟଦୁକ୍ଖନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଠପେତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖଂ ସେସଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚୱିଭଙ୍ଗେ ଆଗତଂ ଜାତିଆଦି ସବ୍ବମ୍ପି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଭାୱତୋ ପରିଯାଯଦୁକ୍ଖଂ। ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖଂ ପନ ନିପ୍ପରିଯାଯଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ତତ୍ରାଯଂ ଜାତି ଯଂ ତଂ ବାଲପଣ୍ଡିତସୁତ୍ତାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୨୪୬ ଆଦଯୋ) ଭଗୱତାପି ଉପମାୱସେନ ପକାସିତଂ ଆପାଯିକଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଯଞ୍ଚ ସୁଗତିଯମ୍ପି ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଗବ୍ଭୋକ୍କନ୍ତିମୂଲକାଦିଭେଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଭାୱତୋ ଦୁକ୍ଖା।

୫୪୦। ତତ୍ରିଦଂ ଗବ୍ଭୋକ୍କନ୍ତିମୂଲକାଦିଭେଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ – ଅଯଂ ହି ସତ୍ତୋ ମାତୁକୁଚ୍ଛିମ୍ହି ନିବ୍ବତ୍ତମାନୋ ନ ଉପ୍ପଲପଦୁମପୁଣ୍ଡରୀକାଦୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତତି, ଅଥ ଖୋ ହେଟ୍ଠା ଆମାସଯସ୍ସ ଉପରି ପକ୍କାସଯସ୍ସ ଉଦରପଟଲପିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକାନଂ ୱେମଜ୍ଝେ ପରମସମ୍ବାଧେ ତିବ୍ବନ୍ଧକାରେନାନାକୁଣପଗନ୍ଧପରିଭାୱିତପରମଦୁଗ୍ଗନ୍ଧପୱନୱିଚରିତେ ଅଧିମତ୍ତଜେଗୁଚ୍ଛେ କୁଚ୍ଛିପଦେସେ ପୂତିମଚ୍ଛପୂତିକୁମ୍ମାସଚନ୍ଦନିକାଦୀସୁ କିମି ୱିଯ ନିବ୍ବତ୍ତତି। ସୋ ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଦସ ମାସେ ମାତୁକୁଚ୍ଛିସମ୍ଭୱେନ ଉସ୍ମନା ପୁଟପାକଂ ୱିଯ ପଚ୍ଚମାନୋ ପିଟ୍ଠପିଣ୍ଡି ୱିଯ ସେଦିଯମାନୋ ସମିଞ୍ଜନପସାରଣାଦିରହିତୋ ଅଧିମତ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖମନୁଭୋତୀତି, ଇଦଂ ତାୱ ଗବ୍ଭୋକ୍କନ୍ତିମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖଂ।

ଯଂ ପନ ସୋ ମାତୁ ସହସା ଉପକ୍ଖଲନଗମନନିସୀଦନୱୁଟ୍ଠାନପରିୱତ୍ତନାଦୀସୁ ସୁରାଧୁତ୍ତହତ୍ଥଗତୋ ଏଳଅକୋ ୱିଯ ଅହିତୁଣ୍ଡିକହତ୍ଥଗତୋ

ସତ୍ତପୋତକୋ ୱିଯ ଚ ଆକଡ୍ଢନପରିକଡ୍ଢନଓଧୂନନନିଦ୍ଧୂନନାଦିନା ଉପକ୍କମେନ ଅଧିମତ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖମନୁଭୱତି, ଯଞ୍ଚ ମାତୁ ସୀତୁଦକପାନକାଲେ ସୀତନରକୁପପନ୍ନୋ ୱିଯ, ଉଣ୍ହଯାଗୁଭତ୍ତାଦିଅଜ୍ଝୋହରଣକାଲେ ଅଙ୍ଗାରୱୁଟ୍ଠିସମ୍ପରିକିଣ୍ଣୋ ୱିଯ, ଲୋଣମ୍ବିଲାଦିଅଜ୍ଝୋହରଣକାଲେ ଖାରାପଟିଚ୍ଛକାଦିକମ୍ମକାରଣପତ୍ତୋ ୱିଯ ତିବ୍ବଂ ଦୁକ୍ଖମନୁଭୋତି, ଇଦଂ ଗବ୍ଭପରିହରଣମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖଂ।

ଯଂ ପନସ୍ସ ମୂଳ୍ହଗବ୍ଭାଯ ମାତୁଯା ମିତ୍ତାମଚ୍ଚସୁହଜ୍ଜାଦୀହିପି ଅଦସ୍ସନାରହେ ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନେ ଛେଦନଫାଲନାଦୀହି ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଇଦଂ ଗବ୍ଭୱିପତ୍ତିମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖଂ।

ଯଂ ୱିଜାଯମାନାଯ ମାତୁଯା କମ୍ମଜେହି ୱାତେହି ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ନରକପପାତଂ ୱିଯ ଅତିଭଯାନକଂ ଯୋନିମଗ୍ଗଂ ପଟିପାତିଯମାନସ୍ସ ପରମସମ୍ବାଧେନ ଯୋନିମୁଖେନ ତାଳଚ୍ଛିଗ୍ଗଳେନ ୱିଯ ନିକ୍କଡ୍ଢିଯମାନସ୍ସ ମହାନାଗସ୍ସ ନରକସତ୍ତସ୍ସ ୱିଯ ଚ ସଙ୍ଘାତପବ୍ବତେହି ୱିଚୁଣ୍ଣିଯମାନସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଇଦଂ ୱିଜାଯନମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖଂ।

ଯଂ ପନ ଜାତସ୍ସ ତରୁଣୱଣସଦିସସୁଖୁମାଲସରୀରସ୍ସ ହତ୍ଥଗହଣନହାପନଧୋୱନଚୋଳପରିମଜ୍ଜନାଦିକାଲେ ସୂଚିମୁଖଖୁରଧାରାହି ୱିଜ୍ଝନଫାଲନସଦିସଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଇଦଂ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ବହିନିକ୍ଖମନମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖଂ।

ଯଂ ତତୋ ପରଂ ପୱତ୍ତିଯଂ ଅତ୍ତନାୱ ଅତ୍ତାନଂ ୱଧେନ୍ତସ୍ସ ଅଚେଲକୱତାଦିୱସେନ ଆତାପନପରିତାପନାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତସ୍ସ, କୋଧୱସେନ ଅଭୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ, ଉବ୍ବନ୍ଧନ୍ତସ୍ସ ଚ ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଇଦଂ ଅତ୍ତୂପକ୍କମମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖଂ। ଯଂ ପନ ପରତୋ ୱଧବନ୍ଧନାଦୀନି ଅନୁଭୱନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଇଦଂ ପରୂପକ୍କମମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି।

ଇତି ଇମସ୍ସ ସବ୍ବସ୍ସାପି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଯଂ ଜାତି ୱତ୍ଥୁମେୱ ହୋତି।

୫୪୧। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

ଜାଯେଥ ନୋ ଚେ ନରକେସୁ ସତ୍ତୋ,

ତତ୍ଥଗ୍ଗିଦାହାଦିକମପ୍ପସଯ୍ହଂ;

ଲଭେଥ ଦୁକ୍ଖଂ ନୁ କୁହିଂ ପତିଟ୍ଠଂ,

ଇଚ୍ଚାହ ଦୁକ୍ଖାତି ମୁନୀଧ ଜାତିଂ।

ଦୁକ୍ଖଂ ତିରଚ୍ଛେସୁ କସାପତୋଦ-

ଦଣ୍ଡାଭିଘାତାଦିଭୱଂ ଅନେକଂ;

ଯଂ ତଂ କଥଂ ତତ୍ଥ ଭୱେଯ୍ୟ ଜାତିଂ,

ୱିନା ତହିଂ ଜାତି ତତୋପି ଦୁକ୍ଖା।

ପେତେସୁ ଦୁକ୍ଖଂ ପନ ଖୁପ୍ପିପାସା-

ୱାତାତପାଦିପ୍ପଭୱଂ ୱିଚିତ୍ତଂ;

ଯସ୍ମା ଅଜାତସ୍ସ ନ ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥି,

ତସ୍ମାପି ଦୁକ୍ଖଂ ମୁନି ଜାତିମାହ।

ତିକ୍ଖକାରେ ଚ ଅସୟ୍ହସୀତେ,

ଲୋକନ୍ତରେ ଯଂ ଅସୁରେସୁ ଦୁକ୍ଖଂ;

ନ ତଂ ଭଓ୍ୱେ ତତ୍ଥ ନ ଚସ୍ସ ଜାତି,

ଯତୋ ଅଯଂ ଜାତି ତତୋପି ଦୁକ୍ଖା।

ଯଞ୍ଚାପି ଗୂଥନରକେ ୱିଯ ମାତୁଗବ୍ଭେ,

ସତ୍ତୋ ୱସଂ ଚିରମତୋ ବହି ନିକ୍ଖମଞ୍ଚ;

ପପ୍ପୋତି ଦୁକ୍ଖମତିଘୋରମିଦମ୍ପି ନତ୍ଥି,

ଜାତିଂ ୱିନା ଇତିପି ଜାତି ଅଯଞ୍ହି ଦୁକ୍ଖା।

କିଂ ଭାସିତେନ ବହୁନା ନନୁ ଯଂ କୁହିଞ୍ଚି,

ଅତ୍ଥୀଧ କିଞ୍ଚିଦପି ଦୁକ୍ଖମିଦଂ କଦାଚି;

ନେୱତ୍ଥି ଜାତିୱିରହେନ ଯତୋ ମହେସି,

ଦୁକ୍ଖାତି ସବ୍ବପଠମଂ ଇମମାହ ଜାତିନ୍ତି।

ଅଯଂ ତାୱ ଜାତିଯଂ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ଜରାନିଦ୍ଦେସୋ

୫୪୨ ।ଜରାପି ଦୁକ୍ଖାତି ଏତ୍ଥ ଦୁୱିଧା ଜରା ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ, ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦିସମ୍ମତୋ ସନ୍ତତିଯଂ ଏକଭୱପରିଯାପନ୍ନଖନ୍ଧପୁରାଣଭାୱୋ ଚ, ସା ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତା। ସା ପନେସା ଜରା ଖନ୍ଧପରିପାକଲକ୍ଖଣା, ମରଣୂପନଯନରସା, ଯୋବ୍ବନୱିନାସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ଦୁକ୍ଖା ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖଭାୱତୋ ଚେୱ ଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁତୋ ଚ । ଯଂ ହି ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗସିଥିଲୀଭାୱିନ୍ଦ୍ରିଯୱିକାରୱିରୂପତାଯୋବ୍ବନୱିନାସବଲୂପଘାତସତିମତିୱିପ୍ପୱାସପରପରିଭୱାଦିଅନେକପଚ୍ଚଯଂ କାଯିକଚେତସିକଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଜରା ତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ଅଙ୍ଗାନଂ ସିଥିଲୀଭାୱା, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ୱିକାରତୋ;

ଯୋବ୍ବନସ୍ସ ୱିନାସେନ, ବଲସ୍ସ ଉପଘାତତୋ।

‘‘ୱିପ୍ପୱାସା ସତାଦୀନଂ, ପୁତ୍ତଦାରେହି ଅତ୍ତନୋ;

ଅପସାଦନୀଯତୋ ଚେୱ, ଭିଯ୍ୟୋ ବାଲତ୍ତପତ୍ତିଯା।

‘‘ପପ୍ପୋତି ଦୁକ୍ଖଂ ଯଂ ମଚ୍ଚୋ, କାଯିକଂ ମାନସଂ ତଥା;

ସବ୍ବମେତଂ ଜରାହେତୁ, ଯସ୍ମା ତସ୍ମା ଜରା ଦୁଖା’’ତି।

ଅଯଂ ଜରାଯଂ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ମରଣନିଦ୍ଦେସୋ

୫୪୩।ମରଣମ୍ପି ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଦୁୱିଧଂ ମରଣଂ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ, ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଜରାମରଣଂ ଦ୍ୱୀହି ଖନ୍ଧେହି ସଙ୍ଗହିତ’’ନ୍ତି (ଧାତୁ। ୭୧)। ଏକଭୱପରିଯାପନ୍ନଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯପ୍ପବନ୍ଧୱିଚ୍ଛେଦୋ ଚ, ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନିଚ୍ଚଂ ମରଣତୋ ଭଯ’’ନ୍ତି (ସୁ। ନି। ୫୮୧)। ତଂ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଜାତିପଚ୍ଚଯା ମରଣଂ ଉପକ୍କମମରଣଂ ସରସମରଣଂ ଆଯୁକ୍ଖଯମରଣଂ ପୁଞ୍ଞକ୍ଖଯମରଣନ୍ତିପି ତସ୍ସେୱ ନାମଂ। ତଯିଦଂ ଚୁତିଲକ୍ଖଣଂ, ୱିଯୋଗରସଂ, ଗତିୱିପ୍ପୱାସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପନ ୱତ୍ଥୁଭାୱତୋ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ପାପସ୍ସ ପାପକମ୍ମାଦି-ନିମିତ୍ତମନୁପସ୍ସତୋ;

ଭଦ୍ଦସ୍ସାପସହନ୍ତସ୍ସ, ୱିଯୋଗଂ ପିଯୱତ୍ଥୁକଂ;

ମୀଯମାନସ୍ସ ଯଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ମାନସଂ ଅୱିସେସତୋ।

ସବ୍ବେସଞ୍ଚାପି ଯଂ ସନ୍ଧି-ବନ୍ଧନଚ୍ଛେଦନାଦିକଂ;

ୱିତୁଜ୍ଜମାନମମ୍ମାନଂ, ହୋତି ଦୁକ୍ଖଂ ସରୀରଜଂ।

ଅସଯ୍ହମପ୍ପତିକାରଂ, ଦୁକ୍ଖସ୍ସେତସ୍ସିଦଂ ଯତୋ;

ମରଣଂ ୱତ୍ଥୁ ତେନେତଂ, ଦୁକ୍ଖମିଚ୍ଚେୱ ଭାସିତ’’ନ୍ତି।

ଅଯଂ ମରଣେ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ସୋକାଦିନିଦ୍ଦେସା

୫୪୪। ସୋକାଦୀସୁ ସୋକୋ ନାମ ଞାତିବ୍ଯସନାଦୀହି ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ଚିତ୍ତସନ୍ତାପୋ। ସୋ କିଞ୍ଚାପି ଅତ୍ଥତୋ ଦୋମନସ୍ସମେୱ ହୋତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଅନ୍ତୋନିଜ୍ଝାନଲକ୍ଖଣୋ, ଚେତସୋ ପରିଜ୍ଝାପନରସୋ, ଅନୁସୋଚନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ଦୁକ୍ଖୋ ପନ ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତୋ ଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁତୋ ଚ। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ସତ୍ତାନଂ ହଦଯଂ ସୋକୋ, ୱିସସଲ୍ଲଂୱ ତୁଜ୍ଜତି;

ଅଗ୍ଗିତତ୍ତୋୱ ନାରାଚୋ, ଭୁସଂୱ ଦହତେ ପୁନ।

‘‘ସମାୱହତି ଚ ବ୍ଯାଧି-ଜରାମରଣଭେଦନଂ;

ଦୁକ୍ଖମ୍ପି ୱିୱିଧଂ ଯସ୍ମା, ତସ୍ମା ଦୁକ୍ଖୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି।

ଅଯଂ ସୋକେ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ପରିଦେୱୋ

୫୪୫।ପରିଦେୱୋ ନାମ ଞାତିବ୍ଯସନାଦୀହି ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ୱଚୀପଲାପୋ। ସୋ ଲାଲପ୍ପନଲକ୍ଖଣୋ, ଗୁଣଦୋସକିତ୍ତନରସୋ, ସମ୍ଭମପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ଦୁକ୍ଖୋ ପନ ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖଭାୱତୋ ଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁତୋ ଚ। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ଯଂ ସୋକସଲ୍ଲୱିହତୋ ପରିଦେୱମାନୋ,

କଣ୍ଠୋଟ୍ଠତାଲୁତଲସୋସଜମପ୍ପସଯ୍ହଂ;

ଭିଙ୍ଖୋଧିମତ୍ତମଧିଗଚ୍ଛତିଯେୱ ଦୁକ୍ଖଂ,

ଦୁକ୍ଖୋତି ତେନ ଭଗୱା ପରିଦେୱମାହା’’ତି।

ଅଯଂ ପରିଦେୱେ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ଦୁକ୍ଖଂ

୫୪୬।ଦୁକ୍ଖଂ ନାମ କାଯିକଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ତଂ କାଯପୀଳନଲକ୍ଖଣଂ, ଦୁପ୍ପଞ୍ଞାନଂ ଦୋମନସ୍ସକରଣରସଂ, କାଯିକାବାଧପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ଦୁକ୍ଖଂ ପନ ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତୋ ମାନସଦୁକ୍ଖାୱହନତୋ ଚ। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ପୀଳେତି କାଯିକମିଦଂ, ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ ମାନସଂ ଭିଯ୍ୟୋ;

ଜନଯତି ଯସ୍ମା ତସ୍ମା, ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱିସେସତୋ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି।

ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖେ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ଦୋମନସ୍ସଂ

୫୪୭।ଦୋମନସ୍ସଂ ନାମ ମାନସଂ ଦୁକ୍ଖଂ। ତଂ ଚିତ୍ତପୀଳନଲକ୍ଖଣଂ, ମନୋୱିଘାତରସଂ, ମାନସବ୍ୟାଧିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ଦୁକ୍ଖଂ ପନ ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତୋ କାଯିକଦୁକ୍ଖାୱହନତୋ ଚ। ଚେତୋଦୁକ୍ଖସମପ୍ପିତା ହି କେସେ ପକିରିଯ କନ୍ଦନ୍ତି, ଉରାନି ପଟିପିସନ୍ତି, ଆୱଟ୍ଟନ୍ତି, ୱିୱଟ୍ଟନ୍ତି, ଉଦ୍ଧଂପାଦଂ ପପତନ୍ତି, ସତ୍ଥଂ ଆହରନ୍ତି, ୱିସଂ ଖାଦନ୍ତି, ରଜ୍ଜୁଯା ଉବ୍ବନ୍ଧନ୍ତି, ଅଗ୍ଗିଂ ପୱିସନ୍ତୀତି ତଂ ନାନପ୍ପକାରକଂ ଦୁକ୍ଖମନୁଭୱନ୍ତି। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ପୀଳେତି ଯତୋ ଚିତ୍ତଂ, କାଯସ୍ସ ଚ ପୀଳନଂ ସମାୱହତି;

ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଦୋମନସ୍ସଂ, ୱିଦୋମନସ୍ସା ତତୋ ଆହୁ’’ତି।

ଅଯଂ ଦୋମନସ୍ସେ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ଉପାଯାସୋ

୫୪୮।ଉପାଯାସୋ ନାମ ଞାତିବ୍ୟସନାଦୀହି ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ଅଧିମତ୍ତଚେତୋଦୁକ୍ଖପ୍ପଭାୱିତୋ ଦୋସୋଯେୱ। ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧପରିଯାପନ୍ନୋ ଏକୋ ଧମ୍ମୋତି ଏକେ। ସୋ ଚିତ୍ତପରିଦହନଲକ୍ଖଣୋ, ନିତ୍ଥୁନନରସୋ , ୱିସାଦପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ଦୁକ୍ଖୋ ପନ ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖଭାୱତୋ ଚିତ୍ତପରିଦହନତୋ କାଯୱିସାଦନତୋ ଚ। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ଚିତ୍ତସ୍ସ ଚ ପରିଦହନା, କାଯସ୍ସ ୱିସାଦନା ଚ ଅଧିମତ୍ତଂ;

ଯଂ ଦୁକ୍ଖମୁପାଯାସୋ, ଜନେତି ଦୁକ୍ଖୋ ତତୋ ୱୁତ୍ତୋ’’ତି।

ଅଯଂ ଉପାଯାସେ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ମନ୍ଦଗ୍ଗିନା ଅନ୍ତୋଭାଜନେ ପାକୋ ୱିଯ ସୋକୋ। ତିକ୍ଖଗ୍ଗିନା ପଚ୍ଚମାନସ୍ସ ଭାଜନତୋ ବହିନିକ୍ଖମନଂ ୱିଯ ପରିଦେୱୋ। ବହିନିକ୍ଖନ୍ତାୱସେସସ୍ସ ନିକ୍ଖମିତୁଂ ଅପ୍ପହୋନ୍ତସ୍ସ ଅନ୍ତୋଭାଜନେଯେୱ ଯାୱ ପରିକ୍ଖଯା ପାକୋ ୱିଯ ଉପାଯାସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅପ୍ପିଯସମ୍ପଯୋଗୋ

୫୪୯. ଅପ୍ପିଯସମ୍ପଯୋଗୋ ନାମ ଅମନାପେହି ସତ୍ତସଙ୍ଖାରେହି ସମୋଧାନଂ। ସୋ ଅନିଟ୍ଠସମୋଧାନଲକ୍ଖଣୋ, ଚିତ୍ତୱିଘାତକରଣରସୋ, ଅନତ୍ଥଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ଦୁକ୍ଖୋ ପନ ଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁତୋ। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ଦିସ୍ୱାୱ ଅପ୍ପିଯେ ଦୁକ୍ଖଂ, ପଠମଂ ହୋତି ଚେତସି;

ତଦୁପକ୍କମସମ୍ଭୂତ-ମଥକାଯେ ଯତୋ ଇଧ।

‘‘ତତୋ ଦୁକ୍ଖଦ୍ୱଯସ୍ସାପି, ୱତ୍ଥୁତୋ ସୋ ମହେସିନା;

ଦୁକ୍ଖୋ ୱୁତ୍ତୋତି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ, ଅପ୍ପିଯେହି ସମାଗମୋ’’ତି।

ଅଯଂ ଅପ୍ପିଯସମ୍ପଯୋଗେ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ପିଯୱିପ୍ପଯୋଗୋ

୫୫୦. ପିଯୱିପ୍ପଯୋଗୋ ନାମ ମନାପେହି ସତ୍ତସଙ୍ଖାରେହି ୱିନାଭାୱୋ। ସୋ ଇଟ୍ଠୱତ୍ଥୁୱିଯୋଗଲକ୍ଖଣୋ , ସୋକୁପ୍ପାଦନରସୋ, ବ୍ୟସନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ଦୁକ୍ଖୋ ପନ ସୋକଦୁକ୍ଖସ୍ସ ୱତ୍ଥୁତୋ। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ଞାତିଧନାଦିୱିଯୋଗା,

ସୋକସରସମପ୍ପିତା ୱିତୁଜ୍ଜନ୍ତି;

ବାଲା ଯତୋ ତତୋ ଯଂ,

ଦୁକ୍ଖୋତି ମତୋ ପିଯୱିପ୍ପଯୋଗୋ’’ତି।

ଅଯଂ ପିଯୱିପ୍ପଯୋଗେ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ଇଚ୍ଛିତାଲାଭୋ

୫୫୧. ଯମ୍ପିଚ୍ଛଂ ନ ଲଭତୀତି ଏତ୍ଥ ‘‘ଅହୋ ୱତ ମଯଂ ନ ଜାତିଧମ୍ମା ଅସ୍ସାମା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ. ନି. ୨.୩୯୮; ୱିଭ. ୨୦୧) ଅଲବ୍ଭନେଯ୍ୟୱତ୍ଥୂସୁ ଇଚ୍ଛାୱ ଯମ୍ପିଚ୍ଛଂ ନ ଲଭତି, ତମ୍ପି ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ସା ଅଲବ୍ଭନେଯ୍ୟୱତ୍ଥୁଇଚ୍ଛନଲକ୍ଖଣା, ତପ୍ପରିଯେସନରସା, ତେସଂ ଅପ୍ପତ୍ତିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ଦୁକ୍ଖା ପନ ଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁତୋ। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ତଂ ତଂ ପତ୍ଥଯମାନାନଂ, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅଲାଭତୋ;

ଯଂ ୱିଘାତମଯଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ସତ୍ତାନଂ ଇଧ ଜାଯତି।

‘‘ଅଲବ୍ଭନେଯ୍ୟୱତ୍ଥୂନଂ, ପତ୍ଥନା ତସ୍ସ କାରଣଂ;

ଯସ୍ମା ତସ୍ମା ଜିନୋ ଦୁକ୍ଖଂ, ଇଚ୍ଛିତାଲାଭମବ୍ରୱୀ’’ତି।

ଅଯଂ ଇଚ୍ଛିତାଲାଭେ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା

୫୫୨।ସଂଖିତ୍ତେନପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖାତି ଏତ୍ଥ ପନ –

ଜାତିପ୍ପଭୁତିକଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଯଂ ୱୁତ୍ତମିଧ ତାଦିନା;

ଅୱୁତ୍ତଂ ଯଞ୍ଚ ତଂ ସବ୍ବଂ, ୱିନା ଏତେ ନ ୱିଜ୍ଜତି।

ଯସ୍ମା ତସ୍ମା ଉପାଦାନ-କ୍ଖନ୍ଧା ସଙ୍ଖେପତୋ ଇମେ;

ଦୁକ୍ଖାତି ୱୁତ୍ତା ଦୁକ୍ଖନ୍ତ-ଦେସକେନ ମହେସିନା।

ତଥା ହି ଇନ୍ଧନମିୱ ପାୱକୋ, ଲକ୍ଖମିୱ ପହରଣାନି, ଗୋରୂପଂ ୱିଯ ଡଂସମକସାଦଯୋ, ଖେତ୍ତମିୱ ଲାଯକା, ଗାମଂ ୱିଯ ଗାମଘାତକା ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକମେୱ ଜାତିଆଦଯୋ ନାନପ୍ପକାରେହି ୱିବାଧେନ୍ତା ତିଣଲତାଦୀନି ୱିଯ ଭୂମିଯଂ, ପୁପ୍ଫଫଲପଲ୍ଲୱାନି ୱିଯ ରୁକ୍ଖେସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁଯେୱ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି। ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚ ଆଦିଦୁକ୍ଖଂ ଜାତି, ମଜ୍ଝେଦୁକ୍ଖଂ ଜରା, ପରିଯୋସାନଦୁକ୍ଖଂ ମରଣଂ, ମାରଣନ୍ତିକଦୁକ୍ଖାଭିଘାତେନ ପରିଡଯ୍ହନଦୁକ୍ଖଂ ସୋକୋ, ତଦସହନତୋ ଲାଲପ୍ପନଦୁକ୍ଖଂ ପରିଦେୱୋ, ତତୋ ଧାତୁକ୍ଖୋଭସଙ୍ଖାତଅନିଟ୍ଠଫୋଟ୍ଠବ୍ବସମାଯୋଗତୋ କାଯସ୍ସ ଆବାଧନଦୁକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ତେନ ବାଧିଯମାନାନଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ତତ୍ଥ ପଟିଘୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ଚେତୋବାଧନଦୁକ୍ଖଂ ଦୋମନସ୍ସଂ, ସୋକାଦିୱୁଦ୍ଧିଯା ଜନିତୱିସାଦାନଂ ଅନୁତ୍ଥୁନନଦୁକ୍ଖଂ ଉପାଯାସୋ, ମନୋରଥୱିଘାତପ୍ପତ୍ତାନଂ ଇଚ୍ଛାୱିଘାତଦୁକ୍ଖଂ ଇଚ୍ଛିତାଲାଭୋତି ଏୱଂ ନାନପ୍ପକାରତୋ ଉପପରିକ୍ଖିଯମାନା ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାୱ ଦୁକ୍ଖାତି। ଯଦେତଂ ଏକମେକଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ଅନେକେହିପି କପ୍ପେହି ନ ସକ୍କା ଅସେସତୋ ୱତ୍ତୁଂ, ତସ୍ମା ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଦୁକ୍ଖଂ ଏକଜଲବିନ୍ଦୁମ୍ହି ସକଲସମୁଦ୍ଦଜଲରସଂ ୱିଯ ଯେସୁ କେସୁଚି ପଞ୍ଚସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ସଂଖିପିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସଂଖିତ୍ତେନ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖା’’ତି ଭଗୱା ଅୱୋଚାତି। ଅଯଂ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ଅଯଂ ତାୱ ଦୁକ୍ଖନିଦ୍ଦେସେ ନଯୋ।

ସମୁଦଯନିଦ୍ଦେସକଥା

୫୫୩। ସମୁଦଯନିଦ୍ଦେସେ ପନ ଯାଯଂ ତଣ୍ହାତି ଯା ଅଯଂ ତଣ୍ହା। ପୋନୋବ୍ଭୱିକାତି ପୁନବ୍ଭୱକରଣଂ ପୁନୋବ୍ଭୱୋ, ପୁନୋବ୍ଭୱୋ ସୀଲମେତିସ୍ସାତି ପୋନୋବ୍ଭୱିକା। ନନ୍ଦୀରାଗେନ ସହଗତାତି ନନ୍ଦୀରାଗସହଗତା, ନନ୍ଦୀରାଗେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅତ୍ଥତୋ ଏକତ୍ତମେୱ ଗତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ର ତତ୍ରାଭିନନ୍ଦିନୀତି ଯତ୍ର ଯତ୍ର ଅତ୍ତଭାୱୋ ନିବ୍ବତ୍ତତି, ତତ୍ର ତତ୍ରାଭିନନ୍ଦିନୀ। ସେୟ୍ୟଥିଦନ୍ତି ନିପାତୋ , ତସ୍ସ ସା କତମାତି ଚେତି ଅତ୍ଥୋ। କାମତଣ୍ହା ଭୱତଣ୍ହା ୱିଭୱତଣ୍ହାତି ଇମା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦନିଦ୍ଦେସେ ଆୱିଭୱିସ୍ସନ୍ତି। ଇଧ ପନାଯଂ ତିୱିଧାପି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତକଟ୍ଠେନ ଏକତ୍ତଂ ଉପନେତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯଂ ଅରିଯସଚ୍ଚନ୍ତି ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅଯଂ ସମୁଦଯନିଦ୍ଦେସେ ନଯୋ।

ନିରୋଧନିଦ୍ଦେସକଥା

୫୫୪। ଦୁକ୍ଖନିରୋଧନିଦ୍ଦେସେ ଯୋ ତସ୍ସାଯେୱ ତଣ୍ହାଯାତିଆଦିନା ନଯେନ ସମୁଦଯନିରୋଧୋ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ କସ୍ମାତି ଚେ? ସମୁଦଯନିରୋଧେନ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ। ସମୁଦଯନିରୋଧେନ ହି ଦୁକ୍ଖଂ ନିରୁଜ୍ଝତି, ନ ଅଞ୍ଞଥା। ତେନାହ –

‘‘ଯଥାପି ମୂଲେ ଅନୁପଦ୍ଦୱେ ଦଳ୍ହେ,

ଛିନ୍ନୋପି ରୁକ୍ଖୋ ପୁନଦେୱ ରୂହତି;

ଏୱମ୍ପି ତଣ୍ହାନୁସଯେ ଅନୂହତେ,

ନିବ୍ବତ୍ତତୀ ଦୁକ୍ଖମିଦଂ ପୁନପ୍ପୁନ’’ନ୍ତି। (ଧ। ପ। ୩୩୮);

ଇତି ଯସ୍ମା ସମୁଦଯନିରୋଧେନେୱ ଦୁକ୍ଖଂ ନିରୁଜ୍ଝତି, ତସ୍ମା ଭଗୱା ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଂ ଦେସେନ୍ତୋ ସମୁଦଯନିରୋଧେନେୱ ଦେସେସି। ସୀହସମାନୱୁତ୍ତିନୋ ହି ତଥାଗତା। ତେ ଦୁକ୍ଖଂ ନିରୋଧେନ୍ତା ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଞ୍ଚ ଦେସେନ୍ତା ହେତୁମ୍ହି ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ଫଲେ। ସୁୱାନୱୁତ୍ତିନୋ ପନ ତିତ୍ଥିଯା। ତେ ଦୁକ୍ଖଂ ନିରୋଧେନ୍ତା ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଞ୍ଚ ଦେସେନ୍ତା ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗଦେସନାଦୀହି ଫଲେ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ହେତୁମ୍ହୀତି। ଏୱଂ ତାୱ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧସ୍ସ ସମୁଦଯନିରୋଧୱସେନ ଦେସନାଯ ପଯୋଜନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୫୫୫। ଅଯଂ ପନତ୍ଥୋ – ତସ୍ସାଯେୱ ତଣ୍ହାଯାତି ତସ୍ସା ‘‘ପୋନୋବ୍ଭୱିକା’’ତି ୱତ୍ୱା କାମତଣ୍ହାଦିୱସେନ ୱିଭତ୍ତତଣ୍ହାଯ। ୱିରାଗୋ ୱୁଚ୍ଚତି ମଗ୍ଗୋ। ‘‘ୱିରାଗା ୱିମୁଚ୍ଚତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୪୫; ସଂ। ନି। ୩।୧୪) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିରାଗେନ ନିରୋଧୋ ୱିରାଗନିରୋଧୋ। ଅନୁସଯସମୁଗ୍ଘାତତୋ ଅସେସୋ ୱିରାଗନିରୋଧୋ ଅସେସୱିରାଗନିରୋଧୋ। ଅଥ ୱା ୱିରାଗୋତି ପହାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମା ଅସେସୋ ୱିରାଗୋ ଅସେସୋ ନିରୋଧୋତି ଏୱମ୍ପେତ୍ଥ ଯୋଜନା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ସବ୍ବାନେୱ ଏତାନି ନିବ୍ବାନସ୍ସ ୱେୱଚନାନି। ପରମତ୍ଥତୋ ହି ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ ଅରିଯସଚ୍ଚନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ଯସ୍ମା ପନ ତଂ ଆଗମ୍ମ ତଣ୍ହା ୱିରଜ୍ଜତି ଚେୱ ନିରୁଜ୍ଝତି ଚ, ତସ୍ମା ୱିରାଗୋତି ଚ ନିରୋଧୋତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ଯସ୍ମା ଚ ତଦେୱ ଆଗମ୍ମ ତସ୍ସା ଚାଗାଦଯୋ ହୋନ୍ତି, କାମଗୁଣାଲଯେସୁ ଚେତ୍ଥ ଏକୋପି ଆଲଯୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ‘‘ଚାଗୋ ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ମୁତ୍ତି ଅନାଲଯୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୫୫୬। ତଯିଦଂ ସନ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ, ଅଚ୍ଚୁତିରସଂ, ଅସ୍ସାସକରଣରସଂ ୱା, ଅନିମିତ୍ତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ନିପ୍ପପଞ୍ଚପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ ୱା।

ନିବ୍ବାନକଥା

୫୫୭। ନତ୍ଥେୱ ନିବ୍ବାନଂ, ସସୱିସାଣଂ ୱିଯ ଅନୁପଲବ୍ଭନୀଯତୋତି ଚେ? ନ, ଉପାଯେନ ଉପଲବ୍ଭନୀଯତୋ। ଉପଲବ୍ଭତି ହି ତଂ ତଦନୁରୂପପଟିପତ୍ତିସଙ୍ଖାତେନ ଉପାଯେନ, ଚେତୋପରିଯଞାଣେନ ପରେସଂ ଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତଂ ୱିଯ, ତସ୍ମା ‘‘ଅନୁପଲବ୍ଭନୀଯତୋ ନତ୍ଥୀ’’ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ନ ହି ‘‘ଯଂ ବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନା ନ ଉପଲଭନ୍ତି, ତଂ ନତ୍ଥୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

୫୫୮। ଅପିଚ ନିବ୍ବାନଂ ନତ୍ଥୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, କସ୍ମା? ପଟିପତ୍ତିଯା ୱଞ୍ଝଭାୱାପଜ୍ଜନତୋ। ଅସତି ହି ନିବ୍ବାନେ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁରେଜୱାଯ ସୀଲାଦିଖନ୍ଧତ୍ତଯସଙ୍ଗହାଯ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ୱଞ୍ଝଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତି। ନ ଚାଯଂ ୱଞ୍ଝା, ନିବ୍ବାନପାପନତୋତି। ନ ପଟିପତ୍ତିଯା ୱଞ୍ଝଭାୱାପତ୍ତି, ଅଭାୱପାପକତ୍ତାତି ଚେ। ନ, ଅତୀତାନାଗତାଭାୱେପି ନିବ୍ବାନପତ୍ତିଯା ଅଭାୱତୋ। ୱତ୍ତମାନାନମ୍ପି ଅଭାୱୋ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଚେ। ନ, ତେସଂ ଅଭାୱାସମ୍ଭୱତୋ, ଅଭାୱେ ଚ ଅୱତ୍ତମାନଭାୱାପଜ୍ଜନତୋ, ୱତ୍ତମାନକ୍ଖନ୍ଧନିସ୍ସିତମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଚ ସୋପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଅଭାୱଦୋସତୋ। ତଦା କିଲେସାନଂ ଅୱତ୍ତମାନତ୍ତା ନ ଦୋସୋତି ଚେ। ନ, ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ନିରତ୍ଥକଭାୱାପଜ୍ଜନତୋ। ଏୱଞ୍ହି ସତି ଅରିଯମଗ୍ଗକ୍ଖଣତୋ ପୁବ୍ବେପି କିଲେସା ନ ସନ୍ତୀତି ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ନିରତ୍ଥକଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତି। ତସ୍ମା ଅକାରଣମେତଂ।

୫୫୯। ‘‘ଯୋ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ରାଗକ୍ଖଯୋ’’ତିଆଦିୱଚନତୋ (ସଂ। ନି। ୪।୩୧୫) ‘‘ଖଯୋ ନିବ୍ବାନ’’ନ୍ତି ଚେ। ନ, ଅରହତ୍ତସ୍ସାପି ଖଯମତ୍ତାପଜ୍ଜନତୋ। ତମ୍ପି ହି ‘‘ଯୋ ଖୋ, ଆୱୁସୋ , ରାଗକ୍ଖଯୋ’’ତିଆଦିନା (ସ। ନି। ୪।୩୧୫) ନଯେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ। କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଇତ୍ତରକାଲାଦିପ୍ପତ୍ତିଦୋସତୋ। ଏୱଞ୍ହି ସତି ନିବ୍ବାନଂ ଇତ୍ତରକାଲଂ, ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣଂ, ସମ୍ମାୱାଯାମନିରପେକ୍ଖାଧିଗମନୀଯଭାୱଞ୍ଚ ଆପଜ୍ଜତି। ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣତ୍ତାଯେୱ ଚ ସଙ୍ଖତପରିଯାପନ୍ନଂ, ସଙ୍ଖତପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ରାଗାଦୀହି ଅଗ୍ଗୀହି ଆଦିତ୍ତଂ, ଆଦିତ୍ତତ୍ତା ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚାତିପି ଆପଜ୍ଜତି। ଯସ୍ମା ଖଯା ପଟ୍ଠାଯ ନ ଭିଯ୍ୟୋ ପୱତ୍ତି ନାମ ହୋତି, ତସ୍ସ ନିବ୍ବାନଭାୱତୋ ନ ଦୋସୋତି ଚେ। ନ, ତାଦିସସ୍ସ ଖଯସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଭାୱେପି ଚସ୍ସ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଦୋସାନତିୱତ୍ତନତୋ, ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଚ ନିବ୍ବାନଭାୱାପଜ୍ଜନତୋ। ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ହି ଦୋସେ ଖୀଣେତି, ତସ୍ମା ଖଯୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତତୋ ଚ ପଟ୍ଠାଯ ନ ଭିଯ୍ୟୋ ଦୋସାନଂ ପୱତ୍ତୀତି।

ଅନୁପ୍ପତ୍ତିନିରୋଧସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପନ ଖଯସ୍ସ ପରିଯାଯେନ ଉପନିସ୍ସଯତ୍ତା, ଯସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯୋ ହୋତି ତଦୁପଚାରେନ ‘‘ଖଯୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସରୂପେନେୱ କସ୍ମା ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଚେ। ଅତିସୁଖୁମତ୍ତା। ଅତିସୁଖୁମତା ଚସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅପ୍ପୋସୁକ୍କଭାୱାୱହନତୋ, ଅରିଯେନ ଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସିତବ୍ବତୋ ଚ ସିଦ୍ଧାତି।

୫୬୦। ତଯିଦଂ ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିନା ପତ୍ତବ୍ବତୋ ଅସାଧାରଣଂ, ପୁରିମକୋଟିଯା ଅଭାୱତୋ ଅପ୍ପଭୱଂ। ମଗ୍ଗଭାୱେ ଭାୱତୋ ନ ଅପ୍ପଭୱନ୍ତି ଚେ। ନ, ମଗ୍ଗେନ ଅନୁପ୍ପାଦନୀଯତୋ। ପତ୍ତବ୍ବମେୱ ହେତଂ ମଗ୍ଗେନ, ନ ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବଂ। ତସ୍ମା ଅପ୍ପଭୱମେୱ। ଅପ୍ପଭୱତ୍ତା ଅଜରାମରଣଂ। ପଭୱଜରାମରଣାନଂ ଅଭାୱତୋ ନିଚ୍ଚଂ।

ନିବ୍ବାନସ୍ସେୱ ଅଣୁଆଦୀନମ୍ପି ନିଚ୍ଚଭାୱାପତ୍ତୀତି ଚେ। ନ, ହେତୁନୋ ଅଭାୱା। ନିବ୍ବାନସ୍ସ ନିଚ୍ଚତ୍ତା ତେ ନିଚ୍ଚାତି ଚେ। ନ, ହେତୁଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଅନୁପପତ୍ତିତୋ।

ନିଚ୍ଚା ଉପ୍ପାଦାଦୀନଂ ଅଭାୱତୋ ନିବ୍ବାନଂ ୱିଯାତି ଚେ। ନ, ଅଣୁଆଦୀନଂ ଅସିଦ୍ଧତ୍ତା।

୫୬୧। ଯଥାୱୁତ୍ତଯୁତ୍ତିସବ୍ଭାୱତୋ ପନ ଇଦମେୱ ନିଚ୍ଚଂ, ରୂପସଭାୱାତିକ୍କମତୋ ଅରୂପଂ। ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ନିଟ୍ଠାଯ ୱିସେସାଭାୱତୋ ଏକାୱ ନିଟ୍ଠା। ଯେନ ଭାୱନାଯ ପତ୍ତଂ, ତସ୍ସ କିଲେସୱୂପସମଂ, ଉପାଦିସେସଞ୍ଚ ଉପାଦାଯ ପଞ୍ଞାପନୀଯତ୍ତା ସହ ଉପାଦିସେସେନ ପଞ୍ଞାପିଯତୀତି ସୌପାଦିସେସଂ। ଯୋ ଚସ୍ସ ସମୁଦଯପ୍ପହାନେନ ଉପହତାଯତିକମ୍ମଫଲସ୍ସ ଚରିମଚିତ୍ତତୋ ଚ ଉଦ୍ଧଂ ପୱତ୍ତିଖନ୍ଧାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦନତୋ, ଉପ୍ପନ୍ନାନଞ୍ଚ ଅନ୍ତରଧାନତୋ ଉପାଦିସେସାଭାୱୋ , ତଂ ଉପାଦାଯ ପଞ୍ଞାପନୀଯତୋ ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ଉପାଦିସେସୋତି ଅନୁପାଦିସେସଂ।

ଅସିଥିଲପରକ୍କମସିଦ୍ଧେନ ଞାଣୱିସେସେନ ଅଧିଗମନୀଯତୋ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁୱଚନତୋ ଚ ପରମତ୍ଥେନ ସଭାୱତୋ ନିବ୍ବାନଂ ନାୱିଜ୍ଜମାନଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଜାତଂ ଅଭୂତଂ ଅକତଂ ଅସଙ୍ଖତ’’ନ୍ତି।

ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧନିଦ୍ଦେସେ ୱିନିଚ୍ଛଯକଥାମୁଖଂ।

ମଗ୍ଗନିଦ୍ଦେସକଥା

୫୬୨। ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିପଟିପଦାନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତା ପନ ଅଟ୍ଠ ଧମ୍ମା କାମଂ ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସେପି ଅତ୍ଥତୋ ପକାସିତାଯେୱ, ଇଧ ପନ ନେସଂ ଏକକ୍ଖଣେ ପୱତ୍ତମାନାନଂ ୱିସେସାୱବୋଧନତ୍ଥଂ ୱଦାମ। ସଙ୍ଖେପତୋ ହି ଚତୁସଚ୍ଚପଟିୱେଧାଯ ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ଯୋଗିନୋ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଂ ଅୱିଜ୍ଜାନୁସଯସମୁଗ୍ଘାତକଂ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି। ସା ସମ୍ମା ଦସ୍ସନଲକ୍ଖଣା, ଧାତୁପ୍ପକାସନରସା, ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧକାରୱିଦ୍ଧଂସନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ତଥା ସମ୍ପନ୍ନଦିଟ୍ଠିନୋ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପନିଘାତକଂ ଚେତସୋ ନିବ୍ବାନପଦାଭିନିରୋପନଂ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ। ସୋ ସମ୍ମା ଚିତ୍ତାଭିନିରୋପନଲକ୍ଖଣୋ, ଅପ୍ପନାରସୋ, ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପପ୍ପହାନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ।

ତଥା ପସ୍ସତୋ ୱିତକ୍କଯତୋ ଚ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତାୱ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତସମୁଗ୍ଘାତିକା ମିଚ୍ଛାୱାଚାଯ ୱିରତି ସମ୍ମାୱାଚା ନାମ। ସା ପରିଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣା, ୱିରମଣରସା, ମିଚ୍ଛାୱାଚାପ୍ପହାନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ତଥା ୱିରମତୋ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତାୱ ମିଚ୍ଛାକମ୍ମନ୍ତସମୁଚ୍ଛେଦିକା ପାଣାତିପାତାଦିୱିରତି ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ ନାମ। ସୋ ସମୁଟ୍ଠାପନଲକ୍ଖଣୋ, ୱିରମଣରସୋ, ମିଚ୍ଛାକମ୍ମନ୍ତପ୍ପହାନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ଯା ପନସ୍ସ ତେସଂ ସମ୍ମାୱାଚାକମ୍ମନ୍ତାନଂ ୱିସୁଦ୍ଧିଭୂତା ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତାୱ କୁହନାଦିଉପଚ୍ଛେଦିକା ମିଚ୍ଛାଜୀୱୱିରତି, ସୋ ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ ନାମ। ସୋ ୱୋଦାନଲକ୍ଖଣୋ, ଞାଯାଜୀୱପୱତ୍ତିରସୋ, ମିଚ୍ଛାଜୀୱପ୍ପହାନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ।

ଅଥସ୍ସ ଯୋ ତସ୍ସା ସମ୍ମାୱାଚାକମ୍ମନ୍ତାଜୀୱସଙ୍ଖାତାଯ ସୀଲଭୂମିଯଂ ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସ ତଦନୁରୂପୋ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତୋୱ କୋସଜ୍ଜସମୁଚ୍ଛେଦକୋ ୱୀରିଯାରମ୍ଭୋ, ଏସ ସମ୍ମାୱାଯାମୋ ନାମ। ସୋ ପଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣୋ, ଅନୁପ୍ପନ୍ନଅକୁସଲାନୁପ୍ପାଦନାଦିରସୋ, ମିଚ୍ଛାୱାଯାମପ୍ପହାନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ତସ୍ସେୱଂ ୱାଯମତୋ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତୋୱ ମିଚ୍ଛାସତିୱିନିଦ୍ଧୁନନୋ ଚେତସୋ ଅସମ୍ମୋସୋ ସମ୍ମାସତି ନାମ। ସା ଉପଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣା, ଅସମ୍ମୁସ୍ସନରସା, ମିଚ୍ଛାସତିପ୍ପହାନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ଏୱଂ ଅନୁତ୍ତରାଯ ସତିଯା ସଂରକ୍ଖିଯମାନଚିତ୍ତସ୍ସ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତାୱ ମିଚ୍ଛାସମାଧିୱିଦ୍ଧଂସିକା ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ସମ୍ମାସମାଧି ନାମ। ସୋ ଅୱିକ୍ଖେପଲକ୍ଖଣୋ, ସମାଧାନରସୋ, ମିଚ୍ଛାସମାଧିପ୍ପହାନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋତି। ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିପଟିପଦାନିଦ୍ଦେସେ ନଯୋ। ଏୱମେତ୍ଥ ଜାତିଆଦୀନଂ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୫୬୩।ଞାଣକିଚ୍ଚତୋତି ସଚ୍ଚଞାଣସ୍ସ କିଚ୍ଚତୋପି ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଦୁୱିଧଂ ହି ସଚ୍ଚଞାଣଂ – ଅନୁବୋଧଞାଣଂ ପଟିୱେଧଞାଣଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ଅନୁବୋଧଞାଣଂ ଲୋକିଯଂ ଅନୁସ୍ସୱାଦିୱସେନ ନିରୋଧେ ମଗ୍ଗେ ଚ ପୱତ୍ତତି। ପଟିୱେଧଞାଣଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ନିରୋଧମାରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା କିଚ୍ଚତୋ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝତି। ଯଥାହ – ‘‘ଯୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦୁକ୍ଖଂ ପସ୍ସତି, ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯମ୍ପି ସୋ ପସ୍ସତି, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧମ୍ପି ପସ୍ସତି, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିଂ ପଟିପଦମ୍ପି ପସ୍ସତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୧୦୦) ସବ୍ବଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ତଂ ପନସ୍ସ କିଚ୍ଚଂ ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିଯଂ ଆୱିଭୱିସ୍ସତି।

ଯଂ ପନେତଂ ଲୋକିଯଂ, ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖଞାଣଂ ପରିଯୁଟ୍ଠାନାଭିଭୱୱସେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଂ ନିୱତ୍ତେତି। ସମୁଦଯଞାଣଂ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଂ। ନିରୋଧଞାଣଂ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଂ। ମଗ୍ଗଞାଣଂ ଅକିରିଯଦିଟ୍ଠିଂ। ଦୁକ୍ଖଞାଣଂ ୱା ଧୁୱସୁଭସୁଖତ୍ତଭାୱୱିରହିତେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଧୁୱସୁଭସୁଖତ୍ତଭାୱସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତଂ ଫଲେ ୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିଂ। ସମୁଦଯଞାଣଂ ଇସ୍ସରପଧାନକାଲସଭାୱାଦୀହି ଲୋକୋ ପୱତ୍ତତୀତି ଅକାରଣେ କାରଣାଭିମାନପ୍ପୱତ୍ତଂ ହେତୁମ୍ହି ୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିଂ। ନିରୋଧଞାଣଂ ଅରୂପଲୋକଲୋକଥୂପିକାଦୀସୁ ଅପୱଗ୍ଗଗାହଭୂତଂ ନିରୋଧେ ୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିଂ। ମଗ୍ଗଞାଣଂ କାମସୁଖଲ୍ଲିକଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗପ୍ପଭେଦେ ଅୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗଗାହୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଉପାଯେ ୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିଂ ନିୱତ୍ତେତି। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ଲୋକେ ଲୋକପ୍ପଭଓ୍ୱେ, ଲୋକତ୍ଥଗମେ ସିଓ୍ୱେ ଚ ତଦୁପାଯେ;

ସମ୍ମୁଯ୍ହତି ତାଓ୍ୱ ନରୋ, ନ ଓ୍ୱିଜାନାତି ଯାଓ୍ୱ ସଚ୍ଚାନୀ’’ତି।

ଏଓ୍ୱମେତ୍ଥ ଞାଣକିଚ୍ଚତୋପି ଓ୍ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୫୬୪।ଅନ୍ତୋଗଧାନଂ ପଭେଦାତି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ମିଂ ହି ଠପେତ୍ୱା ତଣ୍ହଞ୍ଚେଓ୍ୱ ଅନାସଓ୍ୱଧମ୍ମେ ଚ ସେସା ସବ୍ବଧମ୍ମା ଅନ୍ତୋଗଧା। ସମୁଦଯସଚ୍ଚେ ଛତ୍ତିଂସ ତଣ୍ହାଓ୍ୱିଚରିତାନି। ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ ଅସମ୍ମିସ୍ସଂ। ମଗ୍ଗସଚ୍ଚେ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିମୁଖେନ ଓ୍ୱୀମଂସିଦ୍ଧିପାଦପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯପଞ୍ଞାବଲଧମ୍ମଓ୍ୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନି। ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାପଦେସେନ ତଯୋ ନେକ୍ଖମ୍ମଓ୍ୱିତକ୍କାଦଯୋ। ସମ୍ମାଓ୍ୱାଚାପଦେସେନ ଚତ୍ତାରି ଓ୍ୱଚୀସୁଚରିତାନି । ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତାପଦେସେନ ତୀଣି କାଯସୁଚରିତାନି। ସମ୍ମାଜୀଓ୍ୱମୁଖେନ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତା ସନ୍ତୁଟ୍ଠିତା ଚ। ସବ୍ବେସଂଯେଓ୍ୱ ଓ୍ୱା ଏତେସଂ ସମ୍ମାଓ୍ୱାଚାକମ୍ମନ୍ତାଜୀଓ୍ୱାନଂ ଅରିଯକନ୍ତସୀଲତ୍ତା ଅରିଯକନ୍ତସୀଲସ୍ସ ଚ ସଦ୍ଧାହତ୍ଥେନ ପଟିଗ୍ଗହେତବ୍ବତ୍ତା ତେସଂ ଅତ୍ଥିତାଯ ଅତ୍ଥିଭାଓ୍ୱତୋ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯସଦ୍ଧାବଲଛନ୍ଦିଦ୍ଧିପାଦା। ସମ୍ମାଓ୍ୱାଯାମାପଦେସେନ ଚତୁବ୍ବିଧସମ୍ମପ୍ପଧାନଓ୍ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଓ୍ୱୀରିଯବଲଓ୍ୱୀରିଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନି। ସମ୍ମାସତିଅପଦେସେନ ଚତୁବ୍ବିଧସତିପଟ୍ଠାନସତିନ୍ଦ୍ରିଯସତିବଲସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନି। ସମ୍ମାସମାଧିଅପଦେସେନ ସଓ୍ୱିତକ୍କସଓ୍ୱିଚାରାଦଯୋ ତଯୋ ସମାଧୀ ଚିତ୍ତସମାଧି ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯସମାଧିବଲପୀତିପସ୍ସଦ୍ଧିସମାଧିଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନି ଅନ୍ତୋଗଧାନୀତି ଏଓ୍ୱମେତ୍ଥ ଅନ୍ତୋଗଧାନଂ ପଭେଦତୋପି ଓ୍ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୫୬୫।ଉପମାତୋତି ଭାରୋ ଓ୍ୱିଯ ହି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ଭାରାଦାନମିଓ୍ୱ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ଭାରନିକ୍ଖେପନମିଓ୍ୱ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ, ଭାରନିକ୍ଖେପନୁପାଯୋ ଓ୍ୱିଯ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ। ରୋଗୋ ଓ୍ୱିଯ ଚ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, ରୋଗନିଦାନମିଓ୍ୱ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ରୋଗଓ୍ୱୂପସମୋ ଓ୍ୱିଯ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ, ଭେସଜ୍ଜମିଓ୍ୱ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ। ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖମିଓ୍ୱ ଓ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, ଦୁବ୍ବୁଟ୍ଠି ଓ୍ୱିଯ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ସୁଭିକ୍ଖମିଓ୍ୱ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ, ସୁଓ୍ୱୁଟ୍ଠି ଓ୍ୱିଯ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ। ଅପିଚ ଓ୍ୱେରୀ-ଓ୍ୱେରମୂଲ-ଓ୍ୱେରସମୁଗ୍ଘାତ-ଓ୍ୱେରସମୁଗ୍ଘାତୁପାଯେହି, ଓ୍ୱିସରୁକ୍ଖ-ରୁକ୍ଖମୂଲ-ମୂଲୁପଚ୍ଛେଦ-ତଦୁପଚ୍ଛେଦୁପାଯେହି, ଭଯ-ଭଯମୂଲ-ନିବ୍ଭଯ-ତଦଧିଗମୁପାଯେହି, ଓରିମତୀର-ମହୋଘପାରିମତୀର-ତଂସମ୍ପାପକଓ୍ୱାଯାମେହି ଚ ଯୋଜେତ୍ୱାପେତାନି ଉପମାତୋ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବାନୀତି ଏଓ୍ୱମେତ୍ଥ ଉପମାତୋ ଓ୍ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୫୬୬।ଚତୁକ୍କତୋତି ଅତ୍ଥି ଚେତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖଂ ନ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ, ଅତ୍ଥି ଅରିଯସଚ୍ଚଂ ନ ଦୁକ୍ଖଂ, ଅତ୍ଥି ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚେଓ୍ୱ ଅରିଯସଚ୍ଚଞ୍ଚ, ଅତ୍ଥି ନେଓ୍ୱ ଦୁକ୍ଖଂ ନ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ। ଏସ ନଯୋ ସମୁଦଯାଦୀସୁ। ତତ୍ଥ ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଧମ୍ମା ସାମଞ୍ଞଫଲାନି ଚ ‘‘ଯଦନିଚ୍ଚଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୩।୧୫) ଓ୍ୱଚନତୋ ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତାଯ ଦୁକ୍ଖଂ, ନ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ। ନିରୋଧୋ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ, ନ ଦୁକ୍ଖଂ। ଇତରଂ ପନ ଅରିଯସଚ୍ଚଦ୍ୱଯଂ ସିଯା ଦୁକ୍ଖଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ, ନ ପନ ଯସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାଯ ଭଗଓ୍ୱତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଓ୍ୱୁସ୍ସତି ତଥତ୍ତେନ। ସବ୍ବାକାରେନ ପନ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚେଓ୍ୱ ଅରିଯସଚ୍ଚଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞତ୍ର ତଣ୍ହାଯ। ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଧମ୍ମା ସାମଞ୍ଞଫଲାନି ଚ ଯସ୍ସ ପରିଞ୍ଞତ୍ଥଂ ଭଗଓ୍ୱତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଓ୍ୱୁସ୍ସତି ତଥତ୍ତେନ ନେଓ୍ୱ ଦୁକ୍ଖଂ ନ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ। ଏଓ୍ୱଂ ସମୁଦଯାଦୀସୁପି ଯଥାଯୋଗଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଚତୁକ୍କତୋପେତ୍ଥ ଓ୍ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୫୬୭। ସୁଞ୍ଞତେକଓ୍ୱିଧାଦୀହୀତିଏତ୍ଥ ସୁଞ୍ଞତୋ ତାଓ୍ୱ ପରମତ୍ଥେନ ହି ସବ୍ବାନେଓ୍ୱ ସଚ୍ଚାନି ଓ୍ୱେଦକକାରକନିବ୍ବୁତଗମକାଭାଓ୍ୱତୋ ସୁଞ୍ଞାନୀତି ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବାନି। ତେନେତଂ ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ଦୁକ୍ଖମେଓ୍ୱ ହି, ନ କୋଚି ଦୁକ୍ଖିତୋ;

କାରକୋ ନ, କିରିଯାଓ୍ୱ ଓ୍ୱିଜ୍ଜତି।

ଅତ୍ଥି ନିବ୍ବୁତି, ନ ନିବ୍ବୁତୋ ପୁମା;

ମଗ୍ଗମତ୍ଥି, ଗମକୋ ନ ଓ୍ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତି।

ଅଥ ଓ୍ୱା,

ଧୁଓ୍ୱସୁଭସୁଖତ୍ତସୁଞ୍ଞଂ, ପୁରିମଦ୍ୱଯମତ୍ତସୁଞ୍ଞମମତପଦଂ;

ଧୁଓସୁଖଅଊୱିରହିତୋ, ମଗ୍ଗୋଇତି ସୁଞ୍ଞତା ତେସୁ।

ନିରୋଧସୁଞ୍ଞାନି ୱା ତୀଣି, ନିରୋଧୋ ଚ ସେସତ୍ତଯସୁଞ୍ଞୋ। ଫଲସୁଞ୍ଞୋ ୱା ଏତ୍ଥ ହେତୁ ସମୁଦଯେ ଦୁକ୍ଖସ୍ସାଭାୱତୋ, ମଗ୍ଗେ ଚ ନିରୋଧସ୍ସ, ନ ଫଲେନ ସଗବ୍ଭୋ ପକତିୱାଦୀନଂ ପକତି ୱିଯ। ହେତୁସୁଞ୍ଞଞ୍ଚ ଫଲଂ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯାନଂ ନିରୋଧମଗ୍ଗାନଞ୍ଚ ଅସମୱାଯା, ନ ହେତୁସମୱେତଂ ହେତୁଫଲଂ ସମୱାଯୱାଦୀନଂ ଦ୍ୱିଅଣୁକାଦି ୱିଯ। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

''ତଯମିଧ ନିରୋଧସୁଞ୍ଞଂ, ତଯେନ ତେନାପି ନିବ୍ବୁତି ସୁଞ୍ଞା;

ସୁଞ୍ଞୋ ଫଲେନ ହେତୁ, ଫଲମ୍ପି ତଂହେତୁନା ସୁଞ୍ଞ''ନ୍ତି।

ଏୱଂ ତାୱ ସୁଞ୍ଞତୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏକୱିଧାଦିୱିନିଚ୍ଛଯକଥା

୫୬୮।ଏକୱିଧାଦୀହୀତି ସବ୍ବମେୱ ଚେତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖଂ ଏକୱିଧଂ ପୱତ୍ତିଭାୱତୋ। ଦୁୱିଧଂ ନାମରୂପତୋ। ତିୱିଧଂ କାମରୂପାରୂପୂପପତ୍ତିଭୱଭେଦତୋ। ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଚତୁଆହାରଭେଦତୋ। ପଞ୍ଚୱିଧଂ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧଭେଦତୋ।

ସମୁଦଯୋପି ଏକୱିଧୋ ପୱତ୍ତକଭାୱତୋ। ଦୁୱିଧୋ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତାସମ୍ପଯୁତ୍ତତୋ। ତିୱିଧୋ କାମଭୱୱିଭୱତଣ୍ହାଭେଦତୋ। ଚତୁବ୍ବିଧୋ ଚତୁମଗ୍ଗପ୍ପହେଯ୍ୟତୋ। ପଞ୍ଚୱିଧୋ ରୂପାଭିନନ୍ଦନାଦିଭେଦତୋ। ଛବ୍ବିଧୋ ଛତଣ୍ହାକାଯଭେଦତୋ।

ନିରୋଧୋପି ଏକୱିଧୋ ଅସଙ୍ଖତଧାତୁଭାୱତୋ। ପରିଯାଯେନ ପନ ଦୁୱିଧୋ ସୌପାଦିସେସଅନୁପାଦିସେସଭେଦତୋ। ତିୱିଧୋ ଭୱତ୍ତଯୱୂପସମତୋ। ଚତୁବ୍ବିଧୋ ଚତୁମଗ୍ଗାଧିଗମନୀଯତୋ। ପଞ୍ଚୱିଧୋ ପଞ୍ଚାଭିନନ୍ଦନୱୂପସମତୋ। ଛବ୍ବିଧୋ ଛତଣ୍ହାକାଯକ୍ଖଯଭେଦତୋ।

ମଗ୍ଗୋପି ଏକୱିଧୋ ଭାୱେତବ୍ବତୋ। ଦୁୱିଧୋ ସମଥୱିପସ୍ସନାଭେଦତୋ, ଦସ୍ସନଭାୱନାଭେଦତୋ ୱା। ତିୱିଧୋ ଖନ୍ଧତ୍ତଯଭେଦତୋ। ଅଯଞ୍ହି ସପ୍ପଦେସତ୍ତା ନଗରଂ ୱିଯ ରଜ୍ଜେନ ନିପ୍ପଦେସେହି ତୀହି ଖନ୍ଧେହି ସଙ୍ଗହିତୋ। ଯଥାହ –

''ନ ଖୋ, ଆୱୁସୋ ୱିସାଖ, ଅରିଯେନ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକେନ ମଗ୍ଗେନ ତଯୋ ଖନ୍ଧା ସଙ୍ଗହିତା, ତୀହି ଚ ଖୋ, ଆୱୁସୋ ୱିସାଖ, ଖନ୍ଧେହି ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ସଙ୍ଗହିତୋ। ଯା ଚାୱୁସୋ ୱିସାଖ, ସମ୍ମାୱାଚା, ଯୋ ଚ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ, ଯୋ ଚ ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ, ଇମେ ଧମ୍ମା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେ ସଙ୍ଗହିତା। ଯୋ ଚ ସମ୍ମାୱାଯାମୋ, ଯା ଚ ସମ୍ମାସତି, ଯୋ ଚ ସମ୍ମାସମାଧି, ଇମେ ଧମ୍ମା ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧେ ସଙ୍ଗହିତା। ଯା ଚ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, ଯୋ ଚ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ, ଇମେ ଧମ୍ମା ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେ ସଙ୍ଗହିତା''ତି (ମ। ନି। ୧।୪୬୨)।

ଏତ୍ଥ ହି ସମ୍ମାୱାଚାଦଯୋ ତଯୋ ସୀଲମେୱ, ତସ୍ମା ତେ ସଜାତିତୋ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେନ ସଙ୍ଗହିତା। କିଞ୍ଚାପି ହି ପାଠଇଯଂ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେତି ଭୁମ୍ମେନ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ, ଅତ୍ଥୋ ପନ କରଣୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସମ୍ମାୱାଯାମାଦୀସୁ ପନ ତୀସୁ ସମାଧି ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ଆରମ୍ମଣେ ଏକଗ୍ଗଭାୱେନ ଅପ୍ପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ୱୀରିଯେ ପନ ପଗ୍ଗହକିଚ୍ଚଂ ସାଧେନ୍ତେ ସତିଯା ଚ ଅପିଲାପନକିଚ୍ଚଂ ସାଧେନ୍ତିଯା ଲଦ୍ଧୁପକାରୋ ହୁତ୍ୱା ସକ୍କୋତି।

ତତ୍ରାଯଂ ଉପମା – ଯଥା ହି ନକ୍ଖତ୍ତଂ କୀଳିସ୍ସାମାତି ଉଯ୍ୟାନଂ ପୱିଟ୍ଠେସୁ ତୀସୁ ସହାଯେସୁ ଏକୋ ସୁପୁପ୍ଫିତଂ ଚମ୍ପକରୁକ୍ଖଂ ଦିସ୍ୱା ହତ୍ଥଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଗହେତୁମ୍ପି ନ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟ। ଅଥସ୍ସ ଦୁତିଯୋ ଓନମିତ୍ୱା ପିଟ୍ଠିଂ ଦଦେଯ୍ୟ, ସୋ ତସ୍ସ ପିଟ୍ଠିଯଂ ଠତ୍ୱାପି କମ୍ପମାନୋ ଗହେତୁଂ ନ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟ। ଅଥସ୍ସ ଇତରୋ ଅଂସକୂଟଂ ଉପନାମେଯ୍ୟ। ସୋ ଏକସ୍ସ ପିଟ୍ଠିଯଂ ଠତ୍ୱା ଏକସ୍ସ ଅଂସକୂଟଂ ଓଲୁବ୍ଭ ଯଥାରୁଚି ପୁପ୍ଫାନି ଓଚିନିତ୍ୱା ପିଳନ୍ଧିତ୍ୱା ନକ୍ଖତ୍ତଂ କୀଳେଯ୍ୟ। ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଏକତୋ ଉଯ୍ୟାନଂ ପୱିଟ୍ଠା ତଯୋ ସହାଯା ୱିଯ ହି ଏକତୋ ଜାତା ସମ୍ମାୱାଯାମାଦଯୋ ତଯୋ ଧମ୍ମା। ସୁପୁପ୍ଫିତଚମ୍ପକୋ ୱିଯ ଆରମ୍ମଣଂ। ହତ୍ଥଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱାପି ଗହେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ୱିଯ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ଆରମ୍ମଣେ ଏକଗ୍ଗଭାୱେନ ଅପ୍ପେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ସମାଧି। ପିଟ୍ଠିଂ ଦତ୍ୱା ଓନତସହାଯୋ ୱିଯ ୱାଯାମୋ। ଅଂସକୂଟଂ ଦତ୍ୱା ଠିତସହାଯୋ ୱିଯ ସତି। ଯଥା ତେସୁ ଏକସ୍ସ ପିଟ୍ଠିଯଂ ଠତ୍ୱା ଏକସ୍ସ ଅଂସକୂଟଂ ଓଲୁବ୍ଭ ଇତରୋ

ଯଥାରୁଚି ପୁପ୍ଫଂ ଗହେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ଏୱମେୱ ୱୀରିଯେ ପଗ୍ଗହକିଚ୍ଚଂ ସାଧେନ୍ତେ ସତିଯା ଚ ଅପିଲାପନକିଚ୍ଚଂ ସାଧେନ୍ତିଯା ଲଦ୍ଧୁପକାରୋ ସମାଧି ସକ୍କୋତି ଆରମ୍ମଣେ ଏକଗ୍ଗଭାୱେନ ଅପ୍ପେତୁଂ। ତସ୍ମା ସମାଧିଯେୱେତ୍ଥ ସଜାତିତୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧେନ ସଙ୍ଗହିତୋ, ୱାଯାମସତିଯୋ ପନ କିରିଯତୋ ସଙ୍ଗହିତା ହୋନ୍ତି।

ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପେସୁପି ପଞ୍ଞା ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତାତି ଆରମ୍ମଣଂ ନିଚ୍ଛେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ୱିତକ୍କେ ପନ ଆକୋଟେତ୍ୱା ଆକୋଟେତ୍ୱା ଦେନ୍ତେ ସକ୍କୋତି। କଥଂ? ଯଥା ହି ହେରଞ୍ଞିକୋ କହାପଣଂ ହତ୍ଥେ ଠପେତ୍ୱା ସବ୍ବଭାଗେସୁ ଓଲୋକେତୁକାମୋ ସମାନୋପି ନ ଚକ୍ଖୁତଲେନେୱ ପରିୱତ୍ତେତୁଂ ସକ୍କୋତି। ଅଙ୍ଗୁଲିପବ୍ବେହି ପନ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଓଲୋକେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ଏୱମେୱ ନ ପଞ୍ଞା ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଆରମ୍ମଣଂ ନିଚ୍ଛେତୁଂ ସକ୍କୋତି। ଅଭିନିରୋପନଲକ୍ଖଣେନ ପନ ଆହନନପରିଯାହନନରସେନ ୱିତକ୍କେନ ଆକୋଟେନ୍ତେନ ୱିଯ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତେନ ୱିଯ ଚ ଆଦାଯାଦାଯ ଦିନ୍ନମେୱ ନିଚ୍ଛେତୁଂ ସକ୍କୋତି। ତସ୍ମା ଇଧାପି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯେୱ ସଜାତିତୋ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେନ ସଙ୍ଗହିତା, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ପନ କିରିଯୱସେନ ସଙ୍ଗହିତୋ ହୋତି।

ଇତି ଇମେହି ତୀହି ଖନ୍ଧେହି ମଗ୍ଗୋ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ତିୱିଧୋ ଖନ୍ଧତ୍ତଯଭେଦତୋ''ତି। ଚତୁବ୍ବିଧୋ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗାଦିୱସେନେୱ।

ଅପିଚ ସବ୍ବାନେୱ ସଚ୍ଚାନି ଏକୱିଧାନି ଅୱିତଥତ୍ତା, ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା ୱା। ଦୁୱିଧାନି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରତୋ, ସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତତୋ ୱା। ତିୱିଧାନି ଦସ୍ସନ-ଭାୱନାହି ପହାତବ୍ବତୋ, ଅପ୍ପହାତବ୍ବତୋ ଚ। ଚତୁବ୍ବିଧାନି ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟାଦିଭେଦତୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଏକୱିଧାଦୀହି ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୫୬୯।ସଭାଗୱିସଭାଗତୋତି ସବ୍ବାନେୱ ସଚ୍ଚାନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଭାଗାନି ଅୱିତଥତୋ ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତୋ ଦୁକ୍କରପଟିୱେଧତୋ ଚ। ଯଥାହ –

''ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞସି, ଆନନ୍ଦ, କତମଂ ନୁ ଖୋ ଦୁକ୍କରତରଂ ୱା ଦୁରଭିସମ୍ଭୱତରଂ ୱା, ଯୋ ୱା ଦୂରତୋୱ ସୁଖୁମେନ ତାଳଚ୍ଛିଗ୍ଗଳେନ ଅସନଂ ଅତିପାତେଯ୍ୟ ପୋଙ୍ଖାନୁପୋଙ୍ଖଂ ଅୱିରାଧିତଂ, ଯୋ ୱା ସତଧା ଭିନ୍ନସ୍ସ ୱାଲସ୍ସ କୋଟିଯା କୋଟିଂ ପଟିୱିଜ୍ଝେଯ୍ୟାତି? ଏତଦେୱ, ଭନ୍ତେ, ଦୁକ୍କରତରଞ୍ଚେୱ ଦୁରଭିସମ୍ଭୱତରଞ୍ଚ, ଯୋ ୱା ସତଧା ଭିନ୍ନସ୍ସ ୱାଲସ୍ସ କୋଟିଯା କୋଟିଂ ପଟିୱିଜ୍ଝେଯ୍ୟାତି। ତତୋ ଖୋ ତେ, ଆନନ୍ଦ, ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝତରଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତି। ଯେ ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତି…ପେ… ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦାତି ଯଥାଭୂତଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୫। ୧୧୧୫)।

ୱିସଭାଗାନି ସଲକ୍ଖଣୱୱତ୍ଥାନତୋ। ପୁରିମାନି ଚ ଦ୍ୱେ ସଭାଗାନି ଦୁରୱଗାହତ୍ଥେନ ଗମ୍ଭୀରତ୍ତା ଲୋକିଯତ୍ତା ସାସୱତ୍ତା ଚ। ୱିସଭାଗାନି ଫଲହେତୁଭେଦତୋ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟପ୍ପହାତବ୍ବତୋ ଚ। ପଚ୍ଛିମାନିପି ଦ୍ୱେ ସଭାଗାନି ଗମ୍ଭୀରତ୍ତେନ ଦୁରୱଗାହତ୍ତା ଲୋକୁତ୍ତରତ୍ତା ଅନାସୱତ୍ତା ଚ। ୱିସଭାଗାନି ୱିସଯୱିସଯୀଭେଦତୋ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବଭାୱେତବ୍ବତୋ ଚ। ପଠମତତିଯାନି ଚାପି ସଭାଗାନି ଫଲାପଦେସତୋ। ୱିସଭାଗାନି ସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତତୋ। ଦୁତିଯଚତୁତ୍ଥାନି ଚାପି ସଭାଗାନି ହେତୁଅପଦେସତୋ। ୱିସଭାଗାନି ଏକନ୍ତକୁସଲାକୁସଲତୋ। ପଠମଚତୁତ୍ଥାନି ଚାପି ସଭାଗାନି ସଙ୍ଖତତୋ। ୱିସଭାଗାନି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରତୋ। ଦୁତିଯତତିଯାନି ଚାପି ସଭାଗାନି ନେୱସେକ୍ଖାନାସେକ୍ଖଭାୱତୋ। ୱିସଭାଗାନି ସାରମ୍ମଣାନାରମ୍ମଣତୋ।

ଇତି ଏୱଂ ପକାରେହି, ନଯେହି ଚ ୱିଚକ୍ଖଣୋ;

ୱିଜଞ୍ଞା ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ, ସଭାଗୱିସଭାଗତନ୍ତି।

ଇତି ସାଧୁଜନପାମୋଜ୍ଜତ୍ଥାଯ କତେ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ

ପଞ୍ଞାଭାୱନାଧିକାରେ

ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୋ ନାମ

ସୋଳସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

୧୭। ପଞ୍ଞାଭୂମିନିଦ୍ଦେସୋ

ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦକଥା

୫୭୦। ଇଦାନି ''ଖନ୍ଧାଯତନଧାତୁଇନ୍ଦ୍ରିଯସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦିଭେଦା ଧମ୍ମା ଭୂମୀ''ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେସୁ ଇମିସ୍ସା ପଞ୍ଞାଯ ଭୂମିଭୂତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଯସ୍ମା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋତେୱ, ଆଦିସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗହିତା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନା ଧମ୍ମା ଚ ଅୱସେସା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେସଂ ୱଣ୍ଣନାକ୍କମୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ।

ତତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ ତାୱ ଧମ୍ମା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋତି ୱେଦିତବ୍ବା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା –

''କତମୋ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ? ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଙ୍ଖାରା, ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପଂ, ନାମରୂପପଚ୍ଚଯା ସଳାଯତନଂ, ସଳାଯତନପଚ୍ଚଯା ଫସ୍ସୋ, ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନା, ୱେଦନାପଚ୍ଚଯା ତଣ୍ହା, ତଣ୍ହାପଚ୍ଚଯା ଉପାଦାନଂ, ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଭୱୋ, ଭୱପଚ୍ଚଯା ଜାତି, ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣଂ ସୋକପରିଦେୱଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସୁପାଯାସା ସମ୍ଭୱନ୍ତି। ଏୱମେତସ୍ସ କେୱଲସ୍ସ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ସମୁଦଯୋ ହୋତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ''ତି (ସଂ। ନି। ୨।୧)।

ଜରାମରଣାଦଯୋ ପନ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନା ଧମ୍ମାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା –

''କତମେ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନା ଧମ୍ମା? ଜରାମରଣଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନିଚ୍ଚଂ ସଙ୍ଖତଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଂ ଖଯଧମ୍ମଂ ୱଯଧମ୍ମଂ ୱିରାଗଧମ୍ମଂ ନିରୋଧଧମ୍ମଂ। ଜାତି, ଭିକ୍ଖୱେ…ପେ… ଭୱୋ… ଉପାଦାନଂ… ତଣ୍ହା… ୱେଦନା… ଫସ୍ସୋ… ସଳାଯତନଂ… ନାମରୂପଂ… ୱିଞ୍ଞାଣଂ… ସଙ୍ଖାରା… ଅୱିଜ୍ଜା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନିଚ୍ଚା ସଙ୍ଖତା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନା ଖଯଧମ୍ମା ୱଯଧମ୍ମା ୱିରାଗଧମ୍ମା ନିରୋଧଧମ୍ମା। ଇମେ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନା ଧମ୍ମା''ତି (ସଂ। ନି। ୨।୨୦)।

୫୭୧। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ। ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋତି ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମା ୱେଦିତବ୍ବା। ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନା ଧମ୍ମାତି ତେହି ତେହି ପଚ୍ଚଯେହି ନିବ୍ବତ୍ତଧମ୍ମା। କଥମିଦଂ ଜାନିତବ୍ବନ୍ତି ଚେ? ଭଗୱତୋ ୱଚନେନ। ଭଗୱତା ହି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମଦେସନାସୁତ୍ତେ –

''କତମୋ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ? ଜାତିପଚ୍ଚଯା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଜରାମରଣଂ, ଉପ୍ପାଦା ୱା ତଥାଗତାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦା ୱା ତଥାଗତାନଂ ଠିତାୱ ସା ଧାତୁ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତତା ଧମ୍ମନିଯାମତା ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତା। ତଂ ତଥାଗତୋ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝତି ଅଭିସମେତି, ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ଅଭିସମେତ୍ୱା ଆଚିକ୍ଖତି ଦେସେତି ପଞ୍ଞପେତି ପଟ୍ଠପେତି ୱିୱରତି ୱିଭଜତି ଉତ୍ତାନୀକରୋତି, ପସ୍ସଥାତି ଚାହ। ଜାତିପଚ୍ଚଯା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଜରାମରଣଂ। ଭୱପଚ୍ଚଯା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଜାତି… ପେ… ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଙ୍ଖାରା ଉପ୍ପାଦା ୱା ତଥାଗତାନଂ…ପେ… ଉତ୍ତାନୀକରୋତି ପସ୍ସଥାତି ଚାହ। ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଙ୍ଖାରା। ଇତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଯା ତତ୍ର ତଥତା ଅୱିତଥତା ଅନଞ୍ଞଥତା ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତା। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ''ତି (ସଂ। ନି। ୨।୨୦)।

୫୭୨। ଏୱଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ଦେସେନ୍ତେନ ତଥତାଦୀହି ୱେୱଚନେହି ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମାୱ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋତି ୱୁତ୍ତା। ତସ୍ମା ଜରାମରଣାଦୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯଲକ୍ଖଣୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ, ଦୁକ୍ଖାନୁବନ୍ଧନରସୋ, କୁମ୍ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସୋ ପନାଯଂ ତେହି ତେହି ପଚ୍ଚଯେହି ଅନୂନାଧିକେହେୱ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୋ ତଥତାତି, ସାମଗ୍ଗିଂ ଉପଗତେସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ମୁହୁତ୍ତମ୍ପି ତତୋ ନିବ୍ବତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଅସମ୍ଭୱାଭାୱତୋ ଅୱିତଥତାତି, ଅଞ୍ଞଧମ୍ମପଚ୍ଚଯେହି ଅଞ୍ଞଧମ୍ମାନୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ଅନଞ୍ଞଥତାତି, ଯଥାୱୁତ୍ତାନଂ ଏତେସଂ ଜରାମରଣାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯତୋ ୱା ପଚ୍ଚଯସମୂହତୋ ୱା ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତାତି ୱୁତ୍ତୋ।

୫୭୩। ତତ୍ରାଯଂ ୱଚନତ୍ଥୋ, ଇମେସଂ ପଚ୍ଚଯା ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯା। ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯା ଏୱ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତା। ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯାନଂ ୱା ସମୂହୋ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତା। ଲକ୍ଖଣଂ ପନେତ୍ଥ ସଦ୍ଦସତ୍ଥତୋ ପରିଯେସିତବ୍ବଂ।

୫୭୪। କେଚି ପନ ପଟିଚ୍ଚ ସମ୍ମା ଚ ତିତ୍ଥିଯପରିକପ୍ପିତପକତିପୁରିସାଦିକାରଣନିରପେକ୍ଖୋ ଉପ୍ପାଦୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋତି ଏୱଂ ଉପ୍ପାଦମତ୍ତଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋତି ୱଦନ୍ତି , ତଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। କସ୍ମା? ସୁତ୍ତାଭାୱତୋ, ସୁତ୍ତୱିରୋଧତୋ, ଗମ୍ଭୀରନଯାସମ୍ଭୱତୋ, ସଦ୍ଦଭେଦତୋ ଚ। ''ଉପ୍ପାଦମତ୍ତଂ

ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ’’ତି ହି ସୁତ୍ତଂ ନତ୍ଥି। ତଂ ‘‘ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ’’ତି ଚ ୱଦନ୍ତସ୍ସ ପଦେସୱିହାରସୁତ୍ତୱିରୋଧୋ ଆପଜ୍ଜତି। କଥଂ? ଭଗୱତୋ ହି ‘‘ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା ରତ୍ତିଯା ପଠମଂ ଯାମଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମଂ ମନସାକାସୀ’’ତି (ମହାୱ। ୧) ଆଦିୱଚନତୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦମନସିକାରୋ ପଠମାଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୱିହାରୋ, ପଦେସୱିହାରୋ ଚ ତସ୍ସେକଦେସୱିହାରୋ। ଯଥାହ ‘‘ଯେନ ସ୍ୱାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱିହାରେନ ପଠମାଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ୱିହରାମି, ତସ୍ସ ପଦେସେନ ୱିହାସି’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୧)। ତତ୍ର ଚ ପଚ୍ଚଯାକାରଦସ୍ସନେନ ୱିହାସି, ନ ଉପ୍ପାଦମତ୍ତଦସ୍ସନେନାତି। ଯଥାହ ‘‘ସୋ ଏୱଂ ପଜାନାମି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିପଚ୍ଚଯାପି ୱେଦଯିତଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପଚ୍ଚଯାପି ୱେଦଯିତଂ ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପପଚ୍ଚଯାପି ୱେଦଯିତ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୫। ୧୧) ସବ୍ବଂ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ଉପ୍ପାଦମତ୍ତଂ ‘‘ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ’’ତି ୱଦନ୍ତସ୍ସ ପଦେସୱିହାରସୁତ୍ତୱିରୋଧୋ ଆପଜ୍ଜତି। ତଥା କଚ୍ଚାନସୁତ୍ତୱିରୋଧୋ।

କଚ୍ଚାନସୁତ୍ତେପି ହି ‘‘ଲୋକସମୁଦଯଂ ଖୋ, କଚ୍ଚାନ, ଯଥାଭୂତଂ ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସତୋ ଯା ଲୋକେ ନତ୍ଥିତା, ସା ନ ହୋତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୨।୧୫) ଅନୁଲୋମପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଲୋକପଚ୍ଚଯତୋ ‘‘ଲୋକସମୁଦଯୋ’’ତି ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିସମୁଗ୍ଘାତତ୍ଥଂ ପକାସିତୋ, ନ ଉପ୍ପାଦମତ୍ତଂ। ନ ହି ଉପ୍ପାଦମତ୍ତଦସ୍ସନେନ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଯା ସମୁଗ୍ଘାତୋ ହୋତି। ପଚ୍ଚଯାନୁପରମଦସ୍ସନେନ ପନ ହୋତି। ପଚ୍ଚଯାନୁପରମେ ଫଲାନୁପରମତୋତି। ଏୱଂ ଉପ୍ପାଦମତ୍ତଂ ‘‘ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ’’ତି ୱଦନ୍ତସ୍ସ କଚ୍ଚାନସୁତ୍ତୱିରୋଧୋପି ଆପଜ୍ଜତି।

ଗମ୍ଭୀରନଯାସମ୍ଭୱତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ଖୋ ପନେତଂ ଭଗୱତା ‘‘ଗମ୍ଭୀରୋ ଚାଯଂ, ଆନନ୍ଦ, ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଗମ୍ଭୀରାୱଭାସୋ ଚା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨। ୯୫; ସଂ। ନି। ୨।୬୦)। ଗମ୍ଭୀରତ୍ତଞ୍ଚ ନାମ ଚତୁବ୍ବିଧଂ, ତଂ ପରତୋ ୱଣ୍ଣଯିସ୍ସାମ। ତଂ ଉପ୍ପାଦମତ୍ତେ ନତ୍ଥି। ଚତୁବ୍ବିଧନଯପଟିମଣ୍ଡିତଞ୍ଚେତଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି, ତମ୍ପି ନଯଚତୁକ୍କଂ ଉପ୍ପାଦମତ୍ତେ ନତ୍ଥୀତି ଗମ୍ଭୀରନଯାସମ୍ଭୱତୋପି ନ ଉପ୍ପାଦମତ୍ତଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ।

୫୭୫।ସଦ୍ଦଭେଦତୋତି ପଟିଚ୍ଚସଦ୍ଦୋ ଚ ପନାଯଂ ସମାନେ କତ୍ତରି ପୁବ୍ବକାଲେ ପଯୁଜ୍ଜମାନୋ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧିକରୋ ହୋତି। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ, ‘‘ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୨।୪୩)। ଇଧ ପନ ଭାୱସାଧନେନ ଉପ୍ପାଦସଦ୍ଦେନ ସଦ୍ଧିଂ ପଯୁଜ୍ଜମାନୋ ସମାନସ୍ସ କତ୍ତୁ ଅଭାୱତୋ ସଦ୍ଦଭେଦଂ ଗଚ୍ଛତି, ନ ଚ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥଂ ସାଧେତୀତି ସଦ୍ଦଭେଦତୋପି ନ ଉପ୍ପାଦମତ୍ତଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋତି।

ତତ୍ଥ ସିଯା – ‘‘ହୋତି-ସଦ୍ଦେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜଯିସ୍ସାମ ‘ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ହୋତୀ’ତି’’, ତଂ ନ ଯୁତ୍ତଂ। କସ୍ମା? ଯୋଗାଭାୱତୋ ଚେୱ, ଉପ୍ପାଦସ୍ସ ଚ ଉପ୍ପାଦପତ୍ତିଦୋସତୋ। ‘‘ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦେସେସ୍ସାମି। କତମୋ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ…ପେ… ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ’’ତି (ସଂ। ନି। ୨।୧)। ଇମେସୁ ହି ପଦେସୁ ଏକେନପି ସଦ୍ଧିଂ ହୋତି-ସଦ୍ଦୋ ଯୋଗଂ ନ ଗଚ୍ଛତି, ନ ଚ ଉପ୍ପାଦୋ ହୋତି। ସଚେ ଭୱେଯ୍ୟ, ଉପ୍ପାଦସ୍ସାପି ଉପ୍ପାଦୋ ପାପୁଣେଯ୍ୟାତି।

୫୭୬। ଯେପି ମଞ୍ଞନ୍ତି ‘‘ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯାନଂ ଭାୱୋ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତା, ଭାୱୋ ଚ ନାମ ଯୋ ଆକାରୋ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ସଙ୍ଖାରାଦିପାତୁଭାୱେ ହେତୁ, ସୋ। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ସଙ୍ଖାରୱିକାରେ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସଞ୍ଞା’’ତି, ତେସଂ ତଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। କସ୍ମା? ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ହେତୁୱଚନତୋ। ଭଗୱତା ହି ‘‘ତସ୍ମାତିହ, ଆନନ୍ଦ, ଏସେୱ ହେତୁ, ଏତଂ ନିଦାନଂ, ଏସ ସମୁଦଯୋ, ଏସ ପଚ୍ଚଯୋ ଜରାମରଣସ୍ସ ଯଦିଦଂ ଜାତି…ପେ… ସଙ୍ଖାରାନଂ, ଯଦିଦଂ ଅୱିଜ୍ଜା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୯୮ ଆଦଯୋ) ଏୱଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋୱ ହେତୂତି ୱୁତ୍ତା, ନ ତେସଂ ୱିକାରୋ। ତସ୍ମା ‘‘ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋତି ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମା ୱେଦିତବ୍ବା’’ତି ଇତି ଯଂ ତଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ସମ୍ମା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୫୭୭। ଯା ପନେତ୍ଥ ‘‘ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ’’ତି ଇମାଯ ବ୍ଯଞ୍ଜନଚ୍ଛାଯାଯ ଉପ୍ପାଦୋଯେୱାଯଂ ୱୁତ୍ତୋତି ସଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସା ଇମସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଏୱମତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୂପସମେତବ୍ବା। ଭଗୱତା ହି,

ଦ୍ୱେଧା ତତୋ ପୱତ୍ତେ, ଧମ୍ମସମୂହେ ଯତୋ ଇଦଂ ୱଚନଂ;

ତପ୍ପଚ୍ଚଯୋ ତତୋଯଂ, ଫଲୋପଚାରେନ ଇତି ୱୁତ୍ତୋ।

ଯୋ ହି ଅଯଂ ପଚ୍ଚଯତାଯ ପୱତ୍ତୋ ଧମ୍ମସମୂହୋ, ତତ୍ଥ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋତି ଇଦଂ ୱଚନଂ ଦ୍ୱିଧା ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ସୋ ହି ଯସ୍ମା ପତୀଯମାନୋ ହିତାଯ ସୁଖାଯ ଚ ସଂୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ପଚ୍ଚେତୁମରହନ୍ତି ନଂ ପଣ୍ଡିତାତି ପଟିଚ୍ଚୋ। ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଚ ସହ ସମ୍ମା ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ଏକେକତୋ, ନାପି ଅହେତୁତୋତି ସମୁପ୍ପାଦୋ। ଏୱଂ ପଟିଚ୍ଚୋ ଚ ସୋ ସମୁପ୍ପାଦୋ ଚାତି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ । ଅପିଚ ସହ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ସମୁପ୍ପାଦୋ, ପଚ୍ଚଯସାମଗ୍ଗିଂ ପନ ପଟିଚ୍ଚ ଅପଚ୍ଚକ୍ଖାଯାତି ଏୱମ୍ପି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ। ତସ୍ସ ଚାଯଂ ହେତୁସମୂହୋ ପଚ୍ଚଯୋତି ତପ୍ପଚ୍ଚଯତ୍ତା ଅଯମ୍ପି, ଯଥା ଲୋକେ ସେମ୍ହସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ଗୁଳୋ

ସେମ୍ହୋ ଗୁଠଓତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଯଥା ଚ ସାସନେ ସୁଖପ୍ପଚ୍ଚଯୋ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଉପ୍ପାଦୋ ‘‘ସୁଖୋ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଉପ୍ପାଦୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଥା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଇଚ୍ଚେୱ ଫଲୱୋହାରେନ ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୫୭୮। ଅଥ ୱା,

ପଟିମୁଖମିତୋତି ୱୁତ୍ତୋ, ହେତୁସମୂହୋ ଅଯଂ ପଟିଚ୍ଚୋତି;

ସହିତେ ଉପ୍ପାଦେତି ଚ, ଇତି ୱୁତ୍ତୋ ସୋ ସମୁପ୍ପାଦୋ।

ଯୋ ହି ଏସ ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ପାତୁଭାୱାଯ ଅୱିଜ୍ଜାଦିଏକେକହେତୁସୀସେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ ହେତୁସମୂହୋ, ସୋ ସାଧାରଣଫଲନିପ୍ଫାଦକଟ୍ଠେନ ଅୱେକଲ୍ଲଟ୍ଠେନ ଚ ସାମଗ୍ଗିଅଙ୍ଗାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେନ ପଟିମୁଖଂ ଇତୋ ଗତୋତି କତ୍ୱା ପଟିଚ୍ଚୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସ୍ୱାଯଂ ସହିତେଯେୱ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅୱିନିବ୍ଭୋଗୱୁତ୍ତିଧମ୍ମେ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ସମୁପ୍ପାଦୋତିପି ୱୁତ୍ତୋ। ଏୱମ୍ପି ପଟିଚ୍ଚୋ ଚ ସୋ ସମୁପ୍ପାଦୋ ଚାତି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ।

୫୭୯। ଅପରୋ ନଯୋ –

ପଚ୍ଚଯତା ଅଞ୍ଞୋଞ୍ଞଂ, ପଟିଚ୍ଚ ଯସ୍ମା ସମଂ ସହ ଚ ଧମ୍ମେ;

ଅଯମୁପ୍ପାଦେତି ତତୋପି, ଏୱମିଧ ଭାସିତା ମୁନିନା।

ଅୱିଜ୍ଜାଦିସୀସେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠପଚ୍ଚଯେସୁ ହି ଯେ ପଚ୍ଚଯା ଯଂ ସଙ୍ଖାରାଦିକଂ ଧମ୍ମଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି, ନ ତେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅପଟିଚ୍ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱେକଲ୍ଲେ ସତି ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ସମତ୍ଥାତି। ତସ୍ମା ପଟିଚ୍ଚ ସମଂ ସହ ଚ ନ ଏକେକଦେସଂ, ନାପି ପୁବ୍ବାପରଭାୱେନ ଅଯଂ ପଚ୍ଚଯତା ଧମ୍ମେ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ଅତ୍ଥାନୁସାରୱୋହାରକୁସଲେନ ମୁନିନା ଏୱମିଧ ଭାସିତା, ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋତ୍ୱେୱ ଭାସିତାତି ଅତ୍ଥୋ।

୫୮୦। ଏୱଂ ଭାସମାନେନ ଚ,

ପୁରିମେନ ସସ୍ସତାଦୀନ, ମଭାୱୋ ପଚ୍ଛିମେନ ଚ ପଦେନ;

ଉଚ୍ଛେଦାଦିୱିଘାତୋ, ଦ୍ୱଯେନ ପରିଦୀପିତୋ ଞାଯୋ।

ପୁରିମେନାତି ପଚ୍ଚଯସାମଗ୍ଗିପରିଦୀପକେନ ପଟିଚ୍ଚପଦେନ ପୱତ୍ତିଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯସାମଗ୍ଗିଯଂ ଆଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତ୍ତା ସସ୍ସତାହେତୁୱିସମହେତୁୱସୱତ୍ତିୱାଦପ୍ପଭେଦାନଂ ସସ୍ସତାଦୀନଂ ଅଭାୱୋ ପରିଦୀପିତୋ ହୋତି? କିଂ ହି ସସ୍ସତାନଂ, ଅହେତୁଆଦିୱସେନ ୱା ପୱତ୍ତାନଂ ପଚ୍ଚଯସାମଗ୍ଗିଯାତି? ପଚ୍ଛିମେନ ଚ ପଦେନାତି ଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପାଦପରିଦୀପକେନ ସମୁପ୍ପାଦପଦେନ ପଚ୍ଚଯସାମଗ୍ଗିଯଂ ଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ୱିହତା ଉଚ୍ଛେଦନତ୍ଥିକଅକିରିଯୱାଦାତି ଉଚ୍ଛେଦାଦିୱିଘାତୋ ପରିଦୀପିତୋ ହୋତି। ପୁରିମପୁରିମପଚ୍ଚଯୱସେନ ହି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ କୁତୋ ଉଚ୍ଛେଦୋ, ନତ୍ଥିକାକିରିଯୱାଦା ଚାତି। ଦ୍ୱଯେନାତି ସକଲେନ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୱଚନେନ ତସ୍ସା ତସ୍ସା ପଚ୍ଚଯସାମଗ୍ଗିଯା ସନ୍ତତିଂ ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ସମ୍ଭୱତୋ ମଜ୍ଝିମା ପଟିପଦା, ‘‘ସୋ କରୋତି ସୋ ପଟିସଂୱେଦେତି, ଅଞ୍ଞୋ କରୋତି ଅଞ୍ଞୋ ପଟିସଂୱେଦେତୀ’’ତି ୱାଦପ୍ପହାନଂ, ଜନପଦନିରୁତ୍ତିଯା ଅନଭିନିୱେସୋ, ସମଞ୍ଞାଯ ଅନତିଧାୱନନ୍ତି ଅଯଂ ଞାଯୋ ପରିଦୀପିତୋ ହୋତୀତି ଅଯଂ ତାୱ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋତି ୱଚନମତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ।

୫୮୧। ଯା ପନାଯଂ ଭଗୱତା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ଦେସେନ୍ତେନ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ନିକ୍ଖିତ୍ତା ତନ୍ତି, ତସ୍ସା ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନଂ କରୋନ୍ତେନ ୱିଭଜ୍ଜୱାଦିମଣ୍ଡଲଂ ଓତରିତ୍ୱା ଆଚରିଯେ ଅନବ୍ଭାଚିକ୍ଖନ୍ତେନ ସକସମଯଂ ଅୱୋକ୍କମନ୍ତେନ ପରସମଯଂ ଅନାଯୂହନ୍ତେନ ସୁତ୍ତଂ ଅପ୍ପଟିବାହନ୍ତେନ ୱିନଯଂ ଅନୁଲୋମେନ୍ତେନ ମହାପଦେସେ ଓଲୋକେନ୍ତେନ ଧମ୍ମଂ ଦୀପେନ୍ତେନ ଅତ୍ଥଂ ସଙ୍ଗାହେନ୍ତେନ ତମେୱତ୍ଥଂ ପୁନରାୱତ୍ତେତ୍ୱା ଅପରେହିପି ପରିଯାଯନ୍ତରେହି ନିଦ୍ଦିସନ୍ତେନ ଚ ଯସ୍ମା ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନା କାତବ୍ବା ହୋତି, ପକତିଯାପି ଚ ଦୁକ୍କରାୱ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନା। ଯଥାହୁ ପୋରାଣା –

‘‘ସଙ୍ଖଂ ସତ୍ତୋ ପଟିସନ୍ଧି, ପଚ୍ଚଯାକାରମେୱ ଚ;

ଦୁଦ୍ଦସା ଚତୁରୋ ଧମ୍ମା, ଦେସେତୁଂ ଚ ସୁଦୁକ୍କରା’’ତି।

ତସ୍ମା ଅଞ୍ଞତ୍ର ଆଗମାଧିଗମପ୍ପତ୍ତେହି ନ ସୁକରା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସତ୍ଥୱଣ୍ଣନାତି ପରିତୁଲଯିତ୍ୱା,

ୱତ୍ତୁକାମୋ ଅହଂ ଅଜ୍ଜ, ପଚ୍ଚଯାକାରୱଣ୍ଣନଂ;

ପତିଟ୍ଠଂ ନାଧିଗଚ୍ଛାମି, ଅଜ୍ଝୋଗାଳ୍ହୋୱ ସାଗରଂ।

ସାସନଂ ପନିଦଂ ନାନା, ଦେସନାନଯମଣ୍ଡିତଂ;

ପୁବ୍ବାଚରିଯମଗ୍ଗୋ ଚ, ଅବ୍ବୋଚ୍ଛିନ୍ନୋ ପୱତ୍ତତି।

ଯସ୍ମା ତସ୍ମା ତଦୁଭଯଂ, ସନ୍ନିସ୍ସାଯତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ;

ଆରଭିସ୍ସାମି ଏତସ୍ସ, ତଂ ସୁଣାଥ ସମାହିତା।

ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ପୁବ୍ବାଚରିଯେହି –

‘‘ଯୋ କୋଚି ମଂ ଅଟ୍ଠିକତ୍ୱା ସୁଣେଯ୍ୟ,

ଲଭେଥ ପୁବ୍ବାପରିଯଂ ୱିସେସଂ;

ଲଦ୍ଧାନ ପୁବ୍ବାପରିଯଂ ୱିସେସଂ,

ଅଦସ୍ସନଂ ମଚ୍ଚୁରାଜସ୍ସ ଗଚ୍ଛେ’’ତି।

୫୮୨। ଇତି ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରାତିଆଦୀସୁ ହି ଆଦିତୋୟେୱ ତାୱ,

ଦେସନାଭେଦତୋ ଅତ୍ଥ, ଲକ୍ଖଣେକୱିଧାଦିତୋ। ଅଙ୍ଗାନଞ୍ଚ ୱୱତ୍ଥାନା, ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ତତ୍ଥ ଦେସନାଭେଦତୋତି ଭଗୱତୋ ହି ୱଲ୍ଲିହାରକାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପୁରିସାନଂ ୱଲ୍ଲିଗହଣଂ ୱିଯ ଆଦିତୋ ୱା ମଜ୍ଝତୋ ୱା ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ପରିଯୋସାନଂ, ତଥା ପରିଯୋସାନତୋ ୱା ମଜ୍ଝତୋ ୱା ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଆଦୀତି ଚତୁବ୍ବିଧା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଦେସନା।

ଯଥା ହି ୱଲ୍ଲିହାରକେସୁ ଚତୂସୁ ପୁରିସେସୁ ଏକୋ ୱଲ୍ଲିଯା ମୂଲମେୱ ପଠମଂ ପସ୍ସତି, ସୋ ତଂ ମୂଲେ ଛେତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ଆକଡ୍ଢିତ୍ୱା ଆଦାଯ କମ୍ମେ ଉପନେତି, ଏୱଂ ଭଗୱା ‘‘ଇତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା…ପେ… ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୪୦୨; ସଂ। ନି। ୨। ୨) ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ପରିଯୋସାନାପି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ଦେସେତି।

ଯଥା ପନ ତେସୁ ପୁରିସେସୁ ଏକୋ ୱଲ୍ଲିଯା ମଜ୍ଝଂ ପଠମଂ ପସ୍ସତି, ସୋ ମଜ୍ଝେ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଉପରିଭାଗଞ୍ଞେୱ ଆକଡ୍ଢିତ୍ୱା ଆଦାଯ କମ୍ମେ ଉପନେତି, ଏୱଂ ଭଗୱା ‘‘ତସ୍ସ ତଂ ୱେଦନଂ ଅଭିନନ୍ଦତୋ ଅଭିୱଦତୋ ଅଜ୍ଝୋସାଯ ତିଟ୍ଠତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନନ୍ଦୀ। ଯା ୱେଦନାସୁ ନନ୍ଦୀ, ତଦୁପାଦାନଂ। ତସ୍ସୁପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଭୱୋ, ଭୱପଚ୍ଚଯା ଜାତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୪୦୯; ସଂ। ନି। ୩।୫) ମଜ୍ଝତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ପରିଯୋସାନାପି ଦେସେତି।

ଯଥା ଚ ତେସୁ ପୁରିସେସୁ ଏକୋ ୱଲ୍ଲିଯା ଅଗ୍ଗଂ ପଠମଂ ପସ୍ସତି, ସୋ ଅଗ୍ଗେ ଗହେତ୍ୱା ଅଗ୍ଗାନୁସାରେନ ଯାୱ ମୂଲା ସବ୍ବଂ ଆଦାଯ କମ୍ମେ ଉପନେତି, ଏୱଂ ଭଗୱା ‘‘ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣନ୍ତି ଇତି ଖୋ ପନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଜାତିପଚ୍ଚଯା ନୁ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଜରାମରଣଂ ନୋ ୱା କଥଂ ୱୋ ଏତ୍ଥ ହୋତୀତି? ଜାତିପଚ୍ଚଯା, ଭନ୍ତେ, ଜରାମରଣଂ। ଏୱଂ ନୋ ଏତ୍ଥ ହୋତି ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣନ୍ତି। ଭୱପଚ୍ଚଯା ଜାତି…ପେ… ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା

ସଙ୍ଖାରାତି ଇତି ଖୋ ପନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ନୁ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଙ୍ଖାରା ନୋ ୱା କଥଂ ୱୋ ଏତ୍ଥ ହୋତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୪୦୩) ପରିଯୋସାନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଆଦିତୋପି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ଦେସେତି।

ଯଥା ପନେତେସୁ ପୁରିସେସୁ ଏକୋ ୱଲ୍ଲିଯା ମଜ୍ଝମେୱ ପଠମଂ ପସ୍ସତି, ସୋ ମଜ୍ଝେ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ଓତରନ୍ତୋ ଯାୱ ମୂଲା ଆଦାଯ କମ୍ମେ ଉପନେତି, ଏୱଂ ଭଗୱା ‘‘ଇମେ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା କିଂନିଦାନା, କିଂସମୁଦଯା, କିଂଜାତିକା, କିଂପଭୱା? ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା ତଣ୍ହାନିଦାନା, ତଣ୍ହାସମୁଦଯା, ତଣ୍ହାଜାତିକା, ତଣ୍ହାପଭୱା। ତଣ୍ହା କିଂନିଦାନା… ୱେଦନା… ଫସ୍ସୋ… ସଳାଯତନଂ… ନାମରୂପଂ… ୱିଞ୍ଞାଣଂ… ସଙ୍ଖାରା କିଂନିଦାନା…ପେ… ସଙ୍ଖାରା ଅୱିଜ୍ଜାନିଦାନା…ପେ… ଅୱିଜ୍ଜାପଭୱା’’ତି (ସଂ। ନି। ୨।୧୧) ମଜ୍ଝତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଆଦିତୋ ଦେସେତି।

୫୮୩। କସ୍ମା ପନେୱଂ ଦେସେତୀତି? ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ସମନ୍ତଭଦ୍ଦକତ୍ତା ସଯଞ୍ଚ ଦେସନାୱିଲାସପ୍ପତ୍ତତ୍ତା। ସମନ୍ତଭଦ୍ଦକୋ ହି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ, ତତୋ ତତୋ ଞାଯପଟିୱେଧାଯ ସଂୱତ୍ତତିଯେୱ । ଦେସନାୱିଲାସପ୍ପତ୍ତୋ ଚ ଭଗୱା ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜପଟିସମ୍ଭିଦାଯୋଗେନ ଚତୁବ୍ବିଧଗମ୍ଭୀରଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ। ସୋ ଦେସନାୱିଲାସପ୍ପତ୍ତତ୍ତା ନାନାନଯେହେୱ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି।

ୱିସେସତୋ ପନସ୍ସ ଯା ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅନୁଲୋମଦେସନା, ସା ପୱତ୍ତିକାରଣୱିଭାଗସଂମୂଳ୍ହଂ ୱେନେଯ୍ୟଜନଂ ସମନୁପସ୍ସତୋ ଯଥାସକେହି କାରଣେହି ପୱତ୍ତିସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ ପୱତ୍ତାତି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବା। ଯା ପରିଯୋସାନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପଟିଲୋମଦେସନା, ସା ‘‘କିଚ୍ଛଂ ୱତାଯଂ ଲୋକୋ ଆପନ୍ନୋ ଜାଯତି ଚ ଜୀଯତି ଚ ମୀଯତି ଚ ଚୱତି ଚ ଉପପଜ୍ଜତି ଚା’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୨।୫୭; ସଂ। ନି। ୨।୪) ନଯେନ କିଚ୍ଛାପନ୍ନଂ ଲୋକଂ ଅନୁୱିଲୋକଯତୋ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିୱେଧାନୁସାରେନ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଜରାମରଣାଦିକସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅତ୍ତନା ଅଧିଗତକାରଣସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଯା ମଜ୍ଝତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଆଦି ପୱତ୍ତା, ସା ଆହାରନିଦାନୱୱତ୍ଥାପନାନୁସାରେନ ଯାୱ ଅତୀତଂ ଅଦ୍ଧାନଂ ଅତିହରିତ୍ୱା ପୁନ ଅତୀତଦ୍ଧତୋ ପଭୁତି ହେତୁଫଲପଟିପାଟିସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଯା ପନ ମଜ୍ଝତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ପରିଯୋସାନଂ ପୱତ୍ତା, ସା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଅଦ୍ଧାନେ ଅନାଗତଦ୍ଧହେତୁସମୁଟ୍ଠାନତୋ ପଭୁତି ଅନାଗତଦ୍ଧସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ତାସୁ ଯା ପୱତ୍ତିକାରଣସମ୍ମୂଳ୍ହସ୍ସ ୱେନେଯ୍ୟଜନସ୍ସ ଯଥାସକେହି କାରଣେହି ପୱତ୍ତିସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅନୁଲୋମଦେସନା ୱୁତ୍ତା, ସା ଇଧ ନିକ୍ଖିତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୫୮୪। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜା ଆଦିତୋ ୱୁତ୍ତା, କିଂ ପକତିୱାଦୀନଂ ପକତି ୱିଯ ଅୱିଜ୍ଜାପି ଅକାରଣଂ ମୂଲକାରଣଂ ଲୋକସ୍ସାତି? ନ ଅକାରଣଂ। ‘‘ଆସୱସମୁଦଯା ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦଯୋ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୧୦୩) ହି ଅୱିଜ୍ଜାଯ କାରଣଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥି ପନ ପରିଯାଯୋ ଯେନ ମୂଲକାରଣଂ ସିଯା, କୋ ପନ ସୋତି? ୱଟ୍ଟକଥାଯ ସୀସଭାୱୋ।

ଭଗୱା ହି ୱଟ୍ଟକଥଂ କଥେନ୍ତୋ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମେ ସୀସଂ କତ୍ୱା କଥେତି, ଅୱିଜ୍ଜଂ ୱା। ଯଥାହ – ‘‘ପୁରିମା, ଭିକ୍ଖୱେ, କୋଟି ନ ପଞ୍ଞାଯତି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ‘ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ଅୱିଜ୍ଜା ନାହୋସି, ଅଥ ପଚ୍ଛା ସମଭୱୀ’ତି, ଏୱଞ୍ଚେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱୁଚ୍ଚତି, ଅଥ ଚ ପନ ପଞ୍ଞାଯତି ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯା ଅୱିଜ୍ଜା’’ତି (ଅ। ନି। ୧୦।୬୧)। ଭୱତଣ୍ହଂ ୱା। ଯଥାହ – ‘‘ପୁରିମା, ଭିକ୍ଖୱେ, କୋଟି ନ ପଞ୍ଞାଯତି ଭୱତଣ୍ହାଯ ‘ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ଭୱତଣ୍ହା ନାହୋସି, ଅଥ ପଚ୍ଛା ସମଭୱୀ’ତି, ଏୱଞ୍ଚେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱୁଚ୍ଚତି, ଅଥ ଚ ପନ ପଞ୍ଞାଯତି ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯା ଭୱତଣ୍ହା’’ତି (ଅ। ନି। ୧୦।୬୨)।

୫୮୫। କସ୍ମା ପନ ଭଗୱା ୱଟ୍ଟକଥଂ କଥେନ୍ତୋ ଇମେ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମେ ସୀସଂ କତ୍ୱା କଥେତୀତି? ସୁଗତିଦୁଗ୍ଗତିଗାମିନୋ କମ୍ମସ୍ସ ୱିସେସହେତୁଭୂତତ୍ତା। ଦୁଗ୍ଗତିଗାମିନୋ ହି କମ୍ମସ୍ସ ୱିସେସହେତୁ ଅୱିଜ୍ଜା। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜାଭିଭୂତୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଅଗ୍ଗିସନ୍ତାପଲଗୁଳଆଭିଘାତପରିସ୍ସମାଭିଭୂତା ୱଜ୍ଝଗାୱୀ ତାଯ ପରିସ୍ସମାତୁରତାଯ ନିରସ୍ସାଦମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ଅନତ୍ଥାୱହମ୍ପି ଚ ଉଣ୍ହୋଦକପାନଂ ୱିଯ କିଲେସସନ୍ତାପତୋ ନିରସ୍ସାଦମ୍ପି ଦୁଗ୍ଗତିନିପାତନତୋ ଚ ଅତ୍ତନୋ ଅନତ୍ଥାୱହମ୍ପି ପାଣାତିପାତାଦିଂ ଅନେକପ୍ପକାରଂ ଦୁଗ୍ଗତିଗାମିକମ୍ମଂ ଆରଭତି। ସୁଗତିଗାମିନୋ ପନ କମ୍ମସ୍ସ ୱିସେସହେତୁ ଭୱତଣ୍ହା। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ଭୱତଣ୍ହାଭିଭୂତୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ସା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ଗାୱୀ ସୀତୂଦକତଣ୍ହାଯ ସଅସ୍ସାଦଂ ଅତ୍ତନୋ ପରିସ୍ସମୱିନୋଦନଞ୍ଚ ସୀତୂଦକପାନଂ ୱିଯ କିଲେସସନ୍ତାପୱିରହତୋ ସଅସ୍ସାଦଂ ସୁଗତିସମ୍ପାପନେନ ଅତ୍ତନୋ ଦୁଗ୍ଗତିଦୁକ୍ଖପରିସ୍ସମୱିନୋଦନଞ୍ଚ ପାଣାତିପାତା ୱେରମଣିଆଦିଂ ଅନେକପ୍ପକାରଂ ସୁଗତିଗାମିକମ୍ମଂ ଆରଭତି।

୫୮୬। ଏତେସୁ ପନ ୱଟ୍ଟକଥାଯ ସୀସଭୂତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ କତ୍ଥଚି ଭଗୱା ଏକଧମ୍ମମୂଲିକଂ ଦେସନଂ ଦେସେତି। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ, ‘‘ଇତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅୱିଜ୍ଜୂପନିସା ସଙ୍ଖାରା, ସଙ୍ଖାରୂପନିସଂ ୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୨।୨୩)। ତଥା ‘‘ଉପାଦାନିଯେସୁ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମେସୁ ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସିନୋ ୱିହରତୋ ତଣ୍ହା ପୱଡ୍ଢତି, ତଣ୍ହାପଚ୍ଚଯା ଉପାଦାନ’’ନ୍ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୨।୫୨)। କତ୍ଥଚି ଉଭଯମୂଲିକମ୍ପି। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ, ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣସ୍ସ, ଭିକ୍ଖୱେ, ବାଲସ୍ସ ତଣ୍ହାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ଏୱମଯଂ କାଯୋ ସମୁଦାଗତୋ। ଇତି ଅଯଞ୍ଚେୱ କାଯୋ ବହିଦ୍ଧା ଚ ନାମରୂପଂ ଇତ୍ଥେତଂ ଦ୍ୱଯଂ। ଦ୍ୱଯଂ ପଟିଚ୍ଚ

ଫସ୍ସୋ ସଳଏୱାଯତନାନି, ଯେହି ଫୁଟ୍ଠୋ ବାଲୋ ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ପଟିସଂୱେଦେତୀ’’ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୨।୧୯)। ତାସୁ ଦେସନାସୁ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା’’ତି ଅଯମିଧ ଅୱିଜ୍ଜାୱସେନ ଏକଧମ୍ମମୂଲିକା ଦେସନାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଏୱଂ ତାୱେତ୍ଥ ଦେସନାଭେଦତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

୫୮୭।ଅତ୍ଥତୋତି ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ପଦାନଂ ଅତ୍ଥତୋ। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ, ପୂରେତୁଂ ଅଯୁତ୍ତଟ୍ଠେନ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦି ଅୱିନ୍ଦିଯଂ ନାମ, ଅଲଦ୍ଧବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ଅୱିନ୍ଦିଯଂ ୱିନ୍ଦତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା। ତବ୍ବିପରୀତତୋ କାଯସୁଚରିତାଦି ୱିନ୍ଦିଯଂ ନାମ, ତଂ ୱିନ୍ଦିଯଂ ନ ୱିନ୍ଦତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା। ଖନ୍ଧାନଂ ରାସଟ୍ଠଂ, ଆଯତନାନଂ ଆଯତନଟ୍ଠଂ, ଧାତୂନଂ ସୁଞ୍ଞଟ୍ଠଂ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଅଧିପତିଯଟ୍ଠଂ, ସଚ୍ଚାନଂ ତଥଟ୍ଠଂ ଅୱିଦିତଂ କରୋତୀତିପି ଅୱିଜ୍ଜା। ଦୁକ୍ଖାଦୀନଂ ପୀଳନାଦିୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଅତ୍ଥଂ ଅୱିଦିତଂ କରୋତୀତିପି ଅୱିଜ୍ଜା। ଅନ୍ତୱିରହିତେ ସଂସାରେ ସବ୍ବଯୋନିଗତିଭୱୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିସତ୍ତାୱାସେସୁ ସତ୍ତେ ଜୱାପେତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା। ପରମତ୍ଥତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନେସୁ ଇତ୍ଥିପୁରିସାଦୀସୁ ଜୱତି, ୱିଜ୍ଜମାନେସୁପି ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ନ ଜୱତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା। ଅପିଚ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣାନଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଛାଦନତୋପି ଅୱିଜ୍ଜା।

ଯଂ ପଟିଚ୍ଚ ଫଲମେତି, ସୋ ପଚ୍ଚଯୋ। ପଟିଚ୍ଚାତି ନ ୱିନା ଅପଚ୍ଚକ୍ଖିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତୀତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚେୱ ପୱତ୍ତତି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପିଚ ଉପକାରକଟ୍ଠୋ ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠୋ। ଅୱିଜ୍ଜା ଚ ସା ପଚ୍ଚଯୋ ଚାତି ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯୋ। ତସ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା।

ସଙ୍ଖତମଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀତି ସଙ୍ଖାରା। ଅପିଚ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା, ସଙ୍ଖାରସଦ୍ଦେନ ଆଗତସଙ୍ଖାରାତି ଦୁୱିଧା ସଙ୍ଖାରା। ତତ୍ଥ ପୁଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞାନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରା ତଯୋ, କାଯୱଚୀଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରା ତଯୋତି ଇମେ ଛ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା। ତେ ସବ୍ବେପି ଲୋକିଯକୁସଲାକୁସଲଚେତନାମତ୍ତମେୱ ହୋନ୍ତି।

ସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରୋ, ଅଭିସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରୋ, ଅଭିସଙ୍ଖରଣକସଙ୍ଖାରୋ, ପଯୋଗାଭିସଙ୍ଖାରୋତି ଇମେ ପନ ଚତ୍ତାରୋ ସଙ୍ଖାର-ସଦ୍ଦେନ ଆଗତସଙ୍ଖାରା। ତତ୍ଥ ‘‘ଅନିଚ୍ଚା ୱତ ସଙ୍ଖାରା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୨୨୧, ୨୭୨; ସଂ। ନି। ୧।୧୮୬) ୱୁତ୍ତା ସବ୍ବେପି ସପ୍ପଚ୍ଚଯା ଧମ୍ମା ସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରା ନାମ। କମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତା ତେଭୂମକା ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ଅଭିସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରାତି ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ୱୁତ୍ତା, ତେପି ‘‘ଅନିଚ୍ଚା ୱତ ସଙ୍ଖାରା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୨୧; ୨୭୨; ସଂ। ନି। ୧।୧୮୬) ଏତ୍ଥେୱ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ୱିସୁଂ ପନ ନେସଂ ଆଗତଟ୍ଠାନଂ ନ ପଞ୍ଞାଯତି। ତେଭୂମିକକୁସଲାକୁସଲଚେତନା ପନ ଅଭିସଙ୍ଖରଣକସଙ୍ଖାରୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ସ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାଗତୋଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲୋ ପୁଞ୍ଞଞ୍ଚେୱ ସଙ୍ଖାରଂ ଅଭିସଙ୍ଖରୋତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୨।୫୧) ଆଗତଟ୍ଠାନଂ ପଞ୍ଞାଯତି। କାଯିକଚେତସିକଂ ପନ ୱୀରିଯଂ ପଯୋଗାଭିସଙ୍ଖାରୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସୋ ‘‘ଯାୱତିକା ଅଭିସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଗତି, ତାୱତିକା ଗନ୍ତ୍ୱା ଅକ୍ଖାହତଂ ମଞ୍ଞେ ଅଟ୍ଠାସୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୩।୧୫) ଆଗତୋ।

ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଏତେଯେୱ, ଅଞ୍ଞେପି ‘‘ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତନିରୋଧଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଖୋ, ଆୱୁସୋ ୱିସାଖ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ପଠମଂ ନିରୁଜ୍ଝତି ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ, ତତୋ କାଯସଙ୍ଖାରୋ, ତତୋ ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋ’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୪୬୪) ନଯେନ ସଙ୍ଖାର-ସଦ୍ଦେନ ଆଗତା ଅନେକେ ସଙ୍ଖାରା। ତେସୁ ନତ୍ଥି ସୋ ସଙ୍ଖାରୋ, ଯୋ ସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରେହି ସଙ୍ଗହଂ ନ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ଇତୋ ପରଂ ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱୁତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅୱୁତ୍ତେ ପନ ୱିଜାନାତୀତି ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ନମତୀତି ନାମଂ। ରୁପ୍ପତୀତି ରୂପଂ। ଆଯେ ତନୋତି ଆଯତଞ୍ଚ ନଯତୀତି ଆଯତନଂ। ଫୁସତୀତି ଫସ୍ସୋ। ୱେଦଯତୀତି ୱେଦନା। ପରିତସ୍ସତୀତି ତଣ୍ହା। ଉପାଦିଯତୀତି ଉପାଦାନଂ। ଭୱତି ଭାୱଯତି ଚାତି ଭୱୋ। ଜନନଂ ଜାତି। ଜିରଣଂ ଜରା। ମରନ୍ତି ଏତେନାତି ମରଣଂ। ସୋଚନଂ ସୋକୋ। ପରିଦେୱନଂ ପରିଦେୱୋ। ଦୁକ୍ଖଯତୀତି ଦୁକ୍ଖଂ। ଉପ୍ପାଦଟ୍ଠିତିୱସେନ ୱା ଦ୍ୱିଧା ଖଣତୀତିପି ଦୁକ୍ଖଂ। ଦୁମ୍ମନଭାୱୋ ଦୋମନସ୍ସଂ। ଭୁସୋ ଆଯାସୋ ଉପାଯାସୋ।

ସମ୍ଭୱନ୍ତୀତି ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ସୋକାଦୀହେୱ, ଅଥ ଖୋ ସବ୍ବପଦେହି ସମ୍ଭୱନ୍ତି-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ଇତରଥା ହି ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା’’ତି ୱୁତ୍ତେ କିଂ କରୋନ୍ତୀତି ନ ପଞ୍ଞାଯେଯ୍ୟୁଂ, ସମ୍ଭୱନ୍ତୀତି ପନ ଯୋଜନାଯ ସତି ଅୱିଜ୍ଜା ଚ ସା ପଚ୍ଚଯୋ ଚାତି ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯୋ। ତସ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା ସମ୍ଭୱନ୍ତୀତି ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନୱୱତ୍ଥାନଂ କତଂ ହୋତି। ଏସ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥ।

ଏୱନ୍ତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠନଯନିଦସ୍ସନଂ। ତେନ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀହେୱ କାରଣେହି, ନ ଇସ୍ସରନିମ୍ମାନାଦୀହୀତି ଦସ୍ସେତି। ଏତସ୍ସାତି ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ। କେୱଲସ୍ସାତି ଅସମ୍ମିସ୍ସସ୍ସ, ସକଲସ୍ସ ୱା। ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସାତି ଦୁକ୍ଖସମୂହସ୍ସ, ନ ସତ୍ତସ୍ସ, ନ ସୁଖସୁଭାଦୀନଂ। ସମୁଦଯୋତି ନିବ୍ବତ୍ତି। ହୋତୀତି ସମ୍ଭୱତି। ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

୫୮୮ ।ଲକ୍ଖଣାଦିତୋତି ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ। ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – ଅଞ୍ଞାଣଲକ୍ଖଣା ଅୱିଜ୍ଜା, ସମ୍ମୋହନରସା, ଛାଦନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଆସୱପଦଟ୍ଠାନା। ଅଭିସଙ୍ଖରଣଲକ୍ଖଣା ସଙ୍ଖାରା, ଆୟୂହନରସା, ଚେତନାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଅୱିଜ୍ଜାପଦଟ୍ଠାନା। ୱିଜାନନଲକ୍ଖଣଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ପୁବ୍ବଙ୍ଗମରସଂ, ପଟିସନ୍ଧିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ସଙ୍ଖାରପଦଟ୍ଠାନଂ, ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣପଦଟ୍ଠାନଂ ୱା। ନମନଲକ୍ଖଣଂ ନାମଂ, ସମ୍ପୟୋଗରସଂ, ଅୱିନିବ୍ଭୋଗପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ୱିଞ୍ଞାଣପଦଟ୍ଠାନଂ। ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଂ ରୂପଂ, ୱିକିରଣରସଂ, ଅବ୍ୟାକତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ୱିଞ୍ଞାଣପଦଟ୍ଠାନଂ। ଆୟତନଲକ୍ଖଣଂ ସଳାୟତନଂ, ଦସ୍ସନାଦିରସଂ, ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ନାମରୂପପଦଟ୍ଠାନଂ। ଫୁସନଲକ୍ଖଣୋ ଫସ୍ସୋ, ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସୋ, ସଙ୍ଗତିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ, ସଳାୟତନପଦଟ୍ଠାନୋ। ଅନୁଭୱନଲକ୍ଖଣା ୱେଦନା, ୱିସୟରସସମ୍ଭୋଗରସା, ସୁଖଦୁକ୍ଖପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଫସ୍ସପଦଟ୍ଠାନା। ହେତୁଲକ୍ଖଣା ତଣ୍ହା, ଅଭିନନ୍ଦନରସା, ଅତିତ୍ତଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ୱେଦନାପଦଟ୍ଠାନା। ଗହଣଲକ୍ଖଣଂ ଉପାଦାନଂ, ଅମୁଞ୍ଚନରସଂ, ତଣ୍ହାଦଳ୍ହତ୍ତଦିଟ୍ଠିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ତଣ୍ହାପଦଟ୍ଠାନଂ। କମ୍ମକମ୍ମଫଲଲକ୍ଖଣୋ ଭୱୋ, ଭାୱନଭୱନରସୋ, କୁସଲାକୁସଲାବ୍ୟାକତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ , ଉପାଦାନପଦଟ୍ଠାନୋ। ଜାତିଆଦୀନଂ ଲକ୍ଖଣାଦୀନି ସଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଏୱମେତ୍ଥ ଲକ୍ଖଣାଦିତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ।

୫୮୯ ।ଏକୱିଧାଦିତୋତି ଏତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜା ଅଞ୍ଞାଣାଦସ୍ସନମୋହାଦିଭାୱତୋ ଏକୱିଧା। ଅପ୍ପଟିପତ୍ତିମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତିତୋ ଦୁୱିଧା। ତଥା ସସଙ୍ଖାରାସଙ୍ଖାରତୋ। ୱେଦନତ୍ତୟସମ୍ପୟୋଗତୋ ତିୱିଧା। ଚତୁସଚ୍ଚପଟିୱେଧତୋ ଚତୁବ୍ବିଧା। ଗତିପଞ୍ଚକାଦୀନୱଚ୍ଛାଦନତୋ ପଞ୍ଚୱିଧା। ଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣତୋ ପନ ସବ୍ବେସୁପି ଅରୂପଧମ୍ମେସୁ ଛବ୍ବିଧତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ସଙ୍ଖାରା ସାସୱୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମାଦିଭାୱତୋ ଏକୱିଧା। କୁସଲାକୁସଲତୋ ଦୁୱିଧା। ତଥା ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତହୀନମଜ୍ଝିମମିଚ୍ଛତ୍ତନିୟତାନିୟତତୋ। ତିୱିଧା ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦିଭାୱତୋ। ଚତୁବ୍ବିଧା ଚତୁୟୋନିସଂୱତ୍ତନତୋ। ପଞ୍ଚୱିଧା ପଞ୍ଚଗତିଗାମିତୋ।

ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଲୋକିୟୱିପାକାଦିଭାୱତୋ ଏକୱିଧଂ। ସହେତୁକାହେତୁକାଦିତୋ ଦୁୱିଧଂ। ଭୱତ୍ତୟପରିୟାପନ୍ନତୋ, ୱେଦନତ୍ତୟସମ୍ପୟୋଗତୋ, ଅହେତୁକଦ୍ୱିହେତୁକତିହେତୁକତୋ ଚ ତିୱିଧଂ। ୟୋନିଗତିୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ, ପଞ୍ଚୱିଧଞ୍ଚ।

ନାମରୂପଂ ୱିଞ୍ଞାଣସନ୍ନିସ୍ସୟତୋ କମ୍ମପଚ୍ଚୟତୋ ଚ ଏକୱିଧଂ। ସାରମ୍ମଣନାରମ୍ମଣତୋ ଦୁୱିଧଂ। ଅତୀତାଦିତୋ ତିୱିଧଂ। ୟୋନିଗତିୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ, ପଞ୍ଚୱିଧଞ୍ଚ।

ସଳାୟତନଂ ସଞ୍ଜାତିସମୋସରଣଟ୍ଠାନତୋ ଏକୱିଧଂ। ଭୂତପ୍ପସାଦୱିଞ୍ଞାଣାଦିତୋ ଦୁୱିଧଂ। ସମ୍ପତ୍ତାସମ୍ପତ୍ତନୋଭୟଗୋଚରତୋ ତିୱିଧଂ। ୟୋନିଗତିପରିୟାପନ୍ନତୋ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ପଞ୍ଚୱିଧଞ୍ଚାତି ଇମିନା ନୟେନ ଫସ୍ସାଦୀନମ୍ପି ଏକୱିଧାଦିଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଏକୱିଧାଦିତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ।

୫୯୦ ।ଅଙ୍ଗାନଞ୍ଚ ୱୱତ୍ଥାନାତି ସୋକାଦୟୋ ଚେତ୍ଥ ଭୱଚକ୍କସ୍ସ ଅୱିଚ୍ଛେଦଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତା। ଜରାମରଣବ୍ଭାହତସ୍ସ ହି ବାଲସ୍ସ ତେ ସମ୍ଭୱନ୍ତି। ୟଥାହ – ‘‘ଅସ୍ସୁତୱା, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ସାରୀରିକାୟ ଦୁକ୍ଖାୟ ୱେଦନାୟ ଫୁଟ୍ଠୋ ସମାନୋ ସୋଚତି କିଲମତି ପରିଦେୱତି ଉରତ୍ତାଳିଂ କନ୍ଦତି ସମ୍ମୋହମାପଜ୍ଜତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୪।୨୫୨)। ୟାୱ ଚ ତେସଂ ପୱତ୍ତି, ତାୱ ଅୱିଜ୍ଜାୟାତି ପୁନପି ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଖାରାତି ସମ୍ବନ୍ଧମେୱ ହୋତି ଭୱଚକ୍କଂ। ତସ୍ମା ତେସଂ ଜରାମରଣେନେୱ ଏକସଙ୍ଖେପଂ କତ୍ୱା ଦ୍ୱାଦସେୱ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଙ୍ଗାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଏୱମେତ୍ଥ ଅଙ୍ଗାନଂ ୱୱତ୍ଥାନତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ।

ଅୟଂ ତାୱେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପକଥା।

ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟାସଙ୍ଖାରପଦକଥା

୫୯୧। ଅୟଂ ପନ ୱିତ୍ଥାରନୟୋ – ଅୱିଜ୍ଜାତି ସୁତ୍ତନ୍ତପରିୟାୟେନ ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ଅଞ୍ଞାଣଂ, ଅଭିଧମ୍ମପରିୟାୟେନ ପୁବ୍ବନ୍ତାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ଅଟ୍ଠସୁ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ତତ୍ଥ କତମା ଅୱିଜ୍ଜା, ଦୁକ୍ଖେ ଅଞ୍ଞାଣଂ…ପେ… ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିୟା ପଟିପଦାୟ ଅଞ୍ଞାଣଂ, ପୁବ୍ବନ୍ତେ ଅଞ୍ଞାଣଂ, ଅପରନ୍ତେ, ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତେ, ଇଦପ୍ପଚ୍ଚୟତାପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୧୧୦୬)। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଠପେତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରଂ ସଚ୍ଚଦ୍ୱୟଂ ସେସଟ୍ଠାନେସୁ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଅୱିଜ୍ଜା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ପଟିଚ୍ଛାଦନୱସେନେୱ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତା। ସା ହି ଉପ୍ପନ୍ନା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ୟାଥାୱସରସଲକ୍ଖଣଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ନ ଦେତି, ତଥା ସମୁଦୟଂ, ନିରୋଧଂ, ମଗ୍ଗଂ, ପୁବ୍ବନ୍ତସଙ୍ଖାତଂ ଅତୀତଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ, ଅପରନ୍ତସଙ୍ଖାତଂ ଅନାଗତଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ, ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତସଙ୍ଖାତଂ ତଦୁଭୟଂ, ଇଦପ୍ପଚ୍ଚୟତାପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମସଙ୍ଖାତଂ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚୟତଞ୍ଚେୱ

ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମେ ଚ ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ‘‘ଅୟଂ ଅୱିଜ୍ଜା, ଇମେ ସଙ୍ଖାରା’’ତି ଏୱଂ ଯାଥାୱସରସଲକ୍ଖଣମେତ୍ଥ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ନ ଦେତି। ତସ୍ମା ଦୁକ୍ଖେ ଅଞ୍ଞାଣଂ…ପେ… ଇଦପ୍ପଚ୍ଚୟତାପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅଞ୍ଞାଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୫୯୨।ସଙ୍ଖାରାତି ପୁଞ୍ଞାଦୟୋ ତୟୋ କାୟସଙ୍ଖାରାଦୟୋ ତୟୋତି ଏୱଂ ପୁବ୍ବେ ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତା ଛ, ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନେତ୍ଥ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ଦାନସୀଲାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତା ଅଟ୍ଠ କାମାୱଚରକୁସଲଚେତନା ଚେୱ ଭାୱନାୱସେନ ପୱତ୍ତା ପଞ୍ଚ ରୂପାୱଚରକୁସଲଚେତନା ଚାତି ତେରସ ଚେତନା ହୋନ୍ତି। ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ପାଣାତିପାତାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତା ଦ୍ୱାଦସ ଅକୁସଲଚେତନା । ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୋ ଭାୱନାୱସେନେୱ ପୱତ୍ତା ଚତସ୍ସୋ ଅରୂପାୱଚରକୁସଲଚେତନା ଚାତି ତୟୋପି ସଙ୍ଖାରା ଏକୂନତିଂସ ଚେତନା ହୋନ୍ତି।

ଇତରେସୁ ପନ ତୀସୁ କାୟସଞ୍ଚେତନା କାୟସଙ୍ଖାରୋ, ୱଚୀସଞ୍ଚେତନା ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ, ମନୋସଞ୍ଚେତନା ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋ। ଅୟଂ ତିକୋ କମ୍ମାୟୂହନକ୍ଖଣେ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ଦ୍ୱାରତୋ ପୱତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତୋ। କାୟୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ହି କାୟଦ୍ୱାରତୋ ପୱତ୍ତା ଅଟ୍ଠ କାମାୱଚରକୁସଲଚେତନା, ଦ୍ୱାଦସ ଅକୁସଲଚେତନାତି ସମୱୀସତି ଚେତନା କାୟସଙ୍ଖାରୋ ନାମ। ତା ଏୱ ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ୱଚୀଦ୍ୱାରତୋ ପୱତ୍ତା ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ ନାମ। ଅଭିଞ୍ଞାଚେତନା ପନେତ୍ଥ ପରତୋ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ନ ହୋତୀତି ନ ଗହିତା। ଯଥା ଚ ଅଭିଞ୍ଞାଚେତନା, ଏୱଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଚେତନାପି ନ ହୋତି। ତସ୍ମା ସାପି ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭାୱେ ଅପନେତବ୍ବା, ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା ପନ ସବ୍ବାପେତା ହୋନ୍ତି। ଉଭୋପି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୟୋ ଅସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ମନୋଦ୍ୱାରେ ଉପ୍ପନ୍ନା ପନ ସବ୍ବାପି ଏକୂନତିଂସତି ଚେତନା ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋତି। ଇତି ଅୟଂ ତିକୋ ପୁରିମତ୍ତିକମେୱ ପୱିସତୀତି ଅତ୍ଥତୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦୀନଂୟେୱ ୱସେନ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ପଚ୍ଚୟଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୫୯୩। ତତ୍ଥ ସିୟା – କଥଂ ପନେତଂ ଜାନିତବ୍ବଂ ‘‘ଇମେ ସଙ୍ଖାରା ଅୱିଜ୍ଜା ପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତୀ’’ତି? ଅୱିଜ୍ଜାଭାୱେ ଭାୱତୋ। ଯସ୍ସ ହି ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାତଂ ଅଞ୍ଞାଣଂ ଅପ୍ପହୀନଂ ହୋତି, ସୋ ଦୁକ୍ଖେ ତାୱ ପୁବ୍ବନ୍ତାଦୀସୁ ଚ ଅଞ୍ଞାଣେନ ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ ସୁଖସଞ୍ଞାୟ ଗହେତ୍ୱା ତସ୍ସେୱ ହେତୁଭୂତେ ତିୱିଧେପି ସଙ୍ଖାରେ ଆରଭତି। ସମୁଦୟେ ଅଞ୍ଞାଣେନ ଦୁକ୍ଖହେତୁଭୂତେପି ତଣ୍ହାପରିକ୍ଖାରେ ସଙ୍ଖାରେ ସୁଖହେତୁତୋ ମଞ୍ଞମାନୋ ଆରଭତି। ନିରୋଧେ ପନ ମଗ୍ଗେ ଚ ଅଞ୍ଞାଣେନ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନିରୋଧଭୂତେପି ଗତିୱିସେସେ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧସଞ୍ଞୀ ହୁତ୍ୱା ନିରୋଧସ୍ସ ଚ ଅମଗ୍ଗଭୂତେସୁପି ଯଞ୍ଞାମରତପାଦୀସୁ ନିରୋଧମଗ୍ଗସଞ୍ଞୀ ହୁତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଂ ପତ୍ଥୟମାନୋ ଯଞ୍ଞାମରତପାଦିମୁଖେନ ତିୱିଧେପି ସଙ୍ଖାରେ ଆରଭତି।

ଅପିଚ ସୋ ତାୟ ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଅପ୍ପହୀନାୱିଜ୍ଜତାୟ ୱିସେସତୋ ଜାତିଜରାରୋଗମରଣାଦିଅନେକାଦୀନୱୱୋକିଣ୍ଣମ୍ପି ପୁଞ୍ଞଫଲସଙ୍ଖାତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅଜାନନ୍ତୋ ତସ୍ସ ଅଧିଗମାୟ କାୟୱଚୀଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରଭେଦଂ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରଂ ଆରଭତି ଦେୱଚ୍ଛରକାମକୋ ୱିୟ ମରୁପ୍ପପାତଂ। ସୁଖସମ୍ମତସ୍ସାପି ଚ ତସ୍ସ ପୁଞ୍ଞଫଲସ୍ସ ଅନ୍ତେ ମହାପରିଳାହଜନିକଂ ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖତଂ ଅପ୍ପସ୍ସାଦତଞ୍ଚ ଅପସ୍ସନ୍ତୋପି ତପ୍ପଚ୍ଚୟଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରମେୱ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରଂ ଆରଭତି ସଲଭୋ ୱିୟ ଦୀପସିଖାଭିନିପାତଂ, ମଧୁବିନ୍ଦୁଗିଦ୍ଧୋ ୱିୟ ଚ ମଧୁଲିତ୍ତସତ୍ଥଧାରାଲେହନଂ। କାମୁପସେୱନାଦୀସୁ ଚ ସୱିପାକେସୁ ଆଦୀନୱଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ସୁଖସଞ୍ଞାୟ ଚେୱ କିଲେସାଭିଭୂତତାୟ ଚ ଦ୍ୱାରତ୍ତୟପ୍ପୱତ୍ତମ୍ପି ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରଂ ଆରଭତି, ବାଲୋ ୱିୟ ଗୂଥକୀଳନଂ, ମରିତୁକାମୋ ୱିୟ ଚ ୱିସଖାଦନଂ। ଆରୁପ୍ପୱିପାକେସୁ ଚାପି ସଙ୍ଖାରୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖତଂ ଅନୱବୁଜ୍ଝମାନୋ ସସ୍ସତାଦିୱିପଲ୍ଲାସେନ ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରଭୂତଂ ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରଂ ଆରଭତି, ଦିସାମୂଳ୍ହୋ ୱିୟ ପିସାଚନଗରାଭିମୁଖମଗ୍ଗଗମନଂ।

ଏୱଂ ଯସ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜାଭାୱତୋୱ ସଙ୍ଖାରଭାୱୋ, ନ ଅଭାୱତୋ। ତସ୍ମା ଜାନିତବ୍ବମେତଂ ‘‘ଇମେ ସଙ୍ଖାରା ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତୀ’’ତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ‘‘ଅୱିଦ୍ୱା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅୱିଜ୍ଜାଗତୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରମ୍ପି ଅଭିସଙ୍ଖରୋତି, ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରମ୍ପି ଅଭିସଙ୍ଖରୋତି, ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରମ୍ପି ଅଭିସଙ୍ଖରୋତି। ଯତୋ ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅୱିଜ୍ଜା ପହୀନା, ୱିଜ୍ଜା ଉପ୍ପନ୍ନା; ସୋ ଅୱିଜ୍ଜାୱିରାଗା ୱିଜ୍ଜୁପ୍ପାଦା ନେୱ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରଂ ଅଭିସଙ୍ଖରୋତୀ’’ତି।

ପଟ୍ଠାନପଚ୍ଚୟକଥା

୫୯୪। ଏତ୍ଥାହ – ଗଣ୍ହାମ ତାୱ ଏତଂ ଅୱିଜ୍ଜା ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚୟୋତି, ଇଦଂ ପନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ କତମେସଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ କଥଂ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀତି? ତତ୍ରିଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭଗୱତା ହି ‘‘ହେତୁପଚ୍ଚୟୋ, ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋ, ଅଧିପତିପଚ୍ଚୟୋ, ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟୋ, ସମନନ୍ତରପଚ୍ଚୟୋ, ସହଜାତପଚ୍ଚୟୋ, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚୟୋ, ନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟୋ, ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟୋ, ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟୋ, ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚୟୋ, ଆସେୱନପଚ୍ଚୟୋ, କମ୍ମପଚ୍ଚୟୋ, ୱିପାକପଚ୍ଚୟୋ, ଆହାରପଚ୍ଚୟୋ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟପଚ୍ଚୟୋ, ଝାନପଚ୍ଚୟୋ, ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟୋ, ସମ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟୋ, ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟୋ, ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚୟୋ,

ନତ୍ଥିପଚ୍ଚଯୋ, ୱିଗତପଚ୍ଚଯୋ, ଅୱିଗତପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।ପଚ୍ଚଯୁଦ୍ଦେସ) ଚତୁୱୀସତି ପଚ୍ଚଯା ୱୁତ୍ତା।

ତତ୍ଥ ହେତୁ ଚ ସୋ ପଚ୍ଚଯୋ ଚାତି ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ, ହେତୁ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯୋ, ହେତୁଭାୱେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୫୯୫। ତତ୍ଥ ହେତୂତି ୱଚନାୱଯୱକାରଣମୂଲାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ‘‘ପଟିଞ୍ଞା, ହେତୂ’’ତିଆଦୀସୁ ହି ଲୋକେ ୱଚନାୱଯୱୋ ହେତୂତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସାସନେ ପନ ‘‘ଯେ ଧମ୍ମା ହେତୁପ୍ପଭୱା’’ତିଆଦୀସୁ (ମହାୱ। ୬୦) କାରଣଂ। ‘‘ତଯୋ କୁସଲହେତୂ, ତଯୋ ଅକୁସଲହେତୂ’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୧୦୫୯) ମୂଲଂ ହେତୂତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ପଚ୍ଚଯୋତି ଏତ୍ଥ ପନ ଅଯଂ ୱଚନତ୍ଥୋ, ପଟିଚ୍ଚ ଏତସ୍ମା ଏତୀତି ପଚ୍ଚଯୋ। ଅପଚ୍ଚକ୍ଖାଯ ନଂ ୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯୋ ହି ଧମ୍ମୋ ଯଂ ଧମ୍ମଂ ଅପଚ୍ଚକ୍ଖାଯ ତିଟ୍ଠତି ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ୱା, ସୋ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଲକ୍ଖଣତୋ ପନ ଉପକାରକଲକ୍ଖଣୋ ପଚ୍ଚଯୋ। ଯୋ ହି ଧମ୍ମୋ ଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଠିତିଯା ୱା ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ୱା ଉପକାରକୋ ହୋତି, ସୋ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଚ୍ଚଯୋ, ହେତୁ, କାରଣଂ, ନିଦାନଂ, ସମ୍ଭୱୋ, ପଭୱୋତିଆଦି ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ, ବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ ନାନଂ। ଇତି ମୂଲଟ୍ଠେନ ହେତୁ, ଉପକାରକଟ୍ଠେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ସଙ୍ଖେପତୋ ମୂଲଟ୍ଠେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ।

ସୋ ସାଲିଆଦୀନଂ ସାଲିବୀଜାଦୀନି ୱିଯ, ମଣିପଭାଦୀନଂ ୱିଯ ଚ ମଣିୱଣ୍ଣାଦଯୋ କୁସଲାଦୀନଂ କୁସଲାଦିଭାୱସାଧକୋତି ଆଚରିଯାନଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ପନ ତଂସମୁଟ୍ଠାନରୂପେସୁ ହେତୁପଚ୍ଚଯତା ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି। ନ ହି ସୋ ତେସଂ କୁସଲାଦିଭାୱଂ ସାଧେତି, ନ ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ହେତୂ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୧)। ଅହେତୁକଚିତ୍ତାନଞ୍ଚ ୱିନା ଏତେନ ଅବ୍ୟାକତଭାୱୋ ସିଦ୍ଧୋ, ସହେତୁକାନମ୍ପି ଚ ଯୋନିସୋମନସିକାରାଦିପଟିବଦ୍ଧୋ କୁସଲାଦିଭାୱୋ, ନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତହେତୁପଟିବଦ୍ଧୋ। ଯଦି ଚ ସମ୍ପଯୁତ୍ତହେତୂସୁ ସଭାୱତୋୱ କୁସଲାଦିଭାୱୋ ସିଯା, ସମ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ହେତୁପଟିବଦ୍ଧୋ ଅଲୋଭୋ କୁସଲୋ ୱା ସିଯା ଅବ୍ୟାକତୋ ୱା। ଯସ୍ମା ପନ ଉଭଯଥାପି ହୋତି, ତସ୍ମା ଯଥା ସମ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ, ଏୱଂ ହେତୂସୁପି କୁସଲାଦିତା ପରିଯେସିତବ୍ବା।

କୁସଲାଦିଭାୱସାଧନୱସେନ ପନ ହେତୂନଂ ମୂଲଟ୍ଠଂ ଅଗହେତ୍ୱା ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱସାଧନୱସେନ ଗଯ୍ହମାନେ ନ କିଞ୍ଚି ୱିରୁଜ୍ଝତି। ଲଦ୍ଧହେତୁପଚ୍ଚଯା ହି ଧମ୍ମା ୱିରୂଳ୍ହମୂଲା ୱିଯ ପାଦପା ଥିରା ହୋନ୍ତି ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତା, ଅହେତୁକା ତିଲବୀଜକାଦିସେୱାଲା ୱିଯ ନ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତା। ଇତି ମୂଲଟ୍ଠେନ ଉପକାରକୋତି ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱସାଧନେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ହେତୁପଚ୍ଚଯୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୫୯୬। ତତୋ ପରେସୁ ଆରମ୍ମଣଭାୱେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ। ସୋ ‘‘ରୂପାଯତନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୨) ଆରଭିତ୍ୱାପି ‘‘ଯଂ ଯଂ ଧମ୍ମଂ ଆରବ୍ଭ ଯେ ଯେ ଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା, ତେ ତେ ଧମ୍ମା ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୨) ଓସାପିତତ୍ତା ନ କୋଚି ଧମ୍ମୋ ନ ହୋତି। ଯଥା ହି ଦୁବ୍ବଲୋ ପୁରିସୋ ଦଣ୍ଡଂ ୱା ରଜ୍ଜୁଂ ୱା ଆଲମ୍ବିତ୍ୱାୱ ଉଟ୍ଠହତି ଚେୱ ତିଟ୍ଠତି ଚ, ଏୱଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଂ ଆରବ୍ଭେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଚେୱ ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଚ। ତସ୍ମା ସବ୍ବେପି ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଆରମ୍ମଣଭୂତା ଧମ୍ମା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୫୯୭। ଜେଟ୍ଠକଟ୍ଠେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯୋ, ସୋ ସହଜାତାରମ୍ମଣୱସେନ ଦୁୱିଧୋ। ତତ୍ଥ ‘‘ଛନ୍ଦାଧିପତି ଛନ୍ଦସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତିଆଦିୱଚନତୋ (ପଟ୍ଠା। ୧।୩।୩) ଛନ୍ଦୱୀରିଯଚିତ୍ତୱୀମଂସାସଙ୍ଖାତା ଚତ୍ତାରୋ ଧମ୍ମା ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯୋତି ୱେଦିତବ୍ବା, ନୋ ଚ ଖୋ ଏକତୋ। ଯଦା ହି ଛନ୍ଦଂ ଧୁରଂ ଛନ୍ଦଂ ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ପୱତ୍ତତି, ତଦା ଛନ୍ଦୋୱ ଅଧିପତି, ନ ଇତରେ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି।

ଯଂ ପନ ଧମ୍ମଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଅରୂପଧମ୍ମା ପୱତ୍ତନ୍ତି, ସୋ ନେସଂ ଆରମ୍ମଣାଧିପତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯଂ ଯଂ ଧମ୍ମଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଯେ ଯେ ଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା, ତେ ତେ ଧମ୍ମା ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୩)।

୫୯୮। ଅନନ୍ତରଭାୱେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ। ସମନନ୍ତରଭାୱେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ସମନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ। ଇଦଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯଦ୍ୱଯଂ ବହୁଧା ପପଞ୍ଚଯନ୍ତି। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ସାରୋ, ଯୋ ହି ଏସ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାନନ୍ତରା ମନୋଧାତୁ, ମନୋଧାତୁଅନନ୍ତରା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂତିଆଦି ଚିତ୍ତନିଯମୋ, ସୋ ଯସ୍ମା ପୁରିମପୁରିମଚିତ୍ତୱସେନେୱ ଇଜ୍ଝତି, ନ ଅଞ୍ଞଥା, ତସ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଅନନ୍ତରଂ ଅନୁରୂପସ୍ସ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନସମତ୍ଥୋ ଧମ୍ମୋ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ। ତେନେୱାହ – ‘‘ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକା ଚ

ଧମ୍ମା ମନୋଧାତୁୟା ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତିଆଦି (ପଟ୍ଠା॰ ୧।୧।୪)। ୟୋ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟୋ, ସ୍ୱେୱ ସମନନ୍ତରପଚ୍ଚୟୋ। ବ୍ୟଞ୍ଜନମତ୍ତମେୱ ହେତ୍ଥ ନାନଂ, ଉପଚୟସନ୍ତତୀସୁ ୱିୟ ଅଧିୱଚନନିରୁତ୍ତିଦୁକାଦୀସୁ ୱିୟ ଚ। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ନାନଂ ନତ୍ଥି।

ୟମ୍ପି ''ଅତ୍ଥାନନ୍ତରତାୟ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟୋ, କାଲାନନ୍ତରତାୟ ସମନନ୍ତରପଚ୍ଚୟୋ''ତି ଆଚରିୟାନଂ ମତଂ, ତଂ ''ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନକୁସଲଂ ଫଲସମାପତ୍ତିୟା ସମନନ୍ତରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତିଆଦୀହି (ପଟ୍ଠା॰ ୧।୧।୪୧୮) ୱିରୁଜ୍ଝତି। ୟମ୍ପି ତତ୍ଥ ୱଦନ୍ତି ''ଧମ୍ମାନଂ ସମୁଟ୍ଠାପନସମତ୍ଥତା ନ ପରିହାୟତି, ଭାୱନାବଲେନ ପନ ୱାରିତତ୍ତା ଧମ୍ମା ସମନନ୍ତରା ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି, ତମ୍ପି କାଲାନନ୍ତରତାୟ ଅଭାୱମେୱ ସାଧେତି। ଭାୱନାବଲେନ ହି ତତ୍ଥ କାଲାନନ୍ତରତା ନତ୍ଥୀତି, ମୟମ୍ପି ଏତଦେୱ ୱଦାମ। ୟସ୍ମା ଚ କାଲାନନ୍ତରତା ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ସମନନ୍ତରପଚ୍ଚୟତା ନ ୟୁଜ୍ଜତି। କାଲାନନ୍ତରତାୟ ହି ତେସଂ ସମନନ୍ତରପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀତି ଲଦ୍ଧି। ତସ୍ମା ଅଭିନିୱେସଂ ଅକତ୍ୱା ବ୍ୟଞ୍ଜନମତ୍ତତୋୱେତ୍ଥ ନାନାକରଣଂ ପଚ୍ଚେତବ୍ବଂ, ନ ଅତ୍ଥତୋ। କଥଂ? ନତ୍ଥି ଏତେସଂ ଅନ୍ତରନ୍ତି ହି ଅନନ୍ତରା। ସଣ୍ଠାନାଭାୱତୋ ସୁଟ୍ଠୁ ଅନନ୍ତରାତି ସମନନ୍ତରା।

୫୯୯। ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋୱ ସହ ଉପ୍ପାଦନଭାୱେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ସହଜାତପଚ୍ଚୟୋ ପକାସସ୍ସ ପଦୀପୋ ୱିୟ। ସୋ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧାଦିୱସେନ ଛବ୍ବିଧୋ ହୋତି। ୟଥାହ – ''ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଅରୂପିନୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସହଜାତପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ। ଚତ୍ତାରୋ ମହାଭୂତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ, ଓକ୍କନ୍ତିକ୍ଖଣେ ନାମରୂପଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ, ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ରୂପାନଂ, ମହାଭୂତା ଉପାଦାରୂପାନଂ, ରୂପିନୋ ଧମ୍ମା ଅରୂପୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ କିଞ୍ଚିକାଲେ ସହଜାତପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ, କିଞ୍ଚିକାଲେ ନ ସହଜାତପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତି (ପଟ୍ଠା॰ ୧।୧।୬)। ଇଦଂ ହଦୟୱତ୍ଥୁମେୱ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ।

୬୦୦। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଉପ୍ପାଦନୁପତ୍ଥମ୍ଭନଭାୱେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚୟୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୁପତ୍ଥମ୍ଭକଂ ତିଦଣ୍ଡକଂ ୱିୟ। ସୋ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧାଦିୱସେନ ତିୱିଧୋ ହୋତି। ୟଥାହ – ''ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଅରୂପିନୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ। ଚତ୍ତାରୋ ମହାଭୂତା ଓକ୍କନ୍ତିକ୍ଖଣେ ନାମରୂପଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତି (ପଟ୍ଠା॰ ୧।୧।୭)।

୬୦୧। ଅଧିଟ୍ଠାନାକାରେନ ନିସ୍ସୟାକାରେନ ଚ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟୋ ତରୁଚିତ୍ତକମ୍ମାଦୀନଂ ପଥୱୀପଟାଦୟୋ ୱିୟ। ସୋ ''ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଅରୂପିନୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତି ଏୱଂ ସହଜାତେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଛଟ୍ଠୋ ପନେତ୍ଥ କୋଟ୍ଠାସୋ ''ଚକ୍ଖାୟତନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା...ପେ... ସୋତ... ଘାନ... ଜିୱ୍ହା... କାୟାୟତନଂ କାୟୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ। ୟଂ ରୂପଂ ନିସ୍ସାୟ ମନୋଧାତୁ ଚ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଚ ୱତ୍ତନ୍ତି, ତଂ ରୂପଂ ମନୋଧାତୁୟା ଚ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ଚ ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତି (ପଟ୍ଠା॰ ୧।୧।୮) ଏୱଂ ୱିଭତ୍ତୋ।

୬୦୨।ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟୋତି ଏତ୍ଥ ପନ ଅୟଂ ତାୱ ୱଚନତ୍ଥୋ, ତଦଧୀନୱୁତ୍ତିତାୟ ଅତ୍ତନୋ ଫଲେନ ନିସ୍ସିତୋ ନ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋତି ନିସ୍ସୟୋ। ୟଥା ପନ ଭୁସୋ ଆୟାସୋ ଉପାୟାସୋ, ଏୱଂ ଭୁସୋ ନିସ୍ସୟୋ ଉପନିସ୍ସୟୋ, ବଲୱକାରଣସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତସ୍ମା ବଲୱକାରଣଭାୱେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସୋ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସୟୋ ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସୟୋ ପକତୂପନିସ୍ସୟୋତି ତିୱିଧୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ''ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ସୀଲଂ ସମାଦିୟିତ୍ୱା ଉପୋସଥକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ତଂ ଗରୁଂକତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି, ପୁବ୍ବେ ସୁଚିଣ୍ଣାନି ଗରୁଂକତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି, ଝାନା ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଝାନଂ ଗରୁଂକତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି, ସେକ୍ଖା ଗୋତ୍ରଭୁଂ ଗରୁଂକତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତି, ୱୋଦାନଂ ଗରୁଂକତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତି। ସେକ୍ଖା ମଗ୍ଗା ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ମଗ୍ଗଂ ଗରୁଂକତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୀ''ତି (ପଟ୍ଠା॰ ୧।୧।୪୨୩) ଏୱମାଦିନା ନୟେନ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସୟୋ ତାୱ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିନା ସଦ୍ଧିଂ ନାନତ୍ତଂ ଅକତ୍ୱାୱ ୱିଭତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ୟଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଗରୁଂକତ୍ୱା ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଂ ନିୟମତୋ ତେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ବଲୱାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଇତି ଗରୁକତ୍ତବ୍ବମତ୍ତଟ୍ଠେନ ଆରମ୍ମଣାଧିପତି, ବଲୱକାରଣଟ୍ଠେନ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସୟୋତି ଏୱମେତେସଂ ନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସୟୋପି ''ପୁରିମା ପୁରିମା କୁସଲା ଖନ୍ଧା ପଚ୍ଛିମାନଂ ପଚ୍ଛିମାନଂ କୁସଲାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତିଆଦିନା (ପଟ୍ଠା॰ ୧।୧।୯) ନୟେନ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟେନ ସଦ୍ଧିଂ ନାନତ୍ତଂ ଅକତ୍ୱାୱ ୱିଭତ୍ତୋ। ମାତିକାନିକ୍ଖେପେ ପନ ନେସଂ ''ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତକା ଚ ଧମ୍ମା ମନୋଧାତୁୟା ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତିଆଦିନା (ପଟ୍ଠା॰ ୧।୧।୪) ନୟେନ ଅନନ୍ତରସ୍ସ, ''ପୁରିମା ପୁରିମା କୁସଲା ଧମ୍ମା ପଚ୍ଛିମାନଂ ପଚ୍ଛିମାନଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତିଆଦିନା (ପଟ୍ଠା॰ ୧।୧।୯) ନୟେନ ଉପନିସ୍ସୟସ୍ସ ଆଗତତ୍ତା ନିକ୍ଖେପେ ୱିସେସୋ ଅତ୍ଥି। ସୋପି ଅତ୍ଥତୋ ଏକୀଭାୱମେୱ ଗଚ୍ଛତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଅନନ୍ତରା ଅନୁରୂପସ୍ସ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ

ପଓତ୍ତନସମତ୍ଥତାୟ ଅନନ୍ତରତା, ପୁରିମଚିତ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଛିମଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦନେ ବଲୱତାୟ ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସୟତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଯଥା ହି ହେତୁପଚ୍ଚୟାଦୀସୁ କିଞ୍ଚି ଧମ୍ମଂ ୱିନାପି ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ଏୱଂ ଅନନ୍ତରଚିତ୍ତଂ ୱିନା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ନାମ ଅତ୍ଥି। ତସ୍ମା ବଲୱପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଇତି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଅନନ୍ତରା ଅନୁରୂପଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦନୱସେନ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟୋ, ବଲୱକାରଣୱସେନ ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସୟୋତି ଏୱମେତେସଂ ନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ପକତୂପନିସ୍ସୟୋ ପନ ପକତୋ ଉପନିସ୍ସୟୋ ପକତୂପନିସ୍ସୟୋ। ପକତୋ ନାମ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ନିପ୍ଫାଦିତୋ ୱା ସଦ୍ଧାସୀଲାଦି ଉପସେୱିତୋ ୱା ଉତୁଭୋଜନାଦି। ପକତିଯା ଏୱ ୱା ଉପନିସ୍ସୟୋ ପକତୂପନିସ୍ସୟୋ, ଆରମ୍ମଣାନନ୍ତରେହି ଅସମ୍ମିସ୍ସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସ ପକତୂପନିସ୍ସୟୋ ‘‘ସଦ୍ଧଂ ଉପନିସ୍ସାୟ ଦାନଂ ଦେତି, ସୀଲଂ ସମାଦିୟତି, ଉପୋସଥକମ୍ମଂ କରୋତି, ଝାନଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ୱିପସ୍ସନଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ମଗ୍ଗଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ଅଭିଞ୍ଞଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ସମାପତ୍ତିଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ସୀଲଂ, ସୁତଂ, ଚାଗଂ, ପଞ୍ଞଂ ଉପନିସ୍ସାୟ ଦାନଂ ଦେତି…ପେ… ସମାପତ୍ତିଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ସଦ୍ଧା, ସୀଲଂ, ସୁତଂ, ଚାଗୋ, ପଞ୍ଞା ସଦ୍ଧାୟ, ସୀଲସ୍ସ, ସୁତସ୍ସ, ଚାଗସ୍ସ, ପଞ୍ଞାୟ, ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତିଆଦିନା (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୨୩) ନୟେନ ଅନେକପ୍ପକାରତୋ ପଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇତି ଇମେ ସଦ୍ଧାଦୟୋ ପକତା ଚେୱ ବଲୱକାରଣଟ୍ଠେନ ଉପନିସ୍ସୟା ଚାତି ପକତୂପନିସ୍ସୟୋତି।

୬୦୩। ପଠମତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱତ୍ତମାନଭାୱେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟୋ। ସୋ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣହଦୟୱତ୍ଥୁୱସେନ ଏକାଦସୱିଧୋ ହୋତି। ଯଥାହ – ‘‘ଚକ୍ଖାୟତନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ। ସୋତ… ପେ… ଘାନ, ଜିୱ୍ହା, କାୟାୟତନଂ, ରୂପ, ସଦ୍ଦ, ଗନ୍ଧ, ରସ, ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାୟତନଂ କାୟୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ। ରୂପ, ସଦ୍ଦ, ଗନ୍ଧ, ରସ, ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାୟତନଂ ମନୋଧାତୁୟା। ଯଂ ରୂପଂ ନିସ୍ସାୟ ମନୋଧାତୁ ଚ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଚ ୱତ୍ତନ୍ତି, ତଂ ରୂପଂ ମନୋଧାତୁୟା ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ। ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ କିଞ୍ଚିକାଲେ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ। କିଞ୍ଚିକାଲେ ନ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୧୦)।

୬୦୪। ପୁରେଜାତାନଂ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକତ୍ତେନ ଉପକାରକୋ ଅରୂପଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚୟୋ ଗିଜ୍ଝପୋତକସରୀରାନଂ ଆହାରାସାଚେତନା ୱିୟ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଚ୍ଛାଜାତା ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା ପୁରେଜାତସ୍ସ ଇମସ୍ସ କାୟସ୍ସ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୧୧)।

୬୦୫। ଆସେୱନଟ୍ଠେନ ଅନନ୍ତରାନଂ ପଗୁଣବଲୱଭାୱାୟ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟୋ ଗନ୍ଥାଦୀସୁ ପୁରିମପୁରିମାଭିୟୋଗୋ ୱିୟ। ସୋ କୁସଲାକୁସଲକିରିୟଜୱନୱସେନ ତିୱିଧୋ ହୋତି। ଯଥାହ – ‘‘ପୁରିମା ପୁରିମା କୁସଲା ଧମ୍ମା ପଚ୍ଛିମାନଂ ପଚ୍ଛିମାନଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ। ପୁରିମା ପୁରିମା ଅକୁସଲା…ପେ… କିରିୟାବ୍ୟାକତା ଧମ୍ମା ପଚ୍ଛିମାନଂ ପଚ୍ଛିମାନଂ କିରିୟାବ୍ୟାକତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୧୨)।

୬୦୬। ଚିତ୍ତପୟୋଗସଙ୍ଖାତେନ କିରିୟଭାୱେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ କମ୍ମପଚ୍ଚୟୋ। ସୋ ନାନକ୍ଖଣିକାୟ ଚେୱ କୁସଲାକୁସଲଚେତନାୟ ସହଜାତାୟ ଚ ସବ୍ବାୟପି ଚେତନାୟ ୱସେନ ଦୁୱିଧୋ ହୋତି । ଯଥାହ – ‘‘କୁସଲାକୁସଲଂ କମ୍ମଂ ୱିପାକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ କଟତ୍ତା ଚ ରୂପାନଂ କମ୍ମପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ। ଚେତନା ସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ କମ୍ମପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୧୩)।

୬୦୭। ନିରୁସ୍ସାହସନ୍ତଭାୱେନ ନିରୁସ୍ସାହସନ୍ତଭାୱାୟ ଉପକାରକୋ ୱିପାକଧମ୍ମୋ ୱିପାକପଚ୍ଚୟୋ। ସୋ ପୱତ୍ତେ ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଂ, ପଟିସନ୍ଧିୟଂ କଟତ୍ତା ଚ ରୂପାନଂ, ସବ୍ବତ୍ଥ ଚ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଯଥାହ –‘‘ୱିପାକାବ୍ୟାକତୋ ଏକୋ ଖନ୍ଧୋ ତିଣ୍ଣନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ୱିପାକପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ…ପେ… ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱିପାକାବ୍ୟାକତୋ ଏକୋ ଖନ୍ଧୋ ତିଣ୍ଣନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ କଟତ୍ତା ଚ ରୂପାନଂ। ତୟୋ ଖନ୍ଧା ଏକସ୍ସ ଖନ୍ଧସ୍ସ। ଦ୍ୱେ ଖନ୍ଧା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ କଟତ୍ତା ଚ ରୂପାନଂ ୱିପାକପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ। ଖନ୍ଧା ୱତ୍ଥୁସ୍ସ ୱିପାକପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି।

୬୦୮। ରୂପାରୂପାନଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଟ୍ଠେନ ଉପକାରକା ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା ଆହାରପଚ୍ଚୟୋ। ଯଥାହ –‘‘କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ ଇମସ୍ସ କାୟସ୍ସ ଆହାରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ। ଅରୂପିନୋ ଆହାରା ସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ଆହାରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୧୫)। ପଞ୍ହାୱାରେ ପନ ‘‘ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱିପାକାବ୍ୟାକତା ଆହାରା ସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ କଟତ୍ତା ଚ ରୂପାନଂ ଆହାରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତିପି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୨୯) ୱୁତ୍ତଂ।

୬୦୯। ଅଧିପତିୟଟ୍ଠେନ ଉପକାରକା ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିୟପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିୟୱଜ୍ଜା ୱୀସତିନ୍ଦ୍ରିୟା ଇନ୍ଦ୍ରିୟପଚ୍ଚୟୋ। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟାଦୟୋ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂୟେୱ, ସେସା ରୂପାରୂପାନଂ ପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତି। ଯଥାହ – ‘‘ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା…ପେ… ସୋତ… ଘାନ… ଜିୱ୍ହା… କାୟିନ୍ଦ୍ରିୟଂ କାୟୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା

ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ କଟତ୍ତାରୂପାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ଅରୂପିନୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯା ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୧୬)। ପଞ୍ହାୱାରେ ପନ ''ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱିପାକାବ୍ୟାକତା ଇନ୍ଦ୍ରିଯା ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ କଟତ୍ତା ଚ ରୂପାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତିପି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୩୦) ୱୁତ୍ତଂ।

୬୧୦। ଉପନିଜ୍ଝାଯନଟ୍ଠେନ ଉପକାରକାନି ଠପେତ୍ୱା ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣେ ସୁଖଦୁକ୍ଖୁପେକ୍ଖାୱେଦନାତ୍ତଯଂ ସବ୍ବାନିପି କୁସଲାଦିଭେଦାନି ସତ୍ତ ଝାନଙ୍ଗାନି ଝାନପଚ୍ଚଯୋ। ଯଥାହ –''ଝାନଙ୍ଗାନି ଝାନସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ଝାନପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୧୭)। ପଞ୍ହାୱାରେ ପନ ''ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱିପାକାବ୍ୟାକତାନି ଝାନଙ୍ଗାନି ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ କଟତ୍ତା ଚ ରୂପାନଂ ଝାନପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତିପି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୩୧) ୱୁତ୍ତଂ।

୬୧୧। ଯତୋ ତତୋ ୱା ନିଯ୍ୟାନଟ୍ଠେନ ଉପକାରକାନି କୁସଲାଦିଭେଦାନି ଦ୍ୱାଦସ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯୋ। ଯଥାହ – ''ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୧୮)। ପଞ୍ହାୱାରେ ପନ ''ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱିପାକାବ୍ୟାକତାନି ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ କଟତ୍ତା ଚ ରୂପାନଂ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତିପି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୩୨) ୱୁତ୍ତଂ। ଏତେ ପନ ଦ୍ୱେପି ଝାନମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯା ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାହେତୁକଚିତ୍ତେସୁ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୬୧୨। ଏକୱତ୍ଥୁକଏକାରମ୍ମଣଏକୁପ୍ପାଦେକନିରୋଧସଙ୍ଖାତେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଭାୱେନ ଉପକାରକା ଅରୂପଧମ୍ମା ସମ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯୋ। ଯଥାହ – ''ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଅରୂପିନୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୧୯)।

୬୧୩। ଏକୱତ୍ଥୁକାଦିଭାୱାନୁପଗମେନ ଉପକାରକା ରୂପିନୋ ଧମ୍ମା ଅରୂପୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ, ଅରୂପିନୋପି ରୂପୀନଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯୋ। ସୋ ସହଜାତପଚ୍ଛାଜାତପୁରେଜାତୱସେନ ତିୱିଧୋ ହୋତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ସହଜାତା କୁସଲା ଖନ୍ଧା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ରୂପାନଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ପଚ୍ଛାଜାତା କୁସଲା ଖନ୍ଧା ପୁରେଜାତସ୍ସ ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୩୪)। ଅବ୍ୟାକତପଦସ୍ସ ପନ ସହଜାତୱିଭଙ୍ଗେ ''ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱିପାକାବ୍ୟାକତା ଖନ୍ଧା କଟତ୍ତାରୂପାନଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ଖନ୍ଧା ୱତ୍ଥୁସ୍ସ। ୱତ୍ଥୁ ଖନ୍ଧାନଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତିପି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୩୪) ୱୁତ୍ତଂ। ପୁରେଜାତଂ ପନ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯାଦିୱତ୍ଥୁୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଥାହ – ''ପୁରେଜାତଂ ଚକ୍ଖାଯତନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ…ପେ… କାଯାଯତନଂ କାଯୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ୱତ୍ଥୁ ୱିପାକାବ୍ୟାକତାନଂ କିରିଯାବ୍ୟାକତାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ…ପେ… ୱତ୍ଥୁ କୁସଲାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ…ପେ… ୱତ୍ଥୁ ଅକୁସଲାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୩୪)।

୬୧୪। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଲକ୍ଖଣେନ ଅତ୍ଥିଭାୱେନ ତାଦିସସ୍ସେୱ ଧମ୍ମସ୍ସ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକତ୍ତେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯୋ। ତସ୍ସ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧମହାଭୂତନାମରୂପଚିତ୍ତଚେତସିକମହାଭୂତଆଯତନୱତ୍ଥୁୱସେନ ସତ୍ତଧା ମାତିକା ନିକ୍ଖିତ୍ତା। ଯଥାହ –''ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଅରୂପିନୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ଚତ୍ତାରୋ ମହାଭୂତା, ଓକ୍କନ୍ତିକ୍ଖଣେ ନାମରୂପଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ। ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ରୂପାନଂ। ମହାଭୂତା ଉପାଦାରୂପାନଂ। ଚକ୍ଖାଯତନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା…ପେ… କାଯାଯତନଂ…ପେ… ରୂପାଯତନଂ…ପେ… ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନଂ କାଯୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ରୂପାଯତନଂ…ପେ… ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନଂ ମନୋଧାତୁଯା ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ। ଯଂ ରୂପଂ ନିସ୍ସାଯ ମନୋଧାତୁ ଚ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଚ ୱତ୍ତନ୍ତି, ତଂ ରୂପଂ ମନୋଧାତୁଯା ଚ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଚ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୨୧)।

ପଞ୍ହାୱାରେ ପନ ସହଜାତଂ ପୁରେଜାତଂ ପଚ୍ଛାଜାତଂ ଆହାରଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତିପି ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ସହଜାତେ ତାୱ ''ଏକୋ ଖନ୍ଧୋ ତିଣ୍ଣନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତିଆଦିନା (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୩୫) ନଯେନ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ, ପୁରେଜାତେ ପୁରେଜାତାନଂ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ୱସେନ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ। ପଚ୍ଛାଜାତେ ପୁରେଜାତସ୍ସ ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସ ପଚ୍ଛାଜାତାନଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ପଚ୍ଚଯୱସେନ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ। ଆହାରିନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ''କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ କଟତ୍ତାରୂପାନଂ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୩୫) ଏୱଂ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋତି।

୬୧୫। ଅତ୍ତନୋ ଅନନ୍ତରା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ପୱତ୍ତିଓକାସଦାନେନ ଉପକାରକା ସମନନ୍ତରନିରୁଦ୍ଧା ଅରୂପଧମ୍ମା ନତ୍ଥିପଚ୍ଚଯୋ। ଯଥାହ –''ସମନନ୍ତରନିରୁଦ୍ଧା ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ନତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି।

ତେ ଏଓ ୱିଗତଭାୱେନ ଉପକାରକତ୍ତା ୱିଗତପଚ୍ଚଯୋ। ଯଥାହ – ‘‘ସମନନ୍ତରୱିଗତା ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ୱିଗତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି।

ଅତ୍ଥି ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମା ଏଓ ଚ ଅୱିଗତଭାୱେନ ଉପକାରକତ୍ତା ଅୱିଗତପଚ୍ଚଯୋତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଦେସନାୱିଲାସେନ ପନ ତଥା ୱିନେତବ୍ବୱେନେଯ୍ୟୱସେନ ୱା ଅଯଂ ଦୁକୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଅହେତୁକଦୁକଂ ୱତ୍ୱାପି ହେତୁୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଦୁକୋ ୱିଯାତି।

ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯାସଙ୍ଖାରପଦୱିତ୍ଥାରକଥା

୬୧୬। ଏୱମିମେସୁ ଚତୁୱୀସତିଯା ପଚ୍ଚଯେସୁ ଅଯଂ ଅୱିଜ୍ଜା,

ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ପୁଞ୍ଞାନଂ, ଦୁୱିଧାନେକଧା ପନ;

ପରେସଂ ପଚ୍ଛିମାନଂ ସା, ଏକଧା ପଚ୍ଚଯୋ ମତାତି।

ତତ୍ଥ ପୁଞ୍ଞାନଂ ଦୁୱିଧାତି ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ଚ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ଚାତି ଦ୍ୱେଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ସା ହି ଅୱିଜ୍ଜଂ ଖଯତୋ ୱଯତୋ ସମ୍ମସନକାଲେ କାମାୱଚରାନଂ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତେନ ସମୋହଚିତ୍ତଂ ଜାନନକାଲେ ରୂପାୱଚରାନଂ। ଅୱିଜ୍ଜାସମତିକ୍କମତ୍ଥାଯ ପନ ଦାନାଦୀନି ଚେୱ କାମାୱଚରପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂନି ପୂରେନ୍ତସ୍ସ, ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନି ଚ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ତେସଂ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ତଥା ଅୱିଜ୍ଜାସମ୍ମୂଳ୍ହତ୍ତା କାମଭୱରୂପଭୱସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ପତ୍ଥେତ୍ୱା ତାନେୱ ପୁଞ୍ଞାନି କରୋନ୍ତସ୍ସ।

ଅନେକଧା ପନ ପରେସନ୍ତି ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାନଂ ଅନେକଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। କଥଂ? ଏସା ହି ଅୱିଜ୍ଜଂ ଆରବ୍ଭ ରାଗାଦୀନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକାଲେ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ, ଗରୁଂକତ୍ୱା ଅସ୍ସାଦନକାଲେ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯେହି, ଅୱିଜ୍ଜାସମ୍ମୂଳ୍ହସ୍ସ ଅନାଦୀନୱଦସ୍ସାୱିନୋ ପାଣାତିପାତାଦୀନି କରୋନ୍ତସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ, ଦୁତିଯଜୱନାଦୀନଂ ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯାସେୱନନତ୍ଥିୱିଗତପଚ୍ଚଯେହି, ଯଂକିଞ୍ଚି ଅକୁସଲଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ହେତୁ ସହଜାତ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞ ନିସ୍ସଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତ ଅତ୍ଥି ଅୱିଗତପଚ୍ଚଯେହୀତି ଅନେକଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି।

ପଚ୍ଛିମାନଂ ସା ଏକଧା ପଚ୍ଚଯୋ ମତାତି ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରାନଂ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନେୱ ଏକଧା ପଚ୍ଚଯୋ ମତା। ସୋ ପନସ୍ସା ଉପନିସ୍ସଯଭାୱୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

୬୧୭। ଏତ୍ଥାହ – କିଂ ପନାଯମେକାୱ ଅୱିଜ୍ଜା ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ, ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞେପି ପଚ୍ଚଯା ସନ୍ତୀତି? କିଂ ପନେତ୍ଥ, ଯଦି ତାୱ ଏକାୱ, ଏକକାରଣୱାଦୋ ଆପଜ୍ଜତି। ଅଥଞ୍ଞେପି ସନ୍ତି, ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା’’ତି ଏକକାରଣନିଦ୍ଦେସୋ ନୁପପଜ୍ଜତୀତି? ନ ନୁପପଜ୍ଜତି। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା –

ଏକଂ ନ ଏକତୋ ଇଧ, ନାନେକମନେକତୋପି ନୋ ଏକଂ;

ଫଲମତ୍ଥି ଅତ୍ଥି ପନ ଏକ-ହେତୁଫଲଦୀପନେ ଅତ୍ଥୋ।

ଏକତୋ ହି କାରଣତୋ ନ ଇଧ କିଞ୍ଚି ଏକଂ ଫଲମତ୍ଥି, ନ ଅନେକଂ। ନାପି ଅନେକେହି କାରଣେହି ଏକଂ। ଅନେକେହି ପନ କାରଣେହି ଅନେକମେୱ ହୋତି। ତଥା ହି ଅନେକେହି ଉତୁପଥୱୀବୀଜସଲିଲସଙ୍ଖାତେହି କାରଣେହି ଅନେକମେୱ ରୂପଗନ୍ଧରସାଦିକଂ ଅଙ୍କୁରସଙ୍ଖାତଂ ଫଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଦିସ୍ସତି। ଯଂ ପନେତଂ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା, ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ଏକେକହେତୁଫଲଦୀପନଂ କତଂ, ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥି, ପଯୋଜନଂ ୱିଜ୍ଜତି।

ଭଗୱା ହି କତ୍ଥଚି ପଧାନତ୍ତା, କତ୍ଥଚି ପାକଟତ୍ତା, କତ୍ଥଚି ଅସାଧାରଣତ୍ତା ଦେସନାୱିଲାସସ୍ସ ଚ ୱେନେଯ୍ୟାନଞ୍ଚ ଅନୁରୂପତୋ ଏକମେୱ ହେତୁଂ ୱା ଫଲଂ ୱା ଦୀପେତି। ‘‘ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନା’’ତି ହି ପଧାନତ୍ତା ଏକମେୱ ହେତୁଫଲମାହ। ଫସ୍ସୋ ହି ୱେଦନାଯ ପଧାନହେତୁ ଯଥାଫସ୍ସଂ ୱେଦନା ୱୱତ୍ଥାନତୋ। ୱେଦନା ଚ ଫସ୍ସସ୍ସ ପଧାନଫଲଂ ଯଥାୱେଦନଂ ଫସ୍ସୱୱତ୍ଥାନତୋ। ‘‘ସେମ୍ହସମୁଟ୍ଠାନା ଆବାଧା’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୧୦।୬୦) ପାକଟତ୍ତା

ଏକଂ ହେତୁମାହ। ପାକଟୋ ହି ଏଷ ସେମ୍ହୋ, ନ କମ୍ମାଦଯୋ। ‘‘ଯେ କେଚି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା, ସବ୍ବେ ତେ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରମୂଲକା’’ତି ଅସାଧାରଣତ୍ତା ଏକଂ ହେତୁମାହ। ଅସାଧାରଣୋ ହି ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ଅକୁସଲାନଂ, ସାଧାରଣାନି ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣାଦୀନୀତି। ତସ୍ମା ଅଯମିଧ ଅୱିଜ୍ଜା ୱିଜ୍ଜମାନେସୁପି ଅଞ୍ଞେସୁ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣସହଜାତଧମ୍ମାଦୀସୁ ସଙ୍ଖାରକାରଣେସୁ ‘‘ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସିନୋ ତଣ୍ହା ପୱଡ୍ଢତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୨।୫୨) ଚ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦଯା ଆସୱସମୁଦଯୋ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୧୦୪) ଚ ୱଚନତୋ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ତଣ୍ହାଦୀନଂ ସଙ୍ଖାରହେତୂନଂ ହେତୂତି ପଧାନତ୍ତା, ‘‘ଅୱିଦ୍ୱା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅୱିଜ୍ଜାଗତୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରମ୍ପି ଅଭିସଙ୍ଖରୋତୀ’’ତି ପାକଟତ୍ତା, ଅସାଧାରଣତ୍ତା ଚ ସଙ୍ଖାରାନଂ ହେତୁଭାୱେନ ଦୀପିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଏତେନେୱ ଚ ଏକେକହେତୁଫଲଦୀପନପରିହାରୱଚନେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଏକେକହେତୁଫଲଦୀପନେ ପଯୋଜନଂ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

୬୧୮। ଏତ୍ଥାହ – ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଏକନ୍ତାନିଟ୍ଠଫଲାଯ ସାୱଜ୍ଜାଯ ଅୱିଜ୍ଜାଯ କଥଂ ପୁଞ୍ଞାନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଯୁଜ୍ଜତି? ନ ହି ନିମ୍ବବୀଜତୋ ଉଚ୍ଛୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି। କଥଂ ନ ଯୁଜ୍ଜିସ୍ସତି? ଲୋକସ୍ମିଞ୍ହି –

ୱିରୁଦ୍ଧୋ ଚାୱିରୁଦ୍ଧୋ ଚ, ସଦିସାସଦିସୋ ତଥା;

ଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ସିଦ୍ଧୋ, ୱିପାକା ଏୱ ତେ ଚ ନ।

ଧମ୍ମାନଂ ହି ଠାନସଭାୱକିଚ୍ଚାଦିୱିରୁଦ୍ଧୋ ଚାୱିରୁଦ୍ଧୋ ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ଲୋକେ ସିଦ୍ଧୋ। ପୁରିମଚିତ୍ତଂ ହି ଅପରଚିତ୍ତସ୍ସ ଠାନୱିରୁଦ୍ଧୋ ପଚ୍ଚଯୋ, ପୁରିମସିପ୍ପାଦିସିକ୍ଖା ଚ ପଚ୍ଛା ପୱତ୍ତମାନାନଂ ସିପ୍ପାଦିକିରିଯାନଂ। କମ୍ମଂ ରୂପସ୍ସ ସଭାୱୱିରୁଦ୍ଧୋ ପଚ୍ଚଯୋ, ଖୀରାଦୀନି ଚ ଦଧିଆଦୀନଂ। ଆଲୋକୋ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ କିଚ୍ଚୱିରୁଦ୍ଧୋ, ଗୁଳାଦଯୋ ଚ ଆସୱାଦୀନଂ। ଚକ୍ଖୁରୂପାଦଯୋ ପନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଠାନାୱିରୁଦ୍ଧା ପଚ୍ଚଯା। ପୁରିମଜୱନାଦଯୋ ପଚ୍ଛିମଜୱନାଦୀନଂ ସଭାୱାୱିରୁଦ୍ଧା କିଚ୍ଚାୱିରୁଦ୍ଧା ଚ।

ଯଥା ଚ ୱିରୁଦ୍ଧାୱିରୁଦ୍ଧା ପଚ୍ଚଯା ସିଦ୍ଧା, ଏୱଂ ସଦିସାସଦିସାପି। ସଦିସମେୱ ହି ଉତୁଆହାରସଙ୍ଖାତଂ ରୂପଂ ରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ, ସାଲିବୀଜାଦୀନି ଚ ସାଲିଫଲାଦୀନଂ। ଅସଦିସମ୍ପି ରୂପଂ ଅରୂପସ୍ସ, ଅରୂପଞ୍ଚ ରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ଗୋଲୋମାୱିଲୋମ-ୱିସାଣ-ଦଧିତିଲପିଟ୍ଠାଦୀନି ଚ ଦୁବ୍ବା-ସରଭୂତିଣକାଦୀନଂ। ଯେସଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ତେ ୱିରୁଦ୍ଧାୱିରୁଦ୍ଧସଦିସାସଦିସପଚ୍ଚଯା, ନ ତେ ଧମ୍ମା ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ୱିପାକା ଏୱ।

ଇତି ଅଯଂ ଅୱିଜ୍ଜା ୱିପାକୱସେନ ଏକନ୍ତାନିଟ୍ଠଫଲା, ସଭାୱୱସେନ ଚ ସାୱଜ୍ଜାପି ସମାନା ସବ୍ବେସମ୍ପି ଏତେସଂ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ଯଥାନୁରୂପଂ ଠାନକିଚ୍ଚସଭାୱୱିରୁଦ୍ଧାୱିରୁଦ୍ଧପଚ୍ଚଯୱସେନ, ସଦିସାସଦିସପଚ୍ଚଯୱସେନ ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସୋ ଚସ୍ସା ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ‘‘ଯସ୍ସ ହି ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାତଂ ଅଞ୍ଞାଣଂ ଅପ୍ପହୀନଂ ହୋତି, ସୋ ଦୁକ୍ଖେ ତାୱ ପୁବ୍ବନ୍ତାଦୀସୁ ଚ ଅଞ୍ଞାଣେନ ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ ସୁଖସଞ୍ଞାଯ ଗହେତ୍ୱା ତସ୍ସ ହେତୁଭୂତେ ତିୱିଧେପି ସଙ୍ଖାରେ ଆରଭତୀ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ।

୬୧୯। ଅପିଚ ଅଯଂ ଅଞ୍ଞୋପି ପରିଯାଯୋ –

ଚୁତୂପପାତେ ସଂସାରେ, ସଙ୍ଖାରାନଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣେ;

ଯୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନ-ଧମ୍ମେସୁ ଚ ୱିମୁଯ୍ହତି।

ଅଭିସଙ୍ଖରୋତି ସୋ ଏତେ, ସଙ୍ଖାରେ ତିୱିଧେ ଯତୋ;

ଅୱିଜ୍ଜା ପଚ୍ଚଯୋ ତେସଂ, ତିୱିଧାନମ୍ପଯଂ ତତୋତି।

କଥଂ ପନ ଯୋ ଏତେସୁ ୱିମୁଯ୍ହତି, ସୋ ତିୱିଧେପେତେ ସଙ୍ଖାରେ କରୋତୀତି ଚେ। ଚୁତିଯା ତାୱ ୱିମୂଳ୍ହୋ ‘‘ସବ୍ବତ୍ଥ ଖନ୍ଧାନଂ ଭେଦୋ ମରଣ’’ନ୍ତି ଚୁତିଂ ଅଗଣ୍ହନ୍ତୋ ‘‘ସତ୍ତୋ ମରତି, ସତ୍ତସ୍ସ ଦେହନ୍ତରସଙ୍କମନ’’ନ୍ତିଆଦୀନି ୱିକପ୍ପେତି।

ଉପପାତେ ୱିମୂଳ୍ହୋ ‘‘ସବ୍ବତ୍ଥ ଖନ୍ଧାନଂ ପାତୁଭାୱୋ ଜାତୀ’’ତି ଉପପାତଂ ଅଗଣ୍ହନ୍ତୋ ‘‘ସତ୍ତୋ ଉପପଜ୍ଜତି, ସତ୍ତସ୍ସ ନୱସରୀରପାତୁଭାୱୋ’’ତିଆଦୀନି ୱିକପ୍ପେତି।

ସଂସାରେ ୱିମୂଳ୍ହୋ ଯୋ ଏସ,

‘‘ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚ ପଟିପାଟି, ଧାତୁଆଯତନାନ ଚ;

ଅବ୍ବୋଚ୍ଛିନ୍ନଂ ୱତ୍ତମାନା, ସଂସାରୋତି ପୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। –

ଏୱଂ ୱଣ୍ଣିତୋ ସଂସାରୋ, ତଂ ଏୱଂ ଅଗଣ୍ହନ୍ତୋ ‘‘ଅଯଂ ସତ୍ତୋ ଅସ୍ମା ଲୋକା ପରଂ ଲୋକଂ ଗଚ୍ଛତି, ପରସ୍ମା ଲୋକା ଇମଂ ଲୋକଂ ଆଗଚ୍ଛତୀ’’ତିଆଦୀନି ୱିକପ୍ପେତି।

ସଙ୍ଖାରାନଂ ଲକ୍ଖଣେ ୱିମୂଳ୍ହୋ ସଙ୍ଖାରାନଂ ସଭାୱଲକ୍ଖଣଂ ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ ଅଗଣ୍ହନ୍ତୋ ସଙ୍ଖାରେ ଅତ୍ତତୋ ଅତ୍ତନିଯତୋ ଧୁୱତୋ ସୁଖତୋ ସୁଭତୋ ୱିକପ୍ପେତି।

ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମେସୁ ୱିମୂଳ୍ହୋ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀହି ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ପୱତ୍ତିଂ ଅଗଣ୍ହନ୍ତୋ ‘‘ଅତ୍ତା ଜାନାତି ୱା ନ ଜାନାତି ୱା, ସୋ ଏୱ କରୋତି ଚ କାରେତି ଚ। ସୋ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ଉପପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ଅଣୁଇସ୍ସରାଦଯୋ କଲଲାଦିଭାୱେନ ସରୀରଂ ସଣ୍ଠପେନ୍ତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସମ୍ପାଦେନ୍ତି। ସୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସମ୍ପନ୍ନୋ ଫୁସତି, ୱେଦିଯତି, ତଣ୍ହୀଯତି, ଉପାଦିଯତି, ଘଟିଯତି। ସୋ ପୁନ ଭୱନ୍ତରେ ଭୱତୀ’’ତି ୱା, ‘‘ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ନିଯତିସଙ୍ଗତିଭାୱପରିଣତା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୬୮) ୱା ୱିକପ୍ପେତି।

ସୋ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅନ୍ଧୀକତୋ ଏୱଂ ୱିକପ୍ପେନ୍ତୋ ଯଥା ନାମ ଅନ୍ଧୋ ପଥୱିଯଂ ୱିଚରନ୍ତୋ ମଗ୍ଗମ୍ପି ଅମଗ୍ଗମ୍ପି ଥଲମ୍ପି ନିନ୍ନମ୍ପି ସମମ୍ପି ୱିସମମ୍ପି ପଟିପଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ପୁଞ୍ଞମ୍ପି ଅପୁଞ୍ଞମ୍ପି ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରମ୍ପି ଅଭିସଙ୍ଖରୋତୀତି।

ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ଯଥାପି ନାମ ଜଚ୍ଚନ୍ଧୋ, ନରୋ ଅପରିଣାଯକୋ;

ଏକଦା ଯାତି ମଗ୍ଗେନ, ଉମ୍ମଗ୍ଗେନାପି ଏକଦା।

‘‘ସଂସାରେ ସଂସରଂ ବାଲୋ, ତଥା ଅପରିଣାଯକୋ;

କରୋତି ଏକଦା ପୁଞ୍ଞଂ, ଅପୁଞ୍ଞମପି ଏକଦା।

‘‘ଯଦା ଚ ଞତ୍ୱା ସୋ ଧମ୍ମଂ, ସଚ୍ଚାନି ଅଭିସମେସ୍ସତି;

ତଦା ଅୱିଜ୍ଜୂପସମା, ଉପସନ୍ତୋ ଚରିସ୍ସତୀ’’ତି।

ଅଯଂ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା’’ତି ପଦସ୍ମିଂ ୱିତ୍ଥାରକଥା।

ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯାୱିଞ୍ଞାଣପଦୱିତ୍ଥାରକଥା

୬୨୦। ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣପଦେ – ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦି ଛବ୍ବିଧଂ। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ କୁସଲୱିପାକଂ ଅକୁସଲୱିପାକନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ ହୋତି। ତଥା ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯୱିଞ୍ଞାଣାନି। ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଂ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକା ଦ୍ୱେ ମନୋଧାତୁଯୋ, ତିସ୍ସୋ ଅହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯୋ, ଅଟ୍ଠ ସହେତୁକାନି କାମାୱଚରୱିପାକଚିତ୍ତାନି, ପଞ୍ଚ ରୂପାୱଚରାନି, ଚତ୍ତାରି ଅରୂପାୱଚରାନୀତି ବାୱୀସତିୱିଧଂ ହୋତି। ଇତି ଇମେହି ଛହି ୱିଞ୍ଞାଣେହି ସବ୍ବାନିପି ବାତ୍ତିଂସ ଲୋକିଯୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନି ସଙ୍ଗହିତାନି ହୋନ୍ତି। ଲୋକୁତ୍ତରାନି ପନ ୱଟ୍ଟକଥାଯ ନ ଯୁଜ୍ଜନ୍ତୀତି ନ ଗହିତାନି।

ତତ୍ଥ ସିୟା ‘‘କଥଂ ପନେତଂ ଜାନିତବ୍ବଂ ଇଦଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚୟା ହୋତୀ’’ତି? ଉପଚିତକମ୍ମାଭାୱେ ୱିପାକାଭାୱତୋ। ୱିପାକଂ ହେତଂ, ୱିପାକଞ୍ଚ ନ ଉପଚିତକମ୍ମାଭାୱେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯଦି ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ ସବ୍ବେସଂ ସବ୍ବୱିପାକାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟୁଂ, ନ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଜାନିତବ୍ବମେତଂ ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚୟା ଇଦଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ହୋତୀତି।

କତରସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚୟା କତରଂ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଚେ। କାମାୱଚରପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚୟା ତାୱ କୁସଲୱିପାକାନି ପଞ୍ଚ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି, ମନୋୱିଞ୍ଞାଣେ ଏକା ମନୋଧାତୁ, ଦ୍ୱେ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟୋ, ଅଟ୍ଠ କାମାୱଚରମହାୱିପାକାନୀତି ସୋଳସ। ଯଥାହ –

‘‘କାମାୱଚରସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କଟତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତା ୱିପାକଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି… ସୋତ… ଘାନ… ଜିୱ୍ହା… କାୟୱିଞ୍ଞାଣଂ … ୱିପାକା ମନୋଧାତୁ ଉପ୍ପନ୍ନା ହୋତି। ସୋମନସ୍ସସହଗତା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଉପ୍ପନ୍ନା ହୋତି। ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଉପ୍ପନ୍ନା ହୋତି। ସୋମନସ୍ସସହଗତା ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତା। ସୋମନସ୍ସସହଗତା ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତା ସସଙ୍ଖାରେନ। ସୋମନସ୍ସସହଗତା ଞାଣୱିପ୍ପୟୁତ୍ତା। ସୋମନସ୍ସସହଗତା ଞାଣୱିପ୍ପୟୁତ୍ତା ସସଙ୍ଖାରେନ। ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତା। ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତା ସସଙ୍ଖାରେନ। ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ଞାଣୱିପ୍ପୟୁତ୍ତା। ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ଞାଣୱିପ୍ପୟୁତ୍ତା ସସଙ୍ଖାରେନା’’ତି (ଧ। ସ। ୪୩୧, ୪୯୮)।

ରୂପାୱଚରପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚୟା ପନ ପଞ୍ଚ ରୂପାୱଚରୱିପାକାନି। ଯଥାହ –

‘‘ତସ୍ସେୱ ରୂପାୱଚରସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କଟତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତା ୱିପାକଂ ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହି ପଠମଂ ଝାନଂ…ପେ… ପଞ୍ଚମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତୀ’’ତି (ଧ। ସ। ୪୯୯)। ଏୱଂ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚୟା ଏକୱୀସତିୱିଧଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ହୋତି।

ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚୟା ପନ ଅକୁସଲୱିପାକାନି ପଞ୍ଚ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି, ଏକା ମନୋଧାତୁ, ଏକା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂତି ଏୱଂ ସତ୍ତୱିଧଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ହୋତି। ଯଥାହ –

‘‘ଅକୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କଟତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତା ୱିପାକଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି… ସୋତ… ଘାନ… ଜିୱ୍ହା… କାୟୱିଞ୍ଞାଣଂ… ୱିପାକା ମନୋଧାତୁ ୱିପାକା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଉପ୍ପନ୍ନା ହୋତୀ’’ତି (ଧ। ସ। ୫୫୬)।

ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚୟା ପନ ଚତ୍ତାରି ଅରୂପୱିପାକାନୀତି ଏୱଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ହୋତି। ଯଥାହ –

‘‘ତସ୍ସେୱ ଅରୂପାୱଚରସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କଟତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତା ୱିପାକଂ ସବ୍ବସୋ ରୂପସଞ୍ଞାନଂ ସମତିକ୍କମା ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନସଞ୍ଞାସହଗତଂ…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚା…ପେ… ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞା…ପେ… ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନସହଗତଂ ସୁଖସ୍ସ ଚ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ପହାନା ଚତୁତ୍ଥଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତୀ’’ତି (ଧ। ସ। ୫୦୧)।

୬୨୧। ଏୱଂ ଯଂ ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚୟା ଯଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ହୋତି, ତଂ ଞତ୍ୱା ଇଦାନିସ୍ସ ଏୱଂ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା – ସବ୍ବମେୱ ହି ଇଦଂ ପୱତ୍ତିପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଦ୍ୱେଧା ପୱତ୍ତତି। ତତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନି, ଦ୍ୱେ ମନୋଧାତୁୟୋ, ସୋମନସ୍ସସହଗତା ଅହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂତି ଇମାନି ତେରସ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ପୱତ୍ତିୟଞ୍ଞେୱ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ସେସାନି ଏକୂନୱୀସତି ତୀସୁ ଭୱେସୁ ଯଥାନୁରୂପଂ ପୱତ୍ତିୟମ୍ପି ପଟିସନ୍ଧିୟମ୍ପି ପୱତ୍ତନ୍ତି।

କଥଂ? କୁସଲୱିପାକାନି ତାୱ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ପଞ୍ଚ କୁସଲୱିପାକେନ ଅକୁସଲୱିପାକେନ ୱା ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ ଯଥାକ୍କମଂ ପରିପାକଂ ଉପଗତିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଆପାଥଗତଂ ଇଟ୍ଠଂ ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତଂ ୱା ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଂ ଆରବ୍ଭ ଚକ୍ଖାଦିପସାଦଂ ନିସ୍ସାୟ ଦସ୍ସନସୱନଘାୟନସାୟନଫୁସନକିଚ୍ଚଂ ସାଧୟମାନାନି ପୱତ୍ତନ୍ତି। ତଥା ଅକୁସଲୱିପାକାନି ପଞ୍ଚ। କେୱଲଞ୍ହି ତେସଂ ଅନିଟ୍ଠଂ ଅନିଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତଂ ୱା ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଅୟମେୱ ୱିସେସୋ। ଦସପି ଚେତାନି ନିୟତଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣୱତ୍ଥୁଟ୍ଠାନାନି ନିୟତକିଚ୍ଚାନେୱ ଚ ଭୱନ୍ତି।

ତତୋ କୁସଲୱିପାକାନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଅନନ୍ତରା କୁସଲୱିପାକା ମନୋଧାତୁ ତେସଂଯେୱ ଆରମ୍ମଣଂ ଆରବ୍ଭ ହଦୟୱତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାୟ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନକିଚ୍ଚଂ ସାଧୟମାନା ପୱତ୍ତତି। ତଥା ଅକୁସଲୱିପାକାନଂ ଅନନ୍ତରା ଅକୁସଲୱିପାକା। ଇଦଞ୍ଚ ପନ ଦ୍ୱୟଂ ଅନିୟତଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣଂ ନିୟତୱତ୍ଥୁଟ୍ଠାନଂ ନିୟତକିଚ୍ଚଞ୍ଚ ହୋତି।

ସୋମନସ୍ସସହଗତା ପନ ଅହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ କୁସଲୱିପାକମନୋଧାତୁୟା ଅନନ୍ତରା ତସ୍ସା ଏୱ ଆରମ୍ମଣଂ ଆରବ୍ଭ ହଦୟୱତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାୟ ସନ୍ତୀରଣକିଚ୍ଚଂ ସାଧୟମାନା ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ବଲୱାରମ୍ମଣେ କାମାୱଚରସତ୍ତାନଂ ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ଲୋଭସମ୍ପୟୁତ୍ତଜୱନାୱସାନେ ଭୱଙ୍ଗୱୀଥିଂ ପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଜୱନେନ ଗହିତାରମ୍ମଣେ ତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ଚ ସକିଂ ୱା ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱା ପୱତ୍ତତୀତି ମଜ୍ଝିମଟ୍ଠକଥାୟଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭିଧମ୍ମଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ତଦାରମ୍ମଣେ ଦ୍ୱେ ଚିତ୍ତୱାରା ଆଗତା। ଇଦଂ ପନ ଚିତ୍ତଂ ତଦାରମ୍ମଣନ୍ତି ଚ ପିଟ୍ଠିଭୱଙ୍ଗନ୍ତି ଚାତି ଦ୍ୱେ ନାମାନି ଲଭତି। ଅନିୟତଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣଂ ନିୟତୱତ୍ଥୁକଂ ଅନିୟତଟ୍ଠାନକିଚ୍ଚଞ୍ଚ ହୋତୀତି। ଏୱଂ ତାୱ ତେରସ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ପୱତ୍ତିୟଞ୍ଞେୱ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ସେସେସୁ ଏକୂନୱୀସତିୟା ନ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ତନୋ ଅନୁରୂପାୟ ପଟିସନ୍ଧିୟା ନ ପୱତ୍ତତି। ପୱତ୍ତିୟଂ ପନ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକା ତାୱ ଦ୍ୱେ ଅହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟୋ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକମନୋଧାତୂନଂ ଅନନ୍ତରା ସନ୍ତୀରଣକିଚ୍ଚଂ, ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ତଦାରମ୍ମଣକିଚ୍ଚଂ, ଅତ୍ତନା ଦିନ୍ନପଟିସନ୍ଧିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଅସତି ଭୱଙ୍ଗୁପଚ୍ଛେଦକେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ଭୱଙ୍ଗକିଚ୍ଚଂ, ଅନ୍ତେ ଚୁତିକିଚ୍ଚଞ୍ଚାତି ଚତ୍ତାରି କିଚ୍ଚାନି ସାଧୟମାନା ନିୟତୱତ୍ଥୁକା ଅନିୟତଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣଟ୍ଠାନକିଚ୍ଚା ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତି।

ଅଟ୍ଠ କାମାୱଚରସହେତୁକଚିତ୍ତାନି ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ତଦାରମ୍ମଣକିଚ୍ଚଂ, ଅତ୍ତନା ଦିନ୍ନପଟିସନ୍ଧିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଅସତି ଭୱଙ୍ଗୁପଚ୍ଛେଦକେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ଭୱଙ୍ଗକିଚ୍ଚଂ, ଅନ୍ତେ ଚୁତିକିଚ୍ଚଞ୍ଚାତି ତୀଣି କିଚ୍ଚାନି ସାଧୟମାନାନି ନିୟତୱତ୍ଥୁକାନି ଅନିୟତଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣଟ୍ଠାନକିଚ୍ଚାନି ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତି।

ପଞ୍ଚ ରୂପାୱଚରାନି ଚତ୍ତାରି ଚ ଆରୁପ୍ପାନି ଅତ୍ତନା ଦିନ୍ନପଟିସନ୍ଧିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଅସତି ଭୱଙ୍ଗୁପଚ୍ଛେଦକେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ଭୱଙ୍ଗକିଚ୍ଚଂ, ଅନ୍ତେ ଚୁତିକିଚ୍ଚଞ୍ଚାତି କିଚ୍ଚଦ୍ୱୟଂ ସାଧୟମାନାନି ପୱତ୍ତନ୍ତି । ତେସୁ ରୂପାୱଚରାନି ନିୟତୱତ୍ଥାରମ୍ମଣାନି ଅନିୟତଟ୍ଠାନକିଚ୍ଚାନି, ଇତରାନି ନିୟତୱତ୍ଥୁକାନି ନିୟତାରମ୍ମଣାନି ଅନିୟତଟ୍ଠାନକିଚ୍ଚାନି ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଏୱଂ ତାୱ ବାତ୍ତିଂସୱିଧମ୍ପି ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପୱତ୍ତିୟଂ ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚୟା ପୱତ୍ତତି। ତତ୍ରାସ୍ସ ତେ ତେ ସଙ୍ଖାରା କମ୍ମପଚ୍ଚୟେନ ଚ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟେନ ଚ ପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତି।

୬୨୨। ୟଂ ପନ ୱୁତ୍ତଂ ''ସେସେସୁ ଏକୂନୱୀସତିୟା ନ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ତନୋ ଅନୁରୂପାୟ ପଟିସନ୍ଧିୟା ନ ପୱତ୍ତତୀ''ତି, ତଂ ଅତିସଂଖିତ୍ତତ୍ତା ଦୁବ୍ବିଜାନଂ। ତେନସ୍ସ ୱିତ୍ଥାରନୟଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁଚ୍ଚତି – କତି ପଟିସନ୍ଧିୟୋ, କତି ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତାନି, କେନ କତ୍ଥ ପଟିସନ୍ଧି ହୋତି, କିଂ ପଟିସନ୍ଧିୟା ଆରମ୍ମଣନ୍ତି?

ଅସଞ୍ଞପଟିସନ୍ଧିୟା ସଦ୍ଧିଂ ୱୀସତି ପଟିସନ୍ଧିୟୋ। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାନେୱ ଏକୂନୱୀସତି ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତାନି। ତତ୍ଥ ଅକୁସଲୱିପାକାୟ ଅହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ଅପାୟେସୁ ପଟିସନ୍ଧି ହୋତି। କୁସଲୱିପାକାୟ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଜଚ୍ଚନ୍ଧଜାତିବଧିରଜାତିଉମ୍ମତ୍ତକଜାତିଏଳମୂଗନପୁଂସକାଦୀନଂ। ଅଟ୍ଠହି ସହେତୁକକାମାୱଚରୱିପାକେହି କାମାୱଚରଦେୱେସୁ ଚେୱ ମନୁସ୍ସେସୁ ଚ ପୁଞ୍ଞୱନ୍ତାନଂ ପଟିସନ୍ଧି ହୋତି। ପଞ୍ଚହି ରୂପାୱଚରୱିପାକେହି ରୂପୀବ୍ରହ୍ମଲୋକେ। ଚତୂହି ଅରୂପାୱଚରୱିପାକେହି ଅରୂପଲୋକେତି। ୟେନ ଚ ୟତ୍ଥ ପଟିସନ୍ଧି ହୋତି , ସା ଏୱ ତସ୍ସ ଅନୁରୂପା ପଟିସନ୍ଧି ନାମ। ସଙ୍ଖେପତୋ ପନ ପଟିସନ୍ଧିୟା ତୀଣି ଆରମ୍ମଣାନି ହୋନ୍ତି ଅତୀତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ନୱତ୍ତବ୍ବଞ୍ଚ। ଅସଞ୍ଞା ପଟିସନ୍ଧି ଅନାରମ୍ମଣାତି।

ତତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାୟତନନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନପଟିସନ୍ଧୀନଂ ଅତୀତମେୱ ଆରମ୍ମଣଂ। ଦସନ୍ନଂ କାମାୱଚରାନଂ ଅତୀତଂ ୱା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ୱା। ସେସାନଂ ନୱତ୍ତବ୍ବମେୱ। ଏୱଂ ତୀସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତମାନା ପନ ପଟିସନ୍ଧି ୟସ୍ମା ଅତୀତାରମ୍ମଣସ୍ସ ୱା ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣସ୍ସ ୱା ଚୁତିଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରମେୱ ପୱତ୍ତତି। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ ପନ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ଦ୍ୱୀସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଅଞ୍ଞତରାରମ୍ମଣାୟ ଚୁତିୟା ଅନନ୍ତରା ତୀସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଅଞ୍ଞତରାରମ୍ମଣାୟ ପଟିସନ୍ଧିୟା ସୁଗତିଦୁଗ୍ଗତିୱସେନ ପୱତ୍ତନାକାରୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୬୨୩। ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – କାମାୱଚରସୁଗତିୟଂ ତାୱ ଠିତସ୍ସ ପାପକମ୍ମିନୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ''ତାନିସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଓଲମ୍ବନ୍ତୀ''ତିଆଦିୱଚନତୋ (ମ। ନି। ୩।୨୪୮) ମରଣମଞ୍ଚେ ନିପନ୍ନସ୍ସ ୟଥୂପଚିତଂ ପାପକମ୍ମଂ ୱା କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ୱା ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି। ତଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନାୟ ତଦାରମ୍ମଣପରିୟୋସାନାୟ ଜୱନୱୀଥିୟା ଅନନ୍ତରଂ ଭୱଙ୍ଗୱିସୟଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ମିଂ ନିରୁଦ୍ଧେ ତଦେୱ ଆପାଥଗତଂ କମ୍ମଂ ୱା କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ୱା ଆରବ୍ଭ ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନକିଲେସବଲୱିନାମିତଂ ଦୁଗ୍ଗତିପରିୟାପନ୍ନଂ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅୟଂ ଅତୀତାରମ୍ମଣାୟ ଚୁତିୟା ଅନନ୍ତରା ଅତୀତାରମ୍ମଣା ପଟିସନ୍ଧି।

ଅପରସ୍ସ ମରଣସମୟେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରକମ୍ମୱସେନ ନରକାଦୀସୁ ଅଗ୍ଗିଜାଲୱଣ୍ଣାଦିକଂ ଦୁଗ୍ଗତିନିମିତ୍ତଂ ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି, ତସ୍ସ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଭୱଙ୍ଗେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧେ ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଆରବ୍ଭ ଏକଂ ଆୱଜ୍ଜନଂ, ମରଣସ୍ସ ଆସନ୍ନଭାୱେନ ମନ୍ଦୀଭୂତୱେଗତ୍ତା ପଞ୍ଚ ଜୱନାନି, ଦ୍ୱେ

ତଦାରମ୍ମଣାନୀତି ତୀଣି ୱୀଥିଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତତୋ ଭୱଙ୍ଗୱିସଯଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଏକଂ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ। ଏତ୍ତାୱତା ଏକାଦସ ଚିତ୍ତକ୍ଖଣା ଅତୀତା ହୋନ୍ତି। ଅଥସ୍ସ ଅୱସେସପଞ୍ଚଚିତ୍ତକ୍ଖଣାଯୁକେ ତସ୍ମିଞ୍ଞେୱ ଆରମ୍ମଣେ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଯଂ ଅତୀତାରମ୍ମଣାଯ ଚୁତିଯା ଅନନ୍ତରା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା ପଟିସନ୍ଧି।

ଅପରସ୍ସ ମରଣସମଯେ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଦ୍ୱାରାନଂ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ରାଗାଦିହେତୁଭୂତଂ ହୀନମାରମ୍ମଣଂ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି। ତସ୍ସ ଯଥାକ୍କମେନ ଉପ୍ପନ୍ନେ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନାୱସାନେ ମରଣସ୍ସ ଆସନ୍ନଭାୱେନ ମନ୍ଦୀଭୂତୱେଗତ୍ତା ପଞ୍ଚ ଜୱନାନି, ଦ୍ୱେ ତଦାରମ୍ମଣାନି ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତତୋ ଭୱଙ୍ଗୱିସଯଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଏକଂ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ। ଏତ୍ତାୱତା ଚ ଦ୍ୱେ ଭୱଙ୍ଗାନି, ଆୱଜ୍ଜନଂ, ଦସ୍ସନଂ, ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ, ସନ୍ତୀରଣଂ, ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ, ପଞ୍ଚ ଜୱନାନି, ଦ୍ୱେ ତଦାରମ୍ମଣାନି, ଏକଂ ଚୁତିଚିତ୍ତନ୍ତି ପଞ୍ଚଦସ ଚିତ୍ତକ୍ଖଣା ଅତୀତା ହୋନ୍ତି। ଅଥାୱସେସଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣାଯୁକେ ତସ୍ମିଞ୍ଞେୱ ଆରମ୍ମଣେ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଯମ୍ପି ଅତୀତାରମ୍ମଣାଯ ଚୁତିଯା ଅନନ୍ତରା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା ପଟିସନ୍ଧି। ଏସ ତାୱ ଅତୀତାରମ୍ମଣାଯ ସୁଗତିଚୁତିଯା ଅନନ୍ତରା ଅତୀତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣାଯ ଦୁଗ୍ଗତିପଟିସନ୍ଧିଯା ପୱତ୍ତନାକାରୋ।

୬୨୪। ଦୁଗ୍ଗତିଯଂ ଠିତସ୍ସ ପନ ଉପଚିତାନୱଜ୍ଜକମ୍ମସ୍ସ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ତଂ ଅନୱଜ୍ଜକମ୍ମଂ ୱା କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ୱା ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତୀତି କଣ୍ହପକ୍ଖେ ସୁକ୍କପକ୍ଖଂ ଠପେତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ପୁରିମନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ଅତୀତାରମ୍ମଣାଯ ଦୁଗ୍ଗତିଚୁତିଯା ଅନନ୍ତରା ଅତୀତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣାଯ ସୁଗତିପଟିସନ୍ଧିଯା ପୱତ୍ତନାକାରୋ।

୬୨୫। ସୁଗତିଯଂ ଠିତସ୍ସ ପନ ଉପଚିତାନୱଜ୍ଜକମ୍ମସ୍ସ ''ତାନିସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଓଲମ୍ବନ୍ତୀ''ତିଆଦିୱଚନତୋ ମରଣମଞ୍ଚେ ନିପନ୍ନସ୍ସ ଯଥୂପଚିତଂ ଅନୱଜ୍ଜକମ୍ମଂ ୱା କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ୱା ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି। ତଞ୍ଚ ଖୋ ଉପଚିତକାମାୱଚରାନୱଜ୍ଜକମ୍ମସ୍ସେୱ। ଉପଚିତମହଗ୍ଗତକମ୍ମସ୍ସ ପନ କମ୍ମନିମିତ୍ତମେୱ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି। ତଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନାଯ ତଦାରମ୍ମଣପରିଯୋସାନାଯ ସୁଦ୍ଧାଯ ୱା ଜୱନୱୀଥିଯା ଅନନ୍ତରଂ ଭୱଙ୍ଗୱିସଯଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ମିଂ ନିରୁଦ୍ଧେ ତମେୱ ଆପାଥଗତଂ କମ୍ମଂ ୱା କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ୱା ଆରବ୍ଭ ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନକିଲେସବଲୱିନାମିତଂ ସୁଗତିପରିଯାପନ୍ନଂ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଯଂ ଅତୀତାରମ୍ମଣାଯ ଚୁତିଯା ଅନନ୍ତରା ଅତୀତାରମ୍ମଣା ୱା ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣା ୱା ପଟିସନ୍ଧି।

ଅପରସ୍ସ ମରଣସମଯେ କାମାୱଚରଅନୱଜ୍ଜକମ୍ମୱସେନ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ମାତୁକୁଚ୍ଛିୱଣ୍ଣସଙ୍ଖାତଂ ୱା ଦେୱଲୋକେ ଉଯ୍ୟାନୱିମାନକପ୍ପରୁକ୍ଖାଦିୱଣ୍ଣସଙ୍ଖାତଂ ୱା ସୁଗତିନିମିତ୍ତଂ ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି, ତସ୍ସ ଦୁଗ୍ଗତିନିମିତ୍ତେ ଦସ୍ସିତାନୁକ୍କମେନେୱ ଚୁତିଚିତ୍ତାନନ୍ତରଂ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଯଂ ଅତୀତାରମ୍ମଣାଯ ଚୁତିଯା ଅନନ୍ତରା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା ପଟିସନ୍ଧି।

ଅପରସ୍ସ ମରଣସମଯେ ଞାତକା ''ଅଯଂ ତାତ ତୱତ୍ଥାଯ ବୁଦ୍ଧପୂଜା କରୀଯତି ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେହୀ''ତି ୱତ୍ୱା ପୁପ୍ଫଦାମପଟାକାଦିୱସେନ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ୱା, ଧମ୍ମସ୍ସୱନତୂରିଯପୂଜାଦିୱସେନ ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣଂ ୱା, ଧୂମୱାସଗନ୍ଧାଦିୱସେନ ଗନ୍ଧାରମ୍ମଣଂ ୱା, ''ଇଦଂ ତାତ ସାଯସ୍ସୁ ତୱତ୍ଥାଯ ଦାତବ୍ବଦେଯ୍ୟଧମ୍ମ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ମଧୁଫାଣିତାଦିୱସେନ ରସାରମ୍ମଣଂ ୱା, ''ଇଦଂ ତାତ ଫୁସସ୍ସୁ ତୱତ୍ଥାଯ ଦାତବ୍ବଦେଯ୍ୟଧମ୍ମ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଚୀନପଟ୍ଟସୋମାରପଟ୍ଟାଦିୱସେନ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାରମ୍ମଣଂ ୱା ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଉପସଂହରନ୍ତି, ତସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ଆପାଥଗତେ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣେ ଯଥାକ୍କମେନ ଉପ୍ପନ୍ନୱୋଟ୍ଠବ୍ବନାୱସାନେ ମରଣସ୍ସ ଆସନ୍ନଭାୱେନ ମନ୍ଦୀଭୂତୱେଗତ୍ତା ପଞ୍ଚ ଜୱନାନି, ଦ୍ୱେ ତଦାରମ୍ମଣାନି ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତତୋ ଭୱଙ୍ଗୱିସଯଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଏକଂ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ, ତଦୱସାନେ ତସ୍ମିଞ୍ଞେୱ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣଟ୍ଠିତିକେ ଆରମ୍ମଣେ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଯମ୍ପି ଅତୀତାରମ୍ମଣାଯ ଚୁତିଯା ଅନନ୍ତରା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା ପଟିସନ୍ଧି।

୬୨୬। ଅପରସ୍ସ ପନ ପଥୱୀକସିଣଜ୍ଝାନାଦିୱସେନ ପଟିଲଦ୍ଧମହଗ୍ଗତସ୍ସ ସୁଗତିଯଂ ଠିତସ୍ସ ମରଣସମଯେ କାମାୱଚରକୁସଲକମ୍ମ-କମ୍ମନିମିତ୍ତ-ଗତିନିମିତ୍ତାନଂ ୱା ଅଞ୍ଞତରଂ, ପଥୱୀକସିଣାଦିକଂ ୱା ନିମିତ୍ତଂ, ମହଗ୍ଗତଚିତ୍ତଂ ୱା ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି, ଚକ୍ଖୁସୋତାନଂ ୱା ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ କୁସଲୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭୂତଂ ପଣୀତମାରମ୍ମଣଂ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି, ତସ୍ସ ଯଥାକ୍କମେନ ଉପ୍ପନ୍ନୱୋଟ୍ଠବ୍ବନାୱସାନେ ମରଣସ୍ସ ଆସନ୍ନଭାୱେନ ମନ୍ଦୀଭୂତୱେଗତ୍ତା ପଞ୍ଚ ଜୱନାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ମହଗ୍ଗତଗତିକାନଂ ପନ ତଦାରମ୍ମଣଂ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଜୱନାନନ୍ତରଂଯେୱ ଭୱଙ୍ଗୱିସଯଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଏକଂ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ସାୱସାନେ କାମାୱଚରମହଗ୍ଗତସୁଗତୀନଂ ଅଞ୍ଞତରସୁଗତିପରିଯାପନ୍ନଂ ଯଥୂପଟ୍ଠିତେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଅଞ୍ଞତରାରମ୍ମଣଂ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଯଂ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣାଯ ସୁଗତିଚୁତିଯା ଅନନ୍ତରା ଅତୀତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣାନଂ ଅଞ୍ଞତରାରମ୍ମଣା ପଟିସନ୍ଧି।

ଏତେନାନୁସାରେନ ଆରୁପ୍ପଚୁତିଯାପି ଅନନ୍ତରା ପଟିସନ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଯଂ ଅତୀତନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣାଯ ସୁଗତିଚୁତିଯା ଅନନ୍ତରା

ଅତୀତନୱତ୍ତବ୍ବପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣାଯ ପଟିସନ୍ଧିଯା ପୱତ୍ତନାକାରୋ।

୬୨୭। ଦୁଗ୍ଗତିଯଂ ଠିତସ୍ସ ପନ ପାପକମ୍ମିନୋ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ତଂ କମ୍ମଂ କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ଗତିନିମିତ୍ତଂ ୱା ମନୋଦ୍ୱାରେ। ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ୱା ପନ ଅକୁସଲୁପ୍ପତ୍ତି ହେତୁଭୂତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି, ଅଥସ୍ସ ଯଥାକ୍କମେନ ଚୁତିଚିତ୍ତାୱସାନେ ଦୁଗ୍ଗତିପରିଯାପନ୍ନଂ ତେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଅଞ୍ଞତରାରମ୍ମଣଂ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଯଂ ଅତୀତାରମ୍ମଣାଯ ଦୁଗ୍ଗତିଚୁତିଯା ଅନନ୍ତରା ଅତୀତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣାଯ ପଟିସନ୍ଧିଯା ପୱତ୍ତନାକାରୋତି। ଏତ୍ତାୱତା ଏକୂନୱୀସତିୱିଧସ୍ସାପି ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ପୱତ୍ତି ଦୀପିତା ହୋତି।

୬୨୮। ତଯିଦଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଏୱଂ,

ପୱତ୍ତମାନଂ ସନ୍ଧିମ୍ହି, ଦ୍ୱେଧା କମ୍ମେନ ୱତ୍ତତି;

ମିସ୍ସାଦୀହି ଚ ଭେଦେହି, ଭେଦସ୍ସ ଦୁୱିଧାଦିକୋ।

ଇଦଞ୍ହି ଏକୂନୱୀସତିୱିଧମ୍ପି ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣଂ ପଟିସନ୍ଧିମ୍ହି ପୱତ୍ତମାନା ଦ୍ୱେଧା କମ୍ମେନ ୱତ୍ତତି। ଯଥାସକଞ୍ହି ଏକସ୍ସ ଜନକକମ୍ମଂ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ଚେୱ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''କୁସଲାକୁସଲଂ କମ୍ମଂ ୱିପାକସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୨୩)। ଏୱଂ ୱତ୍ତମାନସ୍ସ ପନସ୍ସ ମିସ୍ସାଦୀହି ଭେଦେହି ଦୁୱିଧାଦିକୋପି ଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ଇଦଞ୍ହି ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଏକଧା ପୱତ୍ତମାନମ୍ପି ରୂପେନ ସହ ମିସ୍ସାମିସ୍ସଭେଦତୋ ଦୁୱିଧଂ। କାମରୂପାରୂପଭୱଭେଦତୋ ତିୱିଧଂ। ଅଣ୍ଡଜଜଲାବୁଜ-ସଂସେଦଜ-ଓପପାତିକଯୋନିୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ। ଗତିୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧଂ। ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିୱସେନ ସତ୍ତୱିଧଂ। ସତ୍ତାୱାସୱସେନ ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ହୋତି।

୬୨୯। ତତ୍ଥ,

ମିସ୍ସଂ ଦ୍ୱିଧା ଭାୱଭେଦା, ସଭାୱଂ ତତ୍ଥ ଚ ଦ୍ୱିଧା;

ଦ୍ୱେ ୱା ତଯୋ ୱା ଦସକା, ଓମତୋ ଆଦିନା ସହ।

ମିସ୍ସଂ ଦ୍ୱିଧା ଭାୱଭେଦାତି ଯଂ ହେତଂ ଏତ୍ଥ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅରୂପଭୱା ରୂପମିସ୍ସଂ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ରୂପଭୱେ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯସଙ୍ଖାତେନ ଭାୱେନ ୱିନା ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ। କାମଭୱେ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଜାତିପଣ୍ଡକପଟିସନ୍ଧିଯା ଭାୱେନ ସହ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ସ-ଭାୱଂ, ଅ-ଭାୱନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ ହୋତି।

ସଭାୱଂତତ୍ଥ ଚ ଦ୍ୱିଧାତି ତତ୍ରାପି ଚ ଯଂ ସ-ଭାୱଂ, ତଂ ଇତ୍ଥିପୁରିସଭାୱାନଂ ଅଞ୍ଞତରେନ ସହ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ଦୁୱିଧମେୱ ହୋତି।

ଦ୍ୱେ ୱା ତଯୋ ୱା ଦସକା ଓମତୋ ଆଦିନା ସହାତି ଯଂ ହେତମେତ୍ଥ ''ମିସ୍ସଂ ଅମିସ୍ସ''ନ୍ତି ଦୁକେ ଆଦିଭୂତଂ ରୂପମିସ୍ସଂ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତେନ ସହ ୱତ୍ଥୁକାଯଦସକୱସେନ ଦ୍ୱେ ୱା, ୱତ୍ଥୁକାଯଭାୱଦସକୱସେନ ତଯୋ ୱା ଦସକା ଓମତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନତ୍ଥି ଇତୋ ପରଂ ରୂପପରିହାନୀତି। ତଂ ପନେତଂ ଏୱଂ ଓମକପରିମାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଅଣ୍ଡଜଜଲାବୁଜନାମିକାସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଯୋନୀସୁ ଜାତିଉଣ୍ଣାଯ ଏକେନ ଅଂସୁନା ଉଦ୍ଧଟସପ୍ପିମଣ୍ଡପ୍ପମାଣଂ କଲଲନ୍ତି ଲଦ୍ଧସଙ୍ଖଂ ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତତ୍ଥ ଯୋନୀନଂ ଗତିୱସେନ ସମ୍ଭୱଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୬୩୦। ଏତାସୁ ହି,

ନିରଯେ ଭୁମ୍ମୱଜ୍ଜେସୁ, ଦେୱେସୁ ଚ ନ ଯୋନିଯୋ;

ତିସ୍ସୋ ପୁରିମିକା ହୋନ୍ତି, ଚତସ୍ସୋପି ଗତିତ୍ତଯେ।

ତତ୍ଥ ଦେୱେସୁ ଚାତି ଚସଦ୍ଦେନ ଯଥା ନିରଯେ ଚ ଭୁମ୍ମୱଜ୍ଜେସୁ ଚ ଦେୱେସୁ, ଏୱଂ ନିଜ୍ଝାମତଣ୍ହିକପେତେସୁ ଚ ପୁରିମିକା ତିସ୍ସୋ ଯୋନିଯୋ ନ

ସନ୍ତୀତି ୱେଦିତଜ୍ଜା। ଓପପାତିକା ଏୱ ହି ତେ ହୋନ୍ତି। ସେସେ ପନ ତିରଚ୍ଛାନପେତ୍ତିୱିସଯମନୁସ୍ସସଙ୍ଖାତେ ଗତିଉଯେ ପୁଜ୍ଜେ ୱଜ୍ଜିତଭୂମ୍ମଦେୱେସୁ ଚ ଚତସ୍ସୋପି ଯୋନିଯୋ ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ,

ତିଂସ ନୱ ଚେୱ ରୂପୀସୁ, ସତ୍ତତି ଉକ୍କଂସତୋଥ ରୂପାନି;

ସଂସେଦୁପପାତଯୋନିସୁ, ଅଥ ୱା ଅୱକଂସତୋ ତିଂସ।

ରୂପୀବ୍ରହ୍ମେସୁ ତାୱ ଓପପାତିକଯୋନିକେସୁ ଚକ୍ଖୁସୋତୱତ୍ଥୁଦସକାନଂ ଜୀୱିତନୱକସ୍ସ ଚାତି ଚତୁନ୍ନଂ କଲାପାନଂ ୱସେନ ତିଂସ ଚ ନୱ ଚ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣେନ ସହ ରୂପାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ରୂପୀ ବ୍ରହ୍ମେ ପନ ଠପେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞେସୁ ସଂସେଦଜଓପପାତିକଯୋନିକେସୁ ଉକ୍କଂସତୋ ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯୱତ୍ଥୁଭାୱଦସକାନଂ ୱସେନ ସତ୍ତତି, ତାନି ଚ ନିଚ୍ଚଂ ଦେୱେସୁ। ତତ୍ଥ ୱଣ୍ଣୋ ଗନ୍ଧୋ ରସୋ ଓଜା ଚତସ୍ସୋ ଚାପି ଧାତୁଯୋ ଚକ୍ଖୁପସାଦୋ ଜୀୱିତନ୍ତି ଅଯଂ ଦସରୂପପରିମାଣୋ ରୂପପୁଞ୍ଜୋ ଚକ୍ଖୁଦସକୋ ନାମ। ଏୱଂ ସେସା ୱେଦିତଜ୍ଜା । ଅୱକଂସତୋ ପନ ଜଚ୍ଚନ୍ଧବଧିରଅଘାନକନପୁଂସକସ୍ସ ଜିୱ୍ହାକାଯୱତ୍ଥୁଦସକାନଂ ୱସେନ ତିଂସ ରୂପାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଉକ୍କଂସାୱକଂସାନଂ ପନ ଅନ୍ତରେ ଅନୁରୂପତୋ ୱିକପ୍ପୋ ୱେଦିତଜ୍ଜୋ।

୬୩୧। ଏୱଂ ୱିଦିତ୍ୱା ପୁନ,

ଖନ୍ଧାରମ୍ମଣଗତିହେତୁ-ୱେଦନାପୀତିୱିତକ୍କୱିଚାରେହି;

ଭେଦାଭେଦୱିସେସୋ, ଚୁତିସନ୍ଧୀନଂ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ।

ଯା ହେସା ମିସ୍ସାମିସ୍ସତୋ ଦୁୱିଧା ପଟିସନ୍ଧି, ଯା ଚସ୍ସା ଅତୀତାନନ୍ତରା ଚୁତି, ତାସଂ ଇମେହି ଖନ୍ଧାଦୀହି ଭେଦାଭେଦୱିସେସୋ ଞାତଜ୍ଜୋତି ଅତ୍ଥୋ।

କଥଂ? କଦାଚି ହି ଚତୁକ୍ଖନ୍ଧାଯ ଆରୁପ୍ପଚୁତିଯା ଅନନ୍ତରା ଚତୁକ୍ଖନ୍ଧାୱ ଆରମ୍ମଣତୋପି ଅଭିନ୍ନା ପଟିସନ୍ଧି ହୋତି। କଦାଚି ଅମହଗ୍ଗତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣାଯ ମହଗ୍ଗତଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣା। ଅଯଂ ତାୱ ଅରୂପଭୂମୀସୁଯେୱ ନଯୋ। କଦାଚି ପନ ଚତୁକ୍ଖନ୍ଧାଯ ଅରୂପଚୁତିଯା ଅନନ୍ତରା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା କାମାୱଚରପଟିସନ୍ଧି । କଦାଚି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାଯ କାମାୱଚରଚୁତିଯା ରୂପାୱଚରଚୁତିଯା ୱା ଅନନ୍ତରା ଚତୁକ୍ଖନ୍ଧା ଅରୂପପଟିସନ୍ଧି। ଏୱଂ ଅତୀତାରମ୍ମଣାଯ ଚୁତିଯା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା ପଟିସନ୍ଧି। ଏକଚ୍ଚସୁଗତିଚୁତିଯା ଏକଚ୍ଚଦୁଗ୍ଗତିପଟିସନ୍ଧି। ଅହେତୁକଚୁତିଯା ସହେତୁକପଟିସନ୍ଧି। ଦୁହେତୁକଚୁତିଯା ତିହେତୁକପଟିସନ୍ଧି। ଉପେକ୍ଖାସହଗତଚୁତିଯା ସୋମନସ୍ସସହଗତପଟିସନ୍ଧି। ଅପ୍ପୀତିକଚୁତିଯା ସପ୍ପୀତିକପଟିସନ୍ଧି। ଅୱିତକ୍କଚୁତିଯା ସୱିତକ୍କପଟିସନ୍ଧି। ଅୱିଚାରଚୁତିଯା ସୱିଚାରପଟିସନ୍ଧି। ଅୱିତକ୍କାୱିଚାରଚୁତିଯା ସୱିତକ୍କସୱିଚାରପଟିସନ୍ଧୀତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ୱିପରୀତତୋ ଚ ଯଥାଯୋଗଂ ଯୋଜେତଜ୍ଜଂ।

୬୩୨।

ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚଯମିତି ଧମ୍ମମତ୍ତମେତଂ ଭୱନ୍ତରମୁପେତି;

ନାସ୍ସ ତତୋ ସଙ୍କନ୍ତି, ନ ତତୋ ହେତୁଂ ୱିନା ହୋତି।

ଇତି ହେତଂ ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚଯଂ ରୂପାରୂପଧମ୍ମମତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଭୱନ୍ତରମୁପେତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ସତ୍ତୋ, ନ ଜୀୱୋ। ତସ୍ସ ଚ ନାପି ଅତୀତଭୱତୋ ଇଧ ସଙ୍କନ୍ତି ଅତ୍ଥି। ନାପି ତତୋ ହେତୁଂ ୱିନା ଇଧ ପାତୁଭାୱୋ। ତଯିଦଂ ପାକଟେନ ମନୁସ୍ସଚୁତିପଟିସନ୍ଧିକ୍କମେନ ପକାସଯିସ୍ସାମ।

ଅତୀତଭୱସ୍ମିଂ ହି ସରସେନ ଉପକ୍କମେନ ୱା ସମାସନ୍ନମରଣସ୍ସ ଅସଯ୍ହାନଂ ସଜ୍ଜଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗସନ୍ଧିବନ୍ଧନଚ୍ଛେଦକାନଂ ମାରଣନ୍ତିକୱେଦନାସତ୍ଥାନଂ ସନ୍ନିପାତଂ ଅସହନ୍ତସ୍ସ ଆତପେ ପକ୍ଖିତ୍ତହରିତତାଲପଣ୍ଣମିୱ କମେନ ଉପସୁସ୍ସମାନେ ସରୀରେ ନିରୁଦ୍ଧେସୁ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ହଦଯୱତ୍ଥୁମତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠିତେସୁ କାଯିନ୍ଦ୍ରିଯମନିନ୍ଦ୍ରିଯଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ତଙ୍ଖଣାୱସେସହଦଯୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସିତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଗରୁକସମାସେୱିତାସନ୍ନପୁଜ୍ଜକତାନଂ ଅଞ୍ଞତରଂ ଲଦ୍ଧାୱସେସପଚ୍ଚଯସଙ୍ଖାରସଙ୍ଖାତଂ କମ୍ମଂ, ତଦୁପଟ୍ଠାପିତଂ ୱା କମ୍ମନିମିତ୍ତଗତିନିମିତ୍ତସଙ୍ଖାତଂ ୱିସଯଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତତି। ତଦେୱଂ ପୱତ୍ତମାନଂ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାନଂ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ଅୱିଜ୍ଜାପଟିଚ୍ଛାଦିତାଦୀନୱେ ତସ୍ମିଂ ୱିସଯେ ତଣ୍ହା ନାମେତି, ସହଜାତସଙ୍ଖାରା ଖିପନ୍ତି। ତଂ ସନ୍ତତିୱସେନ ତଣ୍ହାଯ ନାମିଯମାନଂ ସଙ୍ଖାରେହି ଖିପ୍ପମାନଂ ଓରିମତୀରରୁକ୍ଖୱିନିବଦ୍ଧରଜ୍ଜୁମାଲମ୍ବିତ୍ୱା ମାତିକାତିକ୍କମକୋ ୱିଯ ପୁରିମଞ୍ଚ ନିସ୍ସଯଂ ଜହତି, ଅପରଞ୍ଚ

କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାପିତଂ ନିସ୍ସୟଂ ଅସ୍ସାଦୟମାନଂ ୱା ଅନସ୍ସାଦୟମାନଂ ୱା ଆରମ୍ମଣାଦୀହିୟେୱ ପଚ୍ଚୟେହି ପୱତ୍ତତୀତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିମଂ ଚୱନତୋ ଚୁତି। ପଚ୍ଛିମଂ ଭୱନ୍ତରାଦିପଟିସନ୍ଧାନତୋ ପଟିସନ୍ଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତି । ତଦେତଂ ନାପି ପୁରିମଭୱା ଇଧାଗତଂ, ନାପି ତତୋ କମ୍ମସଙ୍ଖାରନତିୱିସୟାଦିହେତୁଂ ୱିନା ପାତୁଭୂତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୬୩୩।

ସିୟୁଂ ନିଦସ୍ସନାନେତ୍ଥ, ପଟିଘୋସାଦିକା ଅଥ;

ସନ୍ତାନବନ୍ଧତୋ ନତ୍ଥି, ଏକତା ନାପି ନାନତା।

ଏତ୍ଥ ଚେତସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପୁରିମଭୱତୋ ଇଧ ଅନାଗମନେ, ଅତୀତଭୱପରିୟାପନ୍ନହେତୁତି ଚ ଉପ୍ପାଦେ ପଟିଘୋସ-ପଦୀପ-ମୁଦ୍ଦା-ପଟିବିମ୍ବପ୍ପକାରା ଧମ୍ମା ନିଦସ୍ସନାନି ସିୟୁଂ। ୟଥା ହି ପଟିଘୋସ-ପଦୀପ-ମୁଦ୍ଦା-ଛାୟା ସଦ୍ଦାଦିହେତୁକା ହୋନ୍ତି ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅଗନ୍ତ୍ୱା ଏୱମେୱଂ ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ସନ୍ତାନବନ୍ଧତୋ ନତ୍ଥି ଏକତା ନାପି ନାନତା। ୟଦି ହି ସନ୍ତାନବନ୍ଧେ ସତି ଏକନ୍ତମେକତା ଭୱେୟ୍ୟ, ନ ଖୀରତୋ ଦଧି ସମ୍ଭୂତଂ ସିୟା। ଅଥାପି ଏକନ୍ତନାନତା ଭୱେୟ୍ୟ, ନ ଖୀରସ୍ସାଧୀନୋ ଦଧି ସିୟା। ଏସ ନୟୋ ସବ୍ବହେତୁହେତୁସମୁପ୍ପନ୍ନେସୁ। ଏୱଞ୍ଚ ସତି ସବ୍ବଲୋକୱୋହାରଲୋପୋ ସିୟା, ସୋ ଚ ଅନିଟ୍ଠୋ। ତସ୍ମା ଏତ୍ଥ ନ ଏକନ୍ତମେକତା ୱା ନାନତା ୱା ଉପଗନ୍ତବ୍ବାତି।

୬୩୪। ଏତ୍ଥାହ – ନନୁ ଏୱଂ ଅସଙ୍କନ୍ତିପାତୁଭାୱେ ସତି ୟେ ଇମସ୍ମିଂ ମନୁସ୍ସତ୍ତଭାୱେ ଖନ୍ଧା, ତେସଂ ନିରୁଦ୍ଧତ୍ତା, ଫଲପଚ୍ଚୟସ୍ସ ଚ କମ୍ମସ୍ସ ତତ୍ଥ ଅଗମନତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅଞ୍ଞତୋ ଚ ତଂ ଫଲଂ ସିୟା, ଉପଭୁଞ୍ଜକେ ଚ ଅସତି କସ୍ସ ତଂ ଫଲଂ ସିୟା, ତସ୍ମା ନ ସୁନ୍ଦରମିଦଂ ୱିଧାନନ୍ତି। ତତ୍ରିଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

ସନ୍ତାନେ ୟଂ ଫଲଂ ଏତଂ, ନାଞ୍ଞସ୍ସ ନ ଚ ଅଞ୍ଞତୋ;

ବୀଜାନଂ ଅଭିସଙ୍ଖାରୋ, ଏତସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ସାଧକୋ।

ଏକସନ୍ତାନସ୍ମିଂ ହି ଫଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ତତ୍ଥ ଏକନ୍ତଏକତ୍ତନାନତ୍ତାନଂ ପଟିସିଦ୍ଧତ୍ତା ଅଞ୍ଞସ୍ସାତି ୱା ଅଞ୍ଞତୋତି ୱା ନ ହୋତି। ଏତସ୍ସ ଚ ପନତ୍ଥସ୍ସ ବୀଜାନଂ ଅଭିସଙ୍ଖାରୋ ସାଧକୋ। ଅମ୍ବବୀଜାଦୀନଂ ହି ଅଭିସଙ୍ଖାରେସୁ କତେସୁ ତସ୍ସ ବୀଜସ୍ସ ସନ୍ତାନେ ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚୟୋ କାଲନ୍ତରେ ଫଲୱିସେସୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ନ ଅଞ୍ଞବୀଜାନଂ, ନାପି ଅଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚୟା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି , ନ ଚ ତାନି ବୀଜାନି, ତେ ଅଭିସଙ୍ଖାରା ୱା ଫଲଟ୍ଠାନଂ ପାପୁଣନ୍ତି, ଏୱଂ ସମ୍ପଦମିଦଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱିଜ୍ଜାସିପ୍ପୋସଧାଦୀହି ଚାପି ବାଲସରୀରେ ଉପୟୁତ୍ତେହି କାଲନ୍ତରେ ୱୁଦ୍ଧସରୀରାଦୀସୁ ଫଲଦେହି ଅୟମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ୟମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ ''ଉପଭୁଞ୍ଜକେ ଚ ଅସତି କସ୍ସ ତଂ ଫଲଂ ସିୟା''ତି, ତତ୍ଥ,

ଫଲସ୍ସୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଏୱ, ସିଦ୍ଧା ଭୁଞ୍ଜକସମ୍ମୁତି;

ଫଲୁପ୍ପାଦେନ ରୁକ୍ଖସ୍ସ, ୟଥା ଫଲତି ସମ୍ମୁତି।

ୟଥା ହି ରୁକ୍ଖସଙ୍ଖାତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଏକଦେସଭୂତସ୍ସ ରୁକ୍ଖଫଲସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ଏୱ ରୁକ୍ଖୋ ଫଲତୀତି ୱା ଫଲିତୋତି ୱା ୱୁଚ୍ଚତି, ତଥା ଦେୱମନୁସ୍ସସଙ୍ଖାତାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଏକଦେସଭୂତସ୍ସ ଉପଭୋଗସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସୁଖଦୁକ୍ଖଫଲସ୍ସ ଉପ୍ପାଦେନେୱ ଦେୱୋ, ମନୁସ୍ସୋ ୱା ଉପଭୁଞ୍ଜତୀତି ୱା, ସୁଖିତୋ, ଦୁକ୍ଖିତୋତି ୱା ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ମା ନ ଏତ୍ଥ ଅଞ୍ଞେନ ଉପଭୁଞ୍ଜକେନ ନାମ କୋଚି ଅତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥୀତି।

୬୩୫। ୟୋପି ୱଦେୟ୍ୟ ''ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଏତେ ସଙ୍ଖାରା ୱିଜ୍ଜମାନା ୱା ଫଲସ୍ସ ପଚ୍ଚୟା ସିୟୁଂ, ଅୱିଜ୍ଜମାନା ୱା, ୟଦି ଚ ୱିଜ୍ଜମାନା ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣେୟେୱ ନେସଂ ୱିପାକେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ଅଥ ଅୱିଜ୍ଜମାନା ପୱତ୍ତିତୋ ପୁବ୍ବେ ପଚ୍ଛା ଚ ନିଚ୍ଚଂ ଫଲାୱହା ସିୟୁ''ନ୍ତି, ସୋ ଏୱଂ ୱତ୍ତବ୍ବୋ –

କତତ୍ତା ପଚ୍ଚଯା ଏତେ, ନ ଚ ନିଚ୍ଚଂ ଫଲାୱହା;

ପାଟିଭୋଗାଦିକଂ ତତ୍ଥ, ୱେଦିତବ୍ବଂ ନିଦସ୍ସନଂ।

କତତ୍ତାଯେୱ ହି ସଙ୍ଖାରା ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ନ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା, ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ୱା। ଯଥାହ – ''କାମାୱଚରସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତା ୱିପାକଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀ''ତିଆଦି (ଧ। ସ। ୪୩୧)। ଯଥାରହସ୍ସ ଚ ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ପଚ୍ଚଯା ହୁତ୍ୱା ନ ପୁନ ଫଲାୱହା ହୋନ୍ତି ୱିପାକତ୍ତା। ଏତସ୍ସ ଚତ୍ଥସ୍ସ ୱିଭାୱନେ ଇଦଂ ପାଟିଭୋଗାଦିକଂ ନିଦସ୍ସନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଥା ହି ଲୋକେ ଯୋ କସ୍ସଚି ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିଯ୍ୟାତନତ୍ଥଂ ପାଟିଭୋଗୋ ହୋତି, ଭଣ୍ଡଂ ୱା କିଣାତି, ଇଣଂ ୱା ଗଣ୍ହାତି, ତସ୍ସ ତଂ କିରିଯାକରଣମତ୍ତମେୱ ତଦତ୍ଥନିଯ୍ୟାତନାଦିମ୍ହି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ନ କିରିଯାଯ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତଂ, ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତଂ ୱା, ନ ଚ ତଦତ୍ଥନିଯ୍ୟାତନାଦିତୋ ପରମ୍ପି ଧାରକୋୱ ହୋତି। କସ୍ମା? ନିଯ୍ୟାତନାଦୀନଂ କତତ୍ତା। ଏୱଂ କତତ୍ତାୱ ସଙ୍ଖାରାପି ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ନ ଚ ଯଥାରହଂ ଫଲଦାନତୋ ପରମ୍ପି ଫଲାୱହା ହୋନ୍ତୀତି। ଏତ୍ତାୱତା ମିସ୍ସାମିସ୍ସୱସେନ ଦ୍ୱେଧାପି ୱତ୍ତମାନସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ପୱତ୍ତି ଦୀପିତା ହୋତି।

୬୩୬। ଇଦାନି ସବ୍ବେସ୍ୱେୱ ତେସୁ ବାତ୍ତିଂସୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣେସୁ ସମ୍ମୋହୱିଘାତତ୍ଥଂ,

ପଟିସନ୍ଧିପୱତ୍ତୀନଂ, ୱସେନେତେ ଭୱାଦିସୁ;

ୱିଜାନିତବ୍ବା ସଙ୍ଖାରା, ଯଥା ଯେସଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯା।

ତତ୍ଥ ତଯୋ ଭୱା, ଚତସ୍ସୋ ଯୋନିଯୋ, ପଞ୍ଚ ଗତିଯୋ, ସତ୍ତ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯୋ, ନୱ ସତ୍ତାୱାସାତି ଏତେ ଭୱାଦଯୋ ନାମ। ଏତେସୁ ଭୱାଦୀସୁ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପୱତ୍ତେ ଚ ଏତେ ଯେସଂ ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ପଚ୍ଚଯା, ଯଥା ଚ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ତଥା ୱିଜାନିତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ।

ତତ୍ଥ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରେ ତାୱ କାମାୱଚରଅଟ୍ଠଚେତନାଭେଦୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ଅୱିସେସେନ କାମଭୱେ ସୁଗତିଯଂ ନୱନ୍ନଂ ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ନାନକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ଚେୱ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ଚାତି ଦ୍ୱେଧା ପଚ୍ଚଯୋ। ରୂପାୱଚରପଞ୍ଚକୁସଲଚେତନାଭେଦୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ରୂପଭୱେ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ଏୱ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ।

ୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦକାମାୱଚରୋ ପନ କାମଭୱେ ସୁଗତିଯଂ ଉପେକ୍ଖାସହଗତାହେତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୱଜ୍ଜାନଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ପରିତ୍ତୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଦ୍ୱେଧା ପଚ୍ଚଯୋ ପୱତ୍ତେ, ନୋ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ। ସ୍ୱେୱ ରୂପଭୱେ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ତଥେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ପୱତ୍ତେ, ନୋ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ। କାମଭୱେ ପନ ଦୁଗ୍ଗତିଯଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନମ୍ପି ପରିତ୍ତୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ତଥେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ପୱତ୍ତେ, ନୋ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ। ତତ୍ଥ ନିରଯେ ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରସ୍ସ ନରକଚାରିକାଦୀସୁ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣସମାଯୋଗେ ସୋ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତିରଚ୍ଛାନେସୁ ପନ ପେତମହିଦ୍ଧିକେସୁ ଚ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ ଲବ୍ଭତିଯେୱ।

ସ୍ୱେୱ କାମଭୱେ ସୁଗତିଯଂ ସୋଳସନ୍ନମ୍ପି କୁସଲୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ତଥେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ପୱତ୍ତେ ଚ ପଟିସନ୍ଧିଯଞ୍ଚ। ଅୱିସେସେନ ପନ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ରୂପଭୱେ ଦସନ୍ନଂ ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ତଥେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ପୱତ୍ତେ ଚ ପଟିସନ୍ଧିଯଞ୍ଚ।

ଦ୍ୱାଦସାକୁସଲଚେତନାଭେଦୋ ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ କାମଭୱେ ଦୁଗ୍ଗତିଯଂ ଏକସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ତଥେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ, ନୋ ପୱତ୍ତେ। ଛନ୍ନଂ ପୱତ୍ତେ, ନୋ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ। ସତ୍ତନ୍ନମ୍ପି ଅକୁସଲୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ପୱତ୍ତେ ଚ ପଟିସନ୍ଧିଯଞ୍ଚ।

କାମଭୱେ ପନ ସୁଗତିଯଂ ତେସଂଯେୱ ସତ୍ତନ୍ନଂ ତଥେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ପୱତ୍ତେ, ନୋ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ। ରୂପଭୱେ ଚତୁନ୍ନଂ ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ତଥେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ପୱତ୍ତେ, ନୋ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ। ସୋ ଚ ଖୋ କାମାୱଚରେ ଅନିଟ୍ଠରୂପଦସ୍ସନସଦ୍ଦସୱନୱସେନ, ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ପନ ଅନିଟ୍ଠରୂପାଦଯୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ତଥା କାମାୱଚରଦେୱଲୋକେପି।

ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୋ ଅରୂପଭୱେ ଚତୁନ୍ନଂ ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ତଥେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ପୱତ୍ତେ ଚ ପଟିସନ୍ଧିଯଞ୍ଚ।

ଏୱଂ ତାୱ ଭୱେସୁ ପଟିସନ୍ଧିପୱତ୍ତୀନଂ ୱସେନ ଏତେ ସଙ୍ଖାରା ଯେସଂ ପଚ୍ଚଯା, ଯଥା ଚ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ତଥା ୱିଜାନିତବ୍ବା। ଏତେନେୱ ନଯେନ

ଯୋନିଆଦୀସୁପି ୱେଦିତବ୍ବା।

୬୩୭। ତତ୍ରିଦଂ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ମୁଖମତ୍ତପକାସନଂ – ଇମେସୁ ହି ସଙ୍ଖାରେସୁ ଯସ୍ମା ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ତାୱ ଦ୍ୱୀସୁ ଭୱେସୁ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଦତ୍ୱା ସବ୍ବମତ୍ତନୋ ୱିପାକଂ ଜନେତି। ତଥା ଅଣ୍ଡଜାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ଯୋନୀସୁ, ଦେୱମନୁସ୍ସସଙ୍ଖାତାସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଗତୀସୁ, ନାନତ୍ତକାଯନାନତ୍ତସଞ୍ଞୀନାନତ୍ତକାଯଏକତ୍ତସଞ୍ଞୀ-ଏକତ୍ତକାଯନାନତ୍ତସଞ୍ଞୀ-ଏକତ୍ତକାଯଏକତ୍ତସଞ୍ଞୀସଙ୍ଖାତାସୁ ଚତୂସୁ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀସୁ। ଅସଞ୍ଞସତ୍ତାୱାସେ ପନେସ ରୂପମତ୍ତମେୱାଭିସଙ୍ଖରୋତୀତି ଚତୂସ୍ୱେୱ ସତ୍ତାୱାସେସୁ ଚ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଦତ୍ୱା ସବ୍ବମତ୍ତନୋ ୱିପାକଂ ଜନେତି। ତସ୍ମା ଏସ ଏତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଭୱେସୁ, ଚତୂସୁ ଯୋନୀସୁ, ଦ୍ୱୀସୁ ଗତୀସୁ, ଚତୂସୁ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀସୁ, ଚତୂସୁ ସତ୍ତାୱାସେସୁ ଚ ଏକୱୀସତିଯା ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପୱତ୍ତେ ଚ।

ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ପନ ଯସ୍ମା ଏକସ୍ମିଂଯେୱ କାମଭୱେ ଚତୂସୁ ଯୋନୀସୁ, ଅୱସେସାସୁ ତୀସୁ ଗତୀସୁ , ନାନତ୍ତକାଯଏକତ୍ତସଞ୍ଞୀସଙ୍ଖାତାଯ ଏକିସ୍ସା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯା, ତାଦିସେଯେୱ ଚ ଏକସ୍ମିଂ ସତ୍ତାୱାସେ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ୱିପଚ୍ଚତି, ତସ୍ମା ଏସ ଏକସ୍ମିଂ ଭୱେ, ଚତୂସୁ ଯୋନୀସୁ, ତୀସୁ ଗତୀସୁ, ଏକିସ୍ସା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯା, ଏକମ୍ହି ଚ ସତ୍ତାୱାସେ ସତ୍ତନ୍ନଂ ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପୱତ୍ତେ ଚ।

ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୋ ପନ ଯସ୍ମା ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଅରୂପଭୱେ, ଏକିସ୍ସା ଓପପାତିକଯୋନିଯା, ଏକିସ୍ସା ଦେୱଗତିଯା, ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନାଦିକାସୁ ତୀସୁ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀସୁ, ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନାଦିକେସୁ ଚ ଚତୂସୁ ସତ୍ତାୱାସେସୁ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ୱିପଚ୍ଚତି, ତସ୍ମା ଏସ ଏକସ୍ମିଂ ଭୱେ, ଏକିସ୍ସା ଯୋନିଯା, ଏକିସ୍ସା ଗତିଯା, ତୀସୁ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀସୁ, ଚତୂସୁ ସତ୍ତାୱାସେସୁ ଚତୁନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପୱତ୍ତେ ଚାତି। ଏୱଂ,

ପଟିସନ୍ଧିପୱତ୍ତୀନଂ , ୱସେନେତେ ଭୱାଦିସୁ;

ୱିଜାନିତବ୍ବା ସଙ୍ଖାରା, ଯଥା ଯେସଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯାତି।

ଅଯଂ ''ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତି ପଦସ୍ମିଂ ୱିତ୍ଥାରକଥା।

ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯାନାମରୂପପଦୱିତ୍ଥାରକଥା

୬୩୮। ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପପଦେ –

ୱିଭାଗା ନାମରୂପାନଂ, ଭୱାଦୀସୁ ପୱତ୍ତିତୋ;

ସଙ୍ଗହା ପଚ୍ଚଯନଯା, ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ୱିଭାଗା ନାମରୂପାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ହି ନାମନ୍ତି ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖଂ ନମନତୋ ୱେଦନାଦଯୋ ତଯୋ ଖନ୍ଧା, ରୂପନ୍ତି ଚତ୍ତାରି ମହାଭୂତାନି ଚତୁନ୍ନଞ୍ଚ ମହାଭୂତାନଂ ଉପାଦାଯରୂପଂ। ତେସଂ ୱିଭାଗୋ ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତୋଯେୱାତି। ଏୱଂ ତାୱେତ୍ଥ ୱିଭାଗା ନାମରୂପାନଂ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ଭୱାଦୀସୁ ପୱତ୍ତିତୋତି ଏତ୍ଥ ଚ ନାମଂ ଏକଂ ସତ୍ତାୱାସଂ ଠପେତ୍ୱା ସବ୍ବଭୱଯୋନିଗତିୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିସେସସତ୍ତାୱାସେସୁ ପୱତ୍ତତି, ରୂପଂ ଦ୍ୱୀସୁ ଭୱେସୁ, ଚତୂସୁ ଯୋନୀସୁ, ପଞ୍ଚସୁ ଗତୀସୁ, ପୁରିମାସୁ ଚତୂସୁ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀସୁ, ପଞ୍ଚସୁ ସତ୍ତାୱାସେସୁ ପୱତ୍ତତି।

ଏୱଂ ପୱତ୍ତମାନେ ଚ ଏତସ୍ମିଂ ନାମରୂପେ ଯସ୍ମା ଅଭାୱକଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକାନଂ ଅଣ୍ଡଜାନଞ୍ଚ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱତ୍ଥୁକାଯଦସକୱସେନ ରୂପତୋ ଦ୍ୱେସନ୍ତତିସୀସାନି, ତଯୋ ଚ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧା ପାତୁଭୱନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେସଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ରୂପରୂପତୋ ୱୀସତି ଧମ୍ମା, ତଯୋ ଚ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧାତି ଏତେ ତେୱୀସତି ଧମ୍ମା ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ପନ ଏକସନ୍ତତିସୀସତୋ ନୱ ରୂପଧମ୍ମେ ଅପନେତ୍ୱା ଚୁଦ୍ଦସ। ସଭାୱକାନଂ ଭାୱଦସକଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତେତ୍ତିଂସ, ତେସମ୍ପି ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ସନ୍ତତିସୀସଦ୍ୱଯତୋ ଅଟ୍ଠାରସ ରୂପଧମ୍ମେ ଅପନେତ୍ୱା ପନ୍ନରସ।

ଯସ୍ମା ଚ ଓପପାତିକସତ୍ତେସୁ ବ୍ରହ୍ମକାଯିକାଦୀନଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଚକ୍ଖୁସୋତୱତ୍ଥୁଦସକାନଂ, ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯନୱକସ୍ସ ଚ ୱସେନ ରୂପତୋ ଚତ୍ତାରି

ସନ୍ତତିସୀସାନି, ତଯୋ ଚ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧା ପାତୁଭଓନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେସଂ ଓିତ୍ଥାରେନ ରୂପରୂପତୋ ଏକୂନଚତ୍ତାଲୀସ ଧମ୍ମା, ତଯୋ ଚ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧାତି ଏତେ ବାଚତ୍ତାଲୀସ ଧମ୍ମା ଓିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପନ୍ତି ଓେଦିତବ୍ବା। ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ପନ ସନ୍ତତିସୀସତ୍ତଯତୋ ସତ୍ତଓୀସତି ଧମ୍ମେ ଅପନେତ୍ୱା ପନ୍ନରସ।

କାମଭଓେ ପନ ଯସ୍ମା ସେସଓପପାତିକାନଂ, ସଂସେଦଜାନଂ ଓା ସଭାଓକପରିପୁଣ୍ଣାଯତନାନଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ରୂପତୋ ସତ୍ତ ସନ୍ତତିସୀସାନି, ତଯୋ ଚ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧା ପାତୁଭଓନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେସଂ ଓିତ୍ଥାରେନ ରୂପରୂପତୋ ସତ୍ତତି ଧମ୍ମା, ତଯୋ ଚ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧାତି ଏତେ ତେସତ୍ତତି ଧମ୍ମା ଓିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପନ୍ତି ଓେଦିତବ୍ବା। ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ପନ ରୂପସନ୍ତତିସୀସଛକ୍କତୋ ଚତୁପଞ୍ଞାସ ଧମ୍ମେ ଅପନେତ୍ୱା ଏକୂନଓୀସତି। ଏସ ଉକ୍କଂସୋ। ଅଓକଂସେନ ପନ ତଂତଂରୂପସନ୍ତତିସୀସଓିକଲାନଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଓସେନ ହାପେତ୍ୱା ହାପେତ୍ୱା ସଙ୍ଖେପତୋ ଓିତ୍ଥାରତୋ ଚ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ଓିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପସଙ୍ଖା ଓେଦିତବ୍ବା।

ଅରୂପୀନଂ ପନ ତଯୋଓ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧା। ଅସଞ୍ଞୀନଂ ରୂପତୋ ଜୀଓିତିନ୍ଦ୍ରିଯନଓକମେଓାତି। ଏସ ତାଓ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ନଯୋ।

ପଓତ୍ତେ ପନ ସବ୍ବତ୍ଥ ରୂପପ୍ପଓତ୍ତିଦେସେ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତିକ୍ଖଣେ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତେନ ସହ ପଓତ୍ତୌତୁତୋ ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ ସୁଦ୍ଧଟ୍ଠକଂ ପାତୁଭଓତି। ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ପନ ରୂପଂ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ତଞ୍ହି ଯଥା ପପାତେ ପତିତପୁରିସୋ ପରସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଏଓଂ ଓତ୍ଥୁଦୁବ୍ବଲତାଯ ଦୁବ୍ବଲତ୍ତା ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତତୋ ପନ ଉଦ୍ଧଂ ପଠମଭଓଙ୍ଗତୋ ପଭୁତି ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ ସୁଦ୍ଧଟ୍ଠକଂ, ସଦ୍ଦପାତୁଭାଓକାଲେ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣତୋ ଉଦ୍ଧଂ ପଓତ୍ତୌତୁତୋ ଚେଓ ଚିତ୍ତତୋ ଚ ସଦ୍ଦନଓକଂ, ଯେ ପନ କବଳୀକାରାହାରୂପଜୀଓିନୋ ଗବ୍ଭସେଯ୍ଯକସତ୍ତା, ତେସଂ,

''ଯଞ୍ଚସ୍ସ ଭୁଞ୍ଜତି ମାତା, ଅନ୍ନଂ ପାନଞ୍ଚ ଭୋଜନଂ;

ତେନ ସୋ ତତ୍ଥ ଯାପେତି, ମାତୁକୁଚ୍ଛିଗତୋ ନରୋ''ତି। –

ଓଚନତୋ ମାତରା ଅଜ୍ଝୋହରିତାହାରେନ ଅନୁଗତେ ସରୀରେ, ଓପପାତିକାନଂ ସବ୍ବପଠମଂ ଅତ୍ତନୋ ମୁଖଗତଂ ଖେଳଂ ଅଜ୍ଝୋହରଣକାଲେ ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନଂ ସୁଦ୍ଧଟ୍ଠକନ୍ତି ଇଦଂ ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ସୁଦ୍ଧଟ୍ଠକସ୍ସ, ଉତୁଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ଉକ୍କଂସତୋ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ନଓକାନଂ ଓସେନ ଛବ୍ବୀସତିଓିଧଂ, ପୁବ୍ବେ ଏକେକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଓୁତ୍ତଂ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ସତ୍ତତିଓିଧନ୍ତି ଛନ୍ନଓୁତିଓିଧଂ ରୂପଂ, ତଯୋ ଚ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧାତି ସମାସତୋ ନଓନଓୁତି ଧମ୍ମା। ଯସ୍ମା ଓା ସଦ୍ଦୋ ଅନିଯତୋ କଦାଚିଦେଓ ପାତୁଭାଓତୋ, ତସ୍ମା ଦୁଓିଧମ୍ପି ତଂ ଅପନେତ୍ୱା ଇମେ ସତ୍ତନଓୁତି ଧମ୍ମା ଯଥାସମ୍ଭଓଂ ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ଓିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପନ୍ତି ଓେଦିତବ୍ବଂ। ତେସଂ ହି ସୁତ୍ତାନମ୍ପି ପମତ୍ତାନମ୍ପି ଖାଦନ୍ତାନମ୍ପି ପିଓନ୍ତାନମ୍ପି ଦିଓା ଚ ରତ୍ତିଞ୍ଚ ଏତେ ଓିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ପଓତ୍ତନ୍ତି। ତଞ୍ଚ ନେସଂ ଓିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯଭାଓଂ ପରତୋ ଓଣ୍ଣଯିସ୍ସାମ।

ଯମ୍ପନେତମେତ୍ଥ କମ୍ମଜରୂପଂ, ତଂ ଭଓଯୋନିଗତିଠିତିସତ୍ତାଓାସେସୁ ସବ୍ବପଠମଂ ପତିଟ୍ଠହନ୍ତମ୍ପି ତିସମୁଟ୍ଠାନିକରୂପେନ ଅନୁପତ୍ଥଦ୍ଧଂ ନ ସକ୍କୋତି ସଣ୍ଠାତୁଂ, ନାପି ତିସମୁଟ୍ଠାନିକଂ ତେନ ଅନୁପତ୍ଥଦ୍ଧଂ। ଅଥ ଖୋ ଓାତବ୍ଭାହତାପି ଚତୁଦ୍ଦିସା ଓଓତ୍ଥାପିତା ନଳକଲାପିଯୋ ଓିଯ, ଊମିଓେଗବ୍ଭାହତାପି ମହାସମୁଦ୍ଦେ କତ୍ଥଚି ଲଦ୍ଧପତିଟ୍ଠା ଭିନ୍ନଓାହନିକା ଓିଯ ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୁପତ୍ଥଦ୍ଧାନେଓେତାନି ଅପତମାନାନି ସଣ୍ଠହିତ୍ୱା ଏକମ୍ପି ଓସ୍ସଂ ଦ୍ୱେପି ଓସ୍ସାନି… ପେ… ଓସ୍ସସତମ୍ପି ଯାଓ ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଆଯୁକ୍ଖଯୋ ଓା ପୁଞ୍ଞକ୍ଖଯୋ ଓା, ତାଓ ପଓତ୍ତନ୍ତୀତି। ଏଓଂ ଭଓାଦୀସୁ ପଓତ୍ତିତୋପେତ୍ଥ ଓିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ଓିନିଚ୍ଛଯୋ।

୬୩୯।ସଙ୍ଗହାତି ଏତ୍ଥ ଚ ଯଂ ଆରୁପ୍ପେ ପଓତ୍ତିପଟିସନ୍ଧୀସୁ, ପଞ୍ଚଓୋକାରଭଓେ ଚ ପଓତ୍ତିଯଂ ଓିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମମେଓ, ଯଞ୍ଚ ଅସଞ୍ଞେସୁ ସବ୍ବତ୍ଥ, ପଞ୍ଚଓୋକାରଭଓେ ଚ ପଓତ୍ତିଯଂ ଓିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ରୂପମେଓ, ଯଞ୍ଚ ପଞ୍ଚଓୋକାରଭଓେ ସବ୍ବତ୍ଥ ଓିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ ନାମରୂପଞ୍ଚ ନାମରୂପନ୍ତି ଏଓଂ ଏକଦେସସରୂପେକସେସନଯେନ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଓିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପନ୍ତି ଓେଦିତବ୍ବଂ।

ଅସଞ୍ଞେସୁ ଓିଞ୍ଞାଣାଭାଓା ଅଯୁତ୍ତନ୍ତି ଚେ, ନାଯୁତ୍ତଂ। ଇଦମ୍ପି,

ନାମରୂପସ୍ସ ଯଂ ହେତୁ, ଓିଞ୍ଞାଣଂ ତଂ ଦ୍ୱିଧା ମତଂ;

ଓିପାକମଓିପାକଞ୍ଚ, ଯୁତ୍ତମେଓ ଯତୋ ଇଦଂ।

ଯଞ୍ହି ନାମରୂପସ୍ସ ହେତୁ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତଂ ୱିପାକାୱିପାକଭେଦତୋ ଦ୍ୱେଧା ମତଂ। ଇଦଞ୍ଚ ଅସଞ୍ଞସତ୍ତେସୁ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନତ୍ତା ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ପୱତ୍ତଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ରୂପଂ। ତଥା ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ପୱତ୍ତିଯଂ କୁସଲାଦିଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଯୁତ୍ତମେୱ ଇଦଂ। ଏୱଂ ସଙ୍ଗହତୋପେତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

୬୪୦।ପଚ୍ଚଯନଯାତି ଏତ୍ଥ ହି,

ନାମସ୍ସ ପାକୱିଞ୍ଞାଣଂ, ନୱଧା ହୋତି ପଚ୍ଚଯୋ;

ୱତ୍ଥୁରୂପସ୍ସ ନୱଧା, ସେସରୂପସ୍ସ ଅଟ୍ଠଧା।

ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣଂ, ହୋତି ରୂପସ୍ସ ଏକଧା;

ତଦଞ୍ଞଂ ପନ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଯଥାରହଂ।

ଯଞ୍ହେତଂ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପୱତ୍ତିଯଂ ୱା ୱିପାକସଙ୍ଖାତଂ ନାମଂ, ତସ୍ସ ରୂପମିସ୍ସସ୍ସ ୱା ଅମିସ୍ସସ୍ସ ୱା ପଟିସନ୍ଧିକଂ ୱା ଅଞ୍ଞଂ ୱା ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣଂ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯସମ୍ପଯୁତ୍ତୱିପାକାହାରିନ୍ଦ୍ରିଯଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯେହି ନୱଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି।

ୱତ୍ଥୁରୂପସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯୱିପାକାହାରିନ୍ଦ୍ରିଯୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯେହି ନୱଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଠପେତ୍ୱା ପନ ୱତ୍ଥୁରୂପଂ ସେସରୂପସ୍ସ ଇମେସୁ ନୱସୁ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯଂ ଅପନେତ୍ୱା ସେସେହି ଅଟ୍ଠହି ପଚ୍ଚଯେହି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି।

ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣଂ ପନ ଅସଞ୍ଞସତ୍ତରୂପସ୍ସ ୱା ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ୱା କମ୍ମଜସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ସୁତ୍ତନ୍ତିକପରିଯାଯତୋ ଉପନିସ୍ସଯୱସେନ ଏକଧାୱ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଅୱସେସଂ ପଠମଭୱଙ୍ଗତୋ ପଭୁତି ସବ୍ବମ୍ପି ୱିଞ୍ଞାଣଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ନାମରୂପସ୍ସ ଯଥାରହଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯନଯେ ଦସ୍ସିଯମାନେ ସବ୍ବାପି ପଟ୍ଠାନକଥା ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବା ହୋତୀତି ନ ନଂ ଆରଭାମ।

ତତ୍ଥ ସିଯା – କଥଂ ପନେତଂ ଜାନିତବ୍ବଂ ‘‘ପଟିସନ୍ଧିନାମରୂପଂ ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ହୋତୀ’’ତି? ସୁତ୍ତତୋ ଯୁତ୍ତିତୋ ଚ। ସୁତ୍ତେ ହି ‘‘ଚିତ୍ତାନୁପରିୱତ୍ତିନୋ ଧମ୍ମା’’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୬୨) ନଯେନ ବହୁଧା ୱେଦନାଦୀନଂ ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯତା ସିଦ୍ଧା। ଯୁତ୍ତିତୋ ପନ,

ଚିତ୍ତଜେନ ହି ରୂପେନ, ଇଧ ଦିଟ୍ଠେନ ସିଜ୍ଝତି;

ଅଦିଟ୍ଠସ୍ସାପି ରୂପସ୍ସ, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପଚ୍ଚଯୋ ଇତି।

ଚିତ୍ତେ ହି ପସନ୍ନେ ଅପ୍ପସନ୍ନେ ୱା ତଦନୁରୂପାନି ରୂପାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନି ଦିଟ୍ଠାନି। ଦିଟ୍ଠେନ ଚ ଅଦିଟ୍ଠସ୍ସ ଅନୁମାନଂ ହୋତୀତି ଇମିନା ଇଧ ଦିଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତଜରୂପେନ ଅଦିଟ୍ଠସ୍ସାପି ପଟିସନ୍ଧିରୂପସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଜାନିତବ୍ବମେତଂ। କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସାପି ହି ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସେୱ ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯତା ପଟ୍ଠାନେ ଆଗତାତି। ଏୱଂ ପଚ୍ଚଯନଯତୋପେତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋତି।

ଅଯଂ ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପ’’ନ୍ତି ପଦସ୍ମିଂ ୱିତ୍ଥାରକଥା।

ନାମରୂପପଚ୍ଚଯାସଳାଯତନପଦୱିତ୍ଥାରକଥା

୬୪୧। ନାମରୂପପଚ୍ଚଯା ସଳାଯତନପଦେ –

ନାମଂ ଖନ୍ଧତ୍ତଯଂ ରୂପଂ, ଭୂତୱତ୍ଥାଦିକଂ ମତଂ;

କତେକସେସଂ ତଂ ତସ୍ସ, ତାଦିସସ୍ସେୱ ପଚ୍ଚଯୋ।

ଯଞ୍ହେତଂ ସଳାଯତନସ୍ସେୱ ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ନାମରୂପଂ, ତତ୍ଥ ନାମନ୍ତି ୱେଦନାଦିକ୍ଖନ୍ଧତ୍ତଯଂ, ରୂପଂ ପନ ସସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନଂ ନିଯମତୋ ଚତ୍ତାରି ଭୂତାନି ଛ ୱତ୍ଥୂନି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ଏୱଂ ଭୂତୱତ୍ଥାଦିକଂ ମତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଂ ପନ ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ ନାମରୂପଞ୍ଚ ନାମରୂପନ୍ତି ଏୱଂ କତେକସେସଂ ଛଟ୍ଠାଯତନଞ୍ଚ ସଳାଯତନଞ୍ଚ ସଳାଯତନନ୍ତି ଏୱଂ କତେକସେସସ୍ସେୱ ସଳାଯତନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ଆରୁପ୍ପେ ନାମମେୱ ପଚ୍ଚଯୋ, ତଞ୍ଚ ଛଟ୍ଠାଯତନସ୍ସେୱ ନ ଅଞ୍ଞସ୍ସ। ''ନାମପଚ୍ଚଯା ଛଟ୍ଠାଯତନ''ନ୍ତି (ୱିଭ। ୩୨୨) ହି ୱିଭଙ୍ଗେ ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ସିଯା – କଥଂ ପନେତଂ ଜାନିତବ୍ବଂ ''ନାମରୂପଂ ସଳାଯତନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି? ନାମରୂପଭାୱେ ଭାୱତୋ। ତସ୍ସ ତସ୍ସ ହି ନାମସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ଚ ଭାୱେ ତଂ ତଂ ଆଯତନଂ ହୋତି, ନ ଅଞ୍ଞଥା। ସା ପନସ୍ସ ତବ୍ଭାୱଭାୱିତା ପଚ୍ଚଯନଯସ୍ମିଂ ଯେୱ ଆୱିଭୱିସ୍ସତି। ତସ୍ମା,

ପଟିସନ୍ଧିଯା ପୱତ୍ତେ ୱା, ହୋତି ଯଂ ଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ;

ଯଥା ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତଥା ନେଯ୍ୟଂ ୱିଭାୱିନା।

ତତ୍ରାଯମତ୍ଥଦୀପନା –

ନାମମେୱ ହି ଆରୁପ୍ପେ, ପଟିସନ୍ଧିପୱତ୍ତିସୁ;

ପଚ୍ଚଯୋ ସତ୍ତଧା ଛଧା, ହୋତି ତଂ ଅୱକଂସତୋ।

କଥଂ? ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ତାୱ ଅୱକଂସତୋ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯସମ୍ପଯୁତ୍ତୱିପାକଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯେହି ସତ୍ତଧା ନାମଂ ଛଟ୍ଠାଯତନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। କିଞ୍ଚି ପନେତ୍ଥ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ, କିଞ୍ଚି ଆହାରପଚ୍ଚଯେନାତି ଏୱଂ ଅଞ୍ଞଥାପି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତସ୍ସ ୱସେନ ଉକ୍କଂସାୱକଂସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ପୱତ୍ତେପି ୱିପାକଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ଇତରଂ ପନ ଅୱକଂସତୋ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ୱିପାକପଚ୍ଚଯୱଜ୍ଜେହି ଛହି ପଚ୍ଚଯେହି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। କିଞ୍ଚି ପନେତ୍ଥ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ, କିଞ୍ଚି ଆହାରପଚ୍ଚଯେନାତି ଏୱଂ ଅଞ୍ଞଥାପି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତସ୍ସ ୱସେନ ଉକ୍କଂସାୱକଂସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅଞ୍ଞସ୍ମିମ୍ପି ଭୱେ ନାମଂ, ତଥେୱ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ;

ଛଟ୍ଠସ୍ସ ଇତରେସଂ ତଂ, ଛହାକାରେହି ପଚ୍ଚଯୋ।

ଆରୁପ୍ପତୋ ହି ଅଞ୍ଞସ୍ମିମ୍ପି ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ତଂ ୱିପାକନାମଂ ହଦଯୱତ୍ଥୁନୋ ସହାଯଂ ହୁତ୍ୱା ଛଟ୍ଠସ୍ସ ମନାଯତନସ୍ସ ଯଥା ଆରୁପ୍ପେ ୱୁତ୍ତଂ, ତଥେୱ ଅୱକଂସତୋ ସତ୍ତଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଇତରେସଂ ପନ ତଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନଂ ଚତୁମହାଭୂତସହାଯଂ ହୁତ୍ୱା ସହଜାତନିସ୍ସଯୱିପାକୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ ଛହାକାରେହି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। କିଞ୍ଚି ପନେତ୍ଥ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ, କିଞ୍ଚି ଆହାରପଚ୍ଚଯେନାତି ଏୱଂ ଅଞ୍ଞଥାପି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତସ୍ସ ୱସେନ ଉକ୍କଂସାୱକଂସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ପୱତ୍ତେପି ତଥା ହୋତି, ପାକଂ ପାକସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ;

ଅପାକଂ ଅୱିପାକସ୍ସ, ଛଧା ଛଟ୍ଠସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ।

ପୱତ୍ତେପି ହି ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ଯଥା ପଟିସନ୍ଧିଯଂ, ତଥେୱ ୱିପାକନାମଂ ୱିପାକସ୍ସ ଛଟ୍ଠାଯତନସ୍ସ ଅୱକଂସତୋ ସତ୍ତଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଅୱିପାକଂ ପନ ଅୱିପାକସ୍ସ ଛଟ୍ଠସ୍ସ ଅୱକଂସତୋୱ ତତୋ ୱିପାକପଚ୍ଚଯଂ ଅପନେତ୍ୱା ଛଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପନେତ୍ଥ ଉକ୍କଂସାୱକଂସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥେୱ ସେସପଞ୍ଚନ୍ନଂ, ୱିପାକଂ ପଚ୍ଚଯୋ ଭୱେ;

ଚତୁଧା ଅୱିପାକମ୍ପି, ଏୱମେୱ ପକାସିତଂ।

ତତ୍ଥେଭ ହି ପଭତ୍ତେ ସେସାନଂ ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଚକ୍ଖୁପସାଦାଦିଭତ୍ଥୁକଂ ଇତରମ୍ପି ଭିପାକନାମଂ ପଚ୍ଛାଜାତଭିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅଭିଗତପଚ୍ଚଯେହି ଚତୁଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଯଥା ଚ ଭିପାକଂ, ଅଭିପାକମ୍ପି ଏଭମେଭ ପକାସିତଂ। ତସ୍ମା କୁସଲାଦିଭେଦମ୍ପି ତେସଂ ଚତୁଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଭେଦିତବ୍ବଂ। ଏଭଂ ତାଭ ନାମମେଭ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପଭତ୍ତେ ଭା ଯସ୍ସ ଯସ୍ସ ଆଯତନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ଯଥା ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତଥା ଭେଦିତବ୍ବଂ।

ରୂପଂ ପନେତ୍ଥ ଆରୁପ୍ପେ, ଭଭେ ଭଭତି ପଚ୍ଚଯୋ;

ନ ଏକାଯତନସ୍ସାପି, ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧଭଭେ ପନ।

ରୂପତୋ ସନ୍ଧିଯଂ ଭତ୍ଥୁ, ଛଧା ଛଟ୍ଠସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ;

ଭୂତାନି ଚତୁଧା ହୋନ୍ତି, ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଅଭିସେସତୋ।

ରୂପତୋ ହି ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ଭତ୍ଥୁରୂପଂ ଛଟ୍ଠସ୍ସ ମନାଯତନସ୍ସ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯଭିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅଭିଗତପଚ୍ଚଯେହି ଛଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଚତ୍ତାରି ପନ ଭୂତାନି ଅଭିସେସତୋ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପଭତ୍ତେ ଚ ଯଂ ଯଂ ଆଯତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଭସେନ ପଞ୍ଚନ୍ନମ୍ପି ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନଂ ସହଜାତନିସ୍ସଯଅତ୍ଥିଅଭିଗତପଚ୍ଚଯେହି ଚତୁଧା ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି।

ତିଧା ଜୀଭିତମେତେସଂ, ଆହାରୋ ଚ ପଭତ୍ତିଯଂ;

ତାନେଭ ଛଧା ଛଟ୍ଠସ୍ସ, ଭତ୍ଥୁ ତସ୍ସେଭ ପଞ୍ଚଧା।

ଏତେସଂ ପନ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପଭତ୍ତେ ଚ ଅତ୍ଥି ଅଭିଗତିନ୍ଦ୍ରିଯଭସେନ ରୂପଜୀଭିତଂ ତିଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଆହାରୋ ଚ ଅତ୍ଥିଅଭିଗତାହାରଭସେନ ତିଭିଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ସୋ ଚ ଖୋ ଯେ ସତ୍ତା ଆହାରୂପଜୀଭିନୋ, ତେସଂ ଆହାରାନୁଗତେ କାଯେ ପଭତ୍ତିଯଂଯେଭ, ନୋ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ। ତାନି ପନ ପଞ୍ଚ ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନି ଛଟ୍ଠସ୍ସ ଚକ୍ଖୁ ସୋତଘାନଜିଭ୍ହାକାଯଭିଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖାତସ୍ସ ମନାଯତନସ୍ସ ନିସ୍ସଯପୁରେଜାତିନ୍ଦ୍ରିଯଭିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅଭିଗତଭସେନ ଛହାକାରେହି ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି ପଭତ୍ତେ, ନୋ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ। ଠପେତ୍ଭା ପନ ପଞ୍ଚଭିଞ୍ଞାଣାନି ତସ୍ସେଭ ଅଭସେସମନାଯତନସ୍ସ ଭତ୍ଥୁରୂପଂ ନିସ୍ସଯପୁରେଜାତଭିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅଭିଗତଭସେନ ପଞ୍ଚଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ପଭତ୍ତେଯେଭ, ନୋ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ। ଏଭଂ ରୂପମେଭ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପଭତ୍ତେ ଭା ଯସ୍ସ ଯସ୍ସ ଆଯତନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ଯଥା ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତଥା ଭେଦିତବ୍ବଂ।

ନାମରୂପଂ ପନୁଭଯଂ, ହୋତି ଯଂ ଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ;

ଯଥା ଚ ତମ୍ପି ସବ୍ବତ୍ଥ, ଭିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ ଭିଭାଭିନା।

ସେୟ୍ୟଥିଦଂ । ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ତାଭ ପଞ୍ଚଭୋକାରଭଭେ ଖନ୍ଧତ୍ତଯଭତ୍ଥୁରୂପସଙ୍ଖାତଂ ନାମରୂପଂ ଛଟ୍ଠାଯତନସ୍ସ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯଭିପାକସମ୍ପଯୁତ୍ତଭିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅଭିଗତପଚ୍ଚଯାଦୀହି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି। ଇଦମେତ୍ଥ ମୁଖମତ୍ତଂ। ଭୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ପନ ସକ୍କା ସବ୍ବଂ ଯୋଜେତୁନ୍ତି ନ ଏତ୍ଥ ଭିତ୍ଥାରୋ ଦସ୍ସିତୋତି।

ଅଯଂ ''ନାମରୂପପଚ୍ଚଯା ସଳାଯତନ''ନ୍ତି ପଦସ୍ମିଂ ଭିତ୍ଥାରକଥା।

ସଳାଯତନପଚ୍ଚଯାଫସ୍ସପଦଭିତ୍ଥାରକଥା

୬୪୨। ସଳାଯତନପଚ୍ଚଯା ଫସ୍ସପଦେ –

ସଳେଭ ଫସ୍ସା ସଙ୍ଖେପା, ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଆଦଯୋ;

ଭିଞ୍ଞାଣମିଭ ବାତ୍ତିଂସ, ଭିତ୍ଥାରେନ ଭଭନ୍ତି ତେ।

ସଙ୍ଖେପେନ ହି ସଳାଯତନପଚ୍ଚଯା ଫସ୍ସୋତି ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସୋ, ସୋତସମ୍ଫସ୍ସୋ, ଘାନସମ୍ଫସ୍ସୋ, ଜିଵ୍ହାସମ୍ଫସ୍ସୋ, କାଯସମ୍ଫସ୍ସୋ, ମନୋସମ୍ଫସ୍ସୋତି ଇମେ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦଯୋ ଛ ଏଵ ଫସ୍ସା ଭଵନ୍ତି। ଵିତ୍ଥାରେନ ପନ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦଯୋ ପଞ୍ଚ କୁସଲଵିପାକା, ପଞ୍ଚ ଅକୁସଲଵିପାକାତି ଦସ, ସେସା ବାଵୀସତି-ଲୋକିଯଵିପାକଵିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚ ବାଵୀସତୀତି ଏଵଂ ସବ୍ବେପି ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ଵୁତ୍ତଵିଞ୍ଞାଣମିଵ ବାତ୍ତିଂସ ହୋନ୍ତି।

ଯଂ ପନେତସ୍ସ ବାତ୍ତିଂସଵିଧସ୍ସାପି ଫସ୍ସସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ସଳାଯତନଂ, ତତ୍ଥ,

ଛଟ୍ଠେନ ସହ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ, ଚକ୍ଖାଦିଂ ବାହିରେହିପି;

ସଳାଯତନମିଚ୍ଛନ୍ତି, ଛହି ସଦ୍ଧିଂ ଵିଚକ୍ଖଣା।

ତତ୍ଥ ଯେ ତାଵ ''ଉପାଦିଣ୍ଣକପଵତ୍ତିକଥା ଅଯ''ନ୍ତି ସକସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନମେଵ ପଚ୍ଚଯଂ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ଦୀପେନ୍ତି, ତେ ''ଛଟ୍ଠାଯତନପଚ୍ଚଯା ଫସ୍ସୋ''ତି (ଵିଭ. ୩୨୨) ପାଳିଅନୁସାରତୋ ଆରୁପ୍ପେ ଛଟ୍ଠାଯତନଞ୍ଚ, ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ସବ୍ବସଙ୍ଗହତୋ ସଳାଯତନଞ୍ଚ ଫସ୍ସସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋତି ଏକଦେସସରୂପେକସେସଂ କତ୍ୱା ଛଟ୍ଠେନ ସହ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଚକ୍ଖାଦିଂ ସଳାଯତନନ୍ତି ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ତଞ୍ହି ଛଟ୍ଠାଯତନଞ୍ଚ ସଳାଯତନଞ୍ଚ ସଳାଯତନନ୍ତେଵ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି।

ଯେ ପନ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନମେଵ ଏକସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନଂ ଦୀପେନ୍ତି, ପଚ୍ଚଯଂ ପନ ଭିନ୍ନସନ୍ତାନମ୍ପି, ତେ ଯଂ ଯଂ ଆଯତନଂ ଫସ୍ସସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଦୀପେନ୍ତା ବାହିରମ୍ପି ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ତଦେଵ ଛଟ୍ଠେନ ସହ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ବାହିରେହିପି ରୂପାଯତନାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ସଳାଯତନନ୍ତି ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ତମ୍ପି ହି ଛଟ୍ଠାଯତନଞ୍ଚ ସଳାଯତନଞ୍ଚ ସଳାଯତନନ୍ତି ଏତେସଂ ଏକସେସେ କତେ ସଳାଯତନନ୍ତେଵ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି।

ଏତ୍ଥାହ – ନ ସବ୍ବାଯତନେହି ଏକୋ ଫସ୍ସୋ ସମ୍ଭୋତି, ନାପି ଏକମ୍ହା ଆଯତନା ସବ୍ବେ ଫସ୍ସା, ଅଯଞ୍ଚ ସଳାଯତନପଚ୍ଚଯା ଫସ୍ସୋତି ଏକୋଵ ଵୁତ୍ତୋ, ସୋ କସ୍ମାତି। ତତ୍ରିଦଂ ଵିସ୍ସଜ୍ଜନଂ – ସଚ୍ଚମେତଂ, ସବ୍ବେହି ଏକୋ, ଏକମ୍ହା ଵା ସବ୍ବେ ନ ସମ୍ଭୋନ୍ତି, ସମ୍ଭୋତି ପନ ଅନେକେହି ଏକୋ। ଯଥା ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସୋ ଚକ୍ଖାଯତନା ରୂପାଯତନା ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖାତା ମନାଯତନା ଅଵସେସସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାଯତନା ଚାତି ଏଵଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଯଥାନୁରୂପଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତସ୍ମା ଏଵ ହି,

ଏକୋପନେକାଯତନପ୍ପଭଵୋ ଇତି ଦୀପିତୋ;

ଫସ୍ସୋଯଂ ଏକଵଚନନିଦ୍ଦେସେନୀଧ ତାଦିନା।

ଏକଵଚନନିଦ୍ଦେସେନାତି ସଳାଯତନପଚ୍ଚଯା ଫସ୍ସୋତି ଇମିନା ଏକଵଚନନିଦ୍ଦେସେନ ଅନେକେହି ଆଯତନେହି ଏକୋ ଫସ୍ସୋ ହୋତୀତି ତାଦିନା ଦୀପିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଯତନେସୁ ପନ,

ଛଧା ପଞ୍ଚ ତତୋ ଏକଂ, ନଵଧା ବାହିରାନି ଛ;

ଯଥାସମ୍ଭଵମେତସ୍ସ, ପଚ୍ଚଯତ୍ତେ ଵିଭାଵଯେ।

ତତ୍ରାଯଂ ଵିଭାଵନା – ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନି ତାଵ ପଞ୍ଚ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦିଭେଦତୋ ପଞ୍ଚଵିଧସ୍ସ ଫସ୍ସସ୍ସ ନିସ୍ସଯପୁରେଜାତିନ୍ଦ୍ରିଯଵିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅଵିଗତଵସେନ ଛଧା ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ତତୋ ପରଂ ଏକଂ ଵିପାକମନାଯତନଂ ଅନେକଭେଦସ୍ସ ଵିପାକମନୋସମ୍ଫସ୍ସସ୍ସ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯଵିପାକାହାରିନ୍ଦ୍ରିଯସମ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅଵିଗତଵସେନ ନଵଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ବାହିରେସୁ ପନ ରୂପାଯତନଂ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପୁରେଜାତଅତ୍ଥିଅଵିଗତଵସେନ ଚତୁଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ତଥା ସଦ୍ଦାଯତନାଦୀନି ସୋତସମ୍ଫସ୍ସାଦୀନଂ। ମନୋସମ୍ଫସ୍ସସ୍ସ ପନ ତାନି ଚ ଧମ୍ମାଯତନଞ୍ଚ ତଥା ଚ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯମତ୍ତେନେଵ ଚାତି ଏଵଂ ବାହିରାନି ଛ ଯଥାସମ୍ଭଵମେତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯତ୍ତେ ଵିଭାଵଯେତି।

ଅଯଂ ''ସଳାଯତନପଚ୍ଚଯା ଫସ୍ସୋ''ତି ପଦସ୍ମିଂ ଵିତ୍ଥାରକଥା।

ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯାୱେଦନାପଦୱିତ୍ଥାରକଥା

୬୪୩। ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନାପଦେ –

ଦ୍ୱାରତୋ ୱେଦନା ୱୁତ୍ତା, ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜାଦିକା;

ସଠେୱ ତା ପଭେଦେନ, ଏକୂନନୱୁତୀ ମତା।

ଏତସ୍ସପି ପଦସ୍ସ ୱିଭଙ୍ଗେ ‘‘ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜା ୱେଦନା। ସୋତ… ଘାନ… ଜିୱ୍ହା… କାଯ… ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଜା ୱେଦନା’’ତି (ୱିଭ। ୨୩୧) ଏୱଂ ଦ୍ୱାରତୋ ସଠେୱ ୱେଦନା ୱୁତ୍ତା, ତା ପନ ପଭେଦେନ ଏକୂନନୱୁତିଯା ଚିତ୍ତେହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତତ୍ତା ଏକୂନନୱୁତି ମତା।

ୱେଦନାସୁ ପନେତାସୁ, ଇଧ ବାତ୍ତିଂସ ୱେଦନା;

ୱିପାକଚିତ୍ତଯୁତ୍ତାୱ, ଅଧିପ୍ପେତାତି ଭାସିତା।

ଅଟ୍ଠଧା ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ, ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରମ୍ହି ପଚ୍ଚଯୋ;

ସେସାନଂ ଏକଧା ଫସ୍ସୋ, ମନୋଦ୍ୱାରେପି ସୋ ତଥା।

ତତ୍ଥ ହି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଚକ୍ଖୁପସାଦାଦିୱତ୍ଥୁକାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ୱେଦନାନଂ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦିକୋ ଫସ୍ସୋ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯୱିପାକଆହାରସମ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ ଅଟ୍ଠଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ସେସାନଂ ପନ ଏକେକସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାରେ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସନ୍ତୀରଣତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ପୱତ୍ତାନଂ କାମାୱଚରୱିପାକୱେଦନାନଂ ସୋ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦିକୋ ଫସ୍ସୋ ଉପନିସ୍ସଯୱସେନ ଏକଧାୱ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି।

ମନୋଦ୍ୱାରେପି ସୋ ତଥାତି ମନୋଦ୍ୱାରେପି ହି ତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ପୱତ୍ତାନଂ କାମାୱଚରୱିପାକୱେଦନାନଂ ସୋ ସହଜାତମନୋସମ୍ଫସ୍ସସଙ୍ଖାତୋ ଫସ୍ସୋ ତଥେୱ ଅଟ୍ଠଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ପଟିସନ୍ଧିଭୱଙ୍ଗଚୁତିୱସେନ ପୱତ୍ତାନଂ ତେଭୂମକୱିପାକୱେଦନାନମ୍ପି। ଯା ପନ ତା ମନୋଦ୍ୱାରେ ତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ପୱତ୍ତା କାମାୱଚରୱେଦନା, ତାସଂ ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ମନୋସମ୍ଫସ୍ସୋ ଉପନିସ୍ସଯୱସେନ ଏକଧାୱ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି।

ଅଯଂ ‘‘ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନା’’ତି ପଦସ୍ମିଂ ୱିତ୍ଥାରକଥା।

ୱେଦନାପଚ୍ଚଯାତଣ୍ହାପଦୱିତ୍ଥାରକଥା

୬୪୪। ୱେଦନାପଚ୍ଚଯା ତଣ୍ହାପଦେ –

ରୂପତଣ୍ହାଦିଭେଦେନ, ଛ ତଣ୍ହା ଇଧ ଦୀପିତା;

ଏକେକା ତିୱିଧା ତତ୍ଥ, ପୱତ୍ତାକାରତୋ ମତା।

ଇମସ୍ମିଂ ହି ପଦେ ସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣପୁତ୍ତୋତି ପିତିତୋ ନାମୱସେନ ପୁତ୍ତୋ ୱିଯ ‘‘ରୂପତଣ୍ହା। ସଦ୍ଦ… ଗନ୍ଧ… ରସ… ଫୋଟ୍ଠବ୍ବ… ଧମ୍ମତଣ୍ହା’’ତି (ୱିଭ। ୨୩୨) ଆରମ୍ମଣତୋ ନାମୱସେନ ୱିଭଙ୍ଗେ ଛ ତଣ୍ହା ଦୀପିତା।

ତାସୁ ପନ ତଣ୍ହାସୁ ଏକେକା ତଣ୍ହା ପୱତ୍ତିଆକାରତୋ କାମତଣ୍ହା, ଭୱତଣ୍ହା, ୱିଭୱତଣ୍ହାତି ଏୱଂ ତିୱିଧା ମତା। ରୂପତଣ୍ହାଯେୱ ହି ଯଦା ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଆପାଥମାଗତଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ କାମସ୍ସାଦୱସେନ ଅସ୍ସାଦଯମାନା ପୱତ୍ତତି, ତଦା କାମତଣ୍ହା ନାମ ହୋତି। ଯଦା ତଦେୱାରମ୍ମଣଂ ‘‘ଧୁୱଂ ସସ୍ସତ’’ନ୍ତି ପୱତ୍ତାଯ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଯା ସଦ୍ଧିଂ ପୱତ୍ତତି, ତଦା ଭୱତଣ୍ହା ନାମ ହୋତି। ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିସହଗତୋ ହି ରାଗୋ ଭୱତଣ୍ହାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଦା ପନ

ତଦେୱାରମ୍ମଣଂ ‘‘ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି ୱିନସ୍ସତୀ’’ତି ପୱତ୍ତାୟ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିୟା ସଦ୍ଧିଂ ପୱତ୍ତତି, ତଦା ୱିଭୱତଣ୍ହା ନାମ ହୋତି। ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିସହଗତୋ ହି ରାଗୋ ୱିଭୱତଣ୍ହାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏସ ନୟୋ ସଦ୍ଦତଣ୍ହାଦୀସୁପୀତି। ଏତା ଅଟ୍ଠାରସ ତଣ୍ହା ହୋନ୍ତି।

ତା ଅଜ୍ଝତ୍ତରୂପାଦୀସୁ ଅଟ୍ଠାରସ, ବହିଦ୍ଧା ଅଟ୍ଠାରସାତି ଛତ୍ତିଂସ। ଇତି ଅତୀତା ଛତ୍ତିଂସ, ଅନାଗତା ଛତ୍ତିଂସ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ଛତ୍ତିଂସାତି ଅଟ୍ଠସତଂ ତଣ୍ହା ହୋନ୍ତି। ତା ପୁନ ସଙ୍ଖେପ୍ପମାଣା ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣୱସେନ ଛ, କାମତଣ୍ହାଦିୱସେନ ୱା ତିସ୍ସୋୱ ତଣ୍ହା ହୋନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ୟସ୍ମା ପନିମେ ସତ୍ତା ପୁତ୍ତଂ ଅସ୍ସାଦେତ୍ୱା ପୁତ୍ତେ ମମତ୍ତେନ ଧାତିୟା ୱିୟ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ୱେଦନଂ ଅସ୍ସାଦେତ୍ୱା ୱେଦନାୟ ମମତ୍ତେନ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଦାୟକାନଂ ଚିତ୍ତକାର-ଗନ୍ଧବ୍ବ-ଗନ୍ଧିକ-ସୂଦ-ତନ୍ତୱାୟରସାୟନୱିଧାୟକୱେଜ୍ଜାଦୀନଂ ମହାସକ୍କାରଂ କରୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ସବ୍ବାପେସା ୱେଦନାପଚ୍ଚୟା ତଣ୍ହା ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ୟସ୍ମା ଚେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପେତା, ୱିପାକସୁଖୱେଦନା;

ଏକାୱ ଏକଧାୱେସା, ତସ୍ମା ତଣ୍ହାୟ ପଚ୍ଚୟୋ।

ଏକଧାତି ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟେନେୱ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ୟସ୍ମା ୱା,

ଦୁକ୍ଖୀ ସୁଖଂ ପତ୍ଥୟତି, ସୁଖୀ ଭିୟ୍ୟୋପି ଇଚ୍ଛତି;

ଉପେକ୍ଖା ପନ ସନ୍ତତ୍ତା, ସୁଖମିଚ୍ଚେୱ ଭାସିତା।

ତଣ୍ହାୟ ପଚ୍ଚୟା ତସ୍ମା, ହୋନ୍ତି ତିସ୍ସୋପି ୱେଦନା;

ୱେଦନାପଚ୍ଚୟା ତଣ୍ହା, ଇତି ୱୁତ୍ତା ମହେସିନା।

ୱେଦନାପଚ୍ଚୟା ଚାପି, ୟସ୍ମା ନାନୁସୟଂ ୱିନା;

ହୋତି ତସ୍ମା ନ ସା ହୋତି, ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ୱୁସୀମତୋତି।

ଅୟଂ ‘‘ୱେଦନାପଚ୍ଚୟା ତଣ୍ହା’’ତି ପଦସ୍ମିଂ ୱିତ୍ଥାରକଥା।

ତଣ୍ହାପଚ୍ଚୟାଉପାଦାନପଦୱିତ୍ଥାରକଥା

୬୪୫। ତଣ୍ହାପଚ୍ଚୟା ଉପାଦାନପଦେ –

ଉପାଦାନାନି ଚତ୍ତାରି, ତାନି ଅତ୍ଥୱିଭାଗତୋ;

ଧମ୍ମସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରା, କମତୋ ଚ ୱିଭାୱୟେ।

ତତ୍ରାୟଂ ୱିଭାୱନା – କାମୁପାଦାନଂ, ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ, ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନଂ, ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନନ୍ତି ଇମାନି ତାୱେତ୍ଥ ଚତ୍ତାରି ଉପାଦାନାନି। ତେସଂ ଅୟଂ ଅତ୍ଥୱିଭାଗୋ – ୱତ୍ଥୁସଙ୍ଖାତଂ କାମଂ ଉପାଦିୟତୀତି କାମୁପାଦାନଂ, କାମୋ ଚ ସୋ ଉପାଦାନଞ୍ଚାତିପି କାମୁପାଦାନଂ। ଉପାଦାନନ୍ତି ଦଳ୍ହଗ୍ଗହଣଂ। ଦଳ୍ହତ୍ଥୋ ହେତ୍ଥ ଉପସଦ୍ଦୋ ଉପାୟାସୂପକଟ୍ଠାଦୀସୁ ୱିୟ। ତଥା ଦିଟ୍ଠି ଚ ସା ଉପାଦାନଞ୍ଚାତି ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ। ଦିଟ୍ଠିଂ ଉପାଦିୟତୀତି ୱା ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ। ‘‘ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୩୧) ହି ପୁରିମଦିଟ୍ଠିଂ ଉତ୍ତରଦିଟ୍ଠି ଉପାଦିୟତି। ତଥା ସୀଲବ୍ବତଂ ଉପାଦିୟତୀତି ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନଂ। ସୀଲବ୍ବତଞ୍ଚ ତଂ ଉପାଦାନଞ୍ଚାତିପି ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନଂ। ଗୋସୀଲଗୋୱତାଦୀନି ହି ‘‘ଏୱଂ ସୁଦ୍ଧୀ’’ତି ଅଭିନିୱେସତୋ ସୟମେୱ ଉପାଦାନାନି। ତଥା ୱଦନ୍ତି ଏତେନାତି ୱାଦୋ। ଉପାଦିୟନ୍ତି ଏତେନାତି ଉପାଦାନଂ। କିଂ ୱଦନ୍ତି, ଉପାଦିୟନ୍ତି ୱା? ଅତ୍ତାନଂ। ଅତ୍ତନୋ ୱାଦୁପାଦାନଂ ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନଂ। ଅତ୍ତୱାଦମତ୍ତମେୱ ୱା ଅତ୍ତାତି ଉପାଦିୟନ୍ତି ଏତେନାତି ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନଂ। ଅୟଂ ତାୱ ତେସଂ ଅତ୍ଥୱିଭାଗୋ।

ଧମ୍ମସଙ୍ଗେପଓ୍ୱିହ୍ହାରେ ପନ କାମୁପାଦାନଂ ତାଓ୍ୱ ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ କାମୁପାଦାନଂ? ଯୋ କାମେସୁ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ କାମରାଗୋ କାମନନ୍ଦୀ କାମତଣ୍ହା କାମସ୍ନେହୋ କାମପରିଳାହୋ କାମମୁଚ୍ଛା କାମଜ୍ଝୋସାନଂ, ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି କାମୁପାଦାନ’’ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୧୨୨୦; ୱିଭ। ୯୩୮) ଆଗତତ୍ତା ସଙ୍ଖେପତୋ ତଣ୍ହାଦଳ୍ହତ୍ତଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ତଣ୍ହାଦଳ୍ହତ୍ତଂ ନାମ ପୁରିମତଣ୍ହାଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟେନ ଦଳ୍ହସମ୍ଭୂତା ଉତ୍ତରତଣ୍ହାୱ। କେଚି ପନାହୁ ‘‘ଅପ୍ପତ୍ତୱିସୟପତ୍ଥନା ତଣ୍ହା ଅନ୍ଧକାରେ ଚୋରସ୍ସ ହତ୍ଥପ୍ପସାରଣଂ ୱିୟ, ସମ୍ପତ୍ତୱିସୟଗ୍ଗହଣଂ ଉପାଦାନଂ ତସ୍ସେୱ ଭଣ୍ଡଗ୍ଗହଣଂ ୱିୟ। ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାସନ୍ତୁଟ୍ଠିତାପଟିପକ୍ଖା ଚ ତେ ଧମ୍ମା। ତଥା ପରିୟେସନାରକ୍ଖଦୁକ୍ଖମୂଲା’’ତି। ସେସୁପାଦାନତ୍ତୟଂ ପନ ସଙ୍ଖେପତୋ ଦିଟ୍ଠିମତ୍ତମେୱ।

ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ପୁବ୍ବେ ରୂପାଦୀସୁ ୱୁତ୍ତଅଟ୍ଠସତତପ୍ପଭେଦାୟପି ତଣ୍ହାୟ ଦଳ୍ହଭାୱୋ କାମୁପାଦାନଂ। ଦସୱତ୍ଥୁକା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ। ଯଥାହ – ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ? ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନଂ, ନତ୍ଥି ଯିଟ୍ଠଂ…ପେ… ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ପୱେଦେନ୍ତୀତି ଯା ଏୱରୂପା ଦିଟ୍ଠି…ପେ… ୱିପରିୟେସଗ୍ଗାହୋ। ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନ’’ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୧୨୨୧; ୱିଭ। ୯୩୮)। ସୀଲବ୍ବତେହି ସୁଦ୍ଧୀତି ପରାମସନଂ ପନ ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନଂ। ଯଥାହ – ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନଂ? ସୀଲେନ ସୁଦ୍ଧି, ୱତେନ ସୁଦ୍ଧି, ସୀଲବ୍ବତେନ ସୁଦ୍ଧୀତି ଯା ଏୱରୂପା ଦିଟ୍ଠି…ପେ… ୱିପରିୟେସଗ୍ଗାହୋ। ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନ’’ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୧୨୨୨; ୱିଭ। ୯୩୮)। ୱୀସତିୱତ୍ଥୁକା ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠି ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନଂ। ଯଥାହ – ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନଂ? ଇଧ ଅସ୍ସୁତୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ…ପେ… ସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମେ ଅୱିନୀତୋ ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତି…ପେ… ୱିପରିୟେସଗ୍ଗାହୋ, ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନ’’ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୧୨୨୩; ୱିଭ। ୯୩୮)। ଅୟମେତ୍ଥ ଧମ୍ମସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରୋ।

କମତୋତି ଏତ୍ଥ ପନ ତିୱିଧୋ କମୋ ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମୋ ପହାନକ୍କମୋ ଦେସନାକ୍କମୋ ଚ। ତତ୍ଥ ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରେ ଇମସ୍ସ ପଠମଂ ଉପ୍ପତ୍ତୀତି ଅଭାୱତୋ କିଲେସାନଂ ନିପ୍ପରିୟାୟେନ ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମୋ ନ ୱୁଚ୍ଚତି। ପରିୟାୟେନ ପନ ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ଏକସ୍ମିଂ ଭୱେ ଅତ୍ତଗ୍ଗାହପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦାଭିନିୱେସୋ, ତତୋ ‘‘ସସ୍ସତୋ ଅୟଂ ଅତ୍ତା’’ତି ଗଣ୍ହତୋ ଅତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧତ୍ଥଂ ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନଂ, ‘‘ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତୀ’’ତି ଗଣ୍ହତୋ ପରଲୋକନିରପେକ୍ଖସ୍ସ କାମୁପାଦାନନ୍ତି ଏୱଂ ପଠମଂ ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନଂ, ତତୋ ଦିଟ୍ଠିସୀଲବ୍ବତକାମୁପାଦାନାନୀତି ଅୟମେତେସଂ ଏକସ୍ମିଂ ଭୱେ ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମୋ।

ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନାଦୀନି ଚେତ୍ଥ ପଠମଂ ପହୀୟନ୍ତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୱଜ୍ଝତ୍ତା। କାମୁପାଦାନଂ ପଚ୍ଛା, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୱଜ୍ଝତ୍ତାତି ଅୟମେତେସଂ ପହାନକ୍କମୋ।

ମହାୱିସୟତ୍ତା ପନ ପାକଟତ୍ତା ଚ ଏତେସୁ କାମୁପାଦାନଂ ପଠମଂ ଦେସିତଂ। ମହାୱିସୟଂ ହି ତଂ ଅଟ୍ଠଚିତ୍ତସମ୍ପୟୋଗା, ଅପ୍ପୱିସୟାନି ଇତରାନି ଚତୁଚିତ୍ତସମ୍ପୟୋଗା, ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ଚ ଆଲୟରାମତ୍ତା ପଜାୟ ପାକଟଂ କାମୁପାଦାନଂ, ନ ଇତରାନି। କାମୁପାଦାନୱା କାମାନଂ ସମଧିଗମତ୍ଥଂ କୋତୂହଲମଙ୍ଗଲାଦିବହୁଲୋ ହୋତି, ସାସ୍ସ ଦିଟ୍ଠୀତି ତଦନନ୍ତରଂ ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ, ତଂ ପଭିଜ୍ଜମାନଂ ସୀଲବ୍ବତଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନୱସେନ ଦୁୱିଧଂ ହୋତି। ତସ୍ମିଂ ଦ୍ୱୟେ ଗୋକିରିୟଂ କୁକ୍କୁରକିରିୟଂ ୱା ଦିସ୍ୱାପି ୱେଦିତବ୍ବତୋ ଓଳାରିକନ୍ତି ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନଂ ପଠମଂ ଦେସିତଂ। ସୁଖୁମତ୍ତା ଅନ୍ତେ ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନନ୍ତି ଅୟମେତେସଂ ଦେସନାକ୍କମୋ।

ତଣ୍ହା ଚ ପୁରିମସ୍ସେତ୍ଥ, ଏକଧା ହୋତି ପଚ୍ଚୟୋ;

ସତ୍ତଧା ଅଟ୍ଠଧା ୱାପି, ହୋତି ସେସତ୍ତୟସ୍ସ ସା।

ଏତ୍ଥ ଚ ଏୱଂ ଦେସିତେ ଉପାଦାନଚତୁକ୍କେ ପୁରିମସ୍ସ କାମୁପାଦାନସ୍ସ କାମତଣ୍ହା ଉପନିସ୍ସୟୱସେନ ଏକଧାୱ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି, ତଣ୍ହାଭିନନ୍ଦିତେସୁ ୱିସୟେସୁ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ। ସେସତ୍ତୟସ୍ସ ପନ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସୟସମ୍ପୟୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତହେତୁୱସେନ ସତ୍ତଧା ୱା, ଉପନିସ୍ସୟେନ ସହ ଅଟ୍ଠଧା ୱାପି ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଯଦା ଚ ସା ଉପନିସ୍ସୟୱସେନ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି, ତଦା ଅସହଜାତାୱ ହୋତୀତି।

ଅୟଂ ‘‘ତଣ୍ହାପଚ୍ଚୟା ଉପାଦାନ’’ନ୍ତି ପଦସ୍ମିଂ ୱିତ୍ଥାରକଥା।

ଉପାଦାନପଚ୍ଚୟାଭୱପଦୱିତ୍ଥାରକଥା

୬୪୬। ଉପାଦାନପଚ୍ଚୟା ଭୱପଦେ –

ଅତ୍ଥତୋ ଧମ୍ମତୋ ଚେୱ, ସାତ୍ଥତୋ ଭେଦସଙ୍ଗହା;

ଯଂ ଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ଚେୱ, ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ତତ୍ଥ ଭୱତୀତି ଭୱୋ। ସୋ କମ୍ମଭୱୋ ଉପପତ୍ତିଭୱୋ ଚାତି ଦୁୱିଧୋ ହୋତି। ଯଥାହ – ‘‘ଭୱୋ ଦୁୱିଧେନ ଅତ୍ଥି କମ୍ମଭୱୋ, ଅତ୍ଥି ଉପପତ୍ତିଭୱୋ’’ତି (ୱିଭ। ୨୩୪)। ତତ୍ଥ କମ୍ମମେୱ ଭୱୋ କମ୍ମଭୱୋ, ତଥା ଉପପତ୍ତିଯେୱ ଭୱୋ ଉପପତ୍ତିଭୱୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଉପପତ୍ତି ଭୱତୀତି ଭୱୋ। କମ୍ମଂ ପନ ଯଥା ସୁଖକାରଣତ୍ତା ‘‘ସୁଖୋ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଉପ୍ପାଦୋ’’ତି (ଧ। ପ। ୧୯୪) ୱୁତ୍ତୋ, ଏୱଂ ଭୱକାରଣତ୍ତା ଫଲୱୋହାରେନ ଭୱୋତି ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି। ଏୱଂ ତାୱେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

୬୪୭।ଧମ୍ମତୋ ପନ କମ୍ମଭୱୋ ତାୱ ସଙ୍ଖେପତୋ ଚେତନା ଚେୱ ଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚ ଅଭିଜ୍ଝାଦଯୋ କମ୍ମସଙ୍ଖାତା ଧମ୍ମା। ଯଥାହ – ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ କମ୍ମଭୱୋ? ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୋ (ୱିଭ। ୨୩୪) ପରିତ୍ତଭୂମକୋ ୱା ମହାଭୂମକୋ ୱା, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି କମ୍ମଭୱୋ। ସବ୍ବମ୍ପି ଭୱଗାମିକମ୍ମଂ କମ୍ମଭୱୋ’’ତି (ୱିଭ। ୨୩୪)। ଏତ୍ଥ ହି ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋତି ତେରସ ଚେତନା। ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋତି ଦ୍ୱାଦସ। ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୋତି ଚତସ୍ସୋ ଚେତନା। ଏୱଂ ପରିତ୍ତଭୂମକୋ ୱା ମହାଭୂମକୋ ୱାତି ଏତେନ ତାସଂଯେୱ ଚେତନାନଂ ମନ୍ଦବହୁୱିପାକତା ୱୁତ୍ତା। ସବ୍ବମ୍ପି ଭୱଗାମିକମ୍ମନ୍ତି ଇମିନା ପନ ଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଅଭିଜ୍ଝାଦଯୋ ୱୁତ୍ତା।

ଉପପତ୍ତିଭୱୋ ପନ ସଙ୍ଖେପତୋ କମ୍ମାଭିନିବ୍ବତ୍ତା ଖନ୍ଧା, ପଭେଦତୋ ନୱୱିଧୋ ହୋତି। ଯଥାହ – ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଉପପତ୍ତିଭୱୋ? କାମଭୱୋ ରୂପଭୱୋ ଅରୂପଭୱୋ ସଞ୍ଞାଭୱୋ ଅସଞ୍ଞାଭୱୋ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଭୱୋ, ଏକୱୋକାରଭୱୋ ଚତୁୱୋକାରଭୱୋ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱୋ, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଉପପତ୍ତିଭୱୋ’’ତି (ୱିଭ। ୨୩୪)। ତତ୍ଥ କାମସଙ୍ଖାତୋ ଭୱୋ କାମଭୱୋ। ଏସ ନଯୋ ରୂପାରୂପଭୱେସୁ। ସଞ୍ଞାୱତଂ ଭୱୋ, ସଞ୍ଞା ୱା ଏତ୍ଥ ଭୱେ ଅତ୍ଥୀତି ସଞ୍ଞାଭୱୋ। ୱିପରିଯାଯେନ ଅସଞ୍ଞାଭୱୋ। ଓଳାରିକାଯ ସଞ୍ଞାଯ ଅଭାୱା ସୁଖୁମାଯ ଚ ଭାୱା ନେୱସଞ୍ଞା, ନାସଞ୍ଞା ଅସ୍ମିଂ ଭୱେତି ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଭୱୋ। ଏକେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନ ୱୋକିଣ୍ଣୋ ଭୱୋ ଏକୱୋକାରଭୱୋ। ଏକୋ ୱା ୱୋକାରୋ ଅସ୍ସ ଭୱସ୍ସାତି ଏକୱୋକାରଭୱୋ। ଏସ ନଯୋ ଚତୁୱୋକାରପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେସୁ। ତତ୍ଥ କାମଭୱୋ ପଞ୍ଚ ଉପାଦିଣ୍ଣକ୍ଖନ୍ଧା। ତଥା ରୂପଭୱୋ। ଅରୂପଭୱୋ ଚତ୍ତାରୋ , ସଞ୍ଞାଭୱୋ ପଞ୍ଚ। ଅସଞ୍ଞାଭୱୋ ଏକୋ ଉପାଦିଣ୍ଣକ୍ଖନ୍ଧୋ। ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଭୱୋ ଚତ୍ତାରୋ। ଏକୱୋକାରଭୱାଦଯୋ ଏକଚତୁପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଉପାଦିଣ୍ଣକ୍ଖନ୍ଧେହୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଧମ୍ମତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

୬୪୮।ସାତ୍ଥତୋତି ଯଥା ଚ ଭୱନିଦ୍ଦେସେ, ତଥେୱ କାମଂ ସଙ୍ଖାରନିଦ୍ଦେସେପି ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦଯୋୱ ୱୁତ୍ତା, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ପୁରିମେ ଅତୀତକମ୍ମୱସେନ ଇଧ ପଟିସନ୍ଧିଯା ପଚ୍ଚଯତ୍ତା, ଇମେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକମ୍ମୱସେନ ଆଯତିଂ ପଟିସନ୍ଧିଯା ପଚ୍ଚଯତ୍ତାତି ପୁନୱଚନଂ ସାତ୍ଥକମେୱ, ପୁବ୍ବେ ୱା ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ? କୁସଲା ଚେତନା କାମାୱଚରା’’ତି (ୱିଭ। ୨୨୬) ଏୱମାଦିନା ନଯେନ ଚେତନାୱ ସଙ୍ଖାରାତି ୱୁତ୍ତା। ଇଧ ପନ ‘‘ସବ୍ବମ୍ପି ଭୱଗାମିକମ୍ମ’’ନ୍ତି (ୱିଭ। ୨୩୪) ୱଚନତୋ ଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତାପି। ପୁବ୍ବେ ଚ ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯମେୱ କମ୍ମଂ ‘‘ସଙ୍ଖାରା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦାନି ଅସଞ୍ଞାଭୱନିବ୍ବତ୍ତକମ୍ପି। କିଂ ୱା ବହୁନା, ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା’’ତି ଏତ୍ଥ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦଯୋୱ କୁସଲାକୁସଲା ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା। ‘‘ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଭୱୋ’’ତି ଇଧ ପନ ଉପପତ୍ତିଭୱସ୍ସାପି ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା କୁସଲାକୁସଲାବ୍ୟାକତା ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା। ତସ୍ମା ସବ୍ବଥାପି ସାତ୍ଥକମେୱିଦଂ ପୁନୱଚନନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ସାତ୍ଥତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

୬୪୯।ଭେଦସଙ୍ଗହାତି ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଭୱସ୍ସ ଭେଦତୋ ଚେୱ ସଙ୍ଗହତୋ ଚ। ଯଞ୍ହି କାମୁପାଦାନପଚ୍ଚଯା କାମଭୱନିବ୍ବତ୍ତକଂ କମ୍ମଂ କରୀଯତି, ସୋ କମ୍ମଭୱୋ। ତଦଭିନିବ୍ବତ୍ତା ଖନ୍ଧା ଉପପତ୍ତିଭୱୋ। ଏସ ନଯୋ ରୂପାରୂପଭୱେସୁ। ଏୱଂ କାମୁପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଦ୍ୱେ କାମଭୱା, ତଦନ୍ତୋଗଧା ଚ ସଞ୍ଞାଭୱପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱା, ଦ୍ୱେ ରୂପଭୱା, ତଦନ୍ତୋଗଧା ଚ ସଞ୍ଞାଭୱଅସଞ୍ଞାଭୱଏକୱୋକାରଭୱପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱା, ଦ୍ୱେ ଅରୂପଭୱା, ତଦନ୍ତୋଗଧା ଚ ସଞ୍ଞାଭୱନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଭୱଚତୁୱୋକାରଭୱାତି ସଦ୍ଧିଂ ଅନ୍ତୋଗଧେହି ଛ ଭୱା। ଯଥା ଚ କାମୁପାଦାନପଚ୍ଚଯା ସଦ୍ଧିଂ ଅନ୍ତୋଗଧେହି ଛ ଭୱା। ତଥା ସେସୁପାଦାନପଚ୍ଚଯାପୀତି ଏୱଂ ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଭେଦତୋ ସଦ୍ଧିଂ ଅନ୍ତୋଗଧେହି ଚତୁୱୀସତି ଭୱା।

ସଙ୍ଗହତୋ ପନ କମ୍ମଭୱଂ ଉପପତ୍ତିଭୱଞ୍ଚ ଏକତୋ କତ୍ୱା କାମୁପାଦାନପଚ୍ଚଯା ସଦ୍ଧିଂ ଅନ୍ତୋଗଧେହି ଏକୋ କାମଭୱୋ। ତଥା ରୂପାରୂପଭୱାତି ତଯୋ ଭୱା। ତଥା ସେସୁପାଦାନପଚ୍ଚଯା ପୀତି। ଏୱଂ ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଗହତୋ ସଦ୍ଧିଂ ଅନ୍ତୋଗଧେହି ଦ୍ୱାଦସ ଭୱା। ଅପିଚ ଅୱିସେସେନ ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା କାମଭୱୂପଗଂ କମ୍ମଂ କମ୍ମଭୱୋ। ତଦଭିନିବ୍ବତ୍ତା ଖନ୍ଧା ଉପପତ୍ତିଭୱୋ। ଏସ ନଯୋ ରୂପାରୂପଭୱେସୁ। ଏୱଂ ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ସଦ୍ଧିଂ ଅନ୍ତୋଗଧେହି ଦ୍ୱେ କାମଭୱା, ଦ୍ୱେ ରୂପଭୱା, ଦ୍ୱେ ଅରୂପଭୱାତି ଅପରେନ ପରିଯାଯେନ ସଙ୍ଗହତୋ ଛ ଭୱା। କମ୍ମଭୱୌପପତ୍ତିଭୱଭେଦଂ

ୱା ଅନୁପଗମ୍ମ ସବ୍ବିଂ ଅନ୍ତୋଗଧେହି କାମଭୱାଦିୱସେନ ତଯୋ ଭୱା ହୋନ୍ତି। କାମଭୱାଦିଭେଦମ୍ପି ଅନୁପଗମ୍ମ କମ୍ମଭୱୌପପତ୍ତିଭୱୱସେନ ଦ୍ୱେ ଭୱା ହୋନ୍ତି। କମ୍ମୁପପତ୍ତିଭେଦଞ୍ଚାପି ଅନୁପଗମ୍ମ ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଭୱୋତି ଭୱୱସେନ ଏକୋୱ ଭୱୋ ହୋତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଭୱସ୍ସ ଭେଦସଙ୍ଗହାପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

୬୫୦।ଯଂ ଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ଚେୱାତି ଯଞ୍ଚେତ୍ଥ ଉପାଦାନଂ ଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। କିଂ ପନେତ୍ଥ କସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି? ଯଂକିଞ୍ଚି ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତିଯେୱ। ଉମ୍ମତ୍ତକୋ ୱିଯ ହି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ। ସୋ ଇଦଂ ଯୁତ୍ତଂ ଇଦଂ ଅଯୁତ୍ତନ୍ତି ଅୱିଚାରେତ୍ୱା ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଉପାଦାନସ୍ସ ୱସେନ ଯଂକିଞ୍ଚି ଭୱଂ ପତ୍ଥେତ୍ୱା ଯଂକିଞ୍ଚି କମ୍ମଂ କରୋତିଯେୱ। ତସ୍ମା ଯଦେକଚ୍ଚେ ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନେନ ରୂପାରୂପଭୱା ନ ହୋନ୍ତୀତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ନ ଗହେତବ୍ବଂ। ସବ୍ବେନ ପନ ସବ୍ବୋ ହୋତୀତି ଗହେତବ୍ବଂ।

ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ଇଧେକଚ୍ଚୋ ଅନୁସ୍ସୱୱସେନ ୱା ଦିଟ୍ଠାନୁସାରେନ ୱା ''କାମା ନାମେତେ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଚେୱ ଖତ୍ତିଯମହାସାଲକୁଲାଦୀସୁ, ଛ କାମାୱଚରଦେୱଲୋକେ ଚ ସମିଦ୍ଧା''ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ତେସଂ ଅଧିଗମତ୍ଥଂ ଅସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନାଦୀହି ୱଞ୍ଚିତୋ ''ଇମିନା କମ୍ମେନ କାମା ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି ମଞ୍ଞମାନୋ କାମୁପାଦାନୱସେନ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନିପି କରୋତି, ସୋ ଦୁଚ୍ଚରିତପାରିପୂରିଯା ଅପାଯେ ଉପପଜ୍ଜତି। ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକେ ୱା ପନ କାମେ ପତ୍ଥଯମାନୋ ପଟିଲଦ୍ଧେ ଚ ଗୋପଯମାନୋ କାମୁପାଦାନୱସେନ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନି କରୋତି, ସୋ ଦୁଚ୍ଚରିତପାରିପୂରିଯା ଅପାଯେ ଉପପଜ୍ଜତି। ତତ୍ରାସ୍ସ ଉପପତ୍ତିହେତୁଭୂତଂ କମ୍ମଂ କମ୍ମଭୱୋ। କମ୍ମାଭିନିବ୍ବତ୍ତା ଖନ୍ଧା ଉପପତ୍ତିଭୱୋ। ସଞ୍ଞାଭୱପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱା ପନ ତଦନ୍ତୋଗଧା ଏୱ।

ଅପରୋ ପନ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନାଦୀହି ଉପବ୍ରୂହିତଞ୍ଞାଣୋ ''ଇମିନା କମ୍ମେନ କାମା ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି ମଞ୍ଞମାନୋ କାମୁପାଦାନୱସେନ କାଯସୁଚରିତାଦୀନି କରୋତି। ସୋ ସୁଚରିତପାରିପୂରିଯା ଦେୱେସୁ ୱା ମନୁସ୍ସେସୁ ୱା ଉପପଜ୍ଜତି। ତତ୍ରାସ୍ସ ଉପପତ୍ତିହେତୁଭୂତଂ କମ୍ମଂ କମ୍ମଭୱୋ। କମ୍ମାଭିନିବ୍ବତ୍ତା ଖନ୍ଧା ଉପପତ୍ତିଭୱୋ। ସଞ୍ଞାଭୱପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱା ପନ ତଦନ୍ତୋଗଧା ଏୱ। ଇତି କାମୁପାଦାନଂ ସପ୍ପଭେଦସ୍ସ ସାନ୍ତୋଗଧସ୍ସ କାମଭୱସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି।

ଅପରୋ ''ରୂପାରୂପଭୱେସୁ ତତୋ ସମିଦ୍ଧତରା କାମା''ତି ସୁତ୍ୱା ପରିକପ୍ପେତ୍ୱା ୱା କାମୁପାଦାନୱସେନେୱ ରୂପାରୂପସମାପତ୍ତିଯୋ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ସମାପତ୍ତିବଲେନ ରୂପାରୂପବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଉପପଜ୍ଜତି। ତତ୍ରାସ୍ସ ଉପପତ୍ତିହେତୁଭୂତଂ କମ୍ମଂ କମ୍ମଭୱୋ। କମ୍ମାଭିନିବ୍ବତ୍ତା ଖନ୍ଧା ଉପପତ୍ତିଭୱୋ। ସଞ୍ଞା-ଅସଞ୍ଞା-ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞା-ଏକ-ଚତୁ-ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱା ପନ ତଦନ୍ତୋଗଧା ଏୱ। ଇତି କାମୁପାଦାନଂ ସପ୍ପଭେଦାନଂ ସାନ୍ତୋଗଧାନଂ ରୂପାରୂପଭୱାନମ୍ପି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି।

ଅପରୋ ''ଅଯଂ ଅତ୍ତା ନାମ କାମାୱଚରସମ୍ପତ୍ତିଭୱେ ୱା ରୂପାରୂପଭୱାନଂ ୱା ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ଉଚ୍ଛିନ୍ନେ ସୁଉଚ୍ଛିନ୍ନୋ ହୋତୀ''ତି ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଂ ଉପାଦାଯ ତଦୁପଗଂ କମ୍ମଂ କରୋତି, ତସ୍ସ ତଂ କମ୍ମଂ କମ୍ମଭୱୋ। କମ୍ମାଭିନିବ୍ବତ୍ତା ଖନ୍ଧା ଉପପତ୍ତିଭୱୋ। ସଞ୍ଞାଭୱାଦଯୋ ପନ ତଦନ୍ତୋଗଧା ଏୱ। ଇତି ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ ସପ୍ପଭେଦାନଂ ସାନ୍ତୋଗଧାନଂ ତିଣ୍ଣମ୍ପି କାମରୂପାରୂପଭୱାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି।

ଅପରୋ ''ଅଯଂ ଅତ୍ତା ନାମ କାମାୱଚରସମ୍ପତ୍ତିଭୱେ ୱା ରୂପାରୂପଭୱାନଂ ୱା ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ସୁଖୀ ହୋତି ୱିଗତପରିଳାହୋ''ତି ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନେନ ତଦୁପଗଂ କମ୍ମଂ କରୋତି, ତସ୍ସ ତଂ କମ୍ମଂ କମ୍ମଭୱୋ। ତଦଭିନିବ୍ବତ୍ତା ଖନ୍ଧା ଉପପତ୍ତିଭୱୋ। ସଞ୍ଞାଭୱାଦଯୋ ପନ ତଦନ୍ତୋଗଧା ଏୱ। ଇତି ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନଂ ସପ୍ପଭେଦାନଂ ସାନ୍ତୋଗଧାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ଭୱାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି।

ଅପରୋ ''ଇଦଂ ସୀଲବ୍ବତଂ ନାମ କାମାୱଚରସମ୍ପତ୍ତିଭୱେ ୱା ରୂପାରୂପଭୱାନଂ ୱା ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ପରିପୂରେନ୍ତସ୍ସ ସୁଖଂ ପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛତୀ''ତି ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନୱସେନ ତଦୁପଗଂ କମ୍ମଂ କରୋତି, ତସ୍ସ ତଂ କମ୍ମଂ କମ୍ମଭୱୋ। ତଦଭିନିବ୍ବତ୍ତା ଖନ୍ଧା ଉପପତ୍ତିଭୱୋ। ସଞ୍ଞାଭୱାଦଯୋ ପନ ତଦନ୍ତୋଗଧା ଏୱ। ଇତି ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନଂ ସପ୍ପଭେଦାନଂ ସାନ୍ତୋଗଧାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ଭୱାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଏୱମେତ୍ଥ ଯଂ ଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

କିଂ ପନେତ୍ଥ କସ୍ସ ଭୱସ୍ସ କଥଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଚେ?

ରୂପାରୂପଭୱାନଂ , ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ଉପାଦାନଂ;

ସହଜାତାଦୀହିପି ତଂ, କାମଭୱସ୍ସାତି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ।

ରୂପାରୂପଭଵାନଂ ହି, କାମଭଵପରିଯାପନ୍ନସ୍ସ ଚ କମ୍ମଭଵେ କୁସଲକମ୍ମସ୍ସେଵ, ଉପପତ୍ତିଭଵସ୍ସ ଚେତଂ ଚତୁକ୍କିଧମ୍ମି ଉପାଦାନଂ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଵସେନ ଏକଧାଵ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। କାମଭଵେ ଅତ୍ତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତାକୁସଲକମ୍ମଭଵସ୍ସ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯସମ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅଵିଗତହେତୁପଚ୍ଚଯପ୍ପଭେଦେହି ସହଜାତାଦୀହି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଵିପ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ପନ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନେଵାତି।

ଅଯଂ ‘‘ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଭଵୋ’’ତି ପଦସ୍ମିଂ ଵିତ୍ଥାରକଥା।

ଭଵପଚ୍ଚଯାଜାତିଆଦିଵିତ୍ଥାରକଥା

୬୫୧। ଭଵପଚ୍ଚଯା ଜାତୀତିଆଦୀସୁ ଜାତିଆଦୀନଂ ଵିନିଚ୍ଛଯୋ ସଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସେ ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଭଵୋତି ପନେତ୍ଥ କମ୍ମଭଵୋଵ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସୋ ହି ଜାତିଯା ପଚ୍ଚଯୋ, ନ ଉପପତ୍ତିଭଵୋ। ସୋ ଚ ପନ କମ୍ମପଚ୍ଚଯୌପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଵସେନ ଦ୍ଵେଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି।

ତତ୍ଥ ସିଯା – କଥଂ ପନେତଂ ଜାନିତବ୍ବଂ ଭଵୋ ଜାତିଯା ପଚ୍ଚଯୋତି ଚେ? ବାହିରପଚ୍ଚଯସମତ୍ତେପି ହୀନପଣୀତତାଦିଵିସେସଦସ୍ସନତୋ। ବାହିରାନଂ ହି ଜନକଜନନୀସୁକ୍କସୋଣିତାହାରାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ସମତ୍ତେପି ସତ୍ତାନଂ ଯମକାନମ୍ପି ସତଂ ହୀନପଣୀତତାଦିଵିସେସୋ ଦିସ୍ସତି। ସୋ ଚ ନ ଅହେତୁକୋ ସବ୍ବଦା ଚ ସବ୍ବେସଞ୍ଚ ଅଭାଵତୋ, ନ କମ୍ମଭଵତୋ ଅଞ୍ଞହେତୁକୋ ତଦଭିନିବ୍ବତ୍ତକସତ୍ତାନଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତସନ୍ତାନେ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କାରଣସ୍ସ ଅଭାଵତୋତି କମ୍ମଭଵହେତୁକୋଵ। କମ୍ମଂ ହି ସତ୍ତାନଂ ହୀନପଣୀତତାଦିଵିସେସସ୍ସ ହେତୁ। ତେନାହ ଭଗଵା ‘‘କମ୍ମଂ ସତ୍ତେ ଵିଭଜତି ଯଦିଦଂ ହୀନପ୍ପଣୀତତାଯା’’ତି (ମ। ନି। ୩।୨୮୯)। ତସ୍ମା ଜାନିତବ୍ବମେତଂ ‘‘ଭଵୋ ଜାତିଯା ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି।

ଯସ୍ମା ଚ ଅସତି ଜାତିଯା ଜରାମରଣଂ ନାମ, ସୋକାଦଯୋ ଵା ଧମ୍ମା ନ ହୋନ୍ତି। ଜାତିଯା ପନ ସତି ଜରାମରଣଞ୍ଚେଵ, ଜରାମରଣସଙ୍ଖାତଦୁକ୍ଖଧମ୍ମଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ଚ ବାଲଜନସ୍ସ ଜରାମରଣାଭିସମ୍ବନ୍ଧା ଵା ତେନ ତେନ ଦୁକ୍ଖଧମ୍ମେନ ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ଅନଭିସମ୍ବନ୍ଧା ଵା ସୋକାଦଯୋ ଚ ଧମ୍ମା ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ଅଯମ୍ପି ଜାତି ଜରାମରଣସ୍ସ ଚେଵ ସୋକାଦୀନଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଵେଦିତବ୍ବା। ସା ପନ ଉପନିସ୍ସଯକୋଟିଯା ଏକଧାଵ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି।

ଅଯଂ ‘‘ଭଵପଚ୍ଚଯା ଜାତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ଵିତ୍ଥାରକଥା।

ଭଵଚକ୍କକଥା

୬୫୨। ଯସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ସୋକାଦଯୋ ଅଵସାନେ ଵୁତ୍ତା, ତସ୍ମା ଯା ସା ଅଵିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରାତି ଏଵମେତସ୍ସ ଭଵଚକ୍କସ୍ସ ଆଦିମ୍ହି ଵୁତ୍ତା, ସା,

ସୋକାଦୀହି ଅଵିଜ୍ଜା, ସିଦ୍ଧା ଭଵଚକ୍କମଵିଦିତାଦିମିଦଂ;

କାରକଵେଦକରହିତଂ, ଦ୍ଵାଦସଵିଧସୁଞ୍ଞତାସୁଞ୍ଞଂ।

ସତତଂ ସମିତଂ ପଵତ୍ତତୀତି ଵେଦିତବ୍ବଂ।

କଥଂ ପନେତ୍ଥ ସୋକାଦୀହି ଅଵିଜ୍ଜା ସିଦ୍ଧା, କଥମିଦଂ ଭଵଚକ୍କଂ ଅଵିଦିତାଦି, କଥଂ କାରକଵେଦକରହିତଂ, କଥଂ ଦ୍ଵାଦସଵିଧସୁଞ୍ଞତାସୁଞ୍ଞନ୍ତି ଚେ? ଏତ୍ଥ ହି ସୋକଦୋମନସ୍ସୁପାଯାସା ଅଵିଜ୍ଜାଯ ଅଵିଯୋଗିନୋ, ପରିଦେଵୋ ଚ ନାମ ମୂଳ୍ହସ୍ସାତି ତେସୁ ତାଵ ସିଦ୍ଧେସୁ ସିଦ୍ଧା ହୋତି ଅଵିଜ୍ଜା। ଅପିଚ ‘‘ଆସଵସମୁଦଯା ଅଵିଜ୍ଜାସମୁଦଯୋ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୧୦୩) ଵୁତ୍ତଂ। ଆସଵସମୁଦଯା ଚେତେ ସୋକାଦଯୋ ହୋନ୍ତି।

କଥଂ? ଵତ୍ଥୁକାମଵିଯୋଗେ ତାଵ ସୋକୋ କାମାସଵସମୁଦଯା ହୋତି। ଯଥାହ –

‘‘ତସ୍ସ ଚେ କାମଯାନସ୍ସ, ଛନ୍ଦଜାତସ୍ସ ଜନ୍ତୁନୋ;

ତେ କାମା ପରିହାଯନ୍ତି, ସଲ୍ଲଵିଦ୍ଧୋଵ ରୁପ୍ପତୀ’’ତି। (ସୁ। ନି। ୭୭୩);

ଯଥା ଚାହ – ‘‘କାମତୋ ଜାୟତି ସୋକୋ’’ତି। (ଧ। ପ। ୨୧୫)।

ସଙ୍କେପି ଚେତେ ଦିଟ୍ଠାସଵସମୁଦଯା ହୋନ୍ତି। ଯଥାହ –

‘‘ତସ୍ସ ‘ଅହଂ ରୂପଂ ମମ ରୂପ’ନ୍ତି ପରିଯୁଟ୍ଠଟ୍ଠାୟିନୋ ରୂପଵିପରିଣାମଞ୍ଞଥାଭାଵା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ସୋକପରିଦେଵଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସୁପାଯାସା’’ତି (ସଂ। ନି। ୩।୧)।

ଯଥା ଚ ଦିଟ୍ଠାସଵସମୁଦଯା, ଏଵଂ ଭଵାସଵସମୁଦଯାପି। ଯଥାହ –

‘‘ଯେପି ତେ ଦେଵା ଦୀଘାଯୁକା ଵଣ୍ଣଵନ୍ତୋ ସୁଖବହୁଲା ଉଚ୍ଚେସୁ ଵିମାନେସୁ ଚିରଟ୍ଠିତିକା, ତେପି ତଥାଗତସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ଵା ଭଯଂ ସନ୍ତାସଂ ସଂଵେଗମାପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୩।୭୮)। ପଞ୍ଚ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତାନି ଦିସ୍ଵା ମରଣଭଯେନ ସନ୍ତଜ୍ଜିତାନଂ ଦେଵାନଂ ଵିଯ।

ଯଥା ଚ ଭଵାସଵସମୁଦଯା, ଏଵଂ ଅଵିଜ୍ଜାସଵସମୁଦଯାପି। ଯଥାହ –

‘‘ସ ଖୋ ସୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ବାଲୋ ତିଵିଧଂ ଦିଟ୍ଠେଵ ଧମ୍ମେ ଦୁକ୍ଖଂ ଦୋମନସ୍ସଂ ପଟିସଂଵେଦେତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୩।୨୪୬)।

ଇତି ଯସ୍ମା ଆସଵସମୁଦଯା ଏତେ ଧମ୍ମା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ଏତେ ସିଜ୍ଝମାନା ଅଵିଜ୍ଜାଯ ହେତୁଭୂତେ ଆସଵେ ସାଧେନ୍ତି। ଆସଵେସୁ ଚ ସିଦ୍ଧେସୁ ପଚ୍ଚଯଭାଵେ ଭାଵତୋ ଅଵିଜ୍ଜାପି ସିଦ୍ଧାଵ ହୋତୀତି। ଏଵଂ ତାଵେତ୍ଥ ସୋକାଦୀହି ଅଵିଜ୍ଜା ସିଦ୍ଧା ହୋତୀତି ଵେଦିତବ୍ବା।

ଯସ୍ମା ପନ ଏଵଂ ପଚ୍ଚଯଭାଵେ ଭାଵତୋ ଅଵିଜ୍ଜାଯ ସିଦ୍ଧାଯ ପୁନ ଅଵିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା, ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ଵିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଏଵଂ ହେତୁଫଲପରମ୍ପରାଯ ପରିଯୋସାନଂ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ତଂ ହେତୁଫଲସମ୍ବନ୍ଧଵସେନ ପଵତ୍ତଂ ଦ୍ଵାଦସଙ୍ଗଂ ଭଵଚକ୍କଂ ଅଵିଦିତାଦୀତି ସିଦ୍ଧଂ ହୋତି।

ଏଵଂ ସତି ଅଵିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରାତି ଇଦଂ ଆଦିମତ୍ତକଥନଂ ଵିରୁଜ୍ଝତୀତି ଚେ। ନଯିଦଂ ଆଦିମତ୍ତକଥନଂ। ପଧାନଧମ୍ମକଥନଂ ପନେତଂ। ତିଣ୍ଣନ୍ନଂ ହି ଵଟ୍ଟାନଂ ଅଵିଜ୍ଜା ପଧାନା। ଅଵିଜ୍ଜାଗ୍ଗହଣେନ ହି ଅଵସେସକିଲେସଵଟ୍ଟଞ୍ଚ କମ୍ମାଦୀନି ଚ ବାଲଂ ପଲିବୋଧେନ୍ତି। ସପ୍ପସିରଗ୍ଗହଣେନ ସେସସପ୍ପସରୀରଂ ଵିଯ ବାହଂ। ଅଵିଜ୍ଜାସମୁଚ୍ଛେଦେ ପନ କତେ ତେହି ଵିମୋକ୍ଖୋ ହୋତି । ସପ୍ପସିରଚ୍ଛେଦେ କତେ ପଲିବୋଧିତବାହାଵିମୋକ୍ଖୋ ଵିଯ। ଯଥାହ – ‘‘ଅଵିଜ୍ଜାଯତ୍ଵେଵ ଅସେସଵିରାଗନିରୋଧା ସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋ’’ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୨।୧; ମହାଵ। ୧)। ଇତି ଯଂ ଗଣ୍ହତୋ ବନ୍ଧୋ, ମୁଚ୍ଚତୋ ଚ ମୋକ୍ଖୋ ହୋତି, ତସ୍ସ ପଧାନଧମ୍ମସ୍ସ କଥନମିଦଂ, ନ ଆଦିମତ୍ତକଥନନ୍ତି। ଏଵମିଦଂ ଭଵଚକ୍କଂ ଅଵିଦିତାଦୀତି ଵେଦିତବ୍ବଂ।

ତଯିଦଂ ଯସ୍ମା ଅଵିଜ୍ଜାଦୀହି କାରଣେହି ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ପଵତ୍ତି, ତସ୍ମା ତତୋ ଅଞ୍ଞେନ ‘‘ବ୍ରହ୍ମା ମହାବ୍ରହ୍ମା ସେଟ୍ଠୋ ସଜିତା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୪୨) ଏଵଂ ପରିକପ୍ପିତେନ ବ୍ରହ୍ମାଦିନା ଵା ସଂସାରସ୍ସ କାରକେନ, ‘‘ସୋ ଖୋ ପନ ମେ ଅଯଂ ଅତ୍ତା ଵଦୋ ଵେଦେଯ୍ୟୋ’’ତି ଏଵଂ ପରିକପ୍ପିତେନ ଅତ୍ତନା ଵା ସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ଵେଦକେନ ରହିତଂ। ଇତି କାରକଵେଦକରହିତନ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବଂ।

ଯସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଅଵିଜ୍ଜା ଉଦଯବ୍ବଯଧମ୍ମକତ୍ତା ଧୁଵଭାଵେନ, ସଂକିଲିଟ୍ଠତ୍ତା ସଂକିଲେସିକତ୍ତା ଚ ସୁଭଭାଵେନ, ଉଦଯବ୍ବଯପଟିପୀଳିତତ୍ତା ସୁଖଭାଵେନ, ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତଵୁତ୍ତିତ୍ତା ଵସଵତ୍ତନଭୂତେନ ଅତ୍ତଭାଵେନ ଚ ସୁଞ୍ଞା। ତଥା ସଙ୍ଖାରାଦୀନିପି ଅଙ୍ଗାନି। ଯସ୍ମା ଵା ଅଵିଜ୍ଜା ନ ଅତ୍ତା, ନ ଅତ୍ତନୋ, ନ ଅତ୍ତନି, ନ ଅତ୍ତଵତୀ। ତଥା ସଙ୍ଖାରାଦୀନିପି ଅଙ୍ଗାନି। ତସ୍ମା ଦ୍ଵାଦସଵିଧସୁଞ୍ଞତାସୁଞ୍ଞମେତଂ ଭଵଚକ୍କନ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବଂ।

୬୫୩। ଏଵଞ୍ଚ ଵିଦିତ୍ଵା ପୁନ,

ତସ୍ସାଵିଜ୍ଜାତଣ୍ହା, ମୂଲମତୀତାଦଯୋ ତଯୋ କାଲା;

ଦ୍ଵେ ଅଟ୍ଠ ଦ୍ଵେ ଏଵ ଚ, ସରୂପତୋ ତେସୁ ଅଙ୍ଗାନି।

ତସ୍ସ ଖୋ ପନେତସ୍ସ ଭଵଚକ୍କସ୍ସ ଅଵିଜ୍ଜା ତଣ୍ହା ଚାତି ଦ୍ଵେ ଧମ୍ମା ମୂଲନ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବା। ତଦେତଂ ପୁବ୍ବନ୍ତାହରଣତୋ ଅଵିଜ୍ଜାମୂଲଂ ଵେଦନାଵସାନଂ, ଅପରନ୍ତସନ୍ତାନତୋ ତଣ୍ହାମୂଲଂ ଜରାମରଣାଵସାନନ୍ତି ଦୁଵିଧଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ପୁରିମଂ ଦିଟ୍ଠିଚରିତଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ, ପଚ୍ଛିମଂ ତଣ୍ହାଚରିତଵସେନ।

ଦିଟ୍ଠିଚରିତାନଂ ହି ଅୱିଜ୍ଜା, ତଣ୍ହାଚରିତାନଞ୍ଚ ତଣ୍ହା ସଂସାରନାଯିକା। ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିସମୁଗ୍ଘାତାଯ ୱା ପଠମଂ, ଫଲୁପ୍ପତ୍ତିଯା ହେତୂନଂ ଅନୁପଚ୍ଛେଦପ୍ପକାସନତୋ, ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିସମୁଗ୍ଘାତାଯ ଦୁତିଯଂ, ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ଜରାମରଣପ୍ପକାସନତୋ। ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକୱସେନ ୱା ପୁରିମଂ, ଅନୁପୁବ୍ବପୱତ୍ତିଦୀପନତୋ, ଓପପାତିକୱସେନ ପଚ୍ଛିମଂ, ସହୁପ୍ପତ୍ତିଦୀପନତୋ।

ଅତୀତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନାଗତା ଚସ୍ସ ତଯୋ କାଲା। ତେସୁ ପାଳିଯଂ ସରୂପତୋ ଆଗତୱସେନ ''ଅୱିଜ୍ଜା, ସଙ୍ଖାରା ଚା''ତି ଦ୍ୱେ ଅଙ୍ଗାନି ଅତୀତକାଲାନି। ୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ଭୱାୱସାନାନି ଅଟ୍ଠ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକାଲାନି। ଜାତି ଚେୱ ଜରାମରଣଞ୍ଚ ଦ୍ୱେ ଅନାଗତକାଲାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

୬୫୪। ପୁନ ,

''ହେତୁଫଲହେତୁପୁବ୍ବକ-ତିସନ୍ଧିଚତୁଭେଦସଙ୍ଗହଞ୍ଚେତଂ;

ୱୀସତି ଆକାରାରଂ, ତିୱଟ୍ଟମନୱଟ୍ଠିତଂ ଭମତି''।

ଇତିପି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରାନଞ୍ଚ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚ ଅନ୍ତରା ଏକୋ ହେତୁଫଲସନ୍ଧି ନାମ। ୱେଦନାଯ ଚ ତଣ୍ହାଯ ଚ ଅନ୍ତରା ଏକୋ ଫଲହେତୁସନ୍ଧି ନାମ। ଭୱସ୍ସ ଚ ଜାତିଯା ଚ ଅନ୍ତରା ଏକୋ ହେତୁଫଲସନ୍ଧୀତି ଏୱମିଦଂ ହେତୁଫଲହେତୁପୁବ୍ବକତିସନ୍ଧୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସନ୍ଧୀନଂ ଆଦିପରିଯୋସାନୱୱତ୍ଥିତା ପନସ୍ସ ଚତ୍ତାରୋ ସଙ୍ଗହା ହୋନ୍ତି। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରା ଏକୋ ସଙ୍ଗହୋ। ୱିଞ୍ଞାଣନାମରୂପସଳାଯତନଫସ୍ସୱେଦନା ଦୁତିଯୋ। ତଣ୍ହୁପାଦାନଭୱା ତତିଯୋ। ଜାତିଜରାମରଣଂ ଚତୁତ୍ଥୋତି। ଏୱମିଦଂ ଚତୁଭେଦସଙ୍ଗହନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅତୀତେ ହେତଓ୍ୱୋ ପଞ୍ଚ, ଇଦାନି ଫଲପଞ୍ଚକଂ;

ଇଦାନି ହେତଓ୍ୱୋ ପଞ୍ଚ, ଆଯତିଂ ଫଲପଞ୍ଚକନ୍ତି।

ଏତେହି ପନ ୱୀସତିଯା ଆକାରସଙ୍ଖାତେହି ଅରେହି ୱୀସତିଆକାରାରନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଅତୀତେ ହେତଓ୍ୱୋ ପଞ୍ଚାତି ଅୱିଜ୍ଜା ସଙ୍ଖାରା ଚାତି ଇମେ ତାୱ ଦ୍ୱେ ୱୁତ୍ତା ଏୱ। ଯସ୍ମା ପନ ଅୱିଦ୍ୱା ପରିତସ୍ସତି, ପରିତସ୍ସିତୋ ଉପାଦିଯତି, ତସ୍ସୁପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଭୱୋ। ତସ୍ମା ତଣ୍ହୁପାଦାନଭୱାପି ଗହିତା ହୋନ୍ତି। ତେନାହ ''ପୁରିମକମ୍ମଭୱସ୍ମିଂ ମୋହୋ ଅୱିଜ୍ଜା, ଆଯୂହନା ସଙ୍ଖାରା, ନିକନ୍ତି ତଣ୍ହା, ଉପଗମନଂ ଉପାଦାନଂ, ଚେତନା ଭୱୋତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ପୁରିମକମ୍ମଭୱସ୍ମିଂ ଇଧ ପଟିସନ୍ଧିଯା ପଚ୍ଚଯା''ତି (ପଟି। ମ। ୧।୪୭)।

ତତ୍ଥ ପୁରିମକମ୍ମଭୱସ୍ମିନ୍ତି ପୁରିମେ କମ୍ମଭୱେ, ଅତୀତଜାତିଯଂ କମ୍ମଭୱେ କରିଯମାନେତି ଅତ୍ଥୋ। ମୋହୋ ଅୱିଜ୍ଜାତି ଯୋ ତଦା ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ମୋହୋ, ଯେନ ମୂଳ୍ହୋ କମ୍ମଂ କରୋତି, ସା ଅୱିଜ୍ଜା। ଆଯୂହନା ସଙ୍ଖାରାତି ତଂ କମ୍ମଂ କରୋତୋ ଯା ପୁରିମଚେତନାଯୋ, ଯଥା ''ଦାନଂ ଦସ୍ସାମୀ''ତି ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ମାସମ୍ପି ସଂୱଚ୍ଛରମ୍ପି ଦାନୂପକରଣାନି ସଜ୍ଜେନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନା ପୁରିମଚେତନାଯୋ। ପଟିଗ୍ଗାହକାନଂ ପନ ହତ୍ଥେ ଦକ୍ଖିଣଂ ପତିଟ୍ଠାପଯତୋ ଚେତନା ଭୱୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏକାୱଜ୍ଜନେସୁ ୱା ଛସୁ ଜୱନେସୁ ଚେତନା ଆଯୂହନା ସଙ୍ଖାରା ନାମ । ସତ୍ତମେ ଭୱୋ। ଯା କାଚି ୱା ପନ ଚେତନା ଭୱୋ। ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଆଯୂହନା ସଙ୍ଖାରା ନାମ। ନିକନ୍ତି ତଣ୍ହାତି ଯା କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ଫଲେ ଉପପତ୍ତିଭୱେ ନିକାମନା ପତ୍ଥନା, ସା ତଣ୍ହା ନାମ। ଉପଗମନଂ ଉପାଦାନନ୍ତି ଯଂ କମ୍ମଭୱସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ''ଇଦଂ କତ୍ୱା ଅସୁକସ୍ମିଂ ନାମ ଠାନେ କାମେ ସେୱିସ୍ସାମି ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜିସ୍ସାମୀ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ପୱତ୍ତଂ ଉପଗମନଂ ଗହଣଂ ପରାମସନଂ, ଇଦଂ ଉପାଦାନଂ ନାମ। ଚେତନା ଭୱୋତି ଆଯୂହନାୱସାନେ ୱୁତ୍ତା ଚେତନା ଭୱୋତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଇଦାନି ଫଲପଞ୍ଚକନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣାଦିୱେଦନାୱସାନଂ ପାଳିଯଂ ଆଗତମେୱ। ଯଥାହ – ''ଇଧ ପଟିସନ୍ଧି ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ଓକ୍କନ୍ତି ନାମରୂପଂ, ପସାଦୋ ଆଯତନଂ, ଫୁଟ୍ଠୋ ଫସ୍ସୋ, ୱେଦଯିତଂ ୱେଦନା, ଇମେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ଇଧୂପପତ୍ତିଭୱସ୍ମିଂ ପୁରେକତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯା''ତି (ପଟି। ୧।୪୭)। ତତ୍ଥ ପଟିସନ୍ଧି ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଯଂ ଭୱନ୍ତରପଟିସନ୍ଧାନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ପଟିସନ୍ଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ଓକ୍କନ୍ତି ନାମରୂପନ୍ତି ଯା ଗବ୍ଭେ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ

ଓକ୍କନ୍ତି ଆଗନ୍ତ୍ୱା ପୱିସନଂ ୱିଯ, ଇଦଂ ନାମରୂପଂ। ପସାଦୋ ଆଯତନନ୍ତି ଇଦଂ ଚକ୍ଖାଦିପଞ୍ଚାଯତନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଫୁଟ୍ଠୋ ଫସ୍ସୋତି ଯୋ ଆରମ୍ମଣଂ ଫୁଟ୍ଠୋ ଫୁସନ୍ତୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ଅଯଂ ଫସ୍ସୋ। ୱେଦଯିତଂ ୱେଦନାତି ଯଂ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣେନ ୱା ସଳାଯତନପଚ୍ଚଯେନ ୱା ଫସ୍ସେନ ସହ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ୱିପାକୱେଦଯିତଂ, ସା ୱେଦନାତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଇଦାନି ହେତୱୋ ପଞ୍ଚାତି ତଣ୍ହାଦଯୋ ପାଠଇଯଂ ଆଗତା ତଣ୍ହୁପାଦାନଭୱା। ଭୱେ ପନ ଗହିତେ ତସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗା ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱା ସଙ୍ଖାରା ଗହିତାୱ ହୋନ୍ତି। ତଣ୍ହୁପାଦାନଗ୍ଗହଣେନ ଚ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତା, ଯାଯ ୱା ମୂଳହୋ କମ୍ମଂ କରୋତି, ସା ଅୱିଜ୍ଜା ଗହିତାୱ ହୋତୀତି। ଏୱଂ ପଞ୍ଚ। ତେନାହ ‘‘ଇଧ ପରିପକ୍କତ୍ତା ଆଯତନାନଂ ମୋହୋ ଅୱିଜ୍ଜା, ଆଯୂହନା ସଙ୍ଖାରା, ନିକନ୍ତି ତଣ୍ହା, ଉପଗମନଂ ଉପାଦାନଂ, ଚେତନା ଭୱୋତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ଇଧ କମ୍ମଭୱସ୍ମିଂ ଆଯତିଂ ପଟିସନ୍ଧିଯା ପଚ୍ଚଯା’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୪୭)। ତତ୍ଥ ଇଧ ପରିପକ୍କତ୍ତା ଆଯତନାନନ୍ତି ପରିପକ୍କାଯତନସ୍ସ କମ୍ମକରଣକାଲେ ସମ୍ମୋହୋ ଦସ୍ସିତୋ। ସେସଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

ଆଯତିଂ ଫଲପଞ୍ଚକନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ପଞ୍ଚ। ତାନି ଜାତିଗ୍ଗହଣେନ ୱୁତ୍ତାନି। ଜରାମରଣଂ ପନ ତେସଂଯେୱ ଜରାମରଣଂ। ତେନାହ – ‘‘ଆଯତିଂ ପଟିସନ୍ଧି ୱିଞ୍ଞାଣଂ , ଓକ୍କନ୍ତି ନାମରୂପଂ, ପସାଦୋ ଆଯତନଂ, ଫୁଟ୍ଠୋ ଫସ୍ସୋ, ୱେଦଯିତଂ ୱେଦନା, ଇମେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ଆଯତିଂ ଉପପତ୍ତିଭୱସ୍ମିଂ ଇଧ କତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯା’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୪୭)। ଏୱମିଦଂ ୱୀସତି ଆକାରାରଂ ହୋତି।

ତିୱଟ୍ଟମନୱଟ୍ଠିତଂ ଭମତୀତି ଏତ୍ଥ ପନ ସଙ୍ଖାରଭୱା କମ୍ମୱଟ୍ଟଂ, ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହୁପାଦାନାନି କିଲେସୱଟ୍ଟଂ, ୱିଞ୍ଞାଣନାମରୂପସଳାଯତନଫସ୍ସୱେଦନା ୱିପାକୱଟ୍ଟନ୍ତି ଇମେହି ତୀହି ୱଟ୍ଟେହି ତିୱଟ୍ଟମିଦଂ ଭୱଚକ୍କଂ ଯାୱ କିଲେସୱଟ୍ଟଂ ନ ଉପଚ୍ଛିଜ୍ଜତି, ତାୱ ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନପଚ୍ଚଯତ୍ତା ଅନୱଟ୍ଠିତଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ପରିୱତ୍ତନତୋ ଭମତିଯେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୬୫୫। ତଯିଦମେୱଂ ଭମମାନଂ,

ସଚ୍ଚପ୍ପଭୱତୋ କିଚ୍ଚା, ୱାରଣା ଉପମାହି ଚ;

ଗମ୍ଭୀରନଯଭେଦା ଚ, ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ ଯଥାରହଂ।

ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା କୁସଲାକୁସଲଂ କମ୍ମଂ ଅୱିସେସେନ ସମୁଦଯସଚ୍ଚନ୍ତି ସଚ୍ଚୱିଭଙ୍ଗେ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରାତି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସଙ୍ଖାରା ଦୁତିଯସଚ୍ଚପ୍ପଭୱଂ ଦୁତିଯସଚ୍ଚଂ। ସଙ୍ଖାରେହି ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଦୁତିଯସଚ୍ଚପ୍ପଭୱଂ ପଠମସଚ୍ଚଂ। ୱିଞ୍ଞାଣାଦୀହି ନାମରୂପାଦୀନି ୱିପାକୱେଦନାପରିଯୋସାନାନି ପଠମସଚ୍ଚପ୍ପଭୱଂ ପଠମସଚ୍ଚଂ। ୱେଦନାଯ ତଣ୍ହା ପଠମସଚ୍ଚପ୍ପଭୱଂ ଦୁତିଯସଚ୍ଚଂ। ତଣ୍ହାଯ ଉପାଦାନଂ ଦୁତିଯସଚ୍ଚପ୍ପଭୱଂ ଦୁତିଯସଚ୍ଚଂ। ଉପାଦାନତୋ ଭୱୋ ଦୁତିଯସଚ୍ଚପ୍ପଭୱଂ ପଠମଦୁତିଯସଚ୍ଚଦ୍ୱଯଂ। ଭୱତୋ ଜାତି ଦୁତିଯସଚ୍ଚପ୍ପଭୱଂ ପଠମସଚ୍ଚଂ। ଜାତିଯା ଜରାମରଣଂ ପଠମସଚ୍ଚପ୍ପଭୱଂ ପଠମସଚ୍ଚନ୍ତି ଏୱଂ ତାୱିଦଂ ସଚ୍ଚପ୍ପଭୱତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ ଯଥାରହଂ।

୬୫୬। ଯସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜା ୱତ୍ଥୂସୁ ଚ ସତ୍ତେ ସମ୍ମୋହେତି, ପଚ୍ଚଯୋ ଚ ହୋତି ସଙ୍ଖାରାନଂ ପାତୁଭାୱାଯ। ତଥା ସଙ୍ଖାରା ସଙ୍ଖତଞ୍ଚ ଅଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତି, ପଚ୍ଚଯା ଚ ହୋନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ। ୱିଞ୍ଞାଣମ୍ପି ୱତ୍ଥୁଞ୍ଚ ପଟିୱିଜାନାତି, ପଚ୍ଚଯୋ ଚ ହୋତି ନାମରୂପସ୍ସ। ନାମରୂପମ୍ପି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଞ୍ଚ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତି, ପଚ୍ଚଯୋ ଚ ହୋତି ସଳାଯତନସ୍ସ। ସଳାଯତନମ୍ପି ସୱିସଯେ ଚ ପୱତ୍ତତି, ପଚ୍ଚଯୋ ଚ ହୋତି ଫସ୍ସସ୍ସ। ଫସ୍ସୋପି ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚ ଫୁସତି, ପଚ୍ଚଯୋ ଚ ହୋତି ୱେଦନାଯ। ୱେଦନାପି ଆରମ୍ମଣରସଞ୍ଚ ଅନୁଭୱତି, ପଚ୍ଚଯୋ ଚ ହୋତି ତଣ୍ହାଯ। ତଣ୍ହାପି ରଜ୍ଜନୀଯେ ଚ ଧମ୍ମେ ରଜ୍ଜତି, ପଚ୍ଚଯୋ ଚ ହୋତି ଉପାଦାନସ୍ସ। ଉପାଦାନମ୍ପି ଉପାଦାନିଯେ ଚ ଧମ୍ମେ ଉପାଦିଯତି, ପଚ୍ଚଯୋ ଚ ହୋତି ଭୱସ୍ସ। ଭୱୋପି ନାନାଗତୀସୁ ଚ ୱିକ୍ଖିପତି, ପଚ୍ଚଯୋ ଚ ହୋତି ଜାତିଯା। ଜାତିପି ଖନ୍ଧେ ଚ ଜନେତି ତେସଂ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିଭାୱେନ ପୱତ୍ତତ୍ତା, ପଚ୍ଚଯୋ ଚ ହୋତି ଜରାମରଣସ୍ସ। ଜରାମରଣମ୍ପି ଖନ୍ଧାନଂ ପାକଭେଦଭାୱଞ୍ଚ ଅଧିଟ୍ଠତି, ପଚ୍ଚଯୋ ଚ ହୋତି ଭୱନ୍ତରପାତୁଭାୱାଯ ସୋକାଦୀନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନତ୍ତା। ତସ୍ମା ସବ୍ବପଦେସୁ ଦ୍ୱେଧା ପୱତ୍ତିକିଚ୍ଚତୋପି ଇଦଂ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ ଯଥାରହଂ।

୬୫୭। ଯସ୍ମା ଚେତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରାତି ଇଦଂ କାରକଦସ୍ସନନିୱାରଣଂ। ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଅତ୍ତସଙ୍କନ୍ତିଦସ୍ସନନିୱାରଣଂ। ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପନ୍ତି ‘‘ଅତ୍ତା’’ତିପରିକପ୍ପିତୱତ୍ଥୁଭେଦଦସ୍ସନତୋ ଘନସଞ୍ଞାନିୱାରଣଂ। ନାମରୂପପଚ୍ଚଯା ସଳାଯତନନ୍ତିଆଦି ଅତ୍ତା ପସ୍ସତି…ପେ… ୱିଜାନାତି, ଫୁସତି, ୱେଦଯତି, ତଣ୍ହିଯତି, ଉପାଦିଯତି, ଭୱତି, ଜାଯତି, ଜୀଯତି, ମୀଯତୀତିଏୱମାଦିଦସ୍ସନନିୱାରଣଂ। ତସ୍ମା ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନନିୱାରଣତୋପେତଂ ଭୱଚକ୍କଂ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ ଯଥାରହଂ।

୬୫୮। ଯସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ସଲକ୍ଖଣସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣୱସେନ ଧମ୍ମାନଂ ଅଦସ୍ସନତୋ ଅନ୍ଧୋ ୱିଯ ଅୱିଜ୍ଜା। ଅନ୍ଧସ୍ସ ଉପକ୍ଖଲନଂ ୱିଯ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା। ଉପକ୍ଖଲିତସ୍ସ ପତନଂ ୱିଯ ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ପତିତସ୍ସ ଗଣ୍ଡପାତୁଭାୱୋ ୱିଯ ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପଂ। ଗଣ୍ଡଭେଦପୀଳକା ୱିଯ ନାମରୂପପଚ୍ଚଯା ସଳାଯତନଂ। ଗଣ୍ଡପୀଳକାଘଟ୍ଟନଂ ୱିଯ ସଳାଯତନପଚ୍ଚଯା ଫସ୍ସୋ। ଘଟ୍ଟନଦୁକ୍ଖଂ ୱିଯ ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନା, ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପଟିକାରାଭିଲାସୋ ୱିଯ ୱେଦନାପଚ୍ଚଯା ତଣ୍ହା। ପଟିକାରାଭିଲାସେନ ଅସପ୍ପାଯଗ୍ଗହଣଂ ୱିଯ ତଣ୍ହାପଚ୍ଚଯା ଉପାଦାନଂ। ଉପାଦିଣ୍ଣଅସପ୍ପାଯାଲେପନଂ ୱିଯ ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଭୱୋ। ଅସପ୍ପାଯାଲେପନେନ ଗଣ୍ଡୱିକାରପାତୁଭାୱୋ ୱିଯ ଭୱପଚ୍ଚଯା ଜାତି। ଗଣ୍ଡୱିକାରତୋ ଗଣ୍ଡଭେଦୋ ୱିଯ ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣଂ। ଯସ୍ମା ୱା ପନେତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜା ଅପ୍ପଟିପତ୍ତିମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତିଭାୱେନ ସତ୍ତେ ଅଭିଭୱତି ପଟଲଂ ୱିଯ ଅକ୍ଖୀନି । ତଦଭିଭୂତୋ ଚ ବାଲୋ ପୁନବ୍ଭୱିକେହି ସଙ୍ଖାରେହି ଅତ୍ତାନଂ ୱେଠେତି କୋସକାରକିମି ୱିଯ କୋସପ୍ପଦେସେହି। ସଙ୍ଖାରପରିଗ୍ଗହିତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଗତୀସୁ ପତିଟ୍ଠଂ ଲଭତି ପରିଣାଯକପରିଗ୍ଗହିତୋ ୱିଯ ରାଜକୁମାରୋ ରଜ୍ଜେ। ଉପପତ୍ତିନିମିତ୍ତପରିକପ୍ପନତୋ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ଅନେକପ୍ପକାରଂ ନାମରୂପଂ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତେତି ମାଯାକାରୋ ୱିଯ ମାଯଂ। ନାମରୂପେ ପତିଟ୍ଠିତଂ ସଳାଯତନଂ ୱୁଦ୍ଧିଂ ୱିରୂଳ୍ହିଂ ୱେପୁଲ୍ଲଂ ପାପୁଣାତି ସୁଭୂମିଯଂ ପତିଟ୍ଠିତୋ ୱନପ୍ପଗୁମ୍ବୋ ୱିଯ। ଆଯତନଘଟ୍ଟନତୋ ଫସ୍ସୋ ଜାଯତି ଅରଣିସହିତାଭିମନ୍ଥନତୋ ଅଗ୍ଗି ୱିଯ। ଫସ୍ସେନ ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ୱେଦନା ପାତୁଭୱତି ଅଗ୍ଗିନା ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ଦାହୋ ୱିଯ। ୱେଦଯମାନସ୍ସ ତଣ୍ହା ପୱଡ୍ଢତି ଲୋଣୂଦକଂ ପିୱତୋ ପିପାସା ୱିଯ। ତସିତୋ ଭୱେସୁ ଅଭିଲାସଂ କରୋତି ପିପାସିତୋ ୱିଯ ପାନୀଯେ। ତଦସ୍ସୁପାଦାନଂ, ଉପାଦାନେନ ଭୱଂ ଉପାଦିଯତି ଆମିସଲୋଭେନ ମଚ୍ଛୋ ବଳିସଂ ୱିଯ। ଭୱେ ସତି ଜାତି ହୋତି ବୀଜେ ସତି ଅଙ୍କୁରୋ ୱିଯ। ଜାତସ୍ସ ଅୱସ୍ସଂ ଜରାମରଣଂ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ପତନଂ ୱିଯ। ତସ୍ମା ଏୱଂ ଉପମାହିପେତଂ ଭୱଚକ୍କଂ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ ଯଥାରହଂ।

୬୫୯। ଯସ୍ମା ଚ ଭଗୱତା ଅତ୍ଥତୋପି ଧମ୍ମତୋପି ଦେସନତୋପି ପଟିୱେଧତୋପି ଗମ୍ଭୀରଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଗମ୍ଭୀରୋ ଚାଯଂ, ଆନନ୍ଦ, ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଗମ୍ଭୀରାୱଭାସୋ ଚା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୯୫; ସଂ। ନି। ୨।୬୦) ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଗମ୍ଭୀରଭେଦତୋପେତଂ ଭୱଚକ୍କଂ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ ଯଥାରହଂ।

ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ନ ଜାତିତୋ ଜରାମରଣଂ ନ ହୋତି, ନ ଚ ଜାତିଂ ୱିନା ଅଞ୍ଞତୋ ହୋତି, ଇତ୍ଥଞ୍ଚ ଜାତିତୋ ସମୁଦାଗଚ୍ଛତୀତି ଏୱଂ ଜାତିପଚ୍ଚଯସମୁଦାଗତଟ୍ଠସ୍ସ ଦୁରୱବୋଧନୀଯତୋ ଜରାମରଣସ୍ସ ଜାତିପଚ୍ଚଯସମ୍ଭୂତସମୁଦାଗତଟ୍ଠୋ ଗମ୍ଭୀରୋ। ତଥା ଜାତିଯା ଭୱପଚ୍ଚଯ…ପେ… ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯସମ୍ଭୂତସମୁଦାଗତଟ୍ଠୋ ଗମ୍ଭୀରୋ। ତସ୍ମା ଇଦଂ ଭୱଚକ୍କଂ ଅତ୍ଥଗମ୍ଭୀରନ୍ତି ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ ଅତ୍ଥଗମ୍ଭୀରତା। ହେତୁଫଲଞ୍ହି ଅତ୍ଥୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥାହ – ‘‘ହେତୁଫଲେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା’’ତି (ୱିଭ। ୭୨୦)।

ଯସ୍ମା ପନ ଯେନାକାରେନ ଯଦୱତ୍ଥା ଚ ଅୱିଜ୍ଜା ତେସଂ ତେସଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତସ୍ସ ଦୁରୱବୋଧନୀଯତୋ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠୋ ଗମ୍ଭୀରୋ। ତଥା ସଙ୍ଖାରାନଂ…ପେ… ଜାତିଯା ଜରାମରଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠୋ ଗମ୍ଭୀରୋ, ତସ୍ମା ଇଦଂ ଭୱଚକ୍କଂ ଧମ୍ମଗମ୍ଭୀରନ୍ତି ଅଯମେତ୍ଥ ଧମ୍ମଗମ୍ଭୀରତା। ହେତୁନୋ ହି ଧମ୍ମୋତି ନାମଂ। ଯଥାହ – ‘‘ହେତୁମ୍ହି ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା’’ତି (ୱିଭ। ୭୨୦)।

ଯସ୍ମା ଚସ୍ସ ତେନ ତେନ କାରଣେନ ତଥା ତଥା ପୱତ୍ତେତବ୍ବତ୍ତା ଦେସନାପି ଗମ୍ଭୀରା, ନ ତତ୍ଥ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଞାଣଂ ପତିଟ୍ଠଂ ଲଭତି। ତଥାହେତଂ କତ୍ଥଚି ସୁତ୍ତେ ଅନୁଲୋମତୋ, କତ୍ଥଚି ପଟିଲୋମତୋ, କତ୍ଥଚି ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମତୋ, କତ୍ଥଚି ୱେମଜ୍ଝତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅନୁଲୋମତୋ ୱା ପଟିଲୋମତୋ ୱା, କତ୍ଥଚି ତିସନ୍ଧିଚତୁସଙ୍ଖେପଂ, କତ୍ଥଚି ଦ୍ୱିସନ୍ଧିତିସଙ୍ଖେପଂ, କତ୍ଥଚି ଏକସନ୍ଧିଦ୍ୱିସଙ୍ଖେପଂ ଦେସିତଂ, ତସ୍ମା ଇଦଂ ଭୱଚକ୍କଂ ଦେସନାଗମ୍ଭୀରନ୍ତି ଅଯଂ ଦେସନାଗମ୍ଭୀରତା।

ଯସ୍ମା ଚେତ୍ଥ ଯୋ ସୋ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ସଭାୱୋ, ଯେନ ପଟିୱିଦ୍ଧେନ ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ ସମ୍ମା ସଲକ୍ଖଣତୋ ପଟିୱିଦ୍ଧା ହୋନ୍ତି, ସୋ ଦୁପ୍ପରିଯୋଗାହତ୍ତା ଗମ୍ଭୀରୋ, ତସ୍ମା ଇଦଂ ଭୱଚକ୍କଂ ପଟିୱେଧଗମ୍ଭୀରଂ। ତଥା ହେତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅଞ୍ଞାଣାଦସ୍ସନସଚ୍ଚାସମ୍ପଟିୱେଧଟ୍ଠୋ ଗମ୍ଭୀରୋ, ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅଭିସଙ୍ଖରଣାଯୂହନସରାଗୱିରାଗଟ୍ଠୋ, ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସୁଞ୍ଞତଅବ୍ୟାପାରଅସଙ୍କନ୍ତିପଟିସନ୍ଧିପାତୁଭାୱଟ୍ଠୋ, ନାମରୂପସ୍ସ ଏକୁପ୍ପାଦୱିନିବ୍ଭୋଗାୱିନିବ୍ଭୋଗନମନରୁପ୍ପନଟ୍ଠୋ, ସଳାଯତନସ୍ସ ଅଧିପତିଲୋକଦ୍ୱାରଖେତ୍ତୱିସଯିଭାୱଟ୍ଠୋ, ଫସ୍ସସ୍ସ ଫୁସନସଙ୍ଘଟ୍ଟନସଙ୍ଗତିସନ୍ନିପାତଟ୍ଠୋ , ୱେଦନାଯ ଆରମ୍ମଣରସାନୁଭୱନସୁଖଦୁକ୍ଖମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱନିଜ୍ଜୀୱୱେଦଯିତଟ୍ଠୋ। ତଣ୍ହାଯ ଅଭିନନ୍ଦିତଜ୍ଝୋସାନସରିତାଲତାନଦୀତଣ୍ହାସମୁଦ୍ଦଦୁପ୍ପୂରଟ୍ଠୋ, ଉପାଦାନସ୍ସ ଆଦାନଗ୍ଗହଣାଭିନିୱେସପରାମାସଦୁରତିକ୍କମଟ୍ଠୋ, ଭୱସ୍ସ ଆଯୂହନାଭିସଙ୍ଖରଣଯୋନିଗତିଠିତିନିୱାସେସୁଖିପନଟ୍ଠୋ, ଜାତିଯା ଜାତି ସଞ୍ଜାତି ଓକ୍କନ୍ତି ନିବ୍ବତ୍ତି ପାତୁଭାୱଟ୍ଠୋ, ଜରାମରଣସ୍ସ ଖଯୱଯଭେଦୱିପରିଣାମଟ୍ଠୋ ଗମ୍ଭୀରୋତି ଅଯମେତ୍ଥ ପଟିୱେଧଗମ୍ଭୀରତା।

୬୬୦। ଯସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଏକତ୍ତନଯୋ, ନାନତ୍ତନଯୋ, ଅବ୍ୟାପାରନଯୋ, ଏଵଂଧମ୍ମତାନଯୋତି ଚତ୍ତାରୋ ଅତ୍ଥନଯା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ନଯଭେଦତୋପେତଂ ଭଵଚକ୍କଂ ଵିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ ଯଥାରହଂ।

ତତ୍ଥ ଅଵିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା, ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ଵିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଏଵଂ ବୀଜସ୍ସ ଅଙ୍କୁରାଦିଭାଵେନ ରୁକ୍ଖଭାଵପ୍ପତ୍ତି ଵିଯ ସନ୍ତାନାନୁପଚ୍ଛେଦୋ ଏକତ୍ତନଯୋ ନାମ। ଯଂ ସମ୍ମା ପସ୍ସନ୍ତୋ ହେତୁଫଲସମ୍ବନ୍ଧେନ ସନ୍ତାନସ୍ସ ଅନୁପଚ୍ଛେଦାଵବୋଧତୋ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଂ ପଜହତି। ମିଚ୍ଛା ପସ୍ସନ୍ତୋ ହେତୁଫଲସମ୍ବନ୍ଧେନ ପଵତ୍ତମାନସ୍ସ ସନ୍ତାନାନୁପଚ୍ଛେଦସ୍ସ ଏକତ୍ତଗହଣତୋ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଂ ଉପାଦିଯତି।

ଅଵିଜ୍ଜାଦୀନଂ ପନ ଯଥାସକଂଲକ୍ଖଣଵଵତ୍ଥାନଂ ନାନତ୍ତନଯୋ ନାମ। ଯଂ ସମ୍ମା ପସ୍ସନ୍ତୋ ନଵନଵାନଂ ଉପ୍ପାଦଦସ୍ସନତୋ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଂ ପଜହତି। ମିଚ୍ଛା ପସ୍ସନ୍ତୋ ଏକସନ୍ତାନପତିତସ୍ସ ଭିନ୍ନସନ୍ତାନସ୍ସେଵ ନାନତ୍ତଗ୍ଗହଣତୋ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଂ ଉପାଦିଯତି।

ଅଵିଜ୍ଜାଯ ସଙ୍ଖାରା ମଯା ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବା, ସଙ୍ଖାରାନଂ ଵା ଵିଞ୍ଞାଣଂ ଅମ୍ହେହୀତି ଏଵମାଦିବ୍ୟାପାରାଭାଵୋ ଅବ୍ୟାପାରନଯୋ ନାମ। ଯଂ ସମ୍ମା ପସ୍ସନ୍ତୋ କାରକସ୍ସ ଅଭାଵାଵବୋଧତୋ ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିଂ ପଜହତି। ମିଚ୍ଛା ପସ୍ସନ୍ତୋ ଯୋ ଅସତିପି ବ୍ୟାପାରେ ଅଵିଜ୍ଜାଦୀନଂ ସଭାଵନିଯମସିଦ୍ଧୋ ହେତୁଭାଵୋ, ତସ୍ସ ଅଗ୍ଗହଣତୋ ଅକିରିଯଦିଟ୍ଠିଂ ଉପାଦିଯତି।

ଅଵିଜ୍ଜାଦୀହି ପନ କାରଣେହି ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂଯେଵ ସମ୍ଭଵୋ ଖୀରାଦୀହି ଦଧିଆଦୀନଂ ଵିଯ, ନ ଅଞ୍ଞେସନ୍ତି ଅଯଂ ଏଵଂଧମ୍ମତାନଯୋ ନାମ। ଯଂ ସମ୍ମା ପସ୍ସନ୍ତୋ ପଚ୍ଚଯାନୁରୂପତୋ ଫଲାଵବୋଧା ଅହେତୁକଦିଟ୍ଠିଂ ଅକିରିଯଦିଟ୍ଠିଞ୍ଚ ପଜହତି। ମିଚ୍ଛା ପସ୍ସନ୍ତୋ ପଚ୍ଚଯାନୁରୂପଂ ଫଲପ୍ପଵତ୍ତିଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଯତୋ କୁତୋଚି ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅସମ୍ଭଵଗ୍ଗହଣତୋ ଅହେତୁକଦିଟ୍ଠିଞ୍ଚେଵ ନିଯତଵାଦଞ୍ଚ ଉପାଦିଯତୀତି ଏଵମିଦଂ ଭଵଚକ୍କଂ,

ସଚ୍ଚପ୍ପଭଵତୋ କିଚ୍ଚା, ଵାରଣାଉପମାହି ଚ;

ଗମ୍ଭୀରନଯଭେଦା ଚ, ଵିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ ଯଥାରହଂ।

୬୬୧। ଇଦଞ୍ହି ଅତିଗମ୍ଭୀରତୋ ଅଗାଧଂ। ନାନାନଯଗହନତୋ ଦୁରତିଯାନଂ। ଞାଣାସିନା ସମାଧିପଵରସିଲାଯଂ ସୁନିସିତେନ,

ଭଵଚକ୍କମପଦାଲେତ୍ୱା, ଅସନିଵିଚକ୍କମିଵ ନିଚ୍ଚନିମ୍ମଥନଂ;

ସଂସାରଭଯମତୀତୋ, ନ କୋଚି ସୁପିନନ୍ତରେପ୍ୟତ୍ଥି।

ଵୁତ୍ତମ୍ପି ହେତଂ ଭଗଵତା – ‘‘ଗମ୍ଭୀରୋ ଚାଯଂ, ଆନନ୍ଦ, ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଗମ୍ଭୀରାଵଭାସୋ ଚ। ଏତସ୍ସ ଚାନନ୍ଦ, ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନନୁବୋଧା ଅପ୍ପଟିଵେଧା ଏଵମଯଂ ପଜା ତନ୍ତାକୁଲକଜାତା କୁଲାଗଣ୍ଠିକଜାତା ମୁଞ୍ଜପବ୍ବଜଭୂତା ଅପାଯଂ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ଵିନିପାତଂ ସଂସାରଂ ନାତିଵତ୍ତତୀ’’ତି (ମହାଵ। ୯୫; ସଂ। ନି। ୨।୬୦)। ତସ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ଵା ପରେସଂ ଵା ହିତାଯ ଚ ସୁଖାଯ ଚ ପଟିପନ୍ନୋ ଅଵସେସକିଚ୍ଚାନି ପହାଯ,

ଗମ୍ଭୀରେ ପଚ୍ଚଯାକାରପ୍ପଭେଦେ ଇଧ ପଣ୍ଡିତୋ;

ଯଥା ଗାଧଂ ଲଭେଥେଵମନୁଯୁଞ୍ଜେ ସଦା ସତୋତି।

ଇତି ସାଧୁଜନପାମୋଜ୍ଜତ୍ଥାଯ କତେ ଵିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ

ପଞ୍ଞାଭାଵନାଧିକାରେ

ପଞ୍ଞାଭୂମିନିଦ୍ଦେସୋ ନାମ

ସତ୍ତରସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

୧୮। ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୋ

ନାମରୂପପରିଗ୍ଗହକଥା

୬୬୨। ଇଦାନି ଯା ‘‘ଇମେସୁ ଭୂମିଭୂତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଉଗ୍ଗହପରିପୁଚ୍ଛାୱସେନ ଞାଣପରିଚଯଂ କତ୍ୱା ‘ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧି ଚେୱ ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧି ଚା’ତି ଦ୍ୱେ ମୂଲଭୂତା ୱିସୁଦ୍ଧିଯୋ ସମ୍ପାଦେତବ୍ବା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧି ନାମ ସୁପରିସୁଦ୍ଧଂ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରାଦିଚତୁବ୍ବିଧଂ ସୀଲଂ, ତଞ୍ଚ ସୀଲନିଦ୍ଦେସେ ୱିତ୍ଥାରିତମେୱ। ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧି ନାମ ସଉପଚାରା ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ, ତାପି ଚିତ୍ତସୀସେନ ୱୁତ୍ତସମାଧିନିଦ୍ଦେସେ ସବ୍ବାକାରେନ ୱିତ୍ଥାରିତା ଏୱ। ତସ୍ମା ତା ତତ୍ଥ ୱିତ୍ଥାରିତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା।

ଯଂ ପନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧି, କଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧି, ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧି, ପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧି, ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧୀତି ଇମା ପନ ପଞ୍ଚ ୱିସୁଦ୍ଧିଯୋ ସରୀର’’ନ୍ତି, ତତ୍ଥ ନାମରୂପାନଂ ଯାଥାୱଦସ୍ସନଂ ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧି ନାମ।

୬୬୩। ତଂ ସମ୍ପାଦେତୁକାମେନ ସମଥଯାନିକେନ ତାୱ ଠପେତ୍ୱା ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ଅୱସେସରୂପାରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନଂ ଅଞ୍ଞତରତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ୱିତକ୍କାଦୀନି ଝାନଙ୍ଗାନି, ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚ ଧମ୍ମା ଲକ୍ଖଣରସାଦିୱସେନ ପରିଗ୍ଗହେତବ୍ବା। ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସବ୍ବମ୍ପେତଂ ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖଂ ନମନତୋ ନମନଟ୍ଠେନ ନାମନ୍ତି ୱୱତ୍ଥପେତବ୍ବଂ।

ତତୋ ଯଥା ନାମ ପୁରିସୋ ଅନ୍ତୋଗେହେ ସପ୍ପଂ ଦିସ୍ୱା ତଂ ଅନୁବନ୍ଧମାନୋ ତସ୍ସ ଆସଯଂ ପସ୍ସତି, ଏୱମେୱ ଅଯମ୍ପି ଯୋଗାୱଚରୋ ତଂ ନାମଂ ଉପପରିକ୍ଖନ୍ତୋ ‘‘ଇଦଂ ନାମଂ କିଂ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତତୀ’’ତି ପରିଯେସମାନୋ ତସ୍ସ ନିସ୍ସଯଂ ହଦଯରୂପଂ ପସ୍ସତି। ତତୋ ହଦଯରୂପସ୍ସ ନିସ୍ସଯଭୂତାନି, ଭୂତନିସ୍ସିତାନି ଚ ସେସୁପାଦାଯରୂପାନୀତି ରୂପଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ସୋ ସବ୍ବମ୍ପେତଂ ରୁପ୍ପନତୋ ରୂପନ୍ତି ୱୱତ୍ଥପେତି। ତତୋ ନମନଲକ୍ଖଣଂ ନାମଂ, ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଂ ରୂପନ୍ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ନାମରୂପଂ ୱୱତ୍ଥପେତି।

୬୬୪।ସୁଦ୍ଧୱିପସ୍ସନାଯାନିକୋ ପନ ଅଯମେୱ ୱା ସମଥଯାନିକୋ ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନେ ୱୁତ୍ତାନଂ ତେସଂ ତେସଂ ଧାତୁପରିଗ୍ଗହମୁଖାନଂ ଅଞ୍ଞତରମୁଖୱସେନ ସଙ୍ଖେପତୋ ୱା ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱା ଚତସ୍ସୋ ଧାତୁଯୋ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅଥସ୍ସ ଯାଥାୱସରସଲକ୍ଖଣତୋ ଆୱିଭୂତାସୁ ଧାତୂସୁ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନମ୍ହି ତାୱ କେସେ ‘‘ଚତସ୍ସୋ ଧାତୁଯୋ, ୱଣ୍ଣୋ, ଗନ୍ଧୋ, ରସୋ, ଓଜା, ଜୀୱିତଂ, କାଯପ୍ପସାଦୋ’’ତି ଏୱଂ କାଯଦସକୱସେନ ଦସ ରୂପାନି, ତତ୍ଥେୱ ଭାୱସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାଯ ଭାୱଦସକୱସେନ ଦସ, ତତ୍ଥେୱ ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନଂ ଓଜଟ୍ଠମକଂ, ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ, ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅପରାନିପି ଚତୁୱୀସତୀତି ଏୱଂ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନେସୁ ଚତୁୱୀସତିକୋଟ୍ଠାସେସୁ ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସ ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସ ରୂପାନି, ସେଦୋ, ଅସ୍ସୁ, ଖେଳୋ, ସିଙ୍ଘାଣିକାତି ଇମେସୁ ପନ ଚତୂସୁ ଉତୁଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନେସୁ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଓଜଟ୍ଠମକାନଂ ୱସେନ ସୋଳସ ସୋଳସ ରୂପାନି, ଉଦରିଯଂ, କରୀସଂ, ପୁବ୍ବୋ, ମୁତ୍ତନ୍ତି ଇମେସୁ ଚତୂସୁ ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନେସୁ ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସେୱ ଓଜଟ୍ଠମକସ୍ସ ୱସେନ ଅଟ୍ଠ ଅଟ୍ଠ ରୂପାନି ପାକଟାନି ହୋନ୍ତୀତି। ଏସ ତାୱ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାରେ ନଯୋ।

ଯେ ପନ ଇମସ୍ମିଂ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାରେ ଆୱିଭୂତେ ଅପରେ ଦସ ଆକାରା ଆୱିଭୱନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଅସିତାଦିପରିପାଚକେ ତାୱ କମ୍ମଜେ ତେଜୋକୋଟ୍ଠାସମ୍ହି ଓଜଟ୍ଠମକଞ୍ଚେୱ ଜୀୱିତଞ୍ଚାତି ନୱ ରୂପାନି, ତଥା ଚିତ୍ତଜେ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସକୋଟ୍ଠାସେପି ଓଜଟ୍ଠମକଞ୍ଚେୱ ସଦ୍ଦୋ ଚାତି ନୱ, ସେସେସୁ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନେସୁ ଅଟ୍ଠସୁ ଜୀୱିତନୱକଞ୍ଚେୱ ତୀଣି ଚ ଓଜଟ୍ଠମକାନୀତି ତେତ୍ତିଂସ ରୂପାନି ପାକଟାନି ହୋନ୍ତି।

ତସ୍ସେୱଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦ୍ୱାଚତ୍ତାଲୀସାକାରୱସେନ ଇମେସୁ ଭୂତୁପାଦାଯରୂପେସୁ ପାକଟେସୁ ଜାତେସୁ ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରୱସେନ ପଞ୍ଚ ଚକ୍ଖୁଦସକାଦଯୋ, ହଦଯୱତ୍ଥୁଦସକଞ୍ଚାତି ଅପରାନିପି ସଟ୍ଠିରୂପାନି ପାକଟାନି ହୋନ୍ତି। ସୋ ସବ୍ବାନିପି ତାନି ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣେନ ଏକତୋ କତ୍ୱା ‘‘ଏତଂ ରୂପ’’ନ୍ତି ପସ୍ସତି।

ତସ୍ସେୱଂ ପରିଗ୍ଗହିତରୂପସ୍ସ ଦ୍ୱାରୱସେନ ଅରୂପଧମ୍ମା ପାକଟା ହୋନ୍ତି। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ଦ୍ୱେପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନି, ତିସ୍ସୋ ମନୋଧାତୁଯୋ, ଅଟ୍ଠସଟ୍ଠି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯୋତି ଏକାସୀତି ଲୋକିଯଚିତ୍ତାନି, ଅୱିସେସେନ ଚ ତେହି ଚିତ୍ତେହି ସହଜାତୋ ଫସ୍ସୋ, ୱେଦନା, ସଞ୍ଞା, ଚେତନା, ଜୀୱିତଂ, ଚିତ୍ତଟ୍ଠିତି, ମନସିକାରୋତି ଇମେ ସତ୍ତ ସତ୍ତ ଚେତସିକାତି। ଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତାନି ପନ ନେୱ ସୁଦ୍ଧୱିପସ୍ସକସ୍ସ , ନ ସମଥଯାନିକସ୍ସ ପରିଗ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଅନଧିଗତତ୍ତାତି। ସୋ ସବ୍ବେପି ତେ ଅରୂପଧମ୍ମେ ନମନଲକ୍ଖଣେନ ଏକତୋ କତ୍ୱା ‘‘ଏତଂ ନାମ’’ନ୍ତି ପସ୍ସତି। ଏୱମେକୋ ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନମୁଖେନ

ୱିତ୍ଥାରତୋ ନାମରୂପଂ ୱୱତ୍ଥପେତି।

୬୬୫। ଅପରୋ ଅଟ୍ଠାରସଧାତୁୱସେନ। କଥଂ? ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଅତ୍ଥି ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ଚକ୍ଖୁଧାତୁ…ପେ… ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂତି ଧାତୁୟୋ ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ୟଂ ଲୋକୋ ସେତକଣ୍ହମଣ୍ଡଲୱିଚିତ୍ତଂ ଆୟତୱିତ୍ଥତଂ ଅକ୍ଖିକୂପକେ ନ୍ହାରୁସୁତ୍ତକେନ ଆବଦ୍ଧଂ ମଂସପିଣ୍ଡଂ ‘‘ଚକ୍ଖୂ’’ତି ସଞ୍ଜାନାତି, ତଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସେ ଉପାଦାରୂପେସୁ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ଚକ୍ଖୁପସାଦଂ ‘‘ଚକ୍ଖୁଧାତୂ’’ତି ୱୱତ୍ଥପେତି।

ୟାନି ପନସ୍ସ ନିସ୍ସୟଭୂତା ଚତସ୍ସୋ ଧାତୁୟୋ, ପରିୱାରକାନି ଚତ୍ତାରି ୱଣ୍ଣ-ଗନ୍ଧ-ରସ-ଓଜା-ରୂପାନି, ଅନୁପାଲକଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟନ୍ତି ନୱ ସହଜାତରୂପାନି, ତତ୍ଥେୱ ଠିତାନି କାୟଦସକଭାୱଦସକୱସେନ ୱୀସତି କମ୍ମଜରୂପାନି, ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ ଓଜଟ୍ଠମକାନଂ ୱସେନ ଚତୁୱୀସତି ଅନୁପାଦିନ୍ନରୂପାନୀତି ଏୱଂ ସେସାନି ତେପଣ୍ଣାସ ରୂପାନି ହୋନ୍ତି, ନ ତାନି ଚ ‘‘ଚକ୍ଖୁଧାତୂ’’ତି ୱୱତ୍ଥପେତି। ଏସ ନୟୋ ସୋତଧାତୁଆଦୀସୁପି। କାୟଧାତୁୟଂ ପନ ଅୱସେସାନି ତେଚତ୍ତାଲୀସ ରୂପାନି ହୋନ୍ତି। କେଚି ପନ ଉତୁଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନି ସଦ୍ଦେନ ସହ ନୱ ନୱ କତ୍ୱା ପଞ୍ଚଚତ୍ତାଲୀସାତି ୱଦନ୍ତି।

ଇତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ପସାଦା, ତେସଞ୍ଚ ୱିସୟା ରୂପସଦ୍ଦଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବା ପଞ୍ଚାତି ଦସ ରୂପାନି ଦସ ଧାତୁୟୋ ହୋନ୍ତି। ଅୱସେସରୂପାନି ଧମ୍ମଧାତୁୟେୱ ହୋନ୍ତି। ଚକ୍ଖୁଂ ପନ ନିସ୍ସାୟ ରୂପଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ନାମାତି ଏୱଂ ଦ୍ୱେପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନି ପଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟୋ ହୋନ୍ତି। ତୀଣି ମନୋଧାତୁଚିତ୍ତାନି ଏକା ମନୋଧାତୁ, ଅଟ୍ଠସଟ୍ଠି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଚିତ୍ତାନି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂତି ସବ୍ବାନିପି ଏକାସୀତି ଲୋକିୟଚିତ୍ତାନି ସତ୍ତ ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟୋ। ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତା ଫସ୍ସାଦୟୋ ଧମ୍ମଧାତୂତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅଡ୍ଢେକାଦସ ଧାତୁୟୋ ରୂପଂ, ଅଡ୍ଢଟ୍ଠମା ଧାତୁୟୋ ନାମନ୍ତି ଏୱମେକୋ ଅଟ୍ଠାରସଧାତୁୱସେନ ନାମରୂପଂ ୱୱତ୍ଥପେତି।

୬୬୬। ଅପରୋ ଦ୍ୱାଦସାୟତନୱସେନ। କଥଂ? ଚକ୍ଖୁଧାତୁୟଂ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଠପେତ୍ୱା ତେପଣ୍ଣାସ ରୂପାନି ଚକ୍ଖୁପସାଦମତ୍ତଂ ‘‘ଚକ୍ଖାୟତନ’’ନ୍ତି ୱୱତ୍ଥପେତି। ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଚ ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାୟଧାତୁୟୋ ‘‘ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାୟାୟତନାନୀ’’ତି, ତେସଂ ୱିସୟଭୂତେ ପଞ୍ଚଧମ୍ମେ ‘‘ରୂପସଦ୍ଦଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବାୟତନାନୀ’’ତି , ଲୋକିୟସତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟୋ ‘‘ମନାୟତନ’’ନ୍ତି, ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତା ଫସ୍ସାଦୟୋ ସେସରୂପଞ୍ଚ ‘‘ଧମ୍ମାୟତନ’’ନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅଡ୍ଢେକାଦସ ଆୟତନାନି ରୂପଂ, ଦିୟଡ୍ଢଆୟତନାନି ନାମନ୍ତି ଏୱମେକୋ ଦ୍ୱାଦସାୟତନୱସେନ ନାମରୂପଂ ୱୱତ୍ଥପେତି।

୬୬୭। ଅପରୋ ତତୋ ସଂଖିତ୍ତତରଂ ଖନ୍ଧୱସେନ ୱୱତ୍ଥପେତି। କଥଂ? ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନା ଚତସ୍ସୋ ଧାତୁୟୋ, ତଂନିସ୍ସିତୋ ୱଣ୍ଣୋ, ଗନ୍ଧୋ, ରସୋ, ଓଜା, ଚକ୍ଖୁପସାଦାଦୟୋ ପଞ୍ଚ ପସାଦା, ୱତ୍ଥୁରୂପଂ, ଭାୱୋ, ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ଦ୍ୱିସମୁଟ୍ଠାନୋ ସଦ୍ଦୋତି ଇମାନି ସତ୍ତରସ ରୂପାନି ସମ୍ମସନୁପଗାନି ନିପ୍ଫନ୍ନାନି ରୂପରୂପାନି। କାୟୱିଞ୍ଞତ୍ତି, ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତି, ଆକାସଧାତୁ, ରୂପସ୍ସ ଲହୁତା, ମୁଦୁତା, କମ୍ମଞ୍ଞତା, ଉପଚୟୋ, ସନ୍ତତି, ଜରତା, ଅନିଚ୍ଚତାତି ଇମାନି ପନ ଦସ ରୂପାନି ନ ସମ୍ମସନୁପଗାନି, ଆକାରୱିକାରଅନ୍ତରପରିଚ୍ଛେଦମତ୍ତକାନି, ନ ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପାନି, ନ ରୂପରୂପାନି। ଅପିଚ ଖୋ ରୂପାନଂ ଆକାରୱିକାରଅନ୍ତରପରିଚ୍ଛେଦମତ୍ତତୋ ରୂପନ୍ତି ସଙ୍ଖଂ ଗତାନି। ଇତି ସବ୍ବାନି ପେତାନି ସତ୍ତୱୀସତି ରୂପାନି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଏକାସୀତିୟା ଲୋକିୟଚିତ୍ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଉପ୍ପନ୍ନା ୱେଦନା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତା ସଞ୍ଞା ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ସଙ୍ଖାରା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋତି। ଇତି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ରୂପଂ, ଚତ୍ତାରୋ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧା ନାମନ୍ତି ଏୱମେକୋ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧୱସେନ ନାମରୂପଂ ୱୱତ୍ଥପେତି।

୬୬୮। ଅପରୋ ‘‘ୟଂକିଞ୍ଚି ରୂପଂ ସବ୍ବଂ ରୂପଂ ଚତ୍ତାରି ମହାଭୂତାନି ଚତୁନ୍ନଞ୍ଚ ମହାଭୂତାନଂ ଉପାଦାୟରୂପ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୩୪୭; ଅ। ନି। ୧୧। ୧୭) ଏୱଂ ସଂଖିତ୍ତେନେୱ ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ରୂପଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା, ତଥା ମନାୟତନଞ୍ଚେୱ ଧମ୍ମାୟତନେକଦେସଞ୍ଚ ନାମନ୍ତି ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଇତି ଇଦଞ୍ଚ ନାମଂ ଇଦଞ୍ଚ ରୂପଂ, ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ନାମରୂପ’’ନ୍ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ନାମରୂପଂ ୱୱତ୍ଥପେତି।

୬୬୯। ସଚେ ପନସ୍ସ ତେନ ତେନ ମୁଖେନ ରୂପଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅରୂପଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହତୋ ସୁଖୁମତ୍ତା ଅରୂପଂ ନ ଉପଟ୍ଠାତି, ତେନ ଧୁରନିକ୍ଖେପଂ ଅକତ୍ୱା ରୂପମେୱ ପୁନପ୍ପୁନଂ ସମ୍ମସିତବ୍ବଂ ମନସିକାତବ୍ବଂ ପରିଗ୍ଗହେତବ୍ବଂ ୱୱତ୍ଥପେତବ୍ବଂ। ୟଥା ୟଥା ହିସ୍ସ ରୂପଂ ସୁୱିକ୍ଖାଲିତଂ ହୋତି ନିଜ୍ଜଟଂ ସୁପରିସୁଦ୍ଧଂ, ତଥା ତଥା ତଦାରମ୍ମଣା ଅରୂପଧମ୍ମା ସୟମେୱ ପାକଟା ହୋନ୍ତି।

ୟଥା ହି ଚକ୍ଖୁମତୋ ପୁରିସସ୍ସ ଅପରିସୁଦ୍ଧେ ଆଦାସେ ମୁଖନିମିତ୍ତଂ ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ନିମିତ୍ତଂ ନ ପଞ୍ଞାୟତି, ସୋ ‘‘ନିମିତ୍ତଂ ନ ପଞ୍ଞାୟତୀ’’ତି ନ ଆଦାସଂ ଛଡ୍ଡେତି, ଅଥ ଖୋ ନଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ପରିମଜ୍ଜତି । ତସ୍ସ ପରିସୁଦ୍ଧେ ଆଦାସେ ନିମିତ୍ତଂ ସୟମେୱ ପାକଟଂ ହୋତି। ୟଥା ଚ ତେଲତ୍ଥିକୋ

ତିଲପିଟ୍ଟଂ ଦୋଣିଯଂ ଆକିରିତ୍ୱା ଉଦକେନ ପରିପ୍ଫୋସେତ୍ୱା ଏକୱାରଂ ଦ୍ୱେୱାରଂ ପୀଳଅନମତ୍ତେନ ତେଲେ ଅନିକ୍ଖମନ୍ତେ ନ ତିଲପିଟ୍ଟଂ ଛଡ୍ଡେତି, ଅଥ ଖୋ ନଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉଣ୍ହୋଦକେନ ପରିପ୍ଫୋସେତ୍ୱା ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ପୀଳଏତି। ତସ୍ସେୱଂ କରୋତୋ ୱିପ୍ପସନ୍ନଂ ତିଲତେଲଂ ନିକ୍ଖମତି। ଯଥା ୱା ପନ ଉଦକଂ ପସାଦେତୁକାମୋ କତକଟ୍ଠିଂ ଗହେତ୍ୱା ଅନ୍ତୋଘଟେ ହତ୍ଥଂ ଓତାରେତ୍ୱା ଏକଦ୍ୱେୱାରେ ଘଂସନମତ୍ତେନ ଉଦକେ ଅୱିପ୍ପସୀଦନ୍ତେ ନ କତକଟ୍ଠିଂ ଛଡ୍ଡେତି, ଅଥ ଖୋ ନଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଘଂସତି। ତସ୍ସେୱଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ କଲଲକଦ୍ଦମଂ ସନ୍ନିସୀଦତି। ଉଦକଂ ଅଚ୍ଛଂ ହୋତି ୱିପ୍ପସନ୍ନଂ, ଏୱମେୱଂ ତେନ ଭିକ୍ଖୁନା ଧୁରନିକ୍ଖେପଂ ଅକତ୍ୱା ରୂପମେୱ ପୁନପ୍ପୁନଂ ସମ୍ମସିତବ୍ବଂ ମନସିକାତବ୍ବଂ ପରିଗ୍ଗହେତବ୍ବଂ ୱୱତ୍ଥପେତବ୍ବଂ।

ଯଥା ଯଥା ହିସ୍ସ ରୂପଂ ସୁୱିକ୍ଖାଲିତଂ ହୋତି ନିଜ୍ଜଟଂ ସୁପରିସୁଦ୍ଧଂ, ତଥା ତଥା ତପ୍ପଚ୍ଚନୀକକିଲେସା ସନ୍ନିସୀଦନ୍ତି, କଦ୍ଦମୁପରି ଉଦକଂ ୱିଯ ଚିତ୍ତଂ ପସନ୍ନଂ ହୋତି। ତଦାରମ୍ମଣା ଅରୂପଧମ୍ମା ସଯମେୱ ପାକଟା ହୋନ୍ତି। ଏୱଂ ଅଞ୍ଞାହିପି ଉଚ୍ଛୁଚୋରଗୋଣଦଧିମଚ୍ଛାଦୀହି ଉପମାହି ଅଯମତ୍ଥୋ ପକାସେତବ୍ବୋ।

ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ଉପଟ୍ଠାନାକାରକଥା

୬୭୦। ଏୱଂ ସୁୱିସୁଦ୍ଧରୂପପରିଗ୍ଗହସ୍ସ ପନସ୍ସ ଅରୂପଧମ୍ମା ତୀହି ଆକାରେହି ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି ଫସ୍ସୱସେନ ୱା ୱେଦନାୱସେନ ୱା ୱିଞ୍ଞାଣୱସେନ ୱା। କଥଂ? ଏକସ୍ସ ତାୱ ''ପଥୱୀଧାତୁ କକ୍ଖଳଅଲକ୍ଖଣା''ତିଆଦିନା ନଯେନ ଧାତୁଯୋ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ପଠମାଭିନିପାତୋ ଫସ୍ସୋ, ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱେଦନା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ସଞ୍ଞା ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ସଦ୍ଧିଂ ଫସ୍ସେନ ଚେତନା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଚିତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଉପଟ୍ଠାତି। ତଥା ''କେସେ ପଥୱୀଧାତୁ କକ୍ଖଳଅଲକ୍ଖଣା…ପେ… ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସେ ପଥୱୀଧାତୁ କକ୍ଖଳଅଲକ୍ଖଣା''ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୩୦୭) ପଠମାଭିନିପାତୋ ଫସ୍ସୋ, ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱେଦନା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ…ପେ… ଚିତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଉପଟ୍ଠାତି। ଏୱଂ ଅରୂପଧମ୍ମା ଫସ୍ସୱସେନ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି।

ଏକସ୍ସ ''ପଥୱୀଧାତୁ କକ୍ଖଳଅଲକ୍ଖଣା''ତି ତଦାରମ୍ମଣରସାନୁଭୱନକୱେଦନା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସଞ୍ଞା ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଫସ୍ସୋ ଚ ଚେତନା ଚ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ, ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଉପଟ୍ଠାତି। ତଥା ''କେସେ ପଥୱୀଧାତୁ କକ୍ଖଳଅଲକ୍ଖଣା …ପେ… ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସେ ପଥୱୀଧାତୁ କକ୍ଖଳଅଲକ୍ଖଣା''ତି ତଦାରମ୍ମଣରସାନୁଭୱନକୱେଦନା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ…ପେ… ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଉପଟ୍ଠାତି। ଏୱଂ ୱେଦନାୱସେନ ଅରୂପଧମ୍ମା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି।

ଅପରସ୍ସ ''ପଥୱୀଧାତୁ କକ୍ଖଳଅଲକ୍ଖଣା''ତି ଆରମ୍ମଣପଟିୱିଜାନନଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ, ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱେଦନା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ସଞ୍ଞା ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଫସ୍ସୋ ଚ ଚେତନା ଚ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଉପଟ୍ଠାତି। ତଥା ''କେସେ ପଥୱୀଧାତୁ କକ୍ଖଳଅଲକ୍ଖଣା…ପେ… ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସେ ପଥୱୀଧାତୁ କକ୍ଖଳଅଲକ୍ଖଣା''ତି ଆରମ୍ମଣପଟିୱିଜାନନଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ, ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱେଦନା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ସଞ୍ଞା ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଫସ୍ସୋ ଚ ଚେତନା ଚ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଉପଟ୍ଠାତି। ଏୱଂ ୱିଞ୍ଞାଣୱସେନ ଅରୂପଧମ୍ମା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି।

ଏତେନେୱ ଉପାଯେନ ''କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନେ କେସେ ପଥୱୀଧାତୁ କକ୍ଖଳଅଲକ୍ଖଣା''ତିଆଦିନା ନଯେନ ଦ୍ୱାଚତ୍ତାଲୀସାଯ ଧାତୁକୋଟ୍ଠାସେସୁ ଚତୁନ୍ନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ ୱସେନ, ସେସେସୁ ଚ ଚକ୍ଖୁଧାତୁଆଦୀସୁ ରୂପପରିଗ୍ଗହମୁଖେସୁ ସବ୍ବଂ ନଯଭେଦଂ ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ଯୋଜନା କାତବ୍ବା।

୬୭୧। ଯସ୍ମା ଚ ଏୱଂ ସୁୱିସୁଦ୍ଧରୂପପରିଗ୍ଗହସ୍ସେୱ ତସ୍ସ ଅରୂପଧମ୍ମା ତୀହାକାରେହି ପାକଟା ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ସୁୱିସୁଦ୍ଧରୂପପରିଗ୍ଗହେନେୱ ଅରୂପପରିଗ୍ଗହାଯ ଯୋଗୋ କାତବ୍ବୋ, ନ ଇତରେନ। ସଚେ ହି ଏକସ୍ମିଂ ୱା ରୂପଧମ୍ମେ ଉପଟ୍ଠିତେ ଦ୍ୱୀସୁ ୱା ରୂପଂ ପହାଯ ଅରୂପପରିଗ୍ଗହଂ ଆରଭତି କମ୍ମଟ୍ଠାନତୋ ପରିହାଯତି, ପଥୱୀକସିଣଭାୱନାଯ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ପବ୍ବତେଯ୍ୟା ଗାୱୀ ୱିଯ। ସୁୱିସୁଦ୍ଧରୂପପରିଗ୍ଗହସ୍ସ ପନ ଅରୂପପରିଗ୍ଗହାଯ ଯୋଗଂ କରୋତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱୁଦ୍ଧିଂ ୱିରୂଳ୍ହିଂ ୱେପୁଲ୍ଲଂ ପାପୁଣାତି।

ସୋ ଏୱଂ ଫସ୍ସାଦୀନଂ ୱସେନ ଉପଟ୍ଠିତେ ଚତ୍ତାରୋ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧେ ନାମନ୍ତି, ତେସଂ ଆରମ୍ମଣଭୂତାନି ଚତ୍ତାରି ମହାଭୂତାନି, ଚତୁନ୍ନଞ୍ଚ ମହାଭୂତାନଂ ଉପାଦାଯରୂପଂ ରୂପନ୍ତି ୱୱତ୍ଥପେତି। ଇତି ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁଯୋ ଦ୍ୱାଦସାଯତନାନି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାତି ସବ୍ବେପି ତେଭୂମକେ ଧମ୍ମେ ଖଗ୍ଗେନ ସମୁଗ୍ଗଂ ୱିୱରମାନୋ ୱିଯ ଯମକତାଲକନ୍ଦଂ ଫାଲଯମାନୋ ୱିଯ ଚ ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚାତି ଦ୍ୱେଧା ୱୱତ୍ଥପେତି। ନାମରୂପମତ୍ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଅଞ୍ଞୋ ସତ୍ତୋ ୱା ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱା ଦେୱୋ ୱା ବ୍ରହ୍ମା ୱା ନତ୍ଥୀତି ନିଟ୍ଠଂ ଗଚ୍ଛତି।

ସମ୍ବହୁଲସୁତ୍ତନ୍ତସଂସନ୍ଦନା

୬୭୨। ସୋ ଏୱଂ ଯାଥାୱସରସତୋ ନାମରୂପଂ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ‘‘ସତ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ’’ତି ଇମିସ୍ସା ଲୋକସମଞ୍ଞାଯ ପହାନତ୍ଥାଯ ସତ୍ତସମ୍ମୋହସ୍ସ ସମତିକ୍କମତ୍ଥାଯ ଅସମ୍ମୋହଭୂମିଯଂ ଚିତ୍ତଂ ଠପନତ୍ଥାଯ ସମ୍ବହୁଲସୁତ୍ତନ୍ତୱସେନ ‘‘ନାମରୂପମତ୍ତମେୱିଦଂ, ନ ସତ୍ତୋ, ନ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅତ୍ଥୀ’’ତି ଏତମତ୍ଥଂ ସଂସନ୍ଦେତ୍ୱା ୱୱତ୍ଥପେତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ଯଥାପି ଅଙ୍ଗସମ୍ଭାରା, ହୋତି ସଦ୍ଦୋ ରଥୋ ଇତି;

ଏୱଂ ଖନ୍ଧେସୁ ସନ୍ତେସୁ, ହୋତି ସତ୍ତୋତି ସମ୍ମୁତୀ’’ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୧୭୧);

ଅପରମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ, ‘‘ସେଯ୍ୟଥାପି, ଆୱୁସୋ, କଟ୍ଠଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ୱଲ୍ଲିଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ମତ୍ତିକଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ତିଣଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ଆକାସୋ ପରିୱାରିତୋ ଅଗାରନ୍ତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି, ଏୱମେୱ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ଅଟ୍ଠିଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ନ୍ହାରୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ମଂସଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ଚମ୍ମଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ଆକାସୋ ପରିୱାରିତୋ ରୂପନ୍ତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୩୦୬)।

ଅପରମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ଦୁକ୍ଖମେୱ ହି ସମ୍ଭୋତି, ଦୁକ୍ଖଂ ତିଟ୍ଠତି ୱେତି ଚ;

ନାଞ୍ଞତ୍ର ଦୁକ୍ଖା ସମ୍ଭୋତି, ନାଞ୍ଞଂ ଦୁକ୍ଖା ନିରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୧୭୧);

ଉପମାହି ନାମରୂପୱିଭାୱନା

୬୭୩। ଏୱଂ ଅନେକସତେହି ସୁତ୍ତନ୍ତେହି ନାମରୂପମେୱ ଦୀପିତଂ, ନ ସତ୍ତୋ ନ ପୁଗ୍ଗଲୋ। ତସ୍ମା ଯଥା ଅକ୍ଖଚକ୍କପଞ୍ଜରଈସାଦୀସୁ ଅଙ୍ଗସମ୍ଭାରେସୁ ଏକେନାକାରେନ ସଣ୍ଠିତେସୁ ରଥୋତି ୱୋହାରମତ୍ତଂ ହୋତି, ପରମତ୍ଥତୋ ଏକେକସ୍ମିଂ ଅଙ୍ଗେ ଉପପରିକ୍ଖିଯମାନେ ରଥୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଯଥା ଚ କଟ୍ଠାଦୀସୁ ଗେହସମ୍ଭାରେସୁ ଏକେନାକାରେନ ଆକାସଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଠିତେସୁ ଗେହନ୍ତି ୱୋହାରମତ୍ତଂ ହୋତି, ପରମତ୍ଥତୋ ଗେହଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଯଥା ଚ ଅଙ୍ଗୁଲିଅଙ୍ଗୁଟ୍ଠାଦୀସୁ ଏକେନାକାରେନ ଠିତେସୁ ମୁଟ୍ଠୀତି ୱୋହାରମତ୍ତଂ ହୋତି। ଦୋଣିତନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱୀଣାତି। ହତ୍ଥିଅସ୍ସାଦୀସୁ ସେନାତି। ପାକାରଗେହଗୋପୁରାଦୀସୁ ନଗରନ୍ତି। ଖନ୍ଧସାଖାପଲାସାଦୀସୁ ଏକେନାକାରେନ ଠିତେସୁ ରୁକ୍ଖୋତି ୱୋହାରମତ୍ତଂ ହୋତି, ପରମତ୍ଥତୋ ଏକେକସ୍ମିଂ ଅୱଯୱେ ଉପପରିକ୍ଖିଯମାନେ ରୁକ୍ଖୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଏୱମେୱଂ ପଞ୍ଚସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ସତି ‘‘ସତ୍ତୋ, ପୁଗ୍ଗଲୋ’’ତି ୱୋହାରମତ୍ତଂ ହୋତି, ପରମତ୍ଥତୋ ଏକେକସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ଉପପରିକ୍ଖିଯମାନେ ‘‘ଅସ୍ମୀତି ୱା ଅହନ୍ତି ୱା’’ତି ଗାହସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଭୂତୋ ସତ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ପରମତ୍ଥତୋ ପନ ନାମରୂପମତ୍ତମେୱ ଅତ୍ଥୀତି। ଏୱଂ ପସ୍ସତୋ ହି ଦସ୍ସନଂ ଯଥାଭୂତଦସ୍ସନଂ ନାମ ହୋତି।

୬୭୪। ଯୋ ପନେତଂ ଯଥାଭୂତଦସ୍ସନଂ ପହାଯ ‘‘ସତ୍ତୋ ଅତ୍ଥୀ’’ତି ଗଣ୍ହାତି। ସୋ ତସ୍ସ ୱିନାସଂ ଅନୁଜାନେଯ୍ୟ ଅୱିନାସଂ ୱା। ଅୱିନାସଂ ଅନୁଜାନନ୍ତୋ ସସ୍ସତେ ପତତି। ୱିନାସଂ ଅନୁଜାନନ୍ତୋ ଉଚ୍ଛେଦେ ପତତି। କସ୍ମା? ଖୀରନ୍ୱଯସ୍ସ ଦଧିନୋ ୱିଯ ତଦନ୍ୱଯସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ସୋ ‘‘ସସ୍ସତୋ ସତ୍ତୋ’’ତି ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଓଲୀଯତି ନାମ। ‘‘ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତୀ’’ତି ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଅତିଧାୱତି ନାମ। ତେନାହ ଭଗୱା –

‘‘ଦ୍ୱୀହି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦିଟ୍ଠିଗତେହି ପରିଯୁଟ୍ଠିତା ଦେୱମନୁସ୍ସା ଓଲୀଯନ୍ତି ଏକେ, ଅତିଧାୱନ୍ତି ଏକେ, ଚକ୍ଖୁମନ୍ତୋ ଚ ପସ୍ସନ୍ତି।

‘‘କଥଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଓଲୀଯନ୍ତି ଏକେ? ଭୱାରାମା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦେୱମନୁସ୍ସା ଭୱରତା ଭୱସମୁଦିତା। ତେସଂ ଭୱନିରୋଧାଯ ଧମ୍ମେ ଦେସିଯମାନେ ଚିତ୍ତଂ ନ ପକ୍ଖନ୍ଦତି ନପ୍ପସୀଦତି ନ ସନ୍ତିଟ୍ଠତି ନାଧିମୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଓଲୀଯନ୍ତି ଏକେ।

‘‘କଥଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅତିଧାୱନ୍ତି ଏକେ? ଭୱେନେୱ ଖୋ ପନେକେ ଅଟ୍ଟୀଯମାନା ହରାଯମାନା ଜିଗୁଚ୍ଛମାନା ୱିଭୱଂ ଅଭିନନ୍ଦନ୍ତି, ଯତୋ କିର ଭୋ ଅଯଂ ଅତ୍ତା କାଯସ୍ସ ଭେଦା ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି ୱିନସ୍ସତି, ନ ହୋତି ପରଂମରଣା, ଏତଂ ସନ୍ତଂ, ଏତଂ ପଣୀତଂ, ଏତଂ ଯାଥାୱନ୍ତି। ଏୱଂ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅତିଧାୱନ୍ତି ଏକେ।

‘‘କଥଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚକ୍ଖୁମନ୍ତୋ ପସ୍ସନ୍ତି? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଭୂତଂ ଭୂତତୋ ପସ୍ସତି, ଭୂତଂ ଭୂତତୋ ଦିସ୍ୱା ଭୂତସ୍ସ ନିବ୍ବିଦାଯ ୱିରାଗାଯ ନିରୋଧାଯ ପଟିପନ୍ନୋ ହୋତି। ଏୱଂ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚକ୍ଖୁମନ୍ତୋ ପସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି (ଇତିୱୁ। ୪୯)।

୬୭୫। ତସ୍ମା ଯଥା ଦାରୁଯନ୍ତଂ ସୁଞ୍ଞଂ ନିଜ୍ଜୀୱଂ ନିରୀହକଂ, ଅଥ ଚ ପନ ଦାରୁରଜ୍ଜୁକସମାଯୋଗୱସେନ ଗଚ୍ଛତିପି ତିଟ୍ଠତିପି। ସଈହକଂ ସବ୍ୟାପାରଂ ୱିଯ ଖାୟତି, ଏୱମିଦଂ ନାମରୂପମ୍ପି ସୁଞ୍ଞଂ ନିଜ୍ଜୀୱଂ ନିରୀହକଂ, ଅଥ ଚ ପନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସମାଯୋଗୱସେନ ଗଚ୍ଛତିପି ତିଟ୍ଠତିପି। ସଈହକଂ ସବ୍ୟାପାରଂ ୱିଯ ଖାୟତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନାହୁ ପୋରାଣା –

''ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ ଇଧତ୍ଥି ସଚ୍ଚତୋ,

ନ ହେତ୍ଥ ସତ୍ତୋ ମନୁଜୋ ଚ ୱିଜ୍ଜତି;

ସୁଞ୍ଞଂ ଇଦଂ ଯନ୍ତମିୱାଭିସଙ୍ଖତଂ,

ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପୁଞ୍ଜୋ ତିଣକଟ୍ଠସାଦିସୋ''ତି।

ନ କେୱଲଞ୍ଚେତଂ ଦାରୁଯନ୍ତୁପମାଯ, ଅଞ୍ଞାହିପି ନଳକଲାପୀଆଦୀହି ଉପମାହି ୱିଭାୱେତବ୍ବଂ – ଯଥା ହି ଦ୍ୱୀସୁ ନଳକଲାପୀସୁ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନିସ୍ସାଯ ଠପିତାସୁ ଏକା ଏକିସ୍ସା ଉପତ୍ଥମ୍ଭୋ ହୋତି, ଏକିସ୍ସା ପତମାନାଯ ଇତରାପି ପତତି, ଏୱମେୱଂ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ନାମରୂପଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତତି, ଏକଂ ଏକସ୍ସ ଉପତ୍ଥମ୍ଭୋ ହୋତି। ମରଣୱସେନ ଏକସ୍ମିଂ ପତମାନେ ଇତରମ୍ପି ପତତି। ତେନାହୁ ପୋରାଣା –

''ଯମକଂ ନାମରୂପଞ୍ଚ, ଉଭୋ ଅଞ୍ଞୋଞ୍ଞନିସ୍ସିତା;

ଏକସ୍ମିଂ ଭିଜ୍ଜମାନସ୍ମିଂ, ଉଭୋ ଭିଜ୍ଜନ୍ତି ପଚ୍ଚଯା''ତି।

୬୭୬। ଯଥା ଚ ଦଣ୍ଡାଭିହତଂ ଭେରିଂ ନିସ୍ସାଯ ସଦ୍ଦେ ପୱତ୍ତମାନେ ଅଞ୍ଞା ଭେରୀ, ଅଞ୍ଞୋ ସଦ୍ଦୋ, ଭେରିସଦ୍ଦା ଅସମ୍ମିସ୍ସା, ଭେରୀ ସଦ୍ଦେନ ସୁଞ୍ଞା, ସଦ୍ଦୋ ଭେରିଯା ସୁଞ୍ଞୋ, ଏୱମେୱଂ ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣସଙ୍ଖାତଂ ରୂପଂ ନିସ୍ସାଯ ନାମେ ପୱତ୍ତମାନେ ଅଞ୍ଞଂ ରୂପଂ, ଅଞ୍ଞଂ ନାମଂ, ନାମରୂପା ଅସମ୍ମିସ୍ସା, ନାମଂ ରୂପେନ ସୁଞ୍ଞଂ, ରୂପଂ ନାମେନ ସୁଞ୍ଞଂ, ଅପିଚ ଖୋ ଭେରିଂ ପଟିଚ୍ଚ ସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ରୂପଂ ପଟିଚ୍ଚ ନାମଂ ପୱତ୍ତତି। ତେନାହୁ ପୋରାଣା –

''ନ ଚକ୍ଖୁତୋ ଜାଯରେ ଫସ୍ସପଞ୍ଚମା,

ନ ରୂପତୋ ନୋ ଚ ଉଭିନ୍ନମନ୍ତରା;

ହେତୁଂ ପଟିଚ୍ଚପ୍ପଭୱନ୍ତି ସଙ୍ଖତା,

ଯଥାପି ସଦ୍ଦୋ ପହଟାଯ ଭେରିଯା।

''ନ ସୋତତୋ ଜାଯରେ ଫସ୍ସପଞ୍ଚମା,

ନ ସଦ୍ଦତୋ ନୋ ଚ ଉଭିନ୍ନମନ୍ତରା…ପେ…।

''ନ ଘାନତୋ ଜାଯରେ ଫସ୍ସପଞ୍ଚମା,

ନ ଗନ୍ଧତୋ ନୋ ଚ ଉଭିନ୍ନମନ୍ତରା…ପେ…।

''ନ ଜିୱ୍ହାତୋ ଜାଯରେ ଫସ୍ସପଞ୍ଚମା,

ନ ରସତୋ ନୋ ଚ ଉଭିନ୍ନମନ୍ତରା…ପେ…।

‘‘ନ କାଯତୋ ଜାଯରେ ଫସ୍ସପଞ୍ଚମା,

ନ ଫସ୍ସତୋ ନୋ ଚ ଉଭିନ୍ନମନ୍ତରା…ପେ…।

‘‘ନ ୱତ୍ଥୁରୂପା ପଭୱନ୍ତି ସଙ୍ଖତା,

ନ ଚାପି ଧମ୍ମାଯତନେହି ନିଗ୍ଗତା;

ହେତୁଂ ପଟିଚ୍ଚପ୍ପଭୱନ୍ତି ସଙ୍ଖତା,

ଯଥାପି ସଦ୍ଦୋ ପହଟାଯ ଭେରିଯା’’ତି।

୬୭୭। ଅପିଚେତ୍ଥ ନାମଂ ନିତ୍ତେଜଂ ନ ସକେନ ତେଜେନ ପୱତ୍ତିତୁଂ ସକ୍କୋତି, ନ ଖାଦତି, ନ ପିୱତି, ନ ବ୍ଯାହରତି, ନ ଇରିଯାପଥଂ କପ୍ପେତି। ରୂପମ୍ପି ନିତ୍ତେଜଂ ନ ସକେନ ତେଜେନ ପୱତ୍ତିତୁଂ ସକ୍କୋତି। ନ ହି ତସ୍ସା ଖାଦିତୁକାମତା, ନାପି ପିୱିତୁକାମତା, ନ ବ୍ଯାହରିତୁକାମତା, ନ ଇରିଯାପଥଂ କପ୍ପେତୁକାମତା, ଅଥ ଖୋ ନାମଂ ନିସ୍ସାଯ ରୂପଂ ପୱତ୍ତତି, ରୂପଂ ନିସ୍ସାଯ ନାମଂ ପୱତ୍ତତି, ନାମସ୍ସ ଖାଦିତୁକାମତାଯ ପିୱିତୁକାମତାଯ ବ୍ଯାହରିତୁକାମତାଯ ଇରିଯାପଥଂ କପ୍ପେତୁକାମତାଯ ସତି ରୂପଂ ଖାଦତି, ପିୱତି, ବ୍ଯାହରତି, ଇରିଯାପଥଂ କପ୍ପେତି।

ଇମସ୍ସ ପନତ୍ଥସ୍ସ ୱିଭାୱନତ୍ଥାଯ ଇମଂ ଉପମଂ ଉଦାହରନ୍ତି – ଯଥା ଜଚ୍ଚନ୍ଧୋ ଚ ପୀଠସପ୍ପୀ ଚ ଦିସାପକ୍କମିତୁକାମା ଅସ୍ସୁ, ଜଚ୍ଚନ୍ଧୋ ପୀଠସପ୍ପିଂ ଏୱମାହ ‘‘ଅହଂ ଖୋ ଭଣେ, ସକ୍କୋମି ପାଦେହି ପାଦକରଣୀଯଂ କାତୁଂ, ନତ୍ଥି ଚ ମେ ଚକ୍ଖୂନି ଯେହି ସମୱିସମଂ ପସ୍ସେଯ୍ଯ’’ନ୍ତି। ପୀଠସପ୍ପୀପି ଜଚ୍ଚନ୍ଧଂ ଏୱମାହ ‘‘ଅହଂ ଖୋ ଭଣେ, ସକ୍କୋମି ଚକ୍ଖୁନା ଚକ୍ଖୁକରଣୀଯଂ କାତୁଂ, ନତ୍ଥି ଚ ମେ ପାଦାନି ଯେହି ଅଭିକ୍କମେଯ୍ଯଂ ୱା ପଟିକ୍କମେଯ୍ଯଂ ୱା’’ତି। ସୋ ତୁଟ୍ଠହଟ୍ଠୋ ଜଚ୍ଚନ୍ଧୋ ପୀଠସପ୍ପିଂ ଅଂସକୂଟଂ ଆରୋପେସି। ପୀଠସପ୍ପୀ ଜଚ୍ଚନ୍ଧସ୍ସ ଅଂସକୂଟେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଏୱମାହ ‘‘ୱାମଂ ମୁଞ୍ଚ ଦକ୍ଖିଣଂ ଗଣ୍ହ, ଦକ୍ଖିଣଂ ମୁଞ୍ଚ ୱାମଂ ଗଣ୍ହା’’ତି। ତତ୍ଥ ଜଚ୍ଚନ୍ଧୋପି ନିତ୍ତେଜୋ ଦୁବ୍ବଲୋ ନ ସକେନ ତେଜେନ ସକେନ ବଲେନ ଗଚ୍ଛତି, ପୀଠସପ୍ପୀପି ନିତ୍ତେଜୋ ଦୁବ୍ବଲୋ ନ ସକେନ ତେଜେନ ସକେନ ବଲେନ ଗଚ୍ଛତି, ନ ଚ ତେସଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନିସ୍ସାଯ ଗମନଂ ନପ୍ପୱତ୍ତତି, ଏୱମେୱଂ ନାମମ୍ପି ନିତ୍ତେଜଂ ନ ସକେନ ତେଜେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ତାସୁ ତାସୁ କିରିଯାସୁ ପୱତ୍ତତି। ରୂପମ୍ପି ନିତ୍ତେଜଂ ନ ସକେନ ତେଜେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ତାସୁ ତାସୁ କିରିଯାସୁ ପୱତ୍ତତି, ନ ଚ ତେସଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପତ୍ତି ୱା ପୱତ୍ତି ୱା ନ ହୋତି। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ନ ସକେନ ବଲେନ ଜାଯରେ,

ନୋପି ସକେନ ବଲେନ ତିଟ୍ଠରେ;

ପରଧମ୍ମୱସାନୁୱତ୍ତିନୋ,

ଜାଯରେ ସଙ୍ଖତା ଅତ୍ତଦୁବ୍ବଲା।

‘‘ପରପଚ୍ଚଯତୋ ଚ ଜାଯରେ,

ପରଆରମ୍ମଣତୋ ସମୁଟ୍ଠିତା;

ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେହି ଚ,

ପରଧମ୍ମେହି ଚିମେ ପଭାୱିତା।

‘‘ଯଥାପି ନାୱଂ ନିସ୍ସାଯ, ମନୁସ୍ସା ଯନ୍ତି ଅଣ୍ଣୱେ;

ଏୱମେୱ ରୂପଂ ନିସ୍ସାଯ, ନାମକାଯୋ ପୱତ୍ତତି।

‘‘ଯଥା ଚ ମନୁସ୍ସେ ନିସ୍ସାଯ, ନାୱା ଗଚ୍ଛତି ଅଣ୍ଣୱେ;

ଏୱମେୱ ନାମଂ ନିସ୍ସାଯ, ରୂପକାଯୋ ପୱତ୍ତତି।

‘‘ଉଭୋ ନିସ୍ସାଯ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ମନୁସ୍ସା ନାୱା ଚ ଅଣ୍ଣୱେ;

ଏୱଂ ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ, ଉଭୋ ଅଞ୍ଞୋଞ୍ଞନିସ୍ସିତା’’ତି।

ଏୱଂ ନାନାନଯେହି ନାମରୂପଂ ୱୱତ୍ଥାପଯତୋ ସତ୍ତସଞ୍ଞଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଅସମ୍ମୋହଭୂମିଯଂ ଠିତଂ ନାମରୂପାନଂ ଯାଥାୱଦସ୍ସନଂ ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ନାମରୂପୱୱତ୍ଥାନନ୍ତିପି ସଙ୍ଖାରପରିଚ୍ଛେଦୋତିପି ଏତସ୍ସେୱ ଅଧିୱଚନଂ।

ଇତି ସାଧୁଜନପାମୋଜ୍ଜତ୍ଥାଯ କତେ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ

ପଞ୍ଞାଭାୱନାଧିକାରେ

ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୋ ନାମ

ଅଟ୍ଠାରସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

୧୯। କଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୋ

ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହକଥା

୬୭୮। ଏତସ୍ସେୱ ପନ ନାମରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହଣେନ ତୀସୁ ଅଦ୍ଧାସୁ କଙ୍ଖଂ ୱିତରିତ୍ୱା ଠିତଂ ଞାଣଂ କଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧି ନାମ।

ତଂ ସମ୍ପାଦେତୁକାମୋ ଭିକ୍ଖୁ ଯଥା ନାମ କୁସଲୋ ଭିସକ୍କୋ ରୋଗଂ ଦିସ୍ୱା ତସ୍ସ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ପରିଯେସତି। ଯଥା ୱା ପନ ଅନୁକମ୍ପକୋ ପୁରିସୋ ଦହରଂ କୁମାରଂ ମନ୍ଦଂ ଉତ୍ତାନସେଯ୍ୟକଂ ରଥିକାଯ ନିପନ୍ନଂ ଦିସ୍ୱା ''କସ୍ସ ନୁ ଖୋ ଅଯଂ ପୁତ୍ତକୋ''ତି ତସ୍ସ ମାତାପିତରୋ ଆୱଜ୍ଜତି, ଏୱମେୱ ତସ୍ସ ନାମରୂପସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚଯପରିଯେସନଂ ଆପଜ୍ଜତି।

ସୋ ଆଦିତୋୱ ଇତି ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖତି ''ନ ତାୱିଦଂ ନାମରୂପଂ ଅହେତୁକଂ, ସବ୍ବତ୍ଥ ସବ୍ବଦା ସବ୍ବେସଞ୍ଚ ଏକସଦିସଭାୱାପତ୍ତିତୋ, ନ ଇସ୍ସରାଦିହେତୁକଂ, ନାମରୂପତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଇସ୍ସରାଦୀନଂ ଅଭାୱତୋ। ଯେପି ନାମରୂପମତ୍ତମେୱ ଇସ୍ସରାଦଯୋତି ୱଦନ୍ତି, ତେସଂ ଇସ୍ସରାଦିସଙ୍ଖାତନାମରୂପସ୍ସ ଅହେତୁକଭାୱପ୍ପତ୍ତିତୋ। ତସ୍ମା ଭୱିତବ୍ବମସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚଯେହି, କେ ନୁ ଖୋ ତେ''ତି।

୬୭୯। ସୋ ଏୱଂ ନାମରୂପସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚଯେ ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଇମସ୍ସ ତାୱ ରୂପକାଯସ୍ସ ଏୱଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି – ''ଅଯଂ କାଯୋ ନିବ୍ବତ୍ତମାନୋ ନେୱ ଉପ୍ପଲପଦୁମପୁଣ୍ଡରୀକସୋଗନ୍ଧିକାଦୀନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ନିବ୍ବତ୍ତତି, ନ ମଣିମୁତ୍ତାହାରାଦୀନଂ, ଅଥ ଖୋ ଆମାସଯପକ୍କାସଯାନଂ ଅନ୍ତରେ ଉଦରପଟଲଂ ପଚ୍ଛତୋ ପିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକଂ ପୁରତୋ କତ୍ୱା ଅନ୍ତଅନ୍ତଗୁଣପରିୱାରିତୋ ସଯମ୍ପି ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଜେଗୁଚ୍ଛପଟିକ୍କୂଲୋ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଜେଗୁଚ୍ଛପଟିକ୍କୂଲେ ପରମସମ୍ବାଧେ ଓକାସେ ପୂତିମଚ୍ଛପୂତିକୁମ୍ମାସଓଳିଗଲ୍ଲଚନ୍ଦନିକାଦୀସୁ କିମିୱ ନିବ୍ବତ୍ତତି। ତସ୍ସେୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତମାନସ୍ସ 'ଅୱିଜ୍ଜା ତଣ୍ହା ଉପାଦାନଂ କମ୍ମ'ନ୍ତି ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ଧମ୍ମା ନିବ୍ବତ୍ତକତ୍ତା ହେତୁ, ଆହାରୋ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକତ୍ତା ପଚ୍ଚଯୋତି ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ହେତୁପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ତେସୁପି ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ ତଯୋ ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସ ମାତା ୱିଯ ଦାରକସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯା ହୋନ୍ତି। କମ୍ମଂ ପିତା ୱିଯ ପୁତ୍ତସ୍ସ ଜନକଂ । ଆହାରୋ ଧାତି ୱିଯ ଦାରକସ୍ସ ସନ୍ଧାରକୋ''ତି। ଏୱଂ ରୂପକାଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହଂ କତ୍ୱା, ପୁନ ''ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୨।୪୩) ନଯେନ ନାମକାଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହଂ କରୋତି।

ସୋ ଏୱଂ ପଚ୍ଚଯତୋ ନାମରୂପସ୍ସ ପୱତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ଯଥା ଇଦଂ ଏତରହି, ଏୱଂ ଅତୀତେପି ଅଦ୍ଧାନେ ପଚ୍ଚଯତୋ ପୱତ୍ତିତ୍ଥ, ଅନାଗତେପି ପଚ୍ଚଯତୋ ପୱତ୍ତିସ୍ସତୀତି ସମନୁପସ୍ସତି।

୬୮୦। ତସ୍ସେୱଂ ସମନୁପସ୍ସତୋ ଯା ସା ପୁବ୍ବନ୍ତଂ ଆରବ୍ଭ ''ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ଅତୀତମଦ୍ଧାନଂ, ନ ନୁ ଖୋ ଅହୋସିଂ ଅତୀତମଦ୍ଧାନଂ, କିଂ ନୁ ଖୋ ଅହୋସିଂ ଅତୀତମଦ୍ଧାନଂ, କଥଂ ନୁ ଖୋ ଅହୋସିଂ ଅତୀତମଦ୍ଧାନଂ, କିଂ ହୁତ୍ୱା କିଂ ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ଅତୀତମଦ୍ଧାନ''ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧। ୧୮; ସଂ। ନି। ୨।୨୦) ପଞ୍ଚୱିଧା ୱିଚିକିଚ୍ଛା ୱୁତ୍ତା, ଯାପି ଅପରନ୍ତଂ ଆରବ୍ଭ ''ଭୱିସ୍ସାମି ନୁ ଖୋ ଅହଂ ଅନାଗତମଦ୍ଧାନଂ, ନ ନୁ ଖୋ ଭୱିସ୍ସାମି ଅନାଗତମଦ୍ଧାନଂ, କିଂ ନୁ ଖୋ ଭୱିସ୍ସାମି ଅନାଗତମଦ୍ଧାନଂ, କଥଂ ନୁ ଖୋ ଭୱିସ୍ସାମି ଅନାଗତମଦ୍ଧାନଂ, କିଂ ହୁତ୍ୱା କିଂ ଭୱିସ୍ସାମି ନୁ ଖୋ ଅହଂ ଅନାଗତମଦ୍ଧାନ''ନ୍ତି ପଞ୍ଚୱିଧା ୱିଚିକିଚ୍ଛା ୱୁତ୍ତା, ଯାପି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଆରବ୍ଭ ''ଏତରହି ୱା ପନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅଦ୍ଧାନଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ କଥଂକଥୀ ହୋତି – ଅହଂ ନୁ ଖୋସ୍ମି, ନୋ ନୁ ଖୋସ୍ମି, କିଂ ନୁ ଖୋସ୍ମି, କଥଂ ନୁ ଖୋସ୍ମି, ଅଯଂ ନୁ ଖୋ ସତ୍ତୋ କୁତୋ ଆଗତୋ, ସୋ କୁହିଂ ଗାମୀ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧। ୧୮) ଛବ୍ବିଧା ୱିଚିକିଚ୍ଛା ୱୁତ୍ତା, ସା ସବ୍ବାପି ପହୀଯତି।

୬୮୧। ଅପରୋ ସାଧାରଣାସାଧାରଣୱସେନ ଦୁୱିଧଂ ନାମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଂ ପସ୍ସତି, କମ୍ମାଦିୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ରୂପସ୍ସ। ଦୁୱିଧୋ ହି ନାମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ସାଧାରଣୋ ଅସାଧାରଣୋ ଚ। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖାଦୀନି ଛ ଦ୍ୱାରାନି, ରୂପାଦୀନି ଛ ଆରମ୍ମଣାନି ନାମସ୍ସ ସାଧାରଣୋ ପଚ୍ଚଯୋ, କୁସଲାଦିଭେଦତୋ ସବ୍ବପ୍ପକାରସ୍ସାପି ତତୋ ପୱତ୍ତିତୋ। ମନସିକାରାଦିକୋ ଅସାଧାରଣୋ। ଯୋନିସୋ ମନସିକାରସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନାଦିକୋ ହି କୁସଲସ୍ସେୱ ହୋତି, ୱିପରୀତୋ ଅକୁସଲସ୍ସ, କମ୍ମାଦିକୋ ୱିପାକସ୍ସ, ଭୱଙ୍ଗାଦିକୋ କିରିଯସ୍ସାତି।

ରୂପସ୍ସ ପନ କମ୍ମଂ ଚିତ୍ତଂ ଉତୁ ଆହାରୋତି ଅଯଂ କମ୍ମାଦିକୋ ଚତୁବ୍ବିଧୋ ପଚ୍ଚଯୋ। ତତ୍ଥ କମ୍ମଂ ଅତୀତମେୱ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି । ଚିତ୍ତଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ। ଉତୁଆହାରା ଉତୁଆହାରସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ଠିତିକ୍ଖଣେ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତୀତି। ଏୱମେୱେକୋ ନାମରୂପସ୍ସ

ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହଂ କରୋତି।

ସୋ ଏୱଂ ପଚ୍ଚଯତୋ ନାମରୂପସ୍ସ ପୱତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ଯଥା ଇଦଂ ଏତରହି, ଏୱଂ ଅତୀତେପି ଅଦ୍ଧାନେ ପଚ୍ଚଯତୋ ପୱତ୍ତିତ୍ଥ, ଅନାଗତେପି ପଚ୍ଚଯତୋ ପୱତ୍ତିସ୍ସତୀତି ସମନୁପସ୍ସତି। ତସ୍ସେୱଂ ସମନୁପସ୍ସତୋ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ତୀସୁପି ଅଦ୍ଧାସୁ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ପହୀଯତି।

୬୮୨। ଅପରୋ ତେସଂଯେୱ ନାମରୂପସଙ୍ଖାତାନଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଜରାପତ୍ତିଂ ଜିଣ୍ଣାନଞ୍ଚ ଭଙ୍ଗଂ ଦିସ୍ୱା ଇଦଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଜରାମରଣଂ ନାମ ଜାତିଯା ସତି ହୋତି, ଜାତି ଭୱେ ସତି, ଭୱୋ ଉପାଦାନେ ସତି, ଉପାଦାନଂ ତଣ୍ହାଯ ସତି, ତଣ୍ହା ୱେଦନାଯ ସତି, ୱେଦନା ଫସ୍ସେ ସତି, ଫସ୍ସୋ ସଳାଯତନେ ସତି, ସଳାଯତନଂ ନାମରୂପେ ସତି, ନାମରୂପଂ ୱିଞ୍ଞାଣେ ସତି, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ସଙ୍ଖାରେସୁ ସତି, ସଙ୍ଖାରା ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସତୀତି ଏୱଂ ପଟିଲୋମପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୱସେନ ନାମରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହଂ କରୋତି। ଅଥସ୍ସ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ପହୀଯତି।

୬୮୩। ଅପରୋ ''ଇତି ଖୋ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା''ତି (ସଂ। ନି। ୨।୨) ପୁବ୍ବେ ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତଅନୁଲୋମପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୱସେନେୱ ନାମରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହଂ କରୋତି। ଅଥସ୍ସ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ କଙ୍ଖା ପହୀଯତି।

୬୮୪। ଅପରୋ ''ପୁରିମକମ୍ମଭୱସ୍ମିଂ ମୋହୋ ଅୱିଜ୍ଜା, ଆଯୂହନା ସଙ୍ଖାରା, ନିକନ୍ତି ତଣ୍ହା, ଉପଗମନଂ ଉପାଦାନଂ, ଚେତନା ଭୱୋତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ପୁରିମକମ୍ମଭୱସ୍ମିଂ ଇଧ ପଟିସନ୍ଧିଯା ପଚ୍ଚଯା, ଇଧ ପଟିସନ୍ଧି ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ଓକ୍କନ୍ତି ନାମରୂପଂ, ପସାଦୋ ଆଯତନଂ, ଫୁଟ୍ଠୋ ଫସ୍ସୋ, ୱେଦଯିତଂ ୱେଦନାତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ଇଧୂପପତ୍ତିଭୱସ୍ମିଂ ପୁରେକତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯା। ଇଧ ପରିପକ୍କତ୍ତା ଆଯତନାନଂ ମୋହୋ ଅୱିଜ୍ଜା…ପେ… ଚେତନା ଭୱୋତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ଇଧ କମ୍ମଭୱସ୍ମିଂ ଆଯତିଂ ପଟିସନ୍ଧିଯା ପଚ୍ଚଯା''ତି (ପଟି। ମ। ୧।୪୭) ଏୱଂ କମ୍ମୱଟ୍ଟୱିପାକୱଟ୍ଟୱସେନ ନାମରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହଂ କରୋତି।

୬୮୫। ତତ୍ଥ ଚତୁବ୍ବିଧଂ କମ୍ମଂ – ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯଂ, ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯଂ, ଅପରାପରିଯୱେଦନୀଯଂ, ଅହୋସିକମ୍ମନ୍ତି। ତେସୁ ଏକଜୱନୱୀଥିଯଂ ସତ୍ତସୁ ଚିତ୍ତେସୁ କୁସଲା ୱା ଅକୁସଲା ୱା ପଠମଜୱନଚେତନା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯକମ୍ମଂ ନାମ। ତଂ ଇମସ୍ମିଞ୍ଞେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ୱିପାକଂ ଦେତି। ତଥା ଅସକ୍କୋନ୍ତଂ ପନ ''ଅହୋସିକମ୍ମଂ ନାହୋସି କମ୍ମୱିପାକୋ, ନ ଭୱିସ୍ସତି କମ୍ମୱିପାକୋ, ନତ୍ଥି କମ୍ମୱିପାକୋ''ତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୩୪) ଇମସ୍ସ ତିକସ୍ସ ୱସେନ ଅହୋସିକମ୍ମଂ ନାମ ହୋତି। ଅତ୍ଥସାଧିକା ପନ ସତ୍ତମଜୱନଚେତନା ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯକମ୍ମଂ ନାମ। ତଂ ଅନନ୍ତରେ ଅତ୍ତଭାୱେ ୱିପାକଂ ଦେତି। ତଥା ଅସକ୍କୋନ୍ତଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅହୋସିକମ୍ମଂ ନାମ ହୋତି। ଉଭିନ୍ନଂ ଅନ୍ତରେ ପଞ୍ଚ ଜୱନଚେତନା ଅପରାପରିଯୱେଦନୀଯକମ୍ମଂ ନାମ। ତଂ ଅନାଗତେ ଯଦା ଓକାସଂ ଲଭତି, ତଦା ୱିପାକଂ ଦେତି। ସତି ସଂସାରପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଅହୋସିକମ୍ମଂ ନାମ ନ ହୋତି।

୬୮୬। ଅପରମ୍ପି ଚତୁବ୍ବିଧଂ କମ୍ମଂ – ଯଂ ଗରୁକଂ, ଯଂ ବହୁଲଂ, ଯଦାସନ୍ନଂ, କଟତ୍ତା ୱା ପନ କମ୍ମନ୍ତି। ତତ୍ଥ କୁସଲଂ ୱା ହୋତୁ ଅକୁସଲଂ ୱା, ଗରୁକାଗରୁକେସୁ ଯଂ ଗରୁକଂ ମାତୁଘାତାଦିକମ୍ମଂ ୱା ମହଗ୍ଗତକମ୍ମଂ ୱା, ତଦେୱ ପଠମଂ ୱିପଚ୍ଚତି। ତଥା ବହୁଲାବହୁଲେସୁପି ଯଂ ବହୁଲଂ ହୋତି ସୁସୀଲ୍ୟଂ ୱା ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଂ ୱା, ତଦେୱ ପଠମଂ ୱିପଚ୍ଚତି। ଯଦାସନ୍ନଂ ନାମ ମରଣକାଲେ ଅନୁସ୍ସରିତକମ୍ମଂ। ଯଞ୍ହି ଆସନ୍ନମରଣୋ ଅନୁସ୍ସରିତୁଂ ସକ୍କୋତି, ତେନେୱ ଉପପଜ୍ଜତି। ଏତେହି ପନ ତୀହି ମୁତ୍ତଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଲଦ୍ଧାସେୱନଂ କଟତ୍ତା ୱା ପନ କମ୍ମଂ ନାମ ହୋତି, ତେସଂ ଅଭାୱେ ତଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଆକଡ୍ଢତି।

୬୮୭। ଅପରମ୍ପି ଚତୁବ୍ବିଧଂ କମ୍ମଂ – ଜନକଂ, ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଂ, ଉପପୀଳକଂ, ଉପଘାତକନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଜନକଂ ନାମ କୁସଲମ୍ପି ହୋତି ଅକୁସଲମ୍ପି। ତଂ ପଟିସନ୍ଧିଯମ୍ପି ପୱତ୍ତେପି ରୂପାରୂପୱିପାକକ୍ଖନ୍ଧେ ଜନେତି। ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଂ ପନ ୱିପାକଂ ଜନେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଅଞ୍ଞେନ କମ୍ମେନ ଦିନ୍ନାଯ ପଟିସନ୍ଧିଯା ଜନିତେ ୱିପାକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନକସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତି, ଅଦ୍ଧାନଂ ପୱତ୍ତେତି। ଉପପୀଳକଂ ଅଞ୍ଞେନ କମ୍ମେନ ଦିନ୍ନାଯ ପଟିସନ୍ଧିଯା ଜନିତେ ୱିପାକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନକସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ପୀଳେତି ବାଧତି, ଅଦ୍ଧାନଂ ପୱତ୍ତିତୁଂ ନ ଦେତି। ଉପଘାତକଂ ପନ ସଯଂ କୁସଲମ୍ପି ଅକୁସଲମ୍ପି ସମାନଂ ଅଞ୍ଞଂ ଦୁବ୍ବଲକମ୍ମଂ ଘାତେତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱିପାକଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକସ୍ସ ଓକାସଂ କରୋତି। ଏୱଂ ପନ କମ୍ମେନ କତେ ଓକାସେ ତଂ ୱିପାକଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି।

ଇତି ଇମେସଂ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ କମ୍ମାନଂ କମ୍ମନ୍ତରଞ୍ଚେୱ ୱିପାକନ୍ତରଞ୍ଚ ବୁଦ୍ଧାନଂ କମ୍ମୱିପାକଞ୍ଞାଣସ୍ସେୱ ଯାଥାୱସରସତୋ ପାକଟଂ ହୋତି, ଅସାଧାରଣଂ ସାୱକେହି। ୱିପସ୍ସକେନ ପନ କମ୍ମନ୍ତରଞ୍ଚ ୱିପାକନ୍ତରଞ୍ଚ ଏକଦେସତୋ ଜାନିତବ୍ବଂ। ତସ୍ମା ଅଯଂ ମୁଖମତ୍ତଦସ୍ସନେନ କମ୍ମୱିସେସୋ ପକାସିତୋତି।

୬୮୮। ଇତି ଇମଂ ଦ୍ୱାଦସୱିଧଂ କମ୍ମଂ କମ୍ମୱଟ୍ଟେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଏୱଂ ଏକୋ କମ୍ମୱଟ୍ଟୱିପାକୱଟ୍ଟୱସେନ ନାମରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହଂ କରୋତି। ସୋ

ଏୱଂ କମ୍ମୱଟ୍ଟୱିପାକୱଟ୍ଟୱସେନ ପଚ୍ଚଯତୋ ନାମରୂପସ୍ସ ପୱତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଯଥା ଇଦଂ ଏତରହି, ଏୱଂ ଅତୀତେପି ଅଦ୍ଧାନେ କମ୍ମୱଟ୍ଟୱିପାକୱଟ୍ଟୱସେନ ପଚ୍ଚଯତୋ ପୱତ୍ତିତ୍ଥ, ଅନାଗତେପି କମ୍ମୱଟ୍ଟୱିପାକୱଟ୍ଟୱସେନେୱ ପଚ୍ଚଯତୋ ପୱତ୍ତିସ୍ସତୀ’’ତି। ଇତି କମ୍ମଞ୍ଚେୱ କମ୍ମୱିପାକୋ ଚ, କମ୍ମୱଟ୍ଟଞ୍ଚ ୱିପାକୱଟ୍ଟଞ୍ଚ, କମ୍ମପୱତ୍ତଞ୍ଚ ୱିପାକପୱତ୍ତଞ୍ଚ, କମ୍ମସନ୍ତତି ଚ ୱିପାକସନ୍ତତି ଚ, କିରିଯା ଚ କିରିଯାଫଲଞ୍ଚ।

କମ୍ମା ୱିପାକା ୱତ୍ତନ୍ତି, ୱିପାକୋ କମ୍ମସମ୍ଭୱୋ;

କମ୍ମା ପୁନବ୍ଭୱୋ ହୋତି, ଏୱଂ ଲୋକୋ ପୱତ୍ତତୀତି। –

ସମନୁପସ୍ସତି। ତସ୍ସେୱଂ ସମନୁପସ୍ସତୋ ଯା ସା ପୁବ୍ବନ୍ତାଦଯୋ ଆରବ୍ଭ ‘‘ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱୁତ୍ତା ସୋଳସୱିଧା ୱିଚିକିଚ୍ଛା, ସା ସବ୍ବା ପହୀଯତି। ସବ୍ବଭୱଯୋନିଗତିଟ୍ଠିତିନିୱାସେସୁ ହେତୁଫଲସମ୍ବନ୍ଧୱସେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ନାମରୂପମତ୍ତମେୱ ଖାଯତି। ସୋ ନେୱ କାରଣତୋ ଉଦ୍ଧଂ କାରକଂ ପସ୍ସତି, ନ ୱିପାକପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ୱିପାକପଟିସଂୱେଦକଂ। କାରଣେ ପନ ସତି ‘‘କାରକୋ’’ତି, ୱିପାକପ୍ପୱତ୍ତିଯା ସତି ‘‘ପଟିସଂୱେଦକୋ’’ତି ସମଞ୍ଞାମତ୍ତେନ ପଣ୍ଡିତା ୱୋହରନ୍ତିଚ୍ଚେୱସ୍ସ ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାଯ ସୁଦିଟ୍ଠଂ ହୋତି।

୬୮୯। ତେନାହୁ ପୋରାଣା –

‘‘କମ୍ମସ୍ସ କାରକୋ ନତ୍ଥି, ୱିପାକସ୍ସ ଚ ୱେଦକୋ;

ସୁଦ୍ଧଧମ୍ମା ପୱତ୍ତନ୍ତି, ଏୱେତଂ ସମ୍ମଦସ୍ସନଂ।

‘‘ଏୱଂ କମ୍ମେ ୱିପାକେ ଚ, ୱତ୍ତମାନେ ସହେତୁକେ;

ବୀଜରୁକ୍ଖାଦିକାନଂୱ, ପୁବ୍ବା କୋଟି ନ ନାଯତି;

ଅନାଗତେପି ସଂସାରେ, ଅପ୍ପୱତ୍ତଂ ନ ଦିସ୍ସତି।

‘‘ଏତମତ୍ଥଂ ଅନଞ୍ଞାଯ, ତିତ୍ଥିଯା ଅସଯଂୱସୀ;

ସତ୍ତସଞ୍ଞଂ ଗହେତ୍ୱାନ, ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଦସ୍ସିନୋ;

ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିରୋଧିତା।

‘‘ଦିଟ୍ଠିବନ୍ଧନବଦ୍ଧା ତେ, ତଣ୍ହାସୋତେନ ୱୁଯ୍ହରେ;

ତଣ୍ହାସୋତେନ ୱୁଯ୍ହନ୍ତା, ନ ତେ ଦୁକ୍ଖା ପମୁଚ୍ଚରେ।

‘‘ଏୱମେତଂ ଅଭିଞ୍ଞାଯ, ଭିକ୍ଖୁ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାୱକୋ;

ଗମ୍ଭୀରଂ ନିପୁଣଂ ସୁଞ୍ଞଂ, ପଚ୍ଚଯଂ ପଟିୱିଜ୍ଝତି।

‘‘କମ୍ମଂ ନତ୍ଥି ୱିପାକମ୍ହି, ପାକୋ କମ୍ମେ ନ ୱିଜ୍ଜତି;

ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଉଭୋ ସୁଞ୍ଞା, ନ ଚ କମ୍ମଂ ୱିନା ଫଲଂ।

‘‘ଯଥା ନ ସୂରିଯେ ଅଗ୍ଗି, ନ ମଣିମ୍ହି ନ ଗୋମଯେ;

ନ ତେସଂ ବହି ସୋ ଅତ୍ଥି, ସମ୍ଭାରେହି ଚ ଜାଯତି।

‘‘ତଥା ନ ଅନ୍ତୋ କମ୍ମସ୍ସ, ୱିପାକୋ ଉପଲବ୍ଭତି;

ବହିଦ୍ଧାପି ନ କମ୍ମସ୍ସ, ନ କମ୍ମଂ ତତ୍ଥ ୱିଜ୍ଜତି।

‘‘ଫଲେନ ସୁଞ୍ଞଂ ତଂ କମ୍ମଂ, ଫଲଂ କମ୍ମେ ନ ୱିଜ୍ଜତି;

କମ୍ମଞ୍ଚ ଖୋ ଉପାଦାୟ, ତତୋ ନିବ୍ବତ୍ତତେ ଫଲଂ।

‘‘ନ ହେତ୍ଥ ଦେୱୋ ବ୍ରହ୍ମା ୱା, ସଂସାରସ୍ସତ୍ଥିକାରକୋ;

ସୁଦ୍ଧଧମ୍ମା ପୱତ୍ତନ୍ତି, ହେତୁସମ୍ଭାରପଚ୍ଚୟା’’ତି।

୬୯୦। ତସ୍ସେୱଂ କମ୍ମୱଟ୍ଟୱିପାକୱଟ୍ଟୱସେନ ନାମରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚୟପରିଗ୍ଗହଂ କତ୍ୱା ତୀସୁ ଅଦ୍ଧାସୁ ପହୀନୱିଚିକିଚ୍ଛସ୍ସ ସବ୍ବେ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମା ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ୱିଦିତା ହୋନ୍ତି, ସାସ୍ସ ହୋତି ଞାତପରିଞ୍ଞା।

ସୋ ଏୱଂ ପଜାନାତି – ଯେ ଅତୀତେ କମ୍ମପଚ୍ଚୟା ନିବ୍ବତ୍ତା ଖନ୍ଧା, ତେ ତତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧା, ଅତୀତକମ୍ମପଚ୍ଚୟା ପନ ଇମସ୍ମିଂ ଭୱେ ଅଞ୍ଞେ ନିବ୍ବତ୍ତା, ଅତୀତଭୱତୋ ଇମଂ ଭୱଂ ଆଗତୋ ଏକଧମ୍ମୋପି ନତ୍ଥି, ଇମସ୍ମିମ୍ପି ଭୱେ କମ୍ମପଚ୍ଚୟେନ ନିବ୍ବତ୍ତା ଖନ୍ଧା ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସନ୍ତି, ପୁନବ୍ଭୱେ ଅଞ୍ଞେ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସନ୍ତି, ଇମମ୍ହା ଭୱା ପୁନବ୍ଭୱଂ ଏକଧମ୍ମୋପି ନ ଗମିସ୍ସତି। ଅପିଚ ଖୋ ଯଥା ନ ଆଚରିୟମୁଖତୋ ସଜ୍ଝାୟୋ ଅନ୍ତେୱାସିକସ୍ସ ମୁଖଂ ପୱିସତି, ନ ଚ ତପ୍ପଚ୍ଚୟା ତସ୍ସ ମୁଖେ ସଜ୍ଝାୟୋ ନ ୱତ୍ତତି, ନ ଦୂତେନ ମନ୍ତୋଦକଂ ପୀତଂ ରୋଗିନୋ ଉଦରଂ ପୱିସତି, ନ ଚ ତସ୍ସ ତପ୍ପଚ୍ଚୟା ରୋଗୋ ନ ୱୂପସମ୍ମତି, ନ ମୁଖେ ମଣ୍ଡନୱିଧାନଂ ଆଦାସତଲାଦୀସୁ ମୁଖନିମିତ୍ତଂ ଗଚ୍ଛତି, ନ ଚ ତତ୍ଥ ତପ୍ପଚ୍ଚୟା ମଣ୍ଡନୱିଧାନଂ ନ ପଞ୍ଞାୟତି, ନ ଏକିସ୍ସା ୱଟ୍ଟିୟା ଦୀପସିଖା ଅଞ୍ଞଂ ୱଟ୍ଟିଂ ସଙ୍କମତି, ନ ଚ ତତ୍ଥ ତପ୍ପଚ୍ଚୟା ଦୀପସିଖା ନ ନିବ୍ବତ୍ତତି, ଏୱମେୱ ନ ଅତୀତଭୱତୋ ଇମଂ ଭୱଂ, ଇତୋ ୱା ପୁନବ୍ଭୱଂ କୋଚି ଧମ୍ମୋ ସଙ୍କମତି, ନ ଚ ଅତୀତଭୱେ ଖନ୍ଧାୟତନଧାତୁପଚ୍ଚୟା ଇଧ, ଇଧ ୱା ଖନ୍ଧାୟତନଧାତୁପଚ୍ଚୟା ପୁନବ୍ଭୱେ ଖନ୍ଧାୟତନଧାତୁୟୋ ନ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତୀତି।

ଯଥେୱ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ, ମନୋଧାତୁଅନନ୍ତରଂ;

ନ ଚେୱ ଆଗତଂ ନାପି, ନ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ଅନନ୍ତରଂ।

ତଥେୱ ପଟିସନ୍ଧିମ୍ହି, ୱତ୍ତତେ ଚିତ୍ତସନ୍ତତି;

ପୁରିମଂ ଭିଜ୍ଜତେ ଚିତ୍ତଂ, ପଚ୍ଛିମଂ ଜାୟତେ ତତୋ।

ତେସଂ ଅନ୍ତରିକା ନତ୍ଥି, ୱୀଚି ତେସଂ ନ ୱିଜ୍ଜତି;

ନ ଚିତୋ ଗଚ୍ଛତି କିଞ୍ଚି, ପଟିସନ୍ଧି ଚ ଜାୟତୀତି।

୬୯୧। ଏୱଂ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ୱିଦିତସବ୍ବଧମ୍ମସ୍ସ ସବ୍ବାକାରେନ ନାମରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚୟପରିଗ୍ଗହଞାଣଂ ଥାମଗତଂ ହୋତି, ସୋଳସୱିଧା କଙ୍ଖା ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ପହୀୟତି। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ସା ଏୱ, ‘‘ସତ୍ଥରି କଙ୍ଖତୀ’’ତି (ଧ। ସ। ୧୦୦୮) ଆଦିନୟପ୍ପୱତ୍ତା ଅଟ୍ଠୱିଧାପି କଙ୍ଖା ପହୀୟତିଯେୱ, ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନ୍ତି। ଏୱଂ ନାନାନୟେହି ନାମରୂପପଚ୍ଚୟପରିଗ୍ଗହଣେନ ତୀସୁ ଅଦ୍ଧାସୁ କଙ୍ଖଂ ୱିତରିତ୍ୱା ଠିତଂ ଞାଣଂ କଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣନ୍ତିପି ଯଥାଭୂତଞାଣନ୍ତିପି ସମ୍ମାଦସ୍ସନନ୍ତିପି ଏତସ୍ସେୱାଧିୱଚନଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ଅୱିଜ୍ଜା ପଚ୍ଚୟୋ, ସଙ୍ଖାରା ପଚ୍ଚୟସମୁପ୍ପନ୍ନା। ଉଭୋପେତେ ଧମ୍ମା ପଚ୍ଚୟସମୁପ୍ପନ୍ନାତି ପଚ୍ଚୟପରିଗ୍ଗହେ ପଞ୍ଞା ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣ’’ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୧।୪୬)।

‘‘ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସିକରୋନ୍ତୋ କତମେ ଧମ୍ମେ ଯଥାଭୂତଂ ଜାନାତି ପସ୍ସତି, କଥଂ ସମ୍ମାଦସ୍ସନଂ ହୋତି, କଥଂ ତଦନ୍ୱଯେନ ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚତୋ ସୁଦିଟ୍ଠା ହୋନ୍ତି, କତ୍ଥ କଙ୍ଖା ପହୀଯତି? ଦୁକ୍ଖତୋ…ପେ… ଅନତ୍ତତୋ ମନସିକରୋନ୍ତୋ କତମେ ଧମ୍ମେ ଯଥାଭୂତଂ ଜାନାତି ପସ୍ସତି…ପେ… କତ୍ଥ କଙ୍ଖା ପହୀଯତୀତି?

‘‘ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ନିମିତ୍ତଂ ଯଥାଭୂତଂ ଜାନାତି ପସ୍ସତି, ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ସମ୍ମାଦସ୍ସନଂ। ଏୱଂ ତଦନ୍ୱଯେନ ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚତୋ ସୁଦିଟ୍ଠା ହୋନ୍ତି। ଏତ୍ଥ କଙ୍ଖା ପହୀଯତି। ଦୁକ୍ଖତୋ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ପୱତ୍ତଂ ଯଥାଭୂତଂ ଜାନାତି ପସ୍ସତି…ପେ… ଅନତ୍ତତୋ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ପୱତ୍ତଞ୍ଚ ଯଥାଭୂତଂ ଜାନାତି ପସ୍ସତି, ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ସମ୍ମାଦସ୍ସନଂ। ଏୱଂ ତଦନ୍ୱଯେନ ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ଅନତ୍ତତୋ ସୁଦିଟ୍ଠା ହୋନ୍ତି। ଏତ୍ଥ କଙ୍ଖା ପହୀଯତି।

‘‘ଯଞ୍ଚ ଯଥାଭୂତଞ୍ଞାଣଂ ଯଞ୍ଚ ସମ୍ମାଦସ୍ସନଂ ଯା ଚ କଙ୍ଖାୱିତରଣା, ଇମେ ଧମ୍ମା ନାନତ୍ଥା ଚେୱ ନାନାବ୍ୟଞ୍ଜନା ଚ, ଉଦାହୁ ଏକତ୍ଥା ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ ନାନନ୍ତି? ଯଞ୍ଚ ଯଥାଭୂତଞ୍ଞାଣଂ ଯଞ୍ଚ ସମ୍ମାଦସ୍ସନଂ ଯା ଚ କଙ୍ଖାୱିତରଣା, ଇମେ ଧମ୍ମା ଏକତ୍ଥା, ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ ନାନ’’ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୨୭)।

ଇମିନା ପନ ଞାଣେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ୱିପସ୍ସକୋ ବୁଦ୍ଧସାସନେ ଲଦ୍ଧସ୍ସାସୋ ଲଦ୍ଧପତିଟ୍ଠୋ ନିଯତଗତିକୋ ଚୂଳସୋତାପନ୍ନୋ ନାମ ହୋତି।

ତସ୍ମା ଭିକ୍ଖୁ ସଦା ସତୋ, ନାମରୂପସ୍ସ ସବ୍ବସୋ;

ପଚ୍ଚଯେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହେଯ୍ୟ, କଙ୍ଖାୱିତରଣତ୍ଥିକୋତି।

ଇତି ସାଧୁଜନପାମୋଜ୍ଜତ୍ଥାଯ କତେ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ

ପଞ୍ଞାଭାୱନାଧିକାରେ

କଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୋ ନାମ

ଏକୂନୱୀସତିମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨୦। ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୋ

ସମ୍ମସନଞାଣକଥା

୬୯୨। ଅଯଂ ମଗ୍ଗୋ, ଅଯଂ ନ ମଗ୍ଗୋତି ଏୱଂ ମଗ୍ଗଞ୍ଚ ଅମଗ୍ଗଞ୍ଚ ଞତ୍ୱା ଠିତଂ ଞାଣଂ ପନ ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧି ନାମ।

ତଂ ସମ୍ପାଦେତୁକାମେନ କଲାପସମ୍ମସନସଙ୍ଖାତାଯ ନଯୱିପସ୍ସନାଯ ତାୱ ଯୋଗୋ କରଣୀଯୋ। କସ୍ମା? ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକସ୍ସ ଓଭାସାଦିସମ୍ଭୱେ ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣସମ୍ଭୱତୋ। ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକସ୍ସ ହି ଓଭାସାଦୀସୁ ସମ୍ଭୂତେସୁ ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଂ ହୋତି, ୱିପସ୍ସନାଯ ଚ କଲାପସମ୍ମସନଂ ଆଦି। ତସ୍ମା ଏତଂ କଙ୍ଖାୱିତରଣାନନ୍ତରଂ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ। ଅପିଚ ଯସ୍ମା ତୀରଣପରିଞ୍ଞାଯ ୱତ୍ତମାନାଯ ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତୀରଣପରିଞ୍ଞା ଚ ଞାତପରିଞ୍ଞାନନ୍ତରା, ତସ୍ମାପି ତଂ ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିଂ ସମ୍ପାଦେତୁକାମେନ କଲାପସମ୍ମସନେ ତାୱ ଯୋଗୋ କାତବ୍ବୋ।

୬୯୩। ତତ୍ରାଯଂ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ – ତିସ୍ସୋ ହି ଲୋକିଯପରିଞ୍ଞା ଞାତପରିଞ୍ଞା ତୀରଣପରିଞ୍ଞା ପହାନପରିଞ୍ଞା ଚ। ଯା ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଭିଞ୍ଞାପଞ୍ଞା ଞାତଟ୍ଠେ ଞାଣଂ। ପରିଞ୍ଞାପଞ୍ଞା ତୀରଣଟ୍ଠେ ଞାଣଂ। ପହାନପଞ୍ଞା ପରିଚ୍ଚାଗଟ୍ଠେ ଞାଣ’’ନ୍ତି (ପଟି॰ ମ॰ ୧.୭୫)। ତତ୍ଥ ‘‘ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଂ ରୂପଂ, ୱେଦଯିତଲକ୍ଖଣା ୱେଦନା’’ତି ଏୱଂ ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚତ୍ତଲକ୍ଖଣସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନ ପୱତ୍ତା ପଞ୍ଞା ଞାତପରିଞ୍ଞା ନାମ। ‘‘ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚଂ, ୱେଦନା ଅନିଚ୍ଚା’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ତେସଂଯେୱ ଧମ୍ମାନଂ ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ପୱତ୍ତା ଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣିକୱିପସ୍ସନା ପଞ୍ଞା ତୀରଣପରିଞ୍ଞା ନାମ। ତେସୁଯେୱ ପନ ଧମ୍ମେସୁ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦିପଜହନୱସେନ ପୱତ୍ତା ଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣିକୱିପସ୍ସନା ପଞ୍ଞା ପହାନପରିଞ୍ଞା ନାମ।

ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରପରିଚ୍ଛେଦତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହା ଞାତପରିଞ୍ଞାଯ ଭୂମି। ଏତସ୍ମିଂ ହି ଅନ୍ତରେ ଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚତ୍ତଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧସ୍ସେୱ ଆଧିପଚ୍ଚଂ ହୋତି। କଲାପସମ୍ମସନତୋ ପନ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଉଦଯବ୍ବଯାନୁପସ୍ସନା ତୀରଣପରିଞ୍ଞାଯ ଭୂମି। ଏତସ୍ମିଂ ହି ଅନ୍ତରେ ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧସ୍ସେୱ ଆଧିପଚ୍ଚଂ ହୋତି। ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଉପରି ପହାନପରିଞ୍ଞାଯ ଭୂମି । ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ହି ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞଂ ପଜହତି, ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ସୁଖସଞ୍ଞଂ, ଅନତ୍ତତୋ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ଅତ୍ତସଞ୍ଞଂ, ନିବ୍ବିନ୍ଦନ୍ତୋ ନନ୍ଦିଂ, ୱିରଜ୍ଜନ୍ତୋ ରାଗଂ, ନିରୋଧେନ୍ତୋ ସମୁଦଯଂ, ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନ୍ତୋ ଆଦାନଂ ପଜହତୀତି (ପଟି॰ ମ॰ ୧.୫୨) ଏୱଂ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦିପହାନସାଧିକାନଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ଅନୁପସ୍ସନାନଂ ଆଧିପଚ୍ଚଂ। ଇତି ଇମାସୁ ତୀସୁ ପରିଞ୍ଞାସୁ ସଙ୍ଖାରପରିଚ୍ଛେଦସ୍ସ ଚେୱ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହସ୍ସ ଚ ସାଧିତତ୍ତା ଇମିନା ଯୋଗିନା ଞାତପରିଞ୍ଞାୱ ଅଧିଗତା ହୋତି, ଇତରା ଚ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯସ୍ମା ତୀରଣପରିଞ୍ଞାଯ ୱତ୍ତମାନାଯ ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତୀରଣପରିଞ୍ଞା ଚ ଞାତପରିଞ୍ଞାନନ୍ତରା, ତସ୍ମାପି ତଂ ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିଂ ସମ୍ପାଦେତୁକାମେନ କଲାପସମ୍ମସନେ ତାୱ ଯୋଗୋ କାତବ୍ବୋ’’ତି।

୬୯୪। ତତ୍ରାଯଂ ପାଳି –

‘‘କଥଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱୱତ୍ଥାନେ ପଞ୍ଞା ସମ୍ମସନେ ଞାଣଂ? ଯଂକିଞ୍ଚି ରୂପଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ୱା… ପେ… ଯଂ ଦୂରେ ସନ୍ତିକେ ୱା, ସବ୍ବଂ ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ୱୱତ୍ଥପେତି, ଏକଂ ସମ୍ମସନଂ। ଦୁକ୍ଖତୋ ୱୱତ୍ଥପେତି, ଏକଂ ସମ୍ମସନଂ। ଅନତ୍ତତୋ ୱୱତ୍ଥପେତି, ଏକଂ ସମ୍ମସନଂ। ଯା କାଚି ୱେଦନା…ପେ… ଯଂକିଞ୍ଚି ୱିଞ୍ଞାଣଂ…ପେ… ଅନତ୍ତତୋ ୱୱତ୍ଥପେତି, ଏକଂ ସମ୍ମସନଂ।

‘‘ଚକ୍ଖୁଂ…ପେ… ଜରାମରଣଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ୱୱତ୍ଥପେତି, ଏକଂ ସମ୍ମସନଂ। ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନତ୍ତତୋ ୱୱତ୍ଥପେତି, ଏକଂ ସମ୍ମସନଂ।

‘‘ରୂପଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଖଯଟ୍ଠେନ, ଦୁକ୍ଖଂ ଭଯଟ୍ଠେନ, ଅନତ୍ତା ଅସାରକଟ୍ଠେନାତି ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱୱତ୍ଥାନେ ପଞ୍ଞା ସମ୍ମସନେ ଞାଣଂ। ୱେଦନଂ… ୱିଞ୍ଞାଣଂ… ଚକ୍ଖୁଂ…ପେ… ଜରାମରଣଂ…ପେ… ସମ୍ମସନେ ଞାଣଂ।

‘‘ରୂପଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ସଙ୍ଖତଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଂ ଖଯଧମ୍ମଂ ୱଯଧମ୍ମଂ ୱିରାଗଧମ୍ମଂ ନିରୋଧଧମ୍ମନ୍ତି ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱୱତ୍ଥାନେ ପଞ୍ଞା

ସମ୍ମସନେ ଞାଣଂ। ୱେଦନଂ… ୱିଞ୍ଞାଣଂ… ଚକ୍ଖୁ… ଜରାମରଣଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ସଙ୍ଖତଂ…ପେ… ନିରୋଧଧମ୍ମନ୍ତି ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱୱତ୍ଥାନେ ପଞ୍ଞା ସମ୍ମସନେ ଞାଣଂ।

‘‘ଜାତିପଚ୍ଚୟା ଜରାମରଣଂ, ଅସତି ଜାତିୟା ନତ୍ଥି ଜରାମରଣନ୍ତି ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱୱତ୍ଥାନେ ପଞ୍ଞା ସମ୍ମସନେ ଞାଣଂ। ଅତୀତମ୍ପି ଅଦ୍ଧାନଂ, ଅନାଗତମ୍ପି ଅଦ୍ଧାନଂ ଜାତିପଚ୍ଚୟା ଜରାମରଣଂ, ଅସତି ଜାତିୟା ନତ୍ଥି ଜରାମରଣନ୍ତି ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱୱତ୍ଥାନେ ପଞ୍ଞା ସମ୍ମସନେ ଞାଣଂ। ଭୱପଚ୍ଚୟା ଜାତି…ପେ… ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଖାରା, ଅସତି ଅୱିଜ୍ଜାୟ ନତ୍ଥି ସଙ୍ଖାରାତି ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱୱତ୍ଥାନେ ପଞ୍ଞା ସମ୍ମସନେ ଞାଣଂ। ଅତୀତମ୍ପି ଅଦ୍ଧାନଂ, ଅନାଗତମ୍ପି ଅଦ୍ଧାନଂ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଖାରା, ଅସତି ଅୱିଜ୍ଜାୟ ନତ୍ଥି ସଙ୍ଖାରାତି ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱୱତ୍ଥାନେ ପଞ୍ଞା ସମ୍ମସନେ ଞାଣଂ।

‘‘ତଂ ଞାତଟ୍ଠେନ ଞାଣଂ। ପଜାନନଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଞା। ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱୱତ୍ଥାନେ ପଞ୍ଞା ସମ୍ମସନେ ଞାଣ’’ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୧।୪୮)।

ଏତ୍ଥ ଚ ଚକ୍ଖୁ…ପେ… ଜରାମରଣନ୍ତି ଇମିନା ପେୟ୍ୟାଲେନ ଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣେହି ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ୱାରପ୍ପୱତ୍ତା ଧମ୍ମା, ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା, ଛ ଦ୍ୱାରାନି, ଛ ଆରମ୍ମଣାନି, ଛ ୱିଞ୍ଞାଣାନି, ଛ ଫସ୍ସା, ଛ ୱେଦନା, ଛ ସଞ୍ଞା, ଛ ଚେତନା, ଛ ତଣ୍ହା, ଛ ୱିତକ୍କା, ଛ ୱିଚାରା, ଛ ଧାତୁୟୋ, ଦସ କସିଣାନି, ଦ୍ୱତ୍ତିଂସକୋଟ୍ଠାସା, ଦ୍ୱାଦସାୟତନାନି, ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁୟୋ, ବାୱୀସତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି, ତିସ୍ସୋ ଧାତୁୟୋ, ନୱ ଭୱା, ଚତ୍ତାରି ଝାନାନି, ଚତସ୍ସୋ ଅପ୍ପମଞ୍ଞା, ଚତସ୍ସୋ ସମାପତ୍ତିୟୋ, ଦ୍ୱାଦସ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଙ୍ଗାନୀତି ଇମେ ଧମ୍ମରାସୟୋ ସଂଖିତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ୱୁତ୍ତଂ ହେତଂ ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟନିଦ୍ଦେସେ –

‘‘ସବ୍ବଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ। କିଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସବ୍ବଂ ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ? ଚକ୍ଖୁ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ। ରୂପା… ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ… ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସୋ… ୟମ୍ପିଦଂ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସପଚ୍ଚୟା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ୱେଦୟିତଂ ସୁଖଂ ୱା ଦୁକ୍ଖଂ ୱା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ୱା, ତମ୍ପି ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ। ସୋତଂ…ପେ… ୟମ୍ପିଦଂ ମନୋସମ୍ଫସ୍ସପଚ୍ଚୟା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ୱେଦୟିତଂ ସୁଖଂ ୱା ଦୁକ୍ଖଂ ୱା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ୱା, ତମ୍ପି ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ।

‘‘ରୂପଂ…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣଂ… ଚକ୍ଖୁ…ପେ… ମନୋ… ରୂପା…ପେ… ଧମ୍ମା… ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ…ପେ… ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଂ… ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସୋ… ପେ… ମନୋସମ୍ଫସ୍ସୋ…।

‘‘ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜା ୱେଦନା…ପେ… ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଜା ୱେଦନା… ରୂପସଞ୍ଞା…ପେ… ଧମ୍ମସଞ୍ଞା… ରୂପସଞ୍ଚେତନା…ପେ… ଧମ୍ମସଞ୍ଚେତନା… ରୂପତଣ୍ହା…ପେ… ଧମ୍ମତଣ୍ହା… ରୂପୱିତକ୍କୋ…ପେ… ଧମ୍ମୱିତକ୍କୋ… ରୂପୱିଚାରୋ…ପେ… ଧମ୍ମୱିଚାରୋ…।

‘‘ପଥୱୀଧାତୁ…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ… ପଥୱୀକସିଣଂ…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣକସିଣଂ… କେସା…ପେ… ମୁତ୍ତଂ… ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗଂ…।

‘‘ଚକ୍ଖାୟତନଂ…ପେ… ଧମ୍ମାୟତନଂ… ଚକ୍ଖୁଧାତୁ…ପେ… ମନୋଧାତୁ… ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ… ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟଂ…ପେ… ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିୟଂ…।

‘‘କାମଧାତୁ… ରୂପଧାତୁ… ଅରୂପଧାତୁ… କାମଭୱୋ… ରୂପଭୱୋ… ଅରୂପଭୱୋ… ସଞ୍ଞାଭୱୋ… ଅସଞ୍ଞାଭୱୋ… ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଭୱୋ… ଏକୱୋକାରଭୱୋ… ଚତୁୱୋକାରଭୱୋ… ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱୋ…।

‘‘ପଠମଂ ଝାନଂ…ପେ… ଚତୁତ୍ଥଂ ଝାନଂ… ମେତ୍ତାଚେତୋୱିମୁତ୍ତି…ପେ… ଉପେକ୍ଖାଚେତୋୱିମୁତ୍ତି… ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନସମାପତ୍ତି…ପେ… ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନସମାପତ୍ତି… ଅୱିଜ୍ଜା ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟା…ପେ… ଜରାମରଣଂ ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୧।୩; ସଂ। ନି। ୪।୪୬)।

ତଂ ତତ୍ଥ ଏୱଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଇଧ ସବ୍ବଂ ପେୟ୍ୟାଲେନ ସଂଖିତ୍ତଂ। ଏୱଂ ସଂଖିତ୍ତେ ପନେତ୍ଥ ଯେ ଲୋକୁତ୍ତରା ଧମ୍ମା ଆଗତା, ତେ ଅସମ୍ମସନୁପଗତ୍ତା ଇମସ୍ମିଂ ଅଧିକାରେ ନ ଗହେତବ୍ବା। ଯେପି ଚ ସମ୍ମସନୁପଗା , ତେସୁ ଯେ ୟସ୍ସ ପାକଟା ହୋନ୍ତି ସୁଖେନ ପରିଗ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତେସୁ ତେନ ସମ୍ମସନଂ ଆରଭିତବ୍ବଂ।

୬୯୫। ତତ୍ରାୟଂ ଖନ୍ଧୱସେନ ଆରବ୍ଭୱିଧାନୟୋଜନା – ୟଂକିଞ୍ଚି ରୂପଂ…ପେ… ସବ୍ବଂ ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ୱୱତ୍ଥପେତି, ଏକଂ ସମ୍ମସନଂ। ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନତ୍ତତୋ ୱୱତ୍ଥପେତି, ଏକଂ ସମ୍ମସନନ୍ତି। ଏତ୍ତାୱତା ଅୟଂ ଭିକ୍ଖୁ ‘‘ୟଂକିଞ୍ଚି ରୂପ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଅନିୟମନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ସବ୍ବମ୍ପି ରୂପଂ ଅତୀତତ୍ତିକେନ ଚେୱ

ଚତୂହି ଚ ଅଜ୍ଝତ୍ତାଦିଦୁକେହୀତି ଏକାଦସହି ଓକାସେହି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ୱତ୍ଥପେତି, ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ସମ୍ମସତି।

କଥଂ ? ପରତୋ ୱୁତ୍ତନୟେନ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ରୂପଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଖୟଟ୍ଠେନା''ତି (ପଟି। ମ। ୧।୪୮)।

ତସ୍ମା ଏସ ଯଂ ଅତୀତଂ ରୂପଂ, ତଂ ଯସ୍ମା ଅତୀତେୟେୱ ଖୀଣଂ, ନୟିମଂ ଭୱଂ ସମ୍ପତ୍ତନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚଂ ଖୟଟ୍ଠେନ।

ଯଂ ଅନାଗତଂ ଅନନ୍ତରଭୱେ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତି, ତମ୍ପି ତତ୍ଥେୱ ଖୀୟିସ୍ସତି, ନ ତତୋ ପରଂ ଭୱଂ ଗମିସ୍ସତୀତି ଅନିଚ୍ଚଂ ଖୟଟ୍ଠେନ।

ଯଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ରୂପଂ, ତମ୍ପି ଇଧେୱ ଖୀୟତି, ନ ଇତୋ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅନିଚ୍ଚଂ ଖୟଟ୍ଠେନ।

ଯଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ, ତମ୍ପି ଅଜ୍ଝତ୍ତମେୱ ଖୀୟତି, ନ ବହିଦ୍ଧାଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅନିଚ୍ଚଂ ଖୟଟ୍ଠେନ।

ଯଂ ବହିଦ୍ଧା…ପେ… ଓଳାରିକଂ…ପେ… ସୁଖୁମଂ…ପେ… ହୀନଂ…ପେ… ପଣୀତଂ…ପେ… ଦୂରେ…ପେ… ସନ୍ତିକେ, ତମ୍ପି ତତ୍ଥେୱ ଖୀୟତି, ନ ଦୂରଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅନିଚ୍ଚଂ ଖୟଟ୍ଠେନାତି ସମ୍ମସତି।

ଇଦଂ ସବ୍ବମ୍ପି ''ଅନିଚ୍ଚଂ ଖୟଟ୍ଠେନା''ତି ଏତସ୍ସ ୱସେନ ଏକଂ ସମ୍ମସନଂ। ଭେଦତୋ ପନ ଏକାଦସୱିଧଂ ହୋତି।

ସବ୍ବମେୱ ଚ ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଭୟଟ୍ଠେନ। ଭୟଟ୍ଠେନାତି ସପ୍ପଟିଭୟତାୟ। ଯଞ୍ହି ଅନିଚ୍ଚଂ, ତଂ ଭୟାୱହଂ ହୋତି ସୀହୋପମସୁତ୍ତେ (ସଂ। ନି। ୩।୭୮; ଅ। ନି। ୪।୩୩) ଦେୱାନଂ ୱିୟ। ଇତି ଇଦମ୍ପି ''ଦୁକ୍ଖଂ ଭୟଟ୍ଠେନା''ତି ଏତସ୍ସ ୱସେନ ଏକଂ ସମ୍ମସନଂ। ଭେଦତୋ ପନ ଏକାଦସୱିଧଂ ହୋତି।

ଯଥା ଚ ଦୁକ୍ଖଂ, ଏୱଂ ସବ୍ବମ୍ପି ତଂ ଅନତ୍ତା ଅସାରକଟ୍ଠେନ। ଅସାରକଟ୍ଠେନାତି ''ଅତ୍ତା ନିୱାସୀ କାରକୋ ୱେଦକୋ ସୟଂୱସୀ''ତି ଏୱଂ ପରିକପ୍ପିତସ୍ସ ଅତ୍ତସାରସ୍ସ ଅଭାୱେନ। ଯଞ୍ହି ଅନିଚ୍ଚଂ, ଦୁକ୍ଖଂ, ତଂ ଅତ୍ତନୋପି ଅନିଚ୍ଚତଂ ୱା ଉଦୟବ୍ବୟପୀଳନଂ ୱା ୱାରେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, କୁତୋ ତସ୍ସ କାରକାଦିଭାୱୋ। ତେନାହ – ''ରୂପଞ୍ଚ ହିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅତ୍ତା ଅଭୱିସ୍ସ। ନୟିଦଂ ରୂପଂ ଆବାଧାୟ ସଂୱତ୍ତେୟ୍ୟା''ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୩।୫୯)। ଇତି ଇଦମ୍ପି ''ଅନତ୍ତା ଅସାରକଟ୍ଠେନା''ତି ଏତସ୍ସ ୱସେନ ଏକଂ ସମ୍ମସନଂ। ଭେଦତୋ ପନ ଏକାଦସୱିଧଂ ହୋତି। ଏସ ନୟୋ ୱେଦନାଦୀସୁ।

୬୯୬। ଯଂ ପନ ଅନିଚ୍ଚଂ, ତଂ ଯସ୍ମା ନିୟମତୋ ସଙ୍ଖତାଦିଭେଦଂ ହୋତି। ତେନସ୍ସ ପରିୟାୟଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ନାନାକାରେହି ୱା ମନସିକାରପ୍ପୱତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ରୂପଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ସଙ୍ଖତଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଂ ଖୟଧମ୍ମଂ ୱୟଧମ୍ମଂ ୱିରାଗଧମ୍ମଂ ନିରୋଧଧମ୍ମ''ନ୍ତି ପୁନ ପାଳିଂ ୱୁତ୍ତା। ଏସ ନୟୋ ୱେଦନାଦୀସୂତି।

ଚତ୍ତାରୀସାକାରଅନୁପସ୍ସନାକଥା

୬୯୭। ସୋ ତସ୍ସେୱ ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାନତ୍ତସମ୍ମସନସ୍ସ ଥିରଭାୱତ୍ଥାୟ, ଯଂ ତଂ ଭଗୱତା ''କତମେହି ଚତ୍ତାରୀସାୟ ଆକାରେହି ଅନୁଲୋମିକଂ ଖନ୍ତିଂ ପଟିଲଭତି, କତମେହି ଚତ୍ତାରୀସାୟ ଆକାରେହି ସମ୍ମତ୍ତନିୟାମଂ ଓକ୍କମତୀ''ତି ଏତସ୍ସ ୱିଭଙ୍ଗେ –

''ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ଅନିଚ୍ଚତୋ, ଦୁକ୍ଖତୋ, ରୋଗତୋ, ଗଣ୍ଡତୋ, ସଲ୍ଲତୋ, ଅଘତୋ, ଆବାଧତୋ, ପରତୋ, ପଲୋକତୋ, ଈତିତୋ, ଉପଦ୍ଦୱତୋ, ଭୟତୋ, ଉପସଗ୍ଗତୋ, ଚଲତୋ, ପଭଙ୍ଗୁତୋ, ଅଦ୍ଧୁୱତୋ, ଅତାଣତୋ, ଅଲେଣତୋ, ଅସରଣତୋ, ରିତ୍ତତୋ, ତୁଚ୍ଛତୋ, ସୁଞ୍ଞତୋ, ଅନତ୍ତତୋ, ଆଦୀନୱତୋ, ୱିପରିଣାମଧମ୍ମତୋ, ଅସାରକତୋ, ଅଘମୂଲତୋ, ୱଧକତୋ, ୱିଭୱତୋ, ସାସୱତୋ, ସଙ୍ଖତତୋ, ମାରାମିସତୋ, ଜାତିଧମ୍ମତୋ, ଜରାଧମ୍ମତୋ, ବ୍ୟାଧିଧମ୍ମତୋ, ମରଣଧମ୍ମତୋ , ସୋକଧମ୍ମତୋ, ପରିଦେୱଧମ୍ମତୋ, ଉପାୟାସଧମ୍ମତୋ, ସଂକିଲେସିକଧମ୍ମତୋ''ତି (ପଟି। ମ। ୩।୩୭) –

ଚତ୍ତାରୀସାୟ ଆକାରେହି,

''ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ଅନିଚ୍ଚତୋ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଅନୁଲୋମିକଂ ଖନ୍ତିଂ ପଟିଲଭତି। ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ନିରୋଧୋ ନିଚ୍ଚଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ପସ୍ସନ୍ତୋ ସମ୍ମତ୍ତନିୟାମଂ ଓକ୍କମତୀ''ତିଆଦିନା (ପଟି। ମ। ୩।୩୮) ନୟେନ,

ଅନୁଲୋମଞ୍ଞାଣଂ ୱିଭଜନ୍ତେନ ପଭେଦତୋ ଅନିଚ୍ଚାଦିସମ୍ମସନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସାପି ୱସେନ ଇମେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ସମ୍ମସତି।

୬୯୮। କଥଂ ? ସୋ ହି ଏକେକଂ ଖନ୍ଧଂ ଅନଚ୍ଚନ୍ତିକତାଯ, ଆଦିଅନ୍ତୱନ୍ତତାଯ ଚ ଅନିଚ୍ଚତୋ। ଉପ୍ପାଦୱଯପଟିପୀଳନତାଯ, ଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁତାଯ ଚ ଦୁକ୍ଖତୋ। ପଚ୍ଚଯଯାପନୀଯତାଯ, ରୋଗମୂଲତାଯ ଚ ରୋଗତୋ। ଦୁକ୍ଖତାସୂଲଯୋଗିତାଯ, କିଲେସାସୁଚିପଗ୍ଘରଣତାଯ, ଉପ୍ପାଦଜରାଭଙ୍ଗେହି ଉଦ୍ଧୁମାତପରିପକ୍କପଭିନ୍ନତାଯ ଚ ଗଣ୍ଡତୋ। ପୀଳାଜନକତାଯ, ଅନ୍ତୋତୁଦନତାଯ, ଦୁନ୍ନୀହରଣୀଯତାଯ ଚ ସଲ୍ଲତୋ। ୱିଗରହଣୀଯତାଯ, ଅୱଡ୍ଢିଆୱହନତାଯ, ଅଘୱତ୍ଥୁତାଯ ଚ ଅଘତୋ। ଅସେରିଭାୱଜନକତାଯ, ଆବାଧପଦଟ୍ଠାନତାଯ ଚ ଆବାଧତୋ। ଅୱସତାଯ, ଅୱିଧେଯ୍ୟତାଯ ଚ ପରତୋ। ବ୍ୟାଧିଜରାମରଣେହି ପଲୁଜ୍ଜନତାଯ ପଲୋକତୋ। ଅନେକବ୍ୟସନାୱହନତାଯ ଈତିତୋ। ଅୱିଦିତାନଂୟେୱ ୱିପୁଲାନଂ ଅନତ୍ଥାନଂ ଆୱହନତୋ, ସବ୍ବୁପଦ୍ଦୱୱତ୍ଥୁତାଯ ଚ ଉପଦ୍ଦୱତୋ। ସବ୍ବଭଯାନଂ ଆକରତାଯ, ଦୁକ୍ଖୂପସମସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପରମସ୍ସାସସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭୂତତାଯ ଚ ଭଯତୋ। ଅନେକେହି ଅନତ୍ଥେହି ଅନୁବଦ୍ଧତାଯ, ଦୋସୂପସଟ୍ଠତାଯ, ଉପସଗ୍ଗୋ ୱିଯ ଅନଧିୱାସନାରହତାଯ ଚ ଉପସଗ୍ଗତୋ। ବ୍ୟାଧିଜରାମରଣେହି ଚେୱ ଲାଭାଲାଭାଦୀହି ଚ ଲୋକଧମ୍ମେହି ପଚଲିତତାଯ ଚଲତୋ। ଉପକ୍କମେନ ଚେୱ ସରସେନ ଚ ପଭଙ୍ଗୁପଗମନସୀଲତାଯ ପଭଙ୍ଗୁତୋ। ସବ୍ବାୱତ୍ଥନିପାତିତାଯ, ଥିରଭାୱସ୍ସ ଚ ଅଭାୱତାଯ ଅଦ୍ଧୁୱତୋ। ଅତାଯନତାଯ ଚେୱ, ଅଲବ୍ଭନେଯ୍ୟଖେମତାଯ ଚ ଅତାଣତୋ। ଅଲ୍ଲୀଯିତୁଂ ଅନରହତାଯ, ଅଲ୍ଲୀନାନମ୍ପି ଚ ଲେଣକିଚ୍ଚାକାରିତାଯ ଅଲେଣତୋ। ନିସ୍ସିତାନଂ ଭଯସାରକତ୍ତାଭାୱେନ ଅସରଣତୋ। ଯଥାପରିକପ୍ପିତେହି ଧୁୱସୁଭସୁଖତ୍ତଭାୱେହି ରିତ୍ତତାଯ ରିତ୍ତତୋ। ରିତ୍ତତାଯେୱ ତୁଚ୍ଛତୋ ଅପ୍ପକତ୍ତା ୱା, ଅପ୍ପକମ୍ପି ହି ଲୋକେ ତୁଚ୍ଛନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସାମି-ନିୱାସି-କାରକ-ୱେଦକାଧିଟ୍ଠାଯକୱିରହିତତାଯ ସୁଞ୍ଞତୋ। ସଯଞ୍ଚ ଅସ୍ସାମିକଭାୱାଦିତାଯ ଅନତ୍ତତୋ। ପୱତ୍ତିଦୁକ୍ଖତାଯ, ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଆଦୀନୱତାଯ ଆଦୀନୱତୋ, ଅଥ ୱା ଆଦୀନଂ ୱାତି ଗଚ୍ଛତି ପୱତ୍ତତୀତି ଆଦୀନୱୋ, କପଣମନୁସ୍ସସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ, ଖନ୍ଧାପି ଚ କପଣାଯେୱାତି ଆଦୀନୱସଦିସତାଯ ଆଦୀନୱତୋ। ଜରାଯ ଚେୱ ମରଣେନ ଚାତି ଦ୍ୱେଧା ପରିଣାମପକତିତାଯ ୱିପରିଣାମଧମ୍ମତୋ। ଦୁବ୍ବଲତାଯ, ଫେଗ୍ଗୁ ୱିଯ ସୁଖଭଞ୍ଜନୀଯତାଯ ଚ ଅସାରକତୋ। ଅଘହେତୁତାଯ ଅଘମୂଲତୋ। ମିତ୍ତମୁଖସପତ୍ତୋ ୱିଯ ୱିସ୍ସାସଘାତିତାଯ ୱଧକତୋ। ୱିଗତଭୱତାଯ, ୱିଭୱସମ୍ଭୂତତାଯ ଚ ୱିଭୱତୋ। ଆସୱପଦଟ୍ଠାନତାଯ ସାସୱତୋ। ହେତୁପଚ୍ଚଯେହି ଅଭିସଙ୍ଖତତାଯ ସଙ୍ଖତତୋ। ମଚ୍ଚୁମାରକିଲେସମାରାନଂ ଆମିସଭୂତତାଯ ମାରାମିସତୋ। ଜାତି-ଜରା-ବ୍ୟାଧିମରଣପକତିତାଯ ଜାତି-ଜରା-ବ୍ୟାଧି-ମରଣଧମ୍ମତୋ। ସୋକ-ପରିଦେୱ-ଉପାଯାସହେତୁତାଯ ସୋକ-ପରିଦେୱୌପାଯାସଧମ୍ମତୋ। ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସାନଂ ୱିସଯଧମ୍ମତାଯ ସଂକିଲେସିକଧମ୍ମତୋତି ଏୱଂ ପଭେଦତୋ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚାଦିସମ୍ମସନସ୍ସ ୱସେନ ସମ୍ମସତି।

ଏତ୍ଥ ହି ଅନିଚ୍ଚତୋ, ପଲୋକତୋ, ଚଲତୋ, ପଭଙ୍ଗୁତୋ, ଅଦ୍ଧୁୱତୋ, ୱିପରିଣାମଧମ୍ମତୋ, ଅସାରକତୋ, ୱିଭୱତୋ, ସଙ୍ଖତତୋ, ମରଣଧମ୍ମତୋତି ଏକେକସ୍ମିଂ ଖନ୍ଧେ ଦସ ଦସ କତ୍ୱା ପଞ୍ଞାସ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାନି। ପରତୋ, ରିତ୍ତତୋ, ତୁଚ୍ଛତୋ, ସୁଞ୍ଞତୋ, ଅନତ୍ତତୋତି ଏକେକସ୍ମିଂ ଖନ୍ଧେ ପଞ୍ଚ ପଞ୍ଚ କତ୍ୱା ପଞ୍ଚୱୀସତି ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାନି। ସେସାନି ଦୁକ୍ଖତୋ, ରୋଗତୋତିଆଦୀନି ଏକେକସ୍ମିଂ ଖନ୍ଧେ ପଞ୍ଚୱୀସତି ପଞ୍ଚୱୀସତି କତ୍ୱା ପଞ୍ଚୱୀସତିସତଂ ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନାନୀତି।

ଇଚ୍ଚସ୍ସ ଇମିନା ଦ୍ୱିସତଭେଦେନ ଅନିଚ୍ଚାଦିସମ୍ମସନେନ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ସମ୍ମସତୋ ତଂ ନଯୱିପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତଂ ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାନତ୍ତସମ୍ମସନଂ ଥିରଂ ହୋତି। ଇଦଂ ତାୱେତ୍ଥ ପାଳିନଯାନୁସାରେନ ସମ୍ମସନାରମ୍ଭୱିଧାନଂ।

ଇନ୍ଦ୍ରିଯତିକ୍ଖକାରଣନୱକକଥା

୬୯୯। ଯସ୍ସ ପନ ଏୱଂ ନଯୱିପସ୍ସନାଯ ଯୋଗଂ କରୋତୋପି ନଯୱିପସ୍ସନା ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ତେନ ''ନୱହାକାରେହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ତିକ୍ଖାନି ଭୱନ୍ତି – ଉପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଖଯମେୱ ପସ୍ସତି, ତତ୍ଥ ଚ ସକ୍କଚ୍ଚକିରିଯାଯ ସମ୍ପାଦେତି, ସାତଚ୍ଚକିରିଯାଯ ସମ୍ପାଦେତି, ସପ୍ପାଯକିରିଯାଯ ସମ୍ପାଦେତି, ସମାଧିସ୍ସ ଚ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହେନ, ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଞ୍ଚ ଅନୁପୱତ୍ତନତାଯ, କାଯେ ଚ ଜୀୱିତେ ଚ ଅନପେକ୍ଖତଂ ଉପଟ୍ଠପେତି, ତତ୍ଥ ଚ ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ନେକ୍ଖମ୍ମେନ, ଅନ୍ତରା ଚ ଅବ୍ୟୋସାନେନା''ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାନଂ ନୱନ୍ନଂ ଆକାରାନଂ ୱସେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ତିକ୍ଖାନି କତ୍ୱା ପଥୱୀକସିଣନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ସତ୍ତ ଅସପ୍ପାଯାନି ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ସତ୍ତ ସପ୍ପାଯାନି ସେୱମାନେନ କାଲେନ ରୂପଂ ସମ୍ମସିତବ୍ବଂ, କାଲେନ ଅରୂପଂ। ରୂପଂ ସମ୍ମସନ୍ତେନ ରୂପସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତି ପସ୍ସିତବ୍ବା।

ରୂପନିବ୍ବତ୍ତିପସ୍ସନାକାରକଥା

୭୦୦। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ଇଦଂ ରୂପଂ ନାମ କମ୍ମାଦିୱସେନ ଚତୂହି କାରଣେହି ନିବ୍ବତ୍ତତି। ତତ୍ଥ ସବ୍ବେସଂ ସତ୍ତାନଂ ରୂପଂ ନିବ୍ବତ୍ତମାନଂ ପଠମଂ କମ୍ମତୋ ନିବ୍ବତ୍ତତି। ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେଯେୱ ହି ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକାନଂ ତାୱ ତିସନ୍ତତିୱସେନ ୱତ୍ଥୁ-କାଯ-ଭାୱଦସକସଙ୍ଖାତାନି ତିଂସ ରୂପାନି ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି, ତାନି ଚ ଖୋ

ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେଯେଵ। ଯଥା ଚ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ, ତଥା ଠିତିକ୍ଖଣେପି ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେପି।

ତତ୍ଥ ରୂପଂ ଦନ୍ଧନିରୋଧଂ ଗରୁପରିଵତ୍ତି, ଚିତ୍ତଂ ଖିପ୍ପନିରୋଧଂ ଲହୁପରିଵତ୍ତି। ତେନାହ – ''ନାହଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଅଞ୍ଞଂ ଏକଧମ୍ମମ୍ପି ସମନୁପସ୍ସାମି, ଯଂ ଏଵଂ ଲହୁପରିଵତ୍ତଂ ଯଥଯିଦଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଚିତ୍ତ''ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୧।୪୮)। ରୂପେ ଧରନ୍ତେଯେଵ ହି ସୋଳସସଵାରେ ଭଵଙ୍ଗଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଵା ନିରୁଜ୍ଝତି। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣୋପି ଠିତିକ୍ଖଣୋପି ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣୋପି ଏକସଦିସା। ରୂପସ୍ସ ପନ ଉପ୍ପାଦଭଙ୍ଗକ୍ଖଣାଯେଵ ଲହୁକା, ତେହି ସଦିସା। ଠିତିକ୍ଖଣୋ ପନ ମହା, ଯାଵ ସୋଳସ ଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଵା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, ତାଵ ଵତ୍ତତି। ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଠାନପ୍ପତ୍ତଂ ପୁରେଜାତଂ ଵତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାଯ ଦୁତିଯଂ ଭଵଙ୍ଗଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଠାନପ୍ପତ୍ତଂ ପୁରେଜାତଂ ଵତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାଯ ତତିଯଂ ଭଵଙ୍ଗଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇମିନା ନଯେନ ଯାଵତାଯୁକଂ ଚିତ୍ତପ୍ପଵତ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବା। ଆସନ୍ନମରଣସ୍ସ ପନ ଏକମେଵ ଠାନପ୍ପତ୍ତଂ ପୁରେଜାତଂ ଵତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାଯ ସୋଳସ ଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି।

ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ରୂପଂ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ ସୋଳସମେନ ଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ନିରୁଜ୍ଝତି। ଠାନକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ସତ୍ତରସମସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ନିରୁଜ୍ଝତି। ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ସତ୍ତରସମସ୍ସ ଠାନକ୍ଖଣଂ ପତ୍ଵା ନିରୁଜ୍ଝତି। ଯାଵ ପଵତ୍ତି ନାମ ଅତ୍ଥି, ଏଵମେଵ ପଵତ୍ତତି। ଓପପାତିକାନମ୍ପି ସତ୍ତସନ୍ତତିଵସେନ ସତ୍ତତି ରୂପାନି ଏଵମେଵ ପଵତ୍ତନ୍ତି।

୭୦୧। ତତ୍ଥ କମ୍ମଂ, କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଂ, କମ୍ମପଚ୍ଚଯଂ, କମ୍ମପଚ୍ଚଯଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ, କମ୍ମପଚ୍ଚଯଆହାରସମୁଟ୍ଠାନଂ, କମ୍ମପଚ୍ଚଯଉତୁସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଏସ ଵିଭାଗୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ କମ୍ମଂ ନାମ କୁସଲାକୁସଲଚେତନା। କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଵିପାକକ୍ଖନ୍ଧା ଚ, ଚକ୍ଖୁଦସକାଦି ସମସତ୍ତତିରୂପଞ୍ଚ। କମ୍ମପଚ୍ଚଯଂ ନାମ ତଦେଵ, କମ୍ମଂ ହି କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକପଚ୍ଚଯୋପି ହୋତି। କମ୍ମପଚ୍ଚଯଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଵିପାକଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ ରୂପଂ। କମ୍ମପଚ୍ଚଯଆହାରସମୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନରୂପେସୁ ଠାନପ୍ପତ୍ତା ଓଜା ଅଞ୍ଞଂ ଓଜଟ୍ଠମକଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ତତ୍ରାପି ଓଜା ଠାନଂ ପତ୍ଵା ଅଞ୍ଞନ୍ତି ଏଵଂ ଚତସ୍ସୋ ଵା ପଞ୍ଚ ଵା ପଵତ୍ତିଯୋ ଘଟେତି। କମ୍ମପଚ୍ଚଯଉତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ କମ୍ମଜତେଜୋଧାତୁ ଠାନପ୍ପତ୍ତା ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ ଓଜଟ୍ଠମକଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ତତ୍ରାପି ଉତୁ ଅଞ୍ଞଂ ଓଜଟ୍ଠମକନ୍ତି ଏଵଂ ଚତସ୍ସୋ ଵା ପଞ୍ଚ ଵା ପଵତ୍ତିଯୋ ଘଟେତି। ଏଵଂ ତାଵ କମ୍ମଜରୂପସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତି ପସ୍ସିତବ୍ବା।

୭୦୨। ଚିତ୍ତଜେସୁପି ଚିତ୍ତଂ, ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ, ଚିତ୍ତପଚ୍ଚଯଂ, ଚିତ୍ତପଚ୍ଚଯଆହାରସମୁଟ୍ଠାନଂ, ଚିତ୍ତପଚ୍ଚଯଉତୁସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଏସ ଵିଭାଗୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ନାମ ଏକୂନନଵୁତିଚିତ୍ତାନି।

ତେସୁ ଦ୍ଵତ୍ତିଂସ ଚିତ୍ତାନି, ଛବ୍ବୀସେକୂନଵୀସତି;

ସୋଳସ ରୂପିରିଯାପଥଵିଞ୍ଞତ୍ତିଜନକା ମତା।

କାମାଵଚରତୋ ହି ଅଟ୍ଠ କୁସଲାନି, ଦ୍ଵାଦସାକୁସଲାନି, ମନୋଧାତୁଵଜ୍ଜା ଦସ କିରିଯା, କୁସଲକିରିଯତୋ ଦ୍ଵେ ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତାନୀତି ଦ୍ଵତ୍ତିଂସ ଚିତ୍ତାନି ରୂପଂ, ଇରିଯାପଥଂ, ଵିଞ୍ଞତ୍ତିଞ୍ଚ ଜନେନ୍ତି। ଵିପାକଵଜ୍ଜାନି ସେସଦସରୂପାଵଚରାନି, ଅଟ୍ଠ ଅରୂପାଵଚରାନି, ଅଟ୍ଠ ଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତାନୀତି ଛବ୍ବୀସତି ଚିତ୍ତାନି ରୂପଂ, ଇରିଯାପଥଞ୍ଚ ଜନଯନ୍ତି, ନ ଵିଞ୍ଞତ୍ତିଂ। କାମାଵଚରେ ଦସ ଭଵଙ୍ଗଚିତ୍ତାନି, ରୂପାଵଚରେ ପଞ୍ଚ, ତିସ୍ସୋ ମନୋଧାତୁଯୋ, ଏକା ଵିପାକାହେତୁକମନୋଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁସୋମନସ୍ସସହଗତାତି ଏକୂନଵୀସତି ଚିତ୍ତାନି ରୂପମେଵ ଜନଯନ୍ତି, ନ ଇରିଯାପଥଂ, ନ ଵିଞ୍ଞତ୍ତିଂ। ଦ୍ଵେପଞ୍ଚଵିଞ୍ଞାଣାନି, ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ, ଖୀଣାସଵାନଂ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ, ଚତ୍ତାରି ଆରୁପ୍ପଵିପାକାନୀତି ସୋଳସ ଚିତ୍ତାନି ନେଵ ରୂପଂ ଜନଯନ୍ତି, ନ ଇରିଯାପଥଂ, ନ ଵିଞ୍ଞତ୍ତିଂ। ଯାନି ଚେତ୍ଥ ରୂପଂ ଜନେନ୍ତି, ତାନି ନ ଠିତିକ୍ଖଣେ, ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ଵା, ତଦା ହି ଚିତ୍ତଂ ଦୁବ୍ବଲଂ ହୋତି। ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ପନ ବଲଵଂ, ତସ୍ମା ତଂ ତଦା ପୁରେଜାତଂ ଵତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାଯ ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି।

ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ତଯୋ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧା, ''ସଦ୍ଦନଵକଂ, କାଯଵିଞ୍ଞତ୍ତି, ଵଚୀଵିଞ୍ଞତ୍ତି, ଆକାସଧାତୁ, ଲହୁତା, ମୁଦୁତା, କମ୍ମଞ୍ଞତା, ଉପଚଯୋ, ସନ୍ତତୀ''ତି ସତ୍ତରସଵିଧଂ ରୂପଞ୍ଚ। ଚିତ୍ତପଚ୍ଚଯଂ ନାମ ''ପଚ୍ଛାଜାତା ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା ପୁରେଜାତସ୍ସ ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସା''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୧୧) ଏଵଂ ଵୁତ୍ତଂ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନରୂପଂ। ଚିତ୍ତପଚ୍ଚଯଆହାରସମୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପେସୁ ଠାନପ୍ପତ୍ତା ଓଜା ଅଞ୍ଞଂ ଓଜଟ୍ଠମକଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ଏଵଂ ଦ୍ଵେ ତିସ୍ସୋ ପଵତ୍ତିଯୋ ଘଟେତି। ଚିତ୍ତପଚ୍ଚଯଉତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନୋ ଉତୁ ଠାନପ୍ପତ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଓଜଟ୍ଠମକଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ଏଵଂ ଦ୍ଵେ ତିସ୍ସୋ ପଵତ୍ତିଯୋ ଘଟେତି। ଏଵଂ ଚିତ୍ତଜରୂପସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତି ପସ୍ସିତବ୍ବା।

୭୦୩। ଆହାରଜେସୁପି ଆହାରୋ, ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନଂ, ଆହାରପଚ୍ଚଯଂ, ଆହାରପଚ୍ଚଯଆହାରସମୁଟ୍ଠାନଂ, ଆହାରପଚ୍ଚଯଉତୁସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଏସ ଵିଭାଗୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ଆହାରୋ ନାମ କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ। ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଉପାଦିଣ୍ଣଂ କମ୍ମଜରୂପଂ ପଚ୍ଚଯଂ ଲଭିତ୍ଵା ତତ୍ଥ

ପତିଟ୍ଠାଯ ଠାନପ୍ପତ୍ତାଯ ଓଜାଯ ସମୁଟ୍ଠାପିତଂ ଓଜଟ୍ଠମକଂ, ଆକାସଧାତୁ, ଲହୁତା, ମୁଦୁତା, କମ୍ମଞ୍ଞତା, ଉପଚଯୋ, ସନ୍ତତୀତି ଚୁଦ୍ଦସୱିଧଂ ରୂପଂ। ଆହାରପଚ୍ଚଯଂ ନାମ "କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସ ଆହାରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ"ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୧୫) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନରୂପଂ। ଆହାରପଚ୍ଚଯଆହାରସମୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନେସୁ ରୂପେସୁ ଠାନପ୍ପତ୍ତା ଓଜା ଅଞ୍ଞଂ ଓଜଟ୍ଠମକଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ତତ୍ରାପି ଓଜା ଅଞ୍ଞନ୍ତି ଏୱଂ ଦସଦ୍ୱାଦସୱାରେ ପୱତ୍ତିଂ ଘଟେତି। ଏକଦିୱସଂ ପରିଭୁତ୍ତାହାରୋ ସତ୍ତାହମ୍ପି ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତି। ଦିବ୍ବା ପନ ଓଜା ଏକମାସଂ ଦ୍ୱେମାସମ୍ପି ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତି। ମାତରା ପରିଭୁତ୍ତାହାରୋପି ଦାରକସ୍ସ ସରୀରଂ ଫରିତ୍ୱା ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ସରୀରେ ମକ୍ଖିତାହାରୋପି ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। କମ୍ମଜାହାରୋ ଉପାଦିଣ୍ଣକାହାରୋ ନାମ। ସୋପି ଠାନପ୍ପତ୍ତୋ ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ତତ୍ରାପି ଓଜା ଅଞ୍ଞଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତୀତି ଏୱଂ ଚତସ୍ସୋ ୱା ପଞ୍ଚ ୱା ପୱତ୍ତିଯୋ ଘଟେତି। ଆହାରପଚ୍ଚଯୌତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନା ତେଜୋଧାତୁ ଠାନପ୍ପତ୍ତା ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ ଓଜଟ୍ଠମକଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ତତ୍ରାଯଂ ଆହାରୋ ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ଜନକୋ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ସେସାନଂ ନିସ୍ସଯାହାରଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନାତି ଏୱଂ ଆହାରଜରୂପସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତି ପସ୍ସିତବ୍ବା।

୭୦୪। ଉତୁଜେସୁପି ଉତୁ, ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ, ଉତୁପଚ୍ଚଯଂ, ଉତୁପଚ୍ଚଯୌତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ, ଉତୁପଚ୍ଚଯଆହାରସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଏସ ୱିଭାଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ଉତୁ ନାମ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନା ତେଜୋଧାତୁ, ଉଣ୍ହୋତୁ ସୀତୋତୂତି ଏୱଂ ପନେସ ଦୁୱିଧୋ ହୋତି। ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନୋ ଉତୁ ଉପାଦିଣ୍ଣକଂ ପଚ୍ଚଯଂ ଲଭିତ୍ୱା ଠାନପ୍ପତ୍ତୋ ସରୀରେ ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ତଂ ସଦ୍ଦନୱକଂ, ଆକାସଧାତୁ , ଲହୁତା, ମୁଦୁତା, କମ୍ମଞ୍ଞତା, ଉପଚଯୋ, ସନ୍ତତୀତି ପନ୍ନରସୱିଧଂ ହୋତି। ଉତୁପଚ୍ଚଯଂ ନାମ ଉତୁ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକରୂପାନଂ ପୱତ୍ତିଯା ଚ ୱିନାସସ୍ସ ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଉତୁପଚ୍ଚଯୌତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନା ତେଜୋଧାତୁ ଠାନପ୍ପତ୍ତା ଅଞ୍ଞଂ ଓଜଟ୍ଠମକଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ତତ୍ରାପି ଉତୁ ଅଞ୍ଞନ୍ତି ଏୱଂ ଦୀଘମ୍ପି ଅଦ୍ଧାନଂ ଅନୁପାଦିଣ୍ଣପକ୍ଖେ ଠତ୍ୱାପି ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ ପୱତ୍ତତିଯେୱ। ଉତୁପଚ୍ଚଯଆହାରସମୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନା ଠାନପ୍ପତ୍ତା ଓଜା ଅଞ୍ଞଂ ଓଜଟ୍ଠମକଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ତତ୍ରାପି ଓଜା ଅଞ୍ଞନ୍ତି ଏୱଂ ଦସଦ୍ୱାଦସୱାରେ ପୱତ୍ତିଂ ଘଟେତି। ତତ୍ରାଯଂ ଉତୁ ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ଜନକୋ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ସେସାନଂ ନିସ୍ସଯଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନାତି ଏୱଂ ଉତୁଜରୂପସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତି ପସ୍ସିତବ୍ବା। ଏୱଞ୍ହି ରୂପସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ କାଲେନ ରୂପଂ ସମ୍ମସତି ନାମ।

ଅରୂପନିବ୍ବତ୍ତିପସ୍ସନାକାରକଥା

୭୦୫। ଯଥା ଚ ରୂପଂ ସମ୍ମସନ୍ତେନ ରୂପସ୍ସ, ଏୱଂ ଅରୂପଂ ସମ୍ମସନ୍ତେନପି ଅରୂପସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତି ପସ୍ସିତବ୍ବା। ସା ଚ ଖୋ ଏକାସୀତି ଲୋକିଯଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱସେନେୱ।

ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ଇଦଞ୍ହି ଅରୂପଂ ନାମ ପୁରିମଭୱେ ଆଯୂହିତକମ୍ମୱସେନ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ତାୱ ଏକୂନୱୀସତିଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦପ୍ପଭେଦଂ ନିବ୍ବତ୍ତତି। ନିବ୍ବତ୍ତନାକାରୋ ପନସ୍ସ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତଦେୱ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରଚିତ୍ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଭୱଙ୍ଗୱସେନ, ଆଯୁପରିଯୋସାନେ ଚୁତିୱସେନ। ଯଂ ତତ୍ଥ କାମାୱଚରଂ, ତଂ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ବଲୱାରମ୍ମଣେ ତଦାରମ୍ମଣୱସେନ।

ପୱତ୍ତେ ପନ ଅସମ୍ଭିନ୍ନତ୍ତା ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଆପାଥଗତତ୍ତା ରୂପାନଂ ଆଲୋକସନ୍ନିସ୍ସିତଂ ମନସିକାରହେତୁକଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ନିବ୍ବତ୍ତତି ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେହି। ଚକ୍ଖୁପସାଦସ୍ସ ହି ଠିତିକ୍ଖଣେ ଠିତିପ୍ପତ୍ତମେୱ ରୂପଂ ଚକ୍ଖୁଂ ଘଟ୍ଟେତି। ତସ୍ମିଂ ଘଟ୍ଟିତେ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝତି। ତତୋ ତସ୍ମିଂଯେୱ ଆରମ୍ମଣେ କିରିଯମନୋଧାତୁ ଆୱଜ୍ଜନକିଚ୍ଚଂ ସାଧଯମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତଦନନ୍ତରଂ ତଦେୱ ରୂପଂ ପସ୍ସମାନଂ କୁସଲୱିପାକଂ ଅକୁସଲୱିପାକଂ ୱା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ। ତତୋ ତଦେୱ ରୂପଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛମାନା ୱିପାକମନୋଧାତୁ। ତତୋ ତଦେୱ ରୂପଂ ସନ୍ତୀରଯମାନା ୱିପାକାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ। ତତୋ ତଦେୱ ରୂପଂ ୱୱତ୍ଥାପଯମାନା କିରିଯାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଉପେକ୍ଖାସହଗତା । ତତୋ ପରଂ କାମାୱଚରକୁସଲାକୁସଲକିରିଯଚିତ୍ତେସୁ ଏକଂ ୱା ଉପେକ୍ଖାସହଗତାହେତୁକଂ ଚିତ୍ତଂ ପଞ୍ଚ ସତ୍ତ ୱା ଜୱନାନି। ତତୋ କାମାୱଚରସତ୍ତାନଂ ଏକାଦସସୁ ତଦାରମ୍ମଣଚିତ୍ତେସୁ ଜୱନାନୁରୂପଂ ଯଂକିଞ୍ଚି ତଦାରମ୍ମଣନ୍ତି। ଏସ ନଯୋ ସେସଦ୍ୱାରେସୁପି। ମନୋଦ୍ୱାରେ ପନ ମହଗ୍ଗତଚିତ୍ତାନିପି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି। ଏୱଂ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଅରୂପସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତି ପସ୍ସିତବ୍ବା। ଏୱଞ୍ହି ଅରୂପସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ କାଲେନ ଅରୂପଂ ସମ୍ମସତି ନାମ।

ଏୱଂ କାଲେନ ରୂପଂ କାଲେନ ଅରୂପଂ ସମ୍ମସିତ୍ୱାପି ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ପଟିପଜ୍ଜମାନୋ ଏକୋ ପଞ୍ଞାଭାୱନଂ ସମ୍ପାଦେତି।

ରୂପସତ୍ତକସମ୍ମସନକଥା

୭୦୬। ଅପରୋ ରୂପସତ୍ତକଅରୂପସତ୍ତକଵସେନ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସତି। ତତ୍ଥ ଆଦାନନିକ୍ଖେପନତୋ, ଵଯୋଵୁଡ୍ଢତ୍ଥଙ୍ଗମତୋ, ଆହାରମଯତୋ, ଉତୁମଯତୋ, କମ୍ମଜତୋ, ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନତୋ, ଧମ୍ମତାରୂପତୋତି ଇମେହି ଆକାରେହି ଆରୋପେତ୍ୱା ସମ୍ମସନ୍ତୋ ରୂପସତ୍ତକଵସେନ ଆରୋପେତ୍ୱା ସମ୍ମସତି ନାମ। ତେନାହୁ ପୋରାଣା –

''ଆଦାନନିକ୍ଖେପନତୋ, ଵଯୋଵୁଡ୍ଢତ୍ଥଗାମିତୋ;

ଆହାରତୋ ଚ ଉତୁତୋ, କମ୍ମତୋ ଚାପି ଚିତ୍ତତୋ;

ଧମ୍ମତାରୂପତୋ ସତ୍ତ, ଵିତ୍ଥାରେନ ଵିପସ୍ସତୀ''ତି।

ତତ୍ଥ ଆଦାନନ୍ତି ପଟିସନ୍ଧି। ନିକ୍ଖେପନନ୍ତି ଚୁତି। ଇତି ଯୋଗାଵଚରୋ ଇମେହି ଆଦାନନିକ୍ଖେପେହି ଏକଂ ଵସ୍ସସତଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରେସୁ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତି। କଥଂ? ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା। କସ୍ମା? ଉପ୍ପାଦଵଯଵତ୍ତିତୋ, ଵିପରିଣାମତୋ, ତାଵକାଲିକତୋ, ନିଚ୍ଚପଟିକ୍ଖେପତୋ ଚ। ଯସ୍ମା ପନ ଉପ୍ପନ୍ନା ସଙ୍ଖାରା ଠିତିଂ ପାପୁଣନ୍ତି, ଠିତିଯଂ ଜରାଯ କିଲମନ୍ତି, ଜରଂ ପତ୍ୱା ଅଵସ୍ସଂ ଭିଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ମା ଅଭିଣ୍ହସମ୍ପଟିପୀଳନତୋ, ଦୁକ୍ଖମତୋ ଦୁକ୍ଖଵତ୍ଥୁତୋ, ସୁଖପଟିକ୍ଖେପତୋ ଚ ଦୁକ୍ଖା। ଯସ୍ମା ଚ ''ଉପ୍ପନ୍ନା ସଙ୍ଖାରା ଠିତିଂ ମା ପାପୁଣନ୍ତୁ, ଠାନପ୍ପତ୍ତା ମା ଜୀରନ୍ତୁ, ଜରପ୍ପତ୍ତା ମା ଭିଜ୍ଜନ୍ତୂ''ତି ଇମେସୁ ତୀସୁ ଠାନେସୁ କସ୍ସଚି ଵସଵତ୍ତିଭାଵୋ ନତ୍ଥି, ସୁଞ୍ଞା ତେନ ଵସଵତ୍ତନାକାରେନ, ତସ୍ମା ସୁଞ୍ଞତୋ, ଅସ୍ସାମିକତୋ, ଅଵସଵତ୍ତିତୋ, ଅତ୍ତପଟିକ୍ଖେପତୋ ଚ ଅନତ୍ତାତି।

୭୦୭। ଏଵଂ ଆଦାନନିକ୍ଖେପନଵସେନ ଵସ୍ସସତପରିଚ୍ଛିନ୍ନେ ରୂପେ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ଵଯୋଵୁଡ୍ଢତ୍ଥଙ୍ଗମତୋ ଆରୋପେତି। ତତ୍ଥ ଵଯୋଵୁଡ୍ଢତ୍ଥଙ୍ଗମୋ ନାମ ଵଯଵସେନ ଵୁଡ୍ଢସ୍ସ ଵଡ୍ଢିତସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମୋ। ତସ୍ସ ଵସେନ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

କଥଂ? ସୋ ତମେଵ ଵସ୍ସସତଂ ପଠମଵଯେନ ମଜ୍ଝିମଵଯେନ ପଚ୍ଛିମଵଯେନାତି ତୀହି ଵଯେହି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦତି। ତତ୍ଥ ଆଦିତୋ ତେତ୍ତିଂସ ଵସ୍ସାନି ପଠମଵଯୋ ନାମ। ତତୋ ଚତୁତ୍ତିଂସ ମଜ୍ଝିମଵଯୋ ନାମ। ତତୋ ତେତ୍ତିଂସ ପଚ୍ଛିମଵଯୋ ନାମାତି। ଇତି ଇମେହି ତୀହି ଵଯେହି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା, ''ପଠମଵଯେ ପଵତ୍ତଂ ରୂପଂ ମଜ୍ଝିମଵଯଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ତତ୍ଥେଵ ନିରୁଜ୍ଝତି, ତସ୍ମା ତଂ ଅନିଚ୍ଚଂ। ଯଦନିଚ୍ଚଂ, ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ। ଯଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ତଦନତ୍ତା। ମଜ୍ଝିମଵଯେ ପଵତ୍ତରୂପମ୍ପି ପଚ୍ଛିମଵଯଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ତତ୍ଥେଵ ନିରୁଜ୍ଝତି, ତସ୍ମା ତମ୍ପି ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା। ପଚ୍ଛିମଵଯେ ତେତ୍ତିଂସ ଵସ୍ସାନି ପଵତ୍ତରୂପମ୍ପି ମରଣତୋ ପରଂ ଗମନସମତ୍ଥଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ତମ୍ପି ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା''ତି ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତି।

୭୦୮। ଏଵଂ ପଠମଵଯାଦିଵସେନ ଵଯୋଵୁଡ୍ଢତ୍ଥଙ୍ଗମତୋ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ପୁନ ''ମନ୍ଦଦସକଂ, ଖିଡ୍ଡାଦସକଂ, ଵଣ୍ଣଦସକଂ, ବଲଦସକଂ, ପଞ୍ଞାଦସକଂ, ହାନିଦସକଂ, ପବ୍ଭାରଦସକଂ, ଵଙ୍କଦସକଂ, ମୋମୂହଦସକଂ, ସଯନଦସକ''ନ୍ତି ଇମେସଂ ଦସନ୍ନଂ ଦସକାନଂ ଵସେନ ଵଯୋଵୁଡ୍ଢତ୍ଥଙ୍ଗମତୋ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତି।

ତତ୍ଥ ଦସକେସୁ ତାଵ ଵସ୍ସସତଜୀଵିନୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପଠମାନି ଦସ ଵସ୍ସାନି ମନ୍ଦଦସକଂ ନାମ, ତଦା ହି ସୋ ମନ୍ଦୋ ହୋତି ଚପଲୋ କୁମାରକୋ। ତତୋ ପରାନି ଦସ ଖିଡ୍ଡାଦସକଂ ନାମ, ତଦା ହି ସୋ ଖିଡ୍ଡାରତିବହୁଲୋ ହୋତି। ତତୋ ପରାନି ଦସ ଵଣ୍ଣଦସକଂ ନାମ, ତଦା ହିସ୍ସ ଵଣ୍ଣାଯତନଂ ଵେପୁଲ୍ଲଂ ପାପୁଣାତି। ତତୋ ପରାନି ଦସ ବଲଦସକଂ ନାମ, ତଦା ହିସ୍ସ ବଲଞ୍ଚ ଥାମୋ ଚ ଵେପୁଲ୍ଲଂ ପାପୁଣାତି। ତତୋ ପରାନି ଦସ ପଞ୍ଞାଦସକଂ ନାମ, ତଦା ହିସ୍ସ ପଞ୍ଞା ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତା ହୋତି, ପକତିଯା କିର ଦୁବ୍ବଲପଞ୍ଞସ୍ସାପି ତସ୍ମିଂ କାଲେ ଅପ୍ପମତ୍ତକା ପଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜତିଯେଵ। ତତୋ ପରାନି ଦସ ହାନିଦସକଂ ନାମ, ତଦା ହିସ୍ସ ଖିଡ୍ଡାରତିଵଣ୍ଣବଲପଞ୍ଞା ପରିହାଯନ୍ତି। ତତୋ ପରାନି ଦସ ପବ୍ଭାରଦସକଂ ନାମ, ତଦା ହିସ୍ସ ଅତ୍ତଭାଵୋ ପୁରତୋ ପବ୍ଭାରୋ ହୋତି। ତତୋ ପରାନି ଦସ ଵଙ୍କଦସକଂ ନାମ, ତଦା ହିସ୍ସ ଅତ୍ତଭାଵୋ ନଙ୍ଗଲକୋଟି ଵିଯ ଵଙ୍କୋ ହୋତି। ତତୋ ପରାନି ଦସ ମୋମୂହଦସକଂ ନାମ। ତଦା ହି ସୋ ମୋମୂହୋ ହୋତି, କତଂ କତଂ ପମୁସ୍ସତି। ତତୋ ପରାନି ଦସ ସଯନଦସକଂ ନାମ, ଵସ୍ସସତିକୋ ହି ସଯନବହୁଲୋଵ ହୋତି।

ତତ୍ରାଯଂ ଯୋଗୀ ଏତେସଂ ଦସକାନଂ ଵସେନ ଵଯୋଵୁଡ୍ଢତ୍ଥଙ୍ଗମତୋ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତୁଂ ଇତି ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖତି – ''ପଠମଦସକେ ପଵତ୍ତରୂପଂ ଦୁତିଯଦସକଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ତତ୍ଥେଵ ନିରୁଜ୍ଝତି, ତସ୍ମା ତଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା। ଦୁତିଯଦସକେ…ପେ… ନଵମଦସକେ ପଵତ୍ତରୂପଂ ଦସମଦସକଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ତତ୍ଥେଵ ନିରୁଜ୍ଝତି। ଦସମଦସକେ ପଵତ୍ତରୂପଂ ପୁନବ୍ଭଵଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଇଧେଵ ନିରୁଜ୍ଝତି, ତସ୍ମା ତମ୍ପି ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା''ତି ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତି।

୭୦୯। ଏୱଂ ଦସକୱସେନ ୱଯୋୱୁଦ୍ଧଙ୍ଗମତୋ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ପୁନ ତଦେୱ ୱସ୍ସସତଂ ପଞ୍ଚପଞ୍ଚୱସ୍ସୱସେନ ୱୀସତିକୋଟ୍ଠାସେ କତ୍ୱା ୱଯୋୱୁଦ୍ଧଙ୍ଗମତୋ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତି। କଥଂ? ସୋ ହି ଇତି ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖତି – ''ପଠମେ ୱସ୍ସପଞ୍ଚକେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ଦୁତିଯଂ ୱସ୍ସପଞ୍ଚକଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ନିରୁଜ୍ଝତି, ତସ୍ମା ତଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା। ଦୁତିଯେ ୱସ୍ସପଞ୍ଚକେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ତତିଯଂ...ପେ... ଏକୂନୱୀସତିମେ ୱସ୍ସପଞ୍ଚକେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ୱୀସତିମଂ ୱସ୍ସପଞ୍ଚକଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ନିରୁଜ୍ଝତି। ୱୀସତିମେ ୱସ୍ସପଞ୍ଚକେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ମରଣତୋ ପରଂ ଗମନସମତ୍ଥଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ତମ୍ପି ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା''ତି।

ଏୱଂ ୱୀସତିକୋଟ୍ଠାସୱସେନ ୱଯୋୱୁଦ୍ଧଙ୍ଗମତୋ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ପୁନ ପଞ୍ଚୱୀସତି କୋଟ୍ଠାସେ କତ୍ୱା ଚତୁନ୍ନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ୱସ୍ସାନଂ ୱସେନ ଆରୋପେତି। ତତୋ ତେତ୍ତିଂସ କୋଟ୍ଠାସେ କତ୍ୱା ତିଣ୍ଣଂ ତିଣ୍ଣଂ ୱସ୍ସାନଂ ୱସେନ, ପଞ୍ଞାସ କୋଟ୍ଠାସେ କତ୍ୱା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱସ୍ସାନଂ ୱସେନ, ସତଂ କୋଟ୍ଠାସେ କତ୍ୱା ଏକେକୱସ୍ସୱସେନ। ତତୋ ଏକଂ ୱସ୍ସଂ ତଯୋ କୋଟ୍ଠାସେ କତ୍ୱା ୱସ୍ସାନହେମନ୍ତଗିମ୍ହେସୁ ତୀସୁ ଉତୂସୁ ଏକେକୌତୁୱସେନ ତସ୍ମିଂ ୱଯୋୱୁଦ୍ଧଙ୍ଗମରୂପେ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତି।

କଥଂ? ''ୱସ୍ସାନେ ଚତୁମାସଂ ପୱତ୍ତରୂପଂ ହେମନ୍ତଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧଂ। ହେମନ୍ତେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ଗିମ୍ହଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧଂ। ଗିମ୍ହେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ପୁନ ୱସ୍ସାନଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧଂ, ତସ୍ମା ତଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା''ତି। ଏୱଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ପୁନ ଏକଂ ୱସ୍ସଂ ଛ କୋଟ୍ଠାସେ କତ୍ୱା – ''ୱସ୍ସାନେ ଦ୍ୱେମାସଂ ପୱତ୍ତରୂପଂ ସରଦଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧଂ। ସରଦେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ହେମନ୍ତଂ। ହେମନ୍ତେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ସିସିରଂ। ସିସିରେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ୱସନ୍ତଂ। ୱସନ୍ତେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ଗିମ୍ହଂ। ଗିମ୍ହେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ପୁନ ୱସ୍ସାନଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧଂ, ତସ୍ମା ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା''ତି ଏୱଂ ତସ୍ମିଂ ୱଯୋୱୁଦ୍ଧଙ୍ଗମରୂପେ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତି।

ଏୱଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ତତୋ କାଳଜୁଣ୍ହୱସେନ – ''କାଳେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ଜୁଣ୍ହଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା। ଜୁଣ୍ହେ ପୱତ୍ତରୂପଂ କାଳଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧଂ, ତସ୍ମା ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା''ତି ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତି। ତତୋ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱୱସେନ – ''ରତ୍ତିଂ ପୱତ୍ତରୂପଂ ଦିୱସଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧଂ। ଦିୱସଂ ପୱତ୍ତରୂପମ୍ପି ରତ୍ତିଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧଂ, ତସ୍ମା ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା''ତି ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତି। ତତୋ ତଦେୱ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ପୁବ୍ବଣ୍ହାଦିୱସେନ ଛ କୋଟ୍ଠାସେ କତ୍ୱା – ''ପୁବ୍ବଣ୍ହେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ମଜ୍ଝନ୍ହଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା। ମଜ୍ଝନ୍ହେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ସାଯନ୍ହଂ। ସାଯନ୍ହେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ପଠମଯାମଂ। ପଠମଯାମେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ମଜ୍ଝିମଯାମଂ। ମଜ୍ଝିମଯାମେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ପଚ୍ଛିମଯାମଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧଂ। ପଚ୍ଛିମଯାମେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ପୁନ ପୁବ୍ବଣ୍ହଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧଂ, ତସ୍ମା ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା''ତି ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତି।

୭୧୦। ଏୱଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ପୁନ ତସ୍ମିଂଯେୱ ରୂପେ ଅଭିକ୍କମପଟିକ୍କମଆଲୋକନୱିଲୋକନସମିଞ୍ଜନପସାରଣୱସେନ – ''ଅଭିକ୍କମେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ପଟିକ୍କମଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ନିରୁଜ୍ଝତି। ପଟିକ୍କମେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ଆଲୋକନଂ। ଆଲୋକନେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ୱିଲୋକନଂ। ୱିଲୋକନେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ସମିଞ୍ଜନଂ। ସମିଞ୍ଜନେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ପସାରଣଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ନିରୁଜ୍ଝତି। ତସ୍ମା ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା''ତି ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତି।

ତତୋ ଏକପଦୱାରଂ ଉଦ୍ଧରଣ ଅତିହରଣୱୀତିହରଣୱୋସ୍ସଜ୍ଜନସନ୍ନିକ୍ଖେପନସନ୍ନିରୁମ୍ଭନୱସେନ ଛ କୋଟ୍ଠାସେ କରୋତି।

ତତ୍ଥ ଉଦ୍ଧରଣଂ ନାମ ପାଦସ୍ସ ଭୂମିତୋ ଉକ୍ଖିପନଂ। ଅତିହରଣଂ ନାମ ପୁରତୋ ହରଣଂ। ୱୀତିହରଣଂ ନାମ ଖାଣୁକଣ୍ଟକଦୀଘଜାତିଆଦୀସୁ କିଞ୍ଚିଦେୱ ଦିସ୍ୱା ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ପାଦସଞ୍ଚାରଣଂ। ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନଂ ନାମ ପାଦସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ଓରୋପନଂ। ସନ୍ନିକ୍ଖେପନଂ ନାମ ପଥୱୀତଲେ ଠପନଂ। ସନ୍ନିରୁମ୍ଭନଂ ନାମ ପୁନ ପାଦୁଦ୍ଧରଣକାଲେ ପାଦସ୍ସ ପଥୱିଯା ସଦ୍ଧିଂ ଅଭିନିପ୍ପୀଳନଂ। ତତ୍ଥ ଉଦ୍ଧରଣେ ପଥୱୀଧାତୁ ଆପୋଧାତୂତି ଦ୍ୱେ ଧାତୁଯୋ ଓମତ୍ତା ହୋନ୍ତି ମନ୍ଦା, ଇତରା ଦ୍ୱେ ଅଧିମତ୍ତା ହୋନ୍ତି ବଲୱତିଯୋ। ତଥା ଅତିହରଣୱୀତିହରଣେସୁ। ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନେ ତେଜୋଧାତୁ ୱାଯୋଧାତୂତି ଦ୍ୱେ ଧାତୁଯୋ ଓମତ୍ତା ହୋନ୍ତି ମନ୍ଦା, ଇତରା ଦ୍ୱେ ଅଧିମତ୍ତା ହୋନ୍ତି ବଲୱତିଯୋ। ତଥା ସନ୍ନିକ୍ଖେପନସନ୍ନିରୁମ୍ଭନେସୁ। ଏୱଂ ଛ କୋଟ୍ଠାସେ କତ୍ୱା ତେସଂ ୱସେନ ତସ୍ମିଂ ୱଯୋୱୁଦ୍ଧଙ୍ଗମରୂପେ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତି।

କଥଂ? ସୋ ଇତି ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖତି – ''ଯା ଉଦ୍ଧରଣେ ପୱତ୍ତା ଧାତୁଯୋ, ଯାନି ଚ ତଦୁପାଦାଯରୂପାନି, ସବ୍ବେ ତେ ଧମ୍ମା ଅତିହରଣଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, ତସ୍ମା ଅନିଚ୍ଚା ଦୁକ୍ଖା ଅନତ୍ତା। ତଥା ଅତିହରଣେ ପୱତ୍ତା ୱୀତିହରଣଂ। ୱୀତିହରଣେ ପୱତ୍ତା ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନଂ। ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନେ ପୱତ୍ତା ସନ୍ନିକ୍ଖେପନଂ। ସନ୍ନିକ୍ଖେପନେ ପୱତ୍ତା ସନ୍ନିରୁମ୍ଭନଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ଇତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନା ଇତରଂ ଇତରଂ କୋଟ୍ଠାସଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ପବ୍ବଂ ପବ୍ବଂ ସନ୍ଧି ସନ୍ଧି ଓଧି ଓଧି ହୁତ୍ୱା ତତ୍ତକପାଲେ ପକ୍ଖିତ୍ତତିଲା ୱିଯ ତଟତଟାଯନ୍ତା ସଙ୍ଖାରା ଭିଜ୍ଜନ୍ତି। ତସ୍ମା ଅନିଚ୍ଚା ଦୁକ୍ଖା ଅନତ୍ତା''ତି। ତସ୍ସେୱଂ ପବ୍ବପବ୍ବଗତେ ସଙ୍ଖାରେ ୱିପସ୍ସତୋ ରୂପସମ୍ମସନଂ ସୁଖୁମଂ ହୋତି।

୭୧୧। ସୁଖୁମଣ୍ଡେ ଚ ପନସ୍ସ ଇଦଂ ଓପମ୍ମଂ। ଏକୋ କିର ଦାରୁତିଣୁକ୍କାଦୀସୁ କତପରିଚଯୋ ଅଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବପଦୀପୋ ପଚ୍ଚନ୍ତୱାସିକୋ ନଗରମାଗମ୍ମ ଅନ୍ତରାପଣେ ଜଲମାନଂ ପଦୀପଂ ଦିସ୍ୱା ଏକଂ ପୁରିସଂ ପୁଚ୍ଛି ଅମ୍ଭୋ ''କିଂ ନାମେତଂ ଏୱଂ ମନାପ''ନ୍ତି? ତମେନଂ ସୋ ଆହ ''କିମେତ୍ଥ ମନାପଂ, ପଦୀପୋ ନାମେସ ତେଲକ୍ଖଯେନ ୱଟ୍ଟିକ୍ଖଯେନ ଚ ଗତମଗ୍ଗୋପିସ୍ସ ନ ପଞ୍ଞାଯିସ୍ସତୀ''ତି। ତମଞ୍ଞୋ ଏୱମାହ ''ଇଦଂ ଓଠଆରିକଂ, ଇମିସ୍ସା ହି ୱଟ୍ଟିଯା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଡଯ୍ହମାନାଯ ତତିଯଭାଗେ ତତିଯଭାଗେ ଜାଲା ଇତରୀତରଂ ପଦେସଂ ଅପ୍ପତ୍ୱାୱ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତୀ''ତି। ତମଞ୍ଞୋ ଏୱମାହ ''ଇଦମ୍ପି ଓଠଆରିକଂ, ଇମିସ୍ସା ହି ଅଙ୍ଗୁଲଙ୍ଗୁଲନ୍ତରେ ଅଡ୍ଢଙ୍ଗୁଲଡ୍ଢଙ୍ଗୁଲନ୍ତରେ ତନ୍ତୁମ୍ହି ତନ୍ତୁମ୍ହି ଅଂସୁମ୍ହି ଅଂସୁମ୍ହି ଜାଲା ଇତରୀତରଂ ଅଂସୁଂ ଅପ୍ପତ୍ୱାୱ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତି। ଅଂସୁଂ ପନ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ନ ସକ୍କା ଜାଲଂ ପଞ୍ଞାପେତୁ''ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ''ତେଲକ୍ଖଯେନ ୱଟ୍ଟିକ୍ଖଯେନ ଚ ପଦୀପସ୍ସ ଗତମଗ୍ଗୋପି ନ ପଞ୍ଞାଯିସ୍ସତୀ''ତି ପୁରିସସ୍ସ ଞାଣଂ ୱିଯ ଯୋଗିନୋ ଆଦାନନିକ୍ଖେପନତୋ ୱସ୍ସସତେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନରୂପେ ତିଲକ୍ଖଣାରୋପନଂ। ''ୱଟ୍ଟିଯା ତତିଯଭାଗେ ତତିଯଭାଗେ ଜାଲା ଇତରୀତରଂ ପଦେସଂ ଅପ୍ପତ୍ୱାୱ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତୀ''ତି ପୁରିସସ୍ସ ଞାଣଂ ୱିଯ ଯୋଗିନୋ ୱସ୍ସସତସ୍ସ ତତିଯକୋଟ୍ଠାସପରିଚ୍ଛିନ୍ନେ ୱଯୋୱୁଡ୍ଢତ୍ଥଙ୍ଗମରୂପେ ତିଲକ୍ଖଣାରୋପନଂ। ''ଅଙ୍ଗୁଲଙ୍ଗୁଲନ୍ତରେ ଜାଲା ଇତରୀତରଂ ଅପ୍ପତ୍ୱାୱ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତୀ''ତି ପୁରିସସ୍ସ ଞାଣଂ ୱିଯ ଯୋଗିନୋ ଦସୱସ୍ସ ପଞ୍ଚୱସ୍ସ ଚତୁୱସ୍ସ ତିୱସ୍ସ ଦ୍ୱିୱସ୍ସ ଏକୱସ୍ସ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନେ ରୂପେ ତିଲକ୍ଖଣାରୋପନଂ। ''ଅଡ୍ଢଙ୍ଗୁଲଡ୍ଢଙ୍ଗୁଲନ୍ତରେ ଜାଲା ଇତରୀତରଂ ଅପ୍ପତ୍ୱାୱ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତୀ''ତି ପୁରିସସ୍ସ ଞାଣଂ ୱିଯ ଯୋଗିନୋ ଏକେକୌତୁୱସେନ ଏକଂ ୱସ୍ସଂ ତିଧା, ଛଧା ଚ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଚତୁମାସ-ଦ୍ୱିମାସପରିଚ୍ଛିନ୍ନେ ରୂପେ ତିଲକ୍ଖଣାରୋପନଂ। ''ତନ୍ତୁମ୍ହି ତନ୍ତୁମ୍ହି ଜାଲା ଇତରୀତରଂ ଅପ୍ପତ୍ୱାୱ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତୀ''ତି ପୁରିସସ୍ସ ଞାଣଂ ୱିଯ ଯୋଗିନୋ କାଳଅଜୁଣ୍ହୱସେନ, ରତ୍ତିନ୍ଦିୱୱସେନ, ଏକରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ଛ କୋଟ୍ଠାସେ କତ୍ୱା ପୁବ୍ବଣ୍ହାଦିୱସେନ ଚ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନେ ରୂପେ ତିଲକ୍ଖଣାରୋପନଂ। ''ଅଂସୁମ୍ହି ଅଂସୁମ୍ହି ଜାଲା ଇତରୀତରଂ ଅପ୍ପତ୍ୱାୱ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତୀ''ତି ପୁରିସସ୍ସ ଞାଣଂ ୱିଯ ଯୋଗିନୋ ଅଭିକ୍କମାଦିୱସେନ ଚେୱ ଉଦ୍ଧରଣାଦୀସୁ ଚ ଏକେକକୋଟ୍ଠାସୱସେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନେ ରୂପେ ତିଲକ୍ଖଣାରୋପନନ୍ତି।

୭୧୨। ସୋ ଏୱଂ ନାନାକାରେହି ୱଯୋୱୁଡ୍ଢତ୍ଥଙ୍ଗମରୂପେ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ପୁନ ତଦେୱ ରୂପଂ ୱିସଙ୍ଖରିତ୍ୱା ଆହାରମଯାଦିୱସେନ ଚତ୍ତାରୋ କୋଟ୍ଠାସେ କତ୍ୱା ଏକେକକୋଟ୍ଠାସେ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତି। ତତ୍ରାସ୍ସ ଆହାରମଯଂ ରୂପଂ ଛାତସୁହିତୱସେନ ପାକଟଂ ହୋତି। ଛାତକାଲେ ସମୁଟ୍ଠିତଂ ରୂପଂ ହି ଝତ୍ତଂ ହୋତି କିଲନ୍ତଂ, ଝାମଖାଣୁକୋ ୱିଯ, ଅଙ୍ଗାରପଚ୍ଛିଯଂ ନିଲୀନକାକୋ ୱିଯ ଚ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣଂ ଦୁସ୍ସଣ୍ଠିତଂ। ସୁହିତକାଲେ ସମୁଟ୍ଠିତଂ ଧାତଂ ପୀଣିତଂ ମୁଦୁ ସିନିଦ୍ଧଂ ଫସ୍ସୱନ୍ତଂ ହୋତି। ସୋ ତଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ''ଛାତକାଲେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ସୁହିତକାଲଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଜ୍ଝତି। ସୁହିତକାଲେ ସମୁଟ୍ଠିତମ୍ପି ଛାତକାଲଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଜ୍ଝତି, ତସ୍ମା ତଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା''ତି ଏୱଂ ତତ୍ଥ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତି।

୭୧୩।ଉତୁମଯଂ ସୀତୁଣ୍ହୱସେନ ପାକଟଂ ହୋତି। ଉଣ୍ହକାଲେ ସମୁଟ୍ଠିତଂ ରୂପଂ ହି ଝତ୍ତଂ ହୋତି କିଲନ୍ତଂ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣଂ। ସୀତୌତୁନା ସମୁଟ୍ଠିତଂ ରୂପଂ ଧାତଂ ପୀଣିତଂ ସିନିଦ୍ଧଂ ହୋତି। ସୋ ତଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ''ଉଣ୍ହକାଲେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ସୀତକାଲଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଜ୍ଝତି। ସୀତକାଲେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ଉଣ୍ହକାଲଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଜ୍ଝତି, ତସ୍ମା ତଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା''ତି ଏୱଂ ତତ୍ଥ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତି।

୭୧୪।କମ୍ମଜଂ ଆଯତନଦ୍ୱାରୱସେନ ପାକଟଂ ହୋତି। ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରସ୍ମିଂ ହି ଚକ୍ଖୁକାଯଭାୱଦସକୱସେନ ତିଂସ କମ୍ମଜରୂପାନି, ଉପତ୍ଥମ୍ଭକାନି ପନ ତେସଂ ଉତୁଚିତ୍ତାହାରସମୁଟ୍ଠାନାନି ଚତୁୱୀସତୀତି ଚତୁପଣ୍ଣାସ ହୋନ୍ତି। ତଥା ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାଦ୍ୱାରେସୁ। କାଯଦ୍ୱାରେ କାଯଭାୱଦସକୱସେନ ଚେୱ ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନାଦିୱସେନ ଚ ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସ। ମନୋଦ୍ୱାରେ ହଦଯୱତ୍ଥୁକାଯଭାୱଦସକୱସେନ ଚେୱ ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନାଦିୱସେନ ଚ ଚତୁପଣ୍ଣାସମେୱ।

ସୋ ସବ୍ବମ୍ପି ତଂ ରୂପଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ''ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ସୋତଦ୍ୱାରଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଜ୍ଝତି। ସୋତଦ୍ୱାରେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ଘାନଦ୍ୱାରଂ। ଘାନଦ୍ୱାରେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ଜିୱ୍ହାଦ୍ୱାରଂ। ଜିୱ୍ହାଦ୍ୱାରେ ପୱତ୍ତରୂପଂ କାଯଦ୍ୱାରଂ। କାଯଦ୍ୱାରେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ମନୋଦ୍ୱାରଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଜ୍ଝତି, ତସ୍ମା ତଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା''ତି ଏୱଂ ତତ୍ଥ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତି।

୭୧୫।ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ ସୋମନସ୍ସିତଦୋମନସ୍ସିତୱସେନ ପାକଟଂ ହୋତି, ସୋମନସ୍ସିତକାଲେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହି ରୂପଂ ସିନିଦ୍ଧଂ ମୁଦୁ ପୀଣିତଂ ଫସ୍ସୱନ୍ତଂ ହୋତି। ଦୋମନସ୍ସିତକାଲେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଝତ୍ତଂ କିଲନ୍ତଂ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣଂ ହୋତି। ସୋ ତଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ''ସୋମନସ୍ସିତକାଲେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ଦୋମନସ୍ସିତକାଲଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଜ୍ଝତି। ଦୋମନସ୍ସିତକାଲେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ସୋମନସ୍ସିତକାଲଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଜ୍ଝତି, ତସ୍ମା ତଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା''ତି ଏୱଂ ତତ୍ଥ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତି।

ତସ୍ସେୱଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପଯତୋ ଅଯମତ୍ଥୋ ପାକଟୋ ହୋତି –

ଜୀୱିତଂ ଅତ୍ତଭାୱୋ ଚ, ସୁଖଦୁକ୍ଖା ଚ କେୱଲା;

ଏକଚିତ୍ତସମାଯୁତ୍ତା, ଲହୁସୋ ୱତ୍ତତେ ଖଣୋ।

ଚୁଲ୍ଲାସୀତି ସହସ୍ସାନି, କପ୍ପଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଯେ ମରୂ;

ନ ତ୍ୱେୱ ତେପି ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ଦ୍ୱୀହି ଚିତ୍ତେହି ସମୋହିତା।

ଯେ ନିରୁଦ୍ଧା ମରନ୍ତସ୍ସ, ତିଟ୍ଠମାନସ୍ସ ୱା ଇଧ;

ସବ୍ବେୱ ସଦିସା ଖନ୍ଧା, ଗତା ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକା।

ଅନନ୍ତରା ଚ ଯେ ଭଗ୍ଗା, ଯେ ଚ ଭଗ୍ଗା ଅନାଗତେ;

ତଦନ୍ତରା ନିରୁଦ୍ଧାନଂ, ୱେସମଂ ନତ୍ଥି ଲକ୍ଖଣେ।

ଅନିବ୍ବତ୍ତେନ ନ ଜାତୋ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେନ ଜୀୱତି;

ଚିତ୍ତଭଙ୍ଗା ମତୋ ଲୋକୋ, ପଞ୍ଞତ୍ତି ପରମତ୍ଥିଯା।

ଅନିଧାନଗତା ଭଗ୍ଗା, ପୁଞ୍ଜୋ ନତ୍ଥି ଅନାଗତେ;

ନିବ୍ବତ୍ତା ଯେପି ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ଆରଗ୍ଗେ ସାସପୂପମା।

ନିବ୍ବତ୍ତାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ, ଭଙ୍ଗୋ ନେସଂ ପୁରକ୍ଖତୋ;

ପଲୋକଧମ୍ମା ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ପୁରାଣେହି ଅମିସ୍ସିତା।

ଅଦସ୍ସନତୋ ଆଯନ୍ତି, ଭଗ୍ଗା ଗଚ୍ଛନ୍ତୁଦସ୍ସନଂ;

ୱିଜ୍ଜୁପ୍ପାଦୋୱ ଆକାସେ, ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ୱଯନ୍ତି ଚାତି। (ମହାନି। ୧୦);

୭୧୬। ଏୱଂ ଆହାରମଯାଦୀସୁ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ପୁନ ଧମ୍ମତାରୂପେ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତି। ଧମ୍ମତାରୂପଂ ନାମ ବହିଦ୍ଧା ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧଂ ଅଯଲୋହତିପୁସୀସସୁୱଣ୍ଣରଜତମୁତ୍ତାମଣିୱେଳୁରିଯସଙ୍ଖସିଲାପୱାଳଅଲୋହିତଙ୍ଗମସାରଗଲ୍ଲଭୂମିପାସାଣପବ୍ବତତିଣରୁକ୍ଖଲତାଦିଭେଦଂ ୱିୱଟ୍ଟକପ୍ପତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକରୂପଂ। ତଦସ୍ସ ଅସୋକଙ୍କୁରାଦିୱସେନ ପାକଟଂ ହୋତି।

ଅସୋକଙ୍କୁରଂ ହି ଆଦିତୋୱ ତନୁରତ୍ତଂ ହୋତି, ତତୋ ଦ୍ୱୀହତୀହଚ୍ଚଯେନ ଘନରତ୍ତଂ, ପୁନ ଦ୍ୱୀହତୀହଚ୍ଚଯେନ ମନ୍ଦରତ୍ତଂ, ତତୋ ତରୁଣପଲ୍ଲୱୱଣ୍ଣଂ, ତତୋ ପରିଣତପଲ୍ଲୱୱଣ୍ଣଂ, ତତୋ ହରିତପଣ୍ଣୱଣ୍ଣଂ। ତତୋ ନୀଲପଣ୍ଣୱଣ୍ଣଂ। ତତୋ ନୀଲପଣ୍ଣୱଣ୍ଣକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସଭାଗରୂପସନ୍ତତିମନୁପ୍ପବନ୍ଧାପଯମାନଂ ସଂୱଚ୍ଛରମତ୍ତେନ ପଣ୍ଡୁପଲାସଂ ହୁତ୍ୱା ୱଣ୍ଟତୋ ଛିଜ୍ଜିତ୍ୱା ପତତି।

ସୋ ତଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ''ତନୁରତ୍ତକାଲେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ଘନରତ୍ତକାଲଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝତି। ଘନରତ୍ତକାଲେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ମନ୍ଦରତ୍ତକାଲଂ। ମନ୍ଦରତ୍ତକାଲେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ତରୁଣପଲ୍ଲୱୱଣ୍ଣକାଲଂ। ତରୁଣପଲ୍ଲୱୱଣ୍ଣକାଲେ ପୱତ୍ତଂ ପରିଣତପଲ୍ଲୱୱଣ୍ଣକାଲଂ। ପରିଣତପଲ୍ଲୱୱଣ୍ଣକାଲେ ପୱତ୍ତଂ ହରିତପଣ୍ଣୱଣ୍ଣକାଲଂ । ହରିତପଣ୍ଣକାଲେ ପୱତ୍ତଂ ନୀଲପଣ୍ଣୱଣ୍ଣକାଲଂ। ନୀଲପଣ୍ଣୱଣ୍ଣକାଲେ ପୱତ୍ତଂ ପଣ୍ଡୁପଲାସକାଲଂ। ପଣ୍ଡୁପଲାସକାଲେ ପୱତ୍ତଂ ୱଣ୍ଟତୋ ଛିଜ୍ଜିତ୍ୱା ପତନକାଲଂ ଅପ୍ପତ୍ୱାୱ ନିରୁଜ୍ଝତି, ତସ୍ମା ତଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା''ତି ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତି, ଏୱଂ ତତ୍ଥ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବମ୍ପି ଧମ୍ମତାରୂପଂ ସମ୍ମସତି।

ଏୱଂ ତାୱ ରୂପସତ୍ତକକୱସେନ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସତି।

ଅରୂପସତ୍ତକସମ୍ମସନକଥା

୭୧୭। ଯଂ ପନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅରୂପସତ୍ତକକୱସେନା''ତି, ତତ୍ଥ ଅଯଂ ମାତିକା – କଲାପତୋ, ଯମକତୋ, ଖଣିକତୋ, ପଟିପାଟିତୋ, ଦିଟ୍ଠିଉଗ୍ଘାଟନତୋ, ମାନସମୁଗ୍ଘାଟନତୋ, ନିକନ୍ତିପରିଯାଦାନତୋତି।

ତତ୍ଥ କଲାପତୋତି ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକା ଧମ୍ମା। କଥଂ କଲାପତୋ ସମ୍ମସତୀତି? ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଇତି ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖତି – ''ଯେ ଇମେ 'କେସା ଅନିଚ୍ଚା ଦୁକ୍ଖା ଅନତ୍ତା'ତି ସମ୍ମସନେ ଉପ୍ପନ୍ନା ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକା ଧମ୍ମା, ଯେ ଚ 'ଲୋମା…ପେ… ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା'ତି ସମ୍ମସନେ ଉପ୍ପନ୍ନା ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକା ଧମ୍ମା, ସବ୍ବେ ତେ ଇତରୀତରଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ପବ୍ବଂପବ୍ବଂ ଓଧିଓଧି ହୁତ୍ୱା ତତ୍ତକପାଲେ ପକ୍ଖିତ୍ତତିଲା ୱିଯ ତଟତଟାଯନ୍ତା ୱିନଟ୍ଠା, ତସ୍ମା ଅନିଚ୍ଚା ଦୁକ୍ଖା ଅନତ୍ତା''ତି। ଅଯଂ ତାୱ ୱିସୁଦ୍ଧିକଥାଯଂ ନଯୋ।

ଅରିଯୱଂସକଥାଯଂ ପନ ''ହେଟ୍ଠା ରୂପସତ୍ତକେ ସତ୍ତସୁ ଠାନେସୁ 'ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା'ତି ପୱତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଅପରେନ ଚିତ୍ତେନ 'ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା'ତି ସମ୍ମସନ୍ତୋ 'କଲାପତୋ ସମ୍ମସତୀ'ତି'' ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଯୁତ୍ତତରଂ। ତସ୍ମା ସେସାନିପି ତେନେୱ ନଯେନ ୱିଭଜିସ୍ସାମ।

୭୧୮।ଯମକତୋତି ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଆଦାନନିକ୍ଖେପରୂପଂ ''ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା''ତି ସମ୍ମସିତ୍ୱା ତମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ଅପରେନ ଚିତ୍ତେନ ''ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା''ତି ସମ୍ମସତି। ୱଯୋୱୁଡ୍ଢତ୍ଥଙ୍ଗମରୂପଂ, ଆହାରମଯଂ, ଉତୁମଯଂ, କମ୍ମଜଂ, ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ, ଧମ୍ମତାରୂପଂ ''ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା''ତି ସମ୍ମସିତ୍ୱା ତମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ଅପରେନ ଚିତ୍ତେନ ''ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା''ତି ସମ୍ମସତି। ଏୱଂ ଯମକତୋ ସମ୍ମସତି ନାମ।

୭୧୯।ଖଣିକତୋତି ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଆଦାନନିକ୍ଖେପରୂପଂ ''ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା''ତି ସମ୍ମସିତ୍ୱା ତଂ ପଠମଚିତ୍ତଂ ଦୁତିଯଚିତ୍ତେନ, ଦୁତିଯଂ ତତିଯେନ, ତତିଯଂ ଚତୁତ୍ଥେନ, ଚତୁତ୍ଥଂ ପଞ୍ଚମେନ ''ଏତମ୍ପି ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା''ତି ସମ୍ମସତି। ୱଯୋୱୁଡ୍ଢତ୍ଥଙ୍ଗମରୂପଂ, ଆହାରମଯଂ, ଉତୁମଯଂ, କମ୍ମଜଂ, ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ, ଧମ୍ମତାରୂପଂ ''ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା''ତି ସମ୍ମସିତ୍ୱା ତଂ ପଠମଚିତ୍ତଂ ଦୁତିଯଚିତ୍ତେନ, ଦୁତିଯଂ ତତିଯେନ, ତତିଯଂ ଚତୁତ୍ଥେନ, ଚତୁତ୍ଥଂ ପଞ୍ଚମେନ ''ଏତମ୍ପି ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା''ତି ସମ୍ମସତି। ଏୱଂ ରୂପପରିଗ୍ଗାହକଚିତ୍ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଚତ୍ତାରି ଚତ୍ତାରି ଚିତ୍ତାନି ସମ୍ମସନ୍ତୋ ଖଣିକତୋ ସମ୍ମସତି ନାମ।

୭୨୦।ପଟିପାଟିତୋତି ଆଦାନନିକ୍ଖେପରୂପଂ ''ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା''ତି ସମ୍ମସିତ୍ୱା ତଂ ପଠମଚିତ୍ତଂ ଦୁତିଯଚିତ୍ତେନ, ଦୁତିଯଂ ତତିଯେନ, ତତିଯଂ ଚତୁତ୍ଥେନ…ପେ… ଦସମଂ ଏକାଦସମେନ ''ଏତମ୍ପି ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା''ତି ସମ୍ମସତି। ୱଯୋୱୁଡ୍ଢତ୍ଥଙ୍ଗମରୂପଂ, ଆହାରମଯଂ, ଉତୁମଯଂ, କମ୍ମଜଂ, ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ, ଧମ୍ମତାରୂପଂ ''ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା''ତି ସମ୍ମସିତ୍ୱା ତଂ ପଠମଚିତ୍ତଂ ଦୁତିଯଚିତ୍ତେନ, ଦୁତିଯଂ ତତିଯେନ, ତତିଯଂ ଚତୁତ୍ଥେନ…ପେ… ଦସମଂ ଏକାଦସମେନ ''ଏତମ୍ପି ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା''ତି ଏୱଂ ୱିପସ୍ସନା ପଟିପାଟିଯା ସକଲମ୍ପି ଦିୱସଭାଗଂ ସମ୍ମସିତୁଂ ୱଟ୍ଟେଯ୍ୟ। ଯାୱ ଦସମଚିତ୍ତସମ୍ମସନା ପନ ରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନମ୍ପି ଅରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନମ୍ପି ପଗୁଣଂ ହୋତି। ତସ୍ମା ଦସମେଯେୱ ଠପେତବ୍ବନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ସମ୍ମସନ୍ତୋ ପଟିପାଟିତୋ ସମ୍ମସତି ନାମ।

୭୨୧।ଦିଟ୍ଠିଉଗ୍ଘାଟନତୋ ମାନୌଗ୍ଘାଟନତୋ ନିକନ୍ତିପରିଯାଦାନତୋତି ଇମେସୁ ତୀସୁ ୱିସୁଂ ସମ୍ମସନନଯୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଯଂ ପନେତଂ ହେଟ୍ଠା ରୂପଂ, ଇଧ ଚ ଅରୂପଂ ପରିଗ୍ଗହିତଂ, ତଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ରୂପାରୂପତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଅଞ୍ଞଂ ସତ୍ତଂ ନାମ ନ ପସ୍ସତି। ସତ୍ତସ୍ସ ଅଦସ୍ସନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସତ୍ତସଞ୍ଞା ଉଗ୍ଘାଟିତା ହୋତି। ସତ୍ତସଞ୍ଞଂ ଉଗ୍ଘାଟିତଚିତ୍ତେନ ସଙ୍ଖାରେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହତୋ ଦିଟ୍ଠି ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ଦିଟ୍ଠିଯା ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜମାନାଯ ଦିଟ୍ଠି ଉଗ୍ଘାଟିତା ନାମ ହୋତି। ଦିଟ୍ଠିଉଗ୍ଘାଟିତଚିତ୍ତେନ ସଙ୍ଖାରେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହତୋ ମାନୋ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ମାନେ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତେ ମାନୋ ସମୁଗ୍ଘାଟିତୋ ନାମ ହୋତି। ମାନସମୁଗ୍ଘାଟିତଚିତ୍ତେନ ସଙ୍ଖାରେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହତୋ ତଣ୍ହା ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ତଣ୍ହାଯ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତିଯା ନିକନ୍ତି ପରିଯାଦିଣ୍ଣା ନାମ ହୋତୀତି ଇଦଂ ତାୱ ୱିସୁଦ୍ଧିକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ଅରିଯୱଂସକଥାଯଂ ପନ ''ଦିଟ୍ଠିଉଗ୍ଘାଟନତୋ ମାନସମୁଗ୍ଘାଟନତୋ ନିକନ୍ତିପରିଯାଦାନତୋ''ତି ମାତିକଂ ଠପେତ୍ୱା ଅଯଂ ନଯୋ ଦସ୍ସିତୋ।

''ଅହଂ ୱିପସ୍ସାମି, ମମ ୱିପସ୍ସନା''ତି ଗଣ୍ହତୋ ହି ଦିଟ୍ଠିସମୁଗ୍ଘାଟନଂ ନାମ ନ ହୋତି। ''ସଙ୍ଖାରାୱ ସଙ୍ଖାରେ ୱିପସ୍ସନ୍ତି ସମ୍ମସନ୍ତି ୱୱତ୍ଥପେନ୍ତି ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତୀ''ତି ଗଣ୍ହତୋ ପନ ଦିଟ୍ଠିଉଗ୍ଘାଟନଂ ନାମ ହୋତି।

‘‘ସୁଟ୍ଠୁ ୱିପସ୍ସାମି, ମନାପଂ ୱିପସ୍ସାମୀ’’ତି ଗଣ୍ହତୋ ମାନସମୁଗ୍ଘାଟୋ ନାମ ନ ହୋତି। ‘‘ସଙ୍ଖାରାୱ ସଙ୍ଖାରେ ୱିପସ୍ସନ୍ତି ସମ୍ମସନ୍ତି ୱୱତ୍ଥପେନ୍ତି ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତୀ’’ତି ଗଣ୍ହତୋ ପନ ମାନସମୁଗ୍ଘାଟୋ ନାମ ହୋତି।

‘‘ୱିପସ୍ସିତୁଂ ସକ୍କୋମୀ’’ତି ୱିପସ୍ସନଂ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତସ୍ସ ନିକନ୍ତିପରିୟାଦାନଂ ନାମ ନ ହୋତି। ‘‘ସଙ୍ଖାରାୱ ସଙ୍ଖାରେ ୱିପସ୍ସନ୍ତି ସମ୍ମସନ୍ତି ୱୱତ୍ଥପେନ୍ତି ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତୀ’’ତି ଗଣ୍ହତୋ ପନ ନିକନ୍ତିପରିୟାଦାନଂ ନାମ ହୋତି।

ସଚେ ସଙ୍ଖାରା ଅତ୍ତା ଭୱେୟ୍ୟୁଂ, ଅତ୍ତାତି ଗହେତୁଂ ୱଟ୍ଟେୟ୍ୟୁଂ, ଅନତ୍ତା ଚ ପନ ଅତ୍ତାତି ଗହିତା, ତସ୍ମା ତେ ଅୱସୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଅନତ୍ତା, ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱଟ୍ଠେନ ଅନିଚ୍ଚା, ଉପ୍ପାଦୱୟପଟିପୀଳନଟ୍ଠେନ ଦୁକ୍ଖାତି ପସ୍ସତୋ ଦିଟ୍ଠିଉଗ୍ଘାଟନଂ ନାମ ହୋତି।

ସଚେ ସଙ୍ଖାରା ନିଚ୍ଚା ଭୱେୟ୍ୟୁଂ, ନିଚ୍ଚାତି ଗହେତୁଂ ୱଟ୍ଟେୟ୍ୟୁଂ, ଅନିଚ୍ଚା ଚ ପନ ନିଚ୍ଚାତି ଗହିତା, ତସ୍ମା ତେ ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱଟ୍ଠେନ ଅନିଚ୍ଚା, ଉପ୍ପାଦୱୟପଟିପୀଳନଟ୍ଠେନ ଦୁକ୍ଖା, ଅୱସୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଅନତ୍ତାତି ପସ୍ସତୋ ମାନସମୁଗ୍ଘାଟୋ ନାମ ହୋତି।

ସଚେ ସଙ୍ଖାରା ସୁଖା ଭୱେୟ୍ୟୁଂ, ସୁଖାତି ଗହେତୁଂ ୱଟ୍ଟେୟ୍ୟୁଂ, ଦୁକ୍ଖା ଚ ପନ ସୁଖାତି ଗହିତା, ତସ୍ମା ତେ ଉପ୍ପାଦୱୟପଟିପୀଳନଟ୍ଠେନ ଦୁକ୍ଖା, ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱଟ୍ଠେନ ଅନିଚ୍ଚା, ଅୱସୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଅନତ୍ତାତି ପସ୍ସତୋ ନିକନ୍ତିପରିୟାଦାନଂ ନାମ ହୋତି।

ଏୱଂ ସଙ୍ଖାରେ ଅନତ୍ତତୋ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିସମୁଗ୍ଘାଟନଂ ନାମ ହୋତି। ଅନିଚ୍ଚତୋ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ମାନସମୁଗ୍ଘାଟନଂ ନାମ ହୋତି। ଦୁକ୍ଖତୋ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ନିକନ୍ତିପରିୟାଦାନଂ ନାମ ହୋତି। ଇତି ଅୟଂ ୱିପସ୍ସନା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଠାନେୟେୱ ତିଟ୍ଠତୀତି।

ଏୱଂ ଅରୂପସତ୍ତକୱସେନାପି ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସତି। ଏତ୍ତାୱତା ପନସ୍ସ ରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନମ୍ପି ଅରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନମ୍ପି ପଗୁଣଂ ହୋତି।

୭୨୨। ସୋ ଏୱଂ ପଗୁଣରୂପାରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନୋ ଯା ଉପରି ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନତୋ ପଟ୍ଠାୟ ପହାନପରିଞ୍ଞାୱସେନ ସବ୍ବାକାରତୋ ପତ୍ତବ୍ବା ଅଟ୍ଠାରସ ମହାୱିପସ୍ସନା, ତାସଂ ଇଧେୱ ତାୱ ଏକଦେସଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତୋ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖେ ଧମ୍ମେ ପଜହତି।

ଅଟ୍ଠାରସ ମହାୱିପସ୍ସନା ନାମ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦିକା ପଞ୍ଞା। ୟାସୁ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞଂ ପଜହତି, ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ସୁଖସଞ୍ଞଂ ପଜହତି, ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ଅତ୍ତସଞ୍ଞଂ ପଜହତି, ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ନନ୍ଦିଂ ପଜହତି, ୱିରାଗାନୁପସ୍ସନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ରାଗଂ ପଜହତି, ନିରୋଧାନୁପସ୍ସନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ସମୁଦୟଂ ପଜହତି, ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାନୁପସ୍ସନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ଆଦାନଂ ପଜହତି, ଖୟାନୁପସ୍ସନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ଘନସଞ୍ଞଂ ପଜହତି, ୱୟାନୁପସ୍ସନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ଆୟୂହନଂ ପଜହତି, ୱିପରିଣାମାନୁପସ୍ସନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ଧୁୱସଞ୍ଞଂ ପଜହତି, ଅନିମିତ୍ତାନୁପସ୍ସନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ନିମିତ୍ତଂ ପଜହତି, ଅପ୍ପଣିହିତାନୁପସ୍ସନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ପଣିଧିଂ ପଜହତି, ସୁଞ୍ଞତାନୁପସ୍ସନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ଅଭିନିୱେସଂ ପଜହତି, ଅଧିପଞ୍ଞାଧମ୍ମୱିପସ୍ସନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ସାରାଦାନାଭିନିୱେସଂ ପଜହତି, ୟଥାଭୂତଞାଣଦସ୍ସନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ସମ୍ମୋହାଭିନିୱେସଂ ପଜହତି, ଆଦୀନୱାନୁପସ୍ସନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ଆଲୟାଭିନିୱେସଂ ପଜହତି, ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ଅପ୍ପଟିସଙ୍ଖଂ ପଜହତି, ୱିୱଟ୍ଟାନୁପସ୍ସନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ସଂୟୋଗାଭିନିୱେସଂ ପଜହତି।

ତାସୁ ୟସ୍ମା ଇମିନା ଅନିଚ୍ଚାଦିଲକ୍ଖଣତ୍ତୟୱସେନ ସଙ୍ଖାରା ଦିଟ୍ଠା, ତସ୍ମା ଅନିଚ୍ଚ-ଦୁକ୍ଖ-ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନା ପଟିୱିଦ୍ଧା ହୋନ୍ତି। ୟସ୍ମା ଚ ‘‘ୟା ଚ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା ୟା ଚ ଅନିମିତ୍ତାନୁପସ୍ସନା, ଇମେ ଧମ୍ମା ଏକତ୍ଥା, ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ ନାନଂ’’। ତଥା ‘‘ୟା ଚ ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନା ୟା ଚ ଅପ୍ପଣିହିତାନୁପସ୍ସନା, ଇମେ ଧମ୍ମା ଏକତ୍ଥା, ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ ନାନଂ’’। ‘‘ୟା ଚ ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନା ୟା ଚ ସୁଞ୍ଞତାନୁପସ୍ସନା, ଇମେ ଧମ୍ମା ଏକତ୍ଥା, ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ ନାନ’’ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୨୭) ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ତାପି ପଟିୱିଦ୍ଧା ହୋନ୍ତି।

ଅଧିପଞ୍ଞାଧମ୍ମୱିପସ୍ସନା ପନ ସବ୍ବାପି ୱିପସ୍ସନା। ୟଥାଭୂତଞାଣଦସ୍ସନଂ କଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧିୟା ଏୱ ସଙ୍ଗହିତଂ। ଇତି ଇଦମ୍ପି ଦ୍ୱୟଂ ପଟିୱିଦ୍ଧମେୱ ହୋତି। ସେସେସୁ ୱିପସ୍ସନାଞାଣେସୁ କିଞ୍ଚି ପଟିୱିଦ୍ଧଂ, କିଞ୍ଚି ଅପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧଂ, ତେସଂ ୱିଭାଗଂ ପରତୋ ଆୱିକରିସ୍ସାମ।

ୟଦେୱ ହି ପଟିୱିଦ୍ଧଂ, ତଂ ସନ୍ଧାୟ ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏୱଂ ପଗୁଣରୂପାରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନୋ ୟା ଉପରି ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନତୋ ପଟ୍ଠାୟ ପହାନପରିଞ୍ଞାୱସେନ ସବ୍ବାକାରତୋ ପତ୍ତବ୍ବା ଅଟ୍ଠାରସ ମହାୱିପସ୍ସନା। ତାସଂ ଇଧେୱ ତାୱ ଏକଦେସଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତୋ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖେ ଧମ୍ମେ ପଜହତୀ’’ତି।

୭୨୩। ସୋ ଏୱଂ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦିପଟିପକ୍ଖାନଂ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦୀନଂ ପହାନେନ ୱିସୁଦ୍ଧଞାଣୋ ସମ୍ମସନଞାଣସ୍ସ ପାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ଯଂ ତଂ ସମ୍ମସନଞାଣାନନ୍ତରଂ ''ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ୱିପରିଣାମାନୁପସ୍ସନେ ପଞ୍ଞା ଉଦଯଵ୍ଯଯାନୁପସ୍ସନେ ଞାଣ''ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ମାତିକା ୧।୬) ଉଦଯଵ୍ଯଯାନୁପସ୍ସନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ଅଧିଗମାଯ ଯୋଗଂ ଆରଭତି। ଆରଭମାନୋ ଚ ସଙ୍ଖେପତୋ ତାୱ ଆରଭତି। ତତ୍ରାଯଂ ପାଠଇ –

''କଥଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ୱିପରିଣାମାନୁପସ୍ସନେ ପଞ୍ଞା ଉଦଯଵ୍ଯଯାନୁପସ୍ସନେ ଞାଣଂ? ଜାତଂ ରୂପଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ, ତସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ ଉଦଯୋ, ୱିପରିଣାମଲକ୍ଖଣଂ ୱଯୋ, ଅନୁପସ୍ସନା ଞାଣଂ। ଜାତା ୱେଦନା… ସଞ୍ଞା… ସଙ୍ଖାରା… ୱିଞ୍ଞାଣଂ… ଜାତଂ ଚକ୍ଖୁ…ପେ… ଜାତୋ ଭୱୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ, ତସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ ଉଦଯୋ, ୱିପରିଣାମଲକ୍ଖଣଂ ୱଯୋ, ଅନୁପସ୍ସନା ଞାଣ''ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୧।୪୯)।

ସୋ ଇମିନା ପାଠଇନଯେନ ଜାତସ୍ସ ନାମରୂପସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ ଜାତିଂ ଉପ୍ପାଦଂ ଅଭିନୱାକାରଂ ''ଉଦଯୋ''ତି, ୱିପରିଣାମଲକ୍ଖଣଂ ଖଯଂ ଭଙ୍ଗଂ ''ୱଯୋ''ତି ସମନୁପସ୍ସତି। ସୋ ଏୱଂ ପଜାନାତି ''ଇମସ୍ସ ନାମରୂପସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ପୁବ୍ବେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ରାସି ୱା ନିଚଯୋ ୱା ନତ୍ଥି, ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନସ୍ସାପି ରାସିତୋ ୱା ନିଚଯତୋ ୱା ଆଗମନଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ନିରୁଜ୍ଝମାନସ୍ସାପି ଦିସାୱିଦିସାଗମନଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ନିରୁଦ୍ଧସ୍ସାପି ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ରାସିତୋ ନିଚଯତୋ ନିଧାନତୋ ଅୱଟ୍ଠାନଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଯଥା ପନ ୱୀଣାଯ ୱାଦିଯମାନାଯ ଉପ୍ପନ୍ନସଦ୍ଦସ୍ସ ନେୱ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ପୁବ୍ବେ ସନ୍ନିଚଯୋ ଅତ୍ଥି, ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ସନ୍ନିଚଯତୋ ଆଗତୋ, ନ ନିରୁଜ୍ଝମାନସ୍ସ ଦିସାୱିଦିସାଗମନଂ ଅତ୍ଥି, ନ ନିରୁଦ୍ଧୋ କତ୍ଥଚି ସନ୍ନିଚିତୋ ତିଟ୍ଠତି, ଅଥ ଖୋ ୱୀଣଞ୍ଚ ଉପୱୀଣଞ୍ଚ ପୁରିସସ୍ସ ଚ ତଜ୍ଜଂ ୱାଯାମଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅହୁତ୍ୱା ସମ୍ଭୋତି, ହୁତ୍ୱା ପଟିୱେତି। ଏୱଂ ସବ୍ବେପି ରୂପାରୂପିନୋ ଧମ୍ମା ଅହୁତ୍ୱା ସମ୍ଭୋନ୍ତି, ହୁତ୍ୱା ପଟିୱେନ୍ତୀ''ତି।

୭୨୪। ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ଉଦଯଵ୍ଯଯମନସିକାରଂ କତ୍ୱା ପୁନ ଯାନି ଏତସ୍ସେୱ ଉଦଯଵ୍ଯଯଞାଣସ୍ସ ୱିଭଙ୍ଗେ –

''ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦଯା ରୂପସମୁଦଯୋତି ପଚ୍ଚଯସମୁଦଯଟ୍ଠେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦଯଂ ପସ୍ସତି। ତଣ୍ହାସମୁଦଯା… କମ୍ମସମୁଦଯା… ଆହାରସମୁଦଯା ରୂପସମୁଦଯୋତି ପଚ୍ଚଯସମୁଦଯଟ୍ଠେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦଯଂ ପସ୍ସତି। ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ ପସ୍ସନ୍ତୋପି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦଯଂ ପସ୍ସତି। ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦଯଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଇମାନି ପଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣାନି ପସ୍ସତି।

''ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧା ରୂପନିରୋଧୋତି ପଚ୍ଚଯନିରୋଧଟ୍ଠେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱଯଂ ପସ୍ସତି। ତଣ୍ହାନିରୋଧା… କମ୍ମନିରୋଧା… ଆହାରନିରୋଧା ରୂପନିରୋଧୋତି ପଚ୍ଚଯନିରୋଧଟ୍ଠେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱଯଂ ପସ୍ସତି। ୱିପରିଣାମଲକ୍ଖଣଂ ପସ୍ସନ୍ତୋପି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱଯଂ ପସ୍ସତି। ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱଯଂ ପସ୍ସନ୍ତୋପି ଇମାନି ପଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣାନି ପସ୍ସତି'' (ପଟି। ମ। ୧।୫୦)।

ତଥା ''ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦଯା ୱେଦନାସମୁଦଯୋତି ପଚ୍ଚଯସମୁଦଯଟ୍ଠେନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦଯଂ ପସ୍ସତି। ତଣ୍ହାସମୁଦଯା… କମ୍ମସମୁଦଯା… ଫସ୍ସସମୁଦଯା ୱେଦନାସମୁଦଯୋତି ପଚ୍ଚଯସମୁଦଯଟ୍ଠେନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦଯଂ ପସ୍ସତି। ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ ପସ୍ସନ୍ତୋପି ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦଯଂ ପସ୍ସତି। ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦଯଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଇମାନି ପଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣାନି ପସ୍ସତି। ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧା… ତଣ୍ହାନିରୋଧା… କମ୍ମନିରୋଧା… ଫସ୍ସନିରୋଧା ୱେଦନାନିରୋଧୋତି ପଚ୍ଚଯନିରୋଧଟ୍ଠେନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱଯଂ ପସ୍ସତି। ୱିପରିଣାମଲକ୍ଖଣଂ ପସ୍ସନ୍ତୋପି ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱଯଂ ପସ୍ସତି। ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱଯଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଇମାନି ପଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣାନି ପସ୍ସତି'' (ପଟି। ମ। ୧।୫୦)।

ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱିଯ ଚ ସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧାନଂ। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ, ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଫସ୍ସଟ୍ଠାନେ ''ନାମରୂପସମୁଦଯା, ନାମରୂପନିରୋଧା''ତି –

ଏୱଂ ଏକେକସ୍ସ ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦଯଵ୍ଯଯଦସ୍ସନେ ଦସ ଦସ କତ୍ୱା ପଞ୍ଞାସ ଲକ୍ଖଣାନି ୱୁତ୍ତାନି। ତେସଂ ୱସେନ ଏୱମ୍ପି ରୂପସ୍ସ ଉଦଯୋ ଏୱମ୍ପି ରୂପସ୍ସ ୱଯୋ, ଏୱମ୍ପି ରୂପଂ ଉଦେତି, ଏୱମ୍ପି ରୂପଂ ୱେତୀତି ପଚ୍ଚଯତୋ ଚେୱ ଖଣତୋ ଚ ୱିତ୍ଥାରେନ ମନସିକାରଂ କରୋତି।

୭୨୫। ତସ୍ସେୱଂ ମନସିକରୋତୋ ''ଇତି କିରିମେ ଧମ୍ମା ଅହୁତ୍ୱା ସମ୍ଭୋନ୍ତି, ହୁତ୍ୱା ପଟିୱେନ୍ତୀ''ତି ଞାଣଂ ୱିସଦତରଂ ହୋତି। ତସ୍ସେୱଂ ପଚ୍ଚଯତୋ ଚେୱ ଖଣତୋ ଚ ଦ୍ୱେଧା ଉଦଯଵ୍ଯଯଂ ପସ୍ସତୋ ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦନଯଲକ୍ଖଣଭେଦା ପାକଟା ହୋନ୍ତି।

୭୨୬। ଯଞ୍ହି ସୋ ଅୱିଜ୍ଜାଦିସମୁଦଯା ଖନ୍ଧାନଂ ସମୁଦଯଂ, ଅୱିଜ୍ଜାଦିନିରୋଧା ଚ ଖନ୍ଧାନଂ ନିରୋଧଂ ପସ୍ସତି, ଇଦମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯତୋ ଉଦଯବ୍ବଯଦସ୍ସନଂ। ଯଂ ପନ ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣୱିପରିଣାମଲକ୍ଖଣାନି ପସ୍ସନ୍ତୋ ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦଯବ୍ବଯଂ ପସ୍ସତି, ଇଦମସ୍ସ ଖଣତୋ ଉଦଯବ୍ବଯଦସ୍ସନଂ, ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍ଖଣେଯେୱ ହି ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ। ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ଚ ୱିପରିଣାମଲକ୍ଖଣଂ।

୭୨୭। ଇଚ୍ଚସ୍ସେୱଂ ପଚ୍ଚଯତୋ ଚେୱ ଖଣତୋ ଚ ଦ୍ୱେଧା ଉଦଯବ୍ବଯଂ ପସ୍ସତୋ ପଚ୍ଚଯତୋ ଉଦଯଦସ୍ସନେନ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ ପାକଟଂ ହୋତି ଜନକାୱବୋଧତୋ। ଖଣତୋ ଉଦଯଦସ୍ସନେନ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ପାକଟଂ ହୋତି ଜାତିଦୁକ୍ଖାୱବୋଧତୋ। ପଚ୍ଚଯତୋ ୱଯଦସ୍ସନେନ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ ପାକଟଂ ହୋତି ପଚ୍ଚଯାନୁପ୍ପାଦେନ ପଚ୍ଚଯୱତଂ ଅନୁପ୍ପାଦାୱବୋଧତୋ। ଖଣତୋ ୱଯଦସ୍ସନେନ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚମେୱ ପାକଟଂ ହୋତି ମରଣଦୁକ୍ଖାୱବୋଧତୋ। ଯଞ୍ଚସ୍ସ ଉଦଯବ୍ବଯଦସ୍ସନଂ, ମଗ୍ଗୋୱାଯଂ ଲୋକିକୋତି ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ ପାକଟଂ ହୋତି ତତ୍ର ସମ୍ମୋହୱିଘାତତୋ।

୭୨୮। ପଚ୍ଚଯତୋ ଚସ୍ସ ଉଦଯଦସ୍ସନେନ ଅନୁଲୋମୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ପାକଟୋ ହୋତି, ''ଇମସ୍ମିଂ ସତି ଇଦଂ ହୋତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧। ୪୦୪; ସଂ। ନି। ୨।୨୧; ଉଦା। ୧) ଅୱବୋଧତୋ। ପଚ୍ଚଯତୋ ୱଯଦସ୍ସନେନ ପଟିଲୋମୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ପାକଟୋ ହୋତି, ''ଇମସ୍ସ ନିରୋଧା ଇଦଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୪୦୬; ସଂ। ନି। ୨।୨୧; ଉଦା। ୨) ଅୱବୋଧତୋ । ଖଣତୋ ପନ ଉଦଯବ୍ବଯଦସ୍ସନେନ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନା ଧମ୍ମା ପାକଟା ହୋନ୍ତି ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣାୱବୋଧତୋ। ଉଦଯବ୍ବଯୱନ୍ତୋ ହି ସଙ୍ଖତା, ତେ ଚ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନାତି।

୭୨୯। ପଚ୍ଚଯତୋ ଚସ୍ସ ଉଦଯଦସ୍ସନେନ ଏକତ୍ତନଯୋ ପାକଟୋ ହୋତି ହେତୁଫଲସମ୍ବନ୍ଧେନ ସନ୍ତାନସ୍ସ ଅନୁପଚ୍ଛେଦାୱବୋଧତୋ। ଅଥ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଂ ପଜହତି। ଖଣତୋ ଉଦଯଦସ୍ସନେନ ନାନତ୍ତନଯୋ ପାକଟୋ ହୋତି ନୱନୱାନଂ ଉପ୍ପାଦାୱବୋଧତୋ। ଅଥ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଂ ପଜହତି। ପଚ୍ଚଯତୋ ଚସ୍ସ ଉଦଯବ୍ବଯଦସ୍ସନେନ ଅବ୍ୟାପାରନଯୋ ପାକଟୋ ହୋତି ଧମ୍ମାନଂ ଅୱସୱତ୍ତିଭାୱାୱବୋଧତୋ। ଅଥ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିଂ ପଜହତି। ପଚ୍ଚଯତୋ ପନ ଉଦଯଦସ୍ସନେନ ଏୱଂଧମ୍ମତାନଯୋ ପାକଟୋ ହୋତି ପଚ୍ଚଯାନୁରୂପେନ ଫଲସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାୱବୋଧତୋ। ଅଥ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ଅକିରିଯଦିଟ୍ଠିଂ ପଜହତି।

୭୩୦। ପଚ୍ଚଯତୋ ଚସ୍ସ ଉଦଯଦସ୍ସନେନ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ପାକଟଂ ହୋତି ଧମ୍ମାନଂ ନିରୀହକତ୍ତପଚ୍ଚଯପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିତାୱବୋଧତୋ। ଖଣତୋ ଉଦଯବ୍ବଯଦସ୍ସନେନ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ ପାକଟଂ ହୋତି ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱାୱବୋଧତୋ, ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତୱିୱେକାୱବୋଧତୋ ଚ। ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣମ୍ପି ପାକଟଂ ହୋତି ଉଦଯବ୍ବଯେହି ପଟିପୀଳନାୱବୋଧତୋ। ସଭାୱଲକ୍ଖଣମ୍ପି ପାକଟଂ ହୋତି ଉଦଯବ୍ବଯପରିଚ୍ଛିନ୍ନାୱବୋଧତୋ। ସଭାୱଲକ୍ଖଣେ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣସ୍ସ ତାୱକାଲିକତ୍ତମ୍ପି ପାକଟଂ ହୋତି ଉଦଯକ୍ଖଣେ ୱଯସ୍ସ, ୱଯକ୍ଖଣେ ଚ ଉଦଯସ୍ସ ଅଭାୱାୱବୋଧତୋତି।

୭୩୧। ତସ୍ସେୱଂ ପାକଟୀଭୂତସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦନଯଲକ୍ଖଣଭେଦସ୍ସ ''ଏୱଂ କିର ନାମିମେ ଧମ୍ମା ଅନୁପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଉପ୍ପନ୍ନା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀ''ତି ନିଚ୍ଚନୱାୱ ହୁତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ନିଚ୍ଚନୱା, ସୂରିଯୁଗ୍ଗମନେ ଉସ୍ସାୱବିନ୍ଦୁ ୱିଯ ଉଦକବୁବ୍ବୁଳଂ ୱିଯ ଉଦକେ ଦଣ୍ଡରାଜି ୱିଯ ଆରଗ୍ଗେ ସାସପୋ ୱିଯ ୱିଜ୍ଜୁପ୍ପାଦୋ ୱିଯ ଚ ପରିତ୍ତଟ୍ଠାଯିନୋ। ମାଯାମରୀଚିସୁପିନନ୍ତଅଲାତଚକ୍କଗନ୍ଧବ୍ବନଗରଫେଣକଦଲିଆଦଯୋ ୱିଯ ଅସ୍ସାରା ନିସ୍ସାରାତି ଚାପି ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି।

ଏତ୍ତାୱତାନେନ ''ୱଯଧମ୍ମମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଉପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ୱଯଂ ଉପେତୀ''ତି ଇମିନା ଆକାରେନ ସମପଞ୍ଞାସ ଲକ୍ଖଣାନି ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଠିତଂ ଉଦଯବ୍ବଯାନୁପସ୍ସନଂ ନାମ ତରୁଣୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ଅଧିଗତଂ ହୋତି, ଯସ୍ସାଧିଗମା ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକୋତି ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି।

ୱିପସ୍ସନୁପକ୍କିଲେସକଥା

୭୩୨। ଅଥସ୍ସ ଇମାଯ ତରୁଣୱିପସ୍ସନାଯ ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକସ୍ସ ଦସ ୱିପସ୍ସନୁପକ୍କିଲେସା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ୱିପସ୍ସନୁପକ୍କିଲେସା ହି ପଟିୱେଧପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ଚେୱ ୱିପ୍ପଟିପନ୍ନକସ୍ସ ଚ ନିକ୍ଖିତ୍ତକମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ କୁସୀତପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ସମ୍ମାପଟିପନ୍ନକସ୍ସ ପନ ଯୁତ୍ତପଯୁତ୍ତସ୍ସ ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକସ୍ସ କୁଲପୁତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତିଯେୱ।

କତମେ ପନ ତେ ଦସ ଉପକ୍କିଲେସାତି? ଓଭାସୋ, ଞାଣଂ, ପୀତି, ପସ୍ସଦ୍ଧି, ସୁଖଂ, ଅଧିମୋକ୍ଖୋ, ପଗ୍ଗହୋ, ଉପଟ୍ଠାନଂ, ଉପେକ୍ଖା, ନିକନ୍ତୀତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''କଥଂ ଧମ୍ମୁଦ୍ଧଚ୍ଚୱିଗ୍ଗହିତମାନସଂ ହୋତି? ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସିକରୋତୋ ଓଭାସୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, 'ଓଭାସୋ ଧମ୍ମୋ'ତି ଓଭାସଂ ଆୱଜ୍ଜତି, ତତୋ

ୱିକ୍ଖେପୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ। ତେନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନ ୱିଗ୍ଗହିତମାନସୋ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଯଥାଭୂତଂ ନପ୍ପଜାନାତି। ଦୁକ୍ଖତୋ… ଅନତ୍ତତୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଯଥାଭୂତଂ ନପ୍ପଜାନାତି’’।

ତଥା ‘‘ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସିକରୋତୋ ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି…ପେ… ପୀତି… ପସ୍ସଦ୍ଧି… ସୁଖଂ… ଅଧିମୋକ୍ଖୋ… ପଗ୍ଗହୋ… ଉପଟ୍ଠାନଂ… ଉପେକ୍ଖା… ନିକନ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ‘ନିକନ୍ତି ଧମ୍ମୋ’ତି ନିକନ୍ତିଂ ଆୱଜ୍ଜତି, ତତୋ ୱିକ୍ଖେପୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ। ତେନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନ ୱିଗ୍ଗହିତମାନସୋ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଯଥାଭୂତଂ ନପ୍ପଜାନାତି। ଦୁକ୍ଖତୋ… ଅନତ୍ତତୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଯଥାଭୂତଂ ନପ୍ପଜାନାତୀ’’ତି (ପଟି। ମ। ୨।୬)।

୭୩୩। ତତ୍ଥ ଓଭାସୋତି ୱିପସ୍ସନୋଭାସୋ। ତସ୍ମିଂ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଯୋଗାୱଚରୋ ‘‘ନ ୱତ ମେ ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ଏୱରୂପୋ ଓଭାସୋ ଉପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବୋ, ଅଦ୍ଧା ମଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତୋସ୍ମି ଫଲପ୍ପତ୍ତୋସ୍ମୀ’’ତି ଅମଗ୍ଗମେୱ ‘‘ମଗ୍ଗୋ’’ତି, ଅଫଲମେୱ ଚ ‘‘ଫଲ’’ନ୍ତି ଗଣ୍ହାତି। ତସ୍ସ ଅମଗ୍ଗଂ ‘‘ମଗ୍ଗୋ’’ତି ଅଫଲଂ ‘‘ଫଲ’’ନ୍ତି ଗଣ୍ହତୋ ୱିପସ୍ସନାୱୀଥି ଉକ୍କନ୍ତା ନାମ ହୋତି। ସୋ ଅତ୍ତନୋ ମୂଲକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଓଭାସମେୱ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତୋ ନିସୀଦତି।

ସୋ ଖୋ ପନାଯଂ ଓଭାସୋ କସ୍ସଚି ଭିକ୍ଖୁନୋ ପଲ୍ଲଙ୍କଟ୍ଠାନମତ୍ତମେୱ ଓଭାସେନ୍ତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। କସ୍ସଚି ଅନ୍ତୋଗବ୍ଭଂ। କସ୍ସଚି ବହିଗବ୍ଭମ୍ପି। କସ୍ସଚି ସକଲୱିହାରଂ, ଗାୱୁତଂ, ଅଡ୍ଢଯୋଜନଂ, ଯୋଜନଂ, ଦ୍ୱିଯୋଜନଂ, ତିଯୋଜନଂ…ପେ… କସ୍ସଚି ପଥୱୀତଲତୋ ଯାୱ ଅକନିଟ୍ଠବ୍ରହ୍ମଲୋକା ଏକାଲୋକଂ କୁରୁମାନୋ। ଭଗୱତୋ ପନ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଂ ଓଭାସେନ୍ତୋ ଉଦପାଦି।

ଏୱଂ ୱେମତ୍ତତାଯ ଚସ୍ସ ଇଦଂ ୱତ୍ଥୁ – ଚିତ୍ତଲପବ୍ବତେ କିର ଦ୍ୱିକୁଟ୍ଟଗେହସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ଦ୍ୱେ ଥେରା ନିସୀଦିଂସୁ। ତଂଦିୱସଞ୍ଚ କାଳପକ୍ଖୁପୋସଥୋ ହୋତି, ମେଘପଟଲଚ୍ଛନ୍ନା ଦିସା, ରତ୍ତିଭାଗେ ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ତମଂ ପୱତ୍ତତି। ଅଥେକୋ ଥେରୋ ଆହ – ‘‘ଭନ୍ତେ, ମୟ୍ହଂ ଇଦାନି ଚେତିଯଙ୍ଗଣମ୍ହି ସୀହାସନେ ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣାନି କୁସୁମାନି ପଞ୍ଞାଯନ୍ତୀ’’ତି। ତଂ ଇତରୋ ଆହ – ‘‘ଅନଚ୍ଛରିଯଂ, ଆୱୁସୋ, କଥେସି, ମୟ୍ହଂ ପନେତରହି ମହାସମୁଦ୍ଦମ୍ହି ଯୋଜନଟ୍ଠାନେ ମଚ୍ଛକଚ୍ଛପା ପଞ୍ଞାଯନ୍ତୀ’’ତି।

ଅଯଂ ପନ ୱିପସ୍ସନୁପକ୍କିଲେସୋ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ସମଥୱିପସ୍ସନାଲାଭିନୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସୋ ସମାପତ୍ତିୱିକ୍ଖମ୍ଭିତାନଂ କିଲେସାନଂ ଅସମୁଦାଚାରତୋ ‘‘ଅରହା ଅହ’’ନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେତି ଉଚ୍ଚୱାଲିକୱାସୀ ମହାନାଗତ୍ଥେରୋ ୱିଯ ହଂକନକୱାସୀ ମହାଦତ୍ତତ୍ଥେରୋ ୱିଯ ଚିତ୍ତଲପବ୍ବତେ ନିଙ୍କପେଣ୍ଣକପଧାନଘରୱାସୀ ଚୂଳସୁମନତ୍ଥେରୋ ୱିଯ ଚ।

ତତ୍ରିଦଂ ଏକୱତ୍ଥୁପରିଦୀପନଂ – ତଲଙ୍ଗରୱାସୀ ଧମ୍ମଦିନ୍ନତ୍ଥେରୋ କିର ନାମ ଏକୋ ପଭିନ୍ନପଟିସମ୍ଭିଦୋ ମହାଖୀଣାସୱୋ ମହତୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଓୱାଦଦାଯକୋ ଅହୋସି। ସୋ ଏକଦିୱସଂ ଅତ୍ତନୋ ଦିୱାଟ୍ଠାନେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ‘‘କିନ୍ନୁ ଖୋ ଅମ୍ହାକଂ ଆଚରିଯସ୍ସ ଉଚ୍ଚୱାଲିକୱାସୀମହାନାଗତ୍ଥେରସ୍ସ ସମଣଭାୱକିଚ୍ଚଂ ମତ୍ଥକଂ ପତ୍ତଂ, ନୋ’’ତି ଆୱଜ୍ଜନ୍ତୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱମେୱସ୍ସ ଦିସ୍ୱା ‘‘ମଯି ଅଗଚ୍ଛନ୍ତେ ପୁଥୁଜ୍ଜନକାଲକିରିଯମେୱ କରିସ୍ସତୀ’’ତି ଚ ଞତ୍ୱା ଇଦ୍ଧିଯା ୱେହାସଂ ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ଦିୱାଟ୍ଠାନେ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ସମୀପେ ଓରୋହିତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ୱତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦି। ‘‘କିଂ, ଆୱୁସୋ ଧମ୍ମଦିନ୍ନ, ଅକାଲେ ଆଗତୋସୀ’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତେ ‘‘ପଞ୍ହଂ, ଭନ୍ତେ, ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ଆଗତୋମ୍ହୀ’’ତି ଆହ। ତତୋ ‘‘ପୁଚ୍ଛାୱୁସୋ, ଜାନମାନା କଥଯିସ୍ସାମା’’ତି ୱୁତ୍ତେ ପଞ୍ହସହସ୍ସଂ ପୁଚ୍ଛି।

ଥେରୋ ପୁଚ୍ଛିତପୁଚ୍ଛିତଂ ଅସଜ୍ଜମାନୋୱ କଥେସି। ତତୋ ‘‘ଅତିତିକ୍ଖଂ ୱୋ, ଭନ୍ତେ, ଞାଣଂ, କଦା ତୁମ୍ହେହି ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ ଅଧିଗତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘ଇତୋ ସଟ୍ଠିୱସ୍ସକାଲେ, ଆୱୁସୋ’’ତି ଆହ। ସମାଧିମ୍ପି, ଭନ୍ତେ, ୱଳଞ୍ଜେଥାତି, ନ ଯିଦଂ, ଆୱୁସୋ, ଭାରିଯନ୍ତି। ତେନ ହି, ଭନ୍ତେ, ଏକଂ ହତ୍ଥିଂ ମାପେଥାତି । ଥେରୋ ସବ୍ବସେତଂ ହତ୍ଥିଂ ମାପେସି। ଇଦାନି, ଭନ୍ତେ, ଯଥା ଅଯଂ ହତ୍ଥୀ ଅଞ୍ଚିତକଣ୍ଣୋ ପସାରିତନଙ୍ଗୁଟ୍ଠୋ ସୋଣ୍ଡଂ ମୁଖେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଭେରୱଂ କୋଞ୍ଚନାଦଂ କରୋନ୍ତୋ ତୁମ୍ହାକଂ ଅଭିମୁଖୋ ଆଗଚ୍ଛତି, ତଥା ନଂ କରୋଥାତି। ଥେରୋ ତଥା କତ୍ୱା ୱେଗେନ ଆଗଚ୍ଛତୋ ହତ୍ଥିସ୍ସ ଭେରୱଂ ଆକାରଂ ଦିସ୍ୱା ଉଟ୍ଠାଯ ପଲାଯିତୁଂ ଆରଦ୍ଧୋ। ତମେନଂ ଖୀଣାସୱତ୍ଥେରୋ ହତ୍ଥଂ ପସାରେତ୍ୱା ଚୀୱରକଣ୍ଣେ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଭନ୍ତେ, ଖୀଣାସୱସ୍ସ ସାରଜ୍ଜଂ ନାମ ହୋତୀ’’ତି ଆହ।

ସୋ ତମ୍ହି କାଲେ ଅତ୍ତନୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ‘‘ଅୱସ୍ସଯୋ ମେ, ଆୱୁସୋ, ଧମ୍ମଦିନ୍ନ ହୋହୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ପାଦମୂଲେ ଉକ୍କୁଟିକଂ ନିସୀଦି। ‘‘ଭନ୍ତେ, ତୁମ୍ହାକଂ ଅୱସ୍ସଯୋ ଭୱିସ୍ସାମିଚ୍ଚେୱାହଂ ଆଗତୋ, ମା ଚିନ୍ତଯିତ୍ଥା’’ତି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥେସି। ଥେରୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଚଙ୍କମଂ ଆରୁଯ୍ହ ତତିଯେ ପଦୱାରେ ଅଗ୍ଗଫଲଂ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ଥେରୋ କିର ଦୋସଚରିତୋ ଅହୋସି। ଏୱରୂପା ଭିକ୍ଖୂ ଓଭାସେ କମ୍ପନ୍ତି।

୭୩୪।ଞାଣନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ। ତସ୍ସ କିର ରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ତୁଲଯନ୍ତସ୍ସ ତୀରେନ୍ତସ୍ସ ୱିସ୍ସଟ୍ଠଇନ୍ଦୱଜିରମିୱ ଅୱିହତୱେଗଂ ତିଖିଣଂ ସୂରଂ ଅତିୱିସଦଂ

ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

ପୀତୀତି ୱିପସ୍ସନାପୀତି। ତସ୍ସ ହିର ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଖୁଦ୍ଦକାପୀତି, ଖଣିକାପୀତି, ଓକ୍କନ୍ତିକାପୀତି, ଉବ୍ବେଗାପୀତି, ଫରଣାପୀତୀତି ଅଯଂ ପଞ୍ଚୱିଧା ପୀତି ସକଲସରୀରଂ ପୂରଯମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

ପସ୍ସଦ୍ଧୀତି ୱିପସ୍ସନାପସ୍ସଦ୍ଧି। ତସ୍ସ ହିର ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ରତ୍ତିଟ୍ଠାନେ ୱା ଦିୱାଟ୍ଠାନେ ୱା ନିସିନ୍ନସ୍ସ କାଯଚିତ୍ତାନଂ ନେୱ ଦରଥୋ, ନ ଗାରୱଂ, ନ କକ୍ଖଳତା, ନ ଅକମ୍ମଞ୍ଞତା, ନ ଗେଲଞ୍ଞଂ, ନ ୱଙ୍କତା ହୋତି, ଅଥ ଖୋ ପନସ୍ସ କାଯଚିତ୍ତାନି ପସ୍ସଦ୍ଧାନି ଲହୂନି ମୁଦୂନି କମ୍ମଞ୍ଞାନି ସୁୱିସଦାନି ଉଜୁକାନିଯେୱ ହୋନ୍ତି। ସୋ ଇମେହି ପସ୍ସଦ୍ଧାଦୀହି ଅନୁଗ୍ଗହିତକାଯଚିତ୍ତୋ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଅମାନୁସିଂ ନାମ ରତିଂ ଅନୁଭୱତି। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ –

''ସୁଞ୍ଞାଗାରଂ ପୱିଟ୍ଠସ୍ସ, ସନ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ;

ଅମାନୁସୀ ରତି ହୋତି, ସମ୍ମା ଧମ୍ମଂ ୱିପସ୍ସତୋ।

''ଯତୋ ଯତୋ ସମ୍ମସତି, ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦଯବ୍ବଯଂ;

ଲଭତୀ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ, ଅମତଂ ତଂ ୱିଜାନତ''ନ୍ତି। (ଧ। ପ। ୩୭୩-୩୭୪);

ଏୱମସ୍ସ ଇମଂ ଅମାନୁସିଂ ରତିଂ ସାଧଯମାନା ଲହୁତାଦିସମ୍ପଯୁତ୍ତା ପସ୍ସଦ୍ଧି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

ସୁଖନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାସୁଖଂ। ତସ୍ସ ହିର ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ସକଲସରୀରଂ ଅଭିସନ୍ଦଯମାନଂ ଅତିପଣୀତଂ ସୁଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

ଅଧିମୋକ୍ଖୋତି ସଦ୍ଧା। ୱିପସ୍ସନାସମ୍ପଯୁତ୍ତାଯେୱ ହିସ୍ସ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଅତିସଯପସାଦଭୂତା ବଲୱତୀ ସଦ୍ଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

ପଗ୍ଗହୋତି ୱୀରିଯଂ। ୱିପସ୍ସନାସମ୍ପଯୁତ୍ତମେୱ ହିସ୍ସ ଅସିଥିଲଂ ଅନଚ୍ଚାରଦ୍ଧଂ ସୁପଗ୍ଗହିତଂ ୱୀରିଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

ଉପଟ୍ଠାନନ୍ତି ସତି। ୱିପସ୍ସନାସମ୍ପଯୁତ୍ତାଯେୱ ହିସ୍ସ ସୁପଟ୍ଠିତା ସୁପତିଟ୍ଠିତା ନିଖାତା ଅଚଲା ପବ୍ବତରାଜସଦିସା ସତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସୋ ଯଂ ଯଂ ଠାନଂ ଆୱଜ୍ଜତି ସମନ୍ନାହରତି ମନସିକରୋତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି, ତଂ ତଂ ଠାନମସ୍ସ ଓକ୍କନ୍ଦିତ୍ୱା ପକ୍ଖନ୍ଦିତ୍ୱା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନୋ ପରଲୋକୋ ୱିଯ ସତିଯା ଉପଟ୍ଠାତି।

ଉପେକ୍ଖାତି ୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖା ଚେୱ ଆୱଜ୍ଜନୁପେକ୍ଖା ଚ। ତସ୍ମିଂ ହିସ୍ସ ସମଯେ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୁ ମଜ୍ଝତ୍ତଭୂତା ୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖାପି ବଲୱତୀ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆୱଜ୍ଜନୁପେକ୍ଖାପି। ସା ହିସ୍ସ ତଂ ତଂ ଠାନଂ ଆୱଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ୱିସ୍ସଟ୍ଠିନ୍ଦୱଜିରମିୱ ପତ୍ତପୁଟେ ପକ୍ଖିତ୍ତ ତତ୍ତନାରାଚୋ ୱିଯ ଚ ସୂରା ତିଖିଣା ହୁତ୍ୱା ୱହତି।

ନିକନ୍ତୀତି ୱିପସ୍ସନାନିକନ୍ତି। ଏୱଂ ଓଭାସାଦିପଟିମଣ୍ଡିତାଯ ହିସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାଯ ଆଲଯଂ କୁରୁମାନା ସୁଖୁମା ସନ୍ତାକାରା ନିକନ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯା ନିକନ୍ତି କିଲେସୋତି ପରିଗ୍ଗହେତୁମ୍ପି ନ ସକ୍କା ହୋତି।

ଯଥା ଚ ଓଭାସେ, ଏୱଂ ଏତେସୁପି ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଯୋଗାୱଚରୋ ''ନ ୱତ ମେ ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ଏୱରୂପଂ ଞାଣଂ ଉପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବଂ, ଏୱରୂପା ପୀତି, ପସ୍ସଦ୍ଧି, ସୁଖଂ, ଅଧିମୋକ୍ଖୋ, ପଗ୍ଗହୋ, ଉପଟ୍ଠାନଂ, ଉପେକ୍ଖା, ନିକନ୍ତି ଉପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବା, ଅଦ୍ଧା ମଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତୋସ୍ମି ଫଲପ୍ପତ୍ତୋସ୍ମୀ''ତି ଅମଗ୍ଗମେୱ ''ମଗ୍ଗୋ''ତି ଅଫଲମେୱ ଚ ''ଫଲ''ନ୍ତି ଗଣ୍ହାତି। ତସ୍ସ ଅମଗ୍ଗଂ ''ମଗ୍ଗୋ''ତି ଅଫଲଂ ''ଫଲ''ନ୍ତି ଗଣ୍ହତୋ ୱିପସ୍ସନାୱୀଥି ଉକ୍କନ୍ତା ନାମ ହୋତି। ସୋ ଅତ୍ତନୋ ମୂଲକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ନିକନ୍ତିମେୱ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତୋ ନିସୀଦତୀତି।

୭୩୫। ଏତ୍ଥ ଚ ଓଭାସାଦଯୋ ଉପକ୍କିଲେସୱତ୍ଥୁତାଯ ଉପକ୍କିଲେସାତି ୱୁତ୍ତା, ନ ଅକୁସଲତ୍ତା। ନିକନ୍ତି ପନ ଉପକ୍କିଲେସୋ ଚେୱ ଉପକ୍କିଲେସୱତ୍ଥୁ ଚ। ୱତ୍ଥୁୱସେନେୱ ଚେତେ ଦସ। ଗାହୱସେନ ପନ ସମତିଂସ ହୋନ୍ତି। କଥଂ? ''ମମ ଓଭାସୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ''ତି ଗଣ୍ହତୋ ହି ଦିଟ୍ଠିଗାହୋ ହୋତି, ''ମନାପୋ ୱତ ଓଭାସୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ''ତି ଗଣ୍ହତୋ ମାନଗାହୋ, ଓଭାସଂ ଅସ୍ସାଦଯତୋ ତଣ୍ହାଗାହୋ, ଇତି ଓଭାସେ ଦିଟ୍ଠିମାନତଣ୍ହାୱସେନ ତଯୋ ଗାହା। ତଥା ସେସେସୁପୀତି ଏୱଂ ଗାହୱସେନ ସମତିଂସ ଉପକ୍କିଲେସା ହୋନ୍ତି। ତେସଂ ୱସେନ ଅକୁସଲୋ ଅବ୍ୟତ୍ତୋ ଯୋଗାୱଚରୋ ଓଭାସାଦୀସୁ

କମ୍ପତି ୱିକ୍ଖିପତି। ଓଭାସାଦୀସୁ ଏକେକଂ ‘‘ଏତଂ ମମ, ଏସୋହମସ୍ମି, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୪୧) ସମନୁପସ୍ସତି। ତେନାହୁ ପୋରାଣା –

‘‘ଓଭାସେ ଚେୱ ଞାଣେ ଚ, ପୀତିଯା ଚ ୱିକମ୍ପତି;

ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା ସୁଖେ ଚେୱ, ଯେହି ଚିତ୍ତଂ ପୱେଧତି।

‘‘ଅଧିମୋକ୍ଖେ ଚ ପଗ୍ଗାହେ, ଉପଟ୍ଠାନେ ଚ କମ୍ପତି;

ଉପେକ୍ଖାୱଜ୍ଜନାଯଞ୍ଚ, ଉପେକ୍ଖାଯ ନିକନ୍ତିଯା’’ତି। (ପଟି। ମ। ୨।୭);

ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗୱୱତ୍ଥାନକଥା

୭୩୬। କୁସଲୋ ପନ ପଣ୍ଡିତୋ ବ୍ୟତ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧିସମ୍ପନ୍ନୋ ଯୋଗାୱଚରୋ ଓଭାସାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ‘‘ଅଯଂ ଖୋ ମେ ଓଭାସୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ସୋ ଖୋ ପନାଯଂ ଅନିଚ୍ଚୋ ସଙ୍ଖତୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନୋ ଖଯଧମ୍ମୋ ୱଯଧମ୍ମୋ ୱିରାଗଧମ୍ମୋ ନିରୋଧଧମ୍ମୋ’’ତି ଇତି ୱା ତଂ ପଞ୍ଞାଯ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦତି ଉପପରିକ୍ଖତି। ଅଥ ୱା ପନସ୍ସ ଏୱଂ ହୋତି, ‘‘ସଚେ ଓଭାସୋ ଅତ୍ତା ଭୱେଯ୍ୟ, ‘ଅତ୍ତା’ତି ଗହେତୁଂ ୱଟ୍ଟେଯ୍ୟ। ଅନତ୍ତା ଚ ପନାଯଂ ‘ଅତ୍ତା’ତି ଗହିତୋ। ତସ୍ମା ସୋ ଅୱସୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଅନତ୍ତା, ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱଟ୍ଠେନ ଅନିଚ୍ଚୋ, ଉପ୍ପାଦୱଯପଟିପୀଳନଟ୍ଠେନ ଦୁକ୍ଖୋ’’ତି ସବ୍ବଂ ଅରୂପସତ୍ତକେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ। ଯଥା ଚ ଓଭାସେ, ଏୱଂ ସେସେସୁପି।

ସୋ ଏୱଂ ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ଓଭାସଂ ‘‘ନେତଂ ମମ, ନେସୋହମସ୍ମି, ନ ମେସୋ ଅତ୍ତା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୪୧) ସମନୁପସ୍ସତି। ଞାଣଂ…ପେ… ନିକନ୍ତିଂ ‘‘ନେତଂ ମମ, ନେସୋହମସ୍ମି, ନ ମେସୋ ଅତ୍ତା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୪୧) ସମନୁପସ୍ସତି। ଏୱଂ ସମନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ଓଭାସାଦୀସୁ ନ କମ୍ପତି ନ ୱେଧତି। ତେନାହୁ ପୋରାଣା –

‘‘ଇମାନି ଦସ ଠାନାନି, ପଞ୍ଞାଯସ୍ସ ପରିଚ୍ଚିତା;

ଧମ୍ମୁଦ୍ଧଚ୍ଚକୁସଲୋ ହୋତି, ନ ଚ ୱିକ୍ଖେପଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି। (ପଟି। ମ। ୨।୭);

ସୋ ଏୱଂ ୱିକ୍ଖେପଂ ଅଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ତଂ ସମତିଂସୱିଧଂ ଉପକ୍କିଲେସଜଟଂ ୱିଜଟେତ୍ୱା ଓଭାସାଦଯୋ ଧମ୍ମା ନ ମଗ୍ଗୋ। ଉପକ୍କିଲେସୱିମୁତ୍ତଂ ପନ ୱୀଥିପଟିପନ୍ନଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ମଗ୍ଗୋତି ମଗ୍ଗଞ୍ଚ ଅମଗ୍ଗଞ୍ଚ ୱୱତ୍ଥପେତି। ତସ୍ସେୱଂ ‘‘ଅଯଂ ମଗ୍ଗୋ, ଅଯଂ ନ ମଗ୍ଗୋ’’ତି ମଗ୍ଗଞ୍ଚ ଅମଗ୍ଗଞ୍ଚ ଞତ୍ୱା ଠିତଂ ଞାଣଂ ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଏତ୍ତାୱତା ଚ ପନ ତେନ ତିଣ୍ଣଂ ସଚ୍ଚାନଂ ୱୱତ୍ଥାନଂ କତଂ ହୋତି। କଥଂ? ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିଯଂ ତାୱ ନାମରୂପସ୍ସ ୱୱତ୍ଥାପନେନ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ସ ୱୱତ୍ଥାନଂ କତଂ। କଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧିଯଂ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହଣେନ ସମୁଦଯସଚ୍ଚସ୍ସ ୱୱତ୍ଥାନଂ। ଇମିସ୍ସଂ ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିଯଂ ସମ୍ମାମଗ୍ଗସ୍ସ ଅୱଧାରଣେନ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚସ୍ସ ୱୱତ୍ଥାନଂ କତନ୍ତି, ଏୱଂ ଲୋକିଯେନେୱ ତାୱ ଞାଣେନ ତିଣ୍ଣଂ ସଚ୍ଚାନଂ ୱୱତ୍ଥାନଂ କତଂ ହୋତି।

ଇତି ସାଧୁଜନପାମୋଜ୍ଜତ୍ଥାଯ କତେ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ

ପଞ୍ଞାଭାୱନାଧିକାରେ

ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୋ ନାମ

ୱୀସତିମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨୧। ପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନଵିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୋ

ଉପକ୍କିଲେସଵିମୁତ୍ତୌଦଯବ୍ବଯଞାଣକଥା

୭୩୭। ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ପନ ଞାଣାନଂ ଵସେନ ସିଖାପ୍ପତ୍ତା ଵିପସ୍ସନା, ନଵମଞ୍ଚ ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକଞାଣନ୍ତି ଅଯଂ ପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନଵିସୁଦ୍ଧି ନାମ। ଅଟ୍ଠନ୍ନନ୍ତି ଚେତ୍ଥ ଉପକ୍କିଲେସଵିମୁତ୍ତଂ ଵୀଥିପଟିପନ୍ନଵିପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତଂ ଉଦଯବ୍ବଯାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ, ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ, ଭଯତୁପଟ୍ଠାନଞାଣଂ, ଆଦୀନଵାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ, ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ, ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାଞାଣଂ, ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ, ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣନ୍ତି ଇମାନି ଅଟ୍ଠ ଞାଣାନି ଵେଦିତବ୍ବାନି। ନଵମଂ ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକଞାଣନ୍ତି ଅନୁଲୋମସ୍ସେତଂ ଅଧିଵଚନଂ। ତସ୍ମା ତଂ ସମ୍ପାଦେତୁକାମେନ ଉପକ୍କିଲେସଵିମୁତ୍ତଂ ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣଂ ଆଦିଂ କତ୍ଵା ଏତେସୁ ଞାଣେସୁ ଯୋଗୋ କରଣୀଯୋ।

୭୩୮। ପୁନ ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣେ ଯୋଗୋ କିମତ୍ଥିଯୋତି ଚେ? ଲକ୍ଖଣସଲ୍ଲକ୍ଖଣତ୍ଥୋ। ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣଂ ହି ହେଟ୍ଠା ଦସହି ଉପକ୍କିଲେସେହି ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠଂ ହୁତ୍ଵା ଯାଥାଵସରସତୋ ତିଲକ୍ଖଣଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତୁଂ ନାସକ୍ଖି। ଉପକ୍କିଲେସଵିମୁତ୍ତଂ ପନ ସକ୍କୋତି। ତସ୍ମା ଲକ୍ଖଣସଲ୍ଲକ୍ଖଣତ୍ଥମେତ୍ଥ ପୁନ ଯୋଗୋ କରଣୀଯୋ।

୭୩୯। ଲକ୍ଖଣାନି ପନ କିସ୍ସ ଅମନସିକାରା କେନ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତ୍ତା ନ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି? ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ ତାଵ ଉଦଯବ୍ବଯାନଂ ଅମନସିକାରା ସନ୍ତତିଯା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତ୍ତା ନ ଉପଟ୍ଠାତି। ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ ଅଭିଣ୍ହସମ୍ପଟିପୀଳନସ୍ସ ଅମନସିକାରା ଇରିଯାପଥେହି ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତ୍ତା ନ ଉପଟ୍ଠାତି। ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ନାନାଧାତୁଵିନିବ୍ଭୋଗସ୍ସ ଅମନସିକାରା ଘନେନ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତ୍ତା ନ ଉପଟ୍ଠାତି। ଉଦଯବ୍ବଯମ୍ପନ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ଵା ସନ୍ତତିଯା ଵିକୋପିତାଯ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ ଯାଥାଵସରସତୋ ଉପଟ୍ଠାତି। ଅଭିଣ୍ହସମ୍ପଟିପୀଳନଂ ମନସିକତ୍ଵା ଇରିଯାପଥେ ଉଗ୍ଘାଟିତେ ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ ଯାଥାଵସରସତୋ ଉପଟ୍ଠାତି। ନାନାଧାତୁଯୋ ଵିନିବ୍ଭୁଜିତ୍ଵା ଘନଵିନିବ୍ଭୋଗେ କତେ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ଯାଥାଵସରସତୋ ଉପଟ୍ଠାତି।

୭୪୦। ଏତ୍ଥ ଚ ଅନିଚ୍ଚଂ, ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ, ଦୁକ୍ଖଂ, ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ, ଅନତ୍ତା, ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଅଯଂ ଵିଭାଗୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ। କସ୍ମା? ଉପ୍ପାଦଵଯଞ୍ଞଥତ୍ତଭାଵା , ହୁତ୍ଵା ଅଭାଵତୋ ଵା। ଉପ୍ପାଦଵଯଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ ହୁତ୍ଵା ଅଭାଵସଙ୍ଖାତୋ ଵା ଆକାରଵିକାରୋ।

''ଯଦନିଚ୍ଚଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୩।୧୫) ଵଚନତୋ ପନ ତଦେଵ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଦୁକ୍ଖଂ। କସ୍ମା? ଅଭିଣ୍ହପଟିପୀଳନା, ଅଭିଣ୍ହପଟିପୀଳନାକାରୋ ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ।

''ଯଂ ଦୁକ୍ଖଂ ତଦନତ୍ତା''ତି (ସଂ। ନି। ୩।୧୫) ପନ ଵଚନତୋ ତଦେଵ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଅନତ୍ତା। କସ୍ମା? ଅଵସଵତ୍ତନତୋ, ଅଵସଵତ୍ତନାକାରୋ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ।

ତଯିଦଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଅଯଂ ଯୋଗାଵଚରୋ ଉପକ୍କିଲେସଵିମୁତ୍ତେନ ଵୀଥିପଟିପନ୍ନଵିପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତେନ ଉଦଯବ୍ବଯାନୁପସ୍ସନାଞାଣେନ ଯାଥାଵସରସତୋ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତି।

ଉପକ୍କିଲେସଵିମୁତ୍ତୌଦଯବ୍ବଯଞାଣଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନାଞାଣକଥା

୭୪୧। ତସ୍ସେଵଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ଵା ପୁନପ୍ପୁନଂ ''ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା''ତି ରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ତୁଲଯତୋ ତୀରଯତୋ ତଂ ଞାଣଂ ତିକ୍ଖଂ ହୁତ୍ଵା ଵହତି, ସଙ୍ଖାରା ଲହୁଂ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ଞାଣେ ତିକ୍ଖେ ଵହନ୍ତେ ସଙ୍ଖାରେସୁ ଲହୁଂ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତେସୁ ଉପ୍ପାଦଂ ଵା ଠିତିଂ ଵା ପଵତ୍ତଂ ଵା ନିମିତ୍ତଂ ଵା ନ ସମ୍ପାପୁଣାତି। ଖଯଵଯଭେଦନିରୋଧେଯେଵ ସତି ସନ୍ତିଟ୍ଠତି। ତସ୍ସ ''ଏଵଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଵା ଏଵଂ ନାମ ସଙ୍ଖାରଗତଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀ''ତି ପସ୍ସତୋ ଏତସ୍ମିଂ ଠାନେ ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନଂ ନାମ ଵିପସ୍ସନାଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତଂ –

''କଥଂ ଆରମ୍ମଣପଟିସଙ୍ଖା ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନେ ପଞ୍ଞା ଵିପସ୍ସନେ ଞାଣଂ? ରୂପାରମ୍ମଣତା ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଵା ଭିଜ୍ଜତି, ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ପଟିସଙ୍ଖା ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ

ଭଙ୍ଗଂ ଅନୁପସ୍ସତି । ଅନୁପସ୍ସତୀତି କଥଂ ଅନୁପସ୍ସତି? ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପସ୍ସତି ନୋ ନିଚ୍ଚତୋ, ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନୁପସ୍ସତି ନୋ ସୁଖତୋ, ଅନତ୍ତତୋ ଅନୁପସ୍ସତି ନୋ ଅତ୍ତତୋ, ନିବ୍ବିନ୍ଦତି ନୋ ନନ୍ଦତି, ୱିରଜ୍ଜତି ନୋ ରଜ୍ଜତି, ନିରୋଧେତି ନୋ ସମୁଦେତି, ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜତି ନୋ ଆଦିୟତି।

''ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞଂ ପଜହତି। ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ସୁଖସଞ୍ଞଂ, ଅନତ୍ତତୋ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ଅତ୍ତସଞ୍ଞଂ, ନିବ୍ବିନ୍ଦନ୍ତୋ ନନ୍ଦିଂ, ୱିରଜ୍ଜନ୍ତୋ ରାଗଂ, ନିରୋଧେନ୍ତୋ ସମୁଦୟଂ ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନ୍ତୋ ଆଦାନଂ ପଜହତି।

''ୱେଦନାରମ୍ମଣତା…ପେ… ସଞ୍ଞାରମ୍ମଣତା… ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣତା… ୱିଞ୍ଞାଣାରମ୍ମଣତା… ଚକ୍ଖାରମ୍ମଣତା…ପେ… ଜରାମରଣାରମ୍ମଣତା ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଭିଜ୍ଜତି…ପେ… ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନ୍ତୋ ଆଦାନଂ ପଜହତି।

''ୱତ୍ଥୁସଙ୍କମନା ଚେୱ, ପଞ୍ଞାୟ ଚ ୱିୱଟ୍ଟନା;

ଆୱଜ୍ଜନାବଲଞ୍ଚେୱ, ପଟିସଙ୍ଖାୱିପସ୍ସନା।

''ଆରମ୍ମଣଅନ୍ୱୟେନ, ଉଭୋ ଏକୱୱତ୍ଥନା;

ନିରୋଧେ ଅଧିମୁତ୍ତତା, ୱୟଲକ୍ଖଣୱିପସ୍ସନା।

''ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚ ପଟିସଙ୍ଖା, ଭଙ୍ଗଞ୍ଚ ଅନୁପସ୍ସତି;

ସୁଞ୍ଞତୋ ଚ ଉପଟ୍ଠାନଂ, ଅଧିପଞ୍ଞାୱିପସ୍ସନା।

''କୁସଲୋ ତୀସୁ ଅନୁପସ୍ସନାସୁ, ଚତସ୍ସୋ ଚ ୱିପସ୍ସନାସୁ;

ତୟୋ ଉପଟ୍ଠାନେ କୁସଲତା, ନାନାଦିଟ୍ଠୀସୁ ନ କମ୍ପତୀ''ତି।

''ତଂ ଞାତଟ୍ଠେନ ଞାଣଂ, ପଜାନନଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଞା, ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି 'ଆରମ୍ମଣପଟିସଙ୍ଖା ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନେ ପଞ୍ଞା ୱିପସ୍ସନେ ଞାଣ'''ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୧। ୫୧-୫୨)।

୭୪୨। ତତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣପଟିସଙ୍ଖାତି ଯଂକିଞ୍ଚି ଆରମ୍ମଣଂ ପଟିସଙ୍ଖାୟ ଜାନିତ୍ୱା, ଖୟତୋ ୱୟତୋ ଦିସ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନେ ପଞ୍ଞାତି ତସ୍ସ, ଆରମ୍ମଣଂ ଖୟତୋ ୱୟତୋ ପଟିସଙ୍ଖାୟ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ଭଙ୍ଗଂ ଅନୁପସ୍ସନେ ଯା ପଞ୍ଞା, ଇଦଂ ୱିପସ୍ସନେ ଞାଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ କଥଂ ହୋତୀତି ଅୟଂ ତାୱ କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛାୟ ଅତ୍ଥୋ। ତତୋ ଯଥା ତଂ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ରୂପାରମ୍ମଣତା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ରୂପାରମ୍ମଣତା ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଭିଜ୍ଜତୀତି ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଭିଜ୍ଜତି। ଅଥ ୱା ରୂପାରମ୍ମଣଭାୱେ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଭିଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ପଟିସଙ୍ଖାତି ତଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ପଟିସଙ୍ଖାୟ ଜାନିତ୍ୱା, ଖୟତୋ ୱୟତୋ ଦିସ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗଂ ଅନୁପସ୍ସତୀତି ଯେନ ଚିତ୍ତେନ ତଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଖୟତୋ ୱୟତୋ ଦିଟ୍ଠଂ, ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅପରେନ ଚିତ୍ତେନ ଭଙ୍ଗଂ ଅନୁପସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହୁ ପୋରାଣା ''ଞାତଞ୍ଚ ଞାଣଞ୍ଚ ଉଭୋପି ୱିପସ୍ସତୀ''ତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ଅନୁପସ୍ସତୀତି ଅନୁ ଅନୁ ପସ୍ସତି, ଅନେକେହି ଆକାରେହି ପୁନପ୍ପୁନଂ ପସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ – ''ଅନୁପସ୍ସତୀତି କଥଂ ଅନୁପସ୍ସତି। ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପସ୍ସତୀ''ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଭଙ୍ଗୋ ନାମ ଅନିଚ୍ଚତାୟ ପରମା କୋଟି, ତସ୍ମା ସୋ ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସକୋ ଯୋଗାୱଚରୋ ସବ୍ବଂ ସଙ୍ଖାରଗତଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପସ୍ସତି, ନୋ ନିଚ୍ଚତୋ। ତତୋ ଅନିଚ୍ଚସ୍ସ ଦୁକ୍ଖତ୍ତା, ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଅନତ୍ତତ୍ତା ତଦେୱ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନୁପସ୍ସତି, ନୋ ସୁଖତୋ। ଅନତ୍ତତୋ ଅନୁପସ୍ସତି ନୋ ଅତ୍ତତୋ।

ଯସ୍ମା ପନ ଯଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା, ନ ତଂ ଅଭିନନ୍ଦିତବ୍ବଂ। ଯଞ୍ଚ ଅନଭିନନ୍ଦିତବ୍ବଂ, ନ ତତ୍ଥ ରଜ୍ଜିତବ୍ବଂ। ତସ୍ମା ଏତସ୍ମିଂ ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନାନୁସାରେନ ''ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା''ତି ଦିଟ୍ଠେ ସଙ୍ଖାରଗତେ ନିବ୍ବିନ୍ଦତି, ନୋ ନନ୍ଦତି। ୱିରଜ୍ଜତି, ନୋ ରଜ୍ଜତି। ସୋ ଏୱଂ ଅରଜ୍ଜନ୍ତୋ ଲୋକିକେନେୱ ତାୱ ଞାଣେନ

ରାଗଂ ନିରୋଧେତି, ନୋ ସମୁଦେତି। ସମୁଦଯଂ ନ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଥ ୱା ସୋ ଏୱଂ ୱିରତ୍ତୋ ଯଥା ଦିଟ୍ଠଂ ସଙ୍ଖାରଗତଂ, ତଥା ଅଦିଟ୍ଠମ୍ପି ଅନ୍ୱଯଞାଣୱସେନ ନିରୋଧେତି , ନୋ ସମୁଦେତି। ନିରୋଧତୋୱ ମନସିକରୋତି। ନିରୋଧମେୱସ୍ସ ପସ୍ସତି, ନୋ ସମୁଦଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ସୋ ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନୋ ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜତି, ନୋ ଆଦିଯତି। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଅଯମ୍ପି ଅନିଚ୍ଚାଦିଅନୁପସ୍ସନା ତଦଙ୍ଗୱସେନ ସଦ୍ଧିଂ ଖନ୍ଧାଭିସଙ୍ଖାରେହି କିଲେସାନଂ ପରିଚ୍ଚଜନତୋ, ସଙ୍ଖତଦୋସଦସ୍ସନେନ ଚ ତବ୍ବିପରୀତେ ନିବ୍ବାନେ ତନ୍ନିନ୍ନତାଯ ପକ୍ଖନ୍ଦନତୋ ପରିଚ୍ଚାଗପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ଚେୱ ପକ୍ଖନ୍ଦନପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ଚାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ମା ତାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ନଯେନ କିଲେସେ ପରିଚ୍ଚଜତି, ନିବ୍ବାନେ ଚ ପକ୍ଖନ୍ଦତି। ନାପି ନିବ୍ବତ୍ତନୱସେନ କିଲେସେ ଆଦିଯତି, ନ ଅଦୋସଦସ୍ସିତାୱସେନ ସଙ୍ଖତାରମ୍ମଣଂ। ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ''ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜତି ନୋ ଆଦିଯତୀ''ତି।

୭୪୩। ଇଦାନିସ୍ସ ତେହି ଞାଣେହି ଯେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ପହାନଂ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞଂ ପଜହତୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ନନ୍ଦିନ୍ତି ସପ୍ପୀତିକଂ ତଣ୍ହଂ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

୭୪୪। ଗାଥାସୁ ପନ ୱତ୍ଥୁସଙ୍କମନାତି ରୂପସ୍ସ ଭଙ୍ଗଂ ଦିସ୍ୱା ପୁନ ଯେନ ଚିତ୍ତେନ ଭଙ୍ଗୋ ଦିଟ୍ଠୋ, ତସ୍ସାପି ଭଙ୍ଗଦସ୍ସନୱସେନ ପୁରିମୱତ୍ଥୁତୋ ଅଞ୍ଞୱତ୍ଥୁସଙ୍କମନା। ପଞ୍ଞାଯ ଚ ୱିୱଟ୍ଟନାତି ଉଦଯଂ ପହାଯ ୱଯେ ସନ୍ତିଟ୍ଠନା। ଆୱଜ୍ଜନାବଲଞ୍ଚେୱାତି ରୂପସ୍ସ ଭଙ୍ଗଂ ଦିସ୍ୱା ପୁନ ଭଙ୍ଗାରମ୍ମଣସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅନନ୍ତରମେୱ ଆୱଜ୍ଜନସମତ୍ଥତା। ପଟିସଙ୍ଖାୱିପସ୍ସନାତି ଏସା ଆରମ୍ମଣପଟିସଙ୍ଖାଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନା ନାମ।

୭୪୫।ଆରମ୍ମଣଅନ୍ୱଯେନ ଉଭୋ ଏକୱୱତ୍ଥନାତି ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦିଟ୍ଠସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅନ୍ୱଯେନ ଅନୁଗମନେନ ଯଥା ଇଦଂ, ତଥା ଅତୀତେପି ସଙ୍ଖାରଗତଂ ଭିଜ୍ଜିତ୍ଥ, ଅନାଗତେପି ଭିଜ୍ଜିସ୍ସତୀତି ଏୱଂ ଉଭିନ୍ନଂ ଏକସଭାୱେନେୱ ୱୱତ୍ଥାପନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ପୋରାଣେହି –

''ସଂୱିଜ୍ଜମାନମ୍ହି ୱିସୁଦ୍ଧଦସ୍ସନୋ,

ତଦନ୍ୱଯଂ ନେତି ଅତୀତନାଗତେ;

ସବ୍ବେପି ସଙ୍ଖାରଗତା ପଲୋକିନୋ,

ଉସ୍ସାୱବିନ୍ଦୂ ସୂରିଯେୱ ଉଗ୍ଗତେ''ତି।

ନିରୋଧେ ଅଧିମୁତ୍ତତାତି ଏୱଂ ଉଭିନ୍ନଂ ଭଙ୍ଗୱସେନ ଏକୱୱତ୍ଥାନଂ କତ୍ୱା ତସ୍ମିଞ୍ଞେୱ ଭଙ୍ଗସଙ୍ଖାତେ ନିରୋଧେ ଅଧିମୁତ୍ତତା ତଗ୍ଗରୁତା ତନ୍ନିନ୍ନତା ତପ୍ପୋଣତା ତପ୍ପବ୍ଭାରତାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱଯଲକ୍ଖଣୱିପସ୍ସନାତି ଏସା ୱଯଲକ୍ଖଣୱିପସ୍ସନା ନାମାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୭୪୬।ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚ ପଟିସଙ୍ଖାତି ପୁରିମଞ୍ଚ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଂ ଜାନିତ୍ୱା। ଭଙ୍ଗଞ୍ଚ ଅନୁପସ୍ସତୀତି ତସ୍ସାରମ୍ମଣସ୍ସ ଭଙ୍ଗଂ ଦିସ୍ୱା ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗଂ ଅନୁପସ୍ସତି। ସୁଞ୍ଞତୋ ଚ ଉପଟ୍ଠାନନ୍ତି ତସ୍ସେୱଂ ଭଙ୍ଗଂ ଅନୁପସ୍ସତୋ ''ସଙ୍ଖାରାୱ ଭିଜ୍ଜନ୍ତି, ତେସଂ ଭେଦୋ ମରଣଂ, ନ ଅଞ୍ଞୋ କୋଚି ଅତ୍ଥୀ''ତି ସୁଞ୍ଞତୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଇଜ୍ଝତି।

ତେନାହୁ ପୋରାଣା –

''ଖନ୍ଧା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି ନ ଚତ୍ଥି ଅଞ୍ଞୋ,

ଖନ୍ଧାନ ଭେଦୋ ମରଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି;

ତେସଂ ଖଯଂ ପସ୍ସତି ଅପ୍ପମତ୍ତୋ,

ମଣିଂୱ ୱିଞ୍ଛଂ ୱଜିରେନ ଯୋନିସୋ’’ତି।

ଅଧିପଞ୍ଞାୱିପସ୍ସନାତି ଯା ଚ ଆରମ୍ମଣପଟିସଙ୍ଖା ଯା ଚ ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନା ଯଞ୍ଚ ସୁଞ୍ଞତୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ, ଅଯଂ ଅଧିପଞ୍ଞାୱିପସ୍ସନା ନାମାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୭୪୭। କୁସଲୋ ତୀସୁ ଅନୁପସ୍ସନାସୂତି ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦୀସୁ ତୀସୁ ଛେକୋ ଭିକ୍ଖୁ। ଚତସ୍ସୋ ଚ ୱିପସ୍ସନାସୂତି ନିବ୍ବିଦାଦୀସୁ ଚ ଚତୂସୁ ୱିପସ୍ସନାସୁ। ତଯୋ ଉପଟ୍ଠାନେ କୁସଲତାତି ଖଯତୋ ୱଯତୋ ସୁଞ୍ଞତୋତି ଇମସ୍ମିଞ୍ଚ ତିୱିଧେ ଉପଟ୍ଠାନେ କୁସଲତାଯ। ନାନାଦିଟ୍ଠୀସୁ ନ କମ୍ପତୀତି ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଆଦୀସୁ ନାନପ୍ପକାରାସୁ ଦିଟ୍ଠୀସୁ ନ ୱେଧତି।

୭୪୮। ସୋ ଏୱଂ ଅୱେଧମାନୋ ‘‘ଅନିରୁଦ୍ଧମେୱ ନିରୁଜ୍ଝତି, ଅଭିନ୍ନମେୱ ଭିଜ୍ଜତୀ’’ତି ପୱତ୍ତମନସିକାରୋ ଦୁବ୍ବଲଭାଜନସ୍ସ ୱିଯ ଭିଜ୍ଜମାନସ୍ସ, ସୁଖୁମରଜସ୍ସେୱ ୱିପ୍ପକିରିଯମାନସ୍ସ, ତିଲାନଂ ୱିଯ ଭଜ୍ଜିଯମାନାନଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରାନଂ ଉପ୍ପାଦଟ୍ଠିତିପୱତ୍ତନିମିତ୍ତଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଭେଦମେୱ ପସ୍ସତି। ସୋ ଯଥା ନାମ ଚକ୍ଖୁମା ପୁରିସୋ ପୋକ୍ଖରଣୀତୀରେ ୱା ନଦୀତୀରେ ୱା ଠିତୋ ଥୂଲଫୁସିତକେ ଦେୱେ ୱସ୍ସନ୍ତେ ଉଦକପିଟ୍ଠେ ମହନ୍ତମହନ୍ତାନି ଉଦକବୁବ୍ବୁଳକାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ସୀଘଂ ସୀଘଂ ଭିଜ୍ଜମାନାନି ପସ୍ସେଯ୍ୟ, ଏୱମେୱ ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଭିଜ୍ଜନ୍ତି ଭିଜ୍ଜନ୍ତୀତି ପସ୍ସତି। ଏୱରୂପଂ ହି ଯୋଗାୱଚରଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ଭଗୱତା –

‘‘ଯଥା ବୁବ୍ବୁଳକଂ ପସ୍ସେ, ଯଥା ପସ୍ସେ ମରୀଚିକଂ;

ଏୱଂ ଲୋକଂ ଅୱେକ୍ଖନ୍ତଂ, ମଚ୍ଚୁରାଜା ନ ପସ୍ସତୀ’’ତି। (ଧ। ପ। ୧୭୦);

୭୪୯। ତସ୍ସେୱଂ ‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଭିଜ୍ଜନ୍ତି ଭିଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି ଅଭିଣ୍ହଂ ପସ୍ସତୋ ଅଟ୍ଠାନିସଂସପରିୱାରଂ ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ ବଲପ୍ପତ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ରିମେ ଅଟ୍ଠାନିସଂସା – ଭୱଦିଟ୍ଠିପ୍ପହାନଂ, ଜୀୱିତନିକନ୍ତିପରିଚ୍ଚାଗୋ, ସଦାଯୁତ୍ତପଯୁତ୍ତତା, ୱିସୁଦ୍ଧାଜୀୱିତା, ଉସ୍ସୁକ୍କପ୍ପହାନଂ, ୱିଗତଭଯତା, ଖନ୍ତିସୋରଚ୍ଚପଟିଲାଭୋ, ଅରତିରତିସହନତାତି।

ତେନାହୁ ପୋରାଣା –

‘‘ଇମାନି ଅଟ୍ଠଗ୍ଗୁଣମୁତ୍ତମାନି,

ଦିସ୍ୱା ତହିଂ ସମ୍ମସତେ ପୁନପ୍ପୁନଂ;

ଆଦିତ୍ତଚେଲସ୍ସିରସୂପମୋ ମୁନି,

ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସୀ ଅମତସ୍ସ ପତ୍ତିଯା’’ତି।

ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

ଭଯତୁପଟ୍ଠାନଞାଣକଥା

୭୫୦। ତସ୍ସେୱଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରାନଂ ଖଯୱଯଭେଦନିରୋଧାରମ୍ମଣଂ ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନଂ ଆସେୱନ୍ତସ୍ସ ଭାୱେନ୍ତସ୍ସ ବହୁଲୀକରୋନ୍ତସ୍ସ ସବ୍ବଭୱଯୋନିଗତିଠିତିସତ୍ତାୱାସେସୁ ପଭେଦକା ସଙ୍ଖାରା ସୁଖେନ ଜୀୱିତୁକାମସ୍ସ ଭୀରୁକପୁରିସସ୍ସ ସୀହବ୍ୟଗ୍ଘଦୀପିଅଚ୍ଛତରଚ୍ଛଯକ୍ଖରକ୍ଖସଚଣ୍ଡଗୋଣଚଣ୍ଡକୁକ୍କୁରପଭିନ୍ନମଦଚଣ୍ଡହତ୍ଥିଘୋରଆସୀୱିସଅସନିୱିଚକ୍କସୁସାନରଣଭୂମିଜଲିତଅଙ୍ଗାରକାସୁଆଦଯୋ ୱିଯ ମହାଭଯଂ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ତସ୍ସ ‘‘ଅତୀତା ସଙ୍ଖାରା ନିରୁଦ୍ଧା, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, ଅନାଗତେ ନିବ୍ବତ୍ତନକସଙ୍ଖାରାପି ଏୱମେୱ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ପସ୍ସତୋ ଏତସ୍ମିଂ ଠାନେ ଭଯତୁପଟ୍ଠାନଞାଣଂ ନାମ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

ତତ୍ରାଯଂ ଉପମା – ଏକିସ୍ସା କିର ଇତ୍ଥିଯା ତଯୋ ପୁତ୍ତା ରାଜପରାଧିକା, ତେସଂ ରାଜା ସୀସଚ୍ଛେଦଂ ଆଣାପେସି। ସା ପୁତ୍ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଆଘାତନଂ

ଅଗମାସି। ଅଥସ୍ସା ଜେଟ୍ଠପୁତ୍ତସ୍ସ ସୀସଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ମଜ୍ଝିମସ୍ସ ଛିନ୍ଦିତୁଂ ଆରଭିଂସୁ। ସା ଜେଟ୍ଠସ୍ସ ସୀସଂ ଛିନ୍ନଂ ମଜ୍ଝିମସ୍ସ ଚ ଛିଜ୍ଜମାନଂ ଦିସ୍ୱା କନିଟ୍ଠମ୍ହି ଆଲଯଂ ଓସ୍ସଜ୍ଜି "ଅଯମ୍ପି ଏତେସଞ୍ଞେଓ ସଦିସୋ ଭଓିସ୍ସତୀ"ତି। ତତ୍ଥ ତସ୍ସା ଇତ୍ଥିଯା ଜେଟ୍ଠପୁତ୍ତସ୍ସ ଛିନ୍ନସୀସଦସ୍ସନଂ ଓିଯ ଯୋଗିନୋ ଅତୀତସଙ୍ଖାରାନଂ ନିରୋଧଦସ୍ସନଂ, ମଜ୍ଝିମସ୍ସ ଛିଜ୍ଜମାନସୀସଦସ୍ସନଂ ଓିଯ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ନିରୋଧଦସ୍ସନଂ, "ଅଯମ୍ପି ଏତେସଞ୍ଞେଓ ସଦିସୋ ଭଓିସ୍ସତୀ"ତି କନିଟ୍ଠପୁତ୍ତମ୍ହି ଆଲଯଓିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଓିଯ "ଅନାଗତେପି ନିବ୍ବତ୍ତନକସଙ୍ଖାରା ଭିଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତୀ"ତି ଅନାଗତାନଂ ନିରୋଧଦସ୍ସନଂ। ତସ୍ସେଓଂ ପସ୍ସତୋ ଏତସ୍ମିଂ ଠାନେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଭଯତୁପଟ୍ଠାନଞ୍ଞାଣଂ।

ଅପରାପି ଉପମା – ଏକା କିର ପୂତିପଜା ଇତ୍ଥୀ ଦସ ଦାରକେ ଓିଜାଯି। ତେସୁ ନଓ ମତା, ଏକୋ ହତ୍ଥଗତୋ ମରତି, ଅପରୋ କୁଚ୍ଛିଯଂ। ସା ନଓ ଦାରକେ ମତେ ଦସମଞ୍ଚ ମୀଯମାନଂ ଦିସ୍ୱା କୁଚ୍ଛିଗତେ ଆଲଯଂ ଓସ୍ସଜ୍ଜି "ଅଯମ୍ପି ଏତେସଞ୍ଞେଓ ସଦିସୋ ଭଓିସ୍ସତୀ"ତି। ତତ୍ଥ ତସ୍ସା ଇତ୍ଥିଯା ନଓନ୍ନଂ ଦାରକାନଂ ମରଣାନୁସ୍ସରଣଂ ଓିଯ ଯୋଗିନୋ ଅତୀତସଙ୍ଖାରାନଂ ନିରୋଧଦସ୍ସନଂ, ହତ୍ଥଗତସ୍ସ ମୀଯମାନଭାଓଦସ୍ସନଂ ଓିଯ ଯୋଗିନୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ନିରୋଧଦସ୍ସନଂ, କୁଚ୍ଛିଗତେ ଆଲଯଓିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଓିଯ ଅନାଗତାନଂ ନିରୋଧଦସ୍ସନଂ। ତସ୍ସେଓଂ ପସ୍ସତୋ ଏତସ୍ମିଂ ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଭଯତୁପଟ୍ଠାନଞ୍ଞାଣଂ।

୭୫୧। ଭଯତୁପଟ୍ଠାନଞ୍ଞାଣଂ ପନ ଭାଯତି ନ ଭାଯତୀତି? ନ ଭାଯତି। ତଞ୍ହି ଅତୀତା ସଙ୍ଖାରା ନିରୁଦ୍ଧା, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, ଅନାଗତା ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସନ୍ତୀତି ତୀରଣମତ୍ତମେଓ ହୋତି। ତସ୍ମା ଯଥା ନାମ ଚକ୍ଖୁମା ପୁରିସୋ ନଗରଦ୍ୱାରେ ତିସ୍ସୋ ଅଙ୍ଗାରକାସୁଯୋ ଓଲୋକଯମାନୋ ସଯଂ ନ ଭାଯତି, କେଓଲଂ ହିସ୍ସ "ଯେ ଯେ ଏତ୍ଥ ନିପତିସ୍ସନ୍ତି, ସବ୍ବେ ଅନପ୍ପକଂ ଦୁକ୍ଖମନୁଭଓିସ୍ସନ୍ତୀ"ତି ତୀରଣମତ୍ତମେଓ ହୋତି। ଯଥା ଓା ପନ ଚକ୍ଖୁମା ପୁରିସୋ ଖଦିରସୂଲଂ ଅଯୋସୂଲଂ ସୁଓଣ୍ଣସୂଲନ୍ତି ପଟିପାଟିଯା ଠପିତଂ ସୂଲତ୍ତଯଂ ଓଲୋକଯମାନୋ ସଯଂ ନ ଭାଯତି, କେଓଲଂ ହିସ୍ସ "ଯେ ଯେ ଇମେସୁ ସୂଲେସୁ ନିପତିସ୍ସନ୍ତି, ସବ୍ବେ ଅନପ୍ପକଂ ଦୁକ୍ଖମନୁଭଓିସ୍ସନ୍ତୀ"ତି ତୀରଣମତ୍ତମେଓ ହୋତି, ଏଓମେଓ ଭଯତୁପଟ୍ଠାନଞ୍ଞାଣଂ ସଯଂ ନ ଭାଯତି, କେଓଲଂ ହିସ୍ସ ଅଙ୍ଗାରକାସୁତ୍ତଯସଦିସେସୁ, ସୂଲତ୍ତଯସଦିସେସୁ ଚ ତୀସୁ ଭଓେସୁ "ଅତୀତା ସଙ୍ଖାରା ନିରୁଦ୍ଧା, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, ଅନାଗତା ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସନ୍ତୀ"ତି ତୀରଣମତ୍ତମେଓ ହୋତି। ଯସ୍ମା ପନସ୍ସ କେଓଲଂ ସବ୍ବଭଓଯୋନିଗତିଠିତିନିଓାସଗତା ସଙ୍ଖାରା ବ୍ୟସନାପନ୍ନା ସପ୍ପଟିଭଯା ହୁତ୍ୱା ଭଯତୋ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ତସ୍ମା ଭଯତୁପଟ୍ଠାନନ୍ତି ଓୁଚ୍ଚତି।

ଏଓଂ ଭଯତୋ ଉପଟ୍ଠାନେ ପନସ୍ସ ଅଯଂ ପାଳି –

"ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସିକରୋତୋ କିଂ ଭଯତୋ ଉପଟ୍ଠାତି? ଦୁକ୍ଖତୋ। ଅନତ୍ତତୋ ମନସିକରୋତୋ କିଂ ଭଯତୋ ଉପଟ୍ଠାତୀତି? ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସିକରୋତୋ ନିମିତ୍ତଂ ଭଯତୋ ଉପଟ୍ଠାତି। ଦୁକ୍ଖତୋ ମନସିକରୋତୋ ପଓତ୍ତଂ ଭଯତୋ ଉପଟ୍ଠାତି। ଅନତ୍ତତୋ ମନସିକରୋତୋ ନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ପଓତ୍ତଞ୍ଚ ଭଯତୋ ଉପଟ୍ଠାତୀ"ତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୨୭)।

ତତ୍ଥ ନିମିତ୍ତନ୍ତି ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତଂ। ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ସଙ୍ଖାରାନମେତଂ ଅଧିଓଚନଂ। ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ହି ସଙ୍ଖାରାନଂ ମରଣମେଓ ପସ୍ସତି, ତେନସ୍ସ ନିମିତ୍ତଂ ଭଯତୋ ଉପଟ୍ଠାତି। ପଓତ୍ତନ୍ତି ରୂପାରୂପଭଓପଓତ୍ତି। ଦୁକ୍ଖତୋ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ହି ସୁଖସମ୍ମତାଯପି ପଓତ୍ତିଯା ଅଭିଣ୍ହପଟିପୀଳନଭାଓମେଓ ପସ୍ସତି, ତେନସ୍ସ ପଓତ୍ତଂ ଭଯତୋ ଉପଟ୍ଠାତି। ଅନତ୍ତତୋ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ପନ ଉଭଯମ୍ପେତଂ ସୁଞ୍ଞଗାମଂ ଓିଯ ମରୀଚିଗନ୍ଧବ୍ବନଗରାଦୀନି ଓିଯ ଚ ରିତ୍ତଂ ତୁଚ୍ଛଂ ସୁଞ୍ଞଂ ଅସ୍ସାମିକଂ ଅପରିଣାଯକଂ ପସ୍ସତି। ତେନସ୍ସ ନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ପଓତ୍ତଞ୍ଚ ଉଭଯଂ ଭଯତୋ ଉପଟ୍ଠାତୀତି।

ଭଯତୁପଟ୍ଠାନଞ୍ଞାଣଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

ଆଦୀନଓାନୁପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣକଥା

୭୫୨। ତସ୍ସ ତଂ ଭଯତୁପଟ୍ଠାନଞ୍ଞାଣଂ ଆସେଓନ୍ତସ୍ସ ଭାଓେନ୍ତସ୍ସ ବହୁଲୀକରୋନ୍ତସ୍ସ ସବ୍ବଭଓଯୋନିଗତିଠିତିସତ୍ତାଓାସେସୁ ନେଓ ତାଣଂ, ନ ଲେଣଂ, ନ ଗତି, ନପ୍ପଟିସରଣଂ ପଞ୍ଞାଯତି। ସବ୍ବଭଓଯୋନିଗତିଠିତିନିଓାସଗତେସୁ ସଙ୍ଖାରେସୁ ଏକସଙ୍ଖାରେପି ପତ୍ଥନା ଓା ପରାମାସୋ ଓା ନ ହୋତି। ତଯୋ ଭଓା ଓୀତଚ୍ଚିକଙ୍ଗାରପୁଣ୍ଣଅଙ୍ଗାରକାସୁଯୋ ଓିଯ, ଚତ୍ତାରୋ ମହାଭୂତା ଘୋରଓିସଆସୀଓିସା ଓିଯ, ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଉକ୍ଖିତ୍ତାସିକଓଧକା ଓିଯ, ଛ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାଯତନାନି ସୁଞ୍ଞଗାମୋ ଓିଯ, ଛ ବାହିରାଯତନାନି ଗାମଘାତକଚୋରା ଓିଯ, ସତ୍ତ ଓିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯୋ, ନଓ ଚ ସତ୍ତାଓାସା ଏକାଦସହି ଅଗ୍ଗୀହି ଆଦିତ୍ତା ସମ୍ପଜ୍ଜଲିତା ସଜୋତିଭୂତା ଓିଯ ଚ, ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଗଣ୍ଡଭୂତା ରୋଗଭୂତା ସଲ୍ଲଭୂତା ଅଘଭୂତା ଆବାଧଭୂତା ଓିଯ ଚ ନିରସ୍ସାଦା ନିରସା ମହାଆଦୀନଓରାସିଭୂତା ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି।

କଥଂ? ସୁଖେନ ଜୀଵିତୁକାମସ୍ସ ଭୀରୁକପୁରିସସ୍ସ ରମଣୀୟାକାରସଣ୍ଠିତମ୍ପି ସଵାଳଅକମିଵ ଵନଗହନଂ, ସସଦ୍ଦୂଲା ଵିୟ ଗୁହା, ସଗାହରକ୍ଖସଂ ଵିୟ ଉଦକଂ, ସମୁସ୍ସିତଖଗ୍ଗା ଵିୟ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକା, ସଵିସଂ ଵିୟ ଭୋଜନଂ, ସଚୋରୋ ଵିୟ ମଗ୍ଗୋ, ଆଦିତ୍ତମିଵ ଅଗାରଂ, ଉୟ୍ୟୁତ୍ତସେନା ଵିୟ ରଣଭୂମି। ଯଥା ହି ସୋ ପୁରିସୋ ଏତାନି ସଵାଳଅକଵନଗହନାଦୀନି ଆଗମ୍ମ ଭୀତୋ ସଂଵିଗ୍ଗୋ ଲୋମହଟ୍ଠଜାତୋ ସମନ୍ତତୋ ଆଦୀନଵମେଵ ପସ୍ସତି, ଏଵମେଵାୟଂ ଯୋଗାଵଚରୋ ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନାଵସେନ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୁ ଭୟତୋ ଉପଟ୍ଠିତେସୁ ସମନ୍ତତୋ ନିରସଂ ନିରସ୍ସାଦଂ ଆଦୀନଵମେଵ ପସ୍ସତି। ତସ୍ସେଵଂ ପସ୍ସତୋ ଆଦୀନଵଞାଣଂ ନାମ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି। ଯଂ ସନ୍ଧାୟ ଇଦଂ ଵୁତ୍ତଂ –

''କଥଂ ଭୟତୁପଟ୍ଠାନେ ପଞ୍ଞା ଆଦୀନଵେ ଞାଣଂ? ଉପ୍ପାଦୋ ଭୟନ୍ତି ଭୟତୁପଟ୍ଠାନେ ପଞ୍ଞା ଆଦୀନଵେ ଞାଣଂ। ପଵତ୍ତଂ ଭୟନ୍ତି… ନିମିତ୍ତଂ ଭୟନ୍ତି… ଆୟୂହନା ଭୟନ୍ତି… ପଟିସନ୍ଧି ଭୟନ୍ତି… ଗତି ଭୟନ୍ତି… ନିବ୍ବତ୍ତି ଭୟନ୍ତି… ଉପପତ୍ତି ଭୟନ୍ତି… ଜାତି ଭୟନ୍ତି… ଜରା ଭୟନ୍ତି… ବ୍ୟାଧି ଭୟନ୍ତି… ମରଣଂ ଭୟନ୍ତି… ସୋକୋ ଭୟନ୍ତି… ପରିଦେଵୋ ଭୟନ୍ତି… ଉପାୟାସୋ ଭୟନ୍ତି ଭୟତୁପଟ୍ଠାନେ ପଞ୍ଞା ଆଦୀନଵେ ଞାଣଂ। ଅନୁପ୍ପାଦୋ ଖେମନ୍ତି ସନ୍ତିପଦେ ଞାଣଂ। ଅପ୍ପଵତ୍ତଂ…ପେ… ଅନୁପାୟାସୋ ଖେମନ୍ତି ସନ୍ତିପଦେ ଞାଣଂ। ଉପ୍ପାଦୋ ଭୟଂ, ଅନୁପ୍ପାଦୋ ଖେମନ୍ତି ସନ୍ତିପଦେ ଞାଣଂ। ପଵତ୍ତଂ…ପେ… ଉପାୟାସୋ ଭୟଂ, ଅନୁପାୟାସୋ ଖେମନ୍ତି ସନ୍ତିପଦେ ଞାଣଂ।

''ଉପ୍ପାଦୋ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଭୟତୁପଟ୍ଠାନେ ପଞ୍ଞା ଆଦୀନଵେ ଞାଣଂ। ପଵତ୍ତଂ…ପେ… ଉପାୟାସୋ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଭୟତୁପଟ୍ଠାନେ ପଞ୍ଞା ଆଦୀନଵେ ଞାଣଂ। ଅନୁପ୍ପାଦୋ ସୁଖନ୍ତି ସନ୍ତିପଦେ ଞାଣଂ। ଅପ୍ପଵତ୍ତଂ…ପେ… ଅନୁପାୟାସୋ ସୁଖନ୍ତି ସନ୍ତିପଦେ ଞାଣଂ। ଉପ୍ପାଦୋ ଦୁକ୍ଖଂ, ଅନୁପ୍ପାଦୋ ସୁଖନ୍ତି ସନ୍ତିପଦେ ଞାଣଂ। ପଵତ୍ତଂ…ପେ… ଉପାୟାସୋ ଦୁକ୍ଖଂ, ଅନୁପାୟାସୋ ସୁଖନ୍ତି ସନ୍ତିପଦେ ଞାଣଂ।

''ଉପ୍ପାଦୋ ସାମିସନ୍ତି ଭୟତୁପଟ୍ଠାନେ ପଞ୍ଞା ଆଦୀନଵେ ଞାଣଂ। ପଵତ୍ତଂ…ପେ… ଉପାୟାସୋ ସାମିସନ୍ତି ଭୟତୁପଟ୍ଠାନେ ପଞ୍ଞା ଆଦୀନଵେ ଞାଣଂ। ଅନୁପ୍ପାଦୋ ନିରାମିସନ୍ତି ସନ୍ତିପଦେ ଞାଣଂ। ଅପ୍ପଵତ୍ତଂ…ପେ… ଅନୁପାୟାସୋ ନିରାମିସନ୍ତି ସନ୍ତିପଦେ ଞାଣଂ। ଉପ୍ପାଦୋ ସାମିସଂ, ଅନୁପ୍ପାଦୋ ନିରାମିସନ୍ତି ସନ୍ତିପଦେ ଞାଣଂ। ପଵତ୍ତଂ…ପେ… ଉପାୟାସୋ ସାମିସଂ, ଅନୁପାୟାସୋ ନିରାମିସନ୍ତି ସନ୍ତିପଦେ ଞାଣଂ।

ଉପ୍ପାଦୋ ''ସଙ୍ଖାରାତି ଭୟତୁପଟ୍ଠାନେ ପଞ୍ଞା ଆଦୀନଵେ ଞାଣଂ। ପଵତ୍ତଂ…ପେ… ଉପାୟାସୋ ସଙ୍ଖାରାତି ଭୟତୁପଟ୍ଠାନେ ପଞ୍ଞା ଆଦୀନଵେ ଞାଣଂ। ଅନୁପ୍ପାଦୋ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ସନ୍ତିପଦେ ଞାଣଂ। ଅପ୍ପଵତ୍ତଂ…ପେ… ଅନୁପାୟାସୋ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ସନ୍ତିପଦେ ଞାଣଂ। ଉପ୍ପାଦୋ ସଙ୍ଖାରା, ଅନୁପ୍ପାଦୋ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ସନ୍ତିପଦେ ଞାଣଂ। ପଵତ୍ତଂ…ପେ… ଉପାୟାସୋ ସଙ୍ଖାରା, ଅନୁପାୟାସୋ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ସନ୍ତିପଦେ ଞାଣଂ।

''ଉପ୍ପାଦଞ୍ଚ ପଵତ୍ତଞ୍ଚ, ନିମିତ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ପସ୍ସତି;

ଆୟୂହନଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ, ଞାଣଂ ଆଦୀନଵେ ଇଦଂ।

''ଅନୁପ୍ପାଦଂ ଅପ୍ପଵତ୍ତଂ, ଅନିମିତ୍ତଂ ସୁଖନ୍ତି ଚ;

ଅନାୟୂହନା ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧି, ଞାଣଂ ସନ୍ତିପଦେ ଇଦଂ।

''ଇଦଂ ଆଦୀନଵେ ଞାଣଂ, ପଞ୍ଚଠାନେସୁ ଜାୟତି;

ପଞ୍ଚଠାନେ ସନ୍ତିପଦେ, ଦସ ଞାଣେ ପଜାନାତି;

ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଞାଣାନଂ କୁସଲତା, ନାନାଦିଟ୍ଠୀସୁ ନ କମ୍ପତୀ''ତି।

''ତଂ ଞାତଟ୍ଠେନ ଞାଣଂ। ପଜାନନଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଞା। ତେନ ଵୁଚ୍ଚତି ''ଭୟତୁପଟ୍ଠାନେ ପଞ୍ଞା ଆଦୀନଵେ ଞାଣ''ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୧।୫୩)।

୭୫୩। ତତ୍ଥ ଉପ୍ପାଦୋତି ପୁରିମକମ୍ମପଚ୍ଚୟା ଇଧ ଉପ୍ପତ୍ତି। ପଵତ୍ତନ୍ତି ତଥା ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପଵତ୍ତି। ନିମିତ୍ତନ୍ତି ସବ୍ବମ୍ପି ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତଂ। ଆୟୂହନାତି ଆୟତିଂ ପଟିସନ୍ଧିହେତୁଭୂତଂ କମ୍ମଂ। ପଟିସନ୍ଧୀତି ଆୟତିଂ ଉପ୍ପତ୍ତି। ଗତୀତି ୟାୟ ଗତିୟା ସା ପଟିସନ୍ଧି ହୋତି। ନିବ୍ବତ୍ତୀତି ଖନ୍ଧାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତନଂ। ଉପପତ୍ତୀତି ''ସମାପନ୍ନସ୍ସ ଵା ଉପପନ୍ନସ୍ସ ଵା''ତି (ଧ। ସ। ୧୨୮୯, ୧୨୯୧) ଏଵଂ ଵୁତ୍ତା ଵିପାକପ୍ପଵତ୍ତି। ଜାତୀତି ଜରାଦୀନଂ ପଚ୍ଚୟଭୂତା ଭଵପଚ୍ଚୟା ଜାତି। ଜରାମରଣାଦୟୋ ପାକଟା ଏଵ। ଏତ୍ଥ ଚ ଉପ୍ପାଦାଦୟୋ ପଞ୍ଚେଵ ଆଦୀନଵଞାଣସ୍ସ ଵତ୍ଥୁଵସେନ ଵୁତ୍ତା। ସେସା ତେସଂ ଵେଵଚନଵସେନ। ନିବ୍ବତ୍ତି

ଜାତୀତି ଇଦଞ୍ଚ ଦ୍ୱଯଂ ଉପ୍ପାଦସ୍ସ ଚେୱ ପଟିସନ୍ଧିଯା ଚ ୱେୱଚନଂ। ଗତି ଉପପତ୍ତୀତି ଇଦଂ ଦ୍ୱଯଂ ପୱତ୍ତସ୍ସ। ଜରାଦଯୋ ନିମିତ୍ତସ୍ସାତି। ତେନାହ –

''ଉପ୍ପାଦଞ୍ଚ ପୱତ୍ତଞ୍ଚ, ନିମିତ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ପସ୍ସତି;

ଆଯୂହନଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ, ଞାଣଂ ଆଦୀନୱେ ଇଦ''ନ୍ତି ଚ।

''ଇଦଂ ଆଦୀନୱେ ଞାଣଂ, ପଞ୍ଚଠାନେସୁ ଜାଯତୀ''ତି ଚ।

ଅନୁପ୍ପାଦୋ ଖେମନ୍ତି ସନ୍ତିପଦେ ଞାଣନ୍ତିଆଦି ପନ ଆଦୀନୱଞାଣସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଞାଣଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଭଯତୁପଟ୍ଠାନେନ ୱା ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା ଉବ୍ବିଗ୍ଗହଦଯାନଂ ଅଭଯମ୍ପି ଅତ୍ଥି ଖେମଂ ନିରାଦୀନୱନ୍ତି ଅସ୍ସାସଜନନତ୍ଥମ୍ପି ଏତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ୱା ପନସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଦଯୋ ଭଯତୋ ସୁପଟ୍ଠିତା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ସ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖନିନ୍ନଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ଭଯତୁପଟ୍ଠାନୱସେନ ସିଦ୍ଧସ୍ସ ଆଦୀନୱଞାଣସ୍ସ ଆନିସଂସଦସ୍ସନତ୍ଥମ୍ପେତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ଯଂ ଭଯଂ, ତଂ ଯସ୍ମା ନିଯମତୋ ଦୁକ୍ଖଂ। ତଂ ୱଟ୍ଟାମିସଲୋକାମିସକିଲେସାମିସେହି ଅୱିପ୍ପମୁତ୍ତତ୍ତା ସାମିସମେୱ। ଯଞ୍ଚ ସାମିସଂ, ତଂ ସଙ୍ଖାରମତ୍ତମେୱ। ତସ୍ମା ''ଉପ୍ପାଦୋ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଭଯତୁପଟ୍ଠାନେ ପଞ୍ଞା ଆଦୀନୱେ ଞାଣ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଭଯାକାରେନ ଦୁକ୍ଖାକାରେନ ସାମିସାକାରେନାତି ଏୱଂ ଆକାରନାନତ୍ତତୋ ପୱତ୍ତିୱସେନେୱେତ୍ଥ ନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଦସଞାଣେ ପଜାନାତୀତି ଆଦୀନୱଞାଣଂ ପଜାନନ୍ତୋ ଉପ୍ପାଦାଦିୱତ୍ଥୁକାନି ପଞ୍ଚ, ଅନୁପ୍ପାଦାଦିୱତ୍ଥୁକାନି ପଞ୍ଚାତି ଦସ ଞାଣାନି ପଜାନାତି ପଟିୱିଜ୍ଝତି ସଚ୍ଛିକରୋତି। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଞାଣାନଂ କୁସଲତାତି ଆଦୀନୱଞାଣସ୍ସ ଚେୱ ସନ୍ତିପଦଞାଣସ୍ସ ଚାତି ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ କୁସଲତାଯ। ନାନାଦିଟ୍ଠୀସୁ ନ କମ୍ପତୀତି ପରମଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତାସୁ ଦିଟ୍ଠୀସୁ ନ ୱେଧତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ଆଦୀନୱାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନାଞାଣକଥା

୭୫୪। ସୋ ଏୱଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେ ଆଦୀନୱତୋ ପସ୍ସନ୍ତୋ ସବ୍ବଭୱଯୋନିଗତିଠିତିସତ୍ତାୱାସଗତେ ସଭେଦକେ ସଙ୍ଖାରଗତେ ନିବ୍ବିନ୍ଦତି ଉକ୍କଣ୍ଠତି ନାଭିରମତି।

ସେଯ୍ୟଥାପି ନାମ, ଚିତ୍ତକୂଟପବ୍ବତପାଦାଭିରତୋ ସୁୱଣ୍ଣରାଜହଂସୋ ଅସୁଚିମ୍ହି ଚଣ୍ଡାଲଗାମଦ୍ୱାରଆୱାଟେ ନାଭିରମତି, ସତ୍ତସୁ ମହାସରେସ୍ୱେୱ ଅଭିରମତି, ଏୱମେୱ ଅଯମ୍ପି ଯୋଗୀରାଜହଂସୋ ସୁପରିଦିଟ୍ଠାଦୀନୱେ ସଭେଦକେ ସଙ୍ଖାରଗତେ ନାଭିରମତି। ଭାୱନାରାମତାଯ ପନ ଭାୱନାରତିଯା ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ସତ୍ତସୁ ଅନୁପସ୍ସନାସ୍ୱେୱ ରମତି।

ଯଥା ଚ ସୁୱଣ୍ଣପଞ୍ଜରେ ପକ୍ଖିତ୍ତୋ ସୀହୋ ମିଗରାଜା ନାଭିରମତି, ତିଯୋଜନସହସ୍ସୱିତ୍ଥତେ ପନ ହିମୱନ୍ତେୟେୱ ରମତି, ଏୱମଯଂ ଯୋଗୀସୀହୋ ତିୱିଧେ ସୁଗତିଭୱେପି ନାଭିରମତି, ତୀସୁ ପନ ଅନୁପସ୍ସନାସ୍ୱେୱ ରମତି।

ଯଥା ଚ ସବ୍ବସେତୋ ସତ୍ତପତିଟ୍ଠୋ ଇଦ୍ଧିମା ୱେହାସଙ୍ଗମୋ ଛଦ୍ଦନ୍ତୋ ନାଗରାଜା ନଗରମଜ୍ଝେ ନାଭିରମତି, ହିମୱତି ଛଦ୍ଦନ୍ତଦହଗହନେୟେୱ ଅଭିରମତି, ଏୱମଯଂ ଯୋଗୀୱରୱାରଣୋ ସବ୍ବସ୍ମିମ୍ପି ସଙ୍ଖାରଗତେ ନାଭିରମତି, ଅନୁପ୍ପାଦୋ ଖେମନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ଦିଟ୍ଠେ ସନ୍ତିପଦେୟେୱ ଅଭିରମତି, ତନ୍ନିନ୍ନତପ୍ପୋଣତପ୍ପବ୍ଭାରମାନସୋ ହୋତୀତି।

ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

୭୫୫। ତଂ ପନେତଂ ପୁରିମେନ ଞାଣଦ୍ୱଯେନ ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ। ତେନାହୁ ପୋରାଣା –

''ଭଯତୁପଟ୍ଠାନଂ ଏକମେୱ ତୀଣି ନାମାନି ଲଭତି, ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେ ଭଯତୋ ଅଦ୍ଦସାତି ଭଯତୁପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଜାତଂ। ତେସୁୟେୱ ସଙ୍ଖାରେସୁ ଆଦୀନୱଂ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ଆଦୀନୱାନୁପସ୍ସନା ନାମ ଜାତଂ। ତେସୁୟେୱ ସଙ୍ଖାରେସୁ ନିବ୍ବିନ୍ଦମାନଂ ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନା ନାମ ଜାତ''ନ୍ତି।

ପାଠଇଯମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଯା ଚ ଭଯତୁପଟ୍ଠାନେ ପଞ୍ଞା, ଯଞ୍ଚ ଆଦୀନୱେ ଞାଣଂ, ଯା ଚ ନିବ୍ବିଦା, ଇମେ ଧମ୍ମା ଏକତ୍ଥା, ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ ନାନ’’ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୨୭)।

ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାଞାଣକଥା

୭୫୬। ଇମିନା ପନ ନିବ୍ବିଦାଞାଣେନ ଇମସ୍ସ କୁଲପୁତ୍ତସ୍ସ ନିବ୍ବିନ୍ଦନ୍ତସ୍ସ ଉକ୍କଣ୍ଠନ୍ତସ୍ସ ଅନଭିରମନ୍ତସ୍ସ ସବ୍ବଭୱଯୋନିଗତିୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିସତ୍ତାୱାସଗତେସୁ ସଭେଦକେସୁ ସଙ୍ଖାରେସୁ ଏକସଙ୍ଖାରେପି ଚିତ୍ତଂ ନ ସଜ୍ଜତି, ନ ଲଗ୍ଗତି, ନ ବଜ୍ଝତି, ସବ୍ବସ୍ମା ସଙ୍ଖାରଗତା ମୁଚ୍ଚିତୁକାମଂ ନିସ୍ସରିତୁକାମଂ ହୋତି। ଯଥା କିଂ? ଯଥା ନାମ ଜାଲବ୍ଭନ୍ତରଗତୋ ମଚ୍ଛୋ, ସପ୍ପମୁଖଗତୋ ମଣ୍ଡୂକୋ, ପଞ୍ଜରପକ୍ଖିତ୍ତୋ ୱନକୁକ୍କୁଟୋ, ଦଳ୍ହପାସୱସଗତୋ ମିଗୋ, ଅହିତୁଣ୍ଡିକହତ୍ଥଗତୋ ସପ୍ପୋ, ମହାପଙ୍କପକ୍ଖନ୍ଦୋ କୁଞ୍ଜରୋ, ସୁପଣ୍ଣମୁଖଗତୋ ନାଗରାଜା, ରାହୁମୁଖପ୍ପୱିଟ୍ଠୋ ଚନ୍ଦୋ, ସପତ୍ତପରିୱାରିତୋ ପୁରିସୋତି ଏୱମାଦଯୋ ତତୋ ତତୋ ମୁଚ୍ଚିତୁକାମା ନିସ୍ସରିତୁକାମାୱ ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ତସ୍ସ ଯୋଗିନୋ ଚିତ୍ତଂ ସବ୍ବସ୍ମା ସଙ୍ଖାରଗତା ମୁଚ୍ଚିତୁକାମଂ ନିସ୍ସରିତୁକାମଂ ହୋତି। ଅଥସ୍ସ ଏୱଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୁ ୱିଗତାଲଯସ୍ସ ସବ୍ବସ୍ମା ସଙ୍ଖାରଗତା ମୁଚ୍ଚିତୁକାମସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତା ଞାଣନ୍ତି।

ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାଞାଣଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଞାଣକଥା

୭୫୭। ସୋ ଏୱଂ ସବ୍ବଭୱଯୋନିଗତିଟ୍ଠିତିନିୱାସଗତେହି ସଭେଦକେହି ସଙ୍ଖାରେହି ମୁଚ୍ଚିତୁକାମୋ ସବ୍ବସ୍ମା ସଙ୍ଖାରଗତା ମୁଚ୍ଚିତୁଂ ପୁନ ତେ ଏୱଂ ସଙ୍ଖାରେ ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଞାଣେନ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି।

ସୋ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେ ଅନଚ୍ଚନ୍ତିକତୋ, ତାୱକାଲିକତୋ, ଉପ୍ପାଦୱଯପରିଚ୍ଛିନ୍ନତୋ, ପଲୋକତୋ, ଚଲତୋ, ପଭଙ୍ଗୁତୋ, ଅଦ୍ଧୁୱତୋ, ୱିପରିଣାମଧମ୍ମତୋ, ଅସ୍ସାରକତୋ, ୱିଭୱତୋ, ସଙ୍ଖତତୋ, ମରଣଧମ୍ମତୋତିଆଦୀହି କାରଣେହି ଅନିଚ୍ଚାତି ପସ୍ସତି।

ଅଭିଣ୍ହପଟିପୀଳନତୋ, ଦୁକ୍ଖମତୋ, ଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁତୋ, ରୋଗତୋ, ଗଣ୍ଡତୋ, ସଲ୍ଲତୋ, ଅଘତୋ, ଆବାଧତୋ, ଈତିତୋ, ଉପଦ୍ଦୱତୋ, ଭଯତୋ, ଉପସଗ୍ଗତୋ, ଅତାଣତୋ, ଅଲେଣତୋ, ଅସରଣତୋ, ଆଦୀନୱତୋ, ଅଘମୂଲତୋ, ୱଧକତୋ, ସାସୱତୋ, ମାରାମିସତୋ, ଜାତିଧମ୍ମତୋ, ଜରାଧମ୍ମତୋ, ବ୍ୟାଧିଧମ୍ମତୋ, ସୋକଧମ୍ମତୋ, ପରିଦେୱଧମ୍ମତୋ, ଉପାଯାସଧମ୍ମତୋ, ସଂକିଲେସିକଧମ୍ମତୋତିଆଦୀହି କାରଣେହି ଦୁକ୍ଖାତି ପସ୍ସତି।

ଅଜଞ୍ଞତୋ, ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧତୋ, ଜେଗୁଚ୍ଛତୋ, ପଟିକ୍କୂଲତୋ, ଅମଣ୍ଡନାରହତୋ, ୱିରୂପତୋ, ବୀଭଚ୍ଛତୋତିଆଦୀହି କାରଣେହି ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣସ୍ସ ପରିୱାରଭୂତତୋ ଅସୁଭତୋ ପସ୍ସତି।

ପରତୋ, ରିତ୍ତତୋ, ତୁଚ୍ଛତୋ, ସୁଞ୍ଞତୋ, ଅସ୍ସାମିକତୋ, ଅନିସ୍ସରତୋ, ଅୱସୱତ୍ତିତୋତିଆଦୀହି କାରଣେହି ଅନତ୍ତତୋ ପସ୍ସତି।

୭୫୮। ଏୱଞ୍ହି ପସ୍ସତାନେନ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରା ପରିଗ୍ଗହିତା ନାମ ହୋନ୍ତି। କସ୍ମା ପନାଯମେତେ ଏୱଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି? ମୁଞ୍ଚନସ୍ସ ଉପାଯସମ୍ପାଦନତ୍ଥଂ।

ତତ୍ରାଯଂ ଉପମା – ଏକୋ କିର ପୁରିସୋ ‘‘ମଚ୍ଛେ ଗହେସ୍ସାମୀ’’ତି ମଚ୍ଛଖିପ୍ପଂ ଗହେତ୍ୱା ଉଦକେ ଓଡ୍ଡାପେସି ସୋ ଖିପ୍ପମୁଖେନ ହତ୍ଥଂ ଓତାରେତ୍ୱା ଅନ୍ତୋଉଦକେ ସପ୍ପଂ ଗୀୱାଯ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ମଚ୍ଛୋ ମେ ଗହିତୋ’’ତି ଅତ୍ତମନୋ ଅହୋସି। ସୋ ‘‘ମହା ୱତ ମଯା ମଚ୍ଛୋ ଲଦ୍ଧୋ’’ତି ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପସ୍ସନ୍ତୋ ସୋୱତ୍ଥିକତ୍ତଯଦସ୍ସନେନ ସପ୍ପୋତି ସଞ୍ଜାନିତ୍ୱା ଭୀତୋ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା ଗହଣେ ନିବ୍ବିନ୍ନୋ ମୁଞ୍ଚିତୁକାମୋ ହୁତ୍ୱା ମୁଞ୍ଚନସ୍ସ ଉପାଯଂ କରୋନ୍ତୋ ଅଗ୍ଗନଙ୍ଗୁଟ୍ଠତୋ ପଟ୍ଠାଯ ହତ୍ଥଂ ନିବ୍ବେଠେତ୍ୱା ବାହୁଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଉପରିସୀସେ ଦ୍ୱେ ତଯୋ ୱାରେ ଆୱିଞ୍ଛିତ୍ୱା ସପ୍ପଂ ଦୁବ୍ବଲଂ କତ୍ୱା ‘‘ଗଚ୍ଛ ଦୁଟ୍ଠ ସପ୍ପା’’ତି ନିସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱେଗେନ ତଳାକପାଳିଂ ଆରୁଯ୍ହ ‘‘ମହନ୍ତସ୍ସ ୱତ ଭୋ ସପ୍ପସ୍ସ ମୁଖତୋ ମୁତ୍ତୋମ୍ହୀ’’ତି ଆଗତମଗ୍ଗଂ ଓଲୋକଯମାନୋ ଅଟ୍ଠାସି।

ତତ୍ଥ ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ‘‘ମଚ୍ଛୋ’’ତି ସପ୍ପଂ ଗୀୱାଯ ଗହେତ୍ୱା ତୁଟ୍ଠକାଲୋ ୱିଯ ଇମସ୍ସାପି ଯୋଗିନୋ ଆଦିତୋୱ ଅତ୍ତଭାୱଂ ପଟିଲଭିତ୍ୱା ତୁଟ୍ଠକାଲୋ,

ତସ୍ସ ଖ୍ପମୁଖତୋ ସୀସଂ ନୀହରିତ୍ୱା ସୋଓଲ୍ଥିକଭୟଦସ୍ସନଂ ୱିୟ ଇମସ୍ସ ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗଂ କତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରେସୁ ତିଲକ୍ଖଣଦସ୍ସନଂ, ତସ୍ସ ଭୀତକାଲୋ ୱିୟ ଇମସ୍ସ ଭୟତୁପଟ୍ଠାନଞ୍ଞାଣଂ। ତତୋ ଆଦୀନଓଦସ୍ସନଂ ୱିୟ ଆଦୀନୱାନୁପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣଂ, ଗହଣେ ନିବ୍ବିଦନଂ ୱିୟ ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣଂ। ସପ୍ପଂ ମୁଞ୍ଚିତୁକାମତା ୱିୟ ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାଞ୍ଞାଣଂ, ମୁଞ୍ଚନସ୍ସ ଉପାୟକରଣଂ ୱିୟ ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣେନ ସଙ୍ଖାରେସୁ ତିଲକ୍ଖଣାରୋପନଂ। ଯଥା ହି ସୋ ପୁରିସୋ ସପ୍ପଂ ଆୱିଞ୍ଛିତ୍ୱା ଦୁବ୍ବଲଂ କତ୍ୱା ନିଓଭେତ୍ୱା ଡଂସିତୁଂ ଅସମତ୍ଥଭାଓଂ ପାପେତ୍ୱା ସୁମୁତ୍ତଂ ମୁଞ୍ଚତି, ଏୱମେୟଂ ଯୋଗାୱଚରୋ ତିଲକ୍ଖଣାରୋପନେନ ସଙ୍ଖାରେ ଆୱିଞ୍ଛିତ୍ୱା ଦୁବ୍ବଲେ କତ୍ୱା ପୁନ ନିଚ୍ଚସୁଖସୁଭଅତ୍ତାକାରେନ ଉପଟ୍ଠାତୁଂ ଅସମତ୍ଥତଂ ପାପେତ୍ୱା ସୁମୁତ୍ତଂ ମୁଞ୍ଚତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ "ମୁଞ୍ଚନସ୍ସ ଉପାୟସମ୍ପାଦନତ୍ଥଂ ଏୱଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀ"ତି।

୭୫୯। ଏତ୍ତାୱତା ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି ପଟିସଙ୍ଖାଞ୍ଞାଣଂ। ଯଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ –

"ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସିକରୋତୋ କିଂ ପଟିସଙ୍ଖା ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି? ଦୁକ୍ଖତୋ। ଅନତ୍ତତୋ ମନସିକରୋତୋ କିଂ ପଟିସଙ୍ଖା ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି? ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସିକରୋତୋ ନିମିତ୍ତଂ ପଟିସଙ୍ଖା ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଦୁକ୍ଖତୋ ମନସିକରୋତୋ ପୱତ୍ତଂ ପଟିସଙ୍ଖା ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅନତ୍ତତୋ ମନସିକରୋତୋ ନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ପୱତ୍ତଞ୍ଚ ପଟିସଙ୍ଖା ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ"ତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୨୭)।

ଏତ୍ଥ ଚ ନିମିତ୍ତଂ ପଟିସଙ୍ଖାତି ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତଂ "ଅଦ୍ଧୁୱଂ ତାୱକାଲିକ"ନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣୱସେନ ଜାନିତ୍ୱା। କାମଞ୍ଚ ନ ପଠମଂ ଜାନିତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ୱୋହାରୱସେନ ପନ "ମନଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ଧମ୍ମେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣ"ନ୍ତିଆଦୀନି (ମ। ନି। ୩।୪୨୧) ୱିୟ ଏୱଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ଏକତ୍ତନୟେନ ୱା ପୁରିମଞ୍ଚ ପଚ୍ଛିମଞ୍ଚ ଏକଂ କତ୍ୱା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇମିନା ନୟେନ ଇତରସ୍ମିମ୍ପି ପଦଦ୍ୱୟେ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞ୍ଞାଣକଥା

୭୬୦। ସୋ ଏୱଂ ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣେନ "ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ସୁଞ୍ଞା"ତି ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପୁନ "ସୁଞ୍ଞମିଦଂ ଅତ୍ତେନ ୱା ଅତ୍ତନିୟେନ ୱା"ତି (ମ। ନି। ୩।୬୯) ଦ୍ୱିକୋଟିକଂ ସୁଞ୍ଞତଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ସୋ ଏୱଂ ନେୱ ଅତ୍ତାନଂ, ନ ପରଂ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ତନୋ ପରିକ୍ଖାରଭାୱେ ଠିତଂ ଦିସ୍ୱା ପୁନ "ନାହଂ କ୍ୱଚନି, କସ୍ସଚି କିଞ୍ଚନତସ୍ମିଂ, ନ ଚ ମମ କ୍ୱଚନି, କିସ୍ମିଞ୍ଚି କିଞ୍ଚନତତ୍ଥୀ"ତି ଯା ଏତ୍ଥ ଚତୁକୋଟିକା ସୁଞ୍ଞତା କଥିତା, ତଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି।

କଥଂ? ଅୟଞ୍ହି ନାହଂ କ୍ୱଚନୀତି କ୍ୱଚି ଅତ୍ତାନଂ ନ ପସ୍ସତି। କସ୍ସଚି କିଞ୍ଚନତସ୍ମିନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତାନଂ କସ୍ସଚି ପରସ୍ସ କିଞ୍ଚନଭାୱେ ଉପନେତବ୍ବଂ ନ ପସ୍ସତି। ଭାତିଟ୍ଠାନେୱା ଭାତରଂ, ସହାୟଟ୍ଠାନେ ୱା ସହାୟଂ, ପରିକ୍ଖାରଟ୍ଠାନେ ୱା ପରିକ୍ଖାରଂ ମଞ୍ଞିତ୍ୱା ଉପନେତବ୍ବଂ ନ ପସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ଚ ମମ କ୍ୱଚନୀତି ଏତ୍ଥ ମମ-ସଦ୍ଦଂ ତାୱ ଠପେତ୍ୱା ନ ଚ କ୍ୱଚନୀତି ପରସ୍ସ ଚ ଅତ୍ତାନଂ କ୍ୱଚି ନପସ୍ସତୀତି ଅୟମତ୍ଥୋ। ଇଦାନି ମମ-ସଦ୍ଦଂ ଆହରିତ୍ୱା ମମ କିସ୍ମିଞ୍ଚି କିଞ୍ଚନତତ୍ଥୀତି ସୋ ପରସ୍ସ ଅତ୍ତା ମମ କିସ୍ମିଞ୍ଚି କିଞ୍ଚନଭାୱେ ଅତ୍ଥୀତି ନ ପସ୍ସତୀତି। ଅତ୍ତନୋ ଭାତିଟ୍ଠାନେ ୱା ଭାତରଂ, ସହାୟଟ୍ଠାନେ ୱା ସହାୟଂ ପରିକ୍ଖାରଟ୍ଠାନେ ୱା ପରିକ୍ଖାରନ୍ତି କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଠାନେ ପରସ୍ସ ଅତ୍ତାନଂ ଇମିନା କିଞ୍ଚନଭାୱେନ ଉପନେତବ୍ବଂ ନ ପସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱମୟଂ ଯସ୍ମା ନେୱ କତ୍ଥଚି ଅତ୍ତାନଂ ପସ୍ସତି, ନ ତଂ ପରସ୍ସ କିଞ୍ଚନଭାୱେ ଉପନେତବ୍ବଂ ପସ୍ସତି, ନ ପରସ୍ସ ଅତ୍ତାନଂ ପସ୍ସତି, ନ ପରସ୍ସ ଅତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତନୋ କିଞ୍ଚନଭାୱେ ଉପନେତବ୍ବଂ ପସ୍ସତି। ତସ୍ମାନେନ ଚତୁକୋଟିକା ସୁଞ୍ଞତା ପରିଗ୍ଗହିତା ହୋତୀତି।

୭୬୧। ଏୱଂ ଚତୁକୋଟିକଂ ସୁଞ୍ଞତଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପୁନ ଛହାକାରେହି ସୁଞ୍ଞତଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। କଥଂ? ଚକ୍ଖୁ ସୁଞ୍ଞଂ ଅତ୍ତେନ ୱା ଅତ୍ତନିୟେନ ୱା ନିଚ୍ଚେନ ୱା ଧୁୱେନ ୱା ସସ୍ସତେନ ୱା ଅୱିପରିଣାମଧମ୍ମେନ ୱା…ପେ… ମନୋ ସୁଞ୍ଞୋ। ରୂପା ସୁଞ୍ଞା…ପେ… ଧମ୍ମା ସୁଞ୍ଞା। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ…ପେ… ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଂ। ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସୋତି ଏୱଂ ଯାୱ ଜରାମରଣା ନୟୋ ନେତବ୍ବୋ।

୭୬୨। ଏୱଂ ଛହାକାରେହି ସୁଞ୍ଞତଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପୁନ ଅଟ୍ଠହାକାରେହି ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – ରୂପଂ ଅସାରଂ ନିସ୍ସାରଂ ସାରାପଗତଂ ନିଚ୍ଚସାରସାରେନ ୱା ଧୁୱସାରସାରେନ ୱା ସୁଖସାରସାରେନ ୱା ଅତ୍ତସାରସାରେନ ୱା ନିଚ୍ଚେନ ୱା ଧୁୱେନ ୱା ସସ୍ସତେନ ୱା ଅୱିପରିଣାମଧମ୍ମେନ ୱା। ୱେଦନା… ସଞ୍ଞା… ସଙ୍ଖାରା… ୱିଞ୍ଞାଣଂ… ଚକ୍ଖୁ…ପେ… ଜରାମରଣଂ ଅସାରଂ ନିସ୍ସାରଂ ସାରାପଗତଂ ନିଚ୍ଚସାରସାରେନ ୱା ଧୁୱସାରସାରେନ ୱା ସୁଖସାରସାରେନ ୱା ଅତ୍ତସାରସାରେନ ୱା ନିଚ୍ଚେନ ୱା ଧୁୱେନ ୱା ସସ୍ସତେନ ୱା ଅୱିପରିଣାମଧମ୍ମେନ ୱା। ଯଥା ନଳୋ ଅସାରୋ ନିସ୍ସାରୋ ସାରାପଗତୋ। ଯଥା ଏରଣ୍ଡୋ… ଯଥା ଉଦୁମ୍ବରୋ… ଯଥା ସେତୱଚ୍ଛୋ… ଯଥା ପାଳିଭଦ୍ଦକୋ… ଯଥା ଫେଣପିଣ୍ଡୋ… ଯଥା ଉଦକବୁବ୍ବୁଳଂ… ଯଥା ମରୀଚି… ଯଥା କଦଲିକ୍ଖନ୍ଧୋ… ଯଥା ମାୟା ଅସାରା ନିସ୍ସାରା

ସାରାପଗତା, ଏୱମେୱ ରୂପଂ…ପେ… ଜରାମରଣଂ ଅସାରଂ ନିସ୍ସାରଂ ସାରାପଗତଂ ନିଚ୍ଚସାରସାରେନ ୱା…ପେ… ଅୱିପରିଣାମଧମ୍ମେନ ୱାତି (ଚୂଳନି। ମୋଘରାଜମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୮୮)।

୭୬୩। ସୋ ଏୱଂ ଅଟ୍ଠହାକାରେହି ସୁଞ୍ଞତଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପୁନ ଦସହାକାରେହି ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ରୂପଂ ରିତ୍ତତୋ ପସ୍ସତି। ତୁଚ୍ଛତୋ… ସୁଞ୍ଞତୋ… ଅନତ୍ତତୋ… ଅନିସ୍ସରିଯତୋ… ଅକାମକାରିଯତୋ… ଅଲବ୍ଭନୀଯତୋ… ଅୱସୱତ୍ତକତୋ… ପରତୋ… ୱିୱିତ୍ତତୋ ପସ୍ସତି। ୱେଦନଂ… ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣଂ ରିତ୍ତତୋ…ପେ… ୱିୱିତ୍ତତୋ ପସ୍ସତୀତି।

୭୬୪। ଏୱଂ ଦସହାକାରେହି ସୁଞ୍ଞତଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପୁନ ଦ୍ୱାଦସହାକାରେହି ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ରୂପଂ ନ ସତ୍ତୋ, ନ ଜୀୱୋ, ନ ନରୋ, ନ ମାଣୱୋ, ନ ଇତ୍ଥୀ, ନ ପୁରିସୋ, ନ ଅତ୍ତା, ନ ଅତ୍ତନିଯଂ। ନାହଂ, ନ ମମ, ନ ଅଞ୍ଞସ୍ସ, ନ କସ୍ସଚି। ୱେଦନା…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନ କସ୍ସଚୀତି (ଚୂଳନି। ମୋଘରାଜମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୮୮)।

୭୬୫। ଏୱଂ ଦ୍ୱାଦସହାକାରେହି ସୁଞ୍ଞତଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ପୁନ ତୀରଣପରିଞ୍ଞାୱସେନ ଦ୍ୱାଚତ୍ତାଲୀସାଯ ଆକାରେହି ସୁଞ୍ଞତଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ… ଦୁକ୍ଖତୋ… ରୋଗତୋ… ଗଣ୍ଡତୋ… ସଲ୍ଲତୋ… ଅଘତୋ… ଆବାଧତୋ… ପରତୋ… ପଲୋକତୋ… ଈତିତୋ… ଉପଦ୍ଦୱତୋ… ଭଯତୋ… ଉପସଗ୍ଗତୋ… ଚଲତୋ… ପଭଙ୍ଗୁତୋ… ଅଦ୍ଧୁୱତୋ… ଅତାଣତୋ… ଅଲେଣତୋ… ଅସରଣତୋ… ଅସରଣୀଭୂତତୋ… ରିତ୍ତତୋ… ତୁଚ୍ଛତୋ… ସୁଞ୍ଞତୋ… ଅନତ୍ତତୋ… ଅନସ୍ସାଦତୋ… ଆଦୀନୱତୋ… ୱିପରିଣାମଧମ୍ମତୋ… ଅସ୍ସାରକତୋ… ଅଘମୂଲତୋ… ୱଧକତୋ… ୱିଭୱତୋ… ସାସୱତୋ… ସଙ୍ଖତତୋ… ମାରାମିସତୋ… ଜାତିଧମ୍ମତୋ… ଜରାଧମ୍ମତୋ… ବ୍ୟାଧିଧମ୍ମତୋ… ମରଣଧମ୍ମତୋ… ସୋକପରିଦେୱଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସୁପାଯାସଧମ୍ମତୋ… ସମୁଦଯତୋ… ଅତ୍ଥଙ୍ଗମତୋ… ଅନସ୍ସାଦତୋ … ଆଦୀନୱତୋ… ନିସ୍ସରଣତୋ ପସ୍ସତି। ୱେଦନଂ…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ…ପେ… ନିସ୍ସରଣତୋ ପସ୍ସତି।

ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ – ''ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ…ପେ… ନିସ୍ସରଣତୋ ପସ୍ସନ୍ତୋ ସୁଞ୍ଞତୋ ଲୋକଂ ଅୱେକ୍ଖତି। ୱେଦନଂ…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ… ପେ… ନିସ୍ସରଣତୋ ପସ୍ସନ୍ତୋ ସୁଞ୍ଞତୋ ଲୋକଂ ଅୱେକ୍ଖତି''।

''ସୁଞ୍ଞତୋ ଲୋକଂ ଅୱେକ୍ଖସ୍ସୁ, ମୋଘରାଜ ସଦା ସତୋ;

ଅତ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠିଂ ଊହଚ୍ଚ, ଏୱଂ ମଚ୍ଚୁତରୋ ସିଯା;

ଏୱଂ ଲୋକଂ ଅୱେକ୍ଖନ୍ତଂ, ମଚ୍ଚୁରାଜା ନ ପସ୍ସତୀ''ତି। (ସୁ। ନି। ୧୧୨୫; ଚୂଳନି। ମୋଘରାଜମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୮୮);

୭୬୬। ଏୱଂ ସୁଞ୍ଞତୋ ଦିସ୍ୱା ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଭଯଞ୍ଚ ନନ୍ଦିଞ୍ଚ ୱିପ୍ପହାଯ ସଙ୍ଖାରେସୁ ଉଦାସୀନୋ ଅହୋସି ମଜ୍ଝତ୍ତୋ, ଅହନ୍ତି ୱା ମମନ୍ତି ୱା ନ ଗଣ୍ହାତି ୱିସ୍ସଟ୍ଠଭରିଯୋ ୱିଯ ପୁରିସୋ।

ଯଥା ନାମ ପୁରିସସ୍ସ ଭରିଯା ଭୱେଯ୍ୟ ଇଟ୍ଠା କନ୍ତା ମନାପା, ସୋ ତାଯ ୱିନା ମୁହୁତ୍ତମ୍ପି ଅଧିୱାସେତୁଂ ନ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟ, ଅତିୱିଯ ନଂ ମମାଯେଯ୍ୟ, ସୋ ତଂ ଇତ୍ଥିଂ ଅଞ୍ଞେନ ପୁରିସେନ ସଦ୍ଧିଂ ଠିତଂ ୱା ନିସିନ୍ନଂ ୱା କଥେନ୍ତିଂ ୱା ହସନ୍ତିଂ ୱା ଦିସ୍ୱା କୁପିତୋ ଅସ୍ସ ଅନତ୍ତମନୋ, ଅଧିମତ୍ତଂ ଦୋମନସ୍ସଂ ପଟିସଂୱେଦେଯ୍ୟ। ସୋ ଅପରେନ ସମଯେନ ତସ୍ସା ଇତ୍ଥିଯା ଦୋସଂ ଦିସ୍ୱା ମୁଞ୍ଚିତୁକାମୋ ହୁତ୍ୱା ତଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ନ ନଂ ମମାତି ଗଣ୍ହେଯ୍ୟ। ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ତଂ ଯେନକେନଚି ସଦ୍ଧିଂ ଯଂକିଞ୍ଚି କୁରୁମାନଂ ଦିସ୍ୱାପି ନେୱ କୁପ୍ପେଯ୍ୟ, ନ ଦୋମନସ୍ସଂ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ଉଦାସୀନୋୱ ଭୱେଯ୍ୟ ମଜ୍ଝତ୍ତୋ। ଏୱମେୱାଯଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେହି ମୁଞ୍ଚିତୁକାମୋ ହୁତ୍ୱା ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଯ ସଙ୍ଖାରେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଅହଂ ମମାତି ଗହେତବ୍ବଂ ଅଦିସ୍ୱା ଭଯଞ୍ଚ ନନ୍ଦିଞ୍ଚ ୱିପ୍ପହାଯ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୁ ଉଦାସୀନୋ ହୋତି ମଜ୍ଝତ୍ତୋ।

ତସ୍ସ ଏୱଂ ଜାନତୋ ଏୱଂ ପସ୍ସତୋ ତୀସୁ ଭୱେସୁ ଚତୂସୁ ଯୋନୀସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଗତୀସୁ ସତ୍ତସୁ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀସୁ ନୱସୁ ସତ୍ତାୱାସେସୁ ଚିତ୍ତଂ ପତିଲୀଯତି ପତିକୁଟତି ପତିୱତ୍ତତି ନ ସମ୍ପସାରିଯତି, ଉପେକ୍ଖା ୱା ପାଟିକୁଲ୍ୟତା ୱା ସଣ୍ଠାତି।

ସେଯ୍ୟଥାପି ନାମ ପଦୁମପଲାସେ ଈସକପୋଣେ ଉଦକଫୁସିତାନି ପତିଲୀଯନ୍ତି ପତିକୁଟନ୍ତି ପତିୱତ୍ତନ୍ତି ନ ସମ୍ପସାରିଯନ୍ତି, ଏୱମେୱ…ପେ… ସେଯ୍ୟଥାପି ନାମ କୁକ୍କୁଟପତ୍ତଂ ୱା ନହାରୁଦଦ୍ଦୁଲଂ ୱା ଅଗ୍ଗିମ୍ହି ପକ୍ଖିତ୍ତଂ ପତିଲୀଯତି ପତିକୁଟତି ପତିୱତ୍ତତି ନ ସମ୍ପସାରିଯତି (ଅ। ନି। ୭।୪୯),

ଏୱମେୱ ତସ୍ସ ତୀସୁ ଭୱେସୁ ଚିତ୍ତଂ…ପେ… ଉପେକ୍ଖା ୱା ପାଟିକୁଲ୍ୟତା ୱା ସଣ୍ଠାତି। ଇଚସ୍ସ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣଂ ନାମ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି।

୭୬୭। ତଂ ପନେତଂ ସଚେ ସନ୍ତିପଦଂ ନିବ୍ବାନଂ ସନ୍ତତୋ ପସ୍ସତି, ସବ୍ବଂ ସଙ୍ଖାରପ୍ପୱତ୍ତଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ନିବ୍ବାନମେୱ ପକ୍ଖନ୍ଦତି। ନୋ ଚେ ନିବ୍ବାନଂ ସନ୍ତତୋ ପସ୍ସତି, ପୁନପ୍ପୁନଂ ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣମେୱ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି ସାମୁଦ୍ଦିକାନଂ ଦିସାକାକୋ ୱିଯ। ସାମୁଦ୍ଦିକା କିର ୱାଣିଜକା ନାୱଂ ଆରୋହନ୍ତା ଦିସାକାକଂ ନାମ ଗଣ୍ହନ୍ତି, ତେ ଯଦା ନାୱା ୱାତକ୍ଖିତ୍ତା ୱିଦେସଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତି, ତୀରଂ ନ ପଞ୍ଞାଯତି, ତଦା ଦିସାକାକଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତି। ସୋ କୂପକଯଟ୍ଠିତୋ ଆକାସଂ ଲଙ୍ଘିତ୍ୱା ସବ୍ବା ଦିସା ଚ ୱିଦିସା ଚ ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ସଚେ ତୀରଂ ପସ୍ସତି, ତଦଭିମୁଖୋୱ ଗଚ୍ଛତି। ନୋ ଚେ ପସ୍ସତି, ପୁନପ୍ପୁନଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା କୂପକଯଟ୍ଠିଂଯେୱ ଅଲ୍ଲୀଯତି। ଏୱମେୱ ସଚେ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣଂ ସନ୍ତିପଦଂ ନିବ୍ବାନଂ ସନ୍ତତୋ ପସ୍ସତି, ସବ୍ବଂ ସଙ୍ଖାରପ୍ପୱତ୍ତଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ନିବ୍ବାନମେୱ ପକ୍ଖନ୍ଦତି। ନୋ ଚେ ପସ୍ସତି, ପୁନପ୍ପୁନଂ ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣମେୱ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି।

ତଦିଦଂ ସୁପ୍ପଗ୍ଗେ ପିଟ୍ଠଂ ୱଟ୍ଟଯମାନଂ ୱିଯ। ନିବ୍ବଟ୍ଟିତକପ୍ପାସଂ ୱିହନମାନଂ ୱିଯ ନାନପ୍ପକାରତୋ ସଙ୍ଖାରେ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଭଯଞ୍ଚ ନନ୍ଦିଞ୍ଚ ପହାଯ ସଙ୍ଖାରୱିଚିନନେ ମଜ୍ଝତ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା ତିୱିଧାନୁପସ୍ସନାୱସେନ ତିଟ୍ଠତି। ଏୱଂ ତିଟ୍ଠମାନଂ ତିୱିଧୱିମୋକ୍ଖମୁଖଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ୱା ସତ୍ତଅରିଯପୁଗ୍ଗଲୱିଭାଗାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି।

୭୬୮। ତତ୍ରିଦଂ ତିୱିଧାନୁପସ୍ସନାୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ ତିଣ୍ଣଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଆଧିପତେଯ୍ୟୱସେନ ତିୱିଧୱିମୋକ୍ଖମୁଖଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜତି ନାମ। ତିସ୍ସୋ ହି ଅନୁପସ୍ସନା ତୀଣି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖାନୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଯଥାହ –

''ତୀଣି ଖୋ ପନିମାନି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖାନି ଲୋକନିଯ୍ୟାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି, ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେ ପରିଚ୍ଛେଦପରିୱଟୁମତୋ ସମନୁପସ୍ସନତାଯ, ଅନିମିତ୍ତାଯ ଚ ଧାତୁଯା ଚିତ୍ତସମ୍ପକ୍ଖନ୍ଦନତାଯ, ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୁ ମନୋସମୁତ୍ତେଜନତାଯ, ଅପ୍ପଣିହିତାଯ ଚ ଧାତୁଯା ଚିତ୍ତସମ୍ପକ୍ଖନ୍ଦନତାଯ, ସବ୍ବଧମ୍ମେ ପରତୋ ସମନୁପସ୍ସନତାଯ, ସୁଞ୍ଞତାଯ ଚ ଧାତୁଯା ଚିତ୍ତସମ୍ପକ୍ଖନ୍ଦନତାଯ, ଇମାନି ତୀଣି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖାନି ଲୋକନିଯ୍ୟାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀ''ତି (ପଟି। ମ। ୧। ୨୧୯)।

ତତ୍ଥ ପରିଚ୍ଛେଦପରିୱଟୁମତୋତି ଉଦଯବ୍ବଯୱସେନ ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ଚେୱ ପରିୱଟୁମତୋ ଚ। ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନଂ ହି ''ଉଦଯତୋ ପୁବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ନତ୍ଥୀ''ତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ତେସଂ ଗତିଂ ସମନ୍ନେସମାନଂ ''ୱଯତୋ ପରଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଏତ୍ଥେୱ ଅନ୍ତରଧାଯନ୍ତୀ''ତି ପରିୱଟୁମତୋ ସମନୁପସ୍ସତି। ମନୋସମୁତ୍ତେଜନତାଯାତି ଚିତ୍ତସଂୱେଜନତାଯ । ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନେନ ହି ସଙ୍ଖାରେସୁ ଚିତ୍ତଂ ସଂୱେଜେତି। ପରତୋ ସମନୁପସ୍ସନତାଯାତି ''ନାହଂ, ନ ମମା''ତି ଏୱଂ ଅନତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସନତାଯ। ଇତି ଇମାନି ତୀଣି ପଦାନି ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦୀନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ତେନେୱ ତଦନନ୍ତରେ ପଞ୍ହୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସିକରୋତୋ ଖଯତୋ ସଙ୍ଖାରା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ଦୁକ୍ଖତୋ ମନସିକରୋତୋ ଭଯତୋ ସଙ୍ଖାରା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ଅନତ୍ତତୋ ମନସିକରୋତୋ ସୁଞ୍ଞତୋ ସଙ୍ଖାରା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୀ''ତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୧୯)।

୭୬୯। କତମେ ପନ ତେ ୱିମୋକ୍ଖା, ଯେସଂ ଇମାନି ଅନୁପସ୍ସନାନି ମୁଖାନୀତି? ଅନିମିତ୍ତୋ, ଅପ୍ପଣିହିତୋ, ସୁଞ୍ଞତୋତି ଏତେ ତଯୋ। ୱୁତ୍ତଂ ହେତଂ ''ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ଅଧିମୋକ୍ଖବହୁଲୋ ଅନିମିତ୍ତଂ ୱିମୋକ୍ଖଂ ପଟିଲଭତି। ଦୁକ୍ଖତୋ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ପସ୍ସଦ୍ଧିବହୁଲୋ ଅପ୍ପଣିହିତଂ ୱିମୋକ୍ଖଂ ପଟିଲଭତି। ଅନତ୍ତତୋ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ୱେଦବହୁଲୋ ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖଂ ପଟିଲଭତୀ''ତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୨୩)।

ଏତ୍ଥ ଚ ଅନିମିତ୍ତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋତି ଅନିମିତ୍ତାକାରେନ ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ। ସୋ ହି ଅନିମିତ୍ତାଯ ଧାତୁଯା ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଅନିମିତ୍ତୋ। କିଲେସେହି ଚ ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ୱିମୋକ୍ଖୋ। ଏତେନେୱ ନଯେନ ଅପ୍ପଣିହିତାକାରେନ ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋ ଅପ୍ପଣିହିତୋ। ସୁଞ୍ଞତାକାରେନ ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋ ସୁଞ୍ଞତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୭୭୦। ଯଂ ପନ ଅଭିଧମ୍ମେ ''ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଝାନଂ ଭାୱେତି ନିଯ୍ୟାନିକଂ ଅପଚଯଗାମିଂ ଦିଟ୍ଠିଗତାନଂ ପହାନାଯ ପଠମାଯ ଭୂମିଯା ପତ୍ତିଯା ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହି ପଠମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି ଅପ୍ପଣିହିତଂ ସୁଞ୍ଞତ''ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୩୪୩ ଆଦଯୋ) ଏୱଂ ୱିମୋକ୍ଖଦ୍ୱଯମେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ୱିପସ୍ସନାଗମନଂ ସନ୍ଧାଯ। ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ହି କିଞ୍ଚାପି ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ –

''ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ ନିଚ୍ଚତୋ ଅଭିନିୱେସଂ ମୁଞ୍ଚତୀତି ସୁଞ୍ଞତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋ। ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ ସୁଖତୋ ଅଭିନିୱେସଂ। ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ ଅତ୍ତତୋ ଅଭିନିୱେସଂ ମୁଞ୍ଚତୀତି ସୁଞ୍ଞତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋ''ତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୨୯) ଏୱଂ ଅଭିନିୱେସଂ ମୁଞ୍ଚନୱସେନ ସୁଞ୍ଞତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋତି ଚ,

‘‘ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣଂ ନିଚ୍ଚତୋ ନିମିତ୍ତଂ ମୁଞ୍ଚତୀତି ଅନିମିତ୍ତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋ। ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣଂ ସୁଖତୋ ନିମିତ୍ତଂ, ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣଂ ଅତ୍ତତୋ ନିମିତ୍ତଂ ମୁଞ୍ଚତୀତି ଅନିମିତ୍ତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୨୯) ଏୱଂ ନିମିତ୍ତଂ ମୁଞ୍ଚନୱସେନ ଅନିମିତ୍ତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋତି ଚ,

‘‘ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣଂ ନିଚ୍ଚତୋ ପଣିଧିଂ ମୁଞ୍ଚତୀତି ଅପ୍ପଣିହିତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋ। ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣଂ ସୁଖତୋ ପଣିଧିଂ। ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣଂ ଅତ୍ତତୋ ପଣିଧିଂ ମୁଞ୍ଚତୀତି ଅପ୍ପଣିହିତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୨୯) ଏୱଂ ପଣିଧିଂ ମୁଞ୍ଚନୱସେନ ଅପ୍ପଣିହିତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋତି ଚ –

ୱୁତ୍ତଂ। ତଥାପି ତଂ ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତସ୍ସ ଅୱିଜହନତୋ ନ ନିପ୍ପରିୟାୟେନ ଅନିମିତ୍ତଂ। ନିପ୍ପରିୟାୟେନ ପନ ସୁଞ୍ଞତଞ୍ଚେୱ ଅପ୍ପଣିହିତଞ୍ଚ। ତସ୍ସ ଚ ଆଗମନୱସେନ ଅରିୟମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ୱିମୋକ୍ଖୋ ଉଦ୍ଧଟୋ। ତସ୍ମା ଅପ୍ପଣିହିତଂ ସୁଞ୍ଞତନ୍ତି ୱିମୋକ୍ଖଦ୍ୱୟମେୱ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅୟଂ ତାୱେତ୍ଥ ୱିମୋକ୍ଖକଥା।

୭୭୧। ଯଂ ପନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସତ୍ତଅରିୟପୁଗ୍ଗଲୱିଭାଗାୟ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀ’’ତି, ତତ୍ଥ ସଦ୍ଧାନୁସାରୀ, ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ, କାୟସକ୍ଖି, ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ, ଧମ୍ମାନୁସାରୀ, ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତୋ, ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋତି ଇମେ ତାୱ ସତ୍ତ ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲା, ତେସଂ ୱିଭାଗାୟ ଇଦଂ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞ୍ଞାଣଂ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି।

୭୭୨। ଯୋ ହି ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ଅଧିମୋକ୍ଖବହୁଲୋ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ପଟିଲଭତି, ସୋ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସଦ୍ଧାନୁସାରୀ ହୋତି। ସେସେସୁ ସତ୍ତସୁ ଠାନେସୁ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ।

୭୭୩। ଯୋ ପନ ଦୁକ୍ଖତୋ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ପସ୍ସଦ୍ଧିବହୁଲୋ ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ପଟିଲଭତି, ସୋ ସବ୍ବତ୍ଥ କାୟସକ୍ଖି ନାମ ହୋତି। ଅରୂପଜ୍ଝାନଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅଗ୍ଗଫଲପ୍ପତ୍ତୋ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ ନାମ ହୋତି।

୭୭୪। ଯୋ ପନ ଅନତ୍ତତୋ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ୱେଦବହୁଲୋ ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ପଟିଲଭତି, ସୋ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଧମ୍ମାନୁସାରୀ ହୋତି। ଛସୁ ଠାନେସୁ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତୋ ଅଗ୍ଗଫଲେ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋତି।

୭୭୫। ୱୁତ୍ତଂ ହେତଂ –

‘‘ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସିକରୋତୋ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଅଧିମତ୍ତଂ ହୋତି। ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ଅଧିମତ୍ତତ୍ତା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଂ ପଟିଲଭତି, ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ସଦ୍ଧାନୁସାରୀ’’ତି।

ତଥା ‘‘ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସିକରୋତୋ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଅଧିମତ୍ତଂ ହୋତି, ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ଅଧିମତ୍ତତ୍ତା ସୋତାପତ୍ତିଫଲଂ ସଚ୍ଛିକତଂ ହୋତି, ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ’’ତିଆଦି (ପଟି। ମ। ୧।୨୨୧)।

୭୭୬। ଅପରମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ସଦ୍ଦହନ୍ତୋ ୱିମୁତ୍ତୋତି ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ। ଫୁଟ୍ଠନ୍ତଂ ସଚ୍ଛିକତୋତି କାୟସକ୍ଖି। ଦିଟ୍ଠନ୍ତଂ ପତ୍ତୋତି ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତୋ। ସଦ୍ଦହନ୍ତୋ ୱିମୁଚ୍ଚତୀତି ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ। ଝାନଫସ୍ସଂ ପଠମଂ ଫୁସତି ପଚ୍ଛା ନିରୋଧଂ ନିବ୍ବାନଂ ସଚ୍ଛିକରୋତୀତି କାୟସକ୍ଖି। ‘ଦୁକ୍ଖା ସଙ୍ଖାରା, ସୁଖୋ ନିରୋଧୋ’ତି ଞାତଂ ହୋତି ଦିଟ୍ଠଂ ୱିଦିତଂ ସଚ୍ଛିକତଂ ଫୁସିତଂ ପଞ୍ଞାୟାତି ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତୋ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୨୧)।

୭୭୭। ଇତରେସୁ ପନ ଚତୂସୁ ସଦ୍ଧଂ ଅନୁସରତି, ସଦ୍ଧାୟ ୱା ଅନୁସରତି ଗଚ୍ଛତୀତି ସଦ୍ଧାନୁସାରୀ। ତଥା ପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତଂ ଧମ୍ମଂ ଅନୁସରତି, ଧମ୍ମେନ ୱା ଅନୁସରତୀତି ଧମ୍ମାନୁସାରୀ। ଅରୂପଜ୍ଝାନେନ ଚେୱ ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ଚାତି ଉଭତୋଭାଗେନ ୱିମୁତ୍ତୋତି ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ। ପଜାନନ୍ତୋ ୱିମୁତ୍ତୋତି ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋତି ଏୱଂ ୱଚନତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞ୍ଞାଣଂ।

୭୭୮। ତଂ ପନେତଂ ପୁରିମେନ ଞାଣଦ୍ୱୟେନ ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ। ତେନାହୁ ପୋରାଣା – ‘‘ଇଦଂ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞ୍ଞାଣଂ ଏକମେୱ ତୀଣି ନାମାନି ଲଭତି, ହେଟ୍ଠା ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାଞ୍ଞାଣଂ ନାମ ଜାତଂ, ମଜ୍ଝେ ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣଂ ନାମ, ଅନ୍ତେ ଚ ସିଖାପ୍ପତ୍ତଂ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞ୍ଞାଣଂ ନାମ’’।

୭୭୯। ପାଠଇଯମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ –

''କଥଂ ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତା-ପଟିସଙ୍ଖା-ସନ୍ତିଟ୍ଠନା ପଞ୍ଞା ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାସୁ ଞାଣଂ? ଉପ୍ପାଦଂ ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତା-ପଟିସଙ୍ଖା-ସନ୍ତିଟ୍ଠନା ପଞ୍ଞା ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାସୁ ଞାଣଂ। ପୱତ୍ତଂ…ପେ… ନିମିତ୍ତଂ…ପେ… ଉପାଯାସଂ ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାପଟିସଙ୍ଖା-ସନ୍ତିଟ୍ଠନା ପଞ୍ଞା ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାସୁ ଞାଣଂ। ଉପ୍ପାଦୋ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି… ପେ… ଭଯନ୍ତି…ପେ… ସାମିସନ୍ତି…ପେ… ଉପ୍ପାଦୋ ସଙ୍ଖାରାତି…ପେ… ଉପାଯାସୋ ସଙ୍ଖାରାତି ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତା-ପଟିସଙ୍ଖା-ସନ୍ତିଟ୍ଠନା ପଞ୍ଞା ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାସୁ ଞାଣ''ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୧।୫୪)।

୭୮୦। ତତ୍ଥ ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତା ଚ ସା ପଟିସଙ୍ଖା ଚ ସନ୍ତିଟ୍ଠନା ଚାତି ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତା-ପଟିସଙ୍ଖା-ସନ୍ତିଟ୍ଠନା। ଇତି ପୁବ୍ବଭାଗେ ନିବ୍ବିଦାଞାଣେନ ନିବ୍ବିନ୍ନସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଦୀନି ପରିଚ୍ଚଜିତୁକାମତା ମୁଞ୍ଚିତୁକାମତା। ମୁଞ୍ଚନସ୍ସ ଉପାଯକରଣତ୍ଥଂ ମଜ୍ଝେ ପଟିସଙ୍ଖାନଂ ପଟିସଙ୍ଖା। ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅୱସାନେ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନଂ ସନ୍ତିଟ୍ଠନା। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଉପ୍ପାଦୋ ସଙ୍ଖାରା, ତେ ସଙ୍ଖାରେ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତୀତି ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା''ତିଆଦି (ପଟି। ମ। ୧।୫୪) ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ଏକମେୱିଦଂ ଞାଣଂ।

୭୮୧। ଅପିଚ ଇମାଯପି ପାଠଇଯା ଇଦଂ ଏକମେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱୁତ୍ତଂ ହେତଂ – ''ଯା ଚ ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତା, ଯା ଚ ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନା, ଯା ଚ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା, ଇମେ ଧମ୍ମା ଏକତ୍ଥା, ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ ନାନ''ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୨୭)।

୭୮୨। ଏୱଂ ଅଧିଗତସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖସ୍ସ ପନ ଇମସ୍ସ କୁଲପୁତ୍ତସ୍ସ ୱିପସ୍ସନା ସିଖାପ୍ପତ୍ତା ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀ ହୋତି। ସିଖାପ୍ପତ୍ତା ୱିପସ୍ସନାତି ୱା ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀତି ୱା ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଦିଞାଣତ୍ତଯସ୍ସେୱ ଏତଂ ନାମଂ। ସା ହି ସିଖଂ ଉତ୍ତମଭାୱଂ ପତ୍ତତ୍ତା ସିଖାପ୍ପତ୍ତା। ୱୁଟ୍ଠାନଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀ। ୱୁଟ୍ଠାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ବହିଦ୍ଧାନିମିତ୍ତଭୂତତୋ ଅଭିନିୱିଟ୍ଠୱତ୍ଥୁତୋ ଚେୱ ଅଜ୍ଝତ୍ତପୱତ୍ତତୋ ଚ ୱୁଟ୍ଠହନତୋ ମଗ୍ଗୋ, ତଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀ, ମଗ୍ଗେନ ସଦ୍ଧିଂ ଘଟିଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୭୮୩। ତତ୍ରାଯଂ ଅଭିନିୱେସୱୁଟ୍ଠାନାନଂ ଆୱିଭାୱତ୍ଥାଯ ମାତିକା – ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଅଜ୍ଝତ୍ତା ୱୁଟ୍ଠାତି, ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ବହିଦ୍ଧା ୱୁଟ୍ଠାତି , ବହିଦ୍ଧା ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ବହିଦ୍ଧା ୱୁଟ୍ଠାତି, ବହିଦ୍ଧା ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଅଜ୍ଝତ୍ତା ୱୁଟ୍ଠାତି, ରୂପେ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ରୂପା ୱୁଟ୍ଠାତି, ରୂପେ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଅରୂପା ୱୁଟ୍ଠାତି, ଅରୂପେ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଅରୂପା ୱୁଟ୍ଠାତି, ଅରୂପେ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ରୂପା ୱୁଟ୍ଠାତି, ଏକପ୍ପହାରେନ ପଞ୍ଚହି ଖନ୍ଧେହି ୱୁଟ୍ଠାତି, ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଅନିଚ୍ଚତୋ ୱୁଟ୍ଠାତି, ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖତୋ, ଅନତ୍ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାତି, ଦୁକ୍ଖତୋ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖତୋ, ଅନିଚ୍ଚତୋ, ଅନତ୍ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାତି, ଅନତ୍ତତୋ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଅନତ୍ତତୋ, ଅନିଚ୍ଚତୋ, ଦୁକ୍ଖତୋ ୱୁଟ୍ଠାତି।

୭୮୪। କଥଂ? ଇଧେକଚ୍ଚୋ ଆଦିତୋୱ ଅଜ୍ଝତ୍ତସଙ୍ଖାରେସୁ ଅଭିନିୱିସତି, ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ତେ ପସ୍ସତି। ଯସ୍ମା ପନ ନ ସୁଦ୍ଧଅଜ୍ଝତ୍ତଦସ୍ସନମତ୍ତେନେୱ ମଗ୍ଗୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ବହିଦ୍ଧାପି ଦଟ୍ଠବ୍ବମେୱ, ତସ୍ମା ପରସ୍ସ ଖନ୍ଧେପି ଅନୁପାଦିଣ୍ଣସଙ୍ଖାରେପି ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତାତି ପସ୍ସତି। ସୋ କାଲେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସମ୍ମସତି, କାଲେନ ବହିଦ୍ଧା। ତସ୍ସେୱଂ ସମ୍ମସତୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସମ୍ମସନକାଲେ ୱିପସ୍ସନା ମଗ୍ଗେନ ସଦ୍ଧିଂ ଘଟିଯତି। ଅଯଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଅଜ୍ଝତ୍ତା ୱୁଟ୍ଠାତି ନାମ।

ସଚେ ପନସ୍ସ ବହିଦ୍ଧା ସମ୍ମସନକାଲେ ୱିପସ୍ସନା ମଗ୍ଗେନ ସଦ୍ଧିଂ ଘଟିଯତି, ଅଯଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ବହିଦ୍ଧା ୱୁଟ୍ଠାତି ନାମ। ଏସ ନଯୋ ବହିଦ୍ଧା ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ବହିଦ୍ଧା ଚ ଅଜ୍ଝତ୍ତା ଚ ୱୁଟ୍ଠାନେପି।

୭୮୫। ଅପରୋ ଆଦିତୋୱ ରୂପେ ଅଭିନିୱିସତି, ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଭୂତରୂପଞ୍ଚ ଉପାଦାରୂପଞ୍ଚ ରାସିଂ କତ୍ୱା ପସ୍ସତି। ଯସ୍ମା ପନ ନ ସୁଦ୍ଧରୂପଦସ୍ସନମତ୍ତେନେୱ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ଅରୂପମ୍ପି ଦଟ୍ଠବ୍ବମେୱ। ତସ୍ମା ତଂ ରୂପଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଂ ୱେଦନଂ ସଞ୍ଞଂ ସଙ୍ଖାରେ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ ''ଇଦଂ ଅରୂପ''ନ୍ତି ଅରୂପଂ ପସ୍ସତି। ସୋ କାଲେନ ରୂପଂ ସମ୍ମସତି, କାଲେନ ଅରୂପଂ । ତସ୍ସେୱଂ ସମ୍ମସତୋ ରୂପସମ୍ମସନକାଲେ ୱିପସ୍ସନା ମଗ୍ଗେନ ସଦ୍ଧିଂ ଘଟିଯତି, ଅଯଂ ରୂପେ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ରୂପା ୱୁଟ୍ଠାତି ନାମ।

ସଚେ ପନସ୍ସ ଅରୂପସମ୍ମସନକାଲେ ୱିପସ୍ସନା ମଗ୍ଗେନ ସଦ୍ଧିଂ ଘଟିଯତି, ଅଯଂ ଅରୂପେ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଅରୂପା ୱୁଟ୍ଠାତି ନାମ। ଏସ ନଯୋ ଅରୂପେ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଅରୂପା ଚ ରୂପା ଚ ୱୁଟ୍ଠାନେପି।

୭୮୬। ''ଯଂକିଞ୍ଚି ସମୁଦଯଧମ୍ମଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ନିରୋଧଧମ୍ମ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୨୯୮) ଏୱଂ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଏୱମେୱ ୱୁଟ୍ଠାନକାଲେ ପନ

ଏକପ୍ପହାରେନ ପଞ୍ଚହି ଖନ୍ଧେହି ୱୁଟ୍ଠାତି ନାମ।

୭୮୭। ଏକୋ ଆଦିତୋୱ ଅନିଚ୍ଛତୋ ସଞ୍ଚାରେ ସମ୍ମସତି। ଯସ୍ମା ପନ ନ ଅନିଚ୍ଛତୋ ସମ୍ମସନମତ୍ତେନେୱ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ଦୁକ୍ଖତୋପି ଅନତ୍ତତୋପି ସମ୍ମସିତବ୍ବମେୱ, ତସ୍ମା ଦୁକ୍ଖତୋପି ଅନତ୍ତତୋପି ସମ୍ମସତି। ତସ୍ସେୱଂ ପଟିପନସ୍ସ ଅନିଚ୍ଛତୋ ସମ୍ମସନକାଲେ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ଅଯଂ ଅନିଚ୍ଛତୋ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଅନିଚ୍ଛତୋ ୱୁଟ୍ଠାତି ନାମ।

ସଚେ ପନସ୍ସ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନତ୍ତତୋ ସମ୍ମସନକାଲେ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ଅଯଂ ଅନିଚ୍ଛତୋ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖତୋ, ଅନତ୍ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାତି ନାମ। ଏସ ନଯୋ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନତ୍ତତୋ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ସେସୱୁଟ୍ଠାନେସୁପି।

୭୮୮। ଏତ୍ଥ ଚ ଯୋପି ଅନିଚ୍ଛତୋ ଅଭିନିୱିଟ୍ଠୋ, ଯୋପି ଦୁକ୍ଖତୋ, ଯୋପି ଅନତ୍ତତୋ, ୱୁଟ୍ଠାନକାଲେ ଚ ଅନିଚ୍ଛତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି। ତଯୋପି ଜନା ଅଧିମୋକ୍ଖବହୁଲା ହୋନ୍ତି, ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଟିଲଭନ୍ତି, ଅନିମିତ୍ତୱିମୋକ୍ଖେନ ୱିମୁଚ୍ଚନ୍ତି, ପଠମମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସଦ୍ଧାନୁସାରିନୋ ହୋନ୍ତି, ସତ୍ତସୁ ଠାନେସୁ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତା। ସଚେ ପନ ଦୁକ୍ଖତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ତଯୋପି ଜନା ପସ୍ସଦ୍ଧିବହୁଲା ହୋନ୍ତି, ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଟିଲଭନ୍ତି, ଅପ୍ପଣିହିତୱିମୋକ୍ଖେନ ୱିମୁଚ୍ଚନ୍ତି, ସବ୍ବତ୍ଥ କାଯସକ୍ଖିନୋ ହୋନ୍ତି। ଯସ୍ସ ପନେତ୍ଥ ଅରୂପଜ୍ଝାନଂ ପାଦକଂ, ସୋ ଅଗ୍ଗଫଲେ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ ହୋତି। ଅଥ ନେସଂ ଅନତ୍ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ତଯୋପି ଜନା ୱେଦବହୁଲା ହୋନ୍ତି, ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଟିଲଭନ୍ତି, ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖେନ ୱିମୁଚ୍ଚନ୍ତି, ପଠମମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଧମ୍ମାନୁସାରିନୋ ହୋନ୍ତି, ଛସୁ ଠାନେସୁ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତା ଅଗ୍ଗଫଲେ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତାତି।

୭୮୯। ଇଦାନି ସଦ୍ଧିଂ ପୁରିମପଚ୍ଛିମଞାଣେହି ଇମିସ୍ସା ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଯା ୱିପସ୍ସନାଯ ଆୱିଭାୱତ୍ଥଂ ଦ୍ୱାଦସ ଉପମା ୱେଦିତବ୍ବା। ତାସଂ ଇଦଂ ଉଦ୍ଦାନଂ –

''ୱଗ୍ଗୁଲୀ କଣ୍ହସପ୍ପୋ ଚ, ଘରଂ ଗୋ ଯକ୍ଖି ଦାରକୋ;

ଖୁଦଂ ପିପାସଂ ସୀତୁଣ୍ହଂ, ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିସେନ ଚା''ତି।

ଇମା ଚ ଉପମା ଭଯତୁପଟ୍ଠାନତୋ ପଭୁତି ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଞାଣେ ଠତ୍ୱା ଆହରିତୁଂ ୱଟ୍ଟେଯ୍ୟୁଂ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ ଆହରିଯମାନାସୁ ଭଯତୁପଟ୍ଠାନତୋ ଯାୱ ଫଲଞାଣଂ ସବ୍ବଂ ପାକଟଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ଇଧେୱ ଆହରିତବ୍ବାତି ୱୁତ୍ତା।

୭୯୦।ୱଗ୍ଗୁଲୀତି ଏକା କିର ୱଗ୍ଗୁଲୀ ''ଏତ୍ଥ ପୁପ୍ଫଂ ୱା ଫଲଂ ୱା ଲଭିସ୍ସାମୀ''ତି ପଞ୍ଚସାଖେ ମଧୁକରୁକ୍ଖେ ନିଲୀଯିତ୍ୱା ଏକଂ ସାଖଂ ପରାମସିତ୍ୱା ନ ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚି ପୁପ୍ଫଂ ଫଲଂ ୱା ଗଯ୍ହୁପଗଂ ଅଦ୍ଦସ। ଯଥା ଚ ଏକଂ, ଏୱଂ ଦୁତିଯଂ, ତତିଯଂ, ଚତୁତ୍ଥଂ। ପଞ୍ଚମମ୍ପି ସାଖଂ ପରାମସିତ୍ୱା ନାଦ୍ଦସ। ସା ''ଅଫଲୋ ୱତାଯଂ ରୁକ୍ଖୋ, ନତ୍ଥେତ୍ଥ କିଞ୍ଚି ଗଯ୍ହୁପଗ''ନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖେ ଆଲଯଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଉଜୁକାଯ ସାଖାଯ ଆରୁଯ୍ହ ୱିଟପନ୍ତରେନ ସୀସଂ ନୀହରିତ୍ୱା ଉଦ୍ଧଂ ଉଲ୍ଲୋକେତ୍ୱା ଆକାସେ ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଫଲରୁକ୍ଖେ ନିଲୀଯତି।

ତତ୍ଥ ୱଗ୍ଗୁଲି ୱିଯ ଯୋଗାୱଚରୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ପଞ୍ଚସାଖୋ ମଧୁକରୁକ୍ଖୋ ୱିଯ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା, ତତ୍ଥ ୱଗ୍ଗୁଲିଯା ନିଲୀଯନଂ ୱିଯ ଯୋଗିନୋ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକେ ଅଭିନିୱେସୋ, ତସ୍ସା ଏକେକଂ ସାଖଂ ପରାମସିତ୍ୱା କିଞ୍ଚି ଗଯ୍ହୁପଗଂ ଅଦିସ୍ୱା ଅୱସେସସାଖାପରାମସନଂ ୱିଯ ଯୋଗିନୋ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧଂ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚି ଗଯ୍ହୁପଗଂ ଅଦିସ୍ୱା ଅୱସେସକ୍ଖନ୍ଧସମ୍ମସନଂ, ତସ୍ସା ''ଅଫଲୋ ୱତାଯଂ ରୁକ୍ଖୋ''ତି ରୁକ୍ଖେ ଆଲଯୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ୱିଯ ଯୋଗିନୋ ପଞ୍ଚସୁପି ଖନ୍ଧେସୁ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣାଦିଦସ୍ସନୱସେନ ନିବ୍ବିନ୍ନସ୍ସ ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାଦିଞାଣତ୍ତଯଂ, ତସ୍ସା ଉଜୁକାଯ ସାଖାଯ ଉପରି ଆରୋହନଂ ୱିଯ ଯୋଗିନୋ ଅନୁଲୋମଂ, ସୀସଂ ନୀହରିତ୍ୱା ଉଦ୍ଧଂ ଉଲ୍ଲୋକନଂ ୱିଯ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ, ଆକାସେ ଉପ୍ପତନଂ ୱିଯ ମଗ୍ଗଞାଣଂ, ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଫଲରୁକ୍ଖେ ନିଲୀଯନଂ ୱିଯ ଫଲଞାଣଂ।

୭୯୧।କଣ୍ହସପ୍ପୂପମା ପଟିସଙ୍ଖାଞାଣେ ୱୁତ୍ତାୱ। ଉପମାସଂସନ୍ଦନେ ପନେତ୍ଥ ସପ୍ପୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ୱିଯ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ, ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଆଗତମଗ୍ଗଂ ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ଠାନଂ ୱିଯ ମଗ୍ଗଞାଣଂ, ଗନ୍ତ୍ୱା ଅଭଯଟ୍ଠାନେ ଠାନଂ ୱିଯ ଫଲଞାଣନ୍ତି ଅଯଂ ୱିସେସୋ।

୭୯୨।ଘରନ୍ତି ଘରସାମିକେ କିର ସାଯଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସଯନଂ ଆରୁଯ୍ହ ନିଦ୍ଦଂ ଓକ୍କନ୍ତେ ଘରଂ ଆଦିତ୍ତଂ, ସୋ ପବୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗିଂ ଦିସ୍ୱା ''ଭୀତୋ ସାଧୁ ୱତସ୍ସ ସଚେ ଅଡଯ୍ହମାନୋ ନିକ୍ଖମେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ଓଲୋକଯମାନୋ ମଗ୍ଗଂ ଦିସ୍ୱା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ୱେଗେନ ଖେମଟ୍ଠାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଠିତୋ। ତତ୍ଥ ଘରସାମିକସ୍ସ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସଯନଂ ଆରୁଯ୍ହ ନିଦ୍ଦୋକ୍କମନଂ ୱିଯ ବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକେ ''ଅହଂ ମମା''ତି ଗହଣଂ। ପବୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗିଂ ଦିସ୍ୱା ଭୀତକାଲୋ ୱିଯ ସମ୍ମାପଟିପଦଂ

ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଲକ୍ଖଣଂ ଦିସ୍ୱା ଭଯତୁପଟ୍ଠାନଞ୍ଞାଣଂ, ନିକ୍ଖମନମଗ୍ଗଂ ଓଲୋକନଂ ୱିଯ ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାଞ୍ଞାଣଂ , ମଗ୍ଗଦସ୍ସନଂ ୱିଯ ଅନୁଲୋମଂ, ନିକ୍ଖମନଂ ୱିଯ ଗୋତ୍ରଭୁଞ୍ଞାଣଂ, ୱେଗେନ ଗମନଂ ୱିଯ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ, ଖେମଟ୍ଠାନେ ଠାନଂ ୱିଯ ଫଲଞ୍ଞାଣଂ।

୭୯୩।ଗୋତି ଏକସ୍ସ କିର କସ୍ସକସ୍ସ ରତ୍ତିଭାଗେ ନିଦ୍ଦଂ ଓକ୍କନ୍ତସ୍ସ ୱଜଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଗୋଣା ପଲାତା, ସୋ ପଚ୍ଚୂସସମଯେ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ଓଲୋକେନ୍ତୋ ତେସଂ ପଲାତଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ଅନୁପଦଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ଗୋଣେ ଅଦ୍ଦସ। ତେ ''ମଯ୍ହଂ ଗୋଣା''ତି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ଆହରନ୍ତୋ ପଭାତକାଲେ ''ନ ଇମେ ମଯ୍ହଂ ଗୋଣା, ରଞ୍ଞୋ ଗୋଣା''ତି ସଞ୍ଜାନିତ୍ୱା ''ଯାୱ ମଂ 'ଚୋରୋ ଅଯ'ନ୍ତି ଗହେତ୍ୱା ରାଜପୁରିସା ନ ଅନଯବ୍ୟସନଂ ପାପେନ୍ତି, ତାୱଦେୱ ପଲାଯିସ୍ସାମୀ''ତି ଭୀତୋ ଗୋଣେ ପହାଯ ୱେଗେନ ପଲାଯିତ୍ୱା ନିବ୍ଭଯଟ୍ଠାନେ ଅଟ୍ଠାସି। ତତ୍ଥ ''ମଯ୍ହଂ ଗୋଣା''ତି ରାଜଗୋଣାନଂ ଗହଣଂ ୱିଯ ବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ''ଅହଂ ମମା''ତି ଖନ୍ଧାନଂ ଗହଣଂ, ପଭାତେ ''ରାଜଗୋଣା''ତି ସଞ୍ଜାନନଂ ୱିଯ ଯୋଗିନୋ ତିଲକ୍ଖଣୱସେନ ଖନ୍ଧାନଂ ''ଅନିଚ୍ଚା ଦୁକ୍ଖା ଅନତ୍ତା''ତି ସଞ୍ଜାନନଂ, ଭୀତକାଲୋ ୱିଯ ଭଯତୁପଟ୍ଠାନଞ୍ଞାଣଂ, ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱା ଗନ୍ତୁକାମତା ୱିଯ ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତା, ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ୱିଯ ଗୋତ୍ରଭୁ, ପଲାଯନଂ ୱିଯ ମଗ୍ଗୋ, ପଲାଯିତ୍ୱା ଅଭଯଦେସେ ଠାନଂ ୱିଯ ଫଲଂ।

୭୯୪।ଯକ୍ଖୀତି ଏକୋ କିର ପୁରିସୋ ଯକ୍ଖିନିଯା ସଦ୍ଧିଂ ସଂୱାସଂ କପ୍ପେସି, ସା ରତ୍ତିଭାଗେ ''ସୁତ୍ତୋ ଅଯ''ନ୍ତି ମନ୍ତ୍ୱା ଆମକସୁସାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ମନୁସ୍ସମଂସଂ ଖାଦତି। ସୋ ''କୁହିଂ ଏସା ଗଚ୍ଛତୀ''ତି ଅନୁବନ୍ଧିତ୍ୱା ମନୁସ୍ସମଂସଂ ଖାଦମାନଂ ଦିସ୍ୱା ତସ୍ସା ଅମନୁସ୍ସିଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ''ଯାୱ ମଂ ନ ଖାଦତି, ତାୱ ପଲାଯିସ୍ସାମୀ''ତି ଭୀତୋ ୱେଗେନ ପଲାଯିତ୍ୱା ଖେମଟ୍ଠାନେ ଅଟ୍ଠାସି। ତତ୍ଥ ଯକ୍ଖିନିଯା ସଦ୍ଧିଂ ସଂୱାସୋ ୱିଯ ଖନ୍ଧାନଂ ''ଅହଂ ମମା''ତି ଗହଣଂ, ସୁସାନେ ମନୁସ୍ସମଂସଂ ଖାଦମାନଂ ଦିସ୍ୱା ''ଯକ୍ଖିନୀ ଅଯ''ନ୍ତି ଜାନନଂ ୱିଯ ଖନ୍ଧାନଂ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଦିସ୍ୱା ଅନିଚ୍ଚାଦିଭାୱଜାନନଂ, ଭୀତକାଲୋ ୱିଯ ଭଯତୁପଟ୍ଠାନଂ, ପଲାଯିତୁକାମତା ୱିଯ ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତା, ସୁସାନୱିଜହନଂ ୱିଯ ଗୋତ୍ରଭୁ, ୱେଗେନ ପଲାଯନଂ ୱିଯ ମଗ୍ଗୋ, ଅଭଯଦେସେ ଠାନଂ ୱିଯ ଫଲଂ।

୭୯୫।ଦାରକୋତି ଏକା କିର ପୁତ୍ତଗିଦ୍ଧିନୀ ଇତ୍ଥୀ, ସା ଉପରିପାସାଦେ ନିସିନ୍ନାୱ ଅନ୍ତରୱୀଥିଯଂ ଦାରକସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ''ପୁତ୍ତୋ ନୁ ଖୋ ମେ କେନଚି ୱିହେଠିଯତୀ''ତି ୱେଗସା ଗନ୍ତ୍ୱା ''ଅତ୍ତନୋ ପୁତ୍ତୋ''ତି ସଞ୍ଞାଯ ପରପୁତ୍ତଂ ଅଗ୍ଗହେସି। ସା ''ପରପୁତ୍ତୋ ଅଯ''ନ୍ତି ସଞ୍ଜାନିତ୍ୱା ଓତ୍ତପ୍ପମାନା ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଓଲୋକେତ୍ୱା ''ମା ହେୱ ମଂ କୋଚି 'ଦାରକଚୋରୀ ଅଯ'ନ୍ତି ୱଦେଯ୍ୟା''ତି ଦାରକଂ ତତ୍ଥେୱ ଓରୋପେତ୍ୱା ପୁନ ୱେଗସା ପାସାଦଂ ଆରୁଯ୍ହ ନିସୀଦି। ତତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋ ପୁତ୍ତସଞ୍ଞାଯ ପରପୁତ୍ତସ୍ସ ଗହଣଂ ୱିଯ ''ଅହଂ ମମା''ତି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧଗହଣଂ, ''ପରପୁତ୍ତୋ ଅଯ''ନ୍ତି ସଞ୍ଜାନନଂ ୱିଯ ତିଲକ୍ଖଣୱସେନ ''ନାହଂ, ନ ମମା''ତି ସଞ୍ଜାନନଂ, ଓତ୍ତପ୍ପନଂ ୱିଯ ଭଯତୁପଟ୍ଠାନଂ, ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଓଲୋକନଂ ୱିଯ ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାଞ୍ଞାଣଂ, ତତ୍ଥେୱ ଦାରକସ୍ସ ଓରୋପନଂ ୱିଯ ଅନୁଲୋମଂ, ଓରୋପେତ୍ୱା ଅନ୍ତରୱୀଥିଯଂ ଠିତକାଲୋ ୱିଯ ଗୋତ୍ରଭୁ, ପାସାଦାରୂହନଂ ୱିଯ ମଗ୍ଗୋ, ଆରୁଯ୍ହ ନିସୀଦନଂ ୱିଯ ଫଲଂ।

୭୯୬।ଖୁଦ୍ଦଂ ପିପାସଂ ସୀତୁଣ୍ହଂ, ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିସେନ ଚାତି ଇମା ପନ ଛ ଉପମା ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଯା ୱିପସ୍ସନାଯ ଠିତସ୍ସ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମାଭିମୁଖନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତା। ଯଥା ହି ଖୁଦାଯ ଅଭିଭୂତୋ ସୁଜିଘଚ୍ଛିତୋ ପୁରିସୋ ସାଦୁରସଂ ଭୋଜନଂ ପତ୍ଥେତି, ଏୱମେୱାଯଂ ସଂସାରୱଟ୍ଟଜିଘଚ୍ଛାଯ ଫୁଟ୍ଠୋ ଯୋଗାୱଚରୋ ଅମତରସଂ କାଯଗତାସତିଭୋଜନଂ ପତ୍ଥେତି।

ଯଥା ଚ ପିପାସିତୋ ପୁରିସୋ ପରିସୁସ୍ସମାନକଣ୍ଠମୁଖୋ ଅନେକଙ୍ଗସମ୍ଭାରଂ ପାନକଂ ପତ୍ଥେତି, ଏୱମେୱାଯଂ ସଂସାରୱଟ୍ଟପିପାସାଯ ଫୁଟ୍ଠୋ ଯୋଗାୱଚରୋ ଅରିଯଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକମଗ୍ଗପାନକଂ ପତ୍ଥେତି।

ଯଥା ପନ ସୀତସମ୍ଫୁଟ୍ଠୋ ପୁରିସୋ ଉଣ୍ହଂ ପତ୍ଥେତି, ଏୱମେୱାଯଂ ସଂସାରୱଟ୍ଟେ ତଣ୍ହାସିନେହସୀତେନ ଫୁଟ୍ଠୋ ଯୋଗାୱଚରୋ କିଲେସସନ୍ତାପକଂ ମଗ୍ଗତେଜଂ ପତ୍ଥେତି।

ଯଥା ଚ ଉଣ୍ହସମ୍ଫୁଟ୍ଠୋ ପୁରିସୋ ସୀତଂ ପତ୍ଥେତି, ଏୱମେୱାଯଂ ସଂସାରୱଟ୍ଟେ ଏକାଦସଗ୍ଗିସନ୍ତାପସନ୍ତତ୍ତୋ ଯୋଗାୱଚରୋ ଏକାଦସଗ୍ଗିୱୂପସମଂ ନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ଥେତି।

ଯଥା ପନ ଅନ୍ଧକାରପରେତୋ ପୁରିସୋ ଆଲୋକଂ ପତ୍ଥେତି, ଏୱମେୱାଯଂ ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧକାରେନ ଓନଦ୍ଧପରିଯୋନଦ୍ଧୋ ଯୋଗାୱଚରୋ ଞାଣାଲୋକଂ ମଗ୍ଗଭାୱନଂ ପତ୍ଥେତି।

ଯଥା ଚ ୱିସସମ୍ଫୁଟ୍ଠୋ ପୁରିସୋ ୱିସଘାତନଂ ଭେସଜ୍ଜଂ ପତ୍ଥେତି, ଏୱମେୱାଯଂ କିଲେସୱିସସମ୍ଫୁଟ୍ଠୋ ଯୋଗାୱଚରୋ କିଲେସୱିସନିମ୍ମଥନଂ

ଅମତୋସଧଂ ନିବ୍ବାନଂ ପକ୍ଖେତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ତସ୍ସେୱଂ ଜାନତୋ ଏୱଂ ପସ୍ସତୋ ତୀସୁ ଭୱେସୁ...ପେ... ନୱସୁ ସତ୍ତାୱାସେସୁ ଚିତ୍ତଂ ପତିଲୀୟତି ପତିକୁଟତି ପତିୱତ୍ତତି ନ ସମ୍ପସାରିୟତି। ଉପେକ୍ଖା ୱା ପାଟିକୁଲ୍ୟତା ୱା ସଣ୍ଠାତି। ସେୟ୍ୟଥାପି ନାମ ପଦୁମପଲାସେ ଈସକପୋଣେ''ତି ସବ୍ବଂ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୭୯୭। ଏତ୍ତାୱତା ଚ ପନେସ ପତିଲୀନଚରୋ ନାମ ହୋତି, ଯଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ –

''ପତିଲୀନଚରସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ,

ଭଜମାନସ୍ସ ୱିୱିତ୍ତମାସନଂ;

ସାମଗ୍ଗିୟମାହୁ ତସ୍ସ ତଂ,

ଯୋ ଅତ୍ତାନଂ ଭୱନେ ନ ଦସ୍ସୟେ''ତି। (ସୁ॰ ନି॰ ୮୧୬; ମହାନି॰ ୪୫);

ଏୱମିଦଂ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣଂ ଯୋଗିନୋ ପତିଲୀନଚରଭାୱଂ ନିୟମେତ୍ୱା ଉତ୍ତରି ଅରିୟମଗ୍ଗସ୍ସାପି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗଝାନଙ୍ଗପଟିପଦାୱିମୋକ୍ଖୱିସେସଂ ନିୟମେତି। କେଚି ହି ଥେରା ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗଝାନଙ୍ଗାନଂ ୱିସେସଂ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ନିୟମେତୀତି ୱଦନ୍ତି। କେଚି ୱିପସ୍ସନାୟ ଆରମ୍ମଣଭୂତା ଖନ୍ଧା ନିୟମେନ୍ତୀତି ୱଦନ୍ତି। କେଚି ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସୟୋ ନିୟମେତୀତି ୱଦନ୍ତି। ତେସମ୍ପି ୱାଦେସୁ ଅୟଂ ପୁବ୍ବଭାଗୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନାୱ ନିୟମେତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୭୯୮। ତତ୍ରାୟଂ ଅନୁପୁବ୍ବିକଥା – ୱିପସ୍ସନାନିୟମେନ ହି ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନମଗ୍ଗୋପି, ସମାପତ୍ତିଲାଭିନୋ ଝାନଂ ପାଦକଂ ଅକତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନମଗ୍ଗୋପି, ପଠମଜ୍ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ପକିଣ୍ଣକସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ଉପ୍ପାଦିତମଗ୍ଗୋପି ପଠମଜ୍ଝାନିକାୱ ହୋନ୍ତି। ସବ୍ବେସୁ ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନି ଅଟ୍ଠ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ପଞ୍ଚ ଝାନଙ୍ଗାନି ହୋନ୍ତି। ତେସଂ ହି ପୁବ୍ବଭାଗୱିପସ୍ସନା ସୋମନସ୍ସସହଗତାପି ଉପେକ୍ଖାସହଗତାପି ହୁତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାନକାଲେ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଭାୱଂ ପତ୍ୱା ସୋମନସ୍ସସହଗତା ହୋତି। ପଞ୍ଚକନୟେ ଦୁତିୟତତିୟଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନାନି ପାଦକାନି କତ୍ୱା ଉପ୍ପାଦିତମଗ୍ଗେସୁ ଯଥାକ୍କମେନେୱ ଝାନଂ ଚତୁରଙ୍ଗିକଂ ତିୟଙ୍ଗିକଂ ଦୁୟଙ୍ଗିକଞ୍ଚ ହୋତି। ସବ୍ବେସୁ ପନ ସତ୍ତ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ହୋନ୍ତି। ଚତୁତ୍ଥେ ଛ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନି। ଅୟଂ ୱିସେସୋ ପାଦକଜ୍ଝାନନିୟମେନ ଚେୱ ୱିପସ୍ସନାନିୟମେନ ଚ ହୋତି। ତେସମ୍ପି ହି ପୁବ୍ବଭାଗୱିପସ୍ସନା ସୋମନସ୍ସସହଗତାପି ଉପେକ୍ଖାସହଗତାପି ହୋତି। ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀ ସୋମନସ୍ସସହଗତାୱ। ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତିତମଗ୍ଗେ ପନ ଉପେକ୍ଖାଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାୱସେନ ଦ୍ୱେ ଝାନଙ୍ଗାନି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ଛ ସତ୍ତ ଚେୱ। ଅୟମ୍ପି ୱିସେସୋ ଉଭୟନିୟମୱସେନ ହୋତି। ଇମସ୍ମିଂ ହି ନୟେ ପୁବ୍ବଭାଗୱିପସ୍ସନା ସୋମନସ୍ସସହଗତା ୱା ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ୱା ହୋତି। ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀ ଉପେକ୍ଖାସହଗତାୱ। ଅରୂପଜ୍ଝାନାନି ପାଦକଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପାଦିତମଗ୍ଗେପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଏୱଂ ପାଦକଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ଯେକେଚି ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତିତମଗ୍ଗସ୍ସ ଆସନ୍ନପଦେସେ ୱୁଟ୍ଠିତସମାପତ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ସଦିସଭାୱଂ କରୋତି ଭୂମିୱଣ୍ଣୋ ୱିୟ ଗୋଧାୱଣ୍ଣସ୍ସ।

୭୯୯। ଦୁତିୟତ୍ଥେରୱାଦେ ପନ ଯତୋ ଯତୋ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ଯେ ଯେ ସମାପତ୍ତିଧମ୍ମେ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ମଗ୍ଗୋ ନିବ୍ବତ୍ତିତୋ ହୋତି, ତଂତଂସମାପତ୍ତିସଦିସୋୱ ହୋତି। ତତ୍ରାପି ଚ ୱିପସ୍ସନାନିୟମୋ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୮୦୦। ତତିୟତ୍ଥେରୱାଦେ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସୟାନୁରୂପେନ ଯଂ ଯଂ ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ଯେ ଯେ ଝାନଧମ୍ମେ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ମଗ୍ଗୋ ନିବ୍ବତ୍ତିତୋ, ତଂତଂଝାନସଦିସୋୱ ହୋତି। ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ପନ ସମ୍ମସିତଜ୍ଝାନଂ ୱା ୱିନା ଅଜ୍ଝାସୟମତ୍ତେନେୱ ତଂ ନ ଇଜ୍ଝତି। ସ୍ୱାୟମତ୍ଥୋ ନନ୍ଦକୋୱାଦସୁତ୍ତେନ (ମ॰ ନି॰ ୩।୩୯୮ ଆଦୟୋ) ଦୀପେତବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥାପି ଚ ୱିପସ୍ସନାନିୟମୋ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ତାୱ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗଝାନଙ୍ଗାନି ନିୟମେତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୮୦୧। ସଚେ ପନାୟଂ ଆଦିତୋ କିଲେସେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭୟମାନା ଦୁକ୍ଖେନ ସସଙ୍ଖାରେନ ସପ୍ପୟୋଗେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତୁଂ ଅସକ୍ଖି, ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦା ନାମ ହୋତି। ୱିପରିୟାୟେନ ସୁଖାପଟିପଦା। କିଲେସେ ପନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାପରିୱାସଂ ମଗ୍ଗପାତୁଭାୱଂ ସଣିକଂ କୁରୁମାନା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ନାମ ହୋତି। ୱିପରିୟାୟେନ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା। ଇତି ଅୟଂ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ଆଗମନୀୟଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ମଗ୍ଗସ୍ସ ନାମଂ ଦେତି। ତେନ ମଗ୍ଗୋ ଚତ୍ତାରି ନାମାନି ଲଭତି।

ସା ପନାୟଂ ପଟିପଦା କସ୍ସଚି ଭିକ୍ଖୁନୋ ନାନା ହୋତି, କସ୍ସଚି ଚତୂସୁପି ମଗ୍ଗେସୁ ଏକାଓ୍ୱ। ବୁଦ୍ଧାନଂ ପନ ଚତ୍ତାରୋପି ମଗ୍ଗା ସୁଖାପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାଓ୍ୱ ଅହେସୁଂ। ତଥା ଧମ୍ମସେନାପତିସ୍ସ। ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରସ୍ସ ପନ ପଠମମଗ୍ଗୋ ସୁଖାପଟିପଦୋ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ଉପରି ତୟୋ ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା। ଯଥା ଚ ପଟିପଦା, ଏଓ୍ୱଂ ଅଧିପତୟୋପି କସ୍ସଚି ଭିକ୍ଖୁନୋ ଚତୂସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ନାନା ହୋନ୍ତି। କସ୍ସଚି ଚତୂସୁପି ଏକାଓ୍ୱ। ଏଓ୍ୱଂ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ପଟିପଦାଓ୍ୱିସେସଂ ନିୟମେତି। ଯଥା ପନ ଓ୍ୱିମୋକ୍ଖଓ୍ୱିସେସଂ ନିୟମେତି, ତଂ ପୁବ୍ବେ ଓ୍ୱୁତ୍ତମେଓ୍ୱ।

୮୦୨। ଅପିଚ ମଗ୍ଗୋ ନାମ ପଞ୍ଚହି କାରଣେହି ନାମଂ ଲଭତି ସରସେନ ଓ୍ୱା ପଚ୍ଚନୀକେନ ଓ୍ୱା ସଗୁଣେନ ଓ୍ୱା ଆରମ୍ମଣେନ ଓ୍ୱା ଆଗମନେନ ଓ୍ୱା। ସଚେ ହି ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ଅନିଚ୍ଚତୋ ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ଓ୍ୱୁଟ୍ଠାତି, ଅନିମିତ୍ତଓ୍ୱିମୋକ୍ଖେନ ଓ୍ୱିମୁଚ୍ଚତି। ସଚେ ଦୁକ୍ଖତୋ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ଓ୍ୱୁଟ୍ଠାତି, ଅପ୍ପଣିହିତଓ୍ୱିମୋକ୍ଖେନ ଓ୍ୱିମୁଚ୍ଚତି। ସଚେ ଅନତ୍ତତୋ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ଓ୍ୱୁଟ୍ଠାତି, ସୁଞ୍ଞତଓ୍ୱିମୋକ୍ଖେନ ଓ୍ୱିମୁଚ୍ଚତି। ଇଦଂ ସରସତୋ ନାମଂ ନାମ।

ଯସ୍ମା ପନେସ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାୟ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଘନଓ୍ୱିନିବ୍ଭୋଗଂ କତ୍ୱା ନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତଧୁଓ୍ୱନିମିତ୍ତସସ୍ସତନିମିତ୍ତାନି ପଜହନ୍ତୋ ଆଗତୋ, ତସ୍ମା ଅନିମିତ୍ତୋ। ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନାୟ ପନ ସୁଖସଞ୍ଞଂ ପହାୟ ପଣିଧିଂ ପତ୍ଥନଂ ସୁକ୍ଖାପେତ୍ୱା ଆଗତତ୍ତା ଅପ୍ପଣିହିତୋ। ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାୟ ଅତ୍ତସତ୍ତପୁଗ୍ଗଲସଞ୍ଞଂ ପହାୟ ସଙ୍ଖାରାନଂ ସୁଞ୍ଞତୋ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ସୁଞ୍ଞତୋତି ଇଦଂ ପଚ୍ଚନୀକତୋ ନାମଂ ନାମ।

ରାଗାଦୀହି ପନେସ ସୁଞ୍ଞତ୍ତା ସୁଞ୍ଞତୋ, ରୂପନିମିତ୍ତାଦୀନଂ ରାଗନିମିତ୍ତାଦୀନଞ୍ଞେଓ୍ୱ ଓ୍ୱା ଅଭାଓ୍ୱେନ ଅନିମିତ୍ତୋ, ରାଗପଣିଧିଆଦୀନଂ ଅଭାଓ୍ୱତୋ ଅପ୍ପଣିହିତୋତି ଇଦମସ୍ସ ସଗୁଣତୋ ନାମଂ।

ସ୍ୱାୟଂ ସୁଞ୍ଞଂ ଅନିମିତ୍ତଂ ଅପ୍ପଣିହିତଞ୍ଚ ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତୀତିପି ସୁଞ୍ଞତୋ ଅନିମିତ୍ତୋ ଅପ୍ପଣିହିତୋତି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଦମସ୍ସ ଆରମ୍ମଣତୋ ନାମଂ।

୮୦୩। ଆଗମନଂ ପନ ଦୁଓ୍ୱିଧଂ ଓ୍ୱିପସ୍ସନାଗମନଂ ମଗ୍ଗାଗମନଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ମଗ୍ଗେ ଓ୍ୱିପସ୍ସନାଗମନଂ ଲଭତି, ଫଲେ ମଗ୍ଗାଗମନଂ। ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନା ହି ସୁଞ୍ଞତା ନାମ, ସୁଞ୍ଞତଓ୍ୱିପସ୍ସନାୟ ମଗ୍ଗୋ ସୁଞ୍ଞତୋ, ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା ଅନିମିତ୍ତା ନାମ , ଅନିମିତ୍ତଓ୍ୱିପସ୍ସନାୟ ମଗ୍ଗୋ ଅନିମିତ୍ତୋ। ଇଦଂ ପନ ନାମଂ ନ ଅଭିଧମ୍ମପରିୟାୟେନ ଲବ୍ଭତି, ସୁତ୍ତନ୍ତପରିୟାୟେନ ଲବ୍ଭତି। ତତ୍ର ହି ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ ଅନିମିତ୍ତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଅନିମିତ୍ତନାମକଂ ହୁତ୍ୱା ସୟଂ ଆଗମନୀୟଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ମଗ୍ଗସ୍ସ ନାମଂ ଦେତୀତି ଓ୍ୱଦନ୍ତି। ତେନ ମଗ୍ଗୋ ଅନିମିତ୍ତୋତି ଓ୍ୱୁତ୍ତୋ। ମଗ୍ଗାଗମନେନ ପନ ଫଲଂ ଅନିମିତ୍ତନ୍ତି ଯୁଜ୍ଜତିୟେଓ୍ୱ। ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନା ସଙ୍ଖାରେସୁ ପଣିଧିଂ ସୁକ୍ଖାପେତ୍ୱା ଆଗତତ୍ତା ଅପ୍ପଣିହିତା ନାମ, ଅପ୍ପଣିହିତଓ୍ୱିପସ୍ସନାୟ ମଗ୍ଗୋ ଅପ୍ପଣିହିତୋ, ଅପ୍ପଣିହିତମଗ୍ଗସ୍ସ ଫଲଂ ଅପ୍ପଣିହିତଂ। ଏଓ୍ୱଂ ଓ୍ୱିପସ୍ସନା ଅତ୍ତନୋ ନାମଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଦେତି, ମଗ୍ଗୋ ଫଲସ୍ସାତି ଇଦଂ ଆଗମନତୋ ନାମଂ। ଏଓ୍ୱମୟଂ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ଓ୍ୱିମୋକ୍ଖଓ୍ୱିସେସଂ ନିୟମେତୀତି।

ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

ଅନୁଲୋମଞାଣକଥା

୮୦୪। ତସ୍ସ ତଂ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣଂ ଆସେଓ୍ୱନ୍ତସ୍ସ ଭାଓ୍ୱେନ୍ତସ୍ସ ବହୁଲୀକରୋନ୍ତସ୍ସ ଅଧିମୋକ୍ଖସଦ୍ଧା ବଲଓ୍ୱତରା ନିବ୍ବତ୍ତତି, ଓ୍ୱୀରିୟଂ ସୁପଗ୍ଗହିତଂ ହୋତି, ସତି ସୂପଟ୍ଠିତା, ଚିତ୍ତଂ ସୁସମାହିତଂ, ତିକ୍ଖତରା ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ସ ''ଦାନି ମଗ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀ''ତି ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ସଙ୍ଖାରେ ଅନିଚ୍ଚାତି ଓ୍ୱା ଦୁକ୍ଖାତି ଓ୍ୱା ଅନତ୍ତାତି ଓ୍ୱା ସମ୍ମସିତ୍ୱା ଭଓ୍ୱଙ୍ଗଂ ଓତରତି। ଭଓ୍ୱଙ୍ଗାନନ୍ତରଂ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାୟ କତନୟେନେଓ୍ୱ ସଙ୍ଖାରେ ଅନିଚ୍ଚାତି ଓ୍ୱା ଦୁକ୍ଖାତି ଓ୍ୱା ଅନତ୍ତାତି ଓ୍ୱା ଆରମ୍ମଣଂ କୁରୁମାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ମନୋଦ୍ୱାରାଓ୍ୱଜ୍ଜନଂ। ତତୋ ଭଓ୍ୱଙ୍ଗଂ ଆଓ୍ୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ତସ୍ସ କିରିୟଚିତ୍ତସ୍ସାନନ୍ତରଂ ଅଓ୍ୱୀଚିକଂ ଚିତ୍ତସନ୍ତତିଂ ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧମାନଂ ତଥେଓ୍ୱ ସଙ୍ଖାରେ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ପଠମଂ ଜଓ୍ୱନଚିତ୍ତଂ, ଯଂ ପରିକମ୍ମନ୍ତି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି। ତଦନନ୍ତରଂ ତଥେଓ୍ୱ ସଙ୍ଖାରେ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଦୁତିୟଂ ଜଓ୍ୱନଚିତ୍ତଂ, ଯଂ ଉପଚାରନ୍ତି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି। ତଦନନ୍ତରମ୍ପି ତଥେଓ୍ୱ ସଙ୍ଖାରେ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ତତିୟଂ ଜଓ୍ୱନଚିତ୍ତଂ, ଯଂ ଅନୁଲୋମନ୍ତି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଦଂ ନେସଂ ପାଟିୟେକ୍କଂ ନାମଂ।

ଅଓ୍ୱିସେସେନ ପନ ତିଓ୍ୱିଧମ୍ପେତଂ ଆସେଓ୍ୱନନ୍ତିପି ପରିକମ୍ମନ୍ତିପି ଉପଚାରନ୍ତିପି ଅନୁଲୋମନ୍ତିପି ଓ୍ୱତ୍ତୁଂ ଓ୍ୱଟ୍ଟତି। କିସ୍ସାନୁଲୋମଂ? ପୁରିମଭାଗପଚ୍ଛିମଭାଗାନଂ। ତଞ୍ହି ପୁରିମାନଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଓ୍ୱିପସ୍ସନାଞାଣାନଂ ତଥକିଚ୍ଚତାୟ ଚ ଅନୁଲୋମେତି, ଉପରି ଚ ସତ୍ତତିଂସାୟ ବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମାନଂ। ତଞ୍ହି ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣାଦିଓ୍ୱସେନ ସଙ୍ଖାରେ ଆରବ୍ଭ ପଓ୍ୱତ୍ତତ୍ତା, ''ଉଦୟବ୍ବୟଓ୍ୱନ୍ତାନଂଯେଓ୍ୱ ଓତ ଧମ୍ମାନଂ ଉଦୟବ୍ବୟଞାଣଂ

ଉପ୍ପାଦଓ୍ୱଯେ ଅଦ୍ଦସା’’ତି ଚ, ‘‘ଭଙ୍ଗଓ୍ୱନ୍ତାନଂଯେଓ୍ୱ ଓ୍ୱତ ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନଂ ଭଙ୍ଗଂ ଅଦ୍ଦସା’’ତି ଚ, ‘‘ସଭଯଂଯେଓ୍ୱ ଓ୍ୱତ ଭଯତୁପଟ୍ଠାନସ୍ସ ଭଯତୋ ଉପଟ୍ଠିତ’’ନ୍ତି ଚ, ‘‘ସାଦୀନଓ୍ୱେଯେଓ୍ୱ ଓ୍ୱତ ଆଦୀନଓ୍ୱାନୁପସ୍ସନଂ ଆଦୀନଓ୍ୱଂ ଅଦ୍ଦସା’’ତି ଚ, ‘‘ନିବ୍ବିନ୍ଦିତବ୍ବେଯେଓ୍ୱ ଓ୍ୱତ ନିବ୍ବିଦାଞ୍ଜାଣଂ ନିବ୍ବିନ୍ନ’’ନ୍ତି ଚ, ‘‘ମୁଞ୍ଚିତବ୍ବମ୍ହିଯେଓ୍ୱ ଓ୍ୱତ ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାଞ୍ଜାଣଂ ମୁଞ୍ଚିତୁକାମଂ ଜାତ’’ନ୍ତି ଚ, ‘‘ପଟିସଙ୍ଖାତବ୍ବଂଯେଓ୍ୱ ଓ୍ୱତ ପଟିସଙ୍ଖାଞ୍ଜାଣେନ ପଟିସଙ୍ଖାତ’’ନ୍ତି ଚ, ‘‘ଉପେକ୍ଖିତବ୍ବଂଯେଓ୍ୱ ଓ୍ୱତ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଯ ଉପେକ୍ଖିତ’’ନ୍ତି ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଓ୍ୱଦମାନଂ ଓ୍ୱିଯ ଇମେସଞ୍ଚ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଞ୍ଜାଣାନଂ ତଥକିଚ୍ଚତାଯ ଅନୁଲୋମେତି, ଉପରି ଚ ସତ୍ତତିଂସାଯ ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମାନଂ ତାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ପତ୍ତବ୍ବତ୍ତା।

ଯଥା ହି ଧମ୍ମିକୋ ରାଜା ଓ୍ୱିନିଚ୍ଛଯଟ୍ଠାନେ ନିସିନ୍ନୋ ଓ୍ୱୋହାରିକମହାମତ୍ତାନଂ ଓ୍ୱିନିଚ୍ଛଯଂ ସୁତ୍ୱା ଅଗତିଗମନଂ ପହାଯ ମଜ୍ଝତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ‘‘ଏଓ୍ୱଂ ହୋତୂ’’ତି ଅନୁମୋଦମାନୋ ତେସଞ୍ଚ ଓ୍ୱିନିଚ୍ଛଯସ୍ସ ଅନୁଲୋମେତି, ପୋରାଣସ୍ସ ଚ ରାଜଧମ୍ମସ୍ସ, ଏଓ୍ୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବଂ। ରାଜା ଓ୍ୱିଯ ହି ଅନୁଲୋମଞ୍ଜାଣଂ, ଅଟ୍ଠ ଓ୍ୱୋହାରିକମହାମତ୍ତା ଓ୍ୱିଯ ଅଟ୍ଠ ଞ୍ଜାଣାନି, ପୋରାଣୋ ରାଜଧମ୍ମୋ ଓ୍ୱିଯ ସତ୍ତତିଂସ ବୋଧିପକ୍ଖିଯା। ତତ୍ଥ ଯଥା ରାଜା ‘‘ଏଓ୍ୱଂ ହୋତୂ’’ତି ଓ୍ୱଦମାନୋ ଓ୍ୱୋହାରିକାନଞ୍ଚ ଓ୍ୱିନିଚ୍ଛଯସ୍ସ, ରାଜଧମ୍ମସ୍ସ ଚ ଅନୁଲୋମେତି, ଏଓ୍ୱମିଦଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିଓ୍ୱସେନ ସଙ୍ଖାରେ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଞ୍ଚ ଞ୍ଜାଣାନଂ ତଥକିଚ୍ଚତାଯ ଅନୁଲୋମେତି, ଉପରି ଚ ସତ୍ତତିଂସାଯ ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମାନଂ। ତେନେଓ୍ୱ ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକଞ୍ଜାଣନ୍ତି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତୀତି।

ଅନୁଲୋମଞ୍ଜାଣଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

ଓ୍ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀଓ୍ୱିପସ୍ସନାକଥା

୮୦୫। ଇଦଞ୍ଚ ପନ ଅନୁଲୋମଞ୍ଜାଣଂ ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣାଯ ଓ୍ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଯା ଓ୍ୱିପସ୍ସନାଯ ପରିଯୋସାନଂ ହୋତି। ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ପନ ଗୋତ୍ରଭୁଞ୍ଜାଣଂ ଓ୍ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଯା ଓ୍ୱିପସ୍ସନାଯ ପରିଯୋସାନଂ। ଇଦାନି ତସ୍ସାଯେଓ୍ୱ ଓ୍ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଯା ଓ୍ୱିପସ୍ସନାଯ ଅସମ୍ମୋହତ୍ଥଂ ଅଯଂ ସୁତ୍ତସଂସନ୍ଦନା ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବା।

ସେଯ୍ୟଥିଦଂ –

ଅଯଞ୍ହି ଓ୍ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀ ଓ୍ୱିପସ୍ସନା ସଳାଯତନଓ୍ୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତେ ‘‘ଅତମ୍ମଯତଂ, ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ, ନିସ୍ସାଯ ଅତମ୍ମଯତଂ ଆଗମ୍ମ ଯାଯଂ ଉପେକ୍ଖା ଏକତ୍ତା ଏକତ୍ତସିତା, ତଂ ପଜହଥ ତଂ ସମତିକ୍କମଥା’’ତି (ମ। ନି। ୩।୩୧୦) ଏଓ୍ୱଂ ଅତମ୍ମଯତାତି ଓ୍ୱୁତ୍ତା।

ଅଲଗଦ୍ଦସୁତ୍ତନ୍ତେ ‘‘ନିବ୍ବିନ୍ଦଂ ଓ୍ୱିରଜ୍ଜତି, ଓ୍ୱିରାଗା ଓ୍ୱିମୁଚ୍ଚତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୪୫) ଏଓ୍ୱଂ ନିବ୍ବିଦାତି ଓ୍ୱୁତ୍ତା।

ସୁସିମସୁତ୍ତନ୍ତେ ‘‘ପୁବ୍ବେ ଖୋ, ସୁସିମ, ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞ୍ଜାଣଂ, ପଚ୍ଛା ନିବ୍ବାନେ ଞ୍ଜାଣ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୨।୭୦) ଏଓ୍ୱଂ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞ୍ଜାଣନ୍ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତା।

ପୋଟ୍ଠପାଦସୁତ୍ତନ୍ତେ ‘‘ସଞ୍ଞ୍ଜା ଖୋ, ପୋଟ୍ଠପାଦ, ପଠମଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ପଚ୍ଛା ଞ୍ଜାଣ’’ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୪୧୬) ଏଓ୍ୱଂ ସଞ୍ଞ୍ଜଗ୍ଗନ୍ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତା।

ଦସୁତ୍ତରସୁତ୍ତନ୍ତେ ‘‘ପଟିପଦାଞ୍ଜାଣଦସ୍ସନଓ୍ୱିସୁଦ୍ଧି ପାରିସୁଦ୍ଧିପଧାନିଯଙ୍ଗ’’ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୫୯) ଏଓ୍ୱଂ ପାରିସୁଦ୍ଧିପଧାନିଯଙ୍ଗନ୍ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତା।

ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ ‘‘ଯା ଚ ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତା ଯା ଚ ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନା ଯା ଚ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା, ଇମେ ଧମ୍ମା ଏକତ୍ଥା ବ୍ୟଞ୍ଜନମେଓ୍ୱ ନାନ’’ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୨୭) ଏଓ୍ୱଂ ତୀହି ନାମେହି ଓ୍ୱୁତ୍ତା।

ପଟ୍ଠାନେ ‘‘ଅନୁଲୋମଂ ଗୋତ୍ରଭୁସ୍ସ, ଅନୁଲୋମଂ ଓ୍ୱୋଦାନସ୍ସା’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୧୭) ଏଓ୍ୱଂ ତୀହି ନାମେହି ଓ୍ୱୁତ୍ତା।

ରଥଓ୍ୱିନୀତସୁତ୍ତନ୍ତେ ‘‘କିଂ ପନାଓ୍ୱୁସୋ, ପଟିପଦାଞ୍ଜାଣଦସ୍ସନଓ୍ୱିସୁଦ୍ଧତ୍ଥଂ ଭଗଓ୍ୱତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଓ୍ୱୁସ୍ସତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୫୭) ଏଓ୍ୱଂ ପଟିପଦାଞ୍ଜାଣଦସ୍ସନଓ୍ୱିସୁଦ୍ଧୀତି ଓ୍ୱୁତ୍ତା।

ଇତିନେକେହି ନାମେହି, କିତ୍ତିତା ଯା ମହେସିନା;

ଓ୍ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀ ସନ୍ତା, ପରିସୁଦ୍ଧା ଓ୍ୱିପସ୍ସନା।

ଓ୍ୱୁଟ୍ଠାତୁକାମୋ ସଂସାର-ଦୁକ୍ଖପଙ୍କା ମହବ୍ଭଯା;

କରେୟ୍ୟ ସତତଂ ତତ୍ଥ, ୟୋଗଂ ପଣ୍ଡିତଜାତିକୋତି।

ଇତି ସାଧୁଜନପାମୋଜ୍ଜତ୍ଥାୟ କତେ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ

ପଞ୍ଞାଭାୱନାଧିକାରେ

ପଟିପଦାଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୋ ନାମ

ଏକୱୀସତିମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

୨୨। ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୋ

ପଠମମଗ୍ଗଞାଣକଥା

୮୦୬। ଇତୋ ପରଂ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ ହୋତି, ତଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନଟ୍ଠାନିଯତ୍ତା ନେୱ ପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିଂ ନ ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିଂ ଭଜତି, ଅନ୍ତରା ଅବ୍ବୋହାରିକମେୱ ହୋତି। ୱିପସ୍ସନାସୋତେ ପତିତତ୍ତା ପନ ୱିପସ୍ସନାତି ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି। ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗୋ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୋ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋତି ଇମେସୁ ପନ ଚତୂସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ଞାଣଂ ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧି ନାମ।

ତତ୍ଥ ପଠମମଗ୍ଗଞାଣଂ ତାୱ ସମ୍ପାଦେତୁକାମେନ ଅଞ୍ଞଂ କିଞ୍ଚି କାତବ୍ବଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଯଞ୍ହି ଅନେନ କାତବ୍ବଂ ସିଯା, ତଂ ଅନୁଲୋମାୱସାନଂ ୱିପସ୍ସନଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତେନ କତମେୱ। ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନଅନୁଲୋମଞାଣସ୍ସ ପନସ୍ସ ତେହି ତୀହିପି ଅନୁଲୋମଞାଣେହି ଅତ୍ତନୋ ବଲାନୁରୂପେନ ଥୂଲଥୂଲେ ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକେ ତମମ୍ହି ଅନ୍ତରଧାପିତେ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରଗତେସୁ ଚିତ୍ତଂ ନ ପକ୍ଖନ୍ଦତି, ନ ସନ୍ତିଟ୍ଠତି, ନାଧିମୁଚ୍ଚତି, ନ ସଜ୍ଜତି, ନ ଲଗ୍ଗତି, ନ ବଜ୍ଝତି। ପଦୁମପଲାସତୋ ଉଦକଂ ୱିଯ ପତିଲୀଯତି ପତିକୁଟତି ପତିୱତ୍ତତି। ସବ୍ବଂ ନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣମ୍ପି ସବ୍ବଂ ପୱତ୍ତାରମ୍ମଣମ୍ପି ପଲିବୋଧତୋ ଉପଟ୍ଠାତି। ଅଥସ୍ସ ସବ୍ବସ୍ମିଂ ନିମିତ୍ତପୱତ୍ତାରମ୍ମଣେ ପଲିବୋଧତୋ ଉପଟ୍ଠିତେ ଅନୁଲୋମଞାଣସ୍ସ ଆସେୱନନ୍ତେ ଅନିମିତ୍ତଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତଂ ୱିସଙ୍ଖାରଂ ନିରୋଧଂ ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କୁରୁମାନଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନଗୋତ୍ତଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନସଙ୍ଖଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭୂମିଂ ଅତିକ୍କମମାନଂ ଅରିଯଗୋତ୍ତଂ ଅରିଯସଙ୍ଖଂ ଅରିଯଭୂମିଂ ଓକ୍କମମାନଂ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣେ ପଠମାୱଟ୍ଟନପଠମାଭୋଗପଠମସମନ୍ନାହାରଭୂତଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରାସେୱନୂପନିସ୍ସଯନତ୍ଥିୱିଗତୱସେନ ଛହି ଆକାରେହି ପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ସାଧଯମାନଂ ସିଖାପ୍ପତ୍ତଂ ୱିପସ୍ସନାଯ ମୁଦ୍ଧଭୂତଂ ଅପୁନରାୱଟ୍ଟକଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ।

ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘କଥଂ ବହିଦ୍ଧା ୱୁଟ୍ଠାନୱିୱଟ୍ଟନେ ପଞ୍ଞା ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ? ଉପ୍ପାଦଂ ଅଭିଭୁଯ୍ୟତୀତି ଗୋତ୍ରଭୁ। ପୱତ୍ତଂ…ପେ… ଉପାଯାସଂ ଅଭିଭୁଯ୍ୟତୀତି ଗୋତ୍ରଭୁ। ବହିଦ୍ଧା ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତଂ ଅଭିଭୁଯ୍ୟତୀତି ଗୋତ୍ରଭୁ। ଅନୁପ୍ପାଦଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତୀତି ଗୋତ୍ରଭୁ। ଅପ୍ପୱତ୍ତଂ…ପେ… ଅନୁପାଯାସଂ ନିରୋଧଂ ନିବ୍ବାନଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତୀତି ଗୋତ୍ରଭୁ। ଉପ୍ପାଦଂ ଅଭିଭୁଯ୍ୟିତ୍ୱା ଅନୁପ୍ପାଦଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତୀତି ଗୋତ୍ରଭୂ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୫୯) ସବ୍ବଂ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ।

୮୦୭। ତତ୍ରାଯଂ ଏକାୱଜ୍ଜନେନ ଏକୱୀଥିଯଂ ପୱତ୍ତମାନାନମ୍ପି ଅନୁଲୋମଗୋତ୍ରଭୂନଂ ନାନାରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତନାକାରଦୀପିକା ଉପମା – ଯଥା ହି ମହାମାତିକଂ ଲଙ୍ଘିତ୍ୱା ପରତୀରେ ପତିଟ୍ଠାତୁକାମୋ ପୁରିସୋ ୱେଗେନ ଧାୱିତ୍ୱା ମାତିକାଯ ଓରିମତୀରେ ରୁକ୍ଖସାଖାଯ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଓଲମ୍ବିତଂ ରଜ୍ଜୁଂ ୱା ଯଟ୍ଠିଂ ୱା ଗହେତ୍ୱା ଉଲ୍ଲଙ୍ଘିତ୍ୱା ପରତୀରନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରକାଯୋ ହୁତ୍ୱା ପରତୀରସ୍ସ ଉପରିଭାଗଂ ପତ୍ତୋ ତଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ୱେଧମାନୋ ପରତୀରେ ପତିତ୍ୱା ସଣିକଂ ପତିଟ୍ଠାତି, ଏୱମେୱାଯଂ ଯୋଗାୱଚରୋପି ଭୱଯୋନିଗତିଟ୍ଠିତିନିୱାସାନଂ ପରତୀରଭୂତେ ନିବ୍ବାନେ ପତିଟ୍ଠାତୁକାମୋ ଉଦଯବ୍ବଯାନୁପସ୍ସନାଦିନା ୱେଗେନ ଧାୱିତ୍ୱା ଅତ୍ତଭାୱରୁକ୍ଖସାଖାଯ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଓଲମ୍ବିତଂ ରୂପରଜ୍ଜୁଂ ୱା ୱେଦନାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଦଣ୍ଡଂ ୱା ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ୱା ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱା ଅନତ୍ତାତି ୱାତି ଅନୁଲୋମାୱଜ୍ଜନେନ ଗହେତ୍ୱା ତଂ ଅମୁଞ୍ଚମାନୋୱ ପଠମେନ ଅନୁଲୋମଚିତ୍ତେନ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘିତ୍ୱା ଦୁତିଯେନ ପରତୀରନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରକାଯୋ ୱିଯ ନିବ୍ବାନନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରମାନସୋ ହୁତ୍ୱା ତତିଯେନ ପରତୀରସ୍ସ ଉପରିଭାଗଂ ପତ୍ତୋ ୱିଯ ଇଦାନି ପତ୍ତବ୍ବସ୍ସ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଆସନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱା ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ନିରୋଧେନ ତଂ ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଗୋତ୍ରଭୁଚିତ୍ତେନ ୱିସଙ୍ଖାରେ ପରତୀରଭୂତେ ନିବ୍ବାନେ ପତତି। ଏକାରମ୍ମଣେ ପନ ଅଲଦ୍ଧାସେୱନତାଯ ୱେଧମାନୋ ସୋ ପୁରିସୋ ୱିଯ ନ ତାୱ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତୋ ହୋତି, ତତୋ ମଗ୍ଗଞାଣେନ ପତିଟ୍ଠାତୀତି।

୮୦୮। ତତ୍ଥ ଅନୁଲୋମଂ ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକଂ କିଲେସତମଂ ୱିନୋଦେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ନ ନିବ୍ବାନମାରମ୍ମଣଂ କାତୁଂ। ଗୋତ୍ରଭୁ ନିବ୍ବାନମେୱ ଆରମ୍ମଣଂ କାତୁଂ ସକ୍କୋତି, ନ ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକଂ ତମଂ ୱିନୋଦେତୁଂ। ତତ୍ରାଯଂ ଉପମା – ଏକୋ କିର ଚକ୍ଖୁମା ପୁରିସୋ ‘‘ନକ୍ଖତ୍ତଯୋଗଂ ଜାନିସ୍ସାମୀ’’ତି ରତ୍ତିଭାଗେ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଚନ୍ଦଂ ପସ୍ସିତୁଂ ଉଦ୍ଧଂ ଉଲ୍ଲୋକେସି, ତସ୍ସ ୱଲାହକେହି ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତ୍ତା ଚନ୍ଦୋ ନ ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ। ଅଥେକୋ ୱାତୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଥୂଲଥୂଲେ ୱଲାହକେ ୱିଦ୍ଧଂସେତି। ଅପରୋ ମଜ୍ଝିମେ, ଅପରୋ ସୁଖୁମେତି। ତତୋ ସୋ ପୁରିସୋ ୱିଗତୱଲାହକେ ନଭେ ଚନ୍ଦଂ ଦିସ୍ୱା ନକ୍ଖତ୍ତଯୋଗଂ ଅଞ୍ଞାସି।

ତତ୍ଥ ତଯୋ ୱଲାହକା ୱିଯ ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକଥୂଲମଜ୍ଝିମସୁଖୁମଂ କିଲେସନ୍ଧକାରଂ, ତଯୋ ୱାତା ୱିଯ ତୀଣି ଅନୁଲୋମଚିତ୍ତାନି, ଚକ୍ଖୁମା ପୁରିସୋ ୱିଯ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ, ଚନ୍ଦୋ ୱିଯ ନିବ୍ବାନଂ, ଏକେକସ୍ସ ୱାତସ୍ସ ଯଥାକ୍କମେନ ୱଲାହକୱିଦ୍ଧଂସନଂ ୱିଯ ଏକେକସ୍ସ ଅନୁଲୋମଚିତ୍ତସ୍ସ ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକତମୱିନୋଦନଂ, ୱିଗତୱଲାହକେ ନଭେ ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ୱିସୁଦ୍ଧଚନ୍ଦଦସ୍ସନଂ ୱିଯ ୱିଗତେ ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକେ ତମେ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣସ୍ସ ୱିସୁଦ୍ଧନିବ୍ବାନଦସ୍ସନଂ।

ଯଥେୱ ହି ତଯୋ ୱାତା ଚନ୍ଦପଟିଚ୍ଛାଦକେ ୱଲାହକେଯେୱ ୱିଦ୍ଧଂସେତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି, ନ ଚନ୍ଦଂ ଦଟ୍ଠୁଂ, ଏୱଂ ଅନୁଲୋମାନି ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକଂ ତମଞ୍ଞେୱ ୱିନୋଦେତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି, ନ ନିବ୍ବାନଂ ଦଟ୍ଠୁଂ। ଯଥା ସୋ ପୁରିସୋ ଚନ୍ଦମେୱ ଦଟ୍ଠୁଂ ସକ୍କୋତି, ନ ୱଲାହକେ ୱିଦ୍ଧଂସେତୁଂ, ଏୱଂ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ ନିବ୍ବାନମେୱ ଦଟ୍ଠୁଂ ସକ୍କୋତି, ନ କିଲେସତମଂ ୱିନୋଦେତୁଂ। ତେନେୱ ଚେତଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଞ୍ହି ଅନାୱଜ୍ଜନମ୍ପି ସମାନଂ ଆୱଜ୍ଜନଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ‘‘ଏୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତାହୀ’’ତି

ମଗ୍ଗସ୍ସ ସଞ୍ଞଂ ଦତ୍ୱା ୱିଯ ନିରୁଜ୍ଝତି। ମଗ୍ଗୋପି ତେନ ଦିନ୍ନସଞ୍ଞଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱାୱ ଅୱୀଚିସନ୍ତତିୱସେନ ତଂ ଞାଣଂ ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧମାନୋ ଅନିବ୍ବିଦ୍ଧପୁବ୍ବଂ ଅପଦାଲିତପୁବ୍ବଂ ଲୋଭକ୍ଖନ୍ଧଂ ଦୋସକ୍ଖନ୍ଧଂ ମୋହକ୍ଖନ୍ଧଂ ନିବ୍ବିଜ୍ଝମାନୋୱ ପଦାଲଯମାନୋୱ ନିକ୍ଖମତି।

୮୦୯। ତତ୍ରାଯଂ ଉପମା – ଏକୋ କିର ଇସ୍ସାସୋ ଅଟ୍ଠୁସଭମତ୍ତେ ପଦେସେ ଫଲକସତଂ ଠପାପେତ୍ୱା ୱତ୍ଥେନ ମୁଖଂ ୱେଠେତ୍ୱା ସରଂ ସନ୍ନହିତ୍ୱା ଚକ୍କଯନ୍ତେ ଅଟ୍ଠାସି। ଅଞ୍ଞୋ ପୁରିସୋ ଚକ୍କଯନ୍ତଂ ଆୱିଞ୍ଛିତ୍ୱା ଯଦା ଇସ୍ସାସସ୍ସ ଫଲକଂ ଅଭିମୁଖଂ ହୋତି, ତଦା ତତ୍ଥ ଦଣ୍ଡକେନ ସଞ୍ଞଂ ଦେତି। ଇସ୍ସାସୋ ଦଣ୍ଡକସଞ୍ଞଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱାୱ ସରଂ ଖିପିତ୍ୱା ଫଲକସତଂ ନିବ୍ବିଜ୍ଝତି। ତତ୍ଥ ଦଣ୍ଡକସଞ୍ଞଂ ୱିଯ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ, ଇସ୍ସାସୋ ୱିଯ ମଗ୍ଗଞାଣଂ। ଇସ୍ସାସସ୍ସ ଦଣ୍ଡକସଞ୍ଞଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱାୱ ଫଲକସତନିବ୍ବିଜ୍ଝନଂ ୱିଯ ମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣେନ ଦିନ୍ନସଞ୍ଞଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱାୱ ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଅନିବ୍ବିଦ୍ଧପୁବ୍ବାନଂ ଅପଦାଲିତପୁବ୍ବାନଂ ଲୋଭଦୋସମୋହକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ନିବ୍ବିଜ୍ଝନପଦାଲନଂ।

୮୧୦। ନ କେୱଲଞ୍ଚେସ ମଗ୍ଗୋ ଲୋଭକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ନିବ୍ବିଜ୍ଝନମେୱ କରୋତି, ଅପିଚ ଖୋ ଅନମତଗ୍ଗସଂସାରୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସମୁଦ୍ଦଂ ସୋସେତି, ସବ୍ବଅପାଯଦ୍ୱାରାନି ପିଦହତି, ସତ୍ତନ୍ନଂ ଅରିଯଧନାନଂ ସମ୍ମୁଖୀଭାୱଂ କରୋତି, ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମିଚ୍ଛାମଗ୍ଗଂ ପଜହତି, ସବ୍ବୱେରଭଯାନି ୱୂପସମେତି, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଓରସପୁତ୍ତଭାୱଂ ଉପନେତି , ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ଅନେକସତାନଂ ଆନିସଂସାନଂ ପଟିଲାଭାଯ ସଂୱତ୍ତତୀତି ଏୱଂ ଅନେକାନିସଂସଦାଯକେନ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଞାଣଂ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେ ଞାଣନ୍ତି।

ପଠମମଗ୍ଗଞାଣଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

ସୋତାପନ୍ନପୁଗ୍ଗଲକଥା

୮୧୧। ଇମସ୍ସ ପନ ଞାଣସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ତସ୍ସେୱ ୱିପାକଭୂତାନି ଦ୍ୱେ ତୀଣି ୱା ଫଲଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଅନନ୍ତରୱିପାକତ୍ତାଯେୱ ହି ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲାନଂ ''ସମାଧିମାନନ୍ତରିକଞ୍ଞମାହୂ''ତି (ଖୁ॰ ପା॰ ୬।୫) ଚ ''ଦନ୍ଧଂ ଆନନ୍ତରିକଂ ପାପୁଣାତି ଆସୱାନଂ ଖଯାଯା''ତି (ଅ॰ ନି॰ ୪।୧୬୨) ଚ ଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କେଚି ପନ ଏକଂ ଦ୍ୱେ ତୀଣି ଚତ୍ତାରି ୱା ଫଲଚିତ୍ତାନୀତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ନ ଗହେତବ୍ବଂ।

ଅନୁଲୋମସ୍ସ ହି ଆସେୱନନ୍ତେ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ମା ସବ୍ବନ୍ତିମେନ ପରିଚ୍ଛେଦେନ ଦ୍ୱୀହି ଅନୁଲୋମଚିତ୍ତେହି ଭୱିତବ୍ବଂ। ନ ହି ଏକଂ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯଂ ଲଭତି, ସତ୍ତଚିତ୍ତପରମା ଚ ଏକାୱଜ୍ଜନୱୀଥି। ତସ୍ମା ଯସ୍ସ ଦ୍ୱେ ଅନୁଲୋମାନି, ତସ୍ସ ତତିଯଂ ଗୋତ୍ରଭୁ ଚତୁତ୍ଥଂ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ ତୀଣି ଫଲଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି। ଯସ୍ସ ତୀଣି ଅନୁଲୋମାନି, ତସ୍ସ ଚତୁତ୍ଥଂ ଗୋତ୍ରଭୁ ପଞ୍ଚମଂ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ ଦ୍ୱେ ଫଲଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଦ୍ୱେ ତୀଣି ୱା ଫଲଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି।

କେଚି ପନ ଯସ୍ସ ଚତ୍ତାରି ଅନୁଲୋମାନି, ତସ୍ସ ପଞ୍ଚମଂ ଗୋତ୍ରଭୁ ଛଟ୍ଠଂ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ ଏକଂ ଫଲଚିତ୍ତନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ପନ ଯସ୍ମା ଚତୁତ୍ଥଂ ପଞ୍ଚମଂ ୱା ଅପ୍ପେତି, ନ ତତୋ ପରଂ ଆସନ୍ନଭୱଙ୍ଗତ୍ତାତି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ନ ସାରତୋ ପଚ୍ଚେତବ୍ବଂ।

୮୧୨। ଏତ୍ତାୱତା ଚ ପନେସ ସୋତାପନ୍ନୋ ନାମ ଦୁତିଯୋ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲୋ ହୋତି। ଭୁସଂ ପମତ୍ତୋପି ହୁତ୍ୱା ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଦେୱେସୁ ଚ ମନୁସ୍ସେସୁ ଚ ସନ୍ଧାୱିତ୍ୱା ସଂସରିତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତସ୍ସ କରଣସମତ୍ଥୋ ହୋତି। ଫଲପରିଯୋସାନେ ପନସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତରତି, ତତୋ ଭୱଙ୍ଗଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତ୍ଥାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଂ, ତସ୍ମିଂ ନିରୁଦ୍ଧେ ପଟିପାଟିଯା ସତ୍ତ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଜୱନାନୀତି। ପୁନ ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତରିତ୍ୱା ତେନେୱ ନଯେନ ଫଲାଦୀନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତ୍ଥାଯ ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଯେସଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଏସ ମଗ୍ଗଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି, ଫଲଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି, ପହୀନକିଲେସେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି, ଅୱସିଟ୍ଠକିଲେସେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି, ନିବ୍ବାନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି।

ସୋ ହି ''ଇମିନା ୱତାହଂ ମଗ୍ଗେନ ଆଗତୋ''ତି ମଗ୍ଗଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି, ତତୋ ''ଅଯଂ ମେ ଆନିସଂସୋ ଲଦ୍ଧୋ''ତି ଫଲଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି। ତତୋ ''ଇମେ ନାମ ମେ କିଲେସା ପହୀନା''ତି ପହୀନକିଲେସେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି। ତତୋ ''ଇମେ ନାମ ମେ କିଲେସା ଅୱସିଟ୍ଠା''ତି ଉପରିମଗ୍ଗତ୍ତଯୱଜ୍ଝେ କିଲେସେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି। ଅୱସାନେ ଚ ''ଅଯଂ ମେ ଧମ୍ମୋ ଆରମ୍ମଣତୋ ପଟିୱିଦ୍ଧୋ''ତି ଅମତଂ ନିବ୍ବାନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି। ଇତି ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ପଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନି ହୋନ୍ତି। ଯଥା ଚ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ, ଏୱଂ ସକଦାଗାମିଅନାଗାମୀନମ୍ପି। ଅରହତୋ ପନ ଅୱସିଟ୍ଠକିଲେସପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି। ଏୱଂ ସବ୍ବାନିପି ଏକୂନୱୀସତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନି ନାମ।

ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦୋଯେୱ ଚେସୋ। ପହୀନାୱସିଟ୍ଠକିଲେସପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞ୍ହି ସେକ୍ଖାନମ୍ପି ହୋତି ୱା ନ ୱା। ତସ୍ସ ହି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣସ୍ସ ଅଭାୱେନେୱ ମହାନାମୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛି ''କୋସୁ ନାମ ମେ ଧମ୍ମୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅପ୍ପହୀନୋ, ଯେନ ମେ ଏକଦା ଲୋଭଧମ୍ମାପି ଚିତ୍ତଂ ପରିଯାଦାଯ ତିଟ୍ଠନ୍ତୀ''ତି (ମ॰ ନି॰ ୧।୧୭୫) ସବ୍ବଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଦୁତିଯମଗ୍ଗଞାଣକଥା

୮୧୩। ଏୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପନ ସୋ ସୋତାପନ୍ନୋ ଅରିଯସାୱକୋ ତସ୍ମିଞ୍ଞେୱ ୱା ଆସନେ ନିସିନ୍ନୋ, ଅପରେନ ୱା ସମଯେନ କାମରାଗବ୍ୟାପାଦାନଂ ତନୁଭାୱାଯ ଦୁତିଯାଯ ଭୂମିଯା ପତ୍ତିଯା ଯୋଗଂ କରୋତି। ସୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଲବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନି ସମୋଧାନେତ୍ୱା ତଦେୱ ରୂପୱେଦନାସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣଭେଦଂ ସଙ୍ଖାରଗତଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତାତି ଞାଣେନ ପରିମଦ୍ଦତି, ପରିୱତ୍ତେତି, ୱିପସ୍ସନାୱୀଥିଂ ଓଗାହତି। ତସ୍ସେୱଂ ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାୱସାନେ ଏକାୱଜ୍ଜନେନ ଅନୁଲୋମଗୋତ୍ରଭୁଞାଣେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ଗୋତ୍ରଭୁଅନନ୍ତରଂ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଞାଣଂ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗେ ଞାଣନ୍ତି।

ଦୁତିଯଞାଣଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

ତତିଯମଗ୍ଗଞାଣକଥା

୮୧୪। ଇମସ୍ସାପି ଞାଣସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଫଲଚିତ୍ତାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଏତ୍ତାୱତା ଚେସ ସକଦାଗାମୀ ନାମ ଚତୁତ୍ଥୋ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲୋ ହୋତି ସକିଂଦେୱ ଇମଂ ଲୋକଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତକରଣସମତ୍ଥୋ। ତତୋ ପରଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ଏୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ଚ ସୋ ସକଦାଗାମୀ ଅରିଯସାୱକୋ ତସ୍ମିଞ୍ଞେୱ ୱା ଆସନେ ନିସିନ୍ନୋ ଅପରେନ ୱା ସମଯେନ କାମରାଗବ୍ୟାପାଦାନଂ ଅନୱସେସପ୍ପହାନାଯ ତତିଯାଯ ଭୂମିଯା ପତ୍ତିଯା ଯୋଗଂ କରୋତି, ସୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଲବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନି ସମୋଧାନେତ୍ୱା ତଦେୱ ସଙ୍ଖାରଗତଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତାତି ଞାଣେନ ପରିମଦ୍ଦତି, ପରିୱତ୍ତେତି, ୱିପସ୍ସନାୱୀଥିଂ ଓଗାହତି। ତସ୍ସେୱଂ ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାୱସାନେ ଏକାୱଜ୍ଜନେନ ଅନୁଲୋମଗୋତ୍ରଭୁଞାଣେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ଗୋତ୍ରଭୁଅନନ୍ତରଂ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଞାଣଂ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେ ଞାଣନ୍ତି।

ତତିଯଞାଣଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗଞାଣକଥା

୮୧୫। ଇମସ୍ସପି ଞାଣସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଫଲଚିତ୍ତାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଏତ୍ତାୱତା ଚେସ ଅନାଗାମୀ ନାମ ଛଟ୍ଠୋ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲୋ ହୋତି ଓପପାତିକୋ ତତ୍ଥପରିନିବ୍ବାଯୀ ଅନାୱତ୍ତିଧମ୍ମୋ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଇମଂ ଲୋକଂ ପୁନ ଅନାଗନ୍ତା। ତତୋ ପରଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ଏୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ଚ ସୋ ଅନାଗାମୀ ଅରିଯସାୱକୋ ତସ୍ମିଞ୍ଞେୱ ୱା ଆସନେ ନିସିନ୍ନୋ, ଅପରେନ ୱା ସମଯେନ ରୂପାରୂପରାଗମାନୌଦ୍ଧଚ୍ଚଅୱିଜ୍ଜାନଂ ଅନୱସେସପ୍ପହାନାଯ ଚତୁତ୍ଥାଯ ଭୂମିଯା ପତ୍ତିଯା ଯୋଗଂ କରୋତି, ସୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଲବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନି ସମୋଧାନେତ୍ୱା ତଦେୱ ସଙ୍ଖାରଗତଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତାତି ଞାଣେନ ପରିମଦ୍ଦତି, ପରିୱତ୍ତେତି, ୱିପସ୍ସନାୱୀଥିଂ ଓଗାହତି। ତସ୍ସେୱଂ ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାୱସାନେ ଏକାୱଜ୍ଜନେନ ଅନୁଲୋମଗୋତ୍ରଭୁଞାଣେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ଗୋତ୍ରଭୁଅନନ୍ତରଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଞାଣଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେ ଞାଣନ୍ତି।

ଚତୁତ୍ଥଞାଣଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

ଅରହନ୍ତପୁଗ୍ଗଲକଥା

୮୧୬। ଇମସ୍ସପି ଞାଣସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଫଲଚିତ୍ତାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଏତ୍ତାୱତା ଚେସ ଅରହା ନାମ ଅଟ୍ଠମୋ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲୋ ହୋତି ମହାଖୀଣାସୱୋ ଅନ୍ତିମଦେହଧାରୀ ଓହିତଭାରୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତସଦତ୍ଥୋ ପରିକ୍ଖୀଣଭୱସଂଯୋଜନୋ ସମ୍ମାଦଞ୍ଞା ୱିମୁତ୍ତୋ ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଅଗ୍ଗଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟୋତି।

ଇତି ଯଂ ତଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗୋ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୋ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋତି ଇମେସୁ ପନ ଚତୂସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ଞାଣଂ ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧି ନାମା''ତି, ତଂ ଇମାନି ଇମିନା ଅନୁକ୍କମେନ ପତ୍ତବ୍ବାନି ଚତ୍ତାରି ଞାଣାନି ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ।

ବୋଧିପକ୍ଖିଯକଥା

୮୧୭। ଇଦାନି ଇମିସ୍ସାଯେୱ ଚତୁଞାଣାଯ ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିଯା ଆନୁଭାୱୱିଜାନନତ୍ଥଂ –

ପରିପୁଣ୍ଣବୋଧିପକ୍ଖିଯ, ଭାୱୋ ୱୁଟ୍ଠାନବଲସମାଯୋଗୋ;

ଯେ ଯେନ ପହାତବ୍ବା, ଧମ୍ମା ତେସଂ ପହାନଞ୍ଚ।

କିଚ୍ଚାନି ପରିଞ୍ଞାଦୀନି, ଯାନି ୱୁତ୍ତାନି ଅଭିସମଯକାଲେ;

ତାନି ଚ ଯଥାସଭାୱେନ, ଜାନିତବ୍ବାନି ସବ୍ବାନୀତି।

୮୧୮। ତତ୍ଥ ପରିପୁଣ୍ଣବୋଧିପକ୍ଖିଯ, ଭାୱୋତି ବୋଧିପକ୍ଖିଯାନଂ ପରିପୁଣ୍ଣଭାୱୋ। ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା, ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନା, ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା, ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ପଞ୍ଚ ବଲାନି, ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା, ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋତି ହି ଇମେ ସତ୍ତତିଂସ ଧମ୍ମା ବୁଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ବୋଧୋତି ଲଦ୍ଧନାମସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ପକ୍ଖେ ଭୱତ୍ତା ବୋଧିପକ୍ଖିଯା ନାମ। ପକ୍ଖେ ଭୱତ୍ତାତି ଉପକାରଭାୱେ ଠିତତ୍ତା।

୮୧୯। ତେସୁ ତେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଓକ୍ଖନ୍ଦିତ୍ୱା ପକ୍ଖନ୍ଦିତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାନତୋ ପଟ୍ଠାନଂ। ସତିଯେୱ ପଟ୍ଠାନଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ। କାଯୱେଦନାଚିତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ପନସ୍ସା ଅସୁଭ-ଦୁକ୍ଖ-ଅନିଚ୍ଚ-ଅନତ୍ତାକାରଗହଣୱସେନ ସୁଭ-ସୁଖ-ନିଚ୍ଚ-ଅତ୍ତ-ସଞ୍ଞାପହାନକିଚ୍ଚସାଧନୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତିତୋ ଚତୁଧା ଭେଦୋ ହୋତି। ତସ୍ମା ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି।

୮୨୦। ପଦହନ୍ତି ଏତେନାତି ପଧାନଂ। ସୋଭନଂ ପଧାନଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ। ସମ୍ମା ୱା ପଦହନ୍ତି ଏତେନାତି ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ। ସୋଭନଂ ୱା ତଂ କିଲେସୱିରୂପପୱତ୍ତିୱିରହତୋ ପଧାନଞ୍ଚ ହିତସୁଖନିପ୍ଫାଦକଟ୍ଠେନ ସେଟ୍ଠଭାୱାୱହନତୋ ପଧାନଭାୱକାରଣତୋ ଚାତି ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ। ୱୀରିଯସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତଯିଦଂ ଉପ୍ପନ୍ନାନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ପହାନାନୁପ୍ପତ୍ତିକିଚ୍ଚଂ ଅନୁପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପନ୍ନାନଞ୍ଚ କୁସଲାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠିତିକିଚ୍ଚଂ ସାଧଯତୀତି ଚତୁବ୍ବିଧଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି।

୮୨୧। ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତେନ ଇଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ଇଦ୍ଧି। ତସ୍ସା ସମ୍ପଯୁତ୍ତାଯ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଟ୍ଠେନ ଫଲଭୂତାଯ ପୁବ୍ବଭାଗକାରଣଟ୍ଠେନ ଚ ଇଦ୍ଧିଯା ପାଦୋତି ଇଦ୍ଧିପାଦୋ। ସୋ ଛନ୍ଦାଦିୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଯଥାହ – ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା ଛନ୍ଦିଦ୍ଧିପାଦୋ ଚିତ୍ତିଦ୍ଧିପାଦୋ ୱୀରିଯିଦ୍ଧିପାଦୋ ୱୀମଂସିଦ୍ଧିପାଦୋ’’ତି (ୱିଭ। ୪୫୭)। ଇମେ ଲୋକୁତ୍ତରାୱ। ଲୋକିଯା ପନ ‘‘ଛନ୍ଦଞ୍ଚେ ଭିକ୍ଖୁ ଅଧିପତିଂ କରିତ୍ୱା ଲଭତି ସମାଧିଂ, ଲଭତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଏକଗ୍ଗତଂ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଛନ୍ଦସମାଧୀ’’ତିଆଦିୱଚନତୋ (ୱିଭ। ୪୩୨) ଛନ୍ଦାଦିଅଧିପତିୱସେନ ପଟିଲଦ୍ଧଧମ୍ମାପି ହୋନ୍ତି।

୮୨୨। ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯକୋସଜ୍ଜପମାଦୱିକ୍ଖେପସମ୍ମୋହାନଂ ଅଭିଭୱନତୋ ଅଭିଭୱନସଙ୍ଖାତେନ ଅଧିପତିଯଟ୍ଠେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯାଦୀହି ଚ ଅନଭିଭୱନୀଯତୋ ଅକମ୍ପିଯଟ୍ଠେନ ବଲଂ। ତଦୁଭଯମ୍ପି ସଦ୍ଧାଦିୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପଞ୍ଚ ବଲାନୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି।

୮୨୩। ବୁଜ୍ଝନକସତ୍ତସ୍ସ ପନ ଅଙ୍ଗଭାୱେନ ସତିଆଦଯୋ ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା। ନିଯ୍ୟାନିକଟ୍ଠେନ ଚ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦଯୋ ଅଟ୍ଠ ମଗ୍ଗଙ୍ଗା ହୋନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ’’ତି।

୮୨୪। ଇତି ଇମେ ସତ୍ତତିଂସ ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମା ପୁବ୍ବଭାଗେ ଲୋକିଯୱିପସ୍ସନାଯ ୱତ୍ତମାନାଯ ଚୁଦ୍ଦସୱିଧେନ କାଯଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହତୋ ଚ କାଯାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନଂ, ନୱୱିଧେନ ୱେଦନଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହତୋ ଚ ୱେଦନାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନଂ, ସୋଳସୱିଧେନ ଚିତ୍ତଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହତୋ ଚ ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନଂ, ପଞ୍ଚୱିଧେନ ଧମ୍ମେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହତୋ ଚ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନଂ। ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବଂ ପରସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଅକୁସଲଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଯଥା ପଟିପନ୍ନସ୍ସେତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ନ ତଥା ପଟିପଜ୍ଜିସ୍ସାମି ଏୱଂ ମେ ଏତଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀ’’ତି, ତସ୍ସ ଅନୁପ୍ପାଦାଯ ୱାଯମନକାଲେ ପଠମଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ। ଅତ୍ତନୋ ସମୁଦାଚାରପ୍ପତ୍ତଂ ଅକୁସଲଂ ଦିସ୍ୱା ତସ୍ସ ପହାନାଯ ୱାଯମନକାଲେ ଦୁତିଯଂ। ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବଂ ଝାନଂ ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱା ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ୱାଯମନ୍ତସ୍ସ ତତିଯଂ। ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଯଥା ନ ପରିହାଯତି, ଏୱଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ ଚତୁତ୍ଥଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ। ଛନ୍ଦଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା କୁସଲୁପ୍ପାଦନକାଲେ ଛନ୍ଦିଦ୍ଧିପାଦୋ। ମିଚ୍ଛାୱାଚାଯ ୱିରମଣକାଲେ ସମ୍ମାୱାଚାତି ଏୱଂ ନାନାଚିତ୍ତେସୁ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଇମେସଂ ପନ ଚତୁନ୍ନଂ ଞାଣାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିକାଲେ ଏକଚିତ୍ତେ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଫଲକ୍ଖଣେ ଠପେତ୍ୱା ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନେ ଅୱସେସା ତେତ୍ତିଂସ ଲବ୍ଭନ୍ତି।

୮୨୫। ଏୱଂ ଏକଚିତ୍ତେ ଲବ୍ଭମାନେସୁ ଚେତେସୁ ଏକାୱ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣା ସତି କାଯାଦୀସୁ ସୁଭସଞ୍ଞାଦିପ୍ପହାନକିଚ୍ଚସାଧନୱସେନ ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏକମେୱ ଚ ୱୀରିଯଂ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦାଦିକିଚ୍ଚସାଧନୱସେନ ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସେସେସୁ ପନ ହାପନୱଡ୍ଢନଂ ନତ୍ଥି।

୮୨୬। ଅପିଚ ତେସୁ –

ନୱ ଏକୱିଧା ଏକୋ, ଦ୍ୱେଧାଥ ଚତୁ ପଞ୍ଚଧା;

ଅଟ୍ଠଧା ନୱଧା ଚେୱ, ଇତି ଛଦ୍ଧା ଭୱନ୍ତି ତେ।

ନୱ ଏକୱିଧାତି ଛନ୍ଦୋ, ଚିତ୍ତଂ, ପୀତି, ପସ୍ସଦ୍ଧି, ଉପେକ୍ଖା, ସଙ୍କପ୍ପୋ, ୱାଚା, କମ୍ମନ୍ତୋ, ଆଜୀୱୋତି ଇମେ ନୱ ଛନ୍ଦିଦ୍ଧିପାଦାଦିୱସେନ ଏକୱିଧାୱ ହୋନ୍ତି, ନ ଅଞ୍ଞଂ କୋଟ୍ଠାସଂ ଭଜନ୍ତି। ଏକୋ ଦ୍ୱେଧାତି ସଦ୍ଧା ଇନ୍ଦ୍ରିଯ, ବଲୱସେନ ଦ୍ୱେଧା ଠିତା। ଅଥ ଚତୁ ପଞ୍ଚଧାତି ଅଥଞ୍ଞୋ ଏକୋ ଚତୁଧା, ଅଞ୍ଞୋ ପଞ୍ଚଧା ଠିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ସମାଧି ଏକୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯ, ବଲ, ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗ, ମଗ୍ଗଙ୍ଗୱସେନ ଚତୁଧା ଠିତୋ। ପଞ୍ଞା ତେସଞ୍ଚ ଚତୁନ୍ନଂ ଇଦ୍ଧିପାଦକୋଟ୍ଠାସସ୍ସ ଚ ୱସେନ ପଞ୍ଚଧା। ଅଟ୍ଠଧା

ନୱଧା ଚେୱାତି ଅପରୋ ଏକୋ ଅଟ୍ଠଧା, ଏକୋ ନୱଧା ଠିତୋତି ଅଣ୍ଠୋ। ଚତୁସତିପଟ୍ଠାନ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯ, ବଲ, ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗ, ମଗ୍ଗଙ୍ଗୱସେନ ସତି ଅଟ୍ଠଧା ଠିତା। ଚତୁସମ୍ମପ୍ପଧାନ, ଇଦ୍ଧିପାଦ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯ, ବଲ, ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗ, ମଗ୍ଗଙ୍ଗୱସେନ ୱୀରିଯଂ ନୱଧାତି। ଏୱଂ –

ଚୁଦ୍ଦସେୱ ଅସମ୍ଭିନ୍ନା, ହୋନ୍ତେତେ ବୋଧିପକ୍ଖିଯା;

କୋଟ୍ଠାସତୋ ସତ୍ତୱିଧା, ସତ୍ତତିଂସପ୍ପଭେଦତୋ।

ସକିଚ୍ଚନିପ୍ଫାଦନତୋ, ସରୂପେନ ଚ ୱୁତ୍ତିତୋ;

ସବ୍ବେୱ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ, ସମ୍ଭୱେ ସମ୍ଭୱନ୍ତି ତେତି।

ଏୱଂ ତାୱେତ୍ଥ ପରିପୁଣ୍ଣବୋଧିପକ୍ଖିଯଭାୱୋ ଜାନିତବ୍ବୋ।

ୱୁଟ୍ଠାନବଲସମାଯୋଗକଥା

୮୨୭।ୱୁଟ୍ଠାନବଲସମାଯୋଗୋତି ୱୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚେୱ ବଲସମାଯୋଗୋ ଚ। ଲୋକିଯୱିପସ୍ସନା ହି ନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା ଚେୱ ପୱତ୍ତିକାରଣସ୍ସ ଚ ସମୁଦଯସ୍ସ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନତୋ ନେୱ ନିମିତ୍ତା ନ ପୱତ୍ତା ୱୁଟ୍ଠାତି। ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ ସମୁଦଯସ୍ସ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନତୋ ପୱତ୍ତା ନ ୱୁଟ୍ଠାତି। ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣତୋ ପନ ନିମିତ୍ତା ୱୁଟ୍ଠାତୀତି ଏକତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ବହିଦ୍ଧାୱୁଟ୍ଠାନୱିୱଟ୍ଟନେ ପଞ୍ଞା ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣ’’ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ମାତିକା ୧।୧୦)। ତଥା ‘‘ଉପ୍ପାଦା ୱିୱଟ୍ଟିତ୍ୱା ଅନୁପ୍ପାଦଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତୀତି ଗୋତ୍ରଭୁ, ପୱତ୍ତା ୱିୱଟ୍ଟିତ୍ୱା’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୫୯) ସବ୍ବଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇମାନି ପନ ଚତ୍ତାରିପି ଞାଣାନି ଅନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା ନିମିତ୍ତତୋ ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତି, ସମୁଦଯସ୍ସ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନତୋ ପୱତ୍ତା ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତୀତି ଦୁଭତୋ ୱୁଟ୍ଠାନାନି ହୋନ୍ତି।

ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘କଥଂ ଦୁଭତୋ ୱୁଟ୍ଠାନୱିୱଟ୍ଟନେ ପଞ୍ଞା ମଗ୍ଗେ ଞାଣଂ?

‘‘ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ୱୁଟ୍ଠାତି, ତଦନୁୱତ୍ତକକିଲେସେହି ଚ ଖନ୍ଧେହି ଚ ୱୁଟ୍ଠାତି, ବହିଦ୍ଧା ଚ ସବ୍ବନିମିତ୍ତେହି ୱୁଟ୍ଠାତି। ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ଦୁଭତୋ ୱୁଟ୍ଠାନୱିୱଟ୍ଟନେ ପଞ୍ଞା ମଗ୍ଗେ ଞାଣଂ। ଅଭିନିରୋପନଟ୍ଠେନ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପା…ପେ… ପରିଗ୍ଗହଟ୍ଠେନ ସମ୍ମାୱାଚା ମିଚ୍ଛାୱାଚାଯ। ସମୁଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ। ୱୋଦାନଟ୍ଠେନ ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ। ପଗ୍ଗହଟ୍ଠେନ ସମ୍ମାୱାଯାମୋ । ଉପଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ସମ୍ମାସତି। ଅୱିକ୍ଖେପଟ୍ଠେନ ସମ୍ମାସମାଧି ମିଚ୍ଛାସମାଧିତୋ ୱୁଟ୍ଠାତି, ତଦନୁୱତ୍ତକକିଲେସେହି ଚ ଖନ୍ଧେହି ଚ ୱୁଟ୍ଠାତି, ବହିଦ୍ଧା ଚ ସବ୍ବନିମିତ୍ତେହି ୱୁଟ୍ଠାତି। ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ‘ଦୁଭତୋ ୱୁଟ୍ଠାନୱିୱଟ୍ଟନେ ପଞ୍ଞା ମଗ୍ଗେ ଞାଣ’ନ୍ତି।

‘‘ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି…ପେ… ଅୱିକ୍ଖେପଟ୍ଠେନ ସମ୍ମାସମାଧି ଓଳାରିକା କାମରାଗସଂଯୋଜନା ପଟିଘସଂଯୋଜନା ଓଳାରିକା କାମରାଗାନୁସଯା ପଟିଘାନୁସଯା ୱୁଟ୍ଠାତି…ପେ…।

‘‘ଅନାଗାମିମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି…ପେ… ଅୱିକ୍ଖେପଟ୍ଠେନ ସମ୍ମାସମାଧି ଅନୁସହଗତା କାମରାଗସଂଯୋଜନା ପଟିଘସଂଯୋଜନା ଅନୁସହଗତା କାମରାଗାନୁସଯା ପଟିଘାନୁସଯା ୱୁଟ୍ଠାତି…ପେ…।

‘‘ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି…ପେ… ଅୱିକ୍ଖେପଟ୍ଠେନ ସମ୍ମାସମାଧି ରୂପରାଗା ଅରୂପରାଗା ମାନା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚା ଅୱିଜ୍ଜାଯ ମାନାନୁସଯା ଭୱରାଗାନୁସଯା ଅୱିଜ୍ଜାନୁସଯା ୱୁଟ୍ଠାତି, ତଦନୁୱତ୍ତକକିଲେସେହି ଚ ଖନ୍ଧେହି ଚ ୱୁଟ୍ଠାତି, ବହିଦ୍ଧା ଚ ସବ୍ବନିମିତ୍ତେହି ୱୁଟ୍ଠାତି। ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ‘ଦୁଭତୋ ୱୁଟ୍ଠାନୱିୱଟ୍ଟନେ ପଞ୍ଞା ମଗ୍ଗେ ଞାଣ’’’ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୧।୬୧)।

୮୨୮। ଲୋକିଯାନଞ୍ଚ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ସମାପତ୍ତୀନଂ ଭାୱନାକାଲେ ସମଥବଲଂ ଅଧିକଂ ହୋତି। ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦୀନଂ ଭାୱନାକାଲେ ୱିପସ୍ସନାବଲଂ। ଅରିଯମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ଯୁଗନଦ୍ଧା ତେ ଧମ୍ମା ପୱତ୍ତନ୍ତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅନତିୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ। ତସ୍ମା ଇମେସୁ ଚତୂସୁପି ଞାଣେସୁ ଉଭଯବଲସମାଯୋଗୋ ହୋତି। ଯଥାହ –

‘‘ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତକିଲେସେହି ଚ ଖନ୍ଧେହି ଚ ୱୁଟ୍ଠହତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଏକଗ୍ଗତା ଅୱିକ୍ଖେପୋ ସମାଧି ନିରୋଧଗୋଚରୋ, ଅୱିଜ୍ଜାସହଗତକିଲେସେହି ଚ ଖନ୍ଧେହି ଚ ୱୁଟ୍ଠହତୋ ଅନୁପସ୍ସନଟ୍ଠେନ ୱିପସ୍ସନା ନିରୋଧଗୋଚରା। ଇତି ୱୁଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ସମଥୱିପସ୍ସନା ଏକରସା ହୋନ୍ତି, ଯୁଗନଦ୍ଧା ହୋନ୍ତି, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନାତିୱତ୍ତନ୍ତୀତି। ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ୱୁଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ସମଥୱିପସ୍ସନଂ ଯୁଗନଦ୍ଧଂ ଭାୱେତୀ’’ତି (ପଟି। ମ। ୨।୫)।

ଏୱମେତ୍ଥ ୱୁଟ୍ଠାନବଲସମାଯୋଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ପହାତବ୍ବଧମ୍ମପହାନକଥା

୮୨୯।ଯେଯେନ ପହାତବ୍ବା ଧମ୍ମା, ତେସଂ ପହାନଞ୍ଚାତି ଇମେସୁ ପନ ଚତୂସୁ ଞାଣେସୁ ଯେ ଧମ୍ମା ଯେନ ଞାଣେନ ପହାତବ୍ବା, ତେସଂ ପହାନଞ୍ଚ ଜାନିତବ୍ବଂ। ଏତାନି ହି ଯଥାଯୋଗଂ
ସଂଯୋଜନକିଲେସମିଚ୍ଛତ୍ତଲୋକଧମ୍ମମଚ୍ଛରିଯୱିପଲ୍ଲାସଗନ୍ଥଅଗତିଆସୱଓଘଯୋଗନୀୱରଣପରାମାସୌପାଦାନଅନୁସଯମଲଅକୁସଲକମ୍ମପଥଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସଙ୍ଖାତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପହାନକରାନି।

ତତ୍ଥ ସଂଯୋଜନାନୀତି ଖନ୍ଧେହି ଖନ୍ଧାନଂ ଫଲେନ କମ୍ମସ୍ସ ଦୁକ୍ଖେନ ୱା ସତ୍ତାନଂ ସଂଯୋଜକତ୍ତା ରୂପରାଗାଦଯୋ ଦସ ଧମ୍ମା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଯାୱଞ୍ହି ତେ, ତାୱ ଏତେସଂ ଅନୁପରମୋତି। ତତ୍ରାପି ରୂପରାଗୋ ଅରୂପରାଗୋ ମାନୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅୱିଜ୍ଜାତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ଉଦ୍ଧଂନିବ୍ବତ୍ତନକଖନ୍ଧାଦିସଂଯୋଜକତ୍ତା ଉଦ୍ଧଂଭାଗିଯସଂଯୋଜନାନି ନାମ। ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠି ୱିଚିକିଚ୍ଛା ସୀଲବ୍ବତପରାମାସୋ କାମରାଗୋ ପଟିଘୋତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ଅଧୋନିବ୍ବତ୍ତନକଖନ୍ଧାଦିସଂଯୋଜକତ୍ତା ଅଧୋଭାଗିଯସଂଯୋଜନାନି ନାମ।

କିଲେସାତି ସଯଂ ସଂକିଲିଟ୍ଠତ୍ତା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ସଂକିଲେସିକତ୍ତା ଲୋଭୋ ଦୋସୋ ମୋହୋ ମାନୋ ଦିଟ୍ଠି ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଥିନଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅହିରିକଂ ଅନୋତ୍ତପ୍ପନ୍ତି ଇମେ ଦସ ଧମ୍ମା।

ମିଚ୍ଛତ୍ତାତି ମିଚ୍ଛାପୱତ୍ତନତୋ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପୋ ମିଚ୍ଛାୱାଚା ମିଚ୍ଛାକମ୍ମନ୍ତୋ ମିଚ୍ଛାଆଜୀୱୋ ମିଚ୍ଛାୱାଯାମୋ ମିଚ୍ଛାସତି ମିଚ୍ଛାସମାଧୀତି ଇମେ ଅଟ୍ଠ ଧମ୍ମା। ମିଚ୍ଛାୱିମୁତ୍ତିମିଚ୍ଛାଞାଣେହି ୱା ସଦ୍ଧିଂ ଦସ।

ଲୋକଧମ୍ମାତି ଲୋକପ୍ପୱତ୍ତିଯା ସତି ଅନୁପରମଧମ୍ମକତ୍ତା ଲାଭୋ ଅଲାଭୋ ଯସୋ ଅଯସୋ ସୁଖଂ ଦୁକ୍ଖଂ ନିନ୍ଦା ପସଂସାତି ଇମେ ଅଟ୍ଠ। ଇଧ ପନ କାରଣୋପଚାରେନ ଲାଭାଦିୱତ୍ଥୁକସ୍ସ ଅନୁନଯସ୍ସ ଅଲାଭାଦିୱତ୍ଥୁକସ୍ସ ପଟିଘସ୍ସ ଚେତଂ ଲୋକଧମ୍ମଗ୍ଗହଣେନ ଗହଣଂ କତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ମଚ୍ଛରିଯାନୀତି ଆୱାସମଚ୍ଛରିଯଂ କୁଲମଚ୍ଛରିଯଂ ଲାଭମଚ୍ଛରିଯଂ ଧମ୍ମମଚ୍ଛରିଯଂ ୱଣ୍ଣମଚ୍ଛରିଯନ୍ତି ଇମାସୁ ଆୱାସାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞେସଂ ସାଧାରଣଭାୱଂ ଅସହନାକାରେନ ପୱତ୍ତାନି ପଞ୍ଚ ମଚ୍ଛରିଯାନି।

ୱିପଲ୍ଲାସାତି ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖଅନତ୍ତଅସୁଭେସୁଯେୱ ୱତ୍ଥୂସୁ ‘‘ନିଚ୍ଚଂ ସୁଖଂ ଅତ୍ତା ସୁଭ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୋ ସଞ୍ଞାୱିପଲ୍ଲାସୋ ଚିତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସୋ ଦିଟ୍ଠିୱିପଲ୍ଲାସୋତି ଇମେ ତଯୋ।

ଗନ୍ଥାତି ନାମକାଯସ୍ସ ଚେୱ ରୂପକାଯସ୍ସ ଚ ଗନ୍ଥନତୋ ଅଭିଜ୍ଝାଦଯୋ ଚତ୍ତାରୋ। ତଥା ହି ତେ ଅଭିଜ୍ଝା କାଯଗନ୍ଥୋ, ବ୍ୟାପାଦୋ କାଯଗନ୍ଥୋ, ସୀଲବ୍ବତପରାମାସୋ କାଯଗନ୍ଥୋ, ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସୋ କାଯଗନ୍ଥୋ ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତା।

ଅଗତୀତି ଛନ୍ଦଦୋସମୋହଭଯେହି ଅକତ୍ତବ୍ବକରଣସ୍ସ, କତ୍ତବ୍ବାକରଣସ୍ସ ଚ ଅଧିୱଚନଂ। ତଞ୍ହି ଅରିଯେହି ଅଗନ୍ତବ୍ବତ୍ତା ଅଗତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଆସୱାତି ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଆଗୋତ୍ରଭୁତୋ, ଆଭୱଗ୍ଗତୋ ଚ ସୱନା, ଅସଂୱୁତେହି ୱା ଦ୍ୱାରେହି ଘଟଛିଦ୍ଦେହି ଉଦକଂ ୱିଯ ସୱନତୋ ନିଚ୍ଚପଗ୍ଘରଣଟ୍ଠେନ ସଂସାରଦୁକ୍ଖସ୍ସ ୱା ସୱନତୋ କାମରାଗଭୱରାଗମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଅୱିଜ୍ଜାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ।

ଭୱସାଗରେ ଆକଡ୍ଢନଟ୍ଠେନ ଦୁରୁତ୍ତରଣଟ୍ଠେନ ଚ ଓଘାତିପି, ଆରମ୍ମଣୱିଯୋଗସ୍ସ ଚେୱ ଦୁକ୍ଖୱିଯୋଗସ୍ସ ଚ ଅପ୍ପଦାନତୋ ଯୋଗାତିପି ତେସଞ୍ଞେୱ ଅଧିୱଚନଂ।

ନୀୱରଣାନୀତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆୱରଣନୀୱରଣପଟିଚ୍ଛାଦନଟ୍ଠେନ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦଯୋ ପଞ୍ଚ।

ପରାମାସୋତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ସଭାୱଂ ଅତିକ୍କମ୍ମ ପରତୋ ଅଭୂତଂ ସଭାୱଂ ଆମସନାକାରେନ ପୱତ୍ତନତୋ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ।

ଉପାଦାନାନୀତି ସବ୍ବାକାରେନ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତାନି କାମୁପାଦାନାଦୀନି ଚତ୍ତାରି।

ଅନୁସଯାତି ଥାମଗତଟ୍ଠେନ କାମରାଗାନୁସଯୋ, ପଟିଘ, ମାନ, ଦିଟ୍ଠି, ୱିଚିକିଚ୍ଛା, ଭୱରାଗ, ଅୱିଜ୍ଜାନୁସଯୋତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତା କାମରାଗାଦଯୋ ସତ୍ତ । ତେ ହି ଥାମଗତତ୍ତା ପୁନପ୍ପୁନଂ କାମରାଗାଦୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭାୱେନ ଅନୁସେନ୍ତିଯେୱାତି ଅନୁସଯା।

ମଲାତି ତେଲଞ୍ଜନକଲଲଂ ୱିଯ ସଯଞ୍ଚ ଅସୁଦ୍ଧତ୍ତା, ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ଅସୁଦ୍ଧଭାୱକରଣତୋ ଲୋଭଦୋସମୋହା ତଯୋ।

ଅକୁସଲକମ୍ମପଥାତି ଅକୁସଲକମ୍ମଭାୱେନ ଚେୱ ଦୁଗ୍ଗତୀନଞ୍ଚ ପଥଭାୱେନ ପାଣାତିପାତୋ ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ କାମେସୁମିଚ୍ଛାଚାରୋ ମୁସାୱାଦୋ ପିସୁଣୱାଚା ଫରୁସୱାଚା ସମ୍ଫପ୍ପଲାପୋ ଅଭିଜ୍ଝା ବ୍ୟାପାଦୋ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠୀତି ଇମେ ଦସ।

ଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାତି ଲୋଭମୂଲା ଅଟ୍ଠ ଦୋସମୂଲା ଦ୍ୱେ ମୋହମୂଲା ଦ୍ୱେତି ଇମେ ଦ୍ୱାଦସ।

୮୩୦। ଇତି ଏତେସଂ ସଂଯୋଜନାଦୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଏତାନି ଯଥାଯୋଗଂ ପହାନକରାନି। କଥଂ? ସଂଯୋଜନେସୁ ତାୱ ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠି ୱିଚିକିଚ୍ଛା ସୀଲବ୍ବତପରାମାସୋ ଅପାଯଗମନୀଯା ଚ କାମରାଗପଟିଘାତି ଏତେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ପଠମଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝା, ସେସା କାମରାଗପଟିଘା ଓଳାରିକା ଦୁତିଯଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝା, ସୁଖୁମା ତତିଯଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝା, ରୂପରାଗାଦଯୋ ପଞ୍ଚପି ଚତୁତ୍ଥଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝା ଏୱ। ପରତୋପି ଚ ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଏୱସଦ୍ଦେନ ନିଯମଂ ନ କରିସ୍ସାମ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଯଂ ଯଂ ''ଉପରିଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝୋ''ତି ୱକ୍ଖାମ, ସୋ ସୋ ପୁରିମଞ୍ଞାଣେହି ହତାପାଯଗମନୀଯାଦିଭାୱୋୱ ହୁତ୍ୱା ଉପରିଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝୋ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

କିଲେସେସୁ ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛା ପଠମଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝା, ଦୋସୋ ତତିଯଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝୋ, ଲୋଭମୋହମାନଥିନୌଦ୍ଧଚ୍ଚଅହିରିକଅନୋତ୍ତପ୍ପାନି ଚତୁତ୍ଥଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝାନି।

ମିଚ୍ଛତ୍ତେସୁ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ମୁସାୱାଦୋ ମିଚ୍ଛାକମ୍ମନ୍ତୋ ମିଚ୍ଛାଆଜୀୱୋତି ଇମେ ପଠମଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝା, ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପୋ ପିସୁଣୱାଚା ଫରୁସୱାଚାତି ଇମେ ତତିଯଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝା, ଚେତନାଯେୱ ଚେତ୍ଥ ୱାଚାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସମ୍ଫପ୍ପଲାପମିଚ୍ଛାୱାଯାମସତିସମାଧିୱିମୁତ୍ତିଞ୍ଞାଣାନି ଚତୁତ୍ଥଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝାନି।

ଲୋକଧମ୍ମେସୁ ପଟିଘୋ ତତିଯଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝୋ, ଅନୁନଯୋ ଚତୁତ୍ଥଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝୋ, ଯସେ ଚ ପସଂସାଯ ଚ ଅନୁନଯୋ ଚତୁତ୍ଥଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝୋତି ଏକେ। ମଚ୍ଛରିଯାନି ପଠମଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝାନେୱ।

ୱିପଲ୍ଲାସେସୁ ଅନିଚ୍ଚେ ନିଚ୍ଚଂ, ଅନତ୍ତନି ଅତ୍ତାତି ଚ ସଞ୍ଞାଚିତ୍ତଦିଟ୍ଠିୱିପଲ୍ଲାସା, ଦୁକ୍ଖେ ସୁଖଂ, ଅସୁଭେ ସୁଭନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିୱିପଲ୍ଲାସୋ ଚାତି ଇମେ ପଠମଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝା, ଅସୁଭେ ସୁଭନ୍ତି ସଞ୍ଞାଚିତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସା ତତିଯଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝା, ଦୁକ୍ଖେ ସୁଖନ୍ତି ସଞ୍ଞାଚିତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସା ଚତୁତ୍ଥଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝା।

ଗନ୍ଥେସୁ ସୀଲବ୍ବତପରାମସୈଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସକାଯଗନ୍ଥା ପଠମଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝା, ବ୍ୟାପାଦକାଯଗନ୍ଥୋ ତତିଯଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝୋ, ଇତରୋ ଚତୁତ୍ଥଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝୋ।

ଅଗତି ପଠମଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝାୱ।

ଆସୱେସୁ ଦିଟ୍ଠାସୱୋ ପଠମଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝୋ, କାମାସୱୋ ତତିଯଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝୋ, ଇତରେ ଦ୍ୱେ ଚତୁତ୍ଥଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝା। ଓଘଯୋଗେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ନୀୱରଣେସୁ ୱିଚିକିଚ୍ଛାନୀୱରଣଂ ପଠମଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝଂ, କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ବ୍ୟାପାଦୋ କୁକ୍କୁଚ୍ଚନ୍ତି ତୀଣି ତତିଯଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝାନି, ଥିନମିଦ୍ଧୌଦ୍ଧଚ୍ଚାନି ଚତୁତ୍ଥଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝାନି।

ପରାମାସୋ ପଠମଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝୋୱ।

ଉପାଦାନେସୁ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଲୋକିଯଧମ୍ମାନଂ ୱତ୍ଥୁକାମୱସେନ କାମାତି ଆଗତତ୍ତା ରୂପାରୂପରାଗୋପି କାମୁପାଦାନେ ପତତି, ତସ୍ମା ତଂ ଚତୁତ୍ଥଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝଂ, ସେସାନି ପଠମଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝାନି।

ଅନୁସଯେସୁ ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାନୁସଯା ପଠମଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝାୱ, କାମରାଗପଟିଘାନୁସଯା ତତିଯଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝା, ମାନଭୱରାଗାୱିଜ୍ଜାନୁସଯା ଚତୁତ୍ଥଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝା।

ମଲେସୁ ଦୋସମଲଂ ତତିଯଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝଂ, ଇତରାନି ଚତୁତ୍ଥଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝାନି।

ଅକୁସଲକମ୍ମପଥେସୁ ପାଣାତିପାତୋ ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ ମିଚ୍ଛାଚାରୋ ମୁସାୱାଦୋ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠୀତି ଇମେ ପଠମଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝା , ପିସୁଣୱାଚା ଫରୁସୱାଚା ବ୍ୟାପାଦୋତି ତଯୋ ତତିଯଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝା, ସମ୍ଫପ୍ପଲାପାଭିଜ୍ଝା ଚତୁତ୍ଥଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝା।

ଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ଚତ୍ତାରୋ ଦିଟ୍ଠିଗତସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱିଚିକିଚ୍ଛାସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଚାତି ପଞ୍ଚ ପଠମଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝାୱ, ଦ୍ୱେ ପଟିଘସମ୍ପଯୁତ୍ତା ତତିଯଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝା, ସେସା ଚତୁତ୍ଥଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଝାତି।

ଯଞ୍ଚ ଯେନ ୱଜ୍ଝଂ, ତଂ ତେନ ପହାତବ୍ବଂ ନାମ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଇତି ଏତେସଂ ସଂଯୋଜନାଦୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଏତାନି ଯଥାଯୋଗଂ ପହାନକରାନୀ''ତି।

୮୩୧। କିଂ ପନେତାନି ଏତେ ଧମ୍ମେ ଅତୀତାନାଗତେ ପଜହନ୍ତି ଉଦାହୁ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେତି। କିଂ ପନେତ୍ଥ ଯଦି ତାୱ ଅତୀତାନାଗତେ, ଅଫଲୋ ୱାଯାମୋ ଆପଜ୍ଜତି। କସ୍ମା? ପହାତବ୍ବାନଂ ନତ୍ଥିତାଯ। ଅଥ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ, ତଥାପି ଅଫଲୋ, ୱାଯାମେନ ସଦ୍ଧିଂ ପହାତବ୍ବାନଂ ଅତ୍ଥିତାଯ, ସଂକିଲେସିକା ଚ ମଗ୍ଗଭାୱନା ଆପଜ୍ଜତି,

ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତତା ୱା କିଲେସାନଂ, ନ ଚ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକିଲେସୋ ଚିତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ନାମ ଅତ୍ଥୀତି। ନାଯଂ ଆୱେଣିକା ଚୋଦନା। ପାଠେଇଯଂଯେୱ ହି ''ସ୍ୱାଯଂ କିଲେସେ ପଜହତି, ଅତୀତେ କିଲେସେ ପଜହତି, ଅନାଗତେ କିଲେସେ ପଜହତି, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ କିଲେସେ ପଜହତୀ''ତି ୱତ୍ୱା, ପୁନ ''ହଞ୍ଚି ଅତୀତେ କିଲେସେ ପଜହତି, ତେନହି ଖୀଣଂ ଖେପେତି, ନିରୁଦ୍ଧଂ ନିରୋଧେତି, ୱିଗତଂ ୱିଗମେତି, ଅତ୍ଥଙ୍ଗତଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମେତି। ଅତୀତଂ ଯଂ ନତ୍ଥି, ତଂ ପଜହତୀ''ତି (ପଟି। ମ। ୩।୨୧) ଚ ୱତ୍ୱା, ''ନ ଅତୀତେ କିଲେସେ ପଜହତୀ''ତି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ।

ତଥା ''ହଞ୍ଚି ଅନାଗତେ କିଲେସେ ପଜହତି, ତେନହି ଅଜାତଂ ପଜହତି, ଅନିବ୍ବତ୍ତଂ ପଜହତି, ଅନୁପ୍ପନ୍ନଂ ପଜହତି, ଅପାତୁଭୂତଂ ପଜହତି। ଅନାଗତଂ ଯଂ ନତ୍ଥି, ତଂ ପଜହତୀ''ତି ଚ ୱତ୍ୱା, ''ନ ଅନାଗତେ କିଲେସେ ପଜହତୀ''ତି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ।

ତଥା ''ହଞ୍ଚି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ କିଲେସେ ପଜହତି, ତେନହି ରତ୍ତୋ ରାଗଂ ପଜହତି। ଦୁଟ୍ଠୋ ଦୋସଂ, ମୂଳ୍ହୋ ମୋହଂ, ୱିନିବଦ୍ଧୋ ମାନଂ, ପରାମଟ୍ଠୋ ଦିଟ୍ଠିଂ, ୱିକ୍ଖେପଗତୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ, ଅନିଟ୍ଠଙ୍ଗତୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛଂ, ଥାମଗତୋ ଅନୁସଯଂ ପଜହତି। କଣ୍ହସୁକ୍କା ଧମ୍ମା ଯୁଗନଦ୍ଧାୱ ୱତ୍ତନ୍ତି। ସଂକିଲେସିକା ମଗ୍ଗଭାୱନା ହୋତୀ''ତି ଚ ୱତ୍ୱା, ''ନ ଅତୀତେ କିଲେସେ ପଜହତି, ନ ଅନାଗତେ, ନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ କିଲେସେ ପଜହତୀ''ତି ସବ୍ବଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା, ''ତେନହି ନତ୍ଥି ମଗ୍ଗଭାୱନା, ନତ୍ଥି ଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯା , ନତ୍ଥି କିଲେସପ୍ପହାନଂ, ନତ୍ଥି ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ''ତି ପଞ୍ହପରିଯୋସାନେ ''ନ ହି ନତ୍ଥି ମଗ୍ଗଭାୱନା…ପେ… ନତ୍ଥି ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ''ତି ପଟିଜାନିତ୍ୱା ''ଯଥା କଥଂ ୱିଯା''ତି ୱୁତ୍ତେ ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ –

''ସେଯ୍ୟଥାପି ତରୁଣୋ ରୁକ୍ଖୋ ଅଜାତଫଲୋ, ତମେନଂ ପୁରିସୋ ମୂଲେ ଛିନ୍ଦେଯ୍ୟ, ଯେ ତସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଜାତଫଲା, ତେ ଅଜାତାଯେୱ ନ ଜାଯନ୍ତି, ଅନିବ୍ବତ୍ତାଯେୱ ନ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି, ଅନୁପ୍ପନ୍ନାଯେୱ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଅପାତୁଭୂତାଯେୱ ନ ପାତୁଭୱନ୍ତି, ଏୱମେୱ ଉପ୍ପାଦୋ ହେତୁ ଉପ୍ପାଦୋ ପଚ୍ଚଯୋ କିଲେସାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତିଯାତି ଉପ୍ପାଦେ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା ଅନୁପ୍ପାଦେ ଚିତ୍ତଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତି, ଅନୁପ୍ପାଦେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପକ୍ଖନ୍ଦତ୍ତା ଯେ ଆଯୂହନପଚ୍ଚଯା କିଲେସା ନିବ୍ବତ୍ତେଯ୍ୟୁଂ, ତେ ଅଜାତାଯେୱ ନ ଜାଯନ୍ତି…ପେ… ଅପାତୁଭୂତାଯେୱ ନ ପାତୁଭୱନ୍ତି, ଏୱଂ ହେତୁନିରୋଧା ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ। ପୱତ୍ତଂ ହେତୁ…ପେ… ନିମିତ୍ତଂ ହେତୁ…ପେ… ଆଯୂହନା ହେତୁ…ପେ… ଅନାଯୂହନେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପକ୍ଖନ୍ଦତ୍ତା ଯେ ଆଯୂହନପଚ୍ଚଯା କିଲେସା ନିବ୍ବତ୍ତେଯ୍ୟୁଂ, ତେ ଅଜାତାଯେୱ…ପେ… ଅପାତୁଭୂତାଯେୱ ନ ପାତୁଭୱନ୍ତି, ଏୱଂ ହେତୁନିରୋଧା ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ। ଏୱଂ ଅତ୍ଥି ମଗ୍ଗଭାୱନା, ଅତ୍ଥି ଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯା, ଅତ୍ଥି କିଲେସପ୍ପହାନଂ, ଅତ୍ଥି ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ''ତି (ପଟି। ମ। ୩।୨୧)।

୮୩୨। ଏତେନ କିଂ ଦୀପିତଂ ହୋତି? ଭୂମିଲଦ୍ଧାନଂ କିଲେସାନଂ ପହାନଂ ଦୀପିତଂ ହୋତି। ଭୂମିଲଦ୍ଧା ପନ କିଂ ଅତୀତାନାଗତା ଉଦାହୁ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାତି। ଭୂମିଲଦ୍ଧୁପ୍ପନ୍ନା ଏୱ ନାମ ତେ।

୮୩୩। ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହି ୱତ୍ତମାନଭୂତାପଗତୋକାସକତଭୂମିଲଦ୍ଧୱସେନ ଅନେକପ୍ପଭେଦଂ। ତତ୍ଥ ସବ୍ବମ୍ପି ଉପ୍ପାଦଜରାଭଙ୍ଗସମଙ୍ଗିସଙ୍ଖାତଂ ୱତ୍ତମାନୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ଆରମ୍ମଣରସଂ ଅନୁଭୱିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧଂ ଅନୁଭୂତାପଗତସଙ୍ଖାତଂ କୁସଲାକୁସଲଂ ଉପ୍ପାଦାଦିତ୍ତଯଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧଂ ଭୂତାପଗତସଙ୍ଖାତଂ ସେସସଙ୍ଖତଞ୍ଚ ଭୂତାପଗତୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ''ଯାନିସ୍ସ ତାନି ପୁବ୍ବେକତାନି କମ୍ମାନୀ''ତି (ମ। ନି। ୩।୨୪୮) ଏୱମାଦିନା ନଯେନ ୱୁତ୍ତଂ କମ୍ମଂ ଅତୀତମ୍ପି ସମାନଂ ଅଞ୍ଞଂ ୱିପାକଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକସ୍ସୋକାସଂ କତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ତଥା କତୋକାସଞ୍ଚ ୱିପାକଂ ଅନୁପ୍ପନ୍ନମ୍ପି ସମାନଂ ଏୱଂ କତେ ଓକାସେ ଏକନ୍ତେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଓକାସକତୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ତାସୁ ତାସୁ ଭୂମୀସୁ ଅସମୂହତଂ ଅକୁସଲଂ ଭୂମିଲଦ୍ଧୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ।

୮୩୪। ଏତ୍ଥ ଚ ଭୂମିଯା ଭୂମିଲଦ୍ଧସ୍ସ ଚ ନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଭୂମୀତି ହି ୱିପସ୍ସନାଯ ଆରମ୍ମଣଭୂତା ତେଭୂମକା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା। ଭୂମିଲଦ୍ଧଂ ନାମ ତେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଉପ୍ପତ୍ତିରହଂ କିଲେସଜାତଂ। ତେନହି ସା ଭୂମି ଲଦ୍ଧା ନାମ ହୋତୀତି ତସ୍ମା ଭୂମିଲଦ୍ଧନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସା ଚ ଖୋ ନ ଆରମ୍ମଣୱସେନ। ଆରମ୍ମଣୱସେନ ହି ସବ୍ବେପି ଅତୀତାନାଗତେ ପରିଞ୍ଞାତେପି ଚ ଖୀଣାସୱାନଂ ଖନ୍ଧେ ଆରବ୍ଭ କିଲେସା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ମହାକଚ୍ଚାନୌପ୍ପଲୱଣ୍ଣାଦୀନଂ ଖନ୍ଧେ ଆରବ୍ଭ ସୋରେଯ୍ୟସେଟ୍ଠି ନନ୍ଦମାଣୱକାଦୀନଂ ୱିଯ। ଯଦି ଚ ତଂ ଭୂମିଲଦ୍ଧଂ ନାମ ସିଯା, ତସ୍ସ ଅପ୍ପହେଯ୍ୟତୋ ନ କୋଚି ଭୱମୂଲଂ ପଜହେଯ୍ୟ। ୱତ୍ଥୁୱସେନ ପନ ଭୂମିଲଦ୍ଧଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ହି ୱିପସ୍ସନାଯ ଅପରିଞ୍ଞାତା ଖନ୍ଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଉପ୍ପାଦତୋ ପଭୁତି ତେସୁ ୱଟ୍ଟମୂଲଂ କିଲେସଜାତଂ ଅନୁସେତି। ତଂ ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନ ଭୂମିଲଦ୍ଧନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୮୩୫। ତତ୍ଥ ଚ ଯସ୍ସ ଯେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନ ଅନୁସଯିତା କିଲେସା, ତସ୍ସ ତେ ଏୱ ଖନ୍ଧା ତେସଂ କିଲେସାନଂ ୱତ୍ଥୁ, ନ ଅଞ୍ଞେସଂ ସନ୍ତକା ଖନ୍ଧା। ଅତୀତକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଚ ଅପ୍ପହୀନାନୁସଯିତାନଂ କିଲେସାନଂ ଅତୀତକ୍ଖନ୍ଧାୱ ୱତ୍ଥୁ, ନ ଇତରେ। ଏସ ନଯୋ ଅନାଗତାଦୀସୁ। ତଥା କାମାୱଚରକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଅପ୍ପହୀନାନୁସଯିତାନଂ କିଲେସାନଂ କାମାୱଚରକ୍ଖନ୍ଧାୱ ୱତ୍ଥୁ, ନ ଇତରେ। ଏସ ନଯୋ ରୂପାରୂପାୱଚରେସୁ। ସୋତାପନ୍ନାଦୀସୁ ପନ ଯସ୍ସ ଯସ୍ସ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଖନ୍ଧେସୁ ତଂ ତଂ ୱଟ୍ଟମୂଲଂ କିଲେସଜାତଂ ତେନ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ପହୀନଂ, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ତେ ତେ ଖନ୍ଧା ପହୀନାନଂ ତେସଂ ତେସଂ ୱଟ୍ଟମୂଲକିଲେସାନଂ ଅୱତ୍ଥୁତୋ ଭୂମୀତି ସଙ୍ଖଂ ନ ଲଭନ୍ତି। ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ସବ୍ବସୋୱ ୱଟ୍ଟମୂଲକିଲେସାନଂ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ଯଂକିଞ୍ଚି କରିଯମାନଂ କମ୍ମଂ କୁସଲଂ ଅକୁସଲଂ ୱା ହୋତି। ଇଚ୍ଚସ୍ସ କମ୍ମକିଲେସପଚ୍ଚଯା ୱଟ୍ଟଂ ୱଟ୍ଟତି। ତସ୍ସେତଂ ୱଟ୍ଟମୂଲଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେଯେୱ, ନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧାଦୀସୁ। ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧେଯେୱ ୱା, ନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧାଦୀସୂତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। କସ୍ମା? ଅୱିସେସେନ ପଞ୍ଚସୁପି ଖନ୍ଧେସୁ ଅନୁସଯିତତ୍ତା।

୮୩୬। କଥଂ? ପଥୱୀରସାଦି ୱିଯ ରୁକ୍ଖେ। ଯଥା ହି ମହାରୁକ୍ଖେ ପଥୱୀତଲଂ ଅଧିଟ୍ଠାଯ ପଥୱୀରସଞ୍ଚ ଆପୋରସଞ୍ଚ ନିସ୍ସାଯ ତପ୍ପଚ୍ଚଯା

ମୂଲଖନ୍ଧସାଖପସାଖପଲ୍ଲୱପଲାସପୁପ୍ଫଫଲେହି ୱଡ୍ଢିତ୍ୱା ନଭଂ ପୂରେତ୍ୱା ଯାୱ କପ୍ପାୱସାନା ବୀଜପରମ୍ପରାଯ ରୁକ୍ଖପୱେଣିଂ ସନ୍ତାନଯମାନେ ଠିତେ ତଂ ପଥୱୀରସାଦି ମୂଲେଯେୱ, ନ ଖନ୍ଧାଦୀସୁ...ପେ... ଫଲେଯେୱ ୱା, ନ ମୂଲାଦୀସୁପି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। କସ୍ମା? ଅୱିସେସେନ ସବ୍ବେସୁ ମୂଲାଦୀସୁ ଅନୁଗତତ୍ତାତି।

ଯଥା ପନ ତସ୍ସେୱ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ପୁପ୍ଫଫଲାଦୀସୁ ନିବ୍ବିନ୍ନୋ କୋଚି ପୁରିସୋ ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ମଣ୍ଡୂକକଣ୍ଟକଂ ନାମ ୱିସକଣ୍ଟକଂ ଆକୋଟେଯ୍ୟ, ଅଥ ସୋ ରୁକ୍ଖୋ ତେନ ୱିସସମ୍ଫସ୍ସେନ ଫୁଟ୍ଠୋ ପଥୱୀରସଆପୋରସାନଂ ପରିଯାଦିଣ୍ଣତ୍ତା ଅପ୍ପସୱନଧମ୍ମତଂ ଆଗମ୍ମ ପୁନ ସନ୍ତାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ନ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟ, ଏୱମେୱ ଖନ୍ଧପୱତ୍ତିଯଂ ନିବ୍ବିନ୍ନୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ରୁକ୍ଖେ ୱିସଯୋଜନଂ ୱିଯ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଚତୁମଗ୍ଗଭାୱନଂ ଆରଭତି। ଅଥସ୍ସ ସୋ ଖନ୍ଧସନ୍ତାନୋ ତେନ ଚତୁମଗ୍ଗୱିସସମ୍ଫସ୍ସେନ ସବ୍ବସୋ ୱଟ୍ଟମୂଲକକିଲେସାନଂ ପରିଯାଦିଣ୍ଣତ୍ତା କିରିଯଭାୱମତ୍ତୌପଗତକାଯକମ୍ମାଦିସବ୍ବକମ୍ମପ୍ପଭେଦୋ ହୁତ୍ୱା ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାନଭିନିବ୍ବତ୍ତନଧମ୍ମତଂ ଆଗମ୍ମ ଭୱନ୍ତରସନ୍ତାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। କେୱଲଂ ଚରିମୱିଞ୍ଞାଣନିରୋଧେନ ନିରିନ୍ଧନୋ ୱିଯ ଜାତୱେଦୋ ଅନୁପାଦାନୋ ପରିନିବ୍ବାଯତି, ଏୱଂ ଭୂମିଯା ଭୂମିଲଦ୍ଧସ୍ସ ଚ ନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୮୩୭। ଅପିଚ ଅପରମ୍ପି ସମୁଦାଚାରଆରମ୍ମଣାଧିଗ୍ଗହିତଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତଅସମୂହତୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ। ତତ୍ଥ ୱତ୍ତମାନୁପ୍ପନ୍ନମେୱ ସମୁଦାଚାରୁପ୍ପନ୍ନଂ। ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ପନ ଆପାଥଗତେ ଆରମ୍ମଣେ ପୁବ୍ବଭାଗେ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜମାନମ୍ପି କିଲେସଜାତଂ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅଧିଗ୍ଗହିତତ୍ତା ଏୱ ଅପରଭାଗେ ଏକନ୍ତେନ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ଆରମ୍ମଣାଧିଗ୍ଗହିତୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, କଲ୍ୟାଣିଗାମେ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରତୋ ମହାତିସ୍ସତ୍ଥେରସ୍ସ ୱିସଭାଗରୂପଦସ୍ସନେନ ଉପ୍ପନ୍ନକିଲେସଜାତଂ ୱିଯ। ସମଥୱିପସ୍ସନାନଂ ଅଞ୍ଞତରୱସେନ ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତଂ କିଲେସଜାତଂ ଚିତ୍ତସନ୍ତତିମନାରୂଳ୍ହମ୍ପି ଉପ୍ପତ୍ତିନିୱାରକସ୍ସ ହେତୁନୋ ଅଭାୱା ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ସମଥୱିପସ୍ସନାୱସେନ ପନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତମ୍ପି ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ଅସମୂହତତ୍ତା ଉପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଅନତୀତତାଯ ଅସମୂହତୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଆକାସେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭିନୋ ଥେରସ୍ସ କୁସୁମିତରୁକ୍ଖେ ଉପୱନେ ପୁପ୍ଫାନି ଉଚ୍ଚିନନ୍ତସ୍ସ ମଧୁରେନ ସରେନ ଗାଯତୋ ମାତୁଗାମସ୍ସ ଗୀତସଦ୍ଦସୱନେନ ଉପ୍ପନ୍ନକିଲେସଜାତଂ ୱିଯ। ତିୱିଧମ୍ପି ଚେତଂ ଆରମ୍ମଣାଧିଗ୍ଗହିତାୱିକ୍ଖମ୍ଭିତଅସମୂହତୁପ୍ପନ୍ନଂ ଭୂମିଲଦ୍ଧେନେୱ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୮୩୮। ଇଚ୍ଚେତସ୍ମିଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଯଦେତଂ ୱତ୍ତମାନଭୂତାପଗତୋକାସକତସମୁଦାଚାରସଙ୍ଖାତଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ତଂ ଅମଗ୍ଗୱଜ୍ଝତ୍ତା କେନଚିପି ଞାଣେନ ପହାତବ୍ବଂ ନ ହୋତି। ଯଂ ପନେତଂ ଭୂମିଲଦ୍ଧାରମ୍ମଣାଧିଗ୍ଗହିତଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତଅସମୂହତସଙ୍ଖାତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ତସ୍ସ ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଭାୱଂ ୱିନାସଯମାନଂ ଯସ୍ମା ତଂ ତଂ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ପହାତବ୍ବଂ ହୋତୀତି। ଏୱମେତ୍ଥ ଯେ ଯେନ ପହାତବ୍ବା ଧମ୍ମା, ତେସଂ ପହାନଞ୍ଚ ଜାନିତବ୍ବଂ।

ପରିଞ୍ଞାଦିକିଚ୍ଚକଥା

୮୩୯।

କିଚ୍ଚାନି ପରିଞ୍ଞାଦୀନି, ଯାନି ୱୁତ୍ତାନି ଅଭିସମଯକାଲେ;

ତାନି ଚ ଯଥାସଭାୱେନ, ଜାନିତବ୍ବାନି ସବ୍ବାନୀତି।

ସଚ୍ଚାଭିସମଯକାଲଂ ହି ଏତେସୁ ଚତୂସୁ ଞାଣେସୁ ଏକେକସ୍ସ ଏକକ୍ଖଣେ ପରିଞ୍ଞା ପହାନଂ ସଚ୍ଛିକିରିଯା ଭାୱନାତି ଏତାନି ପରିଞ୍ଞାଦୀନି ଚତ୍ତାରି କିଚ୍ଚାନି ୱୁତ୍ତାନି, ତାନି ଯଥାସଭାୱେନ ଜାନିତବ୍ବାନି। ୱୁତ୍ତଂ ହେତଂ ପୋରାଣେହି –

''ଯଥା ପଦୀପୋ ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ଏକକ୍ଖଣେ ଚତ୍ତାରି କିଚ୍ଚାନି କରୋତି, ୱଟ୍ଟିଂ ଝାପେତି, ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମତି, ଆଲୋକଂ ପରିୱିଦଂସେତି, ସିନେହଂ ପରିଯାଦିଯତି, ଏୱମେୱ ମଗ୍ଗଞାଣଂ ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ଏକକ୍ଖଣେ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଅଭିସମେତି, ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯେନ ଅଭିସମେତି, ସମୁଦଯଂ ପହାନାଭିସମଯେନ ଅଭିସମେତି, ମଗ୍ଗଂ ଭାୱନାଭିସମଯେନ ଅଭିସମେତି, ନିରୋଧଂ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଭିସମଯେନ ଅଭିସମେତି। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ନିରୋଧଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରିତ୍ୱା ଚତ୍ତାରିପି ସଚ୍ଚାନି ପାପୁଣାତି ପସ୍ସତି ପଟିୱିଜ୍ଝତୀ''ତି।

ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ''ଯୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦୁକ୍ଖଂ ପସ୍ସତି, ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯମ୍ପି ସୋ ପସ୍ସତି, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧମ୍ପି ପସ୍ସତି, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିଂ ପଟିପଦମ୍ପି ପସ୍ସତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୫। ୧୧୦୦) ସବ୍ବଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅପରମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ ''ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିସ୍ସ ଞାଣଂ, ଦୁକ୍ଖେପେତଂ ଞାଣଂ, ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯେପେତଂ ଞାଣଂ, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧେପେତଂ ଞାଣଂ, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିଯା ପଟିପଦାଯପେତଂ ଞାଣ''ନ୍ତି (ୱିଭ। ୭୯୪; ପଟି। ମ। ୧।୧୦୯)।

ତତ୍ଥ ଯଥା ପଦୀପୋ ୱଟ୍ଟିଂ ଝାପେତି, ଏୱଂ ମଗ୍ଗଞାଣଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଜାନାତି। ଯଥା ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମତି, ଏୱଂ ସମୁଦଯଂ ପଜହତି। ଯଥା ଆଲୋକଂ ପରିୱିଦଂସେତି, ଏୱଂ ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯତାଯ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦିଧମ୍ମସଙ୍ଖାତଂ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତି। ଯଥା ସିନେହଂ ପରିଯାଦିଯତି, ଏୱଂ କିଲେସପରିଯାଦାନଂ ନିରୋଧଂ ସଚ୍ଛିକରୋତୀତି ଏୱଂ ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୮୪୦। ଅପରୋ ନୟୋ – ଯଥା ସୂରିୟୋ ଉଦୟନ୍ତୋ ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ସହ ପାତୁଭାୱା ଚତ୍ତାରି କିଚ୍ଚାନି କରୋତି, ରୂପଗତାନି ଓଭାସେତି, ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମତି, ଆଲୋକଂ ଦସ୍ସେତି, ସୀତଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭେତି, ଏୱମେୱ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ…ପେ… ନିରୋଧଂ ସଚ୍ଛିକିରିୟାଭିସମୟେନ ଅଭିସମେତି। ଇଧାପି ଯଥା ସୂରିୟୋ ରୂପଗତାନି ଓଭାସେତି, ଏୱଂ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଜାନାତି। ଯଥା ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମତି, ଏୱଂ ସମୁଦୟଂ ପଜହତି। ଯଥା ଆଲୋକଂ ଦସ୍ସେତି, ଏୱଂ ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚୟତାୟ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତି। ଯଥା ସୀତଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭେତି, ଏୱଂ କିଲେସପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଂ ନିରୋଧଂ ସଚ୍ଛିକରୋତୀତି ଏୱଂ ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୮୪୧। ଅପରୋ ନୟୋ – ଯଥା ନାୱା ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ଏକକ୍ଖଣେ ଚତ୍ତାରି କିଚ୍ଚାନି କରୋତି, ଓରିମତୀରଂ ପଜହତି, ସୋତଂ ଛିନ୍ଦତି, ଭଣ୍ଡଂ ୱହତି, ପାରିମତୀରଂ ଅପ୍ପେତି, ଏୱମେୱ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ…ପେ… ନିରୋଧଂ ସଚ୍ଛିକିରିୟାଭିସମୟେନ ଅଭିସମେତି। ଏତ୍ଥାପି ଯଥା ନାୱା ଓରିମତୀରଂ ପଜହତି, ଏୱଂ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଜାନାତି। ଯଥା ସୋତଂ ଛିନ୍ଦତି, ଏୱଂ ସମୁଦୟଂ ପଜହତି। ଯଥା ଭଣ୍ଡଂ ୱହତି, ଏୱଂ ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚୟତାୟ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତି। ଯଥା ପାରିମତୀରଂ ଅପ୍ପେତି, ଏୱଂ ପାରିମତୀରଭୂତଂ ନିରୋଧଂ ସଚ୍ଛିକରୋତୀତି ଏୱଂ ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୮୪୨। ଏୱଂ ସଚ୍ଚାଭିସମୟକାଲସ୍ମିଂ ଏକକ୍ଖଣେ ଚତୁନ୍ନଂ କିଚ୍ଚାନଂ ୱସେନ ପୱତ୍ତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପନସ୍ସ ସୋଳସହାକାରେହି ତଥଟ୍ଠେନ ଚତ୍ତାରି କିଚ୍ଚାନି ଏକପଟିୱେଧାନି ହୋନ୍ତି। ଯଥାହ –

''କଥଂ ତଥଟ୍ଠେନ ଚତ୍ତାରି କିଚ୍ଚାନି ଏକପଟିୱେଧାନି? ସୋଳସହି ଆକାରେହି ତଥଟ୍ଠେନ ଚତ୍ତାରି କିଚ୍ଚାନି ଏକପଟିୱେଧାନି। ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପୀଳନଟ୍ଠୋ, ସଙ୍ଖତଟ୍ଠୋ, ସନ୍ତାପଟ୍ଠୋ, ୱିପରିଣାମଟ୍ଠୋ, ତଥଟ୍ଠୋ। ସମୁଦୟସ୍ସ ଆୟୂହନଟ୍ଠୋ, ନିଦାନଟ୍ଠୋ, ସଂଯୋଗଟ୍ଠୋ, ପଲିବୋଧଟ୍ଠୋ, ତଥଟ୍ଠୋ। ନିରୋଧସ୍ସ ନିସ୍ସରଣଟ୍ଠୋ, ୱିୱେକଟ୍ଠୋ, ଅସଙ୍ଖତଟ୍ଠୋ, ଅମତଟ୍ଠୋ, ତଥଟ୍ଠୋ। ମଗ୍ଗସ୍ସ ନିୟ୍ୟାନଟ୍ଠୋ, ହେତୁଟ୍ଠୋ, ଦସ୍ସନଟ୍ଠୋ, ଅଧିପତେୟ୍ୟଟ୍ଠୋ, ତଥଟ୍ଠୋ। ଇମେହି ସୋଳସହି ଆକାରେହି ତଥଟ୍ଠେନ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଏକସଙ୍ଗହିତାନି। ଯଂ ଏକସଙ୍ଗହିତଂ, ତଂ ଏକତ୍ତଂ। ଯଂ ଏକତ୍ତଂ, ତଂ ଏକେନ ଞାଣେନ ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଏକପଟିୱେଧାନୀ''ତି (ପଟି। ମ। ୨।୧୧)।

୮୪୩। ତତ୍ଥ ସିୟା ଯଦା ଦୁକ୍ଖାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞେପି ରୋଗଗଣ୍ଡାଦୟୋ ଅତ୍ଥା ଅତ୍ଥି, ଅଥ କସ୍ମା ଚତ୍ତାରୋୟେୱ ୱୁତ୍ତାତି। ଏତ୍ଥ ୱଦାମ, ଅଞ୍ଞସଚ୍ଚଦସ୍ସନୱସେନ ଆୱିଭାୱତୋ। ''ତତ୍ଥ କତମଂ ଦୁକ୍ଖେ ଞାଣଂ? ଦୁକ୍ଖଂ ଆରବ୍ଭ ଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ପଞ୍ଞା ପଜାନନା''ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୭୯୪; ପଟି। ମ। ୧।୧୦୯) ହି ନୟେନ ଏକେକସଚ୍ଚାରମ୍ମଣୱସେନାପି ସଚ୍ଚଞ୍ଞାଣଂ ୱୁତ୍ତଂ। ''ଯୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦୁକ୍ଖଂ ପସ୍ସତି, ସମୁଦୟମ୍ପି ସୋ ପସ୍ସତୀ''ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୫।୧୧୦୦) ନୟେନ ଏକଂ ସଚ୍ଚଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ସେସେସୁପି କିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତିୱସେନାପି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଯଦା ଏକେକଂ ସଚ୍ଚଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି, ତଦା ସମୁଦୟଦସ୍ସନେନ ତାୱ ସଭାୱତୋ ପୀଳନଲକ୍ଖଣସ୍ସାପି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ, ଯସ୍ମା ତଂ ଆୟୂହନଲକ୍ଖଣେନ ସମୁଦୟେନ ଆୟୂହିତଂ ସଙ୍ଖତଂ ରାସିକତଂ, ତସ୍ମାସ୍ସ ସୋ ସଙ୍ଖତଟ୍ଠୋ ଆୱିଭୱତି। ଯସ୍ମା ପନ ମଗ୍ଗୋ କିଲେସସନ୍ତାପହରୋ ସୁସୀତଲୋ, ତସ୍ମାସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଦସ୍ସନେନ ସନ୍ତାପଟ୍ଠୋ ଆୱିଭୱତି ଆୟସ୍ମତୋ ନନ୍ଦସ୍ସ ଅଚ୍ଛରାଦସ୍ସନେନ ସୁନ୍ଦରିୟା ଅନଭିରୂପଭାୱୋ ୱିୟ। ଅୱିପରିଣାମଧମ୍ମସ୍ସ ପନ ନିରୋଧସ୍ସ ଦସ୍ସନେନସ୍ସ ୱିପରିଣାମଟ୍ଠୋ ଆୱିଭୱତୀତି ୱତ୍ତବ୍ବମେୱେତ୍ଥ ନତ୍ଥି।

ତଥା ସଭାୱତୋ ଆୟୂହନଲକ୍ଖଣସ୍ସାପି ସମୁଦୟସ୍ସ, ଦୁକ୍ଖଦସ୍ସନେନ ନିଦାନଟ୍ଠୋ ଆୱିଭୱତି ଅସପ୍ପାୟଭୋଜନତୋ ଉପ୍ପନ୍ନବ୍ୟାଧିଦସ୍ସନେନ ଭୋଜନସ୍ସ ବ୍ୟାଧିନିଦାନଭାୱୋ ୱିୟ। ୱିସଂଯୋଗଭୂତସ୍ସ ନିରୋଧସ୍ସ ଦସ୍ସନେନ ସଂଯୋଗଟ୍ଠୋ। ନିୟ୍ୟାନଭୂତସ୍ସ ଚ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଦସ୍ସନେନ ପଲିବୋଧଟ୍ଠୋତି।

ତଥା ନିସ୍ସରଣଲକ୍ଖଣସ୍ସାପି ନିରୋଧସ୍ସ, ଅୱିୱେକଭୂତସ୍ସ ସମୁଦୟସ୍ସ ଦସ୍ସନେନ ୱିୱେକଟ୍ଠୋ ଆୱିଭୱତି। ମଗ୍ଗଦସ୍ସନେନ ଅସଙ୍ଖତଟ୍ଠୋ, ଇମିନା ହି ଅନମତଗ୍ଗସଂସାରେ ମଗ୍ଗୋ ନଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବୋ, ସୋପି ଚ ସପ୍ପଚ୍ଚୟତ୍ତା ସଙ୍ଖତୋୟେୱାତି ଅପ୍ପଚ୍ଚୟଧମ୍ମସ୍ସ ଅସଙ୍ଖତଭାୱୋ ଅତିୱିୟ ପାକଟୋ ହୋତି। ଦୁକ୍ଖଦସ୍ସନେନ ପନସ୍ସ ଅମତଟ୍ଠୋ ଆୱିଭୱତି, ଦୁକ୍ଖଂ ହି ୱିସଂ, ଅମତଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତି।

ତଥା ନିୟ୍ୟାନଲକ୍ଖଣସ୍ସାପି ମଗ୍ଗସ୍ସ, ସମୁଦୟଦସ୍ସନେନ ''ନାୟଂ ହେତୁ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ପତ୍ତିୟା, ଅୟଂ ହେତୂ''ତି ହେତୁଟ୍ଠୋ ଆୱିଭୱତି। ନିରୋଧଦସ୍ସନେନ ଦସ୍ସନଟ୍ଠୋ, ପରମସୁଖୁମାନି ରୂପାନି ପସ୍ସତୋ ''ୱିପ୍ପସନ୍ନଂ ୱତ ମେ ଚକ୍ଖୂ''ନ୍ତି ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ୱିପ୍ପସନ୍ନଭାୱୋ ୱିୟ। ଦୁକ୍ଖଦସ୍ସନେନ ଅଧିପତେୟ୍ୟଟ୍ଠୋ, ଅନେକରୋଗାତୁରକପଣଜନଦସ୍ସନେନ ଇସ୍ସରଜନସ୍ସ ଉଳାରଭାୱୋ ୱିୟାତି ଏୱମେତ୍ଥ ସଲକ୍ଖଣୱସେନ ଏକେକସ୍ସ, ଅଞ୍ଞସଚ୍ଚଦସ୍ସନୱସେନ ଚ ଇତରେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ତିଣ୍ଣଂ ଆୱିଭାୱତୋ ଏକେକସ୍ସ ଚତ୍ତାରୋ ଚତ୍ତାରୋ ଅତ୍ଥା ୱୁତ୍ତା। ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ସବ୍ବେ ତେତେ ଅତ୍ଥା ଏକେନେୱ ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ଚତୁକିଚ୍ଚେନ ଞାଣେନ ପଟିୱେଧଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି। ଯେ ପନ ନାନାଭିସମୟଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ତେସଂ ଉତ୍ତରଂ ଅଭିଧମ୍ମେ କଥାୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ୱୁତ୍ତମେୱ।

ପରିଞ୍ଞାଦିପ୍ପଭେଦକଥା

୮୪୪। ଇଦାନି ଯାନି ତାନି ପରିଞ୍ଞାଦୀନି ଚତ୍ତାରି କିଚ୍ଚାନି ୱୁତ୍ତାନି, ତେସୁ –

ତିୱିଧା ହୋତି ପରିଞ୍ଞା, ତଥା ପହାନମ୍ପି ସଚ୍ଛିକିରିୟାପି;

ଦ୍ୱେ ଭାୱନା ଅଭିମତା, ୱିନିଚ୍ଛୟୋ ତତ୍ଥ ଞାତବ୍ବୋ।

୮୪୫।ତିୱିଧା ହୋତି ପରିଞ୍ଞାତି ଞାତପରିଞ୍ଞା ତୀରଣପରିଞ୍ଞା ପହାନପରିଞ୍ଞାତି ଏୱଂ ପରିଞ୍ଞା ତିୱିଧା ହୋତି। ତତ୍ଥ ‘‘ଅଭିଞ୍ଞାପଞ୍ଞା ଞାତଟ୍ଠେନ ଞାଣ’’ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ମାତିକା ୧।୨୦) ଏୱଂ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ‘‘ଯେ ଯେ ଧମ୍ମା ଅଭିଞ୍ଞାତା ହୋନ୍ତି, ତେ ତେ ଧମ୍ମା ଞାତା ହୋନ୍ତୀ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୭୫) ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପତୋ, ‘‘ସବ୍ବଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ। କିଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସବ୍ବଂ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ? ଚକ୍ଖୁଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ପଟି। ମ। ୧।୨) ନଯେନ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱୁତ୍ତା ଞାତପରିଞ୍ଞା ନାମ। ତସ୍ସା ସପ୍ପଚ୍ଚଯନାମରୂପାଭିଜାନନା ଆୱେଣିକା ଭୂମି।

୮୪୬। ‘‘ପରିଞ୍ଞାପଞ୍ଞା ତୀରଣଟ୍ଠେନ ଞାଣ’’ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ମାତିକା ୧।୨୧) ଏୱଂ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ପନ ‘‘ଯେ ଯେ ଧମ୍ମା ପରିଞ୍ଞାତା ହୋନ୍ତି, ତେ ତେ ଧମ୍ମା ତୀରିତା ହୋନ୍ତୀ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୭୫) ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପତୋ, ‘‘ସବ୍ବଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ। କିଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସବ୍ବଂ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ? ଚକ୍ଖୁଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ପଟି। ମ। ୧।୨୧) ନଯେନ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱୁତ୍ତା ତୀରଣପରିଞ୍ଞା ନାମ। ତସ୍ସା କଲାପସମ୍ମସନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତାତି ତୀରଣୱସେନ ପୱତ୍ତମାନାଯ ଯାୱ ଅନୁଲୋମା ଆୱେଣିକା ଭୂମି।

୮୪୭। ‘‘ପହାନପଞ୍ଞା ପରିଚ୍ଚାଗଟ୍ଠେନ ଞାଣ’’ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ମାତିକା ୧।୨୨) ଏୱଂ ପନ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ‘‘ଯେ ଯେ ଧମ୍ମା ପହୀନା ହୋନ୍ତି, ତେ ତେ ଧମ୍ମା ପରିଚ୍ଚତ୍ତା ହୋନ୍ତୀ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୭୫) ଏୱଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱୁତ୍ତା ‘‘ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଯ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞଂ ପଜହତୀ’’ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତା ପହାନପରିଞ୍ଞା। ତସ୍ସା ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ମଗ୍ଗଞାଣା ଭୂମି, ଅଯଂ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତା।

ଯସ୍ମା ୱା ଞାତତୀରଣପରିଞ୍ଞାଯୋପି ତଦତ୍ଥାଯେୱ, ଯସ୍ମା ଚ ଯେ ଧମ୍ମେ ପଜହତି, ତେ ନିଯମତୋ ଞାତା ଚେୱ ତୀରିତା ଚ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ପରିଞ୍ଞାତ୍ତଯମ୍ପି ଇମିନା ପରିଯାଯେନ ମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ କିଚ୍ଚନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୮୪୮।ତଥା ପହାନମ୍ପୀତି ପହାନମ୍ପି ହି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନଂ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନନ୍ତି ପରିଞ୍ଞା ୱିଯ ତିୱିଧମେୱ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯଂ ସସେୱାଲେ ଉଦକେ ପକ୍ଖିତ୍ତେନ ଘଟେନ ସେୱାଲସ୍ସ ୱିଯ ତେନ ତେନ ଲୋକିଯସମାଧିନା ନୀୱରଣାଦୀନଂ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନଂ, ଇଦଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନଂ ନାମ। ପାଳିଯଂ ପନ ‘‘ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନଞ୍ଚ ନୀୱରଣାନଂ ପଠମଂ ଝାନଂ ଭାୱଯତୋ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୪) ନୀୱରଣାନଞ୍ଞେୱ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ପାକଟତ୍ତା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ନୀୱରଣାନି ହି ଝାନସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗେପି ପଚ୍ଛାଭାଗେପି ନ ସହସା ଚିତ୍ତଂ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରନ୍ତି, ୱିତକ୍କାଦଯୋ ଅପ୍ପିତକ୍ଖଣେଯେୱ। ତସ୍ମା ନୀୱରଣାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନଂ ପାକଟଂ।

୮୪୯। ଯଂ ପନ ରତ୍ତିଭାଗେ ସମୁଜ୍ଜଲିତେନ ପଦୀପେନ ଅନ୍ଧକାରସ୍ସ ୱିଯ ତେନ ତେନ ୱିପସ୍ସନାଯ ଅୱଯୱଭୂତେନ ଞାଣଙ୍ଗେନ ପଟିପକ୍ଖୱସେନେୱ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ପହାତବ୍ବଧମ୍ମସ୍ସ ପହାନଂ, ଇଦଂ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନଂ ନାମ। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦେନ ତାୱ ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଯା। ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହେନ ଅହେତୁୱିସମହେତୁଦିଟ୍ଠିଯା ଚେୱ କଙ୍ଖାମଲସ୍ସ ଚ। କଲାପସମ୍ମସନେନ ‘‘ଅହଂ ମମା’’ତି ସମୂହଗାହସ୍ସ। ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗୱୱତ୍ଥାନେନ ଅମଗ୍ଗେ ମଗ୍ଗସଞ୍ଞାଯ। ଉଦଯଦସ୍ସନେନ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଯା। ୱଯଦସ୍ସନେନ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଯା। ଭଯତୁପଟ୍ଠାନେନ ସଭଯେ ଅଭଯସଞ୍ଞାଯ। ଆଦୀନୱଦସ୍ସନେନ ଅସ୍ସାଦସଞ୍ଞାଯ। ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନେନ ଅଭିରତିସଞ୍ଞାଯ। ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାଯ ଅମୁଞ୍ଚିତୁକାମଭାୱସ୍ସ। ପଟିସଙ୍ଖାନେନ ଅପ୍ପଟିସଙ୍ଖାନସ୍ସ। ଉପେକ୍ଖାଯ ଅନୁପେକ୍ଖନସ୍ସ। ଅନୁଲୋମେନ ସଚ୍ଚପଟିଲୋମଗାହସ୍ସ ପହାନଂ।

ଯଂ ୱା ପନ ଅଟ୍ଠାରସସୁ ମହାୱିପସ୍ସନାସୁ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଯ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଯ। ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଯ ସୁଖସଞ୍ଞାଯ। ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାଯ ଅତ୍ତସଞ୍ଞାଯ। ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନାଯ ନନ୍ଦିଯା। ୱିରାଗାନୁପସ୍ସନାଯ ରାଗସ୍ସ। ନିରୋଧାନୁପସ୍ସନାଯ ସମୁଦଯସ୍ସ। ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାନୁପସ୍ସନାଯ ଆଦାନସ୍ସ। ଖଯାନୁପସ୍ସନାଯ ଘନସଞ୍ଞାଯ। ୱଯାନୁପସ୍ସନାଯ ଆଯୂହନସ୍ସ। ୱିପରିଣାମାନୁପସ୍ସନାଯ ଧୁୱସଞ୍ଞାଯ। ଅନିମିତ୍ତାନୁପସ୍ସନାଯ ନିମିତ୍ତସ୍ସ। ଅପ୍ପଣିହିତାନୁପସ୍ସନାଯ ପଣିଧିଯା। ସୁଞ୍ଞତାନୁପସ୍ସନାଯ ଅଭିନିୱେସସ୍ସ। ଅଧିପଞ୍ଞାଧମ୍ମୱିପସ୍ସନାଯ ସାରାଦାନାଭିନିୱେସସ୍ସ। ଯଥାଭୂତଞାଣଦସ୍ସନେନ ସମ୍ମୋହାଭିନିୱେସସ୍ସ। ଆଦୀନୱାନୁପସ୍ସନାଯ ଆଲଯାଭିନିୱେସସ୍ସ। ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଯ ଅପ୍ପଟିସଙ୍ଖାଯ। ୱିୱଟ୍ଟାନୁପସ୍ସନାଯ ସଂଯୋଗାଭିନିୱେସସ୍ସ ପହାନଂ। ଇଦମ୍ପି ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନମେୱ।

୮୫୦। ତତ୍ଥ ଯଥା ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦୀହି ସତ୍ତହି ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦୀନଂ ପହାନଂ ହୋତି, ତଂ ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନେ ୱୁତ୍ତମେୱ।

ଖଯାନୁପସ୍ସନାତି ପନ ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗଂ କତ୍ୱା ଅନିଚ୍ଚଂ ଖଯଟ୍ଠେନାତି ଏୱଂ ଖଯଂ ପସ୍ସତୋ ଞାଣଂ। ତେନ ଘନସଞ୍ଞାଯ ପହାନଂ ହୋତି।

ୱଯାନୁପସ୍ସନାତି –

ଆରମ୍ମଣାନ୍ୱଯେନ, ଉଭୋ ଏକୱୱତ୍ଥାନା;

ନିରୋଧେ ଅଧିମୁତ୍ତତା, ୱଯଲକ୍ଖଣୱିପସ୍ସନାତି। –

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତା ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଚେୱ ଅନ୍ୱଯତୋ ଚ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଭଙ୍ଗଂ ଦିସ୍ୱା ତସ୍ମିଞ୍ଞେୱ ଭଙ୍ଗସଙ୍ଖାତେ ନିରୋଧେ ଅଧିମୁତ୍ତତା, ତାଯ ଆଯୂହନସ୍ସ ପହାନଂ ହୋତି। ଯେସଂ ହି ଅତ୍ଥାଯ ଆଯୂହେଯ୍ୟ, ‘‘ତେ ଏୱଂ ୱଯଧମ୍ମା’’ତି ୱିପସ୍ସତୋ ଆଯୂହନେ ଚିତ୍ତଂ ନ ନମତି।

ୱିପରିଣାମାନୁପସ୍ସନାତି ରୂପସତ୍ତକାଦିୱସେନ ତଂ ତଂ ପରିଚ୍ଛେଦଂ ଅତିକ୍କମ୍ମ ଅଞ୍ଞଥାପୱତ୍ତିଦସ୍ସନଂ। ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା ଜରାଯ ଚେୱ ମରଣେନ ଚ ଦ୍ୱୀହାକାରେହି ୱିପରିଣାମଦସ୍ସନଂ, ତାଯ ଧୁୱସଞ୍ଞାଯ ପହାନଂ ହୋତି।

ଅନିମିତ୍ତାନୁପସ୍ସନାତି ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାୱ, ତାଯ ନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତସ୍ସ ପହାନଂ ହୋତି।

ଅପ୍ପଣିହିତାନୁପସ୍ସନାତି ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନାୱ, ତାଯ ସୁଖପଣିଧିସୁଖପତ୍ଥନାପହାନଂ ହୋତି।

ସୁଞ୍ଞତାନୁପସ୍ସନାତି ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାୱ, ତାଯ ‘‘ଅତ୍ଥି ଅତ୍ତା’’ତି ଅଭିନିୱେସସ୍ସ ପହାନଂ ହୋତି।

ଅଧିପଞ୍ଞାଧମ୍ମୱିପସ୍ସନାତି –

‘‘ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚ ପଟିସଙ୍ଖା, ଭଙ୍ଗଞ୍ଚ ଅନୁପସ୍ସତି;

ସୁଞ୍ଞତୋ ଚ ଉପଟ୍ଠାନଂ, ଅଧିପଞ୍ଞା ୱିପସ୍ସନା’’ତି। –

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତା ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଂ ଜାନିତ୍ୱା ତସ୍ସ ଚ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ଚ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ସଙ୍ଖାରାୱ ଭିଜ୍ଜନ୍ତି, ସଙ୍ଖାରାନଂ ମରଣଂ, ନ ଅଞ୍ଞୋ କୋଚି ଅତ୍ଥୀ’’ତି ଭଙ୍ଗୱସେନ ସୁଞ୍ଞତଂ ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତା ୱିପସ୍ସନା। ସା ଅଧିପଞ୍ଞା ଚ ଧମ୍ମେସୁ ଚ ୱିପସ୍ସନାତି କତ୍ୱା ଅଧିପଞ୍ଞାଧମ୍ମୱିପସ୍ସନାତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତାଯ ନିଚ୍ଚସାରାଭାୱସ୍ସ ଚ ଅତ୍ତସାରାଭାୱସ୍ସ ଚ ସୁଟ୍ଠୁ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ସାରାଦାନାଭିନିୱେସସ୍ସ ପହାନଂ ହୋତି।

ଯଥାଭୂତଞାଣଦସ୍ସନନ୍ତି ସପ୍ପଚ୍ଚଯନାମରୂପପରିଗ୍ଗହୋ, ତେନ ‘‘ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ଅତୀତମଦ୍ଧାନ’’ନ୍ତିଆଦିୱସେନ ଚେୱ, ‘‘ଇସ୍ସରତୋ ଲୋକୋ ସମ୍ଭୋତୀ’’ତିଆଦିୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତସ୍ସ ସମ୍ମୋହାଭିନିୱେସସ୍ସ ପହାନଂ ହୋତି।

ଆଦୀନୱାନୁପସ୍ସନାତି ଭଯତୁପଟ୍ଠାନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ସବ୍ବଭୱାଦୀସୁ ଆଦୀନୱଦସ୍ସନଞାଣଂ, ତେନ ‘‘କିଞ୍ଚି ଅଲ୍ଲୀଯିତବ୍ବଂ ନ ଦିସ୍ସତୀ’’ତି ଆଲଯାଭିନିୱେସସ୍ସ ପହାନଂ ହୋତି।

ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନାତି ମୁଞ୍ଚନସ୍ସ ଉପାଯକରଣଂ ପଟିସଙ୍ଖାଞାଣଂ, ତେନ ଅପ୍ପଟିସଙ୍ଖାଯ ପହାନଂ ହୋତି।

ୱିୱଟ୍ଟାନୁପସ୍ସନାତି ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ଚେୱ ଅନୁଲୋମଞ୍ଚ। ତଦା ହିସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଈସକପୋଣେ ପଦୁମପଲାସେ ଉଦକବିନ୍ଦୁ ୱିଯ ସବ୍ବସ୍ମା ସଙ୍ଖାରଗତା ପତିଲୀଯତି, ପତିକୁଟତି, ପତିୱତ୍ତତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ତାଯ ସଂଯୋଗାଭିନିୱେସସ୍ସ ପହାନଂ ହୋତି, କାମସଂଯୋଗାଦିକସ୍ସ କିଲେସାଭିନିୱେସସ୍ସ କିଲେସପ୍ପୱତ୍ତିଯା ପହାନଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପାଠଇଯଂ ପନ ‘‘ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠିଗତାନଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସମାଧିଂ ଭାୱଯତୋ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୪) ସଙ୍ଖେପେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ।

୮୫୧। ଯଂ ପନ ଅସନିୱିଚକ୍କାଭିହତସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ୱିଯ ଅରିଯମଗ୍ଗଞାଣେନ ସଂଯୋଜନାଦୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଯଥା ନ ପୁନ ପୱତ୍ତି, ଏୱଂ ପହାନଂ, ଇଦଂ ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନଂ ନାମ। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନଞ୍ଚ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଖଯଗାମିମଗ୍ଗଂ ଭାୱଯତୋ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୪) । ଇତି ଇମେସୁ ତୀସୁ ପହାନେସୁ ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନମେୱ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଯସ୍ମା ପନ ତସ୍ସ ଯୋଗିନୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନାନିପି ତଦତ୍ଥାନେୱ, ତସ୍ମା ପହାନତ୍ତଯମ୍ପି ଇମିନା ପରିଯାଯେନ ମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ କିଚ୍ଚନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପଟିରାଜାନଂ ୱଧିତ୍ୱା ରଜ୍ଜଂ ପତ୍ତେନ ହି ଯମ୍ପି ତତୋ ପୁବ୍ବେ କତଂ, ସବ୍ବଂ ‘‘ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ ରଞ୍ଞା କତ’’ନ୍ତିଯେୱ ୱୁଚ୍ଚତି।

୮୫୨।ସଚ୍ଛିକିରିଯାପୀତି ଲୋକିଯସଚ୍ଛିକିରିଯା ଲୋକୁତ୍ତରସଚ୍ଛିକିରିଯାତି ଦ୍ୱେଧା ଭିନ୍ନାପି ଲୋକୁତ୍ତରାଯ ଦସ୍ସନଭାୱନାୱସେନ ଭେଦତୋ ତିୱିଧା ହୋତି। ତତ୍ଥ ‘‘ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଲାଭୀମ୍ହି, ୱସୀମ୍ହି, ପଠମଜ୍ଝାନଂ ସଚ୍ଛିକତଂ ମଯା’’ତିଆଦିନା (ପାରା। ୨୦୩-୨୦୪) ନଯେନ ଆଗତା ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀନଂ ଫସ୍ସନା ଲୋକିଯସଚ୍ଛିକିରିଯା ନାମ। ଫସ୍ସନାତି ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ଇଦଂ ମଯା ଅଧିଗତ’’ନ୍ତି ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଞାଣଫସ୍ସେନ ଫୁସନା। ଇମମେୱ ହି ଅତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ସଚ୍ଛିକିରିଯା ପଞ୍ଞା ଫସ୍ସନଟ୍ଠେ ଞାଣ’’ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ମାତିକା ୧।୨୪) ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ‘‘ଯେ ଯେ ଧମ୍ମା ସଚ୍ଛିକତା ହୋନ୍ତି, ତେ ତେ ଧମ୍ମା ଫସ୍ସିତା ହୋନ୍ତୀ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୭୫) ସଚ୍ଛିକିରିଯନିଦ୍ଦେସୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ଅପିଚ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଅନୁପ୍ପାଦେତ୍ୱାପି ଯେ ଧମ୍ମା କେୱଲଂ ଅପରପ୍ପଚ୍ଚଯେନ ଞାଣେନ ଞାତା, ତେ ସଚ୍ଛିକତା ହୋନ୍ତି। ତେନେୱ ହି ‘‘ସବ୍ବଂ, ଭିକ୍ଖୱେ,

ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବଂ। କିଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସବ୍ବଂ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବଂ? ଚକ୍ଖୁ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବ''ନ୍ତିଆଦି (ପଟି। ମ। ୧।୨୯) ୱୁତ୍ତଂ।

ଅପରମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ ''ରୂପଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ସଚ୍ଛିକରୋତି। ୱେଦନଂ…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ସଚ୍ଛିକରୋତି। ଚକ୍ଖୁଂ…ପେ… ଜରାମରଣଂ…ପେ… ଅମତୋଗଧଂ ନିବ୍ବାନଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ସଚ୍ଛିକରୋତୀତି। ଯେ ଯେ ଧମ୍ମା ସଚ୍ଛିକତା ହୋନ୍ତି, ତେ ତେ ଧମ୍ମା ଫସ୍ସିତା ହୋନ୍ତୀ''ତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୯)।

ପଠମମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ନିବ୍ବାନଦସ୍ସନଂ ଦସ୍ସନସଚ୍ଛିକିରିଯା। ସେସମଗ୍ଗକ୍ଖଣେସୁ ଭାୱନାସଚ୍ଛିକିରିଯାତି। ସା ଦୁୱିଧାପି ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତା। ତସ୍ମା ଦସ୍ସନଭାୱନାୱସେନ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିଯା ଇମସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ କିଚ୍ଚନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୮୫୩।ଦ୍ୱେଭାୱନା ଅଭିମତାତି ଭାୱନା ପନ ଲୋକିଯଭାୱନା ଲୋକୁତ୍ତରଭାୱନାତି ଦ୍ୱେଯେୱ ଅଭିମତା। ତତ୍ଥ ଲୋକିଯାନଂ ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାନଂ ଉପ୍ପାଦନଂ, ତାହି ଚ ସନ୍ତାନୱାସନଂ ଲୋକିଯଭାୱନା। ଲୋକୁତ୍ତରାନଂ ଉପ୍ପାଦନଂ, ତାହି ଚ ସନ୍ତାନୱାସନଂ ଲୋକୁତ୍ତରଭାୱନା। ତାସୁ ଇଧ ଲୋକୁତ୍ତରା ଅଧିପ୍ପେତା। ଲୋକୁତ୍ତରାନି ହି ସୀଲାଦୀନି ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପେତଂ ଞାଣଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ତେସଂ ସହଜାତପଚ୍ଚଯାଦିତାଯ ତେହି ଚ ସନ୍ତାନଂ ୱାସେତୀତି ଲୋକୁତ୍ତରଭାୱନାୱସ୍ସ କିଚ୍ଚନ୍ତି।

ଏୱଂ –

କିଚ୍ଚାନି ପରିଞ୍ଞାଦୀନି, ଯାନି ୱୁତ୍ତାନି ଅଭିସମଯକାଲେ;

ତାନି ଚ ଯଥାସଭାୱେନ, ଜାନିତବ୍ବାନି ସବ୍ବାନୀତି।

ଏତ୍ତାୱତା ଚ –

''ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାଯ ନରୋ ସପଞ୍ଞୋ, ଚିତ୍ତଂ ପଞ୍ଞଞ୍ଚ ଭାୱଯ''ନ୍ତି। –

ଏୱଂ ସରୂପେନେୱ ଆଭତାଯ ପଞ୍ଞାଭାୱନାଯ ୱିଧାନଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ମୂଲଭୂତା ଦ୍ୱେ ୱିସୁଦ୍ଧିଯୋ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ସରୀରଭୂତା ପଞ୍ଚ ୱିସୁଦ୍ଧିଯୋ ସମ୍ପାଦେନ୍ତେନ ଭାୱେତବ୍ବା''ତି, ତଂ ୱିତ୍ଥାରିତଂ ହୋତି। କଥଂ ଭାୱେତବ୍ବାତି ଅଯଞ୍ଚ ପଞ୍ହୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୋତି।

ଇତି ସାଧୁଜନପାମୋଜ୍ଜତ୍ଥାଯ କତେ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ

ପଞ୍ଞାଭାୱନାଧିକାରେ

ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୋ ନାମ

ବାୱୀସତିମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

୨୩। ପଞ୍ଞାଭାୱନାନିସଂସନିଦ୍ଦେସୋ

ଆନିସଂସପକାସନା

୮୫୪। ଯଂ ପନ ୱୁତ୍ତଂ ''ପଞ୍ଞାଭାୱନାଯ କୋ ଆନିସଂସୋ''ତି, ତତ୍ଥ ୱଦାମ। ଅଯଞ୍ହି ପଞ୍ଞାଭାୱନା ନାମ ଅନେକସତାନିସଂସା। ତସ୍ସା ଦୀଘେନାପି ଅଦ୍ଧୁନା ନ ସୁକରଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଆନିସଂସଂ ପକାସେତୁଂ। ସଙ୍ଖେପତୋ ପନସ୍ସା ନାନାକିଲେସୱିଦ୍ଧଂସନଂ, ଅରିଯଫଲରସାନୁଭୱନଂ, ନିରୋଧସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନସମତ୍ଥତା, ଆହୁନେଯ୍ୟଭାୱାଦିସିଦ୍ଧୀତି ଅଯମାନିସଂସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ନାନାକିଲେସୱିଦ୍ଧଂସନକଥା

୮୫୫। ତତ୍ଥ ଯଂ ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠାଦୀନଂ ୱସେନ ନାନାକିଲେସୱିଦ୍ଧଂସନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଅଯଂ ଲୋକିକାଯ ପଞ୍ଞାଭାୱନାଯ ଆନିସଂସୋ। ଯଂ ଅରିଯମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସଂଯୋଜନାଦୀନଂ ୱସେନ ନାନାକିଲେସୱିଦ୍ଧଂସନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଅଯଂ ଲୋକୁତ୍ତରାଯ ପଞ୍ଞାଭାୱନାଯ ଆନିସଂସୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଭୀମୱେଗାନୁପତିତା, ଅସନୀୱ ସିଲୁଚ୍ଚଯେ;

ୱାଯୁୱେଗସମୁଟ୍ଠିତୋ, ଅରଞ୍ଞମିୱ ପାୱକୋ।

ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଯ ରୱି, ସତେଜୁଜ୍ଜଲମଣ୍ଡଲୋ;

ଦୀଘରତ୍ତାନୁପତିତଂ, ସବ୍ବାନତ୍ଥୱିଧାଯକଂ।

କିଲେସଜାଲଂ ପଞ୍ଞା ହି, ୱିଦ୍ଧଂସଯତି ଭାୱିତା;

ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକମତୋ ଜଞ୍ଞା, ଆନିସଂସମିମଂ ଇଧ।

ଫଲସମାପତ୍ତିକଥା

୮୫୬।ଅରିଯଫଲରସାନୁଭୱନନ୍ତି ନ କେୱଲଞ୍ଚ କିଲେସୱିଦ୍ଧଂସନଞ୍ଞେୱ, ଅରିଯଫଲରସାନୁଭୱନମ୍ପି ପଞ୍ଞାଭାୱନାଯ ଆନିସଂସୋ। ଅରିଯଫଲନ୍ତି ହି ସୋତାପତ୍ତିଫଲାଦି ସାମଞ୍ଞଫଲଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସ ଦ୍ୱୀହାକାରେହି ରସାନୁଭୱନଂ ହୋତି। ମଗ୍ଗୱୀଥିଯଞ୍ଚ ଫଲସମାପତ୍ତିୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତିଯଂ। ତତ୍ରାସ୍ସ ମଗ୍ଗୱୀଥିଯଂ ପୱତ୍ତି ଦସ୍ସିତାଯେୱ।

୮୫୭। ଅପିଚ ଯେ ''ସଂଯୋଜନପ୍ପହାନମତ୍ତମେୱ ଫଲଂ ନାମ, ନ କୋଚି ଅଞ୍ଞୋ ଧମ୍ମୋ ଅତ୍ଥୀ''ତି ୱଦନ୍ତି, ତେସଂ ଅନୁନଯତ୍ଥଂ ଇଦଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ଦସ୍ସେତବ୍ବଂ – ''କଥଂ ପଯୋଗପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପଞ୍ଞା ଫଲେ ଞାଣଂ? ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ୱୁଟ୍ଠାତି, ତଦନୁୱତ୍ତକକିଲେସେହି ଚ ଖନ୍ଧେହି ଚ ୱୁଟ୍ଠାତି, ବହିଦ୍ଧା ଚ ସବ୍ବନିମିତ୍ତେହି ୱୁଟ୍ଠାତି। ତମ୍ପଯୋଗପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧତ୍ତା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, ମଗ୍ଗସ୍ସେତଂ ଫଲ''ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୧।୬୩) ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ।

''ଚତ୍ତାରୋ ମଗ୍ଗା ଅପରିଯାପନ୍ନା, ଚତ୍ତାରି ଚ ସାମଞ୍ଞଫଲାନି, ଇମେ ଧମ୍ମା ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣା'' (ଧ। ସ। ୧୪୨୨)। ''ମହଗ୍ଗତୋ ଧମ୍ମୋ ଅପ୍ପମାଣସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୧୨।୬୨) ଏୱମାଦୀନିପି ଚେତ୍ଥ ସାଧକାନି।

୮୫୮। ଫଲସମାପତ୍ତିଯଂ ପୱତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପନସ୍ସ ଇଦଂ ପଞ୍ହାକମ୍ମଂ – କା ଫଲସମାପତ୍ତି, କେ ତଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି, କେ ନ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି, କସ୍ମା ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି, କଥଞ୍ଚସ୍ସା ସମାପଜ୍ଜନଂ ହୋତି, କଥଂ ଠାନଂ, କଥଂ ୱୁଟ୍ଠାନଂ, କିଂ ଫଲସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ, କସ୍ସ ଚ ଫଲଂ ଅନନ୍ତରନ୍ତି?

୮୫୯। ତତ୍ଥ କା ଫଲସମାପତ୍ତୀତି ଯା ଅରିୟଫଲସ୍ସ ନିରୋଧେ ଅପ୍ପନା।

୮୬୦।କେ ତଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି, କେ ନ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ସବ୍ବେପି ପୁଥୁଜ୍ଜନା ନ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି। କସ୍ମା? ଅନଧିଗତତ୍ତା। ଅରିୟା ପନ ସବ୍ବେପି ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି। କସ୍ମା? ଅଧିଗତତ୍ତା। ଉପରିମା ପନ ହେଟ୍ଠିମଂ ନ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି, ପୁଗ୍ଗଲନ୍ତରଭାୱୁପଗମନେନ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧତ୍ତା। ହେଟ୍ଠିମା ଚ ଉପରିମଂ, ଅନଧିଗତତ୍ତା। ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋୟେୱ ପନ ଫଲଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଇଦମେତ୍ଥ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ।

କେଚି ପନ ''ସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିନୋପି ନ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି। ଉପରିମା ଦ୍ୱେୟେୱ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। ଇଦଞ୍ଚ ତେସଂ କାରଣଂ, ଏତେ ହି ସମାଧିସ୍ମିଂ ପରିପୂରକାରିନୋତି। ତଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସାପି ଅତ୍ତନା ପଟିଲଦ୍ଧଲୋକିୟସମାଧିସମାପଜ୍ଜନତୋ ଅକାରଣମେୱ। କିଞ୍ଚେତ୍ଥ କାରଣାକାରଣଚିନ୍ତାୟ। ନନୁ ପାଠଇୟଂୟେୱ ୱୁତ୍ତଂ – ''କତମେ ଦସ ଗୋତ୍ରଭୁଧମ୍ମା ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି? ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗପଟିଲାଭତ୍ଥାୟ ଉପ୍ପାଦଂ ପୱତ୍ତଂ...ପେ... ଉପାୟାସଂ ବହିଦ୍ଧା ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତଂ ଅଭିଭୁୟ୍ୟତୀତି ଗୋତ୍ରଭୁ। ସୋତାପତ୍ତିଫଲସମାପତ୍ତତ୍ଥାୟ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗଂ ... ପେ... ଅରହତ୍ତଫଲସମାପତ୍ତତ୍ଥାୟ... ସୁଞ୍ଞତୱିହାରସମାପତ୍ତତ୍ଥାୟ... ଅନିମିତ୍ତୱିହାରସମାପତ୍ତତ୍ଥାୟ ଉପ୍ପାଦଂ...ପେ... ବହିଦ୍ଧା ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତଂ ଅଭିଭୁୟ୍ୟତୀତି ଗୋତ୍ରଭୂ''ତି (ପଟି। ମ। ୧।୬୦)। ତସ୍ମା ସବ୍ବେପି ଅରିୟା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ନିଟ୍ଠମେତ୍ଥ ଗନ୍ତବ୍ବଂ।

୮୬୧।କସ୍ମା ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରତ୍ଥଂ। ୟଥା ହି ରାଜା ରଜ୍ଜସୁଖଂ, ଦେୱତା ଦିବ୍ବସୁଖଂ ଅନୁଭୱନ୍ତି, ଏୱଂ ଅରିୟା ''ଅରିୟଂ ଲୋକୁତ୍ତରସୁଖଂ ଅନୁଭୱିସ୍ସାମା''ତି ଅଦ୍ଧାନପ୍ପରିଚ୍ଛେଦଂ କତ୍ୱା ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତକ୍ଖଣେ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି।

୮୬୨।କଥଞ୍ଚସ୍ସା ସମାପଜ୍ଜନଂ ହୋତି, କଥଂ ଠାନଂ, କଥଂ ୱୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଦ୍ୱୀହି ତାୱ ଆକାରେହି ଅସ୍ସା ସମାପଜ୍ଜନଂ ହୋତି – ନିବ୍ବାନତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅମନସିକାରା ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଚ ମନସିକାରା। ୟଥାହ – ''ଦ୍ୱେ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ପଚ୍ଚୟା ଅନିମିତ୍ତାୟ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିୟା ସମାପତ୍ତିୟା ସବ୍ବନିମିତ୍ତାନଞ୍ଚ ଅମନସିକାରୋ, ଅନିମିତ୍ତାୟ ଚ ଧାତୁୟା ମନସିକାରୋ''ତି (ମ। ନି। ୧।୪୫୮)।

୮୬୩। ଅୟମ୍ପନେତ୍ଥ ସମାପଜ୍ଜନକ୍କମୋ। ଫଲସମାପତ୍ତତ୍ଥିକେନ ହି ଅରିୟସାୱକେନ ରହୋଗତେନ ପଟିସଲ୍ଲୀନେନ ଉଦୟବ୍ବୟାଦିୱସେନ ସଙ୍ଖାରା ୱିପସ୍ସିତବ୍ବା। ତସ୍ସ ପୱତ୍ତାନୁପୁବ୍ବୱିପସ୍ସନସ୍ସ ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣଗୋତ୍ରଭୁଞାଣାନନ୍ତରା ଫଲସମାପତ୍ତିୱସେନ ନିରୋଧେ ଚିତ୍ତଂ ଅପ୍ପେତି। ଫଲସମାପତ୍ତିନିନ୍ନତାୟ ଚେତ୍ଥ ସେକ୍ଖସ୍ସାପି ଫଲମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ମଗ୍ଗୋ।

ୟେ ପନ ୱଦନ୍ତି ''ସୋତାପନ୍ନୋ 'ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିସ୍ସାମୀ'ତି ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ସକଦାଗାମୀ ହୋତି। ସକଦାଗାମୀ ଚ ଅନାଗାମୀ''ତି, ତେ ୱତ୍ତବ୍ବା ''ଏୱଂ ସତି ଅନାଗାମୀ ଅରହା ଭୱିସ୍ସତି, ଅରହା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ଚ ବୁଦ୍ଧୋ। ତସ୍ମା ନ କିଞ୍ଚି ଏତଂ, ପାଠୱସେନେୱ ଚ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତ''ନ୍ତିପି ନ ଗହେତବ୍ବଂ। ଇଦମେୱ ପନ ଗହେତବ୍ବଂ – ସେକ୍ଖସ୍ସାପି ଫଲମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ମଗ୍ଗୋ। ଫଲଞ୍ଚସ୍ସ ସଚେ ଅନେନ ପଠମଜ୍ଝାନିକୋ ମଗ୍ଗୋ ଅଧିଗତୋ ହୋତି। ପଠମଜ୍ଝାନିକମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସଚେ ଦୁତିୟାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଜ୍ଝାନିକୋ, ଦୁତିୟାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଜ୍ଝାନିକମେୱାତି। ଏୱଂ ତାୱସ୍ସା ସମାପଜ୍ଜନଂ ହୋତି।

୮୬୪। ''ତୟୋ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ପଚ୍ଚୟା ଅନିମିତ୍ତାୟ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିୟା ଠିତିୟା ସବ୍ବନିମିତ୍ତାନଞ୍ଚ ଅମନସିକାରୋ, ଅନିମିତ୍ତାୟ ଚ ଧାତୁୟା ମନସିକାରୋ, ପୁବ୍ବେ ଚ ଅଭିସଙ୍ଖାରୋ''ତି (ମ। ନି। ୧।୪୫୮) ୱଚନତୋ ପନସ୍ସା ତୀହାକାରେହି ଠାନଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ପୁବ୍ବେ ଚ ଅଭିସଙ୍ଖାରୋତି ସମାପତ୍ତିତୋ ପୁବ୍ବେ କାଲପରିଚ୍ଛେଦୋ। ''ଅସୁକସ୍ମିଂ ନାମ କାଲେ ୱୁଟ୍ଠହିସ୍ସାମୀ''ତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ହିସ୍ସା ୟାୱ ସୋ କାଲୋ ନାଗଚ୍ଛତି, ତାୱ ଠାନଂ ହୋତି। ଏୱମସ୍ସା ଠାନଂ ହୋତୀତି।

୮୬୫। ''ଦ୍ୱେ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ପଚ୍ଚୟା ଅନିମିତ୍ତାୟ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିୟା ୱୁଟ୍ଠାନାୟ ସବ୍ବନିମିତ୍ତାନଞ୍ଚ ମନସିକାରୋ, ଅନିମିତ୍ତାୟ ଚ ଧାତୁୟା ଅମନସିକାରୋ''ତି (ମ। ନି। ୧।୪୫୮) ୱଚନତୋ ପନସ୍ସା ଦ୍ୱୀହାକାରେହି ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ସବ୍ବନିମିତ୍ତାନନ୍ତି ରୂପନିମିତ୍ତୱେଦନାସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣନିମିତ୍ତାନଂ। କାମଞ୍ଚ ନ ସବ୍ବାନେୱେତାନି ଏକତୋ ମନସିକରୋତି ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକୱସେନ ପନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ୟଂ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ତଂ ମନସିକରୋତୋ ଫଲସମାପତ୍ତିୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତୀତି ଏୱମସ୍ସା ୱୁଟ୍ଠାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୮୬୬।କିଂ ଫଲସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ, କସ୍ସ ଚ ଫଲଂ ଅନନ୍ତରନ୍ତି ଫଲସ୍ସ ତାୱ ଫଲମେୱ ୱା ଅନନ୍ତରଂ ହୋତି, ଭୱଙ୍ଗଂ ୱା। ଫଲଂ ପନ ଅତ୍ଥି ମଗ୍ଗାନନ୍ତରଂ, ଅତ୍ଥି ଫଲାନନ୍ତରଂ, ଅତ୍ଥି ଗୋତ୍ରଭୁଅନନ୍ତରଂ, ଅତ୍ଥି ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନାନନ୍ତରଂ। ତତ୍ଥ ମଗ୍ଗୱୀଥିୟଂ ମଗ୍ଗାନନ୍ତରଂ, ପୁରିମସ୍ସ ପୁରିମସ୍ସ ପଚ୍ଛିମଂ ପଚ୍ଛିମଂ ଫଲାନନ୍ତରଂ। ଫଲସମାପତ୍ତୀସୁ ପୁରିମଂ ପୁରିମଂ ଗୋତ୍ରଭୁଅନନ୍ତରଂ। ଗୋତ୍ରଭୂତି ଚେତ୍ଥ ଅନୁଲୋମଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ପଟ୍ଠାନେ –

‘‘ଅରହତୋ ଅନୁଲୋମଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଯା ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ସେକ୍ଖାନଂ ଅନୁଲୋମଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଯା ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୧୭)। ଯେନ ଫଲେନ ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ତଂ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନାନନ୍ତରନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଠପେତ୍ୱା ମଗ୍ଗୱୀଥିଯଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଫଲଂ ଅୱସେସଂ ସବ୍ବଂ ଫଲସମାପତ୍ତିୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ନାମ। ଏୱମେତଂ ମଗ୍ଗୱୀଥିଯଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଯଂ ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନୱସେନ,

ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧଦରଥଂ , ଅମତାରମ୍ମଣଂ ସୁଭଂ;

ୱନ୍ତଲୋକାମିସଂ ସନ୍ତଂ, ସାମଞ୍ଞଫଲମୁତ୍ତମଂ।

ଓଜୱନ୍ତେନ ସୁଚିନା, ସୁଖେନ ଅଭିସନ୍ଦିତଂ;

ଯେନ ସାତାତିସାତେନ, ଅମତେନ ମଧୁଂ ୱିଯ।

ତଂ ସୁଖଂ ତସ୍ସ ଅରିଯସ୍ସ, ରସଭୂତମନୁତ୍ତରଂ;

ଫଲସ୍ସ ପଞ୍ଞଂ ଭାୱେତ୍ୱା, ଯସ୍ମା ୱିନ୍ଦତି ପଣ୍ଡିତୋ।

ତସ୍ମା ଅରିଯଫଲସ୍ସେତଂ, ରସାନୁଭୱନଂ ଇଧ;

ୱିପସ୍ସନାଭାୱନାଯ, ଆନିସଂସୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ନିରୋଧସମାପତ୍ତିକଥା

୮୬୭।ନିରୋଧସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନସମତ୍ଥତାତି ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଅରିଯଫଲରସାନୁଭୱନଂଯେୱ, ଅଯଂ ପନ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯା ସମାପଜ୍ଜନସମତ୍ଥତାପି ଇମିସ୍ସା ପଞ୍ଞାଭାୱନାଯ ଆନିସଂସୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ରିଦଂ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯା ୱିଭାୱନତ୍ଥଂ ପଞ୍ହାକମ୍ମଂ – କା ନିରୋଧସମାପତ୍ତି, କେ ତଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି, କେ ନ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି, କତ୍ଥ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି, କସ୍ମା ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି, କଥଞ୍ଚସ୍ସା ସମାପଜ୍ଜନଂ ହୋତି, କଥଂ ଠାନଂ, କଥଂ ୱୁଟ୍ଠାନଂ, ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ କିଂନିନ୍ନଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ମତସ୍ସ ଚ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ଚ କୋ ୱିସେସୋ, ନିରୋଧସମାପତ୍ତି କିଂ ସଙ୍ଖତା ଅସଙ୍ଖତା ଲୋକିଯା ଲୋକୁତ୍ତରା ନିପ୍ଫନ୍ନା ଅନିପ୍ଫନ୍ନାତି?

୮୬୮। ତତ୍ଥ କା ନିରୋଧସମାପତ୍ତୀତି ଯା ଅନୁପୁବ୍ବନିରୋଧୱସେନ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତି। କେ ତଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି, କେ ନ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ସବ୍ବେପି ପୁଥୁଜ୍ଜନା, ସୋତାପନ୍ନା, ସକଦାଗାମିନୋ, ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକା ଚ ଅନାଗାମିନୋ, ଅରହନ୍ତୋ ନ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି। ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭିନୋ ପନ ଅନାଗାମିନୋ, ଖୀଣାସୱା ଚ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି। ‘‘ଦ୍ୱୀହି ବଲେହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା , ତଯୋ ଚ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା, ସୋଳସହି ଞାଣଚରିଯାହି, ନୱହି ସମାଧିଚରିଯାହି ୱସୀଭାୱତା ପଞ୍ଞା ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯା ଞାଣ’’ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ମାତିକା ୧।୩୪) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯଞ୍ଚ ସମ୍ପଦା ଠପେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭିନୋ ଅନାଗାମିଖୀଣାସୱେ ଅଞ୍ଞେସଂ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ତେଯେୱ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ଅଞ୍ଞେ।

୮୬୯। କତମାନି ପନେତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ବଲାନି…ପେ… କତମା ୱସୀଭାୱତାତି? ନ ଏତ୍ଥ କିଞ୍ଚି ଅମ୍ହେହି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥି। ସବ୍ବମିଦଂ ଏତସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତମେୱ। ଯଥାହ –

‘‘ଦ୍ୱୀହିବଲେହୀତି ଦ୍ୱେ ବଲାନି ସମଥବଲଂ ୱିପସ୍ସନାବଲଂ। କତମଂ ସମଥବଲଂ? ନେକ୍ଖମ୍ମୱସେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଏକଗ୍ଗତା ଅୱିକ୍ଖେପୋ ସମଥବଲଂ। ଅବ୍ୟାପାଦୱସେନ… ଆଲୋକସଞ୍ଞାୱସେନ… ଅୱିକ୍ଖେପୱସେନ…ପେ… ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାନୁପସ୍ସିଅସ୍ସାସୱସେନ… ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାନୁପସ୍ସିପସ୍ସାସୱସେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଏକଗ୍ଗତା ଅୱିକ୍ଖେପୋ ସମଥବଲନ୍ତି। କେନଟ୍ଠେନ ସମଥବଲଂ? ପଠମଜ୍ଝାନେନ ନୀୱରଣେ ନ କମ୍ପତୀତି ସମଥବଲଂ। ଦୁତିଯଜ୍ଝାନେନ ୱିତକ୍କୱିଚାରେ…ପେ… ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସମାପତ୍ତିଯା ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନସଞ୍ଞାଯ ନ କମ୍ପତୀତି ସମଥବଲଂ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେ ଚ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତକିଲେସେ ଚ ଖନ୍ଧେ ଚ ନ କମ୍ପତି ନ ଚଲତି ନ ୱେଧତୀତି ସମଥବଲଂ। ଇଦଂ ସମଥବଲଂ।

‘‘କତମଂ ୱିପସ୍ସନାବଲଂ? ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା ୱିପସ୍ସନାବଲଂ। ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନା… ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନା… ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନା… ୱିରାଗାନୁପସ୍ସନା… ନିରୋଧାନୁପସ୍ସନା… ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାନୁପସ୍ସନା ୱିପସ୍ସନାବଲଂ। ରୂପେ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା…ପେ… ରୂପେ ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାନୁପସ୍ସନା ୱିପସ୍ସନାବଲଂ। ୱେଦନାଯ… ସଞ୍ଞାଯ… ସଙ୍ଖାରେସୁ… ୱିଞ୍ଞାଣେ… ଚକ୍ଖୁସ୍ମିଂ…ପେ… ଜରାମରଣେ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା। ଜରାମରଣେ ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାନୁପସ୍ସନା ୱିପସ୍ସନାବଲନ୍ତି। କେନଟ୍ଠେନ ୱିପସ୍ସନାବଲଂ? ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଯ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଯ ନ କମ୍ପତୀତି ୱିପସ୍ସନାବଲଂ। ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଯ ସୁଖସଞ୍ଞାଯ ନ କମ୍ପତୀତି… ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାଯ ଅତ୍ତସଞ୍ଞାଯ ନ କମ୍ପତୀତି… ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନାଯ ନନ୍ଦିଯା ନ କମ୍ପତୀତି… ୱିରାଗାନୁପସ୍ସନାଯ ରାଗେ ନ କମ୍ପତୀତି… ନିରୋଧାନୁପସ୍ସନାଯ ସମୁଦଯେ ନ କମ୍ପତୀତି… ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାନୁପସ୍ସନାଯ ଆଦାନେ ନ କମ୍ପତୀତି ୱିପସ୍ସନାବଲଂ। ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଚ ଅୱିଜ୍ଜାସହଗତକିଲେସେ ଚ ଖନ୍ଧେ ଚ ନ କମ୍ପତି ନ ଚଲତି ନ ୱେଧତୀତି ୱିପସ୍ସନାବଲଂ। ଇଦଂ ୱିପସ୍ସନାବଲଂ।

‘‘ତଯୋ ଚ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଯାତି କତମେସଂ ତିଣ୍ଣନ୍ନଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା? ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ୱିତକ୍କୱିଚାରା ୱଚୀସଙ୍ଖାରା ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧା ହୋନ୍ତି। ଚତୁତ୍ଥଂ ଝାନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସା କାଯସଙ୍ଖାରା ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧା ହୋନ୍ତି। ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତନିରୋଧଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ସଞ୍ଞା ଚ ୱେଦନା ଚ ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରା ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧା ହୋନ୍ତି। ଇମେସଂ ତିଣ୍ଣନ୍ନଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା।

‘‘ସୋଳସହି ଞାଣଚରିଯାହୀତି କତମାହି ସୋଳସହି ଞାଣଚରିଯାହି? ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା ଞାଣଚରିଯା। ଦୁକ୍ଖା… ଅନତ୍ତା… ନିବ୍ବିଦା… ୱିରାଗା… ନିରୋଧା… ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗା… ୱିୱଟ୍ଟାନୁପସ୍ସନା ଞାଣଚରିଯା। ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ଞାଣଚରିଯା। ସୋତାପତ୍ତିଫଲସମାପତ୍ତି ଞାଣଚରିଯା। ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗୋ…ପେ… ଅରହତ୍ତଫଲସମାପତ୍ତି ଞାଣଚରିଯା। ଇମାହି ସୋଳସହି ଞାଣଚରିଯାହି।

‘‘ନୱହି ସମାଧିଚରିଯାହୀତି କତମାହି ନୱହି ସମାଧିଚରିଯାହି? ପଠମଜ୍ଝାନଂ ସମାଧିଚରିଯା। ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଂ…ପେ… ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସମାପତ୍ତି ସମାଧିଚରିଯା। ପଠମଜ୍ଝାନପଟିଲାଭତ୍ଥାଯ ୱିତକ୍କୋ ଚ ୱିଚାରୋ ଚ ପୀତି ଚ ସୁଖଞ୍ଚ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ଚ… ପେ… ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସମାପତ୍ତିଂ ପଟିଲାଭତ୍ଥାଯ ୱିତକ୍କୋ ଚ ୱିଚାରୋ ଚ ପୀତି ଚ ସୁଖଞ୍ଚ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ଚ। ଇମାହି ନୱହି ସମାଧିଚରିଯାହି।

‘‘ୱସୀତି ପଞ୍ଚ ୱସିଯୋ – ଆୱଜ୍ଜନୱସୀ, ସମାପଜ୍ଜନୱସୀ, ଅଧିଟ୍ଠାନୱସୀ, ୱୁଟ୍ଠାନୱସୀ, ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସୀ। ପଠମଜ୍ଝାନଂ ଯତ୍ଥିଚ୍ଛକଂ ଯଦିଚ୍ଛକଂ ଯାୱତିଚ୍ଛକଂ ଆୱଜ୍ଜତି, ଆୱଜ୍ଜନାଯ ଦନ୍ଧାଯିତତ୍ତଂ ନତ୍ଥୀତି ଆୱଜ୍ଜନୱସୀ। ପଠମଜ୍ଝାନଂ ଯତ୍ଥିଚ୍ଛକଂ ଯଦିଚ୍ଛକଂ ଯାୱତିଚ୍ଛକଂ ସମାପଜ୍ଜତି, ସମାପଜ୍ଜନାଯ ଦନ୍ଧାଯିତତ୍ତଂ ନତ୍ଥୀତି ସମାପଜ୍ଜନୱସୀ…ପେ… ଅଧିଟ୍ଠାତି ଅଧିଟ୍ଠାନେ…ପେ… ୱୁଟ୍ଠାତି ୱୁଟ୍ଠାନେ…ପେ… ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଯ ଦନ୍ଧାଯିତତ୍ତଂ ନତ୍ଥୀତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସୀ। ଦୁତିଯଂ…ପେ… ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସମାପତ୍ତିଂ ଯତ୍ଥିଚ୍ଛକଂ ଯଦିଚ୍ଛକଂ ଯାୱତିଚ୍ଛକଂ ଆୱଜ୍ଜତି … ପେ… ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଯ ଦନ୍ଧାଯିତତ୍ତଂ ନତ୍ଥୀତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସୀ। ଇମା ପଞ୍ଚ ୱସିଯୋ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୮୩)।

୮୭୦। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ସୋଳସହି ଞାଣଚରିଯାହୀ’’ତି ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସୋ ଏସ। ଅନାଗାମିନୋ ପନ ଚୁଦ୍ଦସହି ଞାଣଚରିଯାହି ହୋତି। ଯଦି ଏୱଂ ସକଦାଗାମିନୋ ଦ୍ୱାଦସହି ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଚ ଦସହି କିଂ ନ ହୋତୀତି? ନ ହୋତି, ସମାଧିପାରିବନ୍ଧିକସ୍ସ ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣିକରାଗସ୍ସ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା। ତେସଂ ହି ସୋ ଅପ୍ପହୀନୋ। ତସ୍ମା ସମଥବଲଂ ନ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ଅପରିପୂରେ ଦ୍ୱୀହି ବଲେହି ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଂ ବଲୱେକଲ୍ଲେନ ସମାପଜ୍ଜିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ଅନାଗାମିସ୍ସ ପନ ସୋ ପହୀନୋ, ତସ୍ମା ଏସ ପରିପୁଣ୍ଣବଲୋ ହୋତି। ପରିପୁଣ୍ଣବଲତ୍ତା ସକ୍କୋତି। ତେନାହ ଭଗୱା – ‘‘ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନକୁସଲଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଯା ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧। ୪୧୭)। ଇଦଞ୍ହି ପଟ୍ଠାନେ ମହାପକରଣେ ଅନାଗାମିନୋୱ ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠାନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତନ୍ତି।

୮୭୧।କତ୍ଥ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ। କସ୍ମା? ଅନୁପୁବ୍ବସମାପତ୍ତିସବ୍ଭାୱତୋ। ଚତୁୱୋକାରଭୱେ ପନ ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ନ ସକ୍କା ତତ୍ଥ ସମାପଜ୍ଜିତୁନ୍ତି। କେଚି ପନ ‘‘ୱତ୍ଥୁସ୍ସ ଅଭାୱା’’ତି ୱଦନ୍ତି।

୮୭୨।କସ୍ମା ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ସଙ୍ଖାରାନଂ ପୱତ୍ତିଭେଦେ ଉକ୍କଣ୍ଠିତ୍ୱା ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ଅଚିତ୍ତକା ହୁତ୍ୱା ‘‘ନିରୋଧଂ ନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ୱା ସୁଖଂ ୱିହରିସ୍ସାମା’’ତି ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି।

୮୭୩।କଥଞ୍ଚସ୍ସା ସମାପଜ୍ଜନଂ ହୋତୀତି ସମଥୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଉସ୍ସକ୍କିତ୍ୱା କତପୁବ୍ବକିଚ୍ଚସ୍ସ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ନିରୋଧଯତୋ, ଏୱମସ୍ସ ସମାପଜ୍ଜନଂ ହୋତି। ଯୋ ହି ସମଥୱସେନେୱ ଉସ୍ସକ୍କତି, ସୋ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସମାପତ୍ତିଂ ପତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ଯୋ ପନ

ୱିପସ୍ସନାୱସେନେୱ ଉସ୍ସକ୍କତି, ସୋ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ପତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ଯୋ ପନ ଉଭଯୱସେନେୱ ଉସ୍ସକ୍କିତ୍ୱା ପୁବ୍ବକିଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ନିରୋଧେତି, ସୋ ତଂ ସମାପଜ୍ଜତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ।

୮୭୪। ଅଯଂ ପନ ୱିତ୍ଥାରୋ – ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ନିରୋଧଂ ସମାପଜ୍ଜିତୁକାମୋ କତଭତ୍ତକିଚ୍ଚୋ ସୁଧୋତହତ୍ଥପାଦୋ ୱିୱିତ୍ତେ ଓକାସେ ସୁପଞ୍ଞତ୍ତମ୍ହି ଆସନେ ନିସୀଦତି ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା ଉଜୁଂ କାଯଂ ପଣିଧାଯ ପରିମୁଖଂ ସତିଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା, ସୋ ପଠମଂ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରେ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନତ୍ତତୋ ୱିପସ୍ସତି।

ୱିପସ୍ସନା ପନେସା ତିୱିଧା ହୋତି – ସଙ୍ଖାରପରିଗଣ୍ହନକୱିପସ୍ସନା, ଫଲସମାପତ୍ତିୱିପସ୍ସନା, ନିରୋଧସମାପତ୍ତିୱିପସ୍ସନାତି। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରପରିଗଣ୍ହନକୱିପସ୍ସନା ମନ୍ଦା ୱା ହୋତୁ ତିକ୍ଖା ୱା, ମଗ୍ଗସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ ହୋତିଯେୱ। ଫଲସମାପତ୍ତିୱିପସ୍ସନା ତିକ୍ଖାୱ ୱଟ୍ଟତି ମଗ୍ଗଭାୱନାସଦିସା। ନିରୋଧସମାପତ୍ତିୱିପସ୍ସନା ପନ ନାତିମନ୍ଦନାତିତିକ୍ଖା ୱଟ୍ଟତି। ତସ୍ମା ଏସ ନାତିମନ୍ଦାଯ ନାତିତିକ୍ଖାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ତେ ସଙ୍ଖାରେ ୱିପସ୍ସତି।

ତତୋ ଦୁତିଯଂ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରେ ତଥେୱ ୱିପସ୍ସତି। ତତୋ ତତିଯଂ ଝାନଂ…ପେ… ତତୋ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରେ ତଥେୱ ୱିପସ୍ସତି। ତଥା ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ପୁବ୍ବକିଚ୍ଚଂ କରୋତି – ନାନାବଦ୍ଧଅୱିକୋପନଂ, ସଙ୍ଘପଟିମାନନଂ, ସତ୍ଥୁପକ୍କୋସନଂ, ଅଦ୍ଧାନପରିଚ୍ଛେଦନ୍ତି।

୮୭୫। ତତ୍ଥ ନାନାବଦ୍ଧଅୱିକୋପନନ୍ତି ଯଂ ଇମିନା ଭିକ୍ଖୁନା ସଦ୍ଧିଂ ଏକାବଦ୍ଧଂ ନ ହୋତି, ନାନାବଦ୍ଧଂ ହୁତ୍ୱା ଠିତଂ ପତ୍ତଚୀୱରଂ ୱା ମଞ୍ଚପୀଠଂ ୱା ନିୱାସଗେହଂ ୱା ଅଞ୍ଞଂ ୱା ପନ କିଞ୍ଚି ପରିକ୍ଖାରଜାତଂ, ତଂ ଯଥା ନ ୱିକୁପ୍ପତି, ଅଗ୍ଗିଉଦକୱାତଚୋରଉନ୍ଦୂରାଦୀନଂ ୱସେନ ନ ୱିନସ୍ସତି, ଏୱଂ ଅଧିଟ୍ଠାତବ୍ବଂ।

ତତ୍ରିଦଂ ଅଧିଟ୍ଠାନୱିଧାନଂ ''ଇଦଞ୍ଚ ଇଦଞ୍ଚ ଇମସ୍ମିଂ ସତ୍ତାହବ୍ଭନ୍ତରେ ମା ଅଗ୍ଗିନା ଝାଯତୁ, ମା ଉଦକେନ ୱୁଯ୍ହତୁ, ମା ୱାତେନ ୱିଦ୍ଧଂସତୁ, ମା ଚୋରେହି ହରିଯତୁ, ମା ଉନ୍ଦୂରାଦୀହି ଖଜ୍ଜତୂ''ତି। ଏୱଂ ଅଧିଟ୍ଠିତେ ତଂ ସତ୍ତାହଂ ତସ୍ସ ନ କୋଚି ପରିସ୍ସଯୋ ହୋତି।

ଅନଧିଟ୍ଠହତୋ ପନ ଅଗ୍ଗିଆଦୀହି ୱିନସ୍ସତି ମହାନାଗତ୍ଥେରସ୍ସ ୱିଯ। ଥେରୋ କିର ମାତୁଉପାସିକାଯ ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପାୱିସି। ଉପାସିକା ଯାଗୁଂ ଦତ୍ୱା ଆସନସାଲାଯ ନିସୀଦାପେସି। ଥେରୋ ନିରୋଧଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିସୀଦି। ତସ୍ମିଂ ନିସିନ୍ନେ ଆସନସାଲାଯ ଅଗ୍ଗିନା ଗହିତାଯ ସେସଭିକ୍ଖୂ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ନିସିନ୍ନାସନଂ ଗହେତ୍ୱା ପଲାଯିଂସୁ। ଗାମୱାସିକା ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ଥେରଂ ଦିସ୍ୱା ''ଅଲସସମଣୋ''ତି ଆହଂସୁ। ଅଗ୍ଗି ତିଣୱେଣୁକଟ୍ଠାନି ଝାପେତ୍ୱା ଥେରଂ ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ମନୁସ୍ସା ଘଟେହି ଉଦକଂ ଆହରିତ୍ୱା ନିବ୍ବାପେତ୍ୱା ଛାରିକଂ ଅପନେତ୍ୱା ପରିଭଣ୍ଡଂ କତ୍ୱା ପୁପ୍ଫାନି ୱିକିରିତ୍ୱା ନମସ୍ସମାନା ଅଟ୍ଠଂସୁ। ଥେରୋ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲୱସେନ ୱୁଟ୍ଠାଯ ତେ ଦିସ୍ୱା ''ପାକଟୋମ୍ହି ଜାତୋ''ତି ୱେହାସଂ ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ପିଯଙ୍ଗୁଦୀପଂ ଅଗମାସି। ଇଦଂ ନାନାବଦ୍ଧଅୱିକୋପନଂ ନାମ।

ଯଂ ଏକାବଦ୍ଧଂ ହୋତି ନିୱାସନପାରୁପଣଂ ୱା ନିସିନ୍ନାସନଂ ୱା, ତତ୍ଥ ୱିସୁଂ ଅଧିଟ୍ଠାନକିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି। ସମାପତ୍ତିୱସେନେୱ ନଂ ରକ୍ଖତି ଆଯସ୍ମତୋ ସଞ୍ଜୀୱସ୍ସ ୱିଯ । ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ''ଆଯସ୍ମତୋ ସଞ୍ଜୀୱସ୍ସ ସମାଧିୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧି, ଆଯସ୍ମତୋ ସାରିପୁତ୍ତସ୍ସ ସମାଧିୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧୀ''ତି।

୮୭୬।ସଙ୍ଘପଟିମାନନନ୍ତି ସଙ୍ଘସ୍ସ ପଟିମାନନଂ ଉଦିକ୍ଖନଂ। ଯାୱ ଏସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଆଗଚ୍ଛତି, ତାୱ ସଙ୍ଘକମ୍ମସ୍ସ ଅକରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ନ ପଟିମାନନଂ ଏତସ୍ସ ପୁବ୍ବକିଚ୍ଚଂ, ପଟିମାନନାୱଜ୍ଜନଂ ପନ ପୁବ୍ବକିଚ୍ଚଂ। ତସ୍ମା ଏୱଂ ଆୱଜ୍ଜିତବ୍ବଂ ''ସଚେ ମଯି ସତ୍ତାହଂ ନିରୋଧଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିସିନ୍ନେ ସଙ୍ଘୋ ଉତ୍ତିକମ୍ମାଦୀସୁ କିଞ୍ଚିଦେୱ କମ୍ମଂ କତ୍ତୁକାମୋ ହୋତି, ଯାୱ ମଂ କୋଚି ଭିକ୍ଖୁ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ନ ପକ୍କୋସତି, ତାୱଦେୱ ୱୁଟ୍ଠହିସ୍ସାମୀ''ତି। ଏୱଂ କତ୍ୱା ସମାପନ୍ନୋ ହି ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ୱୁଟ୍ଠାତିଯେୱ।

ଯୋ ପନ ଏୱଂ ନ କରୋତି, ସଙ୍ଘୋ ଚ ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ତଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ''ଅସୁକୋ ଭିକ୍ଖୁ କୁହି''ନ୍ତି ''ନିରୋଧସମାପନ୍ନୋ''ତି ୱୁତ୍ତେ ସଙ୍ଘୋ କଞ୍ଚି ଭିକ୍ଖୁଂ ପେସେତି ''ଗଚ୍ଛ ନଂ ସଙ୍ଘସ୍ସ ୱଚନେନ ପକ୍କୋସାହୀ''ତି। ଅଥସ୍ସ ତେନ ଭିକ୍ଖୁନା ସୱନୂପଚାରେ ଠତ୍ୱା ''ସଙ୍ଘୋ ତଂ ଆୱୁସୋ ପଟିମାନେତୀ''ତି ୱୁତ୍ତମତ୍ତେୱ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି। ଏୱଂ ଗରୁକା ହି ସଙ୍ଘସ୍ସ ଆଣା ନାମ। ତସ୍ମା ତଂ ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ଯଥା ସଯମେୱ ୱୁଟ୍ଠାତି, ଏୱଂ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ।

୮୭୭।ସତ୍ଥୁପକ୍କୋସନନ୍ତି ଇଧାପି ସତ୍ଥୁପକ୍କୋସନାୱଜ୍ଜନମେୱ ଇମସ୍ସ କିଚ୍ଚଂ। ତସ୍ମା ତମ୍ପି ଏୱଂ ଆୱଜ୍ଜିତବ୍ବଂ ''ସଚେ ମଯି ସତ୍ତାହଂ ନିରୋଧଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିସିନ୍ନେ ସତ୍ଥା ଓତିଣ୍ଣୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ସିକ୍ଖାପଦଂ ୱା ପଞ୍ଞପେତି, ତଥାରୂପାଯ ୱା ଅତ୍ଥୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି, ଯାୱ ମଂ କୋଚି ଆଗନ୍ତ୍ୱା ନ

ପକ୍କୋସତି, ତାୱଦେୱ ୱୁଟ୍ଠହିସ୍ସାମୀ’’ତି। ଏୱଂ କତ୍ୱା ନିସିନ୍ନୋ ହି ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ୱୁଟ୍ଠାତିଯେୱ।

ଯୋ ପନ ଏୱଂ ନ କରୋତି, ସତ୍ଥା ଚ ସଙ୍ଘେ ସନ୍ନିପତିତେ ତଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ‘‘ଅସୁକୋ ଭିକ୍ଖୁ କୁହି’’ନ୍ତି ‘‘ନିରୋଧସମାପନ୍ନୋ’’ତି ୱୁତ୍ତେ କଞ୍ଚି ଭିକ୍ଖୁଂ ପେସେତି ‘‘ଗଚ୍ଛ ନଂ ମମ ୱଚନେନ ପକ୍କୋସା’’ତି। ଅଥସ୍ସ ତେନ ଭିକ୍ଖୁନା ସୱନୂପଚାରେ ଠତ୍ୱା ‘‘ସତ୍ଥା ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ଆମନ୍ତେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତମତ୍ତେୱ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି। ଏୱଂ ଗରୁକଂ ହି ସତ୍ଥୁପକ୍କୋସନଂ, ତସ୍ମା ତଂ ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ଯଥା ସଯମେୱ ୱୁଟ୍ଠାତି, ଏୱଂ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ।

୮୭୮।ଅଦ୍ଧାନପରିଚ୍ଛେଦୋତି ଜୀୱିତଦ୍ଧାନସ୍ସ ପରିଚ୍ଛେଦୋ। ଇମିନା ଭିକ୍ଖୁନା ଅଦ୍ଧାନପରିଚ୍ଛେଦେ ସୁକୁସଲେନ ଭୱିତବ୍ବଂ। ଅତ୍ତନୋ ‘‘ଆଯୁସଙ୍ଖାରା ସତ୍ତାହଂ ପୱତ୍ତିସ୍ସନ୍ତି ନ ପୱତ୍ତିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱାୱ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ। ସଚେ ହି ସତ୍ତାହବ୍ଭନ୍ତରେ ନିରୁଜ୍ଝନକେ ଆଯୁସଙ୍ଖାରେ ଅନାୱଜ୍ଜିତ୍ୱାୱ ସମାପଜ୍ଜତି, ନାସ୍ସ ନିରୋଧସମାପତ୍ତି ମରଣଂ ପଟିବାହିତୁଂ ସକ୍କୋତି। ଅନ୍ତୋନିରୋଧେ ମରଣସ୍ସ ନତ୍ଥିତାଯ ଅନ୍ତରାୱ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାତି। ତସ୍ମା ଏତଂ ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱାୱ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ। ଅୱସେସଂ ହି ଅନାୱଜ୍ଜିତୁମ୍ପି ୱଟ୍ଟତି। ଇଦଂ ପନ ଆୱଜ୍ଜିତବ୍ବମେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ।

୮୭୯। ସୋ ଏୱଂ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ଇମଂ ପୁବ୍ବକିଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ସମାପଜ୍ଜତି। ଅଥେକଂ ୱା ଦ୍ୱେ ୱା ଚିତ୍ତୱାରେ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଅଚିତ୍ତକୋ ହୋତି, ନିରୋଧଂ ଫୁସତି। କସ୍ମା ପନସ୍ସ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଚିତ୍ତାନଂ ଉପରିଚିତ୍ତାନି ନ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି? ନିରୋଧସ୍ସ ପଯୋଗତ୍ତା। ଇଦଞ୍ହି ଇମସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଦ୍ୱେ ସମଥୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମେ ଯୁଗନଦ୍ଧେ କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଆରୋହନଂ ଅନୁପୁବ୍ବନିରୋଧସ୍ସ ପଯୋଗୋ, ନ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସମାପତ୍ତିଯାତି ନିରୋଧସ୍ସ ପଯୋଗତ୍ତା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଚିତ୍ତାନଂ ଉପରି ନ ପୱତ୍ତନ୍ତି।

ଯୋ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଇଦଂ ପୁବ୍ବକିଚ୍ଚଂ ଅକତ୍ୱା ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ସମାପଜ୍ଜତି, ସୋ ପରତୋ ଅଚିତ୍ତକୋ ଭୱିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ପଟିନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ପୁନ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନେଯେୱ ପତିଟ୍ଠାତି। ମଗ୍ଗଂ ଅଗତପୁବ୍ବପୁରିସୂପମା ଚେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବା –

ଏକୋ କିର ପୁରିସୋ ଏକଂ ମଗ୍ଗଂ ଅଗତପୁବ୍ବୋ ଅନ୍ତରା ଉଦକକନ୍ଦରଂ ୱା ଗମ୍ଭୀରଂ ଉଦକଚିକ୍ଖଲ୍ଲଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଠପିତଂ ଚଣ୍ଡାତପସନ୍ତତ୍ତପାସାଣଂ ୱା ଆଗମ୍ମ ତଂ ନିୱାସନପାରୁପନଂ ଅସଣ୍ଠପେତ୍ୱାୱ କନ୍ଦରଂ ଓରୂଳ୍ହୋ ପରିକ୍ଖାରତେମନଭଯେନ ପୁନଦେୱ ତୀରେ ପତିଟ୍ଠାତି। ପାସାଣଂ ଅକ୍କମିତ୍ୱାପି ସନ୍ତତ୍ତପାଦୋ ପୁନଦେୱ ଓରଭାଗେ ପତିଟ୍ଠାତି। ତତ୍ଥ ଯଥା ସୋ ପୁରିସୋ ଅସଣ୍ଠପିତନିୱାସନପାରୁପନତ୍ତା କନ୍ଦରଂ ଓତିଣ୍ଣମତ୍ତୋୱ, ତତ୍ତପାସାଣଂ ଅକ୍କନ୍ତମତ୍ତୋ ଏୱ ଚ ପଟିନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଓରତୋୱ ପତିଟ୍ଠାତି, ଏୱଂ ଯୋଗାୱଚରୋପି ପୁବ୍ବକିଚ୍ଚସ୍ସ ଅକତତ୍ତା ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ସମାପନ୍ନମତ୍ତୋୱ ପଟିନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନେ ପତିଟ୍ଠାତି।

ଯଥା ପନ ପୁବ୍ବେପି ତଂ ମଗ୍ଗଂ ଗତପୁବ୍ବପୁରିସୋ ତଂ ଠାନଂ ଆଗମ୍ମ ଏକଂ ସାଟକଂ ଦଳ୍ହଂ ନିୱାସେତ୍ୱା ଅପରଂ ହତ୍ଥେନ ଗହେତ୍ୱା କନ୍ଦରଂ ଉତ୍ତରିତ୍ୱା ତତ୍ତପାସାଣଂ ୱା ଅକ୍କନ୍ତମତ୍ତକମେୱ କରିତ୍ୱା ପରତୋ ଗଚ୍ଛତି, ଏୱମେୱଂ କତପୁବ୍ବକିଚ୍ଚୋ ଭିକ୍ଖୁ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱାୱ ପରତୋ ଅଚିତ୍ତକୋ ହୁତ୍ୱା ନିରୋଧଂ ଫୁସିତ୍ୱା ୱିହରତି।

୮୮୦।କଥଂ ଠାନନ୍ତି ଏୱଂ ସମାପନ୍ନାଯ ପନସ୍ସା କାଲପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ଚେୱ ଅନ୍ତରାଆଯୁକ୍ଖଯସଙ୍ଘପଟିମାନନସତ୍ଥୁପକ୍କୋସନାଭାୱେନ ଚ ଠାନଂ ହୋତି।

୮୮୧।କଥଂ ୱୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅନାଗାମିସ୍ସ ଅନାଗାମିଫଲୁପ୍ପତ୍ତିଯା, ଅରହତୋ ଅରହତ୍ତଫଲୁପ୍ପତ୍ତିଯାତି ଏୱଂ ଦ୍ୱେଧା ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି।

୮୮୨।ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ କିଂନିନ୍ନଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତୀତି ନିବ୍ବାନନିନ୍ନଂ। ୱୁତ୍ତଂ ହେତଂ ‘‘ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯା ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ଖୋ, ଆୱୁସୋ ୱିସାଖ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ୱିୱେକନିନ୍ନଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି ୱିୱେକପୋଣଂ ୱିୱେକପବ୍ଭାର’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୪୬୪)।

୮୮୩।ମତସ୍ସ ଚ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ଚ କୋ ୱିସେସୋତି ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତୋଯେୱ। ଯଥାହ – ‘‘ଯ୍ୱାଯଂ, ଆୱୁସୋ, ମତୋ କାଲଙ୍କତୋ, ତସ୍ସ କାଯସଙ୍ଖାରା ନିରୁଦ୍ଧା ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧା, ୱଚୀସଙ୍ଖାରା… ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରା ନିରୁଦ୍ଧା ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧା, ଆଯୁ ପରିକ୍ଖୀଣୋ, ଉସ୍ମା ୱୂପସନ୍ତା, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପରିଭିନ୍ନାନି। ଯୋ ଚାଯଂ ଭିକ୍ଖୁ ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତନିରୋଧଂ ସମାପନ୍ନୋ, ତସ୍ସପି କାଯସଙ୍ଖାରା ନିରୁଦ୍ଧା ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧା, ୱଚୀସଙ୍ଖାରା… ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରା ନିରୁଦ୍ଧା ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧା, ଆଯୁ ଅପରିକ୍ଖୀଣୋ, ଉସ୍ମା ଅୱୂପସନ୍ତା, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଅପରିଭିନ୍ନାନୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୪୫୭)।

୮୮୪।ନିରୋଧସମାପତ୍ତି ସଙ୍ଖତାତିଆଦିପୁଚ୍ଛାଯଂ ପନ ସଙ୍ଖତାତିପି ଅସଙ୍ଖତାତିପି ଲୋକିଯାତିପି ଲୋକୁତ୍ତରାତିପି ନ ୱତ୍ତବ୍ବା। କସ୍ମା? ସଭାୱତୋ

ନଡ଼ିତାଯ। ଯସ୍ମା ପନସ୍ସା ସମାପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ସମାପନ୍ନା ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ନିପ୍ଫନ୍ନାତି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ନୋ ଅନିପ୍ଫନ୍ନା।

ଇତି ସନ୍ତଂ ସମାପତ୍ତିଂ, ଇମଂ ଅରିଯନିସେୱିତଂ;

ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ନିବ୍ବାନମିତିସଙ୍ଖଂ ଉପାଗତଂ;

ଭାୱେତ୍ୱା ଅରିଯଂ ପଞ୍ଞଂ, ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି ପଣ୍ଡିତା।

ଯସ୍ମା ତସ୍ମା ଇମିସ୍ସାପି, ସମାପତ୍ତିସମତ୍ଥତା;

ଅରିଯମଗ୍ଗେସୁ ପଞ୍ଞାଯ, ଆନିସଂସୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି।

ଆହୁନେଯ୍ୟଭାୱାଦିସିଦ୍ଧିକଥା

୮୮୫।ଆହୁନେଯ୍ୟଭାୱାଦିସିଦ୍ଧୀତି ନ କେୱଲଞ୍ଚ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯା ସମାପଜ୍ଜନସମତ୍ଥତାୱ, ଅଯଂ ପନ ଆହୁନେଯ୍ୟଭାୱାଦିସିଦ୍ଧିପି ଇମିସ୍ସା ଲୋକୁତ୍ତରପଞ୍ଞାଭାୱନାଯ ଆନିସଂସୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅୱିସେସେନ ହି ଚତୁବ୍ବିଧାଯପି ଏତିସ୍ସା ଭାୱିତତ୍ତା ଭାୱିତପଞ୍ଞୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଆହୁନେଯ୍ୟୋ ହୋତି ପାହୁନେଯ୍ୟୋ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟୋ ଅଞ୍ଜଲୀକରଣୀଯୋ ଅନୁତ୍ତରଂ ପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତଂ ଲୋକସ୍ସ।

୮୮୬। ୱିସେସତୋ ପନେତ୍ଥ ପଠମମଗ୍ଗପଞ୍ଞଂ ତାୱ ଭାୱେତ୍ୱା ମନ୍ଦାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ଆଗତୋ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯୋପି ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋ ନାମ ହୋତି, ସତ୍ତସୁଗତିଭୱେ ସଂସରିତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରୋତି। ମଜ୍ଝିମାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ଆଗତୋ ମଜ୍ଝିମିନ୍ଦ୍ରିଯୋ କୋଲଂକୋଲୋ ନାମ ହୋତି, ଦ୍ୱେ ୱା ତୀଣି ୱା କୁଲାନି ସନ୍ଧାୱିତ୍ୱା ସଂସରିତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରୋତି। ତିକ୍ଖାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ଆଗତୋ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ଏକବୀଜୀ ନାମ ହୋତି, ଏକଞ୍ଞେୱ ମାନୁସକଂ ଭୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରୋତି।

୮୮୭। ଦୁତିଯମଗ୍ଗପଞ୍ଞଂ ଭାୱେତ୍ୱା ସକଦାଗାମୀ ନାମ ହୋତି, ସକିଦେୱ ଇମଂ ଲୋକଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରୋତି।

୮୮୮। ତତିଯମଗ୍ଗପଞ୍ଞଂ ଭାୱେତ୍ୱା ଅନାଗାମୀ ନାମ ହୋତି। ସୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱେମତ୍ତତାୱସେନ ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯୀ, ଉପହଚ୍ଚପରିନିବ୍ବାଯୀ, ଅସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯୀ, ସସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯୀ, ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀତି ପଞ୍ଚଧା। ଇଧ ୱିହାଯନିଟ୍ଠୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯୀତି ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ସୁଦ୍ଧାୱାସଭୱେ ଉପପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଆଯୁୱେମଜ୍ଝଂ ଅପ୍ପତ୍ୱାୱ ପରିନିବ୍ବାଯତି। ଉପହଚ୍ଚପରିନିବ୍ବାଯୀତି ଆଯୁୱେମଜ୍ଝଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯତି। ଅସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯୀତି ଅସଙ୍ଖାରେନ ଅପ୍ପଯୋଗେନ ଉପରିମଗ୍ଗଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତି। ସସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯୀତି ସସଙ୍ଖାରେନ ସପ୍ପଯୋଗେନ ଉପରିମଗ୍ଗଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତି। ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀତି ଯତ୍ଥୁପପନ୍ନୋ, ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଯାୱ ଅକନିଟ୍ଠଭୱା ଆରୁଯ୍ହ ତତ୍ଥ ପରିନିବ୍ବାଯତି।

୮୮୯। ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗପଞ୍ଞଂ ଭାୱେତ୍ୱା କୋଚି ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ ହୋତି, କୋଚି ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋ ହୋତି, କୋଚି ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ ହୋତି, କୋଚି ତେୱିଜ୍ଜୋ, କୋଚି ଛଳଭିଞ୍ଞୋ, କୋଚି ପଟିସମ୍ଭିଦପ୍ପଭେଦପ୍ପତ୍ତୋ ମହାଖୀଣାସୱୋ। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ''ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନେସ ତଂ ଜଟଂ ୱିଜଟେତି ନାମ । ଫଲକ୍ଖଣେ ୱିଜଟିତଜଟୋ ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଅଗ୍ଗଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟୋ ହୋତୀ''ତି।

ଏୱଂ ଅନେକାନିସଂସା, ଅରିଯପଞ୍ଞାଯ ଭାୱନା;

ଯସ୍ମା ତସ୍ମା କରେଯ୍ୟାଥ, ରତିଂ ତତ୍ଥ ୱିଚକ୍ଖଣୋ।

୮୯୦। ଏତ୍ତାୱତା ଚ –

ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାଯ ନରୋ ସପଞ୍ଞୋ, ଚିତ୍ତଂ ପଞ୍ଞଞ୍ଚ ଭାୱଯଂ;

ଆତାପୀ ନିପକୋ ଭିକ୍ଖୁ, ସୋ ଇମଂ ୱିଜଟଯେ ଜଟନ୍ତି। –

ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାମୁଖେନ ଦେସିତେ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ସାନିସଂସା ପଞ୍ଞାଭାୱନା ପରିଦୀପିତା ହୋତୀତି।

ଇତି ସାଧୁଜନପାମୋଜ୍ଜତ୍ଥାଯ କତେ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ

ପଞ୍ଞାଭାୱନାଧିକାରେ

ପଞ୍ଞାଭାୱନାନିସଂସନିଦ୍ଦେସୋ ନାମ

ତେୱୀସତିମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

ନିଗମନକଥା

୮୯୧। ଏତ୍ତାୱତା ଚ –

‘‘ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାଯ ନରୋ ସପଞ୍ଞୋ, ଚିତ୍ତଂ ପଞ୍ଞଞ୍ଚ ଭାୱଯଂ;

ଆତାପୀ ନିପକୋ ଭିକ୍ଖୁ, ସୋ ଇମଂ ୱିଜଟଯେ ଜଟ’’ନ୍ତି। –

ଇମଂ ଗାଥଂ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଯଦୱୋଚୁମ୍ହ –

‘‘ଇମିସ୍ସା ଦାନି ଗାଥାଯ, କଥିତାଯ ମହେସିନା;

ୱଣ୍ଣଯନ୍ତୋ ଯଥାଭୂତଂ, ଅତ୍ଥଂ ସୀଲାଦିଭେଦନଂ।

‘‘ସୁଦୁଲ୍ଲଭଂ ଲଭିତ୍ୱାନ, ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଜିନସାସନେ;

ସୀଲାଦିସଙ୍ଗହଂ ଖେମଂ, ଉଜୁଂ ମଗ୍ଗଂ ୱିସୁଦ୍ଧିଯା।

‘‘ଯଥାଭୂତଂ ଅଜାନନ୍ତା, ସୁଦ୍ଧିକାମାପି ଯେ ଇଧ;

ୱିସୁଦ୍ଧିଂ ନାଧିଗଚ୍ଛନ୍ତି, ୱାଯମନ୍ତାପି ଯୋଗିନୋ।

‘‘ତେସଂ ପାମୋଜ୍ଜକରଣଂ, ସୁୱିସୁଦ୍ଧୱିନିଚ୍ଛଯଂ;

ମହାୱିହାରୱାସୀନଂ, ଦେସନାନଯନିସ୍ସିତଂ।

‘‘ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗଂ ଭାସିସ୍ସଂ, ତଂ ମେ ସକ୍କଚ୍ଚ ଭାସତୋ;

ୱିସୁଦ୍ଧିକାମା ସବ୍ବେପି, ନିସାମଯଥ ସାଧୱୋ’’ତି।

ସ୍ୱାଯଂ ଭାସିତୋ ହୋତି।

୮୯୨। ତତ୍ଥ ଚ –

ତେସଂ ସୀଲାଦିଭେଦାନଂ, ଅତ୍ଥାନଂ ଯୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ;

ପଞ୍ଚନ୍ନମ୍ପି ନିକାଯାନଂ, ୱୁତ୍ତୋ ଅଟ୍ଠକଥାନଯେ।

ସମାହରିତ୍ୱା ତଂ ସବ୍ବଂ, ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ସନିଚ୍ଛୟୋ;

ସବ୍ବସଙ୍କରଦୋସେହି, ମୁତ୍ତୋ ଯସ୍ମା ପକାସିତୋ।

ତସ୍ମା ୱିସୁଦ୍ଧିକାମେହି, ସୁଦ୍ଧପଞ୍ଞେହି ଯୋଗିହି;

ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ଏତସ୍ମିଂ, କରଣୀୟୋୱ ଆଦରୋତି।

୮୯୩।

ୱିଭଜ୍ଜୱାଦିସେଟ୍ଠାନଂ , ଥେରିୟାନଂ ଯସସ୍ସିନଂ;

ମହାୱିହାରୱାସୀନଂ, ୱଂସଜସ୍ସ ୱିଭାୱିନୋ।

ଭଦନ୍ତସଙ୍ଘପାଲସ୍ସ, ସୁଚିସଲ୍ଲେଖୱୁତ୍ତିନୋ;

ୱିନୟାଚାରୟୁତ୍ତସ୍ସ, ୟୁତ୍ତସ୍ସ ପଟିପତ୍ତିୟଂ।

ଖନ୍ତିସୋରଚ୍ଚମେତ୍ତାଦି-ଗୁଣଭୂସିତଚେତସୋ;

ଅଜ୍ଝେସନଂ ଗହେତ୍ୱାନ, କରୋନ୍ତେନ ଇମଂ ମୟା।

ସଦ୍ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିକାମେନ , ଯୋ ପତ୍ତୋ ପୁଞ୍ଞସଞ୍ଚୟୋ;

ତସ୍ସ ତେଜେନ ସବ୍ବେପି, ସୁଖମେଧନ୍ତୁ ପାଣିନୋ।

୮୯୪।

ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ ଏସୋ ଚ, ଅନ୍ତରାୟଂ ୱିନା ଇଧ;

ନିଟ୍ଠିତୋ ଅଟ୍ଠପଞ୍ଞାସ-ଭାଣୱାରାୟ ପାଳିୟା।

ୟଥା ତଥେୱ ଲୋକସ୍ସ, ସବ୍ବେ କଲ୍ୟାଣନିସ୍ସିତା;

ଅନନ୍ତରାୟା ଇଜ୍ଝନ୍ତୁ, ସୀଘଂ ସୀଘଂ ମନୋରଥାତି।

୮୯୫। ପରମ ୱିସୁଦ୍ଧ ସଦ୍ଧା ବୁଦ୍ଧି ୱୀରିୟ ପଟିମଣ୍ଡିତେନ ସୀଲାଚାରଜ୍ଜୱ ମଦ୍ଦୱାଦିଗୁଣସମୁଦୟସମୁଦିତେନ ସକସମୟ ସମୟନ୍ତରଗହନଜ୍ଝୋଗାହଣସମତ୍ଥେନ ପଞ୍ଞାୱେୟ୍ୟତ୍ତିୟସମନ୍ନାଗତେନ ତିପିଟକପରିୟତ୍ତିଭେଦେ ସାଟ୍ଠକଥେ ସତ୍ଥୁସାସନେ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣପ୍ପଭାୱେନ ମହାୱେୟ୍ୟାକରଣେନ କରଣସମ୍ପତ୍ତିଜନିତସୁଖୱିନିଗ୍ଗତମଧୁରୋଦାରୱଚନଲାୱଣ୍ଣୟୁତ୍ତେନ ୟୁତ୍ତମୁତ୍ତୱାଦିନା ୱାଦୀୱରେନ ମହାକୱିନା ଛଳଅଭିଞ୍ଞାପଟିସମ୍ଭିଦାଦି ଭେଦଗୁଣପଟିମଣ୍ଡିତେ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମେ ଅପ୍ପଟିହତବୁଦ୍ଧୀନଂ ଥେରୱଂସପ୍ପଦୀପାନଂ ଥେରାନଂ ମହାୱିହାରୱାସୀନଂ ୱଂସାଲଙ୍କାରଭୂତେନ ୱିପୁଲୱିସୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧିନା ବୁଦ୍ଧଘୋସୋତି ଗରୂହି ଗହିତନାମଧେୟ୍ୟେନ ଥେରେନ ମୁଦନ୍ତଖେଦକୱତ୍ତବ୍ବେନ କତୋ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ ନାମ।

୮୯୬।

ତାୱ ତିଟ୍ଠତୁ ଲୋକସ୍ମିଂ, ଲୋକନିତ୍ଥରଣେସିନଂ;

ଦସ୍ସେନ୍ତୋ କୁଲପୁତ୍ତାନଂ, ନଯଂ ସୀଲାଦିସୁଦ୍ଧିଯା।

ଯାୱ ବୁଦ୍ଧୋତି ନାମମ୍ପି, ସୁଦ୍ଧଚିତ୍ତସ୍ସ ତାଦିନୋ;

ଲୋକମ୍ହି ଲୋକଜେଟ୍ଠସ୍ସ, ପୱତ୍ତତି ମହେସିନୋତି।

ଇତି ସାଧୁଜନପାମୋଜ୍ଜତ୍ଥାଯ କତା ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗକଥା,

ପାଠଇଗଣନାଯ ପନ ସା ଅଟ୍ଠପଞ୍ଞାସଭାଣୱାରା ହୋତୀତି।

ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗପକରଣଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।